

**AĞIZ ATLASLARI HAZIRLAMA YÖNTEMLERİ VE ESKİŞEHİR İLİ
TÜRKMEN AĞIZLARI**

Sezergöl YIKMIŞ

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2015

**AĞIZ ATLASLARI HAZIRLAMA YÖNTEMLERİ VE
ESKİŞEHİR İLİ TÜRKMEN AĞIZLARI**

Sezergöl YIKMIŞ

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir

2015

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Sezergül YIKMIŞ tarafından hazırlanan “ Ağız Atlasları Hazırlama Yöntemleri ve Eskişehir İli Türkmen Ağızları” başlıklı bu çalışma 13/04/2015 tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından Türk Dili Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan .....

Prof. Dr. Semra GÜNAY AKTAŞ

Üye .....

Prof. Dr. Erdoğan BOZ

Danışman

Üye .....

Doç. Dr. Ferruh AĞCA

Üye .....

Yrd. Doç. Dr. Adem KOÇ

Üye .....

Yrd. Doç. Dr. Dilek ATAİZİ

ONAY

.../ .../ 20....

Doç Dr. Hasan Hüseyin ADALIOĞLU
Enstitü Müdürü

13/04/2015

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Sezergül YIKMIŞ

ÖZET

AĞIZ ATLASLARI HAZIRLAMA YÖNTEMLERİ VE ESKİŞEHİR İLİ TÜRKMEN AĞIZLARI

YIKMIŞ, Sezergül

Yüksek Lisans-2015

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Erdoğan BOZ

Türk dilinin geçirdiği aşamaların ve özelliklerinin tespit edilmesi açısından ağızlardan veri toplanması son derece önemlidir. Türkiye Türkçesi ağızları ile ilgili çalışmalar 1876'da başlamış ve ivme kazanarak günümüze kadar ulaşmıştır. Günümüzde ise ağız çalışmalarında üzerinde durulan asıl konu ise henüz bir Türkiye Türkçesi Ağız Atlasının hazırlanmamış olmasıdır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde ağız atlasları ile ilgili geniş bilgiye yer verdik. Çalışmanın merkezinde ağız haritaları hazırlama yöntemleri yer alır. Bu noktada ağız haritaları hazırlarken kullanılan veri toplama yöntemleri ve elde edilen verilerin haritalandırılması tasnif edilerek verilmiştir. Çalışmamızın ikinci bölümde Türkmenler ve Eskişehir'e Türkmen yerleşimi hakkında bilgi verdik. Son bölümü ise Eskişehir'de Türkmenlerin çoğunluk teşkil ettiği köylerden derlenen metinlerin dil incelemesi oluşturmaktadır. İki alt ağız bölgesine ayrılan Türkmen ağızlarının ses ve biçimbilgisi özellikleri tespit edilmiş ve metinlerden istifade ile sözcükleri ortaya konmuştur.

Anahtar Sözcükler:

Ağız Atlası, Veri Toplama Yolları, Anket, Haritalandırma Yöntemleri, Diyalektometri, Eskişehir Türkmen Ağızları.

ABSTRACT

THE METHODS OF THE PREPARATION OF DIALECT ATLAS' AND ESKİŞEHİR TURKMEN DIALECTS

YIKMIŞ, Sezergül

Master Degree-2015

Department of Turkish Language and Literature

Field of Turkish Language

Supervisor: Prof. Dr. Erdoğan BOZ

It is important to gather data via dialects so as to determine both the characteristics and development processes of Turkish language. The studies of Turkish dialects started in 1876 and it gradually reached today. Nowadays, it is emphasized in many studies that there has not been any Turkish dialect atlas prepared.

This study consists of three parts. In the first part, there is a big amount of information about dialect atlas'. At the core of the study, we focused on the ways of preparing a dialect atlas. At that point, the methods of gathering data while preparing a dialect atlas and the mapping of the data are presented. In the second part of the study, we gave extensive information about Turkmen people and the settlement of Turkmens in Eskişehir. In the last part of the study, the linguistic examination of the texts given. The texts were collected from the villages in which Turkmens are the majority. The characteristics of phonetics and morphology of Turkmen dialects, which has two sub dialect areas, are identified and presented by means of the texts.

Key words: dialect atlas, the ways of collecting data, questionnaire, methods of mapping, Eskişehir Turkmen dialects

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELER LİSTESİ	xx
ŞEKİLLER LİSTESİ	xxii
EKLER LİSTESİ	xxiii
KISALTMALAR LİSTESİ, İŞARETLER LİSTESİ	xxiv
ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ	xxvi
ÖNSÖZ	xxviii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL KAVRAMLAR VE AĞIZ ATLASLARI

1.1.DİL NEDİR?	3
1.2. LEHÇE NEDİR?	5
1.3. AĞIZ VE ÖLÇÜNLÜ DİL NEDİR?	5
1.4. AĞIZ ATLASI NEDİR?	8
1.4.1. Ağız Atlaslarının Tarihi Gelişimi.....	9
1.4.2.Türk Dünyası Ağız Atlası Çalışmaları	11
1.4.2.1. Azerbaycan Türkçesinin Ağız Atlası.....	12
1.4.2.2.Çuvaş Türkçesinin Ağız Atlası.....	13
1.4.2.3.Tatar Türkçesinin Ağız Atlası	15
1.4.2.4. Başkurt, Yakut, Halaç, Karakalpak ve Türkmen Türkçesine Ait Ağız Atlasları	15
1.4.2.5.Türkiye'deki Ağız Haritaları/Atlasları Çalışmaları.....	15
1.5. TÜRKİYE'DE AĞIZLARLA İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR	17
1.5.1. Halk Edebiyatı Çalışmaları.....	21
1.5.2.Ağızların Sınıflandırması İle İlgili Çalışmalar	22
1.5.3. Sadece Bir Ağız Ya Da Bir Bölge Ağızını İlgilendiren Çalışmalar	24

1.5.4. Diyalektolojinin Gelişme Sürecini, Problemlerini Ve Alanda Yapılması Gerekenleri Ele Alan Çalışmalar	25
1.6. LEHÇE VE AĞIZ BİLİMİ ARAŞTIRMALARININ GEREKLİLİĞİ	26
1.7. AĞIZ ÇALIŞMALARI	28
1.7.1.Verileri Derleme.....	28
1.7.1.1.Kaynak Kişi	32
1.7.1.2. Derleme Yerinin Tespiti	38
1.7.2.Verileri Toplama	41
1.7.2.1.Yazılı Kayıt	41
1.7.2.2. Sözlü Kayıt ve Görüntü Kaydı	42
1.7.2.2.1.Gizli Kayıt “Örtülü Kayıt”	44
1.7.2.2.2. Derleyicinin Ağız Konuşması	44
1.7.2.2.3.Yöre Halkının Yardımına Baş Vurma	45
1.7.2.3. Anketler	45
1.7.2.3.1. Telefon Anketi Örneği	46
1.7.2.3.1.1.TELSUR Projesi	47
1.7.2.3.1.1.1.Çalışmanın Uygulanması.....	49
1.7.2.3.1.1.1.2. Konuşma	50
1.7.2.3.1.1.1.2.1.İletişim	
Deneyimleri ve Seyahat	50
1.7.2.3.1.1.1.2.2.Yöresel	
Özellikler	51
1.7.2.3.1.1.1.2.3. Çarşı	51
1.7.2.3.1.1.1.3. Kelime listeleri.....	52
1.7.2.3.1.1.1.4. Dilsel Değişkenlerinin	
Biçimsel Çıkarımı.....	53
1.7.2.3.1.1.1.4.1. Seslerin	
Telaffuzu	53
1.7.2.3.1.1.1.4.2. Semantik	
(Anlam Bilgisi) Farklar	57
1.7.2.3.1.1.1.4.3 Lexicon	
(Sözcük Dağarcığı).....	58

1.7.2.3.1.1.1.4.4. Sentaktik	
(Cümle Bilgisi) Değişkenler	58
1.7.2.3.2.Mektup Anketi Örnek	59
1.7.2.3.2.1. Anketin Yapılışı.....	59
1.7.2.3.2.2.1. Sorular.....	60
1.7.2.3.2.2.1.1. Genel Sorular.....	60
1.7.2.3.2.2.1.2.Dilbilimsel Sorular .	60
1.7.2.3.3. Sense Relation Network Sheet (Ağ ilişkileri	
Algılama Kağıtlar)	63
1.7.2.3.3.1. Kimlik Saptama anketi.....	64
1.7.3. Diyalektoloji Yöntemleri Ve Verilerin Değerlendirilmesi.....	72
1.7.3.1. Geleneksel Yöntemler	73
1.7.3.1.1. Kabile ve Sezgi Yöntemi	73
1.7.3.1.2. İsoglos Yöntemi.....	76
1.7.3.1.3.Yapısal Coğrafik Yöntem	80
1.7.3.2.Algısal Yöntemler	81
1.7.3.2.1. Ok Yöntemi.....	81
1.7.3.2.2. Algı Deneyleri.....	84
1.7.3.3.Sayısal Yöntemler	84
1.8. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ.....	89

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKMENLER VE ESKİŞEHİR

2.1.TÜRKMENLER	94
2.2. TÜRKMENLERİN ANADOLU'YA İLERLEYİŞİ.....	96
2.3. ESKİŞEHİR'DE TÜRKMEN YERLEŞİMİ	97
2.4. ESKİŞEHİR'İN COĞRAFİ KONUMU VE ÖZELLİKLERİ	99
2.5. ESKİŞEHİR İKLİMİ VE BİTKİ ÖRTÜSÜ	101
2.6. ESKİŞEHİR'DE ÇOĞUNLUĞU TÜRKMEN YERLEŞİMİ OLAN KÖYLER...	
.....	102

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ

3.1. SESBİLGİSİ.....	113
3.1.1. Sesler	113
3.1.1.1. Ünlüler	113
3.1.1.1.1. Ölçünlü Ünlüler	113
3.1.1.1.1.1. [é] ünlüsü	114
3.1.1.1.2. Ölçün Dışı Ünlüler.....	115
3.1.1.1.2.1. Sık Görülen Ünlüler.....	115
3.1.1.1.2.1.1. [ú] ünlüsü	115
3.1.1.1.2.1.2. [á] ünlüsü.....	116
3.1.1.1.2.1.3. [ó] ünlüsü	116
3.1.1.1.2.1.4. [ò] ünlüsü	116
3.1.1.1.2.2. Seyrek Görülen Ünlüler	117
3.1.1.1.2.2.1. [í] ünlüsü	117
3.1.1.1.2.2.2. [ô] ünlüsü	117
3.1.1.1.2.2.3. [ê] ünlüsü.....	117
3.1.1.1.2.2.4. [â] ünlüsü.....	117
3.1.1.1.2.2.5. [ä] ünlüsü	118
3.1.1.1.2.2.6. [î] ünlüsü	118
3.1.1.1.3. Uzun Ünlüler	118
3.1.1.1.3.1. Birincil Uzun Ünlüler	118
3.1.1.1.3.1.1. Türkçe Sözcüklerde.....	118
3.1.1.1.3.1.2. Alıntı Sözcüklerde.....	119
3.1.1.1.3.2. İkincil Uzun Ünlüler	120
3.1.1.1.3.2.1. Ses Olaylarına Bağlı İkincil Uzun Ünlüler.....	120
3.1.1.1.3.2.2. Edime Bağlı İkincil Uzun Ünlüler	122
3.1.1.1.4. Kısa Ünlüler	123
3.1.1.1.5. İkiz Ünlüler	124
3.1.1.1.5.1. Birincil İkiz Ünlüler.....	124

3.1.1.1.5.2. İkincil İkiz Ünlüler.....	125
3.1.1.1.5.2.1. Ses Olaylarına Bağlı İkincil İkiz Ünlüler	125
3.1.1.1.5.2.1.1. Yükselen İkiz Ünlüler	125
3.1.1.1.5.2.1.2. Alçalan İkiz Ünlüler	126
3.1.1.1.5.2.1.3. Eşit İkiz Ünlüler	127
3.1.1.2. Ünsüzler	130
3.1.1.2.1. Ölçünlü Ünsüzler	130
3.1.1.2.1.1. [ŋ] ünsüzü.....	131
3.1.1.2.2. Ölçün Dışı Ünsüzler	132
3.1.1.2.2.1.Sık Görülen Ünsüzler.....	132
3.1.1.2.2.1.1. [h] ünsüzü.....	132
3.1.1.2.2.1.2. [l] ünsüzü.....	132
3.1.1.2.2.1.3. [k] ünsüzü.....	133
3.1.1.2.2.1.4. [k̟] ünsüzü	133
3.1.1.2.2.1.5. [k̠] ünsüzü	134
3.1.1.2.2.1.6. [t] ünsüzü	134
3.1.1.2.2.2. Seyrek Görülen Ünsüzler.....	134
3.1.1.2.2.2.1. [s] ünsüzü	134
3.1.1.2.2.2.2. [g] ünsüzü.....	135
3.1.1.2.2.2.3. [f] ünsüzü	135
3.1.1.2.2.2.4. [p] ünsüzü	136
3.1.1.2.2.2.5. [g̟] ünsüzü	136
3.1.1.2.2.2.6. [k̠] ünsüzü.....	136
3.1.1.2.2.2.7. [ç] ünsüzü	137
3.1.1.2.3. Zayıf Ünsüzler	137
3.1.1.2.3.1. /d̟/ ünsüz.....	137
3.1.1.2.3.2. /h̟/ ünsüzü	137
3.1.1.2.3.3. /k̟/ ünsüzü	138
3.1.1.2.3.4. /l̟/ ünsüzü	138
3.1.1.2.3.5. /ŋ̟/ ünsüzü	138

	3.1.1.2.3.6. /r/ ünsüzü.....	138
	3.1.1.2.3.7. /t/ ünsüzü.....	139
	3.1.1.2.3.8. /y/ ünsüzü.....	139
	3.1.1.2.3.9. /y/ ünsüzü.....	139
	3.1.1.2.3.10. /z/ ünsüzü.....	140
3.1.2. Ses Değişmeleri.....		142
3.1.2.1. Ünlü Değişmeleri.....		142
3.1.2.1.1. Ünlü Uyumları ve Uyumsuzlukları.....		142
3.1.2.1.1.1. Damak Uyumu.....		142
3.1.2.1.1.1.1. Kök ve Tabanlar.....		142
3.1.2.1.1.1.1.1. İlerleyici Benzeşme		
Yoluyla.....		142
3.1.2.1.1.1.1.2. Gerileyici Benzeşme		
Yoluyla.....		143
3.1.2.1.1.1.2. Biçimbirimler.....		143
3.1.2.1.1.1.3. i- Ana Yardımcı Eylemi.....		144
3.1.2.1.1.1.4. İlgeçler ve Bağlaçlar.....		145
3.1.2.1.1.2. Damak Uyumsuzluğu.....		145
3.1.2.1.1.2.1. Kök ve Tabanlar.....		145
3.1.2.1.1.2.2. Biçimbirimler.....		146
3.1.2.1.1.2.3. i- Ana Yardımcı Eylemi.....		147
3.1.2.1.1.2.4. İlgeç ve Bağlaçlar.....		147
3.1.2.1.1.3. Dudak Uyumu.....		148
3.1.2.1.1.3.1. Kök ve Tabanlar.....		148
3.1.2.1.1.3.1.1. İlerleyici Benzeşme		
Yoluyla.....		148
3.1.2.1.1.3.1.2. Gerileyici Benzeşme		
Yoluyla.....		149
3.1.2.1.1.4. Dudak Uyumsuzluğu.....		149
3.1.2.1.1.4.1. Kök ve Tabanlar.....		149
3.1.2.1.1.4.2. Biçimbirimler.....		149
3.1.2.1.2. Artılılaşma.....		149

3.1.2.1.3 Önlüleşme	150
3.1.2.1.4. Genişleme	151
3.1.2.1.5. Daralma.....	151
a. Vurgusuz Orta Hece Ünlüsünün Daralması.....	151
b. Daraltıcı Ünsüzler (c, ç, n, s, ş, y) Yanında Daralma .	
.....	152
c. Kapalı e Ünlüsünün Daralması	152
d. Kişiyeye Bağlı Daralma.....	152
3.1.2.1.6. Yuvarlaklaşma	153
3.1.2.1.7. Düzleşme	153
3.1.2.1.8. Sıra Değişirme	154
3.1.2.1.9. Türeme.....	154
3.1.2.1.9.1. Ön Seste	154
3.1.2.1.9.2. İç Seste	155
3.1.2.1.10. Düşme.....	155
3.1.2.1.10.1. Ön Seste	155
3.1.2.1.10.2. İç Seste	156
3.1.2.1.11. Geçişme	156
3.1.2.1.12. Eskicil Biçimlerin Korunması	156
3.1.2.1.13. Alıntı Sözcüklerdeki Uzunlukların Kaybolması	
.....	157
3.1.2.2. Ünsüz Değişmeleri	157
3.1.2.2.1. Ünsüz Uyumu	157
3.1.2.2.2. Ünsüz Uyumsuzluğu.....	157
3.1.2.2.3. Ötümlüleşme-Yarı Ötümlüleşme.....	158
3.1.2.2.3.1. Ön Seste	158
3.1.2.2.3.2. İç Seste	161
3.1.2.2.3.2.1. Eklenme Yoluyla.....	162
3.1.2.2.3.3. Son Seste	163
3.1.2.2.4. Ötümsüzleşme -Yarı Ötümsüzleşme	165
3.1.2.2.4.1. Ön Seste	165
3.1.2.2.4.2. İç Seste	166

3.1.2.2.4.2.1. Kök ve Tabanlar	166
3.1.2.2.4.3. Son Seste	166
3.1.2.2.5. Düşme	167
3.1.2.2.5.1. Ön Seste	167
3.1.2.2.5.2. İç Seste	167
3.1.2.2.5.3. Son Seste	167
3.1.2.2.6. Erime	168
3.1.2.2.6.1. İlk Hecede	168
3.1.2.2.7. Yutulma	169
3.1.2.2.8. Ünsüz Tekleşmesi	170
3.1.2.2.9. Türeme	170
3.1.2.2.9.1. Ön Seste	170
3.1.2.2.9.2. İç Seste	171
3.1.2.2.10. Benzeşme	171
3.1.2.2.10.1. Kök ve Tabanlar	172
3.1.2.2.10.1.1. İlerleyici	172
3.1.2.2.10.1.2. Gerileyici	172
3.1.2.2.10.2. Eklenme Yoluyla	173
3.1.2.2.10.2.1. İlerleyici	173
3.1.2.2.10.2.2. Gerileyici	173
3.1.2.2.10.3. Ulanma Yoluyla	174
3.1.2.2.10.3.1. İlerleyici	174
3.1.2.2.10.3.2. Gerileyici	174
3.1.2.2.11. Dudaksıllaşma	174
3.1.2.2.12. Damaksıllaşma	175
3.1.2.2.13. Süreklileşme	175
3.1.2.2.13.1. İç Seste	175
3.1.2.2.13.1.1. Kök ve Tabanlar	175
3.1.2.2.13.1.2. Eklenme Yoluyla	175
3.1.2.2.15.2. Son Seste	176
3.1.2.2.14. Süreksizleşme	176
3.1.2.2.15. İkizleşme	177

3.1.2.2.16. Örnekseme	177
3.1.2.2.17. Göçüşme	178
3.1.2.2.18. Yarı Ünlüleşme	178
3.1.2.2.19. İkili Kullanım.....	179
3.1.2.3. Ünlü-Ünsüz Değişmeleri	179
3.1.2.3.1. Büzülme.....	179
3.1.2.3.2. Derilme	180
3.1.2.3.3. Hece Tekleşmesi.....	180
3.1.2.3.4. Grup Düşmesi	181
3.1.2.3.5. Ünlü-Ünsüz Uyumsuzluğu	181
3.2. BİÇİMBİLGİSİ.....	182
3.2.1. İşletimlikler	182
3.2.1.1. Ad İşletimlikleri.....	182
3.2.1.1.1. Sözdizimsel (Dizime Bağlı) Anlamsal İşlevler	182
3.2.1.1.1.1. Tümce ve Söz Öbeği Düzeyinde (ad- eylem, ad-ad; ad-ilgeç bağlantısı) Sözdizimsel Anlamsal İşlevler (Durum İşlevleri)	182
3.2.1.1.1.1.1. +{Ø} “Yalın”	182
3.2.1.1.1.1.2. +{(y)A} “Yönelme”	183
3.2.1.1.1.1.3. +{DA} “Bulunma”.....	186
3.2.1.1.1.1.4. +{DAn} “Ayrılma”	187
3.2.1.1.1.1.5. +{(y)lA(n)}, +{nA(n)}	
“Birliktelik”	190
3.2.1.1.1.1.6. +{CA} “Eşitlik”	191
3.2.1.1.1.2. Söz Öbeği Düzeyinde (ad-ad bağlantısı) Sözdizimsel Anlamsal İşlevler.....	193
3.2.1.1.1.2.1. +{(n)I ⁴ n} “İlgi”	193
3.2.1.1.1.3. Sözcük Düzeyinde Dizim Dışı Anlamsal İşlevler.....	195
3.2.1.1.1.3.1. +{lAr} “Sayı	195
3.2.1.1.1.3.2. +{K I ⁴ (n)} “Aitlik”	197
3.2.1.1.1.3.3. İyelik	199

3.2.1.1.1.3.4. +{(y)I ⁴ }	“Belirtme”	200
3.2.1.1.1.3.5. +{mI ⁴ }	“Soru”	201
3.2.1.1.1.3.6.+{II ⁴ }	“Varlık”	202
3.2.1.1.1.3.7.+{sI ⁴ z}	“Yokluk”	203
3.2.1.1.1.3.8. Küçültme, Sevgi, Alay, Abartma		203
3.2.1.1.1.3.8.1. +{CI ⁴ K}		204
3.2.1.1.1.3.8.2. +{CAğIz}		204
3.2.1.1.1.3.9. Benzerlik		204
3.2.1.1.1.3.9.1. +{i̇}		204
3.2.1.1.1.3.10. Aile, Topluluk		205
3.2.1.1.1.3.10.1. +{gII}		205
3.2.1.1.1.3.11. Sayı		205
3.2.1.1.1.3.11.1. +{(I ⁴)ncI ⁴ }		205
3.2.1.1.1.3.11.2. +{(ş)Ar}		205
3.2.1.1.1.3.12. Yüklem Yapıcılar “Bildirme”		206
3.2.1.2. Eylem İşletimlikleri		208
3.2.1.2.1. Basit Yapılı Eylem İşletimi		208
3.2.1.2.1.1. “Söz Öbeği Kurucular/ Sözcük Türünü		
Değiştiriciler” (Eylemsiler)		208
3.2.1.2.1.1.1. “Ad-Eylemler”		208
3.2.1.2.1.1.2. “Sıfat-Eylemler” (Ortaçlar).....		211
3.2.1.2.1.1.3. “Belirteç-eylemler” (Ulaçlar) .		214
3.2.1.2.1.1.3.1. Asıl Ulaçlar		214
3.2.1.2.1.1.3.2. Ortaçtan Türetilen		
Ulaçlar		217
3.2.1.2.1.1.3.3. Ad-Eylemden Türetilen		
Ulaçlar		218
3.2.1.2.1.1.3.4. “i-/ol-” Yardımcı Eylemi		
İle Kurulan Ulaçlar		218
a. Adların “i-/ol-” Yardımcı		
Eylemi ile Yapılan Şart Çekimi “Şartlı Ulaçlar/Ulaç Öbekleri”		220

	b. Ortaçların “i-/ol-” Yardımcı	
Eylemi ile Yapılan Şart Çekimi “Şartlı Ulaçlar/Ulaç Öbekleri”		221
	c. -{DI ⁴ +sayı-kişi ulamı+mI ⁴ }	
Yapısı ile Kurulan Ulaçlar		223
	3.2.1.2.1.2. Tümcede Yüklem-Özne Ve Nesne İlişkisini	
Belirleyiciler (Çatı Yapıcılar)		224
	3.2.1.2.1.2.1. Edilgen Çatı.....	224
	3.2.1.2.1.2.2. Dönüslü Çatı	225
	3.2.1.2.1.2.3. Ettirgen Çatı	226
	3.2.1.2.1.2.4. Oldurgan Çatı	227
	3.2.1.2.1.2.5. İşteş Çatı.....	228
	3.2.1.2.1.2.6.Çatı İşlevli Biçimbirimlerin Üst	
Üste Gelmesi		228
	3.2.1.2.1.3. Yüklemde Zaman, Kiplik Ve Kişi	
Belirleyiciler.....		229
	3.2.1.2.1.3.1. Zaman.....	229
	3.2.1.2.1.3.1.1. Öğrenilen Geçmiş	
Zaman.....		229
	3.2.1.2.1.3.1.2. Görülen Geçmiş Zaman	
.....		231
	3.2.1.2.1.3.1.3. Geniş Zaman	234
	3.2.1.2.1.3.1.4. Şimdiki Zaman	236
	3.2.1.2.1.3.1.5. Gelecek Zaman.....	243
	3.2.1.2.1.3.2.Kiplik	245
	3.2.1.2.1.3.2.1. -{sA}- “Dilek”	245
	3.2.1.2.1.3.2.2. Emir-İstek.....	246
	3.2.1.2.1.3.2.3. -{mAll}- “Gereklilik”	
.....		248
	3.2.1.2.1.3.3. Kişi	249
	3.2.1.2.1.3.3.1. Adıl Kaynaklılar	249
	3.2.1.2.1.3.3.2. İyelik Kaynaklılar	252
	3.2.1.2.1.3.4. -{mA} “Olumsuzluk”	254

3.2.1.2.1.3.5. -{mI ⁴ }	“Soru”	256
3.2.1.2.1.3.6. -{DI ⁴ r}	“Kuvvetlendirme,	
İhtimal”		256
3.2.1.2.2. Birleşik Yapılı Eylem İşletimi		257
3.2.1.2.2.1. Bildirme İşlevliler “Ad+ Yardımcı Eylem		
(i-/ol-)”		257
3.2.1.2.2.1.1. +{i- DI ⁴ -}	“Görülen Geçmiş	
Zaman”		257
3.2.1.2.2.1.2. +{i- mI ⁴ ş-}	“Öğrenilen Geçmiş	
Zaman”		258
3.2.2.1.2.2.1.3. “Geniş Zaman”		259
3.2.1.2.2.2. Bildirmenin Olumsuzu		261
3.2.1.2.2.3. Kiplik İşlevliler		262
3.2.1.2.2.3.1. Ulaş+Yardımcı Eylem (bil-, yaz-,		
ver-, kal- vd.)		262
3.2.1.2.2.3.1.1. -{A bil-}	“Yeterlik”	262
3.2.1.2.2.3.1.2. -{I ver-}	“Tezlik”	262
3.2.1.2.2.3.1.3. -{A dur-}	“Süreklilik”	263
3.2.1.2.2.3.1.4. -{A yaz-}	“Yaklaşma”	263
3.2.1.2.2.3.2. Ortaç+Yardımcı Eylem (i-/ol-)		263
3.2.1.2.2.3.2.1. Görülen Geçmiş Zaman		263
3.2.1.2.2.3.2.2. Öğrenilen Geçmiş		
Zaman		264
3.2.2. TÜRETİMLİKLER		265
3.2.2.1. Ad Türetimlikleri		265
3.2.2.1.1. Addan Ad Türetimlikleri		265
3.2.2.1.2. Addan Eylem Türetimlikleri		272
3.2.2.2. Eylem Türetimlikleri		275

3.2.2.2.1. Eylemden Eylem Türetimlikleri	275
3.2.2.2.2. Eylemden Ad Türetimlikleri.....	276
METİNLER	283
I. ALT AĞIZ BÖLGESİ	283
II. ALT AĞIZ BÖLGESİ.....	405
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	440
KAYNAKÇA.....	448
SÖZLÜK.....	466
EKLER.....	486

ÇİZELGELER LİSTESİ

1. Çizelge: Ölçünlü Ünlüler	113
2. Çizelge: [è] ünlüsü	114
3. Çizelge: [è] ünlüsü-2	115
4. Çizelge: [ú] ünlüsü	115
5. Çizelge: [á] ünlüsü	116
6. Çizelge: [ó] ünlüsü	116
7. Çizelge: [ò] ünlüsü	116
8. Çizelge: [í] ünlüsü	117
9. Çizelge: [ö] ünlüsü	117
10. Çizelge: [ê] ünlüsü	117
11. Çizelge: [å] ünlüsü	117
12. Çizelge: [ä] ünlüsü	118
13. Çizelge: [ï] ünlüsü	118
14. Çizelge: Türkçe sözcüklerde birincil uzun ünlüler	119
15. Çizelge: Alıntı sözcüklerde birincil uzun ünlüler	119
16. Çizelge: Ses olaylarına bağlı ikincil uzun ünlüler.....	120
17. Çizelge: Edime bağlı ikincil uzun ünlüler.....	122
18. Çizelge: Kısa ünlüler.....	123
19. Çizelge: Birincil ikiz ünlüler.....	124
20. Çizelge: Yükselen ikiz ünlüler.....	125
21. Çizelge: Alçalan ikiz ünlüler.....	126
22. Çizelge: Eşit ikiz ünlüler.....	127
23. Çizelge: Ünlüler	129
24. Çizelge: Ölçünlü Ünsüzler	130
25. Çizelge: [ŋ] ünsüzü	131
26. Çizelge:[ħ] ünsüzü	132
27. Çizelge: [Í] ünsüzü	132
28. Çizelge: [k´] ünsüzü	133
29. Çizelge: [K] ünsüzü.....	133
30. Çizelge: [K] ünsüzü.....	134

31. Çizelge: [T] ünsüzü	134
32. Çizelge: [S] ünsüzü	134
33. Çizelge: [g] ünsüzü	135
34. Çizelge: [F] ünsüzü	135
35. Çizelge: [P] ünsüzü	136
36. Çizelge: /g'/ ünsüzü	136
37. Çizelge: [k̄] ünsüzü	136
38. Çizelge: [Ç] ünsüzü.....	137
39. Çizelge: /d̄ / ünsüzü.....	137
40. Çizelge: /h/ ünsüzü.....	137
41. Çizelge: /k/ ünsüzü.....	138
42. Çizelge: /l/ ünsüzü.....	138
43. Çizelge: /n/ ünsüzü.....	138
44. Çizelge: /r/ ünsüzü.....	138
45. Çizelge: /t/ ünsüzü.....	139
46. Çizelge: /y/ ünsüzü.....	139
47. Çizelge: /y/ ünsüzü.....	139
48. Çizelge: /z/ ünsüzü	140
49. Çizelge: Ünsüzler Çizelgesi	141
50.Çizelge: İyelik biçimbirimleri	218
51.Çizelge : Bildirme işlevli yüklem yapıcılar	226
52.Çizelge: Öğrenilen geçmiş zaman.....	229
53.Çizelge: Görülen geçmiş zaman.....	231
54.Çizelge: Geniş zaman	235
55.Çizelge: I. Alt Ağız Bölgesi şimdiki zaman biçimbirimleri.....	237
56. Çizelge: II. Alt Ağız Bölgesi şimdiki zaman biçimbirimleri	240
57. Çizelge :-{(y)AcAK}-gelecek zaman biçimbirimi	243
58. Çizelge: Dilek kipliği	245
59.Çizelge: Emir-İstek kipliği	246
60.Çizelge: Adıl kaynaklı kişi biçimbirimleri	249
61. Çizelge: İyelik kaynaklı kişi biçimbirimleri	252
62.Çizelge : Bildirme işlevli geniş zaman	282

ŞEKİLLER VE TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Ağız ve Ölçünlü Dilin Karşılaştırılması	7
Tablo 2: 2011 Yılı Cinsiyete Göre Nüfusun (6+Yaş) Okuma-Yazma Durumu	37
Tablo 3: Ses Frekansı Tablosu	86
Tablo 4: Euclidean Uzaklık Ölçeği Tablosu	88
Tablo 5: Eskişehir’de Oğuz Boy Adlarını Taşıyan Yerleşim Yerleri.....	98
Tablo 6: Eskişehir Türkmen Ağızları ile EİTA’nın Karşılaştırılması.....	445
Tablo 7: Eskişehir İli Türkmen Ağızları Alt Ağız Bölgeleri	447
Şekil 1: Ağ İlişkileri Algılama Kâğıdı-1	67
Şekil 2: Ağ İlişkileri Algılama Kâğıdı-2	68
Şekil 3: Ağ İlişkileri Algılama Kâğıdı-3	69
Harita 1: Hollanda Dialect Haritası.....	74
Harita 2 : Hollanda Dialect Haritası.....	75
Harita 3: İsoğlos Haritası 1.Aşama	76
Harita 4: İsoğlos Haritası 2.Aşama	77
Harita 5: İsoğlos Haritası 3.Aşama	78
Harita 6: İsoğlos Haritası Örneği	79
Harita 7: Ok Yöntemi İle Oluşturulan Harita Örneği	82
Harita 8: Hollanda Dili Algı Haritası	83

EKLER LİSTESİ:

Ek-1: Türkmen Köyleri	486
Ek-2: Türkmen Köyleri ve Türkmenlerin Azınlıkta Olduğu Yerleşimler	487
Ek-3: Eskişehir İli Türkmen Ağızları Alt Ağız Bölgeleri	488
Ek-4: Şimdiki Zaman Biçimbirimi –{I ⁴ }yA)	489
Ek-5: 3.Teklik ve Çokluk Kişi Öğrenilen Geçmiş Zaman Biçimbirimi – {mİştI} ..	490
Ek-6: 3.Teklik ve Çokluk Kişi Görülen Geçmiş Zaman Biçimbirimi – {dI(n)}	491
Ek-7: Adıl Kaynaklı 1. Çoğul Kişi Biçimbiriminde /K/ Örneksemesi	492
Ek-8: 2.Teklik ve Çokluk Kişi Biçimbiriminde /η / Örneksemesi.....	493
Ek-9: 1. Teklik Kişi Zamir Çekimi bena/ beña	494
Ek-10: Ön Ses /k/ > /ğ/, /k/ > /g/ Değişimi	495
Ek-11: İç ve Son Seste /k/ > /h/ Değişimi	496
Ek-12: İç ve Son Seste /ç/ > /ş / Değişimi.....	497
Ek-13: Ön Seste /h/ Düşmesi	498
Ek-14: Ön Seste /h/ Türemesi	499
Ek-15: “ile” > +{nA(n)}/+{lAn} Değişimi.....	500
Ek-16: 3.Çokluk Kişi ve Çokluk Biçimbirimi -/+{lAr}> -/+{lā},-/+{nā},-/+{nAr} Değişimi	501
Ek-17: Eklenme Sırasında -/rI/- >-/lI/- Benzeşmesi.....	502
Ek-18: Zarf- Fiil Biçimbirimi –{kAn}>- {kAnA}Değişimi.....	503
Ek-19: İlgi Biçimbirimi +{nIn} > + {yIn} Değişimi	504
Ek-20: Zarf Fiil Biçimbirimi –{AsIyA}	505
Ek-21: /k,g/ Ünsüzlerinin Komşu Ünlüleri Arttılaştırması	506
Ek-22: 2.Teklik ve Çokluk Kişi Görülen Geçmiş Zaman ve Şart Biçimbiriminde /η/ Ünsüzünün Korunması.....	507
Ek-23: Eskişehir İli Türkmen Ağızlarının Karakteristik Özelliklerinin Yoğunluğunu Gösteren Harita	508

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.m. : Adı geçen makale

a.g.e. : Adı geçen eser

ALF: Fransız Dil Atlası (Atlas Linguistique de la France)

ANADOK: Ankara Ağızlarının Dokümantasyonu

Bk. (bk.) : Bakınız

C. : Cilt

EİTA: Eskişehir İli Türkmen Ağızları

FAND: Flaman Ağızları Fonolojik Atlası (Fonologische Atlas van De Nederlandse Dialecten)

Gör. Tar. : Görüşme Tarihi

GTS: Güncel Türkçe Sözlük

IPA: Uluslararası Fonetik Alfabe (The International Phonetic Alphabet)

MAND: Flaman Ağızları Morfolojik Atlası (Morfologische Atlas van De Nederlandse Dialecten)

ÖTT: Ölçünlü Türkiye Türkçesi

RND: Reeks Flaman Ağız Atlası (Reeks Nederlands Dialectatlassen)

S. : Sayı

s. : Sayfa

SAND: Flaman Ağızları Söz Dizimi Atlası (Syntactische Atlas van De Nederlandse Dialecten)

SNRS: Ağ İlişkileri Algılama Kâğıtları (Sense Relation Network Sheet)

TDK: Türk Dil Kurumu

TELSUR: Telefon Anketi Araştırması (Telephone Survey)

TTYD : Türkiye Türkçesinin Tarihi Yazı Dilleri

İŞARETLER LİSTESİ

V : Vokal

K : Konsonant

:: (Ünlülerden sonra) uzunluk

/ : Veya

ﻮ : Ulama ve ünlülerde diftong

' : Vurgu (ÖTT'den farklı vurgulanan hecelerden önce konur)

.. : Metinde yarım kalan sözcük veya tümce

... : Metinde anlaşılmayan yer, kimlik bilgileri eksik kaynak kişi

/.../ : Metinde yazılmayan yer

// : Sesbirim

[ ] : Alt sesbirim

[ϕ] : Sıfır biçimbirim

* : Tahminve tereddütlü durum

ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ

Eskişehir İli Türkmen Ağızları	IPA
ā “uzun a ünlüsü”	ɑ:
ē “uzun e ünlüsü”	ɛ:
ī “uzun ı ünlüsü”	ɯ:
î “uzun i ünlüsü”	i:
ō “uzun o ünlüsü”	ɔ:
ō̄ “uzun ö ünlüsü”	õ:
ū “uzun u ünlüsü”	u:
ǖ “uzun ü ünlüsü”	y:
ă “kısa a ünlüsü”	ǎ
ĕ “kısa e ünlüsü”	ĕ
ĭ “kısa ı ünlüsü”	ɨ
ĩ “kısa i ünlüsü”	ĩ
õ “kısa o ünlüsü”	õ
ȫ “kısa ö ünlüsü”	ȫ
ũ “kæsa u ünlüsü”	ũ
ÿ “kısa ü ünlüsü”	ÿ
á “a-e arası ünlü”	ɶ
í “ı-i arası ünlü”	ɨ
ó “o-ö arası ünlü”	ɔ
ú “u-ü arası ünlü”	ɯ
â “a-ı arası ünlü”	ɶ
è “e-i arası ünlü (kapalı e)”	e
ò “o-u arası ünlü”	o
ȫ “ö-ü arası ünlü”	ø
â “a-o arası ünlü”	ɶ
ê “e-ö arası ünlü”	ɛ
î̄ “i-ö arası ünlü”	i

ä “açık e ünlüsü”	æ
Ç “c-ç arası ünsüz”	ʧ
F “f-v arası ünsüz”	f
K “g-k arası ünsüz”	ç
Ƙ “ğ-k arası ünsüz”	ƙ
P “b-p arası ünsüz”	p
S “s-z arası ünsüz”	ʃ
T “d-t arası ünsüz”	t̪
ğ “art damaksıl g ünsüzü”	g
g “dip damaksıl g ünsüzü”	ɡ
ƙ “art damaksıl k ünsüzü”	k
ħ “art damaksıl h ünsüzü”	χ
ŋ “damaksıl n ünsüzü”	ŋ
ɖ “düşmek üzere olan d ünsüzü”	d̪
ɧ “düşmek üzere olan h ünsüzü”	h̪
ƙ “düşmek üzere olan k ünsüzü”	k̪
ɭ “düşmek üzere olan l ünsüzü”	l̪
ɳ “düşmek üzere olan n ünsüzü”	n̪
ɽ “düşmek üzere olan r ünsüzü”	r̪
ɬ “düşmek üzere olan t ünsüzü”	t̪
ɰ “düşmek üzere olan v ünsüzü”	v̪
ɹ “düşmek üzere olan y ünsüzü”	j̪
ʒ “düşmek üzere olan z ünsüzü”	z̪
ǰ “ön damaksıl g ünsüzü”	ǰ
ǰ “ön damaksıl k ünsüzü”	c ^j
ǰ “ön damaksıl l ünsüzü”	l
ʔ “tonsuz, patlayıcı gırtlak ünsüzü”	ʔ

ÖNSÖZ

Dil, insanın var olabilmesi, bir topluluk içinde yaşayabilmesi ve o topluluğa dâhil olabilmesi için farkında olmadan kurallarına tabi olduğu büyümlü bir sistemdir. Bu sistem zaman içerisinde gelişir, değişir ve yenilenir. Bu değişimin yaşayan canlı örnekleri ağız dediğimiz olgudur. Dilin geçirmiş olduğu serüveni tam olarak anlayabilmenin en sağlıklı yolu ya yazılı eserleri incelemek ya da değişimden habersiz o değişimi taşıyan tanıklar olan biz konuşurlardan derleme yapmaktır. Gittikçe detayların azaldığı, ulaşım, eğitim, medya ve teknolojinin etkisiyle tek tip konuşma kalıplarına büründüğümüz günümüz koşullarında derleme yapmak daha önceki dönemlere göre daha da önemli hale gelmiştir. Bu gerekçe doğrultusunda sadece ağız derlemesi yapmak da yeterli değildir, çünkü 19. yüzyıldan beri akademik düzeyde sayısız çalışma yapılmıştır ve bu dönem ağız çalışmalarının en büyük eksiği ise yapılmış olan bu çalışmaların bir sisteme oturtulup bir Türkiye Türkçesi Ağız Atlası hazırlanamamış olmasıdır.

Biz bu çalışmamızda ağız çalışmalarından hareketle, ağız atlası hazırlama yöntemleri üzerinde durduk. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde dil, ağız, lehçe gibi temel kavramları ele alındıktan sonra çalışmanın asıl odak noktası olan ağız araştırmaları, veri toplama yöntemleri ve ağız atlası oluşturma yöntemlerini inceledik. İkinci bölümde Türkmenler, Türkmenlerin Eskişehir'e yerleşmeleri ve Eskişehir hakkında genel bilgiler verdik. Üçüncü bölüm ise elde edilen veriler doğrultusunda Eskişehir ağızlarının bilimsel yöntemlerle incelendi ve örnek haritalar oluşturdu. Bu haritaların verilerini Prof. Dr. Erdoğan BOZ'un yürüttüğü 112K405 numaralı TÜBİTAK destekli ESKİŞEHİR İLİ DİL ATLASI projesinden temin ettik. Derleme verileri Eskişehir'in Alpu, Çifteler, Mahmudiye, Odunpazarı, Sivrihisar, Seyitgazi, ilçelerinde yaşayan Türkmenlerin yaşadığı 28 köyden toplanmıştır. Çalışmamızı bu yönde şekillendirmemizin nedeni ağız çalışmalarında özellikle ağız atlası alanında yer alan boşluğa dikkat çekmektir.

Beni özellikle ağız atlasları konusunda yönlendirerek ufkumu açan benden desteğini esirgemeyen çok kıymetli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Erdoğan

Boz'a, özellikle ağız atlasları ile ilgili kaynaklarını ve kıymetli görüşlerini benden esirgemeyen değerli hocam sayın Yard. Doç. Dr. Nihal Çalışkan'a, derlemelerin incelenmesinde yol gösteren arkadaşım Songül İlbaş'a, yabancı kaynakları çevirmemde büyük yardımı dokunan İngilizce öğretmeni Burcu Özcan'a, bu sancılı süreçte en büyük destekçim olan eşim SertanYıkılmış'a, annem Gülbeyaz Durmuş ve babam İsmail Durmuş'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Sezergül YIKMIŞ

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı; Türkiye’de yapılmış ağız çalışmalarının genel bir değerlendirmesini yaptıktan sonra, ağız atlaslarının gelişimi, veri toplama yöntemleri ve verilerin görselleştirilmesinde kullanılan yöntemler hakkında bilgi vermektir. Ayrıca Eskişehir ili Türkmen ağızları üzerinde üzerine dil çalışması yaparak Türkiye Türkçesi ağızları alanında yapılan çalışmalara katkıda bulunmaktadır.

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Türkiye’de ağız atlası çalışması henüz yapılmamıştır. Bununla birlikte ağız haritaları hakkında yeterli çalışma da yoktur. Eskişehir İli Türkmen ağızları hakkında 1993 yılında Canan İleri tarafından “Eskişehir Türkmen Ağızları” adlı bir çalışma yapılmıştır bu çalışmada metinler çok daha sınırlı bir alanından 21 köyden derlenmiştir.

ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Çalışmamızın evreni; hazırlanmış ağız atlası örnekleri ve Eskişehir’de yaşayan Türkmenlerdir. Veriler Türkmenlerin çoğunluk olarak yaşadığı 28 köyden toplanmıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Derlemede ve Çevriyazıda Kullanılan Yöntemler

Çalışmada öncelikle Eskişehir ilinde Türkmenlerin yerleştiği köyler tespit edilmiştir. Türkmenlerin çoğunlukta olduğu bu 28 köyün tamamına gidilerek bir ya da iki kişiden sesli ve görüntülü kayıt yöntemleriyle derlemeler yapılmıştır. Eskişehir’in merkez mahalleleri ve ilçe merkezlerinden derleme yapılmamıştır. Derleme yapılan kaynak kişilerin ağız özelliklerini yansıtmaları açısından okula

gitmemiş, köy dışında yaşamamış, yaşlı ve kadın olmasına öncelik verilmiştir. Ayrıca rahat konuşabilmelerini sağlamak amacıyla köy hayatı, tarla işleri, yemekler, gelenek ve görenekler gibi aşına oldukları konular seçilmiştir.

Araştırmanın Bölümleri Oluşturulurken Kullanılan Yöntemler

Çalışma 3 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümleri sonuç, metinler, sözlük ve haritalar takip etmektedir. 1. Bölüm “GENEL KAVRAMLAR ve AĞIZ ATLASLARI”dır. Bu bölümde dil, lehçe ve ağızlarla ilgili bilgi verildikten sonra, Türkiye ‘de yapılmış olan ağız çalışmalarının gelişimi, kapsamı ve veri toplama yöntemleri hakkında bilgi verildi. Bölümün son aşamasında ise ağız atlaslarının tarihi süreci ve ağız atlası hazırlamada kullanılan yöntemler hakkında yurtdışında yapılmış çalışmalardan hareketle bilgi verildi. 2. bölüm olan “TÜRKMENLER VE ESKİŞEHİR’DE TÜRKMEN YERLEŞİMİ”de Türkmenlerin tarih sahnesine çıkışları, Anadolu’ya yerleşmeleri, Eskişehir’in coğrafi özellikleri ve Eskişehir’deki Türkmen köyleri hakkında bilgi verildi. Türkmen köyleri hakkında verilen bilgilerin bir kısmı daha önce yapılan çalışmalardan, özellikle köyler hakkında hazırlanmış müstakil çalışmalardan, bir kısmı da kaynak kişilerden temin edildi. 3. Bölüm “DİL İNCELEMESİ”dir. Bu bölümde metinler üzerinden eş zamanlı dil incelemesi yapılmıştır. Sesbilgisinde sırayla ünlüler, ünsüzler ve ses değişimleri ele alındı. Ölçün dışı ünlüler ve ünsüzler tarif edilerek Türkçe ve alıntı sözcüklerde örneklendirilmiştir. Ayrıca kullanım sayıları verilerek sesler sık ya da seyrek kullanılmalara göre tasnif edilmiştir. Biçimbilgisinde ise Prof. Dr. Erdoğan BOZ’un “Türkiye Türkçesi Biçimsel ve Anlamsal İşlevli Biçimbilgisi” adlı çalışması temel alınarak biçimbilgisi incelemesi yapılmıştır. Hem sesbilgisinde hem de biçimbilgisinde verilen alıntı sözcük örneklerinden Arapça ve Farsça olanlar asıl biçimleriyle, batı dillerinden alınanlar ise ölçünlü Türkçedeki biçimleriyle karşılaştırılmış

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL KAVRAMLAR VE AĞIZ ATLASLARI

Ağız çalışmalarının ana malzemesi dildir. Amacı ise sözlü dilin geçirmiş olduğu değişimleri tespit etmek olduğu için dil, lehçe, ağız ve ölçünlü dil terimlerinin açıklamasını yaparak konuya giriş yapmak konunun anlaşılması açısından daha sağlıklı olacaktır.

1.1. DİL NEDİR?

“Dil nedir? ” sorusuna ister eğitilmiş olalım ister eğitimsiz hepimizin vereceği cevaplar ya ortaktır ya da kesiştiği noktalar hayli fazladır. En temel ortak nokta ise anlaşmamızı sağlayan yegâne vasıta olmasıdır. Dilin evrenini belirleyebilmek için yapılmış tanımlarından hareket edersek:

“İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban.” (GTS).

“Dil (Alm.*Sprache*; Fr. *Language, parole*; İng.*language*): İnsanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre biçimlenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş bir sistem.” (Korkmaz, 2003: 67).

Ergin ise yapmış olduğu tanımda bu unsurlara değinmekle birlikte dilin kendine mahsus özellikleri üzerinde de durur:

“Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir (Ergin, 1998: 3).”

Aksan da dille ilgili değerlendirmelerinde dilin daha çok tarihi ve sosyal yönü üzerinde durur. Dili, zihinsel, bireysel, toplumsal olmak üzere birden fazla boyutu olan, iletişim araçlarının en yetkin ve en gelişmiş, bir milleti millet yapan sistem olarak tanımlar. Bu sistem aynı zamanda toplumların kültürel mirasını kuşaktan

kuşağa taşıyan kültür aktarıcısı olarak karşımıza çıkar (Aksan, 2000: 11-13). Dili toplumsal önemi açısından ele alan bir diğer tanım da Gemalmaz'a aittir:

“Her dil bir toplumun malıdır. Her toplum yaşıyorsa dili sayesinde yaşıyordur. Toplumların ölümü yendikleri ve yenebilecekleri tek güvenilir silahları dilleridir.” (Gemalmaz, 1999: 10).

Saussure ise dil tanımında daha çok dil ile dil yetisi arasındaki farktan hareket eder.

“Dil yetisiyle karıştırmıyoruz biz onu. Dil, dil yetisinin yalnızca bir bölümüdür. Dil, bir bütün bir sınıflandırma ilkesidir.” (Vardar, 2001: 38).

Yirminci yüzyıldan sonra ise dile farklı açılardan yaklaşılır. Üretici-Dönüşümsel dilbilgisi yöntemini geliştiren Chomsky, dili sentaks açısından değerlendirip sonlu yapıda cümleler kümesi olarak tanımlamıştır (Sözer, Vardar, 1999: 273). Yukarıdaki tanımlarda da görüldüğü gibi dil, hem bilişsel hem sosyal hem de tarihi olmak üzere birden fazla açıdan ele alınması gereken bir olgudur.

Bütün bu tanımlarda ortak olan nokta dilin iletişim ihtiyacından doğmuş olmasıdır. İletişim ihtiyacından doğduğu için dili sadece basit bir iletişim aracı olarak görmek hatasına düşmemeliyiz. Bu dili “makine dil”¹ boyutuna sokar. Dil edinimine baktığımız zaman bebeklikten başlayarak kendimizi bu büyülü sürecin içinde buluruz. Yavaş yavaş dâhil olduğumuz bu süreç kendiliğinden gelişir ve devreye anlaşma aracı olan dilden ziyade sosyal ve kültürel bütünlüğün teminatı olan dil anlayışı girmeye başlar. Bilişsel ve ahlaki gelişimini tamamlayan bireyler dilin aynı zamanda millet kavramını ortaya çıkardığını, bir dili konuşan insanların aynı kültürel ve tarihi süreçten geçtiğini, farklı dil konuşan insanların ise milli kimlik olarak ayrıldığını fark eder.

¹ “Makine Dil” ifadesi için bk. : <http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/23.php>, (31 Temmuz 2014).

1.2. LEHÇE NEDİR?

Ergin, dili kendine ait kuralları olan canlı, dinamik bir yapı olarak tanımlar. “Canlı bir varlık” olma özelliğini de şu şekilde değerlendirir: Canlı bir varlık olan dil zaman içerisinde bir gelişim ve değişim sergiler, bunlar gerçekleşirken bütün değişim dilin kuralları çerçevesinde olur. Kurallar ise bireylere ve cemiyetlere bağlı değildir, bireyler dile ancak dilin kabul ettiği şekilde müdahale eder (Ergin, 1998: 3-4). Canlı yapı ve müdahaleler dilin zaman içerisinde değişerek ve gelişerek yayılmasına neden olur. Bu değişimin büyük kollarından biri de lehçe dediğimiz yapıdır.

“Lehçe (Alm,*Dialekt*; Fr.*dialekte*; İng.*dialect*): Bir dilin tarihi, siyasi, sosyal, kültürel nedenlerle değişik bölgelerde, zamanla ses yapısı, şekil yapısı ve kelime hazinesi bakımından önemli farklarla birbirinden ayrılan kollarından her biri .” (Korkmaz, 2003: 15).

Korkmaz lehçe tanımından sonra yakın ve uzak lehçeler ifadelerini kullanır. Yakutça ve Çuvaşça’yı Türkiye Türkçesinin uzak lehçeleri, Azeri ve Türkmen lehçelerini ise yakın lehçeler olarak gösterir² (Korkmaz, 2003: 153)

Aksan, lehçe tanımında özellikle aynı dil birliği içinde olan kimseler tarafından konuşulduğuna değinir (Aksan, 2000: 141). Her iki tanımda da gördüğümüz gibi lehçe tarihi süreç olarak baktığımızda uzun sürede oluşan ve geniş coğrafyaları içine alan değişimlerdir.

1.3.AĞIZ VE ÖLÇÜNLÜ DİL NEDİR?

Aynı dil içerisinde görülen lehçe dediğimiz köklü değişim de zaman içerisinde bölünmeye başlar. Çeşitli sosyal, kültürel, tarihi etkiler, yürütülen devlet politikaları özellikle şimdi daha da etkili olan teknolojik gelişmeler çok köklü olmasa da farklılıklara neden olur ve kendi içinde yöresel farklılıkları barındıran bu çeşitlenmeler ağız olarak adlandırılır.

² Demir, Korkmaz’ın bu şekilde tanım yapmasına gerekçe olarak Gramer Terimleri Sözlüğü’ne koyulmayan “şive” maddesini gösterir. Geniş bilgi için bk. Nurettin Demir, “Türkiye’de Dil-Lehçe-Şive-Ağız Tartışmaları”, Türkiye’de Dil Tartışmaları, der., Astrid Menz – Christoph Schroeder, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 119-146.

“Ağız, (Alm, *Localsprache, Sondesprache*; Fr. *Parler, parlerlocal*; İng. *Localdialect, local lan language*; Osm.şive): Bir dilin veya bir lehçenin yazı diline oranla ve çoğunlukla ses, bazen de şekil, anlam ve söz varlığı bakımından birbirinden az çok ayrılan konuşma biçimleri (Korkmaz, 2003: 11-12).”

Ergin, aynı ifadeyi bir memleketin çeşitli bölge ve şehirlerinin kelimeleri söyleyiş bakımından birbirinden ayrılması şeklinde tanımladıktan sonra, Karadeniz, Konya ve İstanbul Türkçeleri Türkiye Türkçesinin ağızlarıdır şeklinde örneklendirir (Ergin, 1998: 10). Fakat Demir yapmış olduğu değerlendirmede Ergin’in ağız tanımını yetersiz bulmaktadır.

- (1) *Dereye gedip gazan guruklar, geesi yüyükler* (Alanya) = ST ‘Dereye gidip kazan kurmuşlar, çamasır yıkamışlar’.
- (2) *Bas basdı gendini* (Kıbrıs) = ST ‘Otobüs onu ezdi’.
- (3) *İsderim gideyim* (Kıbrıs) = ST ‘Gitmek istiyorum’.

Demir bu örneklerle ilgili olarak Ergin’in mevcut tanımında ağız terimi için *söyleyiş farkıdır* ifadesi kullanıldığını fakat ağız olarak seçilen bölgelerden alınan örneklerde sadece söyleyiş farkı değil şivede görülmesi beklenen ses ile şekil, lehçelerde bulunan ses ve şekil hatta söz dizimi farkının mevcut olduğu değerlendirmesini yapar. Buna göre de Ergin’in mevcut tanımının ağız terimini kapsar nitelikte olmadığını ortaya çıkarır. Sözlük, terim sözlüğü, ağız monografilerinde yapılmış olan çok sayıda tanım da kendi içinde değerlendirerek yapılmış olan ağız tanımlarının yetersiz olduğunu vurgular³ ve (Demir, 2002: 106) bir ağız tanımının yapılabilmesi için önce ölçünlü dil (standart dil) tanımının netleşmesi gerektiği üzerinde durur.

Ergin’den hareketle verilen örneklerde de görüldüğü gibi ağızlardan biri ülke genelinde resmi kurumlar ve eğitim aracılığıyla yaygınlaştıktan sonra ölçünlü dil haline gelir ve tüm ülkede kabul edilen resmi yazı dili olur. Bu sürecin Türkiye Türkçesi açısından gelişimine baktığımız zaman İstanbul ağızı 20.yy’da resmîyet kazanır.

³ Diğer ağız tanımları üzerine yapılmış olan değerlendirmeler için bk. Nurettin Demir, “Ağız Terimi Üzerine”, *Türkbilg*, 2002/4: 105-116.

Bir ağzın ölçünlü dil olabilmesi için belirli kıstaslar vardır ve bu kıstaslar onu diğer ağızlardan ayırır ve bu fark da ağızda bulunması gereken özellikleri ortaya çıkarır. Ölçünlü dilin oluşabilmesi için gerekli olan kıstaslar şunlardır (Demir, 2002: 111-112):

1) Seçilme: Bu hususun varyantın yapısından ziyade bunu konuşan kesimin bölgede ekonomik, kültürel ve siyasi açıdan daha baskın olmasıyla ilgili olduğunu belirtir. Doğal olarak hangi varyantın ölçünlü dil olacağına karar verilmiş olur.

2) Kodlanma: Devletin Türk Dil Kurumu ya da Milli Eğitim Bakanlığı gibi resmi kurumları tarafından bu ölçünlü dilin özellikleri bir sistematığe oturtulur yani yasalaştırılır. Bu doğrultuda sözlük, imla kılavuzları hazırlanarak o dili konuşacaklar arasında azami düzeyde ortaklığı sağlamak hedeflenir.

3) İşlevlerin Geliştirilmesi: Yazma işlevini gerektiren tüm durumlarda ister resmi kurumlarda olsun ister günlük hayatta ihtiyacı karşılayabilir durumda olması sağlanır.

4) Kabul: Yukarıdaki üç özelliğe sahip olan dilin bir tabaka tarafından kabulü ise en son ve en önemli şarttır.

Bu şartları verdikten sonra ölçünlü dil ile ağzı karşılaştırarak bir ağızda bulunması gereken özellikleri ortaya koyar bu hususları şu şekilde tablolatabiliriz.

KARŞILAŞTIRILDIĞI ALANLAR	AĞIZ	ÖLÇÜNLÜ DİL (STANDART VARYANAT)
Dilbilimsel Ölçütler	Basit	Daha fazla kaynaktan beslendiği için daha karmaşıktır
Kelime Hazinesi	ortak	Diğer ağızları da kapsayacak şekilde geniştir.
Kullanım Alanı, işlevsellik	Dar, sözlü iletişim, sınırlı işleve sahip	Her türlü iletişimde, resmi kurumlarda, edebiyatta yaygındır. Sınırsız, gelişmiş işlev

Konuşur	Okur-yazarlık seviyesi düşük insanlar	Daha eğitilmiş, toplumun elit tabakası
Yüzeysel dağılım	Köy, taşra	Bölgeler üstü

Tablo1: Ağız ve Ölçünlü Dilin Karşılaştırılması

Bütün bu değerlendirmelerden sonra Demir diğer mevcut tanımlardaki eksikleri de giderecek şekilde kapsamlı bir ağız tanımı yapar:

“Aynı kökenden geldiği üst sistem durumundaki bir standart dile bağlı, doğal olarak ortaya çıkmış; aile ve dost çevresinde, iş yerlerinde; okuryazarlığı az, bulunduğu bölgeden uzun süre ayrı kalmamış insanlarca sözlü iletişimde dilin başka türleriyle karşı karşıya gelme oranına göre değişen biçimde kullanılan, resmi ortamlarda kullanılmasından kaçınılan, yazılı bir gelenek oluşturamamış, iletişim alanı sınırlı, bağlı olduğu üst sistemden dilin her alanında karşılıklı anlaşmanın korunacağı oranda ayrılabilen, prestiji standart dile göre daha az yerel konuşma biçimleridir.” (Demir, 2002: 113-114)

Ağız tanımından hareketle ölçünlü dil için bölgeler üstü yayılım alanına sahip olan, toplumun bütün kesimlerinde kullanılan, işlevselliği diğer ağızlardan daha üstün olan, resmi kurumlar tarafından kuralları yasalaştırılmış ve belli bir sistematığı olan dildir, tanımı yapmak doğru olur.

Ölçünlü dil olarak kendini gösteren ağız zamanla eğitim kurumlarında resmî ve yarı resmî ortamlarda, basın ve edebiyat dünyasında yaygınlık ve saygınlık kazanır. (Demir, 2013: 15-17). Diğer bölgelere ait olan ağız özellikleri ise sadece konuşma düzeyinde kalır. Konuşma düzeyinde kalan bu ağız özellikleri bir dilin zaman içerisinde gösterdiği değişim ve gelişimin hem en önemli kanıtı hem de yararlanılabilecek tek kaynaktır.

1.4.AĞIZ ATLASI NEDİR?

“Ağız atlası (Alm. *Sprachatlas*; Fr. *Atlas linguistique*; İng. *linguistic atlas, dialect atlas*): Bir dilin veya bir lehçenin ses bilgisi, şekil bilgisi özelliklerine ve sözcüğüne göre hazırlanmış olan, bunların yayılış alanlarını gösteren haritaların oluşturduğu atlas.” (Korkmaz, 2003: 12).

“ Dil atlası: Bir bölgedeki belli bir dilsel biçimin değişik lehçelerde büründüğü görünümüleri yansıtan ya da dil ve lehçelerin dağılımını gösteren çeşitli haritaların oluşturduğu bütün.” (Vardar, 2002: 72).

Tanımların sadece başlıklarına baktığımız zaman birinin ağız diğerinin ise dil terimlerini içerdiğini görmekteyiz. Ağız atlasları bir dili konu edinirken, dil atlasları bir dili konu edinebileceği gibi geniş bir alanda konuşulan birden fazla farklı dili⁴ de konu edinebilir. Bu durum iki terimin ayırıcı özelliğidir. Tanımların içeriğine baktığımız zaman ise ortak noktanın bir dilin ya da lehçenin ses, şekil, söz dizimi açısından sahip olduğu özelliklerin konuşulan coğrafya üzerindeki dağılımının gösterilmesi olduğunu görmekteyiz. Özellikle ayırt edici ve daha düzenli yayılım gösteren özellikler görselleştirildiğinde ortaya lehçe sınırları çıkar. Bu açıdan bakıldığında “dil atlası” ya da “ağız atlası” terimleri temelde aynı mantığa sahip olduğu için birbirinin yerine de kullanılır.

1.4.1.Ağız Atlaslarının Tarihi Gelişimi

Dünyada ağız atlasları ile ilgili çalışmalar 19. yüzyıl sonlarına dayanır. İlk ağız atlası Almanya’da 1876 yılında hazırlanan “*Alman Dil Atlası*”dır (*Deutsche Sprachatlas*). Diğer önemli ağız atlası ise 1902 de haritalar halinde yayınlanan “*Fransız Dil Atlası*”dır. Bu atlaslardan sonra ağız çalışmaları hız kazanır ve İtalya, Macaristan, Avusturya, Japonya gibi birçok ülkede ağız atlası hazırlama çalışmaları yürütülür.⁵

Almanya’da ağız alanındaki çalışmalar 18.yy de etkili olan halkçılık akımı ile başlar. Bu akımdan hareketle “kaba ve adi olanı” anlatmaya yarayan halk diline edebî eserlerde rağbet artar. Romantizm akımının millî ve tarihî varlıklara ilgisinin

⁴ Roland Breton’un “Dünya Dilleri Atlası” adlı çalışması birden fazla dili konu edinen atlasla örnek olabilir. Geniş bilgi için bk. Roland Breton, “Dünya Dilleri Atlası” çev., Orçun Türkay,haz., Albina Ulutaşlı, NTV Yayınları: 15, 2007.

⁵ Joachim Grzega’ nın *Sources for Onomasiological Studies* adlı çalışmasından dünya üzerinde mevcut olan dil atlaslarının ismi öğrenilebilir. Bu kaynak için bk. Joachim Grzega’ nın *Sources for Onomasiological Studies*, (Çevrimiçi), <http://www1.ku-eichstaett.de/SLE/EngluVglSW/OnOn-4.pdf>, (12.10.2014).

de eklenmesiyle bilimsel ağız/lehçe (ilmî diyalekt) çalışmaları başlar. İlmî diyalektolojinin kurucusu Bavyeralı A. Schmeller'dir (1785-1852). Ağız atlası çalışmalarında Schmeller'in ana hedefi Bavyera Krallığı'nın ağızlarını istatistikî olarak tespit etmek ve onları coğrafi bakımdan sıralamaktır. Schmeller çalışmalarında ses bilgisi ve şekil bilgisi tespitlerinden hareketle dil yaşı meselesini ortaya koyar. Schmeller'in açtığı çığırdan sonra ağız çalışmalarında daha çok ağızların tasnifine gidilir. 1876'dan sonra ses bilgisi temelli araştırmaları hızlandıran dilciler karşımıza çıkar fakat bunlar da yenilik katamamışlardır. Bu alandaki asıl yenilik coğrafi tetkiklerle ağız ve lehçe çalışmalarının birleştirilmesiyle olur. 1876 yılı diyalektoloji alanında dönüm noktasıdır. G. Wenker, Alman Dil Atlası'na ait planları, taslakları bu yılda yayımlar ve 1926 yılında atlasın basımı ancak gerçekleşir. Wenker ilk haritalarında sadece bir özelliği göstermiştir onun bu çalışması daha sonraki yıllarda yeni verilerin de elde edilmesiyle tekrar düzenlenir. Ayrıca bölge olarak da genişletilen bu çalışmaların içine Avusturya ve İsviçre'de dâhil edilir. Bölüm başında da belirttiğimiz gibi Almanya'da başlayan bu çalışmalar hızla tüm dünyada kendini göstermeye başlar. İlk yankılarını Fransa'da görürüz. *Fransız Dil Atlası (Atlas Linguistique de la France)* çalışmaları Jules Gilliéron yönetiminde 1896 yılında başlar, Gilliéron bu çalışmaları, bölgenin ağız özelliklerini iyi bildiği için, öğrencisi Edmond Edmot ile yürütür. Atlas 1902-1910 yılları arasında 1920 harita ve 35 fasikülü içeren dokuz cilt olarak basılır. İki büyük atlas da hem içerik hem de yöntem bakımından farklılıklar gösterir. Alman Dil Atlası bölge olarak daha geniş bir coğrafyada daha az örnekle oluşturulurken Fransız Dil Atlası ancak ülkenin yüzde ikisini kaplayacak bir alanda ama çok fazla veri ile oluşturulur. Alman Dil Atlası'nda bulunan haritalarda bu yüzden ayrıntı azdır fakat bölgesel farklar daha fazla gösterilir. Fransız Dil Atlası'nda ise detayları çok fazla olan haritalar hazırlanmış ama bölgesel dil ayrılıkları tespit edilememiştir. Bu yüzden Fransız dil atlası 24 bölgeyi içine alacak şekilde genişletilir ve *Nouvel Atlas Linguistique de la France Par Regions* adıyla yeniden basılır. Bu alandaki diğer önemli çalışma ise Karl Jaberg ve Jakob Jud'a ait olan *Sprachund Sachatlas Italiensund der Südschweiz* (1928-1940)'dır. Bu adı geçen atlaslar Alman ve Romen dillerinin incelenmesi sonucu oluşur (Buluç, 1946: 171-179, Boz, 2008: 153-154, Erdem, 2009: 2-3).

20.yüzyılda oluşturulan ve yeni nesil atlaslar olarak adlandırılan atlaslardan biri Flaman Ağız Atlasları'dır. Flaman Ağız atlasları dört gruba ayrılmaktadır.

1. *Reeks Nederlands Dialectatlassen* (Reeks Flaman Ağız Atlası, RND): Edgard Blancquert tarafında 1921 yılında çalışmalarına başlanan atlas 1964 yılında Blancquert'ın ölmesi üzerine Willem Pee tarafından yürütülür. Eser 1925-1982 yılları arasında 16 cilt olarak basılır.

2. *Fonologische Atlas van De Nederlandse Dialecten* (Flaman Ağızları Fonolojik Atlası, FAND): Flaman Ağızları Fonolojik Atlası, Gent Üniversitesi, Leuven Üniversitesi, Fryske Akademisi ve Groningen Üniversitesi Flamanca Enstitüsünün ortaklaşa gerçekleştirdiği Geoman-Taeldeman-Van-Reenen projesi ile birlikte 1980 yılında başlar. Tarihi ses bilgisi odaklı olan atlas toplam dört cilt olarak basılır.

3.*Morfologische Atlas van De Nederlandse Dialecten*(Flaman Ağızları Morfolojik Atlası, MAND): 176 haritadan oluşan atlas 2005 ve 2009 da iki cilt olarak basılmıştır. Birinci ciltte cinsiyet, çoğul yapma, küçültme; ikinci ciltte ise zamirler, sıfatlarda karşılaştırma ve derecelendirme ve fiiller gibi konular ele alınmıştır.

4.*Syntactische Atlas van De Nederlandse Dialecten*(Flaman Ağızları Söz Dizimi Atlası, SAND):Flaman ağızlarını söz dizimi açısından inceleme ve bir veri tabanı oluşturma amacına dayalı olan bu atlas, 1999 yılında yeterli kaynak ve ekip oluşturulduktan sonra 2000 yılında Hollanda ve Belçikalı uzmanlar tarafından yürütülmeye başlanan bir projedir. Atlasın ilk cildi 2005, ikinci cildi ise 2008 yılında Amsterdam University Press tarafından yayımlanır (Çalışkan, 2013: 75-82).

1.4.2.Türk Dünyası Ağız Atlası Çalışmaları

Bu başlık adı altında Azerbaycan, Çuvaş, Tatar, Türkmen, Başkurt, Yakut, Karakalpak Türkçesine ait olan ağız atlaslarına değinilecektir. Türkçe dediğimiz zaman Moğolistan'dan Çin'e, Orta Avrupa'ya, Hindistan'a, Kuzey Afrika'ya kadar uzanan geniş bir coğrafya gözler önüne gelir. Divânu Lugâti't Türk adlı eseri ile Kaşgarlı Mahmut 11. yüzyılda Oğuz boylarında konuşulan Türkçenin ağızlarına yer

vererek bir dilin zamanla farklı görünüm kazanabileceğinin farkındalığını gözler önüne serer ve 18. yüzyılda kendini gösterecek olan Türkoloji ilminin de temellerini atar. Türkoloji alanındaki çalışmalar özellikle Rus dilbilimciler tarafından yapılır. 19.yüzyılda Alman asıllı Rus Türkoloğu Wilhelm Radloff'un çalışmalarıyla bu alanda elde edilen veriler hem Türkçenin kendi içinde karşılaştırılması hem de yabancı dillerle karşılaştırılması yönünde olmuştur.

1920'den 1990 yıllarına değin sürdürülen karşılaştırmalı çalışmaların temelinde şu hususlar yatar:

- 1) Avrasya Türkçelerinin karşılaştırmalı-betimlemeli diyalektolojik araştırmaları ve atlasının düzenlenmesi.
- 2) Avrasya Türkçelerinin etimolojik sözlüğünün hazırlanması.
- 3) Avrasya Türkçelerinin karşılaştırmalı-tarihî dilbilgisinin yazılması ve Türk dilbilimi temellerinin belirlenmesi.

Konumuz itibariyle bakıldığında özellikle bizi birinci madde ilgilendirmektedir ve Azerbaycan Diyalektoloji Atlası tüm alanı ele almasa da bu doğrultuda hazırlanmış en önemli eserdir (Musaoğlu,17 Eylül 2014).

Rus ağırlıklı çalışmalardan bahsetmemizin temelinde ağız atlasına sahip Türk dillerinin özellikle 90'dan önce varlığını sürdüren SSCB bünyesinde olmasıdır. Rus Türkolojisi tarafından Türk lehçelerinin incelenmesi ve 1950 ile 1965 yılları arasında Türk lehçeleri ile ilgili sempozyumların yapılması, "SSCB'deki Türk Dillerinin Diyalektoloji Atlası" adlı bir proje hazırlanmasını tetikler. Bu proje tamamlanmamış olsa da mevcut atlasların oluşmasına önayak olmuştur (Durmuş, 2011: 116).

1.4.2.1. Azerbaycan Türkçesinin Ağız Atlası

"*Azerbaycan Dilinin Diyalektoloji Atlası*" Azerbaycan Dilcilik Enstitüsü'nün⁶, Rusya'da, Ukrayna'da, Belerüs'ta ve Romanya'da hazırlanan ağız

⁶ Azerbaycan diyalektolojisinin genel görünümü bu alanda yapılmış olan ilk çalışmalar ve 1920'li yıllardan sonra Azerbaycan diyalektolojisi üzerine yapılan sistemli çalışmalarla ilgili geniş bilgi için bk. Zeynep Ziyayeva, "Azerbaycan Diyalektolojisinin Tarihi Üzerine", *Karadeniz Araştırmaları*, (Yaz 2011), S. 30, s. 93-106.

atlaslarından yararlanarak 1958 yılında M. Ş. Şiraliyev'in rehberliğinde uzmanlar⁷ tarafından başlatılan bir çalışmadır.

Atlasın hazırlanmasına Doğu grubu ağızlarından başlanır, Doğu grubu ağızları diğer Azerbaycan ağızlarından daha çok incelendiği için bu çalışmalardan hareketle 197 soru tespit edilir. 235 farklı yerleşim yerinden toplanan malzeme sonucu Doğu grubu ağızlarını içine alan elli haritalık bir atlas 1965 yılında M. İ. İslamov, T. B. Hamzayev, R. E. Kerimov tarafından tamamlanır. Ardından derlemelere devam edilir 500 yerleşim yeri 1966 yılından itibaren taranır. Her şehirden köylerin coğrafi konumları da gözönünde bulundurularak birbirine uzaklığı 10, 15 km olan ortalama 7, 8 köy, bazı şehirlerde de 10, 12 köy ağız çalışması için seçilir. Bazen sözü edilen uzaklık coğrafi faktörlere göre değişiklik arz eder. Çalışmanın tamamı gözönüne alındığında haritalarda 409 yerleşim yerinden derleme yapılır ve atlas üç aşamada hazırlanır:

1. Verilerin toplanması ve değerlendirilmesi,
2. Haritalara kaydedilmesi,
3. Haritaların izahı.

17 yıl süren çalışma sonucunda atlas 1975 yılında tamamlanır. Atlasta 43'ü sesbilgisi, 31' i yapı bilgisi, 4'ü cümle bilgisi ve 50'si de kelime bilgisine ait toplam 128 harita yer alır. Haritalarda veriler işlenirken siyah, kırmızı, mavi, sarı, yeşil renkli dairelerden faydalanılmış siyah daireler edebi dil olmak üzere diğer renkte olan daireler ağızlara ait özellikleri göstermiştir (Karahan, 1999a; Karaman, 19.Eylül.2014).

1.4.2.2.Çuvaş Türkçesinin Ağız Atlası

Çuvaş ağızları üzerine yapılan çalışmaların çoğu Çuvaşistan'da ve Çuvaş araştırmacılar tarafından yapılır. Bu alandaki ilk çalışma T.Matveyev tarafından 1930 yılında yazılan "*Çuvaş Diyalektlerinin Kısa Bir Değerlendirmesi*" adlı makaledir. 20

⁷ M. İ. İslamov, A. G. Agayev, S. M. Behbudov, T. M. Ahmädov, N. H. Mähmädov, B. M. Tagıyev, Z. E. Hasıyev.

yıl ara verilen çalışmalardan sonra 1950'den sonra, A.S. Kanyukova, L.P. Sergeyev⁸, R.İ. Tsallina, T.Y. Çurkin adlı araştırmacılar Çuvaş ağızlarıyla ilgili çalışmalarını yürütürler. 1960 yılında ise Çuvaş Devlet Sosyal Bilimler Araştırma Enstitüsü son cildi 1997 yılında yayınlanan beş ciltlik Çuvaş ağız incelemelerini konu edinen makalelerden oluşan *Materialı po çuvasskoy diyalektologii* adlı makale serisi çıkarmaya başlar (Durmuş, 2013: 1409-1414). Akalın'ın 2007 yılında Çuvaşistan'a yaptığı ziyarette L.P. Sergeyev hazırlamış olduğu Çuvaş Ağız Atlasını Akalın'a gösterir. Rusça ve Çuvaşça olan atlasın Türkiye Türkçesi de ilave edilerek TDK tarafından basılmasına karar verilir. Atlası eklenecek Türkiye Türkçesi bölümü Oğuzhan Durmuş'a verildiği için Çuvaş Türkçesi Ağız Atlası ile ilgili ulaşabildiğimiz kaynaklar da ona aittir.

Çuvaş Türkçesi Ağız Atlası Prof. Dr. Leonid Pavloviç Sergeyev tarafından hazırlanmıştır. Sergeyev'in Çuvaş Ağızlarına ait ilk çalışması Murguş Ağızı ile ilgili çalışmadır (1960). 1973 yılında yazdığı "Çuvaş Dilinin Ağız Atlası İçin Bazı Materyaller" başlıklı yazısı atlas için atılmış ilk adımdır. Durmuş, bu çalışmanın yazar tarafından sürekli geliştirildiğini ve bunun dışında Sergeyev'in Çuvaş Türkçesi ile ilgili çok sayıda yazı kaleme aldığını belirtir. Beş ciltten oluşan bu atlasıta Sergeyev ağızları üç ana bölüme ayırır:

1. Çuvaşistan'daki Çuvaş Ağızları (3 cilt),
2. Tataristan'daki Çuvaş Ağızları (1 cilt),
3. Başkurdistan'daki Çuvaş Ağızları (1 cilt).

337 yerleşim yeri gezilerek oluşturulan atlasıta toplam 721 harita yer alır. Haritaların 364'ü ses bilgisi, 21 şekil bilgisi, 383 söz varlığı ve 14'ü de izoglos haritasıdır. Bu atlasıta yer alan veriler mevcut dil kullanım özelliklerine göre oluşturulduğu için eş zamanlı bir atlasıtır (Durmuş, 2011: 117-148).

---

⁸ İvan Yakovleviç Yakovlev Çuvaş Devlet Pedagoji Üniveristesi Çuvaş Dili Ana Bilim Dalında Öğretim Üyesi, Çuvaş Diyalektoloji Laboratuvarının başkanıdır.

1.4.2.3.Tatar Türkçesinin Ağız Atlası

Tatar Türkçesi'nin ağız atlası 1989 yılında Kazan'da yayınlanmıştır. Elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda şu ana kadar Türkiye'de bu atlas ile ilgili herhangi bir tanıtıcı yazı yayınlanmamıştır⁹. Atlas, Türk Dil Kurumu kütüphanesinde “*Atlas Tatarskih naradnih govorov sredneg*”adı altında Fil.B/616 numarada kayıtlıdır. (Boz, 2008: 161)”

1.4.2.4. Başkurt, Yakut, Halaç, Karakalpak ve Türkmen Türkçesine Ait Ağız Atlasları

Durmuş, Başkurt Türkçesinin (2005) iki cilt hâlinde, Yakut Türkçesinin de I. Fonetik 2004; II. Morfoloji ve Leksika 2010 ağız atlası hazırlandığını belirtir. Doerfer tarafından hazırlanan iki ciltlik *Lexik und Sprachgeographie des Chaladsch* adlı eserin de Halaç Türkçesinin ağız atlası olarak sayılabileceğini, Urakbay Doslanov tarafından 1975 yılında hazırlanan *Dialektologičeskiy Atlas Karakalpakskogo Yazıka* adlı atlasın da Karakalpak Türkçesine ait olduğunu belirtir (Durmuş, 2011:116). Prof. Dr. Muratgeldi Soyegov başkanlığında 25 yıldır devam edegelen Türkmen Türkçesi atlas çalışmaları durdurulur ve çalışma rafa kaldırılır (Boz, 2008: 161).

1.4.2.5.Türkiye'deki Ağız Haritaları/Atlasları Çalışmaları

Azerbaycan, Çuvaş, Tatar ağız atlaslarının tarihlerine baktığımız zaman yakın tarihli çalışmalardır. Kıyaslama yaptığımızda bu ağız atlaslarının hazırlanması Türkiye Türkçesi ağızları ile ilgili yapılan çalışmalardan daha geç başlamış olmasına rağmen bizden daha fazla yol aldıkları açıktır. Türkiye Türkçesi ağızlarıyla ilgili yapılmış olan çalışmalar henüz atlas boyutuna ulaşamamıştır. Ağızlarla ilgili yapılan

---

⁹ Durmuş'un “Çuvaş Türkçesinin Ağız Atlası Üzerine ” adlı makalesinde sadece isim olarak değinilmiştir.

çalışmalar dar bölgeleri kapsayan ağız haritaları şeklindedir. Boz, 2008 yılına kadar yapılmış olan ağız çalışmalarında, atlas niteliği taşımasa da, içerisinde ağız haritaları bulunanları şu şekilde sıralar:

“ Karahan, Anadolu Ağızlarını Sınıflandırılması adlı çalışmasında 14’ü ses bilgisi, 8’i şekil bilgisi ve 1’i de sözdizimi sonunda toplam 23 harita eklemiştir. Bu haritaların özelliklerini taşımaktadır. (Karahan, 1996: 205-227) Başkan, ülkemizdeki 40.000 dolayında köy adını tarayarak (kale, hisar, konak, hüyük) sözcükleriyle oluşturulan köy adlarındaki dağılım düzenini 4 haritada göstermiştir (Baksan, 1970: 237-251) Buran’ın hazırladığı harita, bir ağız haritası değil bölgede konuşulan dilleri gösteren etnik kökenleri belirtmek için hazırlanmış bir dil haritası niteliğindedir. (Buran, 1993: 25) Hayasi 20 harita (Hayasi 2000: 53-62), Brendemoen 4 harita (Brendemoen 2000: 41-44), Özçelik-Boz 4 harita (Özçelik-Boz 2001: 253-258), Aydın 2 harita (Aydın 2002: 58-59), Eren 1 harita (Eren 1997:97), Buran 1 harita (Buran, 1997: 17), Kalay 1 harita (Kalay, 1998: 120), Gemalmaz 9 harita (Gemalmaz, 1978: I-II.cilt), Gülsevin 2 harita (Gülsevin, 2002: 10-11), Demir 2 harita (Demir, 2001: 50-51), Turan 6 harita (Turan, 2006: 327-332), Sağır 1 harita (Sağır, 1995: 86), Gülensoy 1 harita (Gülensoy, 1988: 131), Özkan 1 harita (Özkan, 1997: 67), Korkmaz 1 harita (Korkmaz, 1994a: 95), Korkmaz 1 harita (Korkmaz, 1994b: 115), Gülseren 1 harita (Gülseren, 2000: 447), Boz 2 harita (Boz, 2006: 333-334), Yıldırım 10 harita (Yıldırım, 2006: 28,34,36 vd.), Demir 20 harita (Demir, 2006: 126, 531-551)” (Boz, 2008: 162-163).

Yıldırım’ın, Türkiye *Türkçesinin Ağız Atlası İçin Bir Ön Çalışma* adlı bildirisinde 4 harita yer alır. Anadolu ağızlarında isim, sıfat, zarf olarak kullanılan “ala” kelimesinin durumunu göstermek açısından Derleme Sözlüğündeki verilerden yararlanılarak bu haritalar oluşturulur. Birinci haritada “Ala Ağız” tamlamasının dağılımı, ikinci haritada “ala” ile kurulmuş bitki, hayvan adlarının dağılımı, üçüncü haritada “yarı, yarım anlamına gelen ala” ile kurulmuş birleşik kelimelerin dağılımı ve son haritada ise “Ala Sulu, Ala Tav, Ala Kuru” birleşik kelimelerinin dağılımı gösterilir (Yıldırım, 2009: 812-829).

Akça’nın *Ankara İli Ağızları* adlı çalışmasında 5 harita yer almaktadır. İlk harita Karahan’ın tasnifine göre batı grubu ağızlarının alt gruplarından Ankara ilinin durumunu gösteren haritadır. İkinci harita, Ankara ilindeki ana ağız gruplarını üç ağız bölgesine ayırarak incelediği haritadır. Üçüncü harita ikinci ağız bölgesinin alt gruplarını iki alt gruba ayırarak incelediği haritadır. Dördüncü haritada derleme

yapılan yerler gösterilir. Son harita ise Ankara'nın ilçelerini gösteren haritadır (Akça, 2012: 667-672).

1.5. TÜRKİYE'DE AĞIZLARLA İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Dil kavramı Osmanlı aydınları tarafından bilinçli bir şekilde 19. yüzyıldan itibaren ele alınmaya başlar. Bu hareketin öncüsü Tanzimat Döneminin fikir babası olan İbrahim Şinasi'dir. Sanat toplum içindir, anlayışla hareket eden Şinasi bu amaçla dilin sadeleşmesi gerektiğini dolaylı da olsa vurgular ve hem döneminde hem de döneminden sonra birçok sanatçıyı etkiler. Özellikle Servet-i Fünun Döneminde Osmanlı Devletinin yürütmüş olduğu sıkıyönetim sanatçıların kabuklarına çekilmesine ve toplumdan uzaklaşmasına neden olsa da tüm dünyayı saran milliyetçilik hareketleri aydınların zihninde bir “ Türk milleti ve Türk dili” olgusunu filizlendirmeye başlar. Bu anlamda kırılma noktası ise erken dönem Milli edebiyat sanatçısı olarak anılan Mehmet Emin Yurdakul'dur. Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin ve Ali Canip Yöntem bu uyanışı, 1911 yılında Selanik'te çıkardıkları Genç Kalemler dergisinde “Yeni Lisan” olarak adlandırır ve bir sistem oluştururlar. Hızla gelişen ve çok sayıda taraftar toplayan sade dil anlayışı Cumhuriyet'ten sonra da devlet tarafından daha sistemli yürütülmeye başlar.

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra, Türkçeyi bir kültür ve bilim dili yapmak için önemli ve somut adımlar atılır ve Türkçe' ye kurumsal bir kimlik kazandırılır. Bu dönemde dille ilgili çalışmaların temelinde Atatürk'ün kültüre ve dile verdiği önem yatar. Atatürk, 1924 yılında Türkiyat Enstitüsünü kurarak dil ve tarih çalışmalarını tetikleyen ilk adımı atar. Aynı yıl Tevhid-i Tedrisat kanunu çıkararak öğretimi birleştirir, medreselerin eğitim üzerindeki etkisini ortadan kaldırır. Bu atılım ile Arapça ve Farsçanın Türkçe üzerindeki etkisi de azaltılmış olur. 1932 yılında açılan Türk Dili Tetkik Cemiyeti ise devletin başlı başına bir dil politikası olduğunun göstergesidir. 1936 yılında açılan Dil Tarih Coğrafya Fakültesi ile ağız çalışmalarına bilimsel bir kimlik kazandırılır.

Ağız çalışmalarında asıl kilit üniversitelerin sayısının artmasıdır. Diğer önemli gelişme ise Türkiyat Mecmuâsı, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Türk Dili

Araştırmaları Yıllığı, Türkoloji Dergisi gibi ilmî dergilerin yayın hayatına girmesidir. İstanbul Üniversitesi tarafından hazırlanan Milletler Arası Türkoloji Kongreleri, TDK tarafından düzenlenen Türk Dili Kurultayları, 1983'ten sonraki Milletler Arası Türk Dili Kongreleri, Türk-Sovyet Kolokyumları gibi faaliyetlerin de hız kazanmasıyla ağız ve lehçeler üzerindeki çalışma ve tartışmalar da artar (Korkmaz, 1995: 948-947). Bu gelişimlerin hepsi dil alanında atılmış önemli adımlardır. Türk Dil Kurumu ise atılmış olan bu adımların en etkilisidir.

12 Temmuz 1932 yılında Atatürk'ün talimatıyla kurulan cemiyetin maksadı şudur:

“Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkarmak ve onu dünya dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe erdirmek, olarak tespit edilir (Ercilasun, 1994: 243).”

Dolmabahçe Sarayında 26 Eylül-5 Ekim tarihlerinde yapılan Birinci Türk Dili Kurultayında kurumun altı kol halinde çalışmaları sürdürmesi kararlaştırılır: Sözlük- İstilah, Gramer- Sentaks, Derleme, Linguistik-Filoloji, Etimoloji, Yayın. 1934'te yapılan kurultayda ise cemiyetin adı Türk Dili Araştırma Kurumu, 1936'da yapılan kurultayda ise Türk Dil Kurumu olur. İlk tüzükte belirtilen kollar zaman içinde ayrılıp birleşse de ana çatı değişmeden mevcut çalışmalar yürütülür. Şimdi bilimsel çalışmaları yürüten kollar şunlardır: 1. Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu, 2- Gramer bilim ve Uygulama Kolu, 3-Dil Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu, 4-Terim Bilim ve uygulama Kolu, 5-Ağız araştırmaları Bilim ve Uygulama Kolu, 6- Kaynak Eserler Bilim ve Uygulama Kolu. Bu kolların yürüttüğü çalışmalar iki ana amaç etrafında toplanır:

1. Türk dili üzerine araştırmalar yapmak,
2. Türk dilinin güncel sorunlarıyla ilgilenmektir (Ercilasun, 1998a).

Korkmaz, TDK'nin 1932-1982 yılları arasında geçirmiş olduğu aşamaları şu şekilde inceler (Korkmaz, 2002: 496-510):

1932-1940 yıllarını içine alan dönem daha çok I. Türk Dil Kurultayının kararlarının uygulanmaya başladığı dönemdir. Özellikle Türk dilinin zenginliklerini ortaya çıkartacak araştırma, derleme ve tarama çalışmaları yapılır.

1940-1950 yıllarını içine alan dönemde üzerinde durulan asıl çalışma ise dili özleştirme çalışmalarıdır.

1950-1960 yıllarını içine alan dönem ise özleştirmenin yapmacık değil, toplumdaki ihtiyaçlardan doğmuş bir akım olduğunu anlatan yazı ve yayınlarla dil politikasını anlatmaya çalışır.1951 yılında yapılan olağanüstü kurultayla devletle olan bağını keser.

1960-1982 yıllarını içine alan dönem de ise TDK yeniden devlet desteğini alır. Bu dönemde yaşanan en büyük sıkıntı kurum üyelerinin büyük kısmının araştırmacı ya da bilim adamı olmasından ziyade Türkçe sevdalısı her meslekten insanın kuruma dâhil olabilmesidir. Profesör unvanına sahip üyelerin de farklı bilim dallarında ihtisas yapmış olmaları dil alanına doğrudan katkı sağlamamıştır. Dolayısıyla çalışmalar bilimsellikten uzaklaşır. 1960 yılında dilci Banguoğlu' nun kurumun başına geçmesi ile 1960-1963 yılları daha verimli geçer. 1982'de kabul edilen anayasa ile devlet yeni bir düzenleme yapar Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu çatısı altına girerek devlete bağlı hale gelir.

Gürses, Türk Dil Kurumunun çalışmalarını şu şekilde tasnif etmiştir:

I-Sözlük çalışmaları,

II-Sözlük, dil bilgisi, metin çalışmaları,

III-Dil bilgisi çalışmaları.

Ağızlarımızdaki söz varlığını ortaya koyan derleme çalışmaları 1932 yılında kurum tarafından yürütülmeye başlar. Bu çalışmalar 1932'den 1951'e kadar Derleme Kolu tarafından, 1951-1983 yılları arasında Derleme ve Tarama Kolu tarafından, 1983'ten sonra ise Ağız Araştırmaları Bilim ve Uygulama Kolu tarafından yürütülmüştür. 1963-1982 yılları arasında 12 cilt olarak yayımlanan Derleme Sözlüğü, bu alanda yapılmış en önemli çalışma ve kurumun alana en büyük katkısıdır. 1990'dan sonra yapılan derleme çalışmaları ise Derleme Sözlüğü'ne Katkılar adı altında Türk Dili Dergisi'nde yayınlanmıştır. Bu yazıların içeriği de şu şekildedir: Derleme Sözlüğü'nde olmayan ya da Derleme Sözlüğü'nde olup da farklı anlamı olan sözleri içeren yazılardır¹⁰(Gürses, 2002: 177).

¹⁰Aşağıda adı geçen çalışmalar bu alanda yazılmış yazılardan bazılarıdır, örnekler için bk. Ahmet Buran, "Derleme Sözlüğü'ne Katkılar", *Türk Dili*, S. 535, C. 1996/2, s. 38-43; Emin Kalay, "Edirne

Devlet gözetimindeki ağız araştırmalarının kilit tarihi 1932'dir. Bireysel çalışmalara baktığımız zaman alanla ilgili araştırmalar daha da eskilere dayanır. Türkiye'deki ağız alışmaları Korkmaz'ın tasnifine göre iki döneme ayrılır: Birinci dönem yabancı araştırmacıların hâkim olduğu dönemdir ki 1867-1940 yılları arasını kapsar. İkinci dönem ise 1940'dan sonraki yerli araştırmacıların aktif olarak görülmeye başladığı dönemdir.

Türkiye'de yapılan ağız araştırmaları ile ilgili ilk yayın¹¹ V.A Maksimov tarafından yapılır. Bu alışmayı J. Thury, I. Kunos, M. Hartmann, K. Foy, V Pisarev, L. Bonelli F. Giese, F. Vincze tarafından yürütölen çalışmalar takip eder. Anadolu ağızları ile ilgili derleme yayınları ciddî olarak Finli Türklük bilimci Räsänen (1893-1976) ile başlar. 1925 yılında Karadeniz çevresinde ağız çalışmalarına başlayan Räsänen¹², 1932-1942 yılları arasında Orta Anadolu bölgesinde yaptığı derlemelerle bu alandaki çalışmalarını sürdürür (Eren, 1998: 279).

1940'tan sonraki dönemde üniversitelerde yerli bilim adamları ağızları incelemeye önderlik eder. Cumhuriyetin kuruluşunu takip eden ilk 25 yıl içerisinde ağız araştırmaları Ahmet Caferoğlu'nun alıřmalarıyla¹³ başlar ve uzun yıllar onun önderliğinde devam eder (Gülensoy, 1999: 16).

İli Ağızlarından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar-I", *Türk Dili*, Temmuz 1997, S.547, s. 25-33; Emin Kalay, "Edirne İli Ağızlarından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar-II", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Eylül 2004, C. LXXXVIII, S. 633, s. 250-259; Metin Karaörs, "Derleme Sözlüğü'ne Katkılar; Kayseri, Isparta, Adana İllerimizden Derlemeler", *Türk Dili*, Ocak 1994, S. 505, s. 65-67; Cevet Şanlı, "Kırıkkale, Erzurum ve Artvin İllerimizden Derleme Sözlüğü'ne Katkılar", *Türk Dili*, Aralık 1997, S. 552, s. 542-547; Cevet Şanlı, " Anadolu ve Rumeli Ağızlarından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar", *Türk Dili* (Ağustos 1999), C. 1999/II, S. 572, s. 670-680. Erol Öztürk, "Mersin Yörüklerinden Derleme Sözlüğü'ne Katkılar", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Mayıs 2009, C. XCVII, S. 689, s. 405-411; Mehmet Hazar, " Nevşehir Folkloru'ndan Derleme Sözlüğü'ne Katkılar", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Eylül 2007, C. XCIV, S. 669, s. 580-584 Özel Sayı; Feyza Tokat, "Çavdır Ağızından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, S. 3/1, 2014, s. 153-166; Suzan Suzi Tokatlı, Gönül Erdem Nas, "Anamur Ağızından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar", *Diyalektolog*, Kış 2012, S. 5, s. 33-45; Mahir Cankaya, "Erzincan Ağızından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar", *Turkish Studies*, Yaz 2013, C. 8/9, s. 899-910; Erdogan Boz, "Çüngüs ve Çermik Yöresi Ağızından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar", *Millî Folklor, Üç Aylık Türk Dünyası Folklor Dergisi* C. 4, YIL : 8, S. 29/30, Bahar/Yaz, 1996, s. 112-114.

¹¹ 1867 yılında St. Petersburg'da basılmış olan *Opit izsledovanija tyurskich dialektov v Chudave digare-i Karamanii* adlı çalışmadır.

¹² Korkmaz, Räsänen'in çalışmalarını yabancılarla yerli araştırmacılar arasında geçişi sağlayan çalışmalar olarak değerlendirir. 1933-1942 yılları arasındaki derlemeleri Orta Anadolu üzerinedir ve *Türkische Sprachproben aus Mittel-Anatolien* adlı dört kitaptan oluşun yazı dizisidir. 1.Kitap Sivas; 2.'si Yozgat; 3.'sü Ankara, Kayseri, Kırşehir, Çankırı, Afyon; 4.'sü ise Konya iline aittir (Korkmaz, 1975-1976: 146-147).

¹³ Caferoğlu'nun çalışmaları ile ilgili geniş bilgi için bk. Osman Fikri Sertkaya, "Ölümünün 20. Yıl Dönümünde Hocam Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Şubat 1996, C. 1996/I, S. 530, s. 254-261; Zeynep Korkmaz, " Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu ve Anadolu Ağızları",

Caferoğlu'ndan sonra Anadolu ağızları üzerinde önemli çalışmalar Zeynep Korkmaz'ındır. Ahmet Bican Ercilasun, Efrasyap Gemalmaz, Gürer Gülsevin, Tuncer Gülensoy, Ahmet Günşen, Leyla Karahan, Ahmet Buran, Ali Akar ve Erdoğan Boz alanla ilgili değerli çalışmalara imza atan bilim adamlarından bazılarıdır. Burada adı geçmemiş çok sayıda bilim adamının yer aldığı da şüphesizdir.

Caferoğlu'ndan sonra alana dâhil olan bilim adamlarının katkılarıyla hız kazanan ağız çalışmaları, bağlı oldukları alana, amacına ve kapsamına göre farklı şekillerde gruplandırılır. Gemalmaz, ağız çalışmalarını şu şekilde gruplandırır (Gemalmaz, 1989: 10):

1. Halk edebiyatı araştırmacılarının katıldığı derlemeler,
2. Ağızlardan birini veya birkaçını tek tek ele alarak yapılan çalışmalar,
3. Ağızlardan dil bilimi sorunlarında birini, birkaçını veya tümünü karşılaştırmalı olarak inceleyen çalışmalar.

İkinci gruplandırma ise Biray'a aittir: (Biray, 2005: 213-223).

1. Türk dilinin lehçe ve ağızlarının sınıflandırılmasıyla ilgili çalışmalar,
2. Türk dilinin lehçe ve ağızlarından birini veya birkaçını tek tek ele alarak araştıran çalışmalar,
3. Türk dilinin lehçe ve ağızlarında dil bilimi problemlerinden birini, birkaçını veya bütününü karşılaştırmalı olarak inceleyen çalışmalar olarak gruplandırmıştır.

Her iki gruplandırmayı Ercilasun'un “ Ağız Çalışmalarına Toplu Bir Bakış” adlı çalışmasını da temel alarak şu şekilde detaylandırabiliriz (Ercilasun, 2000).

1.5.1. Halk Edebiyatı Çalışmaları

Bu gruptaki çalışmaların kapsamında şu konular yer alır:

a. Anonim Halk Edebiyatı ürünleri olan destan, efsane, halk hikâyeleri, masal, ninni, türkü, ağıt, mani, bilmece, tekerleme, seyirlik oyunlar gibi türlerin derlemelerini içine alan çalışmalardır.

Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Şubat 1996, C. 1996/I, S. 530, s. 262-267; Ahmet Bican Ercilasun, “Ahmet Caferoğlu'nun Çalışmalarına Toplu Bir Bakış”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Şubat 1996, C. 1996/I, S. 530, s. 268-277.

b. Bu grupta yer alan konular ise edebi türlerden ziyade bizzat yaşamın içinde yer alan konulardır: Gelenek-görenek-töre, inançlar (büyü, fal, sihir, adak, hayır, din, tarikat, boş inançlar), düğünler (çalgı, dans, müzik, oyun), bayramlar, doğum ve ölüm, akrabalık, çocuk oyunları, halk sporu, yemek, giyim-kuşam gibi konular bu grubun içinde yer alır.¹⁴

1.5.2. Ağızların Sınıflandırması İle İlgili Çalışmalar

Bu alandaki ilk çalışma Kunos' un *Kisazsiai Török Dialektusairal* (1896) adlı çalışmasıdır. Kunos'a göre asıl Türk ağızları, Ankara ağızı, Zeybekçe, Yörük ve Türkmen ağızlarıdır. Tasnifi ise şu şekildedir:

1. İzmir ile Bursa arasında Zeybekçe
2. Kastamonu ağızı
3. Karadeniz'in doğu kıyılarına doğru Lazca
4. Harputça
5. Güneydoğu Anadolu'da Mersin ile Konya arasında Karamanlıca
6. Kızılırmak havzasında Ankara ağızı
7. Anadolu'da dağınık olarak yaşayan Yörük ve Türkmenler (Buran, 2011) .

Ağızları toplu olarak ele alan çalışmalar 1900'lü yılların başlarında görülmektedir. T. Kowalski, *Osmanisch-türkisch Dialecte* (1931) adlı eseri bu alandaki ilklerdendir, ardından Ahmet Caferoğlu iki eserle alana katkı sağlar *Die anatolischen und rumelischen Dialecte* (1959) ve *Anadolu ve Rumeli ağızlarının bugünkü durumu* (1960) adlı eserlerdir¹⁵. Diğer önemli çalışma ise Dilaçar'ın

¹⁴ 1. grupta yer alan eserlerle ilgili Kültür Bakanlığı yayınları arasında yer alan ve 1974-1984 yılları arasında çıkan eserlerin taranması sonucu Gürbüz Erginer, Muhtar Kutlu, Abdurrahim Özmen ve çok sayıda öğrencinin katkılarıyla hazırlanan *Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1999 adlı esere bakılabilir. Ayrıca ; Naki Tezel, "Türk Halk Edebiyatında Masal", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı* , Aralık 1968, C. XIX, S. 207, s. 447-457; Kaya Erimer, "Anadolu ve Rumeli Ağızları Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, (1970) 1971, s.211-236; Reşide Gürses, "Türk Dil kurumunda Yapılan Ağız Çalışmalarına Genel Bir Bakış", *Türk Dili*, 2002, S. 607, s. 175-188. adlı çalışmalardan da yararlanılabilir.

¹⁵ Ahmet Caferoğlu'nun tasnifleri ile ilgili detaylı değerlendirme için bk.: Ahmet Buran, "Türkiye Türkçesi Ağızlarının Tasnifleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Turkish Studies*, 2011, S. 6/1, s. 41-54.

“*Lehçelerin Yayılma Tarzı ve Türk Dil ve Lehçelerinin Tasnifi Meselesi*” adlı çalışmadır. Dilaçar, bu çalışmasında yerli ve yabancı bilim adamlarının değerlendirmelerinden hareketle bir dil ailesinin içinde yer alan lehçe dediğimiz kolların nasıl ayrıldığını, nasıl yayıldığı meselesi üzerinde durur. Dönem içerisindeki mevcut teorilerden¹⁶ hareketle Çuvaşça ve Yakutça’ nın durumunu değerlendirir (Dilaçar, 1954: 39-58). Németh’in alanla ilgili çalışması “*Bulgaristan¹⁷ Türk Ağızlarının Sınıflandırılması Üzerine*” dir. Bu çalışmanın temelinde Németh’in 1953 yılında ileri sürdüğü Bulgar Türk ağızlarının doğu ve batı olmak üzere iki gruba ayrılacağı ve batı grubun da Vidin, Adakale, Bosna, Makedonya’da konuşulan ağızlar olduğu görüşüdür. Bu tez doğrultusunda bölgede 1954-1955 yıllarında derlemeler yapar. Çalışmasını da şu plan doğrultusunda oluşturur: Sorunun nedenini ele aldığı birinci bölüm: Bu bölümde bölge ile ilgili yapılmış olan çalışmaların bibliyografyasını verip bu çalışmalarla ilgili değerlendirerek bölge ağızlarının tasnifindeki sorunu netleştirir, derleme yaptığı bölgelerin isimlerini verir. İkinci bölümde ise elde ettiği veriler doğrultusunda tasnif ettiği Batı Rumeli Ağızlarında göz önünde bulundurduğu ölçütleri sıralar. Daha önceki sınıflandırmalarda batı grubu içinde yer alan Tuna ve Edirne’yi doğu grubuna dâhil edip, Arnavutluk’ta konuşulan Türkçenin de batı grubunda olabileceği üzerinde durur. Çalışmanın üçüncü bölümünde Batı Rumeli ağızlarıyla Kuzeydoğu Anadolu ağızları arasında tarihi süreçte sıkı bir ilişkilerinin olduğunu ileri sürer. Son bölümde ise bu ilişki üzerinde durup bölge ağızlarından yapılmış olan metin derlemelerini karşılaştırarak ortaklıkları gösterir. Ayrıca eserin sonunda sekiz adet harita yer almaktadır (Németh, 1983: 113-167). Ercilasun, “*Doğu Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*” adlı çalışmasında hem Doğu Anadolu ağızlarını Batı bölgesinden ayıran sınırı çizdiğini hem de Doğu Anadolu ağızlarını kendi içinde sınıflandırdığını belirtir (Ercilasun, 1998b).

¹⁶ Dilaçarın makalesinde üzerinde durduğu eksik ve yararlı yönlerini lehçelerden ve değerlendirmelerden örnek vererek ele aldığı altı teori vardır: Dalkanma, şulanma, dalgalanma, peteklenme, perifer, ve koyulaşma. Bu teorileri şekillerle gösterir.

¹⁷ Rumeli ağızlarının sınıflandırması ile ilgili diğer çalışma ise G.Hazai, “*Anadolu ve Rumeli Ağızlarının Tasnifi Üstüne*”, Voprosı Tyurkologi; K.Şesdidesyatiletio Akademi AV AzerbaycanSSR. M.Ş. Şiralieva, Baku, 1971, s. 84-86; G. Hazai, “Rumeli Ağızlarının Tarihi Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1960, s. 205-211; Mefkure Mollova, “Bakanlardaki Türk Ağızlarının Tasnifi”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1999, s. 197-176.

Banguoğlu Türkçenin Grameri adlı eserinde şu şekilde bir tasnif yapar (Banguoğlu, 1990; 17):

1. Deliorman ağzı,
2. Makedonya ağzı,
3. İstanbul ağzı,
4. Aydın ağzı,
5. Karaman ağzı,
6. Ankara ağzı,
7. Kastamonu ağzı,
8. Harput ağzı
9. Erzurum ağzı,
10. Karadeniz ağzı.

Anadolu'nun ağız özelliklerine dayanan en kapsamlı tasnif çalışmasını Karahan yapar. Karahan, Anadolu ağızlarını önce üç ana gruba ayırır ardından her bir grubu da alt gruplarına ayırır. Birinci grup olan *doğu grubu ağızları* kendi içinde dört gruba ayırır. İkinci grup ise *kuzeydoğu grubu ağızlarıdır*. Bu grubu da kendi içinde üç alt gruba ayırır. Son ağız grubu ise kendi içinde dokuz alt gruba ayırdığı *batı grubu ağızlarıdır* (Karahan,2011).

1.5.3. Sadece Bir Ağız Ya Da Bir Bölge Ağızını İlgilendiren Çalışmalar¹⁸

1. İller temel alınarak yapılmış çalışmalar: Bu grupta iller bazında hazırlanmış müstakil eserlerin dışında ağırlıklı olarak lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında hazırlanmış olan tezler yer alır.¹⁹

¹⁸ Bu grupta yer alan çalışmalar çok fazla olduğu için bu çalışmalarla ilgili hazırlanmış olan şu bibliyografyalara bk. Kayahan Erimer, “Anadolu ve Rumeli Ağızları Üzerinde Bir Bibliyografya Denemesi”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, [1971] 1970, s. 211-236. ; Ercilasun, “Ağız çalışmalarına Toplu Bir Bakış”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2000, C. 2000/II, S. 584, s. 115-118, Reşide Gürses, “ Türk Dil Kurumunda Yapılan Ağız Çalışmalarına Genel Bir Bakış”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2002, C. 2002/II, S. 607, s. 175-188.; Tuncer Gülensoy -Ercan Alkaya, Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası; Nergis Biray, “Cumhuriyet Döneminde Ağız ve Lehçeler Üzerine Yapılan Çalışmalar”, *Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi*, Karaman Valiliği Yayınları, Karaman, 2005, ISSN: 1305-6425, s. 213-223.)

2. Bölgeler temel alınarak yapılmış çalışmalar,
3. İl veya ilçeleri makale seviyesinde ele alan çalışmalar,
4. Belirli bir ilçe, il veya bölge ağızıyla ilgili belli bir gramer konusunu işleyen çalışmalar,
5. Anadolu'daki göçmen ağızlarını inceleyen çalışmalar,
6. Anadolu ve Rumeli ağızlarını toplu olarak ele alan çalışmalar olmak üzere gruplandırılabilir.

1.5.4. Diyalektolojinin Gelişme Sürecini, Problemlerini Ve Alanda Yapılması Gerekenleri Ele Alan Çalışmalar

Ağız konusu 19. yüzyıldan beri incelenmektedir. Bu çalışmalar gelişen teknoloji, ulaşım imkânlarının kolaylaşması ve ekonomik koşulların iyileşmesi gibi faktörler doğrultusunda daha kolay yürütülse de yine de çok sayıda sorunla karşılaşılır. Bu sorunların tespit edilmesi ve ağız çalışmalarının verimliliğinin artırılması için yazılan çok sayıda makalede²⁰ ele alınan başlıca sorunlar şunlardır:

1. Üniversitelerde alanla ilgili donanımlı öğrencilerin yetişmemesi, bu eksikliğin çalışmaları yavaşlatması ve çalışmaların kalitesini düşürmesi sorunu.
2. Ağız çalışmalarında bazı alanlarda boşluklar olması sorunu:

¹⁹ Özkan Daşdemir, “Türkiye’de Lisansüstü Düzeyde Hazırlanan Ağız Tezleri ve Akademik Ağız Araştırmalarındaki Halk Anlatıları Bibliyografyası”, *Turkish Studies* (2012), Volume 7/1, s. 797-836, adlı eserde alanla ilgili 75 yüksek lisans tezi, 16 doktora tezi ve 22 kitap inceler.

²⁰ Zeynep Korkmaz, “Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* (1976), s. 143-172; Leyla Karahan, “Ağız Araştırmalarında Sorunlar” (1998), Çalıştay Bildirileri, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, s. 21-26; Leylâ Karahan, “Ağız Araştırmaları Alanında Yapılması Gereken Çalışmalar”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi* (1997), C. 1997/II, S. 550, s. 291-297; Volkan Coşkun, “Fonetik ve Fonetik Lâboratuvarları”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi* (Mayıs 2000), C. 2000/I, S. 581, s. 387-402; Nevzat Gözaydın, “Ağız ve Halk Bilimi Derlemelerinde Kaynak Kişi Meselesi”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi* (Nisan 2004), C. LXXXVII, S.628, s.296-302. ; Nevzat Gözaydın, “Ağız ve Halk Bilimi Derlemelerinde Yer seçimi”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi* (Mayıs 2005), C. LXXXIX, S.641, s.396-402. Erdoğan Boz, “Ağız Atlasları”, *Turkish Studies* (2008), C. 3/3, s. 152-166; Çetin Pekacar; Figen Dilek, “Uluslararası Fonetik Alfabe ve Türkiye’de Ağız Araştırmaları” *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı (25-30 Mart 2008 Şanlıurfa)*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 989, Ankara 2009, s.575-590; Ahmet Buran, “Türkiye Türkçesi Ağız Atlasının Önündeki Sorunlar”, *Diyalektolog* (2010), S.1 s. 15-20; Leyla “Karahan, Ağız Çalışmalarında Bilimsel Niteliğin Korunması Üzerine Birkaç Not”, *Turkish Studies* (2012), C.7/4, s. 131-136, Ahmet Adıgüzel, “Dünyada ve Türkiye Türkçesinde Ağız Çalışmaları ve Yöntemler”, *Turkish Studies* (2013), C. 8/9, s.387-401 vs. bu alanda yazılmış makalelerden bazılarıdır.

a. Türkiye Türkçesi ağız araştırmalarında bazı il ve ilçelerle ilgili yüksek lisans, doktora tezi ya hazırlanmamıştır ya da hazırlanmış olan eserlerin sayısı az olmakla birlikte değerlendirmeleri eskidir.²¹

b. Göçmen ağızlarının yeterince incelenmemiştir.

3. Yapılmış olan derlemelerin saklandığı ve araştırma esnasında ulaşımın kolay olduğu ortak bir arşivin olmaması sorunu,

4. Derlemelerde kullanılan yöntemlerin geçerliliği, veri toplama yolları ile ilgili sorunlar,

5. Derleme yerinin ve kaynak kişinin seçimi sorunu,

6. Derlemelerin yazıya geçirilmesinde kullanılan transkripsiyon alfabeleri için ortak bir yazı sistemi oluşturulamamış olması sorunu,

7. Ağız çalışmalarında gramatikal dizin eksikliği sorunu,

8. Yapılmış ağız çalışmaları ile ilgili hazırlanmış olan bibliyografyaların yıllara göre güncellenmemiş olması sorunu,

9. Bilişimin sağladığı olanaklardan yeterince faydalanılmaması hazırlanan çalışmalara elektronik ortamda özellikle ses değerlerini görme açısından ulaşılamaması sorunu.

10. Şimdiye kadar hazırlanmış bir ağız atlasımızın olmaması sorunu yayınlanmış makalelerde ele alınan sorunların başlıcalarıdır.

1.6. LEHÇE VE AĞIZ BİLİMİ ARAŞTIRMALARININ GEREKLİLİĞİ

Devletin dil politikası sonucu eğitim kurumlarında, basın ve yayın organlarında, edebi eserlerde hâkim olan bir ölçünlü dil vardır. Bu dil çalışmamızın ağız bahsinde de değindiğimiz gibi ülke sınırları içinde var olan çok sayıda ağızdan ülke genelinde en yaygın olanıdır. Bu ölçünlü dil ülke genelinde daha resmi bir kimlikle varlığını devam ettirirken diğer ağızlar da konuşma dilinde varlıklarını sürdürmeye devam eder. Konuşma dilinde yaşayan bu ağızlarla ilgili araştırmaların temelinde tüm dünyayı saran milliyetçilik ve halkçılık hareketleri yatar. “18. yüzyılda kabul gören

²¹ Serdar Bulut, ağız çalışmalarını bölgelere ayırır ve bu bölgede yer alan hiç incelenmemiş ya da yeterli düzeyde incelenmemiş illeri ve bu illerin ele alınmamış ilçelerinin isimlerini verir. Tüm veriler doğrultusunda geniş çaplı incelenmeyen 39 il tespit eder, bk. Serdar Bulut, “Türkiye Türkçesi Ağızları Üzerine Çalışma Yapılmayan İl ve İlçeler”, *Turkish Studies* (2013), Volume 8/1.

lehçe ve ağızların varlığı, ancak 1881 yılında diyalektoloji adı altında bir araştırma alanı olarak kabul edilir. Yapılan araştırmalar, ağızların bir dilin anlaşılmasını, yazılı dilde ayrıntısına varılmayan detaylar ya da kayıp öğelerini içinde barındırdığını ortaya çıkarır. Aynı dilin iki lehçesi karşılaştırıldığında lehçelerin geçirdiği siyasi, sosyal ve kültürel değişimler de kendini gösterir. Bu faktörler sonucu diyalektoloji 19. yüzyılın sonlarına doğru üniversitelerde ders olarak okutulur. Bu alanla ilgilenen yabancı akademisyenlerin başında Paul Meyer, Gaston Paris, Rouselot, Gillieron, Wenker gelmektedir (Kayra,1991).” Gemalmaz, konu ile ilgili şu tespitte bulunarak aslında durumun ciddiyetini de gözler önüne serer: “Bir dilin evrim tarihini yazacak olan dil bilgini için ağız araştırmacılarının derleyip değerlendirdiği malzeme kadar değerli bir diğer canlı kaynak düşünülemez.” Aynı çalışmada Fransız yazar Charles Nodier’in ağızların daha saf ve insan türünün ihtiyaçlarının gelişen düzenine uygun olarak oluştuğunu, suni yazı dilinden daha zengin bir kaynak ve gramatikal açıdan bakıldığında da kelimelerin kökenlerinin ağızlar yoluyla tespit edileceğine dair görüşlerini verir. Kendi cümlesini destekler nitelikte olan yazarın şu cümlesini nakleder: “Dilinin ağızlarını özenle arayıp taramamış bir kimse onu henüz yarım biliyor demektir.”. Bu görüşler ağız araştırmalarının her bir dil için ne kadar vazgeçilmez olduğunun göstergesidir (Gemalmaz,1989:152-153). Ağız araştırmaları sadece alan açısından değil diğer bilim dallarının oluşumu, aktarımı ve tespiti için de dil en temel yol olduğundan hem gerekli hem de önemlidir. Duruma Türkiye Türkçesi ağızları açısından baktığımız zaman özellikle yaşadığımız çağın teknoloji çağı olması, insanların eğitim seviyesinin gittikçe yükselmesi gibi nedenler insanları ortak bir konuşma diline doğru birleştirmektedir. Ayrıca ağızları konuşanların günümüz koşullarında özellikle yaşlılar olması da ağız derleme çalışmalarına hız verilmesini gerektiren önemli gerekçelerdendir. Demir, Ankara ağızları ile ilgili çalışmasında ağızların mevcut durumuyla ilgili şu tespitlerde bulunur. Dilin yapısı gereği doğal dillerde bölgelere özgü konuşma biçimlerinin yok olmayacağını belirtir fakat değişen ve gelişen şartları göz önünde bulundurarak mevcut ağızların durumunu değerlendirirken şu noktalara temas eder: Ağızlar öncelikle yaşlı konuşurlar tarafından yeni nesillere eskiden olduğu gibi güçlü bir şekilde aktarılamaz. Ayrıca ölçünlü dilin hâkimiyet alanının ulaşım, iletişim, göçler, edebi eserler ve okullarda hâkim olan politika sayesinde gittikçe artması ve bölgede ikinci planda olan ağızların

temel özelliklerini hızlı bir şekilde etkiler. Bu gibi ciddi etkenler varken derlemelerin süratli bir şekilde yapılmaması durumunda dille ilgili birçok malzemenin yok olacağını belirtir (Demir, 2013: 28-29). Derleme çalışmaları yapıldığı takdirde gözlenebilecek durumları şu şekilde sıralar:

- Tek seferlik dilsel davranışlar tekrarlanabilir duruma gelebilir.
- Eş zamanlı ve art zamanlı çalışma imkânı sağlayarak dilin geçirdiği süreç tespit edilebilir.
- Standart dilde kayıtlı olmayan unsurların tespitine kaynak sağlayabilir.
- Kaplı e, geniz n' si gibi tarihi dönemlerde olan ama standart dilde olmayan seslerin ağızlardaki durumu belirlenebilir.
- Türk dilinin kendi içindeki gelişimi, ayrışma nedenleri ve farklı dillerle ilişkisi tespit edilebilir (Demir, 2009: 184-186).

1.7. AĞIZ ÇALIŞMALARI

1.7.1. Verileri Derleme

Önceki bölümde ağızları derlemenin hem kültür tarihimiz hem de Türk dilinin geçirdiği aşamaları tespit etme açısından ne kadar hayati bir öneme sahip olduğuna değindik. Böylesine kilit noktada bulunan çalışmaların adım adım çok düzenli yürütülmesi gerekir. “Derleme süreci içerisinde ortaya çıkacak herhangi bir hata, eksik derlemeler, yanlış alan veya bölge seçimleri, kaynak kişi ve araçların seçimindeki isabetsizlikler hem yapılan çalışmaların değerini hem de bu çalışmalar sonucu elde edilen verilerin bölgeyi temsil etme gücünü düşürür (Gözyayın: 2004, 296).”

Bunun için her aşaması önceden planlanmış, her türlü ayrıntısı önceden düşünülmüş; bölgenin siyasi, sosyal, kültürel bütün faktörleri detaylı olarak araştırılmış bir süreç takip edilmelidir. Derleme için nerelere gidilecek, derleme yapılırken öncelik sırası nasıl olacak, derleme zamanı neye göre seçilecek, hangi ay ya da mevsim derleme açısından verimli olur, ayrıca bölgenin tarih içindeki yeri,

bölgede hâkim olan etnik unsurlar nelerdir, zaman içerisinde geçirdiği nüfus hareketleri nelerdir bunlar ayrıntılı olarak tespit edilmelidir. Özellikle ağız araştırmalarında etnik unsur, alan olarak Anadolu ve Rumeli esas alındığında çok etkin bir faktördür. Çünkü Anadolu ve Rumeli etnik yapısı göçler ve siyasi hareketler sonucu iç içe geçmiş durumdadır. Yörük, Türkmen gibi genel ve yaygın adlar kullanılsa da yine de bağlı oldukları boylar kesin olarak tespit edilemeyen yüzlerce cemaat vardır. Korkmaz, bu durumun özellikle dil çalışmalarında ciddi bir sorun teşkil ettiğini belirtir ve durumun ciddiyetini tarihi verilere dayanarak temellendirir. XI-XIII. yüzyıllar arasındaki göçlerle Anadolu'yu Kayı, Bayat, Bayındır, Avşar, Kınık, Salur, Beğdili, Çepni gibi 24 Oğuz boyuna mensup boylar ile Kıpçak gibi Oğuz dışı unsurlar yurt tutmuştur. XIII. yüzyıldan sonra görülen etnik açıdan çeşitlenme ve devletin geliştirdiği iskân politikaları Anadolu'nun etnik yapısını daha da karışık hale getirmiştir özellikle Osmanlı Devleti XVII. ve XVIII. yüzyılda aynı boya mensup kişileri farklı boyların arasına yerleştirmiştir. Oğuz boylarının XV. yüzyıldan sonra isimlerini değiştirmeye başlamaları ve yaygın olan boylara göre isim almaları da zamanla boyların asıl mensubiyetini de tespit etmeyi zorlaştırmıştır. XIX. Yüzyıla gelindiğinde artık net olarak Kayı, Kınık ve Salur boylarına ait net dil özelliklerinden bahsetmek zorlaşmıştır. Sadece Avşarlar 1860'tan itibaren toplu olarak iskâna geçtikleri ve boy - soy düzenlerini korudukları için ağız özelliklerini de korumayı başaramışlardır (Özkan, 2009: 546).

Oğuz boylarının Anadolu'yu yurt tutmalarının yanı sıra zaman içinde siyasi ve sosyal olaylar sonucu yaşanan nüfus hareketleri de dil-lehçe-ağız özelliklerinin değişmesinde bir diğer etkidir. Özellikle Osmanlı Devletinde XVIII. yüzyıldan sonra yaşanan dağılma ve onu takip eden küçülme süreci bu nüfus hareketlerinin temel sebebidir. Özkan bu noktadan hareketle Eskişehir ve Bursa üzerinde durur. Osmanlı Devletinin çekildiği yerlerden Anadolu'ya doğru yapılan göçlerde özellikle Eskişehir ve Bursa'nın tercih edilmiş olmasının bu şehirlerin ağızlarında yeni ağız adacıkları oluşturduğunu belirtir (Özkan, 2009: 451-558). Bu oluşumlar daha çok tarihidir, şimdi yaşanan hareketliliğin temelinde daha çok sosyolojik ve ekonomik etkenler yatmaktadır. Özellikle iş imkânlarının ülkenin belirli bölgelerinde yoğunlaşmış olması sonucu Türkiye nüfusunun % 5 ile % 10' u bir yerden bir yere

göç etmektedir. Örneklerden de anlaşılacağı üzere dil hayatın devinimine ayak yurdurmakta ve bu devinim de dil-lehçe ve ağız çalışmalarını zorlaştırmaktadır

Bu değerlendirmeler de gösteriyor ki derleme yapılacak bölgenin idari sınırları aslında çok fazla önemli değil. Etnik yapı ve nüfus hareketleri göz önünde bulundurulması gereken ciddi bir sorun olduğu için Korkmaz derlemeye başlamadan önce yapılması gerekenleri maddeler halinde toplar (Korkmaz, 2009: 467-472):

1. Etnik yapı ve etnik yapının dağılımını gösteren tarihi kaynaklara ve araştırmalara başvurmak.
2. Etnik yapıyı ön planda tutan şehir ve bölge tarihlerini öncelikli ele almak.
3. Vakıf defterleri, vergi tahrir defterleri gibi resmi kayıtlardan yararlanarak incelenecek ağız bölgesinde yer alan oymak ve cemaatlerin nerelere yerleştiğini tespit etmek.
4. Anadolu ve Rumeli iskân tarihi ile ilgili araştırmaları incelemek.
5. Boy adlarından gelen köy adlarını tespit etmek ve bunun için “ Türkiye’ de Meskûn Yerler Kılavuzu” ve “ Köylerimiz” adlı eserlerden faydalanarak köylerin hem adlarını tespit etmek hem de tarihi bir değerlendirme yapmak.
6. Farklı bölgelerde yaşayan aynı Oğuz boylarını tespit etmek.

Bu şekilde yapılacak sistemli bir ön çalışma daha sonra elde edilecek verilerin sağlıklı olması için şarttır. Bu şekilde hareket edilerek Türkiye Türkçesi ağızları içerisine yerleşmiş olan Oğuz boylarına ait dil unsurları ile Uygur, Tatar, Kıpçak gibi Oğuz dışı unsurların dilsel özellikleri daha net tespit edilebilir etnik yapı-ağız özelliklerini gösteren bir harita da hazırlanabilir.

TÜBİTAK kapsamında 2013 yılında başlatılan “ Eskişehir İli Dil Atlası ” adlı proje yurt içi ve yurt dışından önemli miktarda göç almış illerden biri olan Eskişehir’in etnik yapısına bağlı olarak dil, lehçe ve ağız özelliklerini tespit etmeye çalışmaktadır. Etnik yapının belirleyiciliği açısından Eskişehir İli Dil Atlası çalışması yerinde bir örnek olacaktır.

Boz, Eskişehir ili ağızları üzerine sayısız çalışma yapılmış olmasına rağmen hala bakir bölge olduğunu belirtir ve Eskişehir ili ağızlarını yerli ve göçmen ağızları olmak üzere iki ana gruba ayırır. Bu ayırım yapılmadan önce Korkmaz’ın da belirttiği

gibi tarihi bir değerlendirme yapılmış ve Eskişehir ilinin Selçuklulardan başlayarak 24 Oğuz boyunun hemen hepsinin yerleşim alanı olduğu ve ağızların temelini teşkil eden ana boyun tespitinin oldukça zor olduğu belirtilmiştir. Etnik grupların tasnifi şu şekilde yapılmıştır (Boz, Günay Aktaş , 2013: 59-72):

1. Yerli Ağızlar

1.1. Manav Ağızları

1.2. Yörük Ağızları

1.3. Türkmen Ağızları

2. Göçmen Ağızları

Bu grubun içerisine Rumeli'den gelen göçmenler, Kıpçak Türkçesinin etkisi altında bulunan Kafkasya'dan gelen göçmenlerin etkili olduğu ağızlardır.

2.1. Kırım Tatar Ağzı

2.2. Nogay Tatar Ağzı

2.3. Kazan Tatar Ağzı

2.4. Karaçay- Malkar Ağzı

2.5. Rumeli (Muhacir) Ağızları

Derleme alanı ile ilgili araştırma yaptıktan sonraki aşama ise bölgede derlemenin nasıl, kimlerle yapılacağıdır. Önce aracı ve derlemecilerle bir görüşme takvimi yapılır. Gözaydın, derleme çalışmalarında yapılması gerekenleri şu şekilde belirtir: Sahaya iner inmez derleme yapmak yerine hem köyü ve köylüleri tanıma açısından hem de ön bilgi toplama ve gözlem açısından bir veya iki gün sadece tanışma, selamlaşma ve bilgilendirmeye ayrılabilir böylece köylülerin de derlemeci ya da derlemecilere alışmaları sağlanmış olur. Bu hazırlık sürecinde erkek derlemeci köy kahvesinde oturarak köylülerle kaynaşabilir. Kadın derlemeci ise kalacağı evde kadınlarla en verimli vakit geçirilecek yer olan mutfağa girerek yemek yapılırken bizzat eşlik edebilir, onlarla bağ, bahçeye gidebilir yani kolları sıvayıp onlar gibi davranarak sempatilerini kazanabilir (Gözaydın, 2004: 298-299). Belirtildiği gibi davranıldığında hem erkek hem de kadın derlemeci derleme yapacakları insanları

daha yakından tanıma fırsatı kazanır, kişileri çok iyi gözlemleyebilirler ve kimlerin yöre ağzını daha iyi temsil ettiğini tespit edebilirler.

Derlemeye başlamadan önce yapılması gerekenleri toplarsak öncelikle nereye gidileceği belirlenir, ardından bölge ile ilgili tarihi, kültürel araştırma yapılır, derlemenin ne zaman yapılacağına karar verilir, ardından gidilecek yerdeki aracı kişi iletişime geçilir ve gözlem sürecini de içine alan bir görüşme takvimi hazırlanır. Bu şekilde yapılan planlamanın amacı çalışmayı sağlıklı sonuçlandırabilmek ve süreci verimli kılmaktır.

1.7.1.1.Kaynak Kişi

Ağız araştırmalarının en temel kaynağı araştırılan ağzın konuşurlarıdır. Bu yüzden kaynak kişiler, kaynak kişilerin seçimi ve derleme yapılırken dikkat edilmesi gereken hususlar üzerinde durulan en önemli sorunlardır. “ Kaynak kişinin seçiminde nelere dikkat edilmelidir?” Temel soru budur.

Eğer derleme yapılacak bölgede kaynak kişiler iyi tespit edilirse elde edilecek veriler de bölge ağzını en iyi şekilde temsil edecektir. Kaynak kişiyi doğru tespit etmek için ya sahaya inildiğinde hazırlık için geçirilen süre iyi değerlendirilmeli, gözlemler yerinde olmalı ya da süreç planlanırken iletişime geçilen aracı kişilere kaynak kişilerde bulunması gereken özellikler aşağıdaki gibi net olarak bildirilmelidir:

- a. Yaş aralığı kaç olmalıdır?
- b. Cinsiyeti ne olmalıdır?
- c. Eğitim durumu ne seviyede olmalıdır?
- d. Bölgenin yerlisi olmalıdır.

Derlemeciler sahada hazırlık amaçlı yaptıkları gözlemlerden yararlanarak yapacakları kaynak kişi seçiminde aile içi ilişkilere, hiyerarşik yapıya dikkat etmeli, ailedeki statükoyu göz önünde tutmalıdır. Böyle davrandığında saygı gösterdiği için saygı da görecektir (Gözaydın, 2004: 299-302).

Kaynak kişi kim olmalıdır?, temel sorusuna Karahan, mevcut araştırmalardan hareketle “kim razı olursa yani gönüllüğün” temel alındığını fakat bunun tek esas olmayacağını belirtmiştir (Karahan, 2000: 22). Bu düşünceyi tamamlar nitelikte veri toplamada kaynak kişi belirlenirken bazı niteliklerin saptanması gerektiği özellikle belirtilmiştir ve bu nitelikler şu şekilde sıralanmıştır: (Özsoy-Taylan, 2000: 27-28)

1- Hangi konuşurlar temsil ettikleri yörenin dil özelliklerini daha iyi yansıtırlar?

Yörenin ağız özelliklerini iyi temsil eden konuşurlar belirlenirken; ölçünlü dile coğrafik olarak mesafe, kaynak kişinin doğduğu yerde geçirdiği süre, kitle iletişim araçlarının kişi üzerindeki etkisi gibi çok sayıda etken vardır. Özellikle yurtdışında yapılan ağız araştırmalarında eğer bir anket uygulanıyorsa elde edilen verilerin sağlıklı değerlendirilmesi için içinde bireyin bu durumlarını barındıran soruların olduğu kimlik saptama anketi yapılmaktadır.

Amerika ve Kanada’daki bölgesel ses özelliklerinin kaydını gösteren *Kuzey Amerika İngilizce Atlası (Ses Bilgisi Ve Ses Değişimi)*²² adlı proje telefon anketleriyle yürütülür. Görüşmeye başlamadan önce anketörler kaynak kişilere aşağıdaki soruları yöneltmişlerdir.

Kaynak kişinin yerleşim yeri ve dili hakkındaki geçmişi:

Doğum yılı ve yeri:

Tüm yerleşim yerleri ve buralarda geçirdiği süreler:

Anne babanın doğum yeri:

Büyürken ailesinin yanında öğrendiği dil(anadil):

İkinci bir dil öğrenip öğrenmediği:

2- Konuşurların yaş grupları kaç olmalıdır? Bu sorunun kıstası araştırmacıya göre değişmektedir.

---

²² Bu proje ile ilgili çalışmamın **Veri Toplama Yolları** adlı bölümü içerisinde yer alan **Telefon Anketi** yoluyla veri toplama alt başlığı içerisinde ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Kimi araştırmacı özellikle yaşlılardan ya da ölçünlü dilden en az etkilenen gruptan veri toplama taraftarı iken kimi araştırmacılar da durumun tam tersi daha genç kaynak kişileri de tercih etmektedir. "New Data Elicitation" olarak adlandırılan yöntemde İngilizcenin sosyo-linguistik değerlendirmesi açısından özellikle gençler de projeye dâhil edilmiştir (Llamas, 1999). Demir, kaynak kişi seçiminde bir yaş sınır olmayacağını, dil için önemli olanın biyolojik yaş değil sosyal yaş olduğunu belirtir. ANADOK kapsamındaki araştırmalarında daha çok 50 yaş üzeri konuşurlardan faydalanır. 1990 sonrası televizyon kuşağının dilinin ölçünlü dilden daha çok etkilendiğini düşünerek o kuşaktan derleme yapmadığını belirtir (Demir, 2013: 59).

3-Cinsiyet farkı böyle bir çalışmada ne kadar göz önünde bulundurulmalıdır? Kadın ve erkeklerin dil kullanımında fark var mıdır?

Ağız çalışmalarında derlemeler hem kadın hem de erkek konuşurlardan yapılır. Elde edilen deneyimler sonucu derlemeciler kadınların şehir dışına çıkamadıkları ve eğitim alamadıkları için ağız özelliklerini daha iyi korudukları görüşündedir. Bu durumun da doğurduğu bazı sıkıntılar olmuştur, bunlardan en önemlisi özellikle kapalı toplumlarda kadınlardan derleme yapmanın zorluğudur. Gemalmaz, bu durumla ilgili deneyimlerinden faydalanarak şu değerlendirmeleri yapar: "Üstelik bölgemiz kadınlarının genellikle çekingen olmaları ve alçak sesle konuşmaları ses alma ve dinleme bakımından da elverişsizlik gösteriyordu. Bundan başka, dışarıdan evlenme geleneği çoğunlukla, uğradığımız yerleşmelerde aradığımız nitelikte yerli kadın konuşmacı bulmamızı güçleştiriyordu" (Gemalmaz: 1978, 2). Demir ve Öztürk derlemelerde kaynak kişi meselesine açıklık getirmek için birçok çalışmayı inceleyerek yararlanılmış kaynak kişileri cinsiyete ve yaşa göre gruplandırılır. Bu çalışmalardan hareketle şu tespitlerde bulunabiliriz:

Demir, Korkmaz, Ercilasun, Erten, Gemalmaz, Gülensoy ve Günay'ın yaptığı çalışmalarda yararlandığı kaynak kişileri yaş ve cinsiyete göre tablolaştırır. Toplamda 1433 kişiden derleme yapılmış, bu sayının 129'u kadın kaynak kişi iken, 304'ü erkek kaynak kişidir. Erkek kaynak kişilerin yaşı kadın kaynak kişilerden daha büyüktür. Öztürk ise 1978-2006 yılları arasında 20 dilbilimci tarafından yapılmış olan çalışmaları inceler. Öztürk'ün verilerinden çıkan sonuca göre yapılan

derlemelerde kullanılan kaynak kişilerden 346'sı kadın, 729'u erkektir (Demir, 1998; Öztürk, 2009). Her iki çalışmada da görüldüğü gibi erkek kaynak kişi sayısı daha fazladır. Demir çalışmasına kaynak kişilerin yaş aralığını da dâhil eder. Bu veriler doğrultusunda elde ettiğimiz bir diğer sonuç ise şudur: Kadınların yaşları erkek kaynak kişilerden daha küçüktür. Bu da kadınların ağız özelliklerini erkeklerden daha iyi koruduklarını gösterir. Buna rağmen kadın kaynak kişilerin erkeklerden daha az tercih edilmesinin nedeni ise derleme yapanların çoğunluğunun erkek olmasıdır. Demir ve Öztürk'ün incelediği derlemecilerin içinde kadın olarak sadece Zeynep Korkmaz' ın ismi geçmektedir diğer araştırmacıların hepsi erkektir.

Günümüzde yapılan derlemelerde bu sıkıntıyı ortadan kaldırmak için en basit ve pratik çare olarak çalışma ekibi içine kadın derlemeciler alınır. Demir, ANADOK proje ekibi içine dört kadın derlemeci almış olmasına rağmen yine de yaşadıkları sıkıntılar olduğunu belirtir. Özellikle konuk oldukları evlerde erkek ve kadın konuşurlardan ses ve görüntü kaydı alma fırsatı buldukları halde aile bireylerinin bir süre sonra “erkekler bir dolaşıp gelsin, kahveye bir gidip gelsin” şeklinde art arda aynı talepleri yinelediklerini ve en sonunda ekipte bulunan erkeklerin bu isteğe uymak zorunda kaldıkları belirtir. İşin ilginç tarafı asıl derlemelerin de bundan sonra başladığını, erkekler evden çıktıktan sonra kadınların daha rahat hareket ettiğini oyunlar oynadığını, türküler söylediğini, serbest konuşmalar yanında mani, masal, ilahi gibi halk edebiyatı ürünlerini de sergiledikleri gözlenir (Demir, 2013: 60-62).

Derlemelerde çoğunlukla erkek konuşurlardan faydalanılır, cinsiyet meselesi üzerinde çok sık durulur ve genel kanaat şudur: Kadınlar okur- yazarlık oranları düşük olduğu ve yaşadıkları bölgeyi çok fazla terk etmedikleri için bölge ağzını en iyi onlar temsil eder. Fakat Jale Öztürk, *Ağız Araştırmalarında Kadın* adlı bildirisinde kadının toplumda hem eğitim hem de iş alanında ikinci plana itilmiş olmasının onun derlemelerde tercih edilmesini sağlarken günümüzde durumun değişmeye başladığını belirtir. Bu tespitleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Çocukların eğitimi ve iş hayatları gibi gerekçelerden ailelerin yaşam tarzlarını değiştirmesi, özellikle ekonomik sıkıntılar sonucu köyden kente göçün hızlanması,
- Eğitimli olsun olmasın kadınların da çalışmak zorunda kalması,

- Özellikle televizyonla kadınların ölçünlü dile yaklaşmasıdır (Öztürk, 2009: 567).

Erkeklerin ölçünlü dille teması kadınlara oranla daha fazla olduğu yadsınamaz lakin değişen şartlar gösteriyor ki kadının ağız derlemelerindeki konumu gittikçe değişmektedir. Çünkü televizyonun girmediği ev, arabanın, dolmuşun, otobüsün girmediği köy neredeyse yok ve bu değişimler kadınları da ölçünlü dile gittikçe yaklaştırmaktadır.

4- Konuşurların *eğitim düzeyi* ne olmalıdır?

Eğitim düzeyinin yükselmesi, konuşurlarda yöresel dil özelliklerinin zamanla azaldığı ölçünlü dilin ağır bastığı “ ağız düşmesi” denen olguya neden olur. Özellikle Anadolu ağızlarında derleme yapılmaya başlamadan önce tahsil durumu bir kıstas olarak alınmış, hatta bu duruma örnek olarak Demir, Giese'nin Konya'da bir hapishanede yapmış olduğu derlemede okuma yazma bilenlerin temiz bir ağza sahip olduklarını, zaten Türklerin okuma yazma öğrendikten sonra kendi ağız özelliklerini sıradan görerek konuşmaktan çekindikleri tespitini örnek olarak verir (Demir, 1998: 171-172). Eğitim düzeyi Cumhuriyetin ilanından itibaren düzenli olarak artmış ve artış daha çok erkekleri kapsar nitelikte olmuştur. Fakat son yıllarda devletin izlemiş olduğu eğitim politikaları, kız çocuklarının da okula gönderilmesini zorunlu kılan yasal düzenlemeler, sivil toplum örgütlerinin özellikle kadınların toplum hayatına kazandırılması için yaptığı faaliyetler, kadınların ekonomik koşullardan dolayı çalışmak zorunda kalması ve bu durumun belli bir eğitim düzeyini zorunlu kılması, bilinçlenme düzeylerinin artması, aile içinde rollerin eşitlenmesi ya da değişmesi gibi faktörler kadınların eğitim düzeyinin artmasını destekler niteliklerdir. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü'nün Ekim 2012'de sunduğu “ *Kadının Durumu*” adlı raporda yer alan istatistikler bu durumu destekler niteliktedir. “*Okumaz- yazmazlık oranı açısından 6 yaş ve yukarı nüfus içinde kadın okumaz-yazmazlık oranı % 8, erkek okumaz-yazmazlık oranı % 1,7' dir. Okuma yazma bilmeyen her 10 kişiden 8'i kadındır. Yetişkin nüfus içerisinde ise (+ 15) kadın okumaz- yazmazlık oranı ise % 9,8'dir. Genele bakıldığında, okuma yazma bilmeyenlerin oranı her iki cinsiyet içinde “genç yaş gruplarından ileri yaş gruplarına”, “kent nüfusundan kır nüfusa”, “Batı bölgelerinden Doğu bölgelerine” gidildiğinde, artış sergilenmektedir. bu değişkenlerin her koşulda kadınlar üzerindeki etkisi erkekler üzerindeki etkisinden daha fazladır.” (kadininstatusu.gov.tr, 5 Mart 2014) Değerlendirme ve*

aşağıda tablo halinde vereceğim raporlar kadınların aleyhine bir durummuş gibi görünse de daha önceki yıllar göz önünde bulundurulduğunda bir iyileşme içerisinde olduğu görülür.

Okuma-Yazma Durumu	Toplam	Kadın	Erkek
Okuma-Yazma Bilmeyen	3.171.270	2.617.566	553.704
Okuma-Yazma Bilen	61.889.739	29.876.706	32.013.033
Bilinmeyen	1.984.626	948.736	1.035.890
Toplam	67.045.635	33.443.008	33.602.627

Tablo2: 2011 Yılı Cinsiyete Göre Nüfusun (6+Yaş) Okuma-Yazma Durumu

Türkiye’de 2012 yılında okuma yazma bilmeyen erkek nüfus oranı %1,4 iken, kadınlarda bu oran %7’dir.²³

Bu değerlendirmeler gösteriyor ki eğitim düzeyleri erkeklere oranla daha düşük olduğu için tercih edilen kadın konuşurların sayısı gittikçe azalmaktadır. Öztürk, otuz yıl sonra derleme için ölçünlü dille en az temas içinde bulunan okuma-yazma bilmeyen kadın sayısının gittikçe azalacağını belirtir. Kadınların okuma-yazma bilme oranını okuma-yazma alışkanlığı açısından ele alarak ölçünlü dilin kadın üzerindeki etkisini değerlendirir. Kadınların erkekler gibi okudukları bir gazete haberini yorumlamadıklarını ya da her evde bulunan televizyonu erkekler gibi ölçünlü dili kullanan haberleri izlemek yerine aile içi sorunları işleyen programları izlemek için kullandıkları üzerinde durur (Öztürk, 2009: 568-570) . Şu an için hala kadın kaynak kişilerden derleme yapılabilir. Kadının kırsal kesimde hala annelik vasfı ağır basmakta, onu eve bağlayan şartlar daha fazladır fakat çeyrek asır sonra

²³ Bu verilerin için bk. Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16056>, (4 Mart 2015)

şartların tamamen değişeceği hem bakanlığın verileri hem de günümüz şartları dikkate alındığında yadsınamayacak bir durumdur.

5- Kentlerdeki kaynak kişiler nasıl belirlenmelidir?

Aslında bu soruya cevap vermek için çok sayıda etkeni göz önünde bulundurmak gerekir:

- Kaynak kişinin bulunduğu kente olan göçler ve bu göçler sonucu bölgede etki altında kalacağı ağız özellikleri nelerdir?
- İşi ya da tahsil durumu sonucu ölçünlü dile olan mesafesi nedir?
- Doğduğu bölgede geçirmiş olduğu süre ve kalıcı olarak edindiği ağız özellikleri nelerdir?

Doğduğu bölgeyi terk etmemiş olmak asıl ölçüt olarak belirlenirken bu durum şimdiki koşullarda çok da belirleyici değildir. Günümüz koşullarında okul, gazete ve televizyon aracılığıyla ölçünlü dil yaşadığınız bölgeyi terk etmeden de evlerimizde varlığını sürdürmektedir.

1.7.1.2.Derleme Yerinin Tespiti

Ağız araştırmalarında idari taksimat sınırları ile ağız gruplarının sınırları paralellik göstermez çünkü bir il ve ilçe sınırı içinde birden fazla ağız grubuna rastlamak mümkündür. İl ve ilçe sınırları esas alınarak yapılan çalışmaların bazılarında birinci, ikinci ve üçüncü dereceden ağız gruplarının belirlemeden önce araştırma yapılacak bölgenin tarihi, siyasi ve etnik yapısının iyi bilmek gerekir. Korkmaz Nevşehir ve yöresi ağızlarıyla ilgili çalışmasında Nevşehir'i seçmesinde bölgenin hem etnik yapısındaki ve iskân tarihindeki özellikler dolayısıyla bütün Orta Anadolu ağızlarını en iyi temsil eden ağız bölgesi niteliğini taşımasının hem de doğum yeri olduğu için bölgeyi iyi tanımalarının etkili olduğunu belirtir. Ayrıca Korkmaz çalışmasında yeni bir metot kullandığını belirtir: Diyalektoloji metodu yanında tarihi bir metot da uygular, arşiv kayıtlarına, tarihi kayıtlara ve fermanlara

başbölgenin ağız yapısını oluşturan Türkmen oymak ve aşiretleri ortaya çıkartır (Korkmaz, 1975-1976). “Bir bölgede ağız bilimi araştırmaları yapılacağında, bu çalışmanın eş zamanlı karşılaştırmalarının sağlamlığı ve sınırların doğru tespiti için bu bölgenin coğrafi yapısı üzerine gereken bilginin edinilmesi soruşturmaların hazırlanmasında birinci dereceden yararlı olacaktır. Ayrıca ağız bilimi soruşturmalarını değerlendirirken, bunların, bölge ve durum dışı bağlarını kurmakta ve oluşmalarını açıklamakta, söz konusu bölgenin iskân tarihini göz önünde bulundurmamak gerekir.” (Gemalmaz, 1999: 9).

Derleme yerinin tespiti ile ilgili etraflıca çalışmalar Gözaydın’a aittir. İlk derlemeler Caferoğlu’ndan başlayarak genellikle şehir merkezlerinde yapılır. Daha sonra araştırmacılar ağız özelliklerini birincil kaynaklardan öğrenebilmek için köylere yönelirler fakat çalışmalarında derleme yerini neden seçtikleri hakkında ya da kaynak kişi veya aracı kişiler hakkında bilgi vermezler. Bu durum Gözaydın’ın üzerinde durduğu ilk ciddi sorundur. Bu sorunla ilgili tespiti ise şudur: Üniversitelerde öğretim üyelerinin gözetiminde yapılan çalışmaların okuyucu ya da araştırmacıları tatminden çok uzak bir öncekinin kopyası şeklinde olduğu yönündedir. Yani derleme için seçilen yerin neden, niçin, nasıl seçildiği hangi özellikleri taşıdığı açıklanmamaktadır.

Gözaydın’ın derleme çalışmalarında yerle ilgili yapılması gerekenlerle ilgili tespitlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. İlk olarak bölgenin coğrafi özellikleri, geçim kaynakları, ulaşım durumu, üretim ve tüketim noktalarına olan uzaklıklar tespit edilmelidir.

2. Alan daraltılarak derleme yapılacak köydeki evlerin düzenleri, mahalleler, ev alanı içinde yer alan bahçe, avlu varsa ağıl ve kümes gibi bölümlerin durumu hakkında bilgi alınmalıdır. Bunlar kaynak kişilerin gündelik hayatlarını nasıl düzenledikleri hakkında bilgi sahibi olmak için yararlı olacaktır. Gözaydın bu şekilde yapılan bir saha incelemesinin ağız çalışmaların başına bir “köy monografisi” şeklinde harita, kroki, planlarla desteklenerek alınmasının sahanın seçilme gerekçesi ve saha hakkında okuyucuya doyurucu bilgi sağlaması açısından faydalı olacağını belirtir (Gözaydın, 2005: 396-402).

Derleme yerinin bu denli detaylı incelenmesi ve okuyucuya aktarılması ilk adımdır. İkinci adım ise sahada derleme yaparken hangi yolun izleneceğidir. Adım adım ilerlemenin amacı ağız araştırmalarına ayrılan süreyi en iyi şekilde kullanarak çalışma için gerekli olan verileri toplamaktır. Her şeyin çok iyi programlanması gerekir aksi takdirde hem çalışma için ayrılan süre yetmeyebilir hem de çeşitli maddi ve manevi sıkıntılarla karşılaşılabilir. Gözaydın, Almanya'da karşılaştığı ve Türkiye'de de çok rahat uygulanabilecek bir yöntemden bahsetmektedir. Yöntemle Prof. Dr. Johannes Benzing'le birlikte Alman Folklor Atlası üzerinde çalışma yaparken karşılaştığını belirtir ve süreci kısaca şöyle açıklar:

Birinci adım: Önce derleme yapılacak ilin dağ köylerinin, orman içi köylerinin ve ovadaki yerleşim yerlerinin belirlenmesi ve bunlardan hangilerinin öncelikle ele alınacağına karar verilmesi gerekir. Sıralama şu şekildedir: Birinci sırada ulaşımın kısıt olduğu dağ köylerine, sonra orman içi köylerine en son olarak da ulaşımın en kolay olduğu ovalardaki köylere gidilmelidir. Araştırma sırasında bütün dağ köylerine gidilmesi hem maliyet bakımından pahalıya hem de süre bakımından da hayli uzun bir süreye mal olacağı için buna da şu çözümü getirir. Gidilecek bölge bir harita üzerinde tespit edildikten sonra bu bölgenin en dışında kalan dağ köyleri bir üçgenle birleştirilir. Eğer üçgenin içinde kalan köyler arasında ciddi ağız farklılıklarına neden olacak coğrafi bir engel yoksa dil özellikleri farklı olmayacağı düşünüldüğü için sadece bu köylerden derleme yapılması yeterli olur. Kontrol amacıyla da üçgen içinde kalan bir-iki köye kısa süreli ziyaretler yapılmasının ağız çalışmalarında elde edilen veriler doğrultusunda yapılacak genellemelerin doğruluğu kontrol etmek ve kesinleştirmek açısından faydalı olacağını belirtir.

Aynı yöntem o ilde yer alan orman içi köylerinde ve ova köylerinde de kullanılabilir. Bu yöntemin zaman ve maliyetten başka bir diğer faydası da üçgenin köşelerinde yer alan kişilerle daha fazla vakit geçirdiği için derlemeciler kaynak kişiler üzerinde güven telkin etmesi kolaylaşır.

İkinci adım: Üçgenlerdeki köylerin ağız özelliklerinin birbirleriyle karşılaştırılmasıdır ve belirli özelliklerin harita üzerinde tarama ya da renklendirme yöntemiyle gösterilmesi. İldeki tren veya karayolu bağlantıları, köylerde kurulan pazarlar, ilde önemli bir şeyhin ya da ulu kişinin yatırının bulunması, gurbetteki insanların tatillerde memleketlerine gelmesi gibi faktörler etkileşim ve değişimi

hızlandırdığı tespit edilir. Gözaydın *Ağız Araştırmalarında Derleme Yerin Belirlenmesi* adlı bildirisinde coğrafyayı ana unsur olarak göz önünde tutan bu yöntemin tarihi belgelerle desteklendiğinde araştırmacıları varyantların oluşumu hakkında yeni bilgilere ulaştırabileceğini de dile getirir (Gözaydın, 2009: 227-230).

1.7.2.Verileri Toplama

1.7.2.1.Yazılı Kayıt

1950 yılına kadarderleme çalışmalarında yazılı kayıt tekniği kullanılır. “Kaleme alma” olarak da adlandırılan bu teknik 1933-1945 arasındaki derlemelerde Räsänen,Nemeth,Caferoğlu, Aksoy, Giese gibi derlemeciler tarafından kullanılır. Ağızlarla ilgili dokuz ciltlik metin külliyyatı olan Caferoğlu alanla ilgili çalışmalarıyla yerli araştırmacılara öncülük yapmıştır. Korkmaz’a göre O ağız malzemelerini ilim dünyasına toplu olarak sunan ilk kişidir fakat eseri ayrı ayrı değerlendirdiğinde onu bazı açılardan kusurlu bulur. Kusurlu bulunan yönlerden biri de kullandığı yöntemdir.

Metinler, teknik bakımdan teknolojik araçlarla değil, doğrudan doğruya konuşmacıların anlattıklarının kendisi tarafından yazıya aktarılması yolu ile toplanmıştır. Bu yol birçok dil özelliğinin anında tespit edilememesi sıkıntısını doğurduğundan, bugün için yeterince güvenilir bir derleme metodu olmaktan çıkar (Korkmaz, 1975-76: 147). Gülensoy, Caferoğlu’nun Arap harfleri ile kayıt altına alınan derlemeler için fonetik ve morfolojik bilgiler bakımından sağlıklı olmadığı yönündeki değerlendirmesini bir örnek üzerinde şu şekilde açıklar. “*Anadolu Ağızlarında Hal Ekleri*” adlı lisans tezinde Caferoğlu’nun kaynaklarından birisinde –*yorururur* şekline rastladığını fakat bunun doğru olup olmadığını kontrol etme imkânı bulamadığını belirtir (Gülensoy, 1999: 16).

1.7.2.2. Sözlü Kayıt ve Görüntü Kaydı

Sözlü kayıt tekniği ilk olarak Giese tarafından 1902-1904 yıllarında Konya ağızlarıyla ilgili çalışmasında kullanılır fakat kullanılan teknolojik araçlar, ulaşım imkanları ve çevresel koşullar düşünüldüğünde o dönemde bu derleme yolu çok verimli olmaz. Demir, Giese'nin karşılaştığı zorlukları ayrıntılı şekilde belirtir: Kayıt cihazının beş kilo olması, eşyaların kısa mesafede bile eşeklerle taşındığı için sarsılması ve kırılması, insanların zapt edemedikleri merak duygusuyla kayıt cihazlarıyla ilgilenmeleri, rüzgâr uğultusu ve köpek havlaması gibi seslerin kaynak kişilerin konuşmalarına karışması gibi birçok olumsuzluk bu tekniğin kullanılmasını dönem koşullarında zorlaştırır (Demir, 1999: 78). Caferoğlu'ndan sonra Korkmaz'ın yaptığı derlemeler taş plağa kaydedilmiştir. Bu yöntem yazılı kayda göre daha teknolojik daha kullanışlı görünse de bu yöntemin de doğurduğu sıkıntılar vardır. Gülensoy, karşılaşılan sıkıntılar şu şekilde dile getirir: “Dinlemek için devamlı geri aldığınız zaman onda da aşınmalar, bozulmalar oluyor. Kütahya yöresi ağızını dinlerken bandı ileri al, geri al derken motoru beş defa yaktım.” (Gülensoy, 1999: 17). Demir, 1950'ye kadar ağız araştırmaların tamamına yakını “kaleme alma” yoluyla yapıldığını belirtir (Demir, 1999: 80). Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere özellikle 1950'den sonraki derlemelerde ağırlıklı olarak sözlü kayıt tekniği kullanılmıştır. Günümüzde yapılan derlemelerde ise mevcut imkânlarla hem ses kaydı hem de görüntü kaydı aynı anda yapılabilen ve bilgisayar programları sayesinde veriler daha sağlıklı değerlendirilmektedir.

Fakat her iki teknikte de karşılaşılan sıkıntılar ortaktır. Çünkü yapılan araştırmaların merkezinde derleyici ve kaynak kişi unsuru sabittir. Derlemeyi yapan kişi tanıdık ya da bölge insanı olsa bile derleme başladığı anda araştırmayı yapan derleyici durumuna geçerek daha bilimsel daha resmi bir kimlik kazanır. Bu durum kaynak kişide gözlenebilecek şu davranışların ortaya çıkmasına neden olur, bunlar;

- Araştırmayı engelleyecek tarzda çekingenlik,
- Kayıt başladığı anda bölgesel konuşma özelliklerini değiştirerek ölçünlü dile ya da edebi dile kayma,

- Anlaşılmayan kelimeler tekrarlatıldığında, kelimelerin yeni telaffuzunu öncekinden farklı olarak söyleme hatta konuşmasının anlaşılacağı düşünerek şivesini değiştirme,
- Sık tekrarların kaynak kişiyi kızdırması,
- Eğitimli olan kaynak kişilerin bölgesel söyleyişten uzaklaşması,
- Kaynak kişilerde yaşanan diğer sıkıntılardan biri de “mikrofon korkusu” sonucu kaynak kişinin ya çok az konuşması ya da hiç konuşmaması,
- Kaynak kişide farklı varyantların hâkim olması gerekir.

Gözaydın, “*Dil ve Halk Bilimi Derlemeleri Üzerine*” adlı çalışmasında yapılması gerekenler üzerinde ayrıntılı olarak durur: Yapılması gerekenleri aynı çalışmadan hareketle şu şekilde sıralayabiliriz:

- Derlemeye sahaya inildiği gibi başlamak yerine bir iki gün gözlem yapılmalı yöre insanı ile sadece sohbet edilmeli önce yöre halkını güveni kazanılmalıdır.
- Gözlem sırasında özellikle kaynak kişileri tanımaya yönelmeli, onların zevklerini, yetenekleri, iyi bildiği konuları tespit etmeye çalışmalıdır.
- Derleme esnasında iletişimi kopartmamak için ya orada kalınmalı ya da günü birlik gidiş gelişlerle iletişim kopartılmamalıdır.
- Derlemeci güven ve samimiyetin inşa edildiğini hissetse bile derleme esnasında yönelteceği sorularda içerik bakımından nerde durması gerektiğini bilmelidir.
- Derleme sırasında kaynak kişiye iyi bildiği konular hakkında sorular sorarak kendini iyi hissettirmelidir.
- Birden fazla kişinin olduğu tartışmalar sırasında derlemecinin görüşleri sorulduğunda basit ve tarafsız cevaplar vermelidir (Gözaydın, 2004: 299-302).

Gözaydın değerlendirme ve önerilere rağmen yine de derleme yapmakta zaman zaman sıkıntı yaşanmıştır. Bu sıkıntıları ortadan kaldırmak için şu yöntemlere başvurulmuştur (Demir, 2013: 57).

- Gizli kayıt
- Derleyicinin ağız konuşması
- Yöre halkının yardımına başvurma

1.7.2.2.1. Gizli Kayıt “Örtülü Kayıt”

Bu kayıttta kaynak kişinin gözlemci ve mikrofon korkusu ortadan kalkabilir ama bu veri toplama yolunun kullanılırken de bazı sıkıntılar ortaya çıkabilir, bunlar:

- Ses tonunda bozukluk
- Gürültü
- Konuşmanın uzunluğudur.

Yukarıda sıralanan maddeler kaliteli malzeme toplamayı engeller. Ayrıca bazı konuşmacılar bölgesel özellikleri rahat bir şekilde konuşurken bazıları standart varyantın hâkim olduğu kontrollü bir konuşma tercih edebilirler bunu normal seviyeye getirmek derlemecinin kontrolünde olmalıdır (Demir, 2013: 66). Bu durumda konuşmacıya iyi bildiği konular hakkında sorular sorulabilir ya da kaynak kişilerin kendilerini daha rahat hissettiği çevrelerinden üçüncü kişilerle yaptığı konuşmalar veya tartışmalar kayıt altına alınabilir. Böyle durumlarda kaynak kişiler büyük bir coşkuyla örnek vermekten, yorumlar yapmaktan çekinmez ve bunu yaparken ağız özelliklerini değiştirme gayreti içinde bulunmazlar (Gözaydın, 2004: 299-302).

Gizli kayıt bittikten sonra kaynak kişiye bu durum sonradan bildirilmeli ve bunu kullanmak için izin alınmalıdır, kaynak kişi gizli kayıttta sıkıntı çıkartıyorsa “yarı örtülü gözlem” de kullanılabilir (Demir, 2013: 67).

1.7.2.2.2. Derleyicinin Ağız Konuşması

Derlemelerde temel amaç, kaynak kişilerden yörenin ağız özelliklerini yansıtacak konuşmaları derleyebilmektir. Özellikle kaynak kişinin utanması, sıkılması ya da mikrofon korkusu onun susmasına ya da çok az konuşmasına neden olur. Bunu gidermek için Günay, şu tespitte bulunur: Konuşurların alay edilmek korkusuyla derlemeciye ilgisiz kaldıklarını hatta kibar konuşmaktansa susmayı tercih ettiklerini ve konuşmacıyı bu yersiz korkudan kurtarmak için en etkili faktör olarak da onların konuştuıkları dille konuşmayı gösterir (Günay, 2003: 13) .

Kaynak kişilerin derleme korkusunu azaltmak için kullanılan bu yöntemin de bazı sorunlara neden olabileceği belirtilir. Öncelikle derlemeci bölge varyantını ne kadar iyi konuşursa konuşsun konumundan ötürü ondan ölçünlü dili konuşması beklenir bu yüzden ağız özellikleri sergilediğinde de imajı sarsılabilir. Diğer husus ise bölge ağzına ait unsurlar o bölgeden olmayan kimseler tarafından kullanıldığında tamamen ağızda olmayan bir özellik ortaya çıkabilir bundan daha da kötüsü bu uydurma varyant kaynak kişiler tarafından fark edilip kullanılmaya başlayabilir (Demir, 1999: 84-85). Bu gibi durumların ortaya çıkabileceği düşünülerek derleme çalışmalarında daha temkinli davranmak derlenen malzemenin sağlıklı olması açısından önemlidir.

1.7.2.2.3.Yöre Halkının Yardımına Baş Vurma

Yöre halkının yardımına başvurmanın temel nedeni derleme için ayrılan süreyi en verimli şekilde kullanabilmektir. Özellikle çalışma için ayrılan süre kısıtlı olduğunda o yöreden sevilen biri tarafından kaynak kişilere gitmek güven kazanmak açısından faydalı olur. Ayrıca derleme başlamadan önce yöre halkın tanınması, neleri konuşmaktan hoşlandıkları ve nelerden imtina ettiklerinin tespitinde de derlemecinin işini kolaylaştırır.

Yöre halkının yardımına başvurmak faydalı olmakla birlikte bu yöntemin de doğurduğu bazı sıkıntılar vardır. Mesela tecrübelerinden faydalanan kişi derleme sırasında asıl kaynak kişiden daha fazla konuşabilir, kaynak kişiye yöneltilen soruları cevaplamaya kalkabilir ya da kaynak kişi yardımcı kişiden rahatsız olabilir. Bu yüzden yardımına başvurulacak kişinin çok iyi tespit edilmesi, maksadın net bir şekilde anlatılması çalışmanın sağlığı açısından önemlidir (Demir, 1999: 85).

1.7.2.3. Anketler

Yazılı ve sözlü kayıtlar ağız çalışmalarında kullanılan en eski yöntemlerdir. Özellikle sayısal hesaplama dayalı olan diyalektometri yöntemleri daha çok

verinin derlenmesini ve değerlendirmesini hedeflediği için yeni veri toplama yolları geliştirilir. Bu yollardan biri de anket metodudur.

Anketler ölçünlü ve ölçünsüz, doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki ana gruba ayrılır. Ölçünlü anketlerde sorular önceden hazırlanır. Ölçünsüz anketlerde ise araştırmacı soruları o anda sormaya başlar. Dolaylı anketlerde ise sorular anketler posta yoluyla kaynak kişilere ulaştırılabilir. Wenker Alman Dil Atlası'nın verilerini bu yöntemle toplar. Doğrudan anketlerde anket bizzat araştırmacı tarafından uygulanır (Erdem, 2009: 1-9). Ağızlarla ilgili yürütülen çalışmalarda karşılaştığımız yeni veri toplama yöntemi ise anketlerin kaynak kişilere telefon yoluyla uygulanmasıdır. Bu durumda dolaylı anketlerin içine telefon yoluyla veri toplama yöntemi de dâhil edilebilir:

1.7.2.3.1. Telefon Anketi Örneği

Telefon anketleri Amerika'da ağız araştırmalarında birçok noktada başarılı bir şekilde kullanılmıştır. Amerika'da 1966'da W.Labov anketlerini telefon yoluyla uygulayarak ulusal bir harita oluşturmuştur. Bu çalışmada oluşturulan harita iki kelimededen “*diz*”ve “*şahin*”den (*hock* and *hawk*) hareketle /o/ ve /ah/ seslerinin birleşmesini göstermektedir.

Diğer çalışma ise 1970 yılında yapılan “Philadelphia Dil Değişim ve Varyasyonları” çalışmasıdır, çalışmanın temel prensibi rastgele seçim üzerine kurulan telefon anketleridir. Veri tabanı on yerleşim alanı üzerinde oluşturulur, diğer çalışmada ise telefon defterlerinden rastgele 60 bireyin telefonu seçilmiştir ve telefon anketi Donald Hindle (1981) tarafından uygulanmıştır. Bu grupta yapılan telefon görüşmeleri, mahalle görüşmelerinden çok daha kısa ve daha resmi olmasına rağmen sonuçlar mahalle verileri ile iyi bir uyum göstermiştir.

Bir diğer anket ise Teksas'da yürütülen bir yıllık bir telefon anketi araştırmasıdır. Bu araştırma 18 yaş üzerindeki bin Teksaslı üzerinde uygulanmış ve kaynak kişilere hükümetle, iş ve akademik kurumlarla alakalı sorular sorulmuştur (Labov 1994,2001).

1.7.2.3.1.1.TELSUR Projesi:²⁴

Projedeki anket örneğine değinmeden önce projenin yaklaşımı ve amacını tanımak ağız araştırmalarının yurt dışında nasıl yürütüldüğünü görmek açısından yerinde olacaktır.

Kuzey Amerika İngilizce Atlası (Ses Bilgisi Ve Ses Değişimi)

Bu proje William Labov, Sharon Ash, Charles Boberg tarafından yapılan Amerika ve Kanada'daki bölgesel ses özelliklerinin kaydını gösteren bir çalışmadır. Proje 1992-1999 yılları arasında telefon anketleri temel alınarak yürütülmüştür. Kullanılan yöntemden dolayı proje "**TELSUR**" olarak adlandırılmaktadır. Bu çalışma ile kıtada yayılmış olan dilin bir dönemine ait tarihi gelişiminin portresinin çizilebileceği belirtilir aynı zamanda İngilizcenin statik değil dinamik bir görünüm çizdiği görüşü de desteklenir. Atlasın odak noktası nedenler, dilsel değişim, bu değişimin sonucu olarak ortaya çıkan söyleyiş farkları ve ağızlar arasındaki sınırlardır. Bu görüşler temel alınarak yürütölen proje sonunda sonuçlara erişimin kolaylığı açısından analizler hem harita halinde sunulur hem de tamamlanmış **TELSUR** verileri CD ortamına aktarılır.

Atlas iki grup tarafından oluşturulur:

- 1.grup lehçe bilimciler,
- 2.grup ise süreç içerisinde değişen öğrencilerdir.

Projenin dilsel-bölgesel temel bölünmeleri şu şekildedir: kuzey, orta ve güney. Süreç içerisindeki dilsel değişimlerin coğrafi dağılımı üzerinde odaklanan atlasın merkezinde üç tema vardır:

- 1-Hemesberget adasındaki ses değişimleri
- 2- Kuzey Illinois'deki ses değişimleri ve /ae/ oranının kaydedilmesi.

²⁴ http://www.ling.upenn.edu/phono_atlas/home.html adresinden bu proje ile ilgili bilgilere ve haritalara ulaşılabilir.

3-Oklahama ve Teksas'daki telefon anketleri.

Atlasın 4. bölümünde projeye destek veren başta Ulusal Bilim Vakfı olmak üzere çok sayıda şirket ve kişiden bahsedilir.

Atlasın hazırlanışına gerekçe olarak şu gösterilmiştir; Amerikan İngilizcesinin fonetik ve fonolojik özelliklerinin kıtasal dağılımının bilinmemesi ve dil özelliklerini gösteren bölgesel bir harita geliştirilmemiş olmasıdır. Bu çalışma esnasında aşılması gereken en temel güçlük geleneksel diyalektoloji tarafından uygulanan yöntemler ve kullanılan ürünlerdir. Bu sıkıntılar şunlardır:

1- Geleneksel yöntemler ülke genelinde uygulandığında ortaya hem ciddi bir maliyet çıkmakta hem de uygulama süresi çok uzamaktadır. Maliyet ve süre de eski yöntemlerin verimliliğini düşürmektedir.

2- Önceki araştırmalar incelendiğinde karşılaşılan sorunlardan biri de örneklendirilmedi. Örneklendirme de yer, yaş ve kelime seçimi açısından üç grupta değerlendirilmiştir. Araştırma yeri sorunu: Dilsel değişim sürecini takip etmek içindaha çok nüfusukırsal olan küçükkasabatabakalarının araştırılması büyük şehirlerin takip edilmesini geciktirir. Yaş sorunu: Büyük şehirleri gösteren dil atlaslarında bilgi için daha çok orta yaşlı ve iyi eğitilmiş kişilerden yararlanılırken yapılan sosyo linguistik araştırmalar genç kesimin çoğunluğunun kültürü daha iyi temsil ettiğini gösterir. Kelime örnekleri: Dil atlası veri tabanlarında daha çok kırsal ve tarımla ilgili kelimelerin yoğunluğu hissedilmektedir. Fakat bu kelimeler zamanla geçerliliğini yitirdiği için yeni örnekler seçilmesi gerekli görülür. Bir çalışma yapılacağı zamanbölgenin seçimi, yaş aralığı, kelime kıstası gibi bütün değişkenlerin dikkate alınması hazırlanacak atlasın ülke genelindeki dil özellikleri daha iyi temsil edeceği belirtilir.

3- Geçerlilik ve güvenilirlikle ilgili sorunlar bölümünde danışmanlık tarzında yürütülen çalışmaların niteliğini ele almışlardır. Soru- cevap rutinleriyle yürütülen çalışmalarda konuşmalar kendiliğinden geliştiği için araştırmaya tam olarak odaklanılamayacağı üzerinde durulur.

Daha önce yapılan çalışmalar dikkate alınarak TELSUR projesinin yelpazesi daha geniş tutulup Kuzey Amerika'da İngilizce konuşan tüm konuşurlar çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışmaya keyfi sınırlamalar getirilmeyecekse eğer çalışmayı herhangi bir politik sınır içerisine hapsedmemek için tüm Kuzey Amerika kıtasındaki konuşurlar çalışma içerisine alınır.

Bu atlasta ele alınan temel sorunlar şunlardır:

1. Kuzey Amerika'da konuşulan İngilizce içerisinde ne kadar ağız var?
2. Bu ağızları tanımlayacak fonolojik özellikler nelerdir?
3. Bu ağızların sınırları nelerdir?

Bu sorunlara yaklaşımlar şu şekilde olmuştur:

1. Bu değişimlerin yörüngeleri ne şekildedir.
2. Bu ağızlar arasındaki sesbilgisel düzeydeki benzerlikler ve yakınlıklar ne seviyededir.
3. Çalışmalarda elde edilen bulgularda alanla ilgili daha spesifik sorunlara kapı açılır:
  - Bir ağzın doğal sınırlarının dışına yayılmasında tarihi orijininin öte onun hangi içsel ya da yapısal özellikleri neden olabilir?
  - Mevcut iletişim kalıpları ses değişimi, gelişimini ve ağız sınırlarının yerini nasıl etkiler?

1.7.2.3.1.1.1. Çalışmanın Uygulanması:

Anketörler konuşmanın amacını karşı tarafa aktarmak için maksimum netlikte yavaş konuşarak konuşmayı başlatmak için eğitilmişlerdir. Konuşma başladıktan sonra görüşmenin ana amacı açıklanır. Eğer kaynak kişi görüşme hakkında daha fazla bilgi edinmek isterse ya da kaynak kişinin tereddüt ettiği alanlar olursa anketör tarafından daha fazla bilgi verilir. Kaynak kişi yine de çekiniyor ise kayda alınan görüşmelerin sadece onların araştırmalarında kullanılacağı ve kaynak kişi hakkında kimlik bilgisi verilmeyeceği de ifade edilir ve konuşmacının da izni ile görüşmeler

kayda alınır. Konuşmaya başlamadan önce kaynak kişiden alınan bilgilerle aşağıdaki form doldurulur.

Örnek kayıt formu:

1-Kaynak kişinin yerleşim yeri ve dili hakkındaki geçmişi:

Doğum yılı ve yeri:

Tüm yerleşim yerleri ve buralarda geçirdiği süreler:

Anne babanın doğum yeri:

Büyürken ailesinin yanında öğrendiği dil(anadil):

İkinci bir dil öğrenip öğrenmediği:

1.7.2.3.1.1.1.2. Konuşma

Kaynak kişiden bilgi formunu dolduracak bilgiler elde edildikten sonra, onun hem etrafında konuşan dille alakalı farkındalığını ölçecek hem de dilsel birikimini etkileyen çevresel koşullarla ilgili sorular yöneltilir. Özellikle kaynak kişiye yaşadığı çevredeki ekonomik gelişmeler sorularak göç alıp almadığı belirlenir ki bölge insanının konuştuğu dili etkileyecek nüfus hareketleri tespit edilir.

1.7.2.3.1.1.1.2.1. İletişim Deneyimleri ve Seyahat

-Ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan insanlar farklı konuştuklarından bunu fark ettiniz mi? (Cevap evet ise) Ne tür farklılıkları fark ettiniz?

-Ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan insanları aksanlarından veya kullandıkları farklı kelimelerden ötürü anlamada herhangi bir sorun yaşadınız mı?

-Nereleri ziyaret ettiniz?

1.7.2.3.1.1.2.2.Yöresel Özellikler

- Şehriniz nasıldır? Yaşadığımız şehrin yaşamak için güzel bir yer olduğunu söyleyebilir misiniz?
- Bölgenizde insanların çoğu hayatını devam ettirebilmek için ne yapar?
- Herhangi bir büyük yerel sanayi var mı?
- Ekonomi iyi gidiyor mu?
- Bölgenizde işsizlik var mı?
- İnsanların hareketi içe veya dışa dönük mü?
- Yaşadığımız yerde yeni inşa edilmiş ev var mı?
- Hafta sonları eğlenmek için ne yaparsın?
- Hangi takımları destekliyorsunuz?
- Hangi gazeteyi okuyorsun?
- Eğlenmek ya da alış- veriş yapmak için hangi farklı şehirlere gidersiniz?

1.7.2.3.1.1.2.3. Çarşı

- Şehrinizin iyi bir çarşısı var mı?
- İşletmeler bu alanın (çarşı) içine mi dışına mı hareket ediyor?
- Hala bazı büyük mağazalar var mı?
- Herhangi bir yeni bina var mı?
- İnsanlar hafta içi 5.00'den sonra şehirde takılırlar mı yani yapılacak bir sosyal etkinlik var mı?
- Şehirde yapılacak şeyler (sosyal aktivite) var mı?
- Gece dolaşmak güvenli mi?
- Park alanları bulabilir misiniz? Pahalı mı?
- Çarşıdan mı alışveriş merkezlerinden mi alışveriş yapıyorsunuz? Neden?

1.7.2.3.1.1.1.3. Kelime Listeleri

Proje kapsamında anketöre yardımcı olmak için sorulacak birkaç soruya cevap vermesi istenir. Sorular daha çok kelimelerin kullanım alanlarını tespit etmek ve yaşam tarzını belirlemeye yöneliktir.

(a) 1'den 10'a kadar sayar mısınız?

(b) Haftanın günlerini söylemek ister misiniz?

(c) Kıyafetlerle ilgili kelimeler

- PANTS [PANTOLON): Pantolon için başka hangi kelime var?

- COAT [CEKET): Ceket için başka hangi kelime var?

- HAT [ŞAPKA) / CAP [KASKET): Hangisini kullanırsınız?

- BOOTS [AYAKKABI, BOT): Bir inşaat işçisi mi veya bir kovboy mu giyer?

(d) Yiyeceklerle ilgili sorular

Etrafındaki insanlar kahvaltıda, özellikle hafta sonu kahvaltı için dışarı çıktıklarında, ne tür şeyler yer?

- EGGS [YUMURTA): Omlet neden yapılır?

- BACON / SAUSAGE / HAM [SUCUK, SALAM, SOSİS): Yumurta ile ne tercih edilir?

- TOAST [TOST): Tostlarına tereyağı mı reçel mi sürerler?

- COFFEE/TEA [KAHVE / ÇAY): Kahvaltıda ne içersiniz?

Yaşadığınız yerde bilinen herhangi bir özel lokanta ya da yöreye has özel bir yemek var mı?

(e) Çiftlik hayvanlarını listelemek?

- DUCK [ÖRDEK) : Bir çiftlikte hangi kuş türleri bulabilirsiniz?

1.7.2.3.1.1.4.Dilsel Değişkenlerinin Biçimsel Çıkarımı²⁵

Bu bölümde özellikle bazı sorular sorularak ve ipuçları verilerek konuşmacıya belirli kelimeler söylettirilmeye çalışılır. Anketör konuşmacıyı etkilememek için kelimeyi söyleyip doğrudan tekrar ettirmez çünkü bu durumda konuşmacı etkilenebilir ve kelimeyi doğal yollardan telaffuz etmez. Bunun bir test ya da sınav olmadığını konuşmacıya hatırlattıktan sonra sadece kelimelerin söyleniş yollarıyla ilgilendiklerini belirtir.

1.7.2.3.1.1.4.1. Seslerin Telaffuzu

(o-oh)

- a) Bir annegeyik, bir dişi geyik olarak adlandırılırsa, bir yavru geyiğene denir?[FAWN][Geyik yavrusu)
- b) Gündoğumu için, ya da güneşin görünmeye başladığı günün ilk bölümü için hangi kelime kullanılır? [DAWN) [Seher vakti)
- c) Bu kelimeler kafiyeli mi? (Bir şiirindekafiye için bunları kullanabilir miyim?)
- d) Bu kelimelerle kafiyeli erkek isimleri söyleyebilir misin?
[DON, RON, JOHN?)

-DON: Walt Disney'in ünlü ördeğinin ilk ismi nedir?

Bu nasıl kısaltılır?

- e) Bu isim ile gündoğumu anlamına gelen kelimenin söylenişi size aynı geliyor mu? (Eğer birisi size bu iki kelimeyi telefonda söylerse, bunları ayırt edebilir misiniz?)
(DON_DAWN)
- f) Benim için tekrar söyleyebilir misin?

²⁵ Ankette madde başında yer alan ses değerlerinin rahat görülebilmesi için kelimelerin İngilizceleri verilmiştir ve kelimelerin Türkçe açıklamaları da İngilizce kelimelerden sonra ardından parantez içinde verilir.

- g) Dile başlayanve Nile biten başka erkek adları nelerdir?(DAN)
- a) Yakalamak fiilinin geçmiş zamanı nedir,nasıl söylenir?(CATCH_CAUGHT)
(Yakalamak- Yakaladı)
- b) Soğğun zıttı nedir?(HOT-COLD)(Sıcak-Soğuk)
- c) Bu kelimeler kafiyeli mi?
- d) Bir kez daha benim için tekrarlayabilir misiniz?

- a) Kısa karşıtı nedir?(TALLER)(Uzun)
- b) Dört çeyrek ne yapar?(DOLAR)
- c) Bu kelimeler kafiyeli mi?
- d) Bir kez daha benim için tekrarlaya bilir misiniz?

- a)Kapalı karşıtı nedir? (OPEN)(Açık)
- b)Yukarının karşıtı nedir?(DOWN) (Aşağı)

(i -e/_N)

- a) Bir çeki imzalamak için ne gerekir? (KALEM)(Pen)
- b)Bebek bezi tutturmak için ne kullanmak gerekir? (Bir güvenlik ...) (KOD)(Pın)
- c) Bu kelimeler sizin içinaynı sesemi sahip?
- d) Benim için bu kelimeleri yeniden söyler misiniz ve telaffuz ettiklerinizden ilki hangisi?

(/I/)

- a) Boş karşıtı nedir? (FULL)(Dolu)
- b) Aptal bir insan için başka hangi kelime kullanılır? (Frank gibi F ile başlar).
(FOOL)(Aptal)
- c) Bu kelimelersizin için aynı sese mi sahip?

d) Benim için bu kelimeleri yeniden söyler misiniz ve telaffuz ettiklerinizden ilki hangisi?

a) Arka bahçenizde, yüzmek için bulunan yerin adı nedir. (POOL) (Havuz)

b) İtmenin karşıtı nedir? (PULL) (Çekme)

c) Bu kelimeler sizin için aynı sese mi sahip?

d) Benim için bu kelimeleri yeniden söyler misiniz ve telaffuz ettiklerinizden ilki hangisi?

a) Küçük dağlar için kullanılan kelime nedir? (HILL) (Tepe)

b) Ayağın alt kısmına denir? (HEEL) (Taban)

c) Bu kelimeler sizin için aynı sese mi sahip?

d) Benim için bu kelimeleri yeniden söyler misiniz ve telaffuz ettiklerinizden ilki hangisi?

a) Bir portakal gibi olan ciltler için kullanılan kelime nedir? (PEEL) (Gözenek)

b) Aspirin gibi yutulan küçük şey nedir? (PILL) (Hap)

c) Bu kelimeler sizin için aynı sese mi sahip?

d) Benim için bu kelimeleri yeniden söyler misiniz ve telaffuz ettiklerinizden ilki hangisi?

(oh -ow/_r)

a) Hangi hayvanı kovboylar sürer? (HORSE) (At)

b) Boğazındaacı ve cızırtı hissettiğinde ve bu nedenle çok iyi konuşmadığında bu duruma ne dersiniz? (HOARSE) (Boğuk)

c) Bu kelimeler sizin için aynı sese mi sahip?

d) Benim için bu kelimeleri yeniden söyler misiniz ve telaffuz ettiklerinizden ilki hangisi?

(a) Öğleden önce, günün ilk bölümüne ne diyorsunuz? (MORNING) (Sabah)

(b) İnsanların yakınlarından biri öldüğü zaman, içinde buldukları acılı durum

(MOURNING) (Yas)

c) Bu kelimeler sizin için aynı sese mi sahip?

d) Benim için bu kelimeleri yeniden söyler misiniz ve telaffuz ettiklerinizden ilki hangisi?

(hw, hj)

a) Okyanusta yaşayan büyük memeli. (WHALE) (Balina)

b) Bir siren veya bebeğinizin ağlama sesine ne denir, aynı zamanda /W/ ile başlar?
(WAIL) (Feryat Etmek)

c) Bu kelimeler sizin için aynı sese mi sahip?

d) Benim için bu kelimeleri yeniden söyler misiniz ve telaffuz ettiklerinizden ilki hangisi?

a) İyi şakalara güldüğünüzde hangi duyguya sahip olduğunuzu söylerler... (HUMOR)
(Nüktedan)

b) Çok çok büyük ya da devasa anlamına gelen kelime nedir /H/ ile başlar? (HUGE)
(Devasa)

(ey - e - æ / _rV)

a) Çocuk tekerlemesi olarak, küçük bir kuzusu olan kız kimdir? (MARY)

b) Mutlu anlamına gelen bir kelime nedir?(MERRY) (Mutlu)

c) Bu kelimeler sizin için aynı sese mi sahip?

d) Benim için bu kelimeleri yeniden söyler misiniz ve telaffuz ettiklerinizden ilki hangisi?

a) Erkeklerin dizlerinin üzerine çekerek kadınlara sordukları soru nedir? (MARRY)
(Evlenmek)

b) Bu kelimeler sizin için aynı sese mi sahip?

c) Benim için bu kelimeleri yeniden söyler misiniz ve telaffuz ettiklerinizden ilki hangisi?

Güney Shift ürünleri

- a) İçine süt, şeker veya limon koyulabilen sıcak içecek nedir? (TEA) (Çay)
- b) Bakladan gelen küçük, yuvarlak yeşil sebze nedir? (PEA) (Bezelye)
- c) 24 saat ne yapar? (DAY) (Gün)
- d) /J /'den sonra gelen alfabedeki harfnedir? (K)

r- darlığı

- a) Kavganın geçmiş zamanı nedir? (FOUGHT) (Kavga ettim)
- b) Ahşap duvarlardan oluşan, Eski Batıdaki gibi, bir askerikarakol veya kule? (FORT) (Kale, Hisar)
- c) Bu kelimeler sizin için aynı sese mi sahip?
- d) Benim için bu kelimeleri yeniden söyler misiniz ve telaffuz ettiklerinizden ilki hangisi?

- a) Aslan kükreme sesi nedir? (ROAR) (Kükreme)
- b) Pişmemiş et veya sebzeleri nasıl tanımlıyorsunuz? (RAW) (Çiğ)
- c) Bu kelimeler sizin için aynı sese mi sahip?
- d) Benim için bu kelimeleri yeniden söyler misiniz ve telaffuz ettiklerinizden ilki hangisi?

- a) Robert için kullanılan kısa takma ad nedir? (BOB)
- b) Barbara için kullanılan kısa takma ad nedir? BARB)
- c) Bu kelimeler sizin için aynı sese mi sahip?
- d) Benim için bu kelimeleri yeniden söyler misiniz ve telaffuz ettiklerinizden ilki hangisi?

1.7.2.3.1.1.4.2. Semantik (Anlam bilgisi) Farklar

Farklı kelimelerin anlamları hakkındaki sorular?

- a) HOUSE (Ev) ve HOME (Konut) arasındaki fark nedir?
- b) DECK (Güverte) ve PORCH (Sundurma) arasındaki fark nedir?

- c) SIT (Oturmak)ve SET (Sıra, Kurmak) arasındaki fark nedir?
- d) BAG ve SACK (Çanta /Çuval) arasındaki anlam farkı nedir?
- e) LABEL ve TAG arasındaki anlam farkı nedir?
- f) BAD ve EVİL (Kötü ve Şeytan) arasındaki anlam farkı nedir?
- g) UNHAPPY ve SAD (Mutsuz Olmak ve Üzgün Olmak) arasındaki fark nedir?

1.7.2.3.1.1.4.3. Lexicon (Sözcük dağarcığı)

- a) Yaşadığınız yerde gazlı içecekler için kullandığınız genel terim nedir?
(POP, SODA, KOK, vb)
- b) Kömür ateşinde hazırlanan ete ızgara dışında ne diyorsunuz?
Yaz? (GRILL, BARBECUE, COOKOUT)(Izgara, Barbekü, Piknik)
- c) Izgara ve mangal aynı anlama mı gelir? Farknedir: Hayır ise?
- d) Ne gibi şeylerden barbeküolur?
- e) Üç kişilik koltuk veya mobilya ne denir?
- f) Bir evin üst kısmına onu yağmurdan koruyan kısma ne denir? (ROOF) (Çatı)

1.7.2.3.1.1.4.4. Sentaktik (Cümle Bilgisi) Değişkenler

Dille ilgili sorulardan oluşan bölümdür. Bu bölümde anketör cümleleri okur ve konuşmacının cümlelerle alakalı görüşlerini alır. Cümleyi işitip işitmediği, çevresinde kullanılıp kullanılmadığı tarzında sorular sorarak yorum yapması istenmektedir.

Kişisel geçmişi/demografik veriler

- (a) Hangi yıl doğdun?
- (b)Nerede liseye gittin?
- (c)Okulunuzdaki ana ırk ve etnik gruplar nelerdi?(yaklaşık%, eğer uygunsa)
- (d)Ulusal soy bakımından ailenin etnik kökeni nedir?

(e) Baba ve annenin meslekleri nelerdir?

(f) Yüksek okul dışında herhangi bir eğitim aldın mı? Ne, nerede?

(g) Mesleğiniz nedir?

- Mesleğini yapmaktan hoşlanıyor musunuz?

- Tam olarak neleri içerir?

- Mesleğinde uzman mısın?

Tarzında sorular sorularak konuşulan dille ilgili olarak hem cümle bilgisi hem sözcük bilgisi hem ses bilgisi hem de yapı bilgisine ait özellikler tespit edilmeye çalışılmıştır. Telefon görüşmelerinden sonra yapılan analizlerde ortaya 130 üzerinde harita çıkmış ve bu haritalarda dilin özellikleri gösterilmiştir.

1.7.2.3.2. Mektup Anketi Örnek

Toronto Üniversitesi dil bilimi bölümünden Jack Chambers'ın uyguladığı bir mektup anketi örneği:

Ankette sorulara başlamadan önce kaynak kişiye anketin amacı ve uygulanışı hakkında bilgi verilmiştir.

1.7.2.3.2.1. Anketin Yapılışı

“Biz sadece arkadaşlarınızla birlikteken nasıl konuştuğunuzla ilgileniyoruz.” Ankette özellikle bu ifade kullanılmaktadır ki konuşurların doğal olmaları gerektiği vurgulanır. Anketin sorulardan oluştuğunu, insanların bir saatten az bir süre içerisinde keyif alarak bu anketi cevapladıklarını belirtilir. Özellikle soruları cevaplandırırken sorular üzerinde çok fazla düşünmemeleri istenmiştir. *“Soruları görür görmez yanıtlayın.”* ibaresi özellikle uygulama kısmında geçmektedir. Çoğu sorunun kelimelerin nasıl telaffuz edildiği ile alakalı olduğu ve telaffuzu sorulan kelimenin ise soruların içinde büyük harfle verildiği belirtilmiştir. Katılımlarda isim kullanılmayacağı sadece katılımcılarla alakalı genel bilgilerin gerekli olduğu belirtilmiştir.

1.7.2.3.2.2.1. Sorular

1.7.2.3.2.2.1.1. Genel sorular

Bu bölümde kaynak kişi ile ilgili kimlik bilgilerini içeren sorular yer alır.

Cinsiyet:

Eğitim Durumu:

Yaş:

Meslek:

Doğum yeri:

Şu an nerede yaşadığı:

Anne ve babanın doğum yerleri ve meslekleri:

1.7.2.3.2.2.1.2. Dilbilimsel Sorular

Bu bölümdeki ilk soru grubu İngilizce'nin sosyal hayattaki kullanım alanını göstermek için hazırlanmıştır.

How often do you use English?(İngilizce'yi hangi sıklıkta kullanırsın?)

At home: always, often, seldom, never

(Evde : her zaman, sık sık, nadiren, asla)

At work: always, often, seldom, never

(İşte : her zaman, sık sık, nadiren, asla)

With your friends: always, often, seldom, never

(Arkadaşlarınla: her zaman, sık sık, nadiren, asla)

With your relatives: always, often, seldom, never

(Akrabalarınla: her zaman, sık sık, nadiren, asla)

Bu tarzda hazırlanmış bir soru örneği özellikle çok dilli toplumlarda hâkim dil ile diğer diller arasındaki kullanımların oranını tespiti ya da bir ülkede kullanılan standart dilin ülke genelinde nasıl ve hangi sıklıkta kullanıldığını bulmak için kullanılabilir.

Ardından sorular kısmı başlar ve sorular aşağıdaki gibi beş ana bölümden oluşmaktadır:

- 1- Ev ve çevresi,
- 2- Yiyecek ve içecekler,
- 3- Açık hava (dışarı),
- 4- Komşular,
- 5- Karışık,

Her bölümde sorular sadece bir alana yönelik değil dilin bütün verimleri ile alakalı olarak tercih edilmiş cevaplar hem cümle bilgisi hem sözcük bilgisi hem de ses bilgisine yöneliktir.

- Which do you say?(Hangisini söylersiniz?)

Üç cümle de aynı anlama gelmektedir. “Bizim evimiz sizinkinden çok farklı.”

Our house is very different **to** yours.

Our house is very different **than** yours.

Our house is very different **from** yours.

Tarzındaki sorularda edat kullanımında mevcut tercihleri tespit etmek için hazırlanmıştır, diğer bir soru tipi ise konuşulan dildeki söz varlığını tespit etmek için hazırlanmış soru örnekleridir. Bu sorularda mevcut eşyanın adını buldurmak için sorular kaynak kişilere çok detaylı yöneltilir.

- What do you call the upholstered piece of furniture that 3 or 4 people sit on in the living room?**(Oturma odalarında 3-4 kişinin oturduğu mobilyalara ne dersiniz?)**

- What do you call the piece of furniture where you keep your socks, underwear, and other clothing?**(Çorap, iç çamaşırı ve diğer eşyalarınızı muhafaza ettiğiniz mobilyaları nasıl adlandırırsınız?)**

Kelimelerin telaffuzunu belirlemek için sorulan soruların olduğu bölümde önce soruların nasıl cevaplandırılacağı ve nelere dikkat etmeleri gerektiği belirtilir. Özellikle nasıl telaffuz edileceği tespit edilecek olan kelime BÜYÜK HARFLERLE verilir ve soruyu okumadan önce bu kelimeye bakmaları kendi kendilerine söyledikten sonra soruyu okuyup cevabı bulmaları istenir. Sorunun bu şekilde cevaplandırmalarını istemelerinin nedenini ise soru içinde geçen diğer kelimelerden kaynak kişinin etkilenmesini en aza indirmek olarak belirtirler. Aşağıdaki örneklerde de görüldüğü gibi aynı anda üç farklı kelimenin de yaklaşık fonetik değeri de belirlenmiş olur:

- Does the first part of RADIATOR rhyme with **glad** or **glade**?

Radyatör kelimesinin ilk hecesi glad(memnun) veya glade(alan) kelimeleri ile kafiyeli mi?

- For you, does VASE rhyme with **face**, **days**, **cause**, or **has**?

Sizin için Vase (sakı) face (yüz), days (günler), cause(problem) veya has(sahip olmak fiili)kafiyeli mi?

- Does the last half of GARAGE sound more like **badge** or **lodge**?

Garaj kelimesinin son bölümü badge (rozet) veya lodge (loca) kelimelerinde olduğu gibi mi seslendirilir?

Kullanılan diğer soru çeşidi ise görsel üzerinden cevaplandırılacak sorulardır. Bu soruların cevaplarını bireylerden nasıl seslendiriyorlarsa öyle yazmaları istenmiştir. Örnek:

What time is it? (Please write in words what you would say.)

Anketten aldığım örnekler ev ile ilgili soruların sorulduğu bölümlerden alınmıştır. Diğer bölümler de aynı özelliklere sahiptir sadece aynı tarzdaki sorular peş peşe sorulmamıştır kaynak kişilerin sıkılmasını önlemek için rutin bir sıra takip etmek yerine sorular karıştırılarak sorulmuştur.

1.7.2.3.3.Sense Relation Network Sheet(Ağ ilişkileri Algılama Kağıtlar)

Diğer bir anket çeşidi ise **A new methodology: Data Elicitation for Social and Regional Language Variation Studies (Yeni Metodoloji: Sosyal ve Bölgesel Dil Varyantları Çalışmalarında Veri Söyletimi)**²⁶adlı çalışmada kullanılan yöntemdir. Çalışmanın ortaya çıkış nedeni Britanya adalarındaki bölgesel ve toplumsal sözcüksel farklılaşma bilgisini tespit etmektir. Daha önce yapılan ve devam etmekte olan birkaç çalışma ile tespit edilen özelliklerin belirli bir bölge üzerindeki sesbilgisi, dilbilgisi ve sözcük yapısında bulunan yerleşmiş ve yayılmakta olan öğelerin toplumsal farklılaşmasını belirleyemediği bu sorundan hareketle yeni veri toplama yolu olarak adlandırılan bu proje geliştirildiği belirtilir. Bu yöntem **“Sense Relation Network Sheet (Ağ ilişkileri Algılama Kâğıtları)”**adlı dildeki ağ ilişkilerinin algılanmasını gösteren kâğıtların kaynak kişiler tarafından doldurulması ile sağlanır.Burada kullanılan da bir anket olmasına rağmen yaklaşımın yeni olarak verilmesinin nedeni anketin hazırlanış sürecidir. Bu ankette amaçlar:

1-Resmiyet dışı konuşmaları tespit etmektir.

²⁶ Bu anket türü ile ilgili açıklama ve anket örneklerinin tamamı “Llamas, Carmen. 1999. “A new methodology: data elicitation for social and regional language variation studies.” Leeds Working Papers in Linguistics and Phonetics 7: 95–118.” alınmıştır.

2-Mümkün olduğunca hızlı ve kolay şekilde veri toplamaktır.

“*Sense Relation Network Sheet*” bölgelere göre kıyaslanabilir sözcük öğelerini tespit edebilmek için kısmen de olsa esnek mülakatlar tasarlayacak şekilde üç yaprak olarak hazırlanır. Bu anket yapraklarından başka “*Identification Questionnaire*” *Kimlik Saptama anketi*, “*Language Questionnaire*” *Dil Anketi* hazırlanmıştır. *Kimlik Saptama anketinin* özünde 15 soru vardır ana amaç güvenli bir ağ oluşturmaktır. Bu anketle konuşma örnekleri korunduğu gibi insanların yaşadıkları bölge ve konuştukları dile karşı tutumları da tespit edilmeye çalışılır. Konuşma topluluklarını coğrafi olarak net bir şekilde düzenlemek zordur çünkü toplumlar ve sınırlar çoğu zaman semboliktir. Bu anketteki sorularla insanların yaş ve cinsiyet farklılıklarının varlığından haberdarken dil alanları ve sınırları hakkındaki algılarını ve herhangi bir varyantı konuşmalarının sebeplerini bulmak amaçlanır. Aynı zamanda dille ilgili kitlesel algının bireysel olarak nasıl ifade edildiği de öğrenilmiştir. Yeni Metot: *Data Elicitation (Veri sesletimi, çıkartımı)* daha çok sosyo-linguistik alanındaki çalışmalarda kullanılır.

1.7.2.3.3.1. Kimlik Saptama anketi

Dil ve bölge kimliğini saptamak için Kimlik Saptama anketinde sorulmuş sorular şunlardır:

Dilin

1. Hangi aksanla konuşursun ve aksanından memnun musun?
2. Memleketinin aksanını tanıyabilir misin? Nasıl?
3. Yaşadığın yerde yaşlılar ve gençler aynı şekilde mi konuşur? (Telaffuz açısından)
4. Mecburen (kasıtlı olarak) aksanını değiştirmek zorunda kaldığın durumlar oldu mu?
5. Kadınlar ve erkekler arasında aksan farkları var mı?

Yaşadığın Bölgen

1. Bölgesel bir haber programı izliyorken nereyle ilgili haberler duymak istersiniz?
2. Memleketini bilmeyen birine orayı nasıl tanıtırısın?
3. Alış veriş dışında bir günün olsaydı nereye giderdin?
4. Eğer değiştirebilseydin nereli olmak isterdin?
5. Büyüdüğün, yaşadığın memleketin hakkındaki en iyi ve en kötü şeylerin ne olduğunu düşünüyorsun?
6. Ulusal bir kanalda yaşadığın yeri hiç izledin mi evetse nasıldı?
7. Eğer grup dışında biri senin yaşadığın yerden yakınırsa onunla aynı fikirde olsan bile yine de yaşadığın yeri savunur muydun neden?

Diğer anket ise “*Dil Anketi*” bu anketin amacı da standart olmayan dilbilgisel özelliklerin algısı hakkında kaynak kişinin farkındalığını (bilinçli olup olmadığını) belirlemektir. Ankete verilen cevaplar kaynak kişinin yerel kullanımda yer alan fakat standart olmayan dilbilgisel örneklerle karşılaştırılabilir ve ilişkilendirilebilir. Ankete kırk tane cümle yazılmış ve bu cümlelere aşağıdaki koşulları düşünerek cevap vermesi istenmiştir.

- 1- Yaşadığı yerde duyduysa,
- 2- Konuşmasında bu cümle yapısını tercih ediyorsa,
- 3-Arkadaşlarıyla yazışırken bu cümle yapısını tercih ediyorsa (✓) ile işaretlemesi istenmiştir.

Aşağıda kaynak kişi üzerinde uygulanmış bir anket örneği yer almaktadır:

Derleme yapılan kişilerden bu anketleri doldurmadan önce *Biyografik Bilgi Formunu* doldurmaları istenir. Bu formda da kişinin adı, cinsiyeti, yaşı, doğum yeri, ebeveynlerinin doğum yerleri, etnik kökeni, mesleği, eğitim durumu, mülkiyet durumu yer alır. Ayrıca *Kimlik Tanımlama İndeksinde* yer alan sorulara verdikleri cevap şıklarını da yazmaları istenmektedir.

*Kimlik Tanımlama İndeksinde*üç şıklı yedi soru yer alır bu sorular yine konuşulan dilin bireydeki algısını bulmaya yöneliktir. Ankette yer alan sorulardan birkaçı şu şekildedir:

- Tatildeyken daha önce hiç görmediğin fakat seninle aynı memlekette olduğunu düşündüğün birini görseydin ne yapardın?

- Nereli olduğunu sormak zorunda hissederdim ve iletişim kurardım.
- Benzer şeyler hissederdim fakat bir şey yapmazdım.
- Diğer yabancılara hissettiğimden farklı bir şey hissetmezdim.

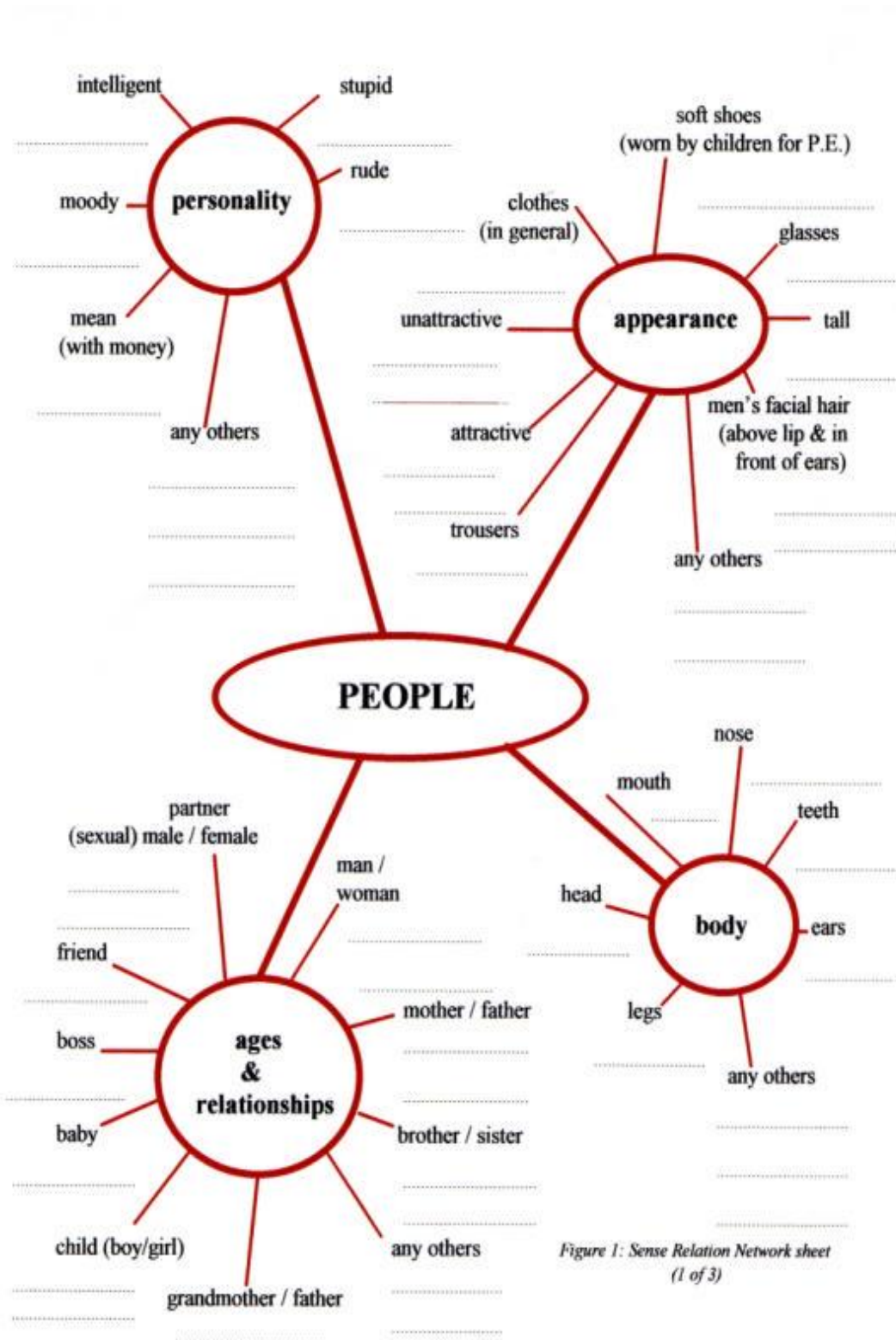
- Bir şirkette yöneticisin ve işe eleman alman gerekiyor aynı deneyim ve kaliteye sahip iki kişi var ve bunlardan biri senin memleketinde doğmuş ve eğitim almış hangisini seçerdin.

- Benimle aynı şehirden olanı,
- Herhangi bir yerden olanı seçerdim.
- Sorun etmezdim.

Anketin uygulandığı kişi bu iki soruda da “a” şıkkını işaretlemiştir.

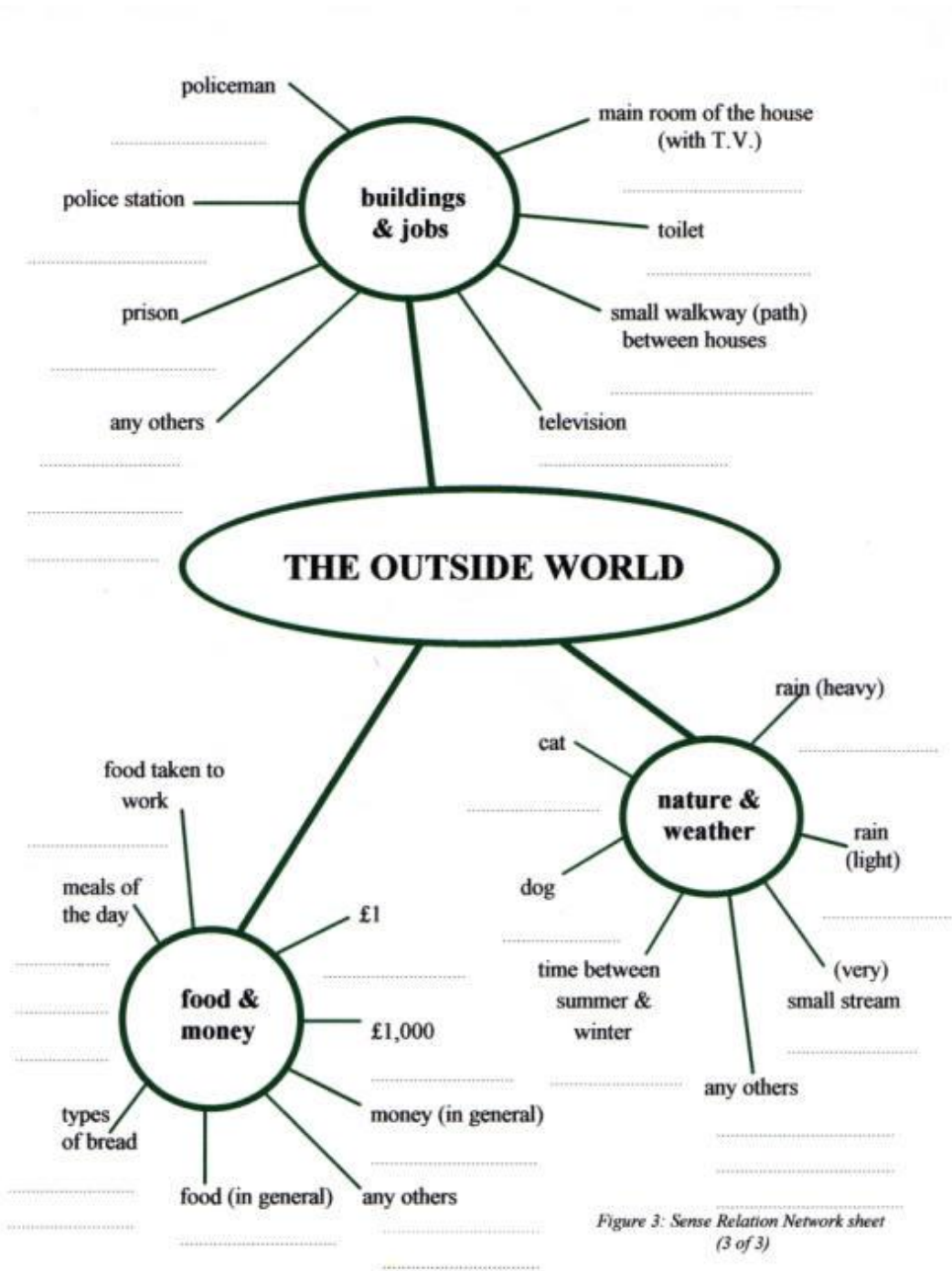
Asıl bu çalışmayı yeni yapan “*Sense relation Network Sheet*” (ağ ilişkileri algılama kâğıtlarıdır). Bu kâğıtlar “birbirine bağlanmış ağlar ya da kelime ağı olarak tanımlanan” mantıktan esinlenilerek oluşturulmuştur. Görsel tasarımda ise dil öğretiminde kullanılan kelime ağaçları ya da kelime alanları diyagramlarından yararlanılır. Her ankette birbirine bağlanmış alt bölümler vardır bu bölümler semantik (anlam) olarak birbirine bağlanır. Renk olarak da pozitif etki yaratacak ve uygulamaya dâhil olan kişiyi tedirgin etmeyecek renkler (kırmızı, mavi ve yeşil) seçilmiştir.

Birinci algı yaprağında da görüldüğü gibi merkezde insan var ve insanı tamamlayan alt katmanlar onları tamamlayan alt katmanlar şeklinde bir harita oluşturulmuş ve standart anketlerden çok farklı şekilde hazırlanır aslında zihinde mevcut olan kelime ağlarının görselleştirilmiş hali anket olarak kullanılır.

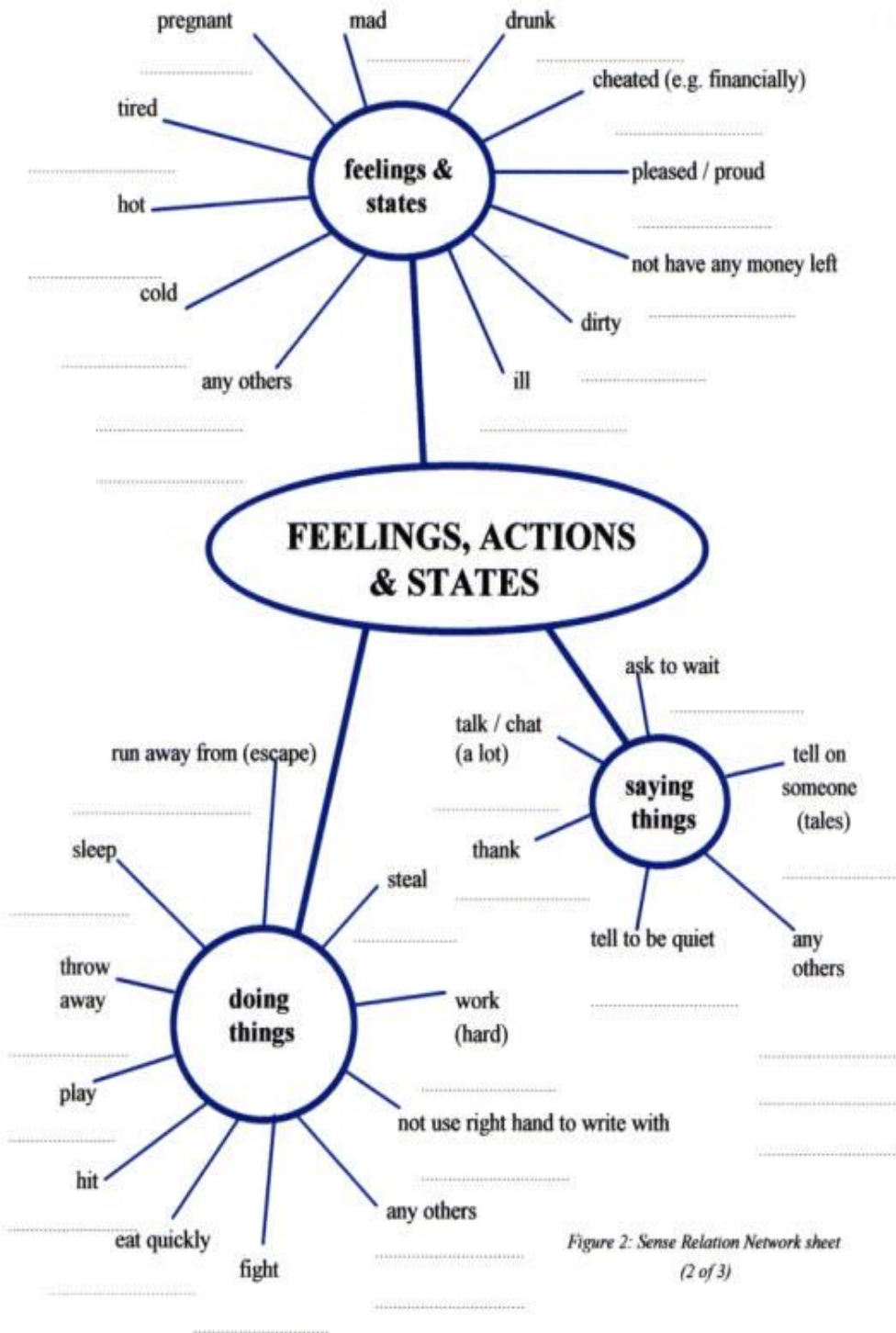

Şekil1. Ağ İlişkileri Algılama Kâğıdı-1

Şekil 2. Ağ İlişkileri Algılama Kâğıdı-2

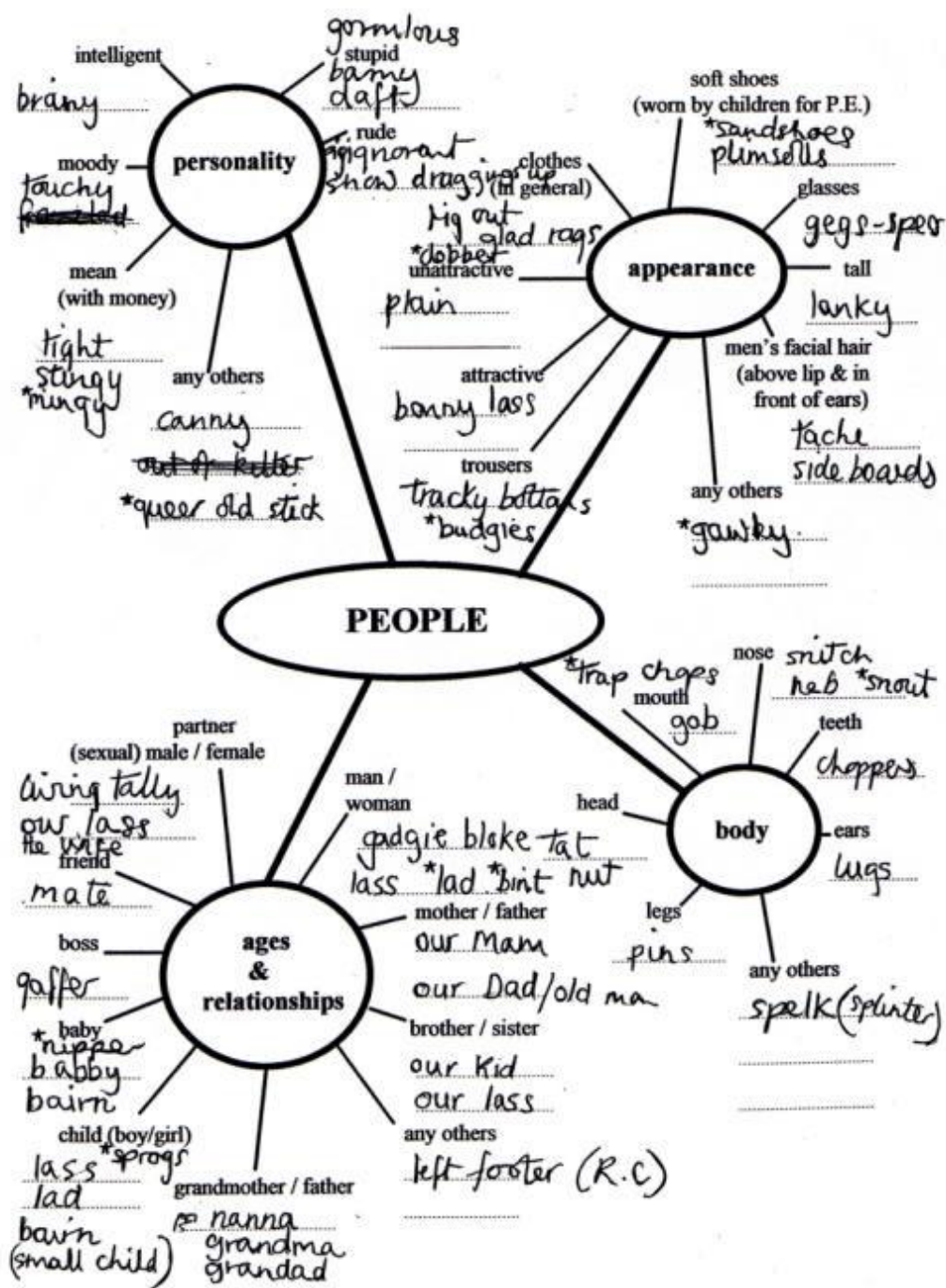

Şekil 3. Ağ İlişkileri Algılama Kâğıdı-3

Kimlik belirleme anketleri 3 adet SRNS ile birlikte verilir bu anketlerle kendi ağızlarına olan bakış açıları hakkında veri toplanır, genelde katılımcılar öznel cevaplar verir çünkü derlenenler gayri resmi konuşmalardır. Anketlerin görüntü ve renk tasarımının ve uygulama sürecinin alışılmış anketlerden farklı olması SNRS'leri veri toplamada başarılı kılar. Görüşmeden beş gün önce katılımcılara hem sözlü hem de yazılı yönergeler verilir. Katılımcıların konuşacakları konuyu bilmeleri hem görüşmenin içeriği hem de konuşma süreci açısından daha verimli sonuçlar doğurur. SRNS'leri konuşmadan önce vermek katılımcılara kullanacakları sözcükleri düşünmeleri için zaman verir. Eğer konuşma hemen yapılırsa kaynak kişi konuşma sırasında takılabilir, daha az kelime hatırlar bu da daha az veri elde edilmesine neden olur. Bu yüzden bu uygulama ile kaynak kişiyi dinlerken elde edilen sözcük sayısı daha fazla olur ayrıca konuşmacı konuya hâkim olduğu için kendini daha rahat hissedecek ve resmi ya da sıkıcı sığ bir konuşma havasından uzaklaşacaktır. Uzmanın rehberliğinde yürütülen konuşmalar katılımcının yaşı, cinsiyeti vb. gibi yönlendirmeleriyle devam ettirilir ve mini diske kaydedilir (Llamas, 1999)

Uygulanmış anket örneği: Anket, aşağıda bilgileri verilen kaynak kişi tarafından doldurulmuştur.

name Jenny Braddy
sex female
age (dob) 3. 6. 43
place of birth Middlesbrough
ethnic group white
occupation (current / usual) Teacher / Lecturer

1.7.3. Diyalektoloji Yöntemleri Ve Verilerin Değerlendirilmesi

Avrupa'da ve Amerika'da birçok yerleşim yerinden toplanan verilerin değerlendirilmesi sonucu çok sayıda ağız atlası hazırlanmıştır. Geleneksel ağız haritalarındaki malzemelerin çok olması ve ağızlardaki ağız özelliklerinin çok çeşitli olması araştırmacıları yeni yöntemlere sürüklemiştir. Verilerin gösterilmesi bölgeye göre değişmiştir önce sınırlı veri ile dar alanları kapsayan küçük ağız atlasları oluşturulmuş daha sonra da daha geniş alanlara ait olan daha fazla veri ile oluşturulan büyük dil atlasları oluşturulmuştur. Hazırlanan dil haritalarında bir dilin gelişim süreci içindeki:

1. Ses değişiklikleri,
2. Söz dizimsel durumlar,
3. Söz varlıklarını,
4. Konuşulan lehçe ya da ağızların sayı ve niteliklerine ait unsurlar yer alır

(Kayra, 1991: 299-300).

Yukarıdaki tasnifte de görüldüğü gibi hem verilerin çok olması hem de elde edilen verilerin dilin birçok alanına ait özellikler taşıması ağızlarla ilgili bulguları basit genellemelerle ifade etmeyi zorlaştırmıştır. Bu büyük ağız verilerinin kontrollü şekilde ve karşılaştırmalı olarak incelenmesi ihtiyacı sayısal verilerin mantıklı yorumlanması demek olan diyalektometri yöntemini doğurmuştur (Erdem, 2009).

Yaşanılan coğrafyada farklı ağızların varlığının farkında olma ortaçağa kadar dayanmaktadır. Bu durumun tespiti ile ilgili ilk bilimsel çalışmayı Fransa' da C.F. Dupin tarafından 1841 yılında yapar. Dupin bu tarihte bir ağız atlası yapmayı önerir ve Coquebert de Montbret tarafından Fransız ağız atlası 1821 yılında oluşturulur. Burada belirtilen tarihlerden de görüldüğü gibi lehçelerle ilgili bilimsel çalışmalar ve bunların haritalandırılmasının tarihi 19.yüzyılın başlarına kadar dayanır. Bu tarihten

itibaren yapılmış olan coğrafi dağılımı gösteren haritalara genel olarak bakıldığında kullanılan yöntemler kendi içinde üç ana gruba²⁷ ayrılır:

1. Geleneksel yöntemler.
2. Algısal yöntemler.
3. Sayısal yöntemler.

1.7.3.1.Geleneksel Yöntemler

1.7.3.1.1.Kabile ve Sezgi Yöntemi

En eski sınıflandırmalar, ağız zıtlıklarına ve sezgilere dayanan bilgiler temel alınarak yapılmaktaydı ve bunu yaparken kabilelerin erken tarihleri ve bu tarihlerle olan bağlantıları gösterilmeye çalışılmıştır.1874 yılında Hollanda dilleri Wenkler' in önerisiyle coğrafi olarak 3 bölüme ayrılmıştır: Frisian, Sakson ve Franconian.“1892 yılında ise Jellinghaus tarafından çizgilerle ayrılan *Hollanda Dialect* haritası (Harita 1) oluşturulmuştur, bu harita Hollanda diline ait olan ilk coğrafik haritadır. Bu haritada Hollanda dil alanı kırmızı sınır çizgileri kullanılarak Frizce (merkezi Kuzey), Saxon (kuzey-doğu) ve Franken (batı ve güney) olmak üzere üç ana alana ayrılmıştır. Kırmızı ve yeşil sınırları belirlemek için Winkler'in 1874'te yayınladığı “Kayıp Oğul (De Verloren Zoon (‘the lost son’) adlı masalının lehçeler arası çevirisi sonucu oluşan kelime kümelerini kullanmıştır. Buradaki sınırlar belli bir dilsel özelliği gösteren isogloslar gibi yorumlanmaması Spruit tarafından belirtilmiştir çünkü Jellinghaus burada sadece büyük kabilesel dil alanlarını göstermiştir. Te Winkel'in 1901'de yayınladığı haritada Hollanda lehçesini daha da detaylandırmıştır (Harita 2). Harita iki dilsel ankete dayandırılarak oluşturulmuştur. Bu iki harita karşılaştırıldığında Te Winkel'in haritası bilimsellik açısından daha fazla veriye dayandığı için daha detaylıdır (Spruit, 2008: 15).

²⁷Bu sınıflandırmada Heeringa, Wilbert(2004) tarafından Weijnen (1966), Goossens (1977), Inoue (1996a), Inoue (1996b), Chambers and Trudgill (1998), Niebaum and Macha (1999) and Hoppenbrouwers and Hoppenbrouwers (2001)'tan referans alınarak oluşturulan tasnif temel alınmıştır. bk.Chapter.2 Overview of methods in dialectology, www.let.rug.nl/~heeringa/dialectology/thesis/thesis02.pdf (15.09.2014).

Harita 1: Hollanda Dialect Haritası

Harita 2 : Hollanda Dialect Haritası

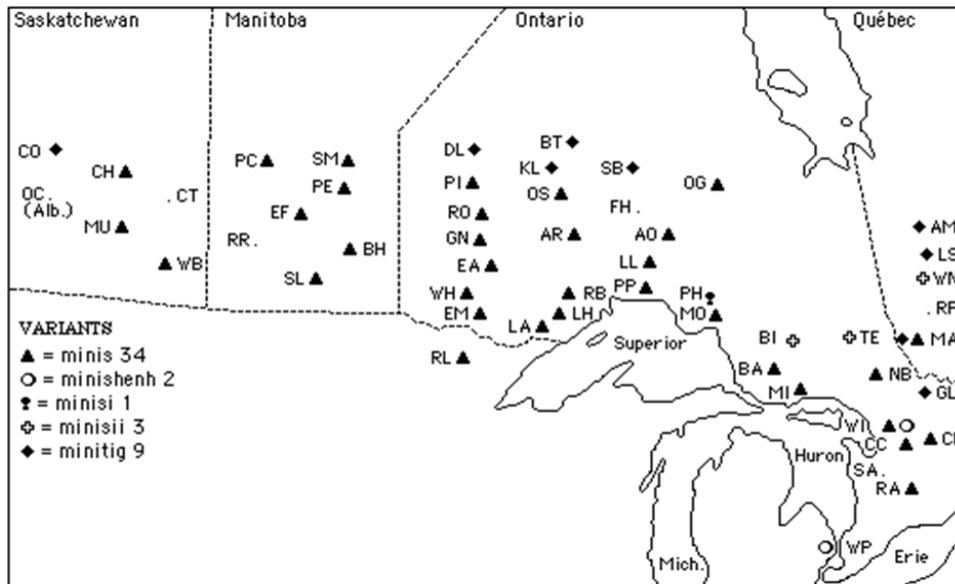
Jellinghaus'un tasnifinde de görüldüğü gibi ağız alanlarının belirlenmesi bölgenin tarihine ve bölgede yaşayan halkların var olduğu alana göre yapılmaktadır. Merkezi kuzeyde yer alan Frizce ağız sınırlandırılırken bu yöntem izlenir. Frizler tarihi M. Ö. 5. yüzyıla kadar uzanan Cermen kökenli bir kavimdir. Frizler, Hollanda, Almanya ve Danimarka sınırları içinde, Kuzey Denizi kıyısında yaşamaktadırlar. Hollanda da azınlık durumunda olan Frizlerin kullandığı Frizce Felemenkçe ve Almancayla birlikte Hollanda'nın resmi dillerinden biridir bu bilgilerden de anlaşıldığı gibi tasnif daha çok etnik yapı ve tarihe dayandırılmaktadır.

“Goossens bu tarzda hazırlanan haritaların farklı ağızlar arasındaki sınırların görsel algıya dayalı olarak hazırlandığını belirtir ve “*düz metot*” olarak adlandırdığı bu yöntemi sadece ağız sınırlarını belirttiği için görselleştirme açısından yeterli görmez. Hoppenbrouwers bu haritaları “*kabilesele bölünme*” olarak adlandırır (Heeringa,2004).”

7.3.1.2. İsoğlos Yöntemi

İsoğlos yöntemi ağız atlası hazırlamada kullanılan en eski ve en yaygın yöntemdir bu yöntemde verilerin görselleştirilmesi meteorolojideki izoterm mantığına benzemektedir. Yöntemin uygulanışı şu şekilde olmaktadır: Birinci aşamada, araştırma yapılan coğrafi bölgeden veriler toplanır. İkinci aşamada, toplanan veriler tasnif edilir ve tasnif doğrultusunda varyantlar belirlenir. Üçüncü aşamada tespit edilen varyantlar harita üzerinde kullanıldıkları yerlere göre yerleştirilir. Dördüncü aşamada ise aynı özelliğe sahip olan bölgelerin kesiştikleri yerler birleştirilir hem dil alanları ortaya çıkar hem de varyant açısından farklılık gösteren alanlar da bölünmüş olur. İsoğlos haritalarının kullanımı göstermek için çalışmamda aldığım aşağıdaki haritalar bu yöntemin kullanımını göstermek açısından faydalı olacaktır. Örneklerini verdiğimiz haritalar²⁸ Amerika'nın Minnesota ve Wisconsin eyaletlerinde konuşulan Ojibve (Anishinaabemovin) dilinin lehçelerini tespit etmek için hazırlanmıştır. Veriler "ada" kelimesinin kullanımının toplanmasıyla oluşturulmuş daha sonra bu veriler diyalektometrik olarak görselleştirilmiştir.

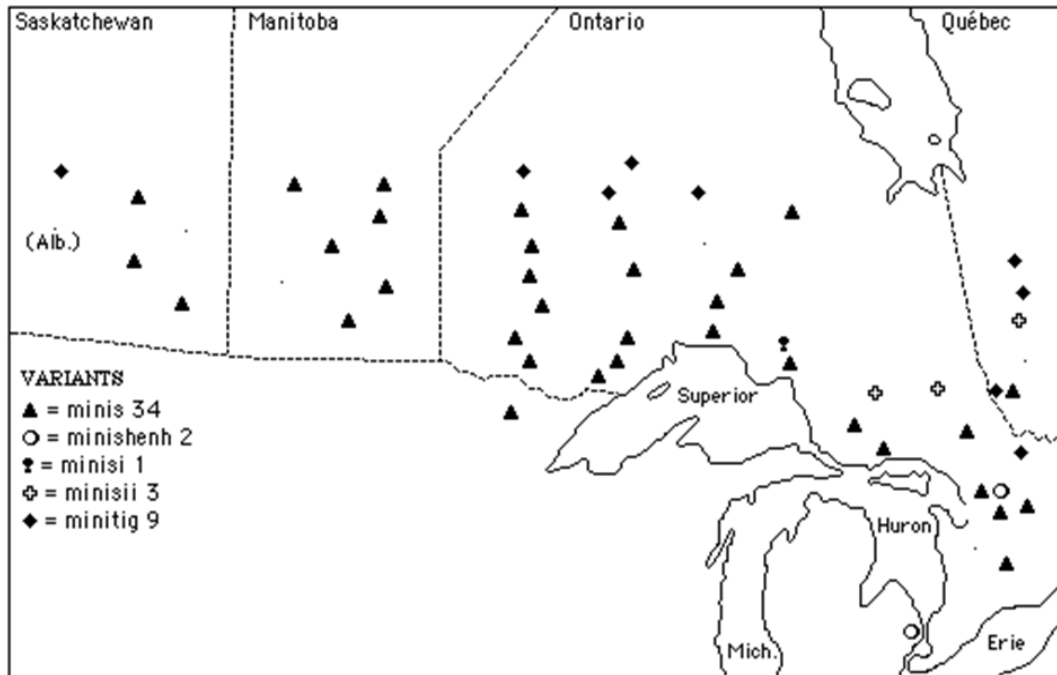

Harita 3: İsoğlos Haritası 1.Aşama

²⁸ Harita örnekleri için bk.

<http://imp.lss.wisc.edu/~jrvalent/AIS/Grammar/Background/dialects001a.html>

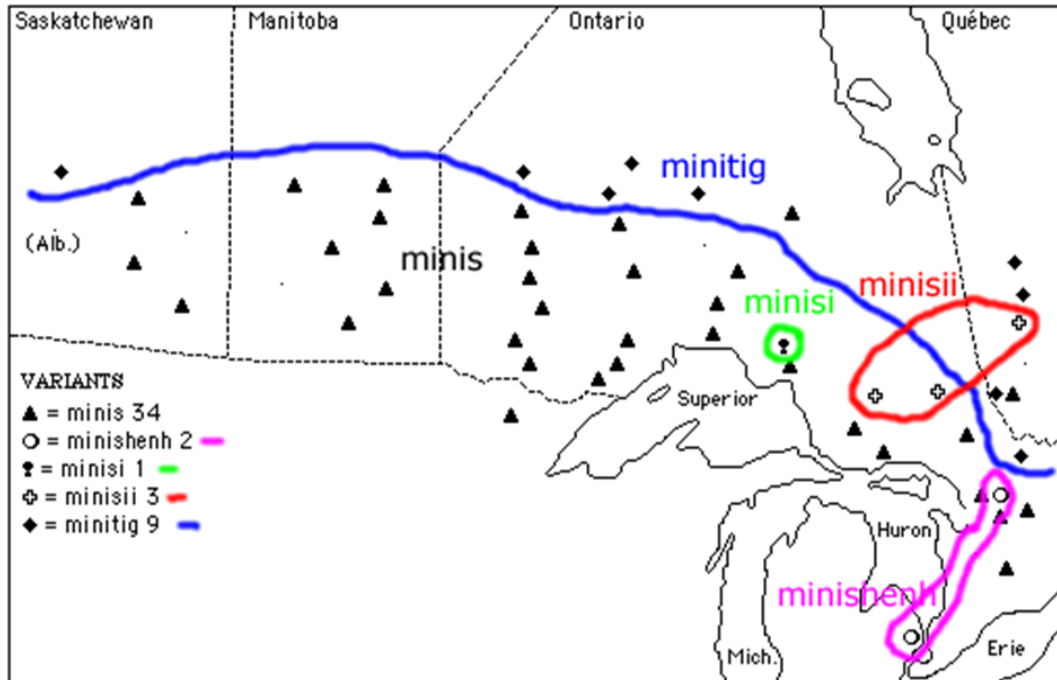
Oluşturulan bu haritada ilk bakışta beş farklı simge görülmektedir bu simgeler toplanan veriler doğrultusunda ortaya çıkan beş kullanım farkını bir diğer ifadeyle beş farklı varyantı temsil etmektedir. Varyantlar beş farklı simge ile görselleştirildikten sonra haritada görülen araştırma alanına kullandıkları yere göre yerleştirilmiştir. İlk bakışta düzenli gibi görülen dağılım dikkatli bakınca akla şu soruyu getirmektedir: “Bu dağılım düzenli mi yoksa rastgele mi? ”. Bu sorunun cevabını vermek için haritalar daha net anlaşılсын diye toplulukların isimleri gizlenmiş sadece veriler ön plana çıkarılmıştır. Yapılan bu çalışmadan hareketle biz de isoglos yönteminde veriler nasıl yerleştirilir ya da verilerin bu şekilde kullanılması alanların belirlenmesi açısından ne derece sağlıklı veya bu yöntemin yeterlilikleri ya da sınırlılıkları nedir daha sağlıklı görebileceğiz. Şimdi ikinci haritadan hareketle yöntemi incelemeye devam edelim.

Harita 4: İsoğlos Haritası 2.Aşama

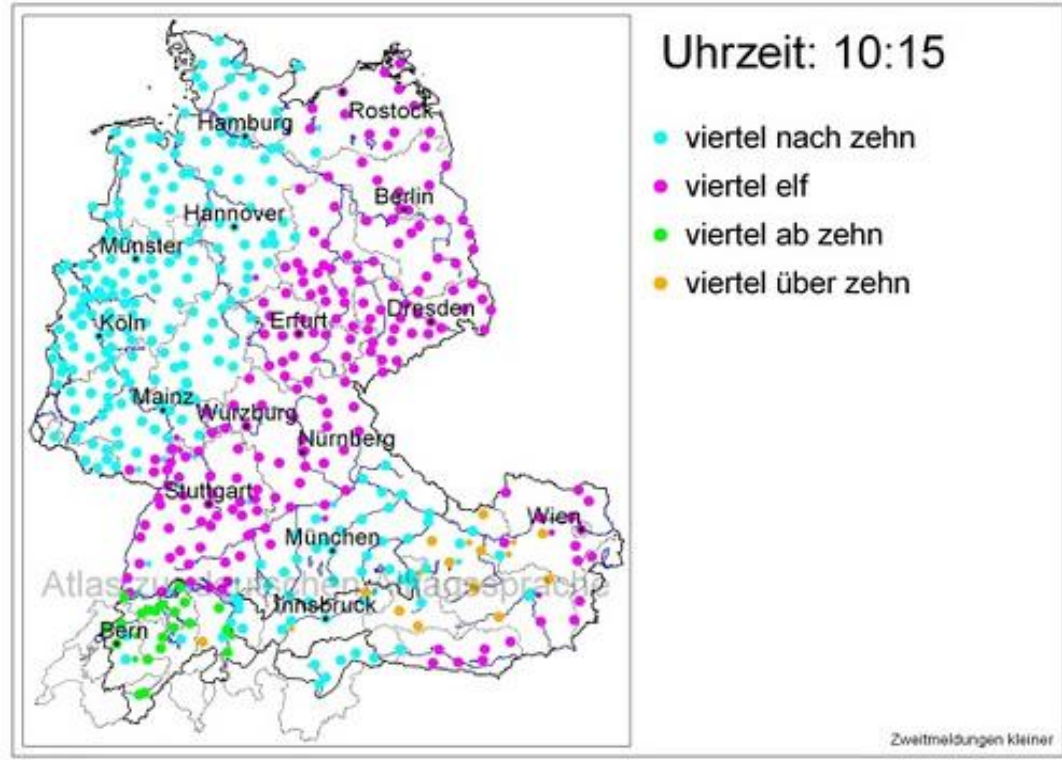
Bu beş varyanttan ▲ ile gösterilen “minis” diğerlerine göre yayılma alanı daha geniştir 34 farklı alana yayılmış durumdadır. İsoğlos haritaların hazırlanma mantığında bir değişken ya da varyant bir bölgeye aittir ve farklı olan değişkenler ise

diğer bölgeye aittir bu iki değişkenin kesiştiği yerler birleştirildiğinde ağız sınırı çizilmiş olur. Bir sonraki sayfada yer alan üçüncü haritada bu ayırım görülmektedir. Haritada doğu –batı hattı boyunca uzanan ▲ ve ◆ simgeleri ile gösterilen varyantların birbirlerinden ayrıldıkları alan bir isoglos eğrisi ile gösterilmiş ve bölge kuzey ve güney olmak üzere iki ağız alanına ayrılmıştır. Kuzeyde kalan bölge ▲ minis, güneyde kalan bölge ise ◆ minitig varyantına aittir. Bu isoglos eğrisi ise iki ana ağız alanı tespit edilmiştir fakat yöntemin sıkıntılı tarafı tam da bu noktada kendini göstermektedir. Bu uygulamada karşılaşılan en önemli sorun iç içe geçmiş varyantların gösterilememesidir çünkü net sınırlarla ayrılan ağız alanları çizmek çok güçtür. Böyle bir ayırım sürekli değişim ve gelişim içinde bulunan dilin doğasına aykırıdır çünkü aynı alanda bir kelimenin aynı anda birden fazla varyantını görmek kadar doğal bir süreç yoktur. Harita üzerindeki diğer varyantları da göz önünde bulundurduğumuz zaman sorunun ne olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. İki büyük ağızlarının dışında her iki gruba da dahil olan “minisii” ve kuzey dil alanının içinde yer alan “minishenh” ve “minisii” yer almaktadır ve bunlar gösterilmemiştir.

Harita 5: İsoğlos Haritası 3. Aşama

Bu yöntem kullanılarak iki adet ana Hollanda İsoğlos haritası yapılmıştır. Haritaların her ikisi de Weijnen tarafından oluşturulmuştur. Bu haritalardan ilki 1941 yılında, ikinci harita ise önce 1958’de daha sonra da 1966’da yıllarında olmak üzere yine Weijnen tarafından yayınlanmıştır. İsoğlos haritaları her ne kadar kanıtlanabilir doğruları gösterse de sınırlılıkları onu daha kullanışsız duruma düşürmüştür. Goossens öznel seçimler yapılmadan bu yöntemin uygulanamayacağını belirtmiştir. Yukarıda verdiğimiz harita örneklerinde de ve oluşturulan Hollanda atlasında da veriler kelime bazındadır. Aşağıda yer alan harita ise söz dizimi ile ilgilidir.

Harita 6: İsoğlos Haritası Örneği

Bu isoglos haritasında²⁹ da zamanın “10:15” anını Almanya’da dört farklı şekilde ifade etme imkanı bulabileceğimizi göstermektedir. Haritanın güney bölümünde varyantlar iç içe geçmiş durumdadır ve ağız sınırlarının net olarak çizilmesi mümkün değildir. İsoğlos yöntemindeki bu sınırlılıklar dilbilimciler

²⁹ <http://tywkiwdbi.blogspot.com.tr/2011/02/word-for-day-isogloss.html>

tarafından da net olarak belirtilmiştir. “Kessler isoglos temelli çalışmasında belirli sıkıntılarla karşılaşmış ve bu sınırlılıkları şu şekilde belirtmiştir:

- Dil alanları net olarak bölünemeyebilir, alanlar bazı durumlarda birbirine karışabilir.
- Bilgiler eksik, sorulan sorular o alan için geçersiz olabilir.
- Değişimin kademeli olarak devam ettiği durumlarda ana dilin sınırlarını çizmek zor olabilir çünkü diller içinde devam eden ağız özellikleri vardır ve bu ağız özellikleri de alanlar içinde birbirine geçmiş olabilir (Heeringa, 2004).”

1.7.3.1.3.Yapısal Coğrafik Yöntem

Dil alanları coğrafik verilerin yapısına göre ağızlara ayrılabilir. Her ağız kendi bölgesinin ses dökümlerini barındırır. Küçük alanlarda özellikle ses yapılarını ilgilendiren sınıflandırmalar yapılmıştır. Bu alandaki bazı örnekler bu doğrultuda hazırlanmıştır. 1960 yılında Moulton İsviçre’de kısa ünlü sistemlerine göre ağızları sınıflandırmıştır. Wortman da Westphalian alanında Orta Almancada é ve ô sesinin düzeni ile ilgili haritayı geliştirmiştir. Foerste de bunu temel alarak Westphalian ağızlarını fonolojik yapılarına göre sınıflandırmıştır. 1961 Herooma, Hollanda uzun ünlüleri 1965’te ise Goossens RND (Reeks Nederlandse Dialectatlassen)’ de veriler üzerinde bu yöntemi uygulamışlardır. Fakat bu yöntemle ilgili çalışmalar arttıkça yöntemin de kendi içinde dezavantajları olduğu görülmüştür.Goossens araştırmalarında fonolojik dökümlerin dil alanlarının bulunması için yeterli bilgi formu oluşturmadığını ve farklı lehçelerin de aynı fonolojik yapıya sahip olabileceğini belirtmiştir.Kock 1970 de bu durumla karşılaşmış ve çözüm olarak farklı alanlardan topladığı 163 kelimenin ses analizlerini temel alarak yani fonemlerin frekans sıklıkları yöntemini uygulamıştır.

1.7.3.2. Algısal Yöntemler

Yirminci yüzyılda yürütülen algısal yöntemler dilbilimi alanındaki birçok araştırmanın temelini oluşturur. Bu yöntemlerle ilgili ilk sistematik girişim 1938 yılında Hollanda ağızlarını tespit etmek için kullanılan anketle başlamıştır. Ankette benzerlikleri ve farklılıkları tespit etmeye yarayan iki temel soru yöneltilmiştir (Petsas: 2009). Yürütülen bu anketle ele alacağımız ilk yöntem olan “ok yöntemi” oluşturulmuştur.

1.7.3.2.1. Ok Yöntemi

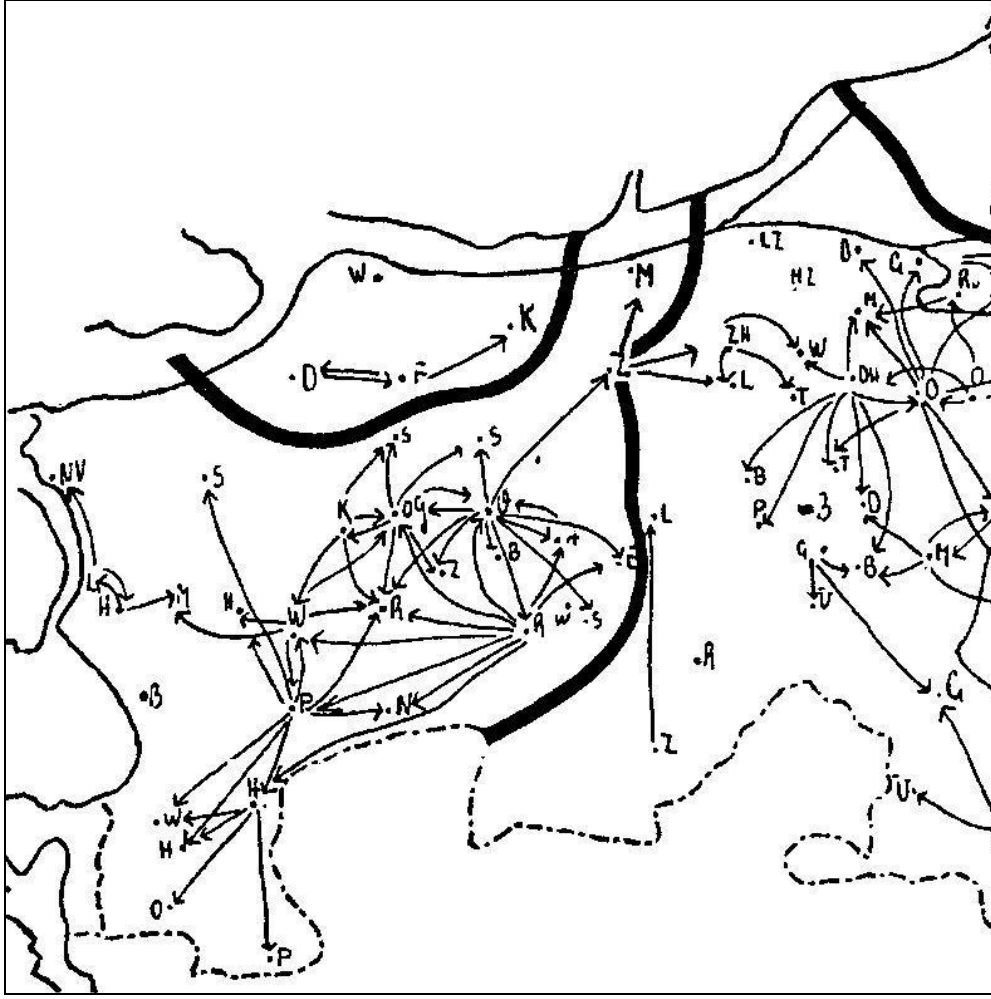
Bu yöntemin amacı araştırma yapılan bölgede dili konuşan insanların dil varyantları hakkındaki farkındalıklarını tespit ederek bir harita hazırlamaktır. Yöntemin uygulanmasında ilk aşama, araştırma yapılacak alanda yer alan kaynak kişilere yöneltilecek soruların belirlenmesidir. Sorular belirlendikten sonra uygulama aşamasına geçilir ve veriler toplanır, toplanan veriler değerlendirilip görselleştirilir. Bu yöntemde “ 1939 yılında Hollanda Kraliyet Akademisinin Lehçeler Bölümü tarafından 1500 anketör tarafından ülkenin tamamına anket uygulanmıştır. Araştırmada kaynak kişilere iki soru yöneltilmiştir:

1.Soru: “ Yaşadığınız bölgede yer alan hangi yer veya yerler sizin konuştuğunuz ağızla aynı ya da benzer özellikler gösteren ağızlara sahiptir.”

2.Soru: “Yaşadığımız bölgede yer alan hangi yer veya yerler kesinlikle sizin konuştuğunuz ağızdan farklı bir ağız konuşur. Bu ağza ait belirleyici, net örnekler verebilir misiniz?”

1946’ da Weijnen kaynak kişiler üzerinde uyguladığı birinci soru ile benzerliklerden faydalanarak haritasını yayınlamıştır (Heeringa,2004:12-13, Montgomery,2007: 39-40). Weijen’in haritasında³⁰(Harita 7)

³⁰ <http://etheses.whiterose.ac.uk./1203/2/Montgomery.C.pdf>. Bu harita algısal yöntemlerle ilgili hazırlanmış olan Christopher Montgomery’in Northen English Dialect: A Perceptual Aproch adlı tezinden alınmıştır.

Harita 7: Ok Yöntemi İle Oluşturulan Harita Örneği

Kaynak kişilerin açıklamalarına göre aynı dilin konuşulduğu bölgeler oklarla birleştirilmiştir. Okların olmadığı alanlar ise lehçe sınırlarını göstermek için beyaz renkle gösterilmiştir. Kullanılan bu yöntem “ok yöntemi” olarak adlandırılmıştır. Harita tamamen dili konuşanların farkındalığından faydalanarak oluşturulmuştur. Aynı dil alanı ile ilgili ok yönteminden faydalanılarak oluşturulmuş bir diğer harita ise “Daan ve Blok’un 1969’da yapmış oldukları haritadır. Bu harita da veriler Weijnen’in kullandığı sorular yöneltilerek toplanmış ve Hollandacanın konuşulduğu alanlarda dil varyantları hakkındaki algısal perspektifi ortaya koymak amaçlanmıştır.

Harita 8: Hollanda Dili Algı Haritası

Ok yöntemi temel alarak hazırladıkları haritada her ağız alanı tek renk ile gösterilmiştir. Beyazın olduğu alanlar ise standart Hollandacaya en yakın olan alandır. Daan and Blok' e göre bu çalışma yeterli değildir çünkü algısal ağız tasnifinde karşılaştıkları sorun, bu yöntemin sadece varyantın homojen olduğu bölgelerde uygulanabilmesidir. Bu yüzden haritanın Belçika bölgesi için hem kaynak kişi için belirlenen ölçütlerin değiştirilmesi gerektiği hem de farklı bir yöntem kullanılması gerektiği belirtilmiştir. (Spruit, 2008: 18).

“Bu yöntemin sınırlılıkları olsa da bazı durumlarda doğru sonuçlar vereceği belirtilmiştir. Goossens'e göre araştırmacı yöntemine tam olarak güvenmeyip bölgeden düşük ve çelişkili sonuçlar alındığında yönteminde düzenlemeler yapabileceğini belirtmiştir. Sahadaki araştırmacılarla görüşüp kayıtlar incelenmesinin, literatür taranmasının ve sınırları doğru tespit etmek için sahaya gidilmesinin yöntemi başarılı kılacağı üzerinde durmuştur. Yine de yöntemle ilgili en önemli sınırlılık, yöntemin birbirleriyle ilişkili olan ve aralarında sınır bulunmayan ağızların karşılaştırmasında kullanılamayacağıdır. Gerekçe olarak da bölgeler arası göç gösterilmiştir (Heeringa, 2004: 13).

1.7.3.2.2. Algı Deneyleri

Bu yöntem de bir önceki yöntemden farklı olarak kaynak kişilere konuştukları ve duydukları ağızlarla ilgili doğrudan soru sormak yerine önceden tespit edilmiş olan ağızlara ait ses kayıtları dinletilmiştir. “Gooskens (1997) tarafından Hollanda dil alanında uygulanan bu yöntemle alandaki dil çeşitlilikler arasındaki mesafe elde edilmiştir. Gooskens (1997) bu çalışma ile standart Hollandaca ile varyantları arasındaki algısal mesafeyi araştırmıştır. Çalışmanın odak noktası sözel seviyeler ile vurgu seviyeleridir. Yapılan çalışmalarla varyantlar arasındaki karşılıklı algısal mesafelerin ölçülebilir olduğu görülmüştür. Gooskens (2002) 15 Norveç lehçesinde bu metodu uygular. 15 bölgenin her birindeki dinleyiciler 15 farklı varyanta ait parçalar dinletilir. Dinleme esnasında dinleyicilere en yakın ağızlardan en uzak ağızlara kadar her biri için yargılama yapabilmelerini sağlamak amacıyla soru sorulur ve bu yolla algısal mesafelerin matrisi elde edilir. Matrisler küme analizi ve çok boyutlu ölçekler kullanılarak yapılmıştır.

1.7.3.3. Sayısal Yöntemler

Bu alanın en önemli temsilcisi Jean Seguy’dur. Seguy, ağızlar arasındaki mesafeleri sayısal değerlerle ölçmek için yöntem geliştiren ilk bilim adamıdır. Seguy’un ekibi ağızlar arasındaki mesafeleri gösteren 6 ciltlik bir atlas hazırlamışlardır. Bu atlasın hazırlanma aşamasında bitişik alanların her bir parçası yani komşular arasındaki ayrılıklarla ilgili öğeler sayılır. Goebel ise benzerlikleri hesaplamıştır. Yüzdeler biçimi, 696 madde çiftine dayalı olarak, iki tür arasındaki benzerlik şu formülle hesaplanmıştır:

#eşit sembolik değerler.

----- x100

eşit sembolik değerler + #farklı sembolik değerler

Tespit edilen noktaların etrafına karoların çizilmesi mantığına dayalı bir teknik olan Thiessen geometrisini³¹ kullanılarak 251 adet çokgen oluşturulmuş ve veriler bu teknikle görselleştirilmiştir.

1988'de Hoppenbrouwers kardeşler tarafından tanıtılan yeni yöntem ise *derlem sıklığına dayalı yöntemdir*. Örnek sıklığı metodundan önce harf sıklığı ve ses sıklığı metodu kullanılmıştır. Harf sıklığı metodunda derlem verilerinden her dil çeşidi için harflerin sıklığı bulunmuştur. Bütün örnekler aynı ölçüye sahip olmadığından frekanslar yüzdelerle ifade edilmiştir. Yakın harflerin sıklığı arasındaki farklılığın toplamının iki dil arasındaki mesafeye eşit olduğu belirtilmiştir. Hoppenbrouwers kardeşler bu görüşü doğrulamak için şu örneği vermişlerdir. Afrika ve Hollanda dilleri arasındaki mesafe Afrika ve Samoon dilleri arasındaki mesafeden küçüktür. Fakat bu yaklaşım şu yönlerden çürütülmüştür:

1. Farklı hecelemeler her zaman farklı telaffuzları temsil etmez. Yazılış farklı ama okunuş aynı olabilir.

Dutch - academie

Frisian – academy

2. Hece aynı olabilir ama telaffuz farklıdır.

İngilizce ve Almanca da yer alan “we” kelimesi aynı yazılabilir ama telaffuzu farklıdır.

Daha fonetik olarak bakılan diğer yaklaşım ise “*ses frekans metodudur*”. Bu metotta fonetik metinler kullanılmıştır. Hoppenbrowers kardeşler ilk çalışmalarında 1949 yılında Uluslararası Fonetik Kurumu ilkelerine göre hazırlanmış olan metinleri kullanmışlardır. Kuzey Rüzgarı ve Güneş adlı fabllar fonetik alfabe kullanılarak 51 dilde hazırlanmış ve her metinde seslerin frekansı (sıklık dereceleri) belirlenmiştir. Seslerin sıklık dereceleri daha sonra şu şekilde tablolştırılmıştır.

³¹ **Thiessen Poligonları (Voronoi Diyagramları)** Nokta verilerin etki alanlarını belirlemekte kullanılır. Noktalar arasındaki eş-mesafe çizgilerinin birleşmesinden oluşur. Noktaların oluşturduğu üçgen ağının kenarları, Thiessen poligonlarının kenarlarına diktir. Özellikle meteorolojik veriler için kullanışlıdır. <http://akademik.maltepe.edu.tr/>(14.09.2014) adresinden konu ile ilgili görsellere ulaşılabilir.

	(e)	(ı)	(u)
L1	% 100	% 0	% 0
L2	% 0	% 100	% 0
L3	% 0	% 0	% 100

Tablo3: Ses Frekansı Tablosu

Bu tabloyu değerlendirdiğimizde şu sonuç ortaya çıkmaktadır: Dil 1'in ve dil 2'nin 1 ve 3 veya 2 ve 3'ten daha fazla birbiriyle ilişkili olduğu sonucuna varan bir dayanak yoktur. Hoppenbrowsers kardeşler bu yüzden daha incelikli bir yaklaşıma ihtiyaç duyduklarını belirtmişler ve kısa süre içerisinde daha makul daha kullanışlı olan bir anlayışı "*örnek sıklığı metodunu*" geliştirmişlerdir. Bu yöntem konuşma sesleri bakımından ayırıcı özelliğe sahip örnekleri içinde barındıran geniş bir yelpaze kullanılarak oluşturulmuştur. Ünlüler ağız boşluğunun önünde, ortasında ya da arkasında telaffuz edilebilir veya dil alçak ya da yüksek olabilir. Bu seslerin her birini göstermek için transkripsiyon işaretleri kullanılmış ve önceden belirlenen örnek serilerinden yararlanılarak sesler hesaplanmıştır. Bu yöntemde dikkat edilmesi gereken husus transkripsiyon esnasında bütün sesleri tanımlayabilmek için baştan örneklerin çok güzel seçilmiş olması gerekir. Bu yöntemin sınırlılığı ise kelimelerin bağlam içinde değerlendirilmemesidir. Çünkü kelimeler bağlama dâhil edildiğinde sesletimi de değişebilir. Bu durum dikkate alınarak kelimelerin ayrı ayrı varlıklar olduğunu göz önünde bulunduran yeni bir metot geliştirilir. Tıpkı bir önceki metotta olduğu gibi veri olarak yine RND materyalleri kullanılır. Bütün bir metne uygulanan bu yöntemde her metin için aynı kelimelerin transkripsiyonu yapıldıktan sonra her varyant için kelime listeleri hazırlanarak varyantlar karşılaştırılmıştır.

Heerengia, kelime sıklığına dayalı metotta kelimelerin fonetik değerleri dikkate alınmadığı için duyarlı olmadığını her bir kelimenin tüm özelliklerini dikkate alarak kelimeler arasındaki mesafeyi bulan alternatif yöntemin ise Levenshtein aralığı metodu olduğunu belirtir. Bu metot 1995 yılında Kesler tarafından ağızlar arasındaki mesafeyi ölçen bir araç olarak tanıtılmıştır. İki dizi arasındaki farklılığı

ölçme kelimedeki türeme, düşme, değiştirme işlemleriyle gerçekleştirilir. Bu yöntem şu şekilde uygulanır: Aslında algoritma temel olarak iki kelimenin birbirlerine olan benzerliklerini ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. Sonuç tek bir sayısal değerdir ve iki kelimeden birinin diğerine dönüştürülebilmesi için gerekli olan işlem sayısını ya da maliyetini vermektedir. Bu sayınının düşük olması arzu edilen neticedir. Bir kelimenin, bir öneri kelime kümesi içerisindekiler ile karşılaştırılması sonucu ortaya çıkan sayısal değerlerden en küçüğü veya küçükleri, sonuca ulaşılması ve doğru önerilerde bulunulması açısından önemlidir³². En basit teknik de ses dizilimi karşılaştırmasıdır.

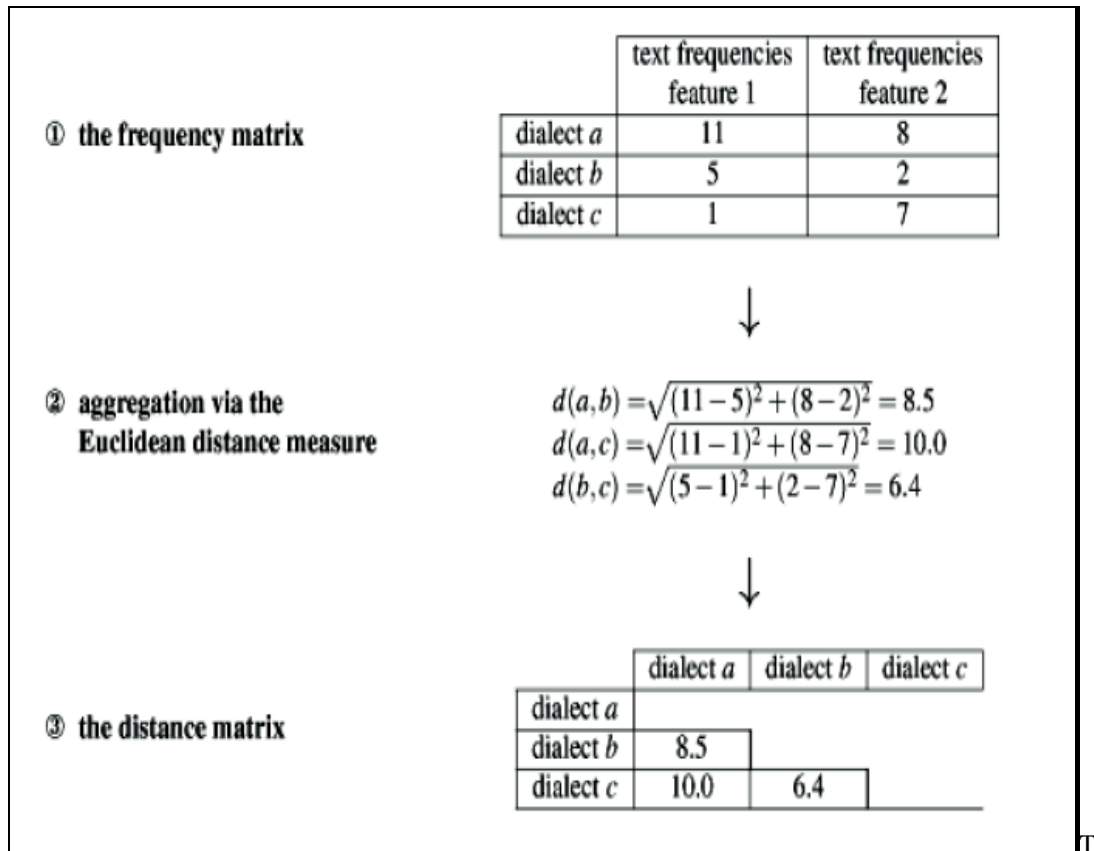
Szmrecsanyi, ağız çalışmalarına daha disiplinler arası yaklaşarak Korpus temelli frekans vektörlerinin doğasını göstererek, “cetvel uzaklığı” olarak da bilinen çok tanınmış, oldukça da doğru olan *Euclidean distance measure* (*Euclidean uzaklık ölççeği*)’nin kullanımını savunmaktadır. Pythagorean teoremine dayanarak, bu ölçek iki diyalekt arasındaki uzaklığını (a ve b) tüm p ile karesi alınmış frekans diferansiyellerinin toplamının karekökü olarak tanımlamaktadır:

$$d(a,b) = \sqrt{(a_1 - b_1)^2 + (a_2 - b_2)^2 + \dots + (a_p - b_p)^2} = \sqrt{\sum_{i=1}^p (a_i - b_i)^2}$$

P özelliklerin numarası olduğu a1 b nesnesindeki özellik 1’in frekansı, b2 b nesnesindeki özellik 1’in frekansı, a2 ise a nesnesindeki özellik 2’nin frekansı diye gitmektedir.

³² Bu yöntemin uygulandığı örnekleri görmek için bk. :

<http://www.buraksenyurt.com/post/Levenshtein-Distance-Algoritmasi.aspx> (24. Mart. 2015)

ablo4: Euclidean Uzaklık Ölçeği Tablosu

Tablo kümelenme/toplanma sürecini göstermektedir. 1.adıma, imgesel bir 3 diyalektteki 2 özelliğin frekanslarını belirleyen 6 hücreden oluşan 3 x 2 frekans matrisiyle başlar. 2.adımda 3 uzaklığı hesaplar: a ve b arasındaki uzaklık, a ve c diyalektleri arasındaki uzaklık ve b ve c arasındaki uzaklık. 3. Adımda bu uzaklıkları 3 x 3 'lük uzaklık matrisine göre değerleri belirlenir (Heeringa, 2004: 14-26; Szmrecsanyi; Wolk, 2011:566-577). Sayısal yöntemlerle ağızlar arasındaki uzaklıklar sayısallaştırılmıştır. Sayısallaştırılan veriler de geleneksel yöntemlerden farklı olarak görselleştirilmiştir. Bu görselleştirme sürecinde kullanılan haritalama yöntemleri; renkli tonlu haritalar, interpoint (bal peteği) haritaları, ışın haritaları, sürekli haritalar ve küme haritalarıdır³³.

³³ Mevcut harita örnekleri için bk.: Wilbert Heeringa, Measuring Dialect Pronunciation Differences using Levenshtein Distance, (2004). bk. www.let.rug.nl/~heeringa/dialectology/thesis/thesis.pdf (15.09.2014), Benedikt Szmrecsanyi ; Christoph Wolk, "Holistic corpus-based dialectology" *Belo Horizonte*, 2011, v. 11, s. 2, s. 561-592.

1.8. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Ağız araştırmalarında derleme bittikten sonraki en sıkıntılı süreç verilerin değerlendirilebilmesi için yazıya aktarılmasıdır. Bu esnada çok sayıda farklı sesle karşılaşılabilir. Bu da ancak transkripsiyon alfabesi ya da çeviri yazı (çevri yazı) dediğimiz yazı çeşidi ile karşılanabilir. Çeviri yazı: “*Bir kelimeyi, bir yazılı metni veya bir konuşmayı, onların telaffuzundaki ses değerlerini dikkate alan özel alfabe işaretleri kullanarak yazıya geçirme*”dir (Korkmaz, 2003: 59). Metinleri çözümlemede kullanılacak olan çeviriyazı işaretleri en çok tartışılan konulardan biri olmuş ve bilim adamları arasında bu konu ile ilgili tam bir mutabakat sağlanamamıştır. Çeviriyazı işaretlerinde görüş birliğine varılamamasının çeşitli nedenleri vardır. En önemli neden ise teknolojinin bu kadar gelişmemiş olmasıdır. Ercilasun’un çeviriyazı işaretlerinin kullanımı ile ilgili en önemli tespiti derleme yapan bilim adamlarının basım evlerinin sınırlı imkânlarını kullanmak zorunda kalmasıdır. Yani ağız çalışmalarında mevcut harf ve işaretlerle yetinmek zorunda kalmışlar hatta bazı harfleri elle yazmışlardır. Diğer neden ise ağız çalışmalarında bir otoritenin olmamasıdır. Her araştırmacı ya kendi hocasının gösterdiği yolu seçmiştir ya da yeni transkripsiyon işaretleri kullanmıştır. 1980’lerde sonra transkripsiyon işaretleri ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmış yine de birlik sağlanamamıştır. Transkripsiyon işaretlerindeki karışıklığın iki yönü vardır:

1. Aynı seslerin farklı harf ve işaretlerle gösterilmesidir.
2. Aynı harf ve işaretlerin farklı sesleri göstermesidir.

Ercilasun, Gülensoy’dan aldığı iki örnekle karışıklığı somutlaştırmıştır.

“Kapalı e” için şu işaretler kullanılmıştır: é, ê,

“â” işareti yuvarlak a, kapalı a ve dar a’yı göstermiştir. (Ercilasun, 1999: 43-45)

Ağız araştırmalarının sorunları içinde çeviri yazı sisteminde çok seslilik adı altında bu sorunu değerlendiren Karahan, işaretler konusundaki farklı tercihlerin metinleri anlamayı zorlaştırdığını ve karışıklığa neden olduğunu belirtir. Mukim Sağır’ın durumla ilgili tespitine yer verir:

“kapalı/e/’nin 7, yarı kalın /o/ ve /u/ ünlülerinin4, art damak /g/ ünsüzünün 3, ön boğumlanma/k/ ünsüzünün 4 farklı işaretle karşılanmaktadır.”

Teknolojinin yeterli düzeyde olmaması bir gerekçe olarak gösterilse de bilgisayar sisteminin gelişmesi ve basım evi sınırlılıklarının ortadan kalkması da karışıklıkları gidermemiştir.

Transkripsiyon sorununu gidermek için kurumsal çalışmalar da yapılmıştır. İlk çalışma 1945 yılında Türk Dil Kurumunca yayınlanan *Türk Dialektleri Çeviri Yazı Sistemi* ve Reşit Rahmet Arat tarafından *Türk İlmî Transkripsiyon Kılavuzudur*. Bu çalışmalar hem ortak bir kullanım alanına sahip olamamış hem de zamanla güncellenemediği için ihtiyaçları karşılamamıştır. 1985 yılının başlarında Ağız Araştırmaları Bilim ve Uygulama Kolu tarafından bir transkripsiyon sistemi benimsenmiştir. Bu sistemin mevcut kuralları da şunlardır:

- Alfabemizde mevcut olan 29 harfe ilave harf yapılmayacak.
- Uzunluk ve kısalık bilinen (yaygın) değerlerle gösterilecek.
- Yaygın olan işaretlerden hareketle sistemleşmeye gidilecek. Mesela /e/ ünlüsü ya da /è/ aslında /e/’nin daraldığını göstermek için kullanılmaktadır. Bu daralmayı gösteren de /e/’nin üzerindeki nokta işaretidir. Bu yaygın bir kullanım olduğuna göre diğer ünlülerdeki daralmaları göstermek için aynı işaret (.) kullanılabilir.

Birçok bilim adamı konu ile ilgilenmiş ve çözüm üretmeye çalışmıştır. Bu çalışmalardan en somut olanı 1997 yılında Ercilasun tarafından sunulan ve tartışılarak kabul gören transkripsiyon alfabesi olmuştur (Ercilasun, 1999: 46-49).

Çeviriyazı alfabesinin oluşum temelinde Anadolu ağızlarında var olan ünlü ve ünsüzlerin tespit edilip niteliklerinin fonetik laboratuvarlarda saptandıktan sonra bunları karşılayacak işaretlerin oluşturulmasında yatmaktadır. Anadolu ağızlarında ne kadar ses olduğu konusunda araştırma yapan Sağır, insan kulağının ayıt edebildiği toplam 41 ünlü ile 63 ünsüz tespit etmiştir. Değerlendirmelerinde üzerinde durduğu en önemli nokta ise fonetik laboratuvarın olmamasıdır. Sağır’a göre yapılması gereken bugüne kadar kullanılan işaretlerin gözden geçirilerek hem açıklayıcı hem de bilgisayarlarda bulunan Latin alfabesi kaynaklı işaretlerde uzlaşılmalı, uzlaşılan

işaretlerden oluşan ortak çeviri yazı alfabetinde karar kılınmalıdır. Sağır yapmış olduğu çalışmada ünlü ve ünsüzler için toplam 13 işaret, ünsüzlerde ise toplam 7 işaret tespit eder her biri için de önerilen işaretleri tablo halinde verir.(Sağır, 1997: 126-138).

Aslında ses değerlerinin hesaplanamaması fonetik laboratuvarın olmamasından kaynaklanan ve bilim adamlarının üzerinde durduğu ortak bir sorundur. Fonetikte kelime ve cümleler parça ve parçalar üstü birimlerden oluşur. Ünlüler, ünsüzler, ikiz ünlüler parçaları; süre, sınır, durak, ezgi ve ton da parça üstü birimleri oluşturur. Fonetik laboratuvarların amacı da en hassas cihazlardan faydalanarak bu birimleri tespit etmek ve fonetik yazı alfabeti kullanarak kâğıda dökmektir (Coşkun, 2000: 126). Öçalan, fonetik laboratuvarın kurulmasını beklemektense özellikle teknolojik imkânları kullanarak bu sorunun halledilebileceği üzerinde durur. *“Bir fonetik laboratuvarını daha uzun yıllar beklemektense ses frekanslarını hassas olarak gösteren müzik programlarını ağız çalışmalarına uygulayabilecek bir analiz programı geliştirilmelidir. Bu konuda TDK ve Türkiye Bilişim Derneği ile Koç Üniversitesi'nin başlattığı ses tanımlama programının dilbilimi ve ağız araştırmalarında kullanılacak düzeye getirilmesi çalışmalarına hız verilmelidir. Volkan Coşkun'un Almanya'da yaptığı çalışma zenginleştirilmeli ve tüm ünlü- ünsüz varlığını kapsayan bir boyuta ulaştırılmalıdır.”* (Öçalan, 2006).

Çalışmalarda değinilen diğer husus ise hazırlanacak yazı sistemin *Uluslararası Fonetik Alfabe* (IPA) ile de uyumlu olması veya onu esas almasını teklif etmişler.

Uluslararası Fonetik Alfabe, 1888 yılında Latin alfabeti esas alınarak Uluslararası Fonetik Derneği (TheInternational Phonetic Association) tarafından geliştirilmiş, konuşma seslerinin bütün ayırt edici niteliklerini gösterebildiği iddiasında olan ve başta ses bilimciler olmak üzere dil biliminin çeşitli alanlarında çalışan araştırmacılar, sözlük bilimciler, öğretmenler, hatta kulak burun boğaz uzmanları gibi ilgili bütün alanların çalışanlarınca kullanılacak bir çeviri yazı sistemidir. Son şekli 2005'te oluşturulan bu sistem, hem bütün dillerdeki bütün sesleri gösterilebildiği iddiasında olduğu gibi hem de sonradan tespit edilebilecek seslerin gösterilmesine de imkân sağlayacak nitelikte hazırlanmıştır.

Pekacar ve Dilek IPA'nın kullanıldığı çok sayıda araştırma tespit eder. Bunlardan ilki E. Gemalmaz' a ait olan ilk baskısı 1978 yılında yapılan ve *Erzurum İli Ağızları* adlı incelemesidir. Metinlerin yazıya aktarılması IPA ile yapılmamıştır.

Türk Dialekleri Çeviriyazı Sistemi adlı eserden yararlanılmış ancak kullanılan işaretlerin IPA karşılıkları (1945 sürümü) tablolar hâlinde gösterilmiştir. Gemalmaz, IPA'yı kullanmama gerekçesi olarak, bu alfabenin dilciler için yalnız Türkiye'de değil, dünyada da henüz yaygınlık kazanmadığını gösterir.

Pekacar ve Dilek'in tespit ettiği IPA kullanılarak yapılan diğer çalışmalar ise şunlardır: Hayasi Tooru'nun Bolu ağızı üzerine yaptığı araştırmadır. Bu araştırmada metinler yazıya geçirilirken standart *Türk bilim adamlarının yaygın olarak kullandığı* şekillerin tercih edildiği belirtilmiştir. Kullanılan işaretlerin IPA'daki karşılıkları verilmiş. M. Kirchner tarafından hazırlanan ve İstanbul'a göç etmiş Kazak Türklerinden derlenen ağız metinlerinin giriş bölümünde transkripsiyon sisteminin tanıtıldığı kısımda, sesler tablosunda, işaretlerin IPA karşılıkları da parantez içinde verilmiştir. IPA'nın kullanıldığı bir başka araştırma, Brendemoen'a ait olan Trabzon ili ağızlarıdır. Kitapta fonemik analizlerin yapıldığı kısımlarda her sesin özellikleri belirtildikten sonra IPA karşılığı da verilmiştir. Ayrıca, kitabın ikinci cildinin başında Türk alfabesi temelli bu çeviri yazı işaretleri, IPA'daki karşılıkları ile bir liste hâlinde sunulmuştur. Pekacar ve Dilek IPA kullanılarak hazırlanmış olan çalışmaları şu şekilde sıralar:

M. Stamova, Gagauz Türkçesi ağızlarının karşılaştırmalı ses bilgisini konu alan doktora tezi (2001); Mine Kılıç'ın *Kahraman Maraş Merkez Ağızı* (2001) yüksek lisans tezi; Gülsüm Killi, *Hakas Türkçesinin Ağızları* (2002) adlı yayımlanmamış doktora tezi; Elvina Abduvaliyeva, *Kırım Türkçesinin Ağızlarının Bugünkü Durumu* (2004) adlı yüksek lisans tezi; Faruk Yıldırım, *Adana ve Osmaniye Ağızları* adlı çalışmadır.

Örnekler de gösteriyor ki IPA'nın kullanımı pek yaygın değildir. Fakat son zamanlardaki çalışmalar eğilimin arttığı yönündedir. Metinlerin çözümlenmesinin de IPA kullanılsa bile en azından kullanılan işaretlerin IPA karşılıkları mutlaka bulundurulmalıdır (Pekacar, Dilek, 2009: 577-578).

Sonuç olarak yapılan çalışmalarda görüş birliğine varılamaması ve bir otoritenin önderliğinde ortak bir çeviri yazı sistemi oluşturulamaması şu an ağız araştırmalarının önünde ciddi bir sorundur. Tüm sesleri karşılayan tek bir yazı çeşidi üretilmediği için yapılan çözümlenmelerde birden fazla yazı çeşidi kullanılmaktadır çünkü bilgisayar ortamında bir yazı çeşidinde bütün işaretleri bulmak imkânsızdır.

Neticede, yapılan metin çözümlerinde hem algı hem görsellik hem de düzen açısından karışıklık oluşmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKMENLER VE ESKİŞEHİR'DE TÜRKMEN YERLEŞİMİ

2.1.TÜRKMENLER

Türkmen adı ilk defa X.yüzyılda İslam coğrafyacısı el-Makdisi tarafından kullanılır (Ocak, 2012). Kaynaklarda X.yüzyılda kendini gösteren Türkmenlerin varlığı ve ortaya çıkışları ile ilgili açıklama ise bir asır sonra Kâşgarlı Mahmud tarafından yapılır. Kaşgarlı Mahmud, Divanu Lügati't Türk'de şu açıklamayı yapar: “Türkmen, bunlar Oğuzlardır.” ve Oğuzlara Türkmen adının verilişini bir efsane ile nakleder³⁴. Kâşgarlı'ya göre, Zülkarneyn Türk ülkelerine yöneldiği sırada Balasagun'da oturan Türk hükümdarı doğuya çekilir, orada yalnız 22 kişi kalır bu beylere iki kişi daha katılır.Zülkarneyn, üzerinde Türk alametleri bulunan bu 24 kişiye Farsça 'türkmânend' (Türke benzer) demiş ve Türkmen adı böylece doğmuştur (Ercilasun, Akkoyunlu, 2014).” Bu açıklama daha sonra yeterli görülmez ve Kafesoğlu, Türkmen adının anlamı ve etimolojik yapısı ile ilgili detaylı bir inceleme yapar. Kafesoğlu, kelimenin algılanışı ile ilgili yerleşmiş fikirlerin görülmesi açısından çalışmasına mevcut tanımları naklederek başlar.³⁵

“J. Deny Türk dili grameri adlı meşhur eserinde, Türkçedeki-men,-man ekinin, 'kocaman (enorme) ', karaman 'tres brun', şişman 'obese, enfle' v.b. sözlerinde görüldüğü üzere, birleştiği kelimeye augmentatif (mübalâğa, fazlalık, büyüklük, üstünlük) manası verdiğini tespit ile, Türk ve-men'den mürekkep Türkmen tabirinin de 'koyu Türk, halis kan Türk (turc pur sang) ' manasına geldiği neticesine varmıştır.”

Kafesoğlu'nun incelemesinin hareket noktası Deny'in tanımıdır. Kelimeyi anlamlandırmadan önce Türkiye Türkçesi, Çuvaşça, Yakutça ve Uygur Türkçesinden /-men/ eki ile yapılmış örnekler verir:

nijemen 'gürültü, şamata' (Yakutça)

ıssıman 'çok ısınmış' (güneş çarpmış)

³⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Kaşgarlı Mahmud Divânu Lügâti't Türk, Hz: Ahmet B. Ercilasun- Ziyat Akkoyunlu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.

³⁵ Diğer tanım ve açıklamalar için bk. İbrahim Kafesoğlu, *Türkmen Adı, Manası ve Mahiyeti*, JeanDeny Armağanından ayrı basım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1958.

evcimen 'evine düşkün kimse',
işçimen 'işe sarılan, çalışkan' gibi.

Bu örneklerden hareketle şu sonuca varır: “-men eki ister ön ek ister son ek olarak kullanılsın eklendiği isim, sıfat ve fiillere daima augmentatif (abartma, fazlalık, büyüklük, üstünlük) mana verir.” Bu sonuçlardan hareketle Türkmen kelimesini şu şekilde tanımlar : “Türkmen tabiri bu durumda ancak halis, asil, büyük, üstün, sağlam... Türk manasına gelebilir.”

Kafesoğlu’ nun üzerinde ayrıntılı olarak durduğu diğer bir husus ise Türkmenlere bu adın neden verildiğidir. O, Türkmen adının bir boydan ziyade tıpkı Köktürk adı gibi, Karlukların en kudretli zamanlarında kullandıkları siyasi yapılanmanın ortak adı olduğunu belirtir (Kafesoğlu, 1958).

Sümer, tarihçi İbn-i Kesir’in “Türkü’l İman” görüşünden hareketle Türkmenleri Oğuzlardan tamamen ayrı X. yüzyılda Talas vadisinde yaşayan İslâmiyet’i kabul eden ilk Türk kavmi olabileceğini belirtir. Bu isim Mâveraünnehir Müslümanlarınca onları gayrimüslim kardeşlerinden ayırt etmek için verilir. Balasagun ile Mirki arasında yaşayan Türkmenler için Türkmen adı, Maveraünnehir Müslümanları arasında "Müslüman Türk" şeklinde özel bir adlandırma olarak kullanılır. Sümer, Doğu müelliflerinin onlardan “el-Ğuzz” yani Oğuz adıyla bahsetmelerine gerekçe olarak Oğuzların kendilerine verilen bu adı uzun bir zaman benimsemeyip Oğuz kelimesini, atalarının adı olarak unutmamış olmalarını gösterir. Türkmen adının tamamen yaygınlık kazanması ise XIII. yüzyılı bulur (Sümer,1999).

Gündüz, bu isimlendirmede etnik kimlikten ziyade yaşam tarzının etkili olduğunu ileri sürer. Yerleşik hayatın gereklerini yerine getiren gruba “Türk”; konar-göçer hayat tarzını devam ettirenlere ise “Yörük”³⁶ veya “Türkmen” denir. Bu kullanımlar ne kadar karışsa da coğrafya olarak Kızılırmak yayının batısında kalanlara Yörük, doğusunda kalanlara ise Türkmen denildiğini Osmanlı kaynaklarında Türkmen adının sıklaşması da Osmanlı’nın Akkoyunlu ve

³⁶ Garip Görgülü Yörükleri Türkmenlerin yürüyenini olarak belirtir ve mevcut Oğuz boylarının Kaşgarlı’dan beri iddia edildiği gibi Anadolu’da Türkmenler olarak varlığını sürdürdüğünü belirtir. Geniş bilgi için bk. Garip Görgülü, *Türkler, Türkmenler, Yörükler (Kökleri, Göçleri, Gelenekleri, Örf ve Adetleri)*, Bilgeoğuz, 2014.

Karakoyunlu devletlerine hâkim olmasıyla başladığını belirtir (Gündüz, 2012). XVI. yüzyıldan sonra ise Türkmen adı çok olumsuz bir kavram alanına sahip olur.³⁷

2.2. TÜRKMENLERİN ANADOLU'YA İLERLEYİŞİ

Türkmen adının sıkça anılmaya başladığı dönem Selçuklular dönemidir, ne zaman Türkmenler Selçukluların etrafında toplanmaya başlar Türkmen adı da o zaman yükselişe geçer. Asıl Türkmen hareketleri de bu dönemde oluşur. Selçukluların Gazneliler devletini 1040 yılında Dandanakan savaşında yenilgiye uğratmasıyla Türkmenler İslam ülkelerine doğru akmaya başlar. Özellikle Hemedan, Azerbaycan, Kuzey Irak gibi bölgelere yerleşirler. Orta Asya içlerinden getirdikleri yaşam tarzını burada da uygulamaya başlayınca yerli halka sürekli sürtüşme içinde bulunurlar. Yavaş yavaş Orta Asya'dan uzaklaşan Türkmenlerin Anadolu'ya büyük gruplar halinde göç etme olanağını sağlayan en önemli gelişme 1071 Malazgirt Savaşıdır. Bu savaş ile Anadolu'nun Türkleşmesi tamamlanmıştır (Görgülü, 2014).

Onbirinci yüzyılın ilk çeyreğinden sonra Doğu, Güney Doğu Anadolu ve Kuzey Suriye'ye doğru gelişen düzensiz Türkmen akınları Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulmasından sonra düzenli bir fetih hareketine dönüşür. Selçuklu hükümdarı Sultan Melikşah döneminde Türkmen boy ve ulusları, başlarında bir kısım Selçuklu şehzadeleri ile büyük Türk emirlerinden Tutuk ve Artuk Bey'ler ile Kızılırmak'ı geçerek Orta Anadolu'yu istilâya başlarlar. 1071 Malazgirt Meydan Muharebesi'ne kadar olan dönemde Türkler, zaman zaman Orta Anadolu'ya kadar akınlar yapmış olmakla birlikte, onların fetih hareketleri Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri ile sınırlı kalmıştır. Malazgirt Meydan Muharebesi'nden sonra ortaya çıkan gelişmeler, Türklere kısa sürede Marmara kıyılarına kadar ilerleme imkânı verir (Ülker, 2002).

1071 Malazgirt Savaşı'nın ardından on yıl içinde Türkler, Adalar denizine ve Marmara'ya kadar uzanan bütün Anadolu'yu fetheder. Fakat aynı yüzyılın sonlarında başlayan Haçlı seferleri yüzünden büyük kayıplar verirler. İran'daki iç mücadele yüzünden desteklenmeyen Türkler, Orta Anadolu'ya çekilmek zorunda kalır.

³⁷“kaba Türk, cahil Türk, idraksiz Türk” gibi Osmanlı Vakayinamelerine yansıyan adlandırmalar kullanılmıştır. Bu konuyla ilgili geniş bilgi için bk. Gündüz, a.g.e. , Kemal Çiçek- Cem Oğuz, “Osmanlı Tarih Yazıcılığında Türk ve Türkmen İmajı”, s. 97-111.

Türkmenler, Ankara-Konya arasında toplu halde yaşayıp hem Haçlı hücumlarına hem Bizans'ın saldırılarına karşı geçilmez bir set teşkil ettikleri için bu Türkmenlere “Uç Türkmenleri” adı verilir. Türkmenlerin Anadolu'ya yerleşmesi ise 1146'da Bizans'a karşı kazanılan Düzbel zaferinden sonra olmuştur. Türkler bu zaferden sonra köyler kurarak ya da metruk köylere yerleşerek yerleşik hayata geçerler (Sümer, 2012).

1243 Köseadağ Savaşı'ndan sonra artan Moğol baskısı nedeniyle Türkmenler, Kastamonu'dan Teke'ye kadar uzanan dağlık bölgedeki yüksek yaylalara gittikçe daha yoğun bir şekilde yerleşirler. XV. asra ait Osmanlı Tahrir ve Evkaf Defterleri, garba Türkmen göçünün ve yerleşmesinin genişliğini kesinlikle tespit etmektedir. Fırat'tan Ege'ye kadar olan kısımda yoğunlaşan Türkmenlerin, bilhassa Orta Anadolu düzlüklerini çevreleyen dağlık kesimlerde toplandığı dikkati çeker. Konar-göçer yaşam tarzının bir gereği olarak Türkmenler, yüksek dağlarla alçak düzlüklerin yan yana veya birbirine yakın olduğu yerlerde yaşamak istemişlerdir. Dolayısıyla, hem Selçukluların izlediği uçlara yerleştirme politikası hem de konar-göçer yaşam tarzının birlikte işlemesi sonucu; Orta Anadolu coğrafi bölgesinin plato ve ovalarını dört yönden çevreleyen Kuzey Anadolu Dağları, Toros dağ sırası, b İç Batı Anadolu eşiği ve Uzunyayla'nın yüksek sahaları Oğuz boylarının yoğunlaştığı bölgeler olur(Gümüşçü, 2002).

2.3. ESKİŞEHİR'DE TÜRKMEN YERLEŞİMİ

Eskişehir ve yöresi de doğal olarak bu hareketlilikten etkilenir. Eskişehirin tarihi M.Ö. XV. yüzyıla dayanır, bölge önce Hititler ardın da Frigler tarafından mesken tutulur. Romalılar döneminde ise sıradan bir taşra görünümü çizen Eskişehir, Roma imparatorluğunun ayrılmasından sonra Doğu Roma toprakları içinde kalır. “Dorylaion” olarak anılan Eskişehir'de Bizans imparatorluğu döneminde Orta Anadolu ticari merkezlerinin gelişmesi ile yeni yerleşim birimleri kurulmaya başlar (Doğru, 2005).

Malazgirt zaferinden sonra üç dört yıl içinde Anadolu'nun büyük bir kısmı fethedilir. Bu fetihlerde en önemli rolü Kutalmış'ın oğlu Süleyman Şah oynar.

Süleyman Şah zorlu bir mücadelenin ardından İznik'i başkent yaparak Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurar (1075-1080) (Sümer, 2009). Türkmenler Anadolu Selçuklu devleti başkenti İznik'e geçmek için Dorylaion'dan geçmek zorundaydılar, bu durum Bizans imparatorunu tedirgin etmeye başlar ve yeni güvenlik önlemleri olarak Karacahisar kalesini güçlendirir. Dorylaion ve Karacahisar'ın bu denli kilit noktada bulunması bölgenin Süleyman Şah zamanında önem kazanmasına yol açar (Doğru, 2005) ve Düzbel zaferinden sonra da yerleşmeler kesinleşir.

Türkmen ya da Oğuz boylarının Anadolu'da yerleştiklerinin en önemli kanıtı yer adları olarak gösterilir. Anadolu'da bugün Oğuz boy adlarına ait çok sayıda yer adı tespit edilmiştir³⁸. Eskişehir'de tespit etmeye çalıştığım yer adları ise boylara göre şunlardır³⁹:

Kol Adı	Soy Adı	Boy Adı	Yer Adı	İlçe Adı
Boz-Ok	Gün Han	Kayı	Kayı	Mihalıççık
Boz-Ok	Gün Han	Kayı	Kayı	Han
Boz-Ok	Gün Han	Kayı	Yakakayı	Merkez
Boz-Ok	Yıldız Han	Beğ-Dili	Bedil	Günyüzü
Boz-Ok	Yıldız Han	Kargın	Kargın	Merkez
Boz-Ok	Yıldız Han	Kargın	Kargın	Odunpazarı
Üç-Ok	Gök Han	Peçene/Beçene	Peçene	Han
Üç-Ok	Deniz Han	Kınık	Kınık	Sivrihisar
Üç-Ok	Deniz Han	Büğdüz	Büğdüz	Alpu
Üç-Ok	Deniz Han	İğdir	İğdir	Sarıcakaya

Tablo5: Eskişehirde Oğuz Boy Adlarını Taşıyan Yerleşim Yerleri

Tuçdilek, Eskişehir'de 15 Türkmen köyü olduğunu belirtir. Türkmenler Eskişehir'de Yörüklerden daha önce yerleşik hayata geçer ve hayvancılığı ikinci plana bırakıp kendilerine yerleşim alanı olarak tarım yapabilecekleri alanları seçerler. Bu tercih sebebiyle Porsuk vadisi ve Süniken Dağlarında Türkmen köyleri

³⁸ Oğuz boylarına ait Anadolu'da yer adları için bk. Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatları-Destanları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul,1999, s. 233-235; Görgülü a.g.e. s. 151-159. Gündüz, a.g.e. , “Oğuzlar/Türkmenler” s.1-39.

³⁹ Bu tespiti yaparken Faruk Sümer'in Oğuzlar (Türkmenler) kitabında yer alan Kaşgarlı, Reşided-Din ve Yazıcıoğlu'nun Oğuz Boyları adları ile Sümer'in bugünkü söyleyişe göre tespit etmiş olduğu yer adlarından faydalandım. Bk. Sümer, a.g.e. , s. 229-223.

olmadığını istisna olan bir köyün ise Yörüklerle müşterek kullanıldığını Türkmenlerin daha çok Çifteler ovasını tercih ettiklerini belirtir (Tunçdilek,1953-1954). Türkmenlerin yerleşimleriyle ilgili net bilgilere XVI. yüzyılda ulaşılır. Bu dönem Anadolu’da siyasi birliğin sağlandığı idari taksimatın yapıldığı dönemdir. Eskişehir, Sultanönü⁴⁰ Livası (Sancak) içerisinde yer alır⁴¹ ve Sultanönü Livasında yer alan cemaat isimleri şunlardır (Sakin, 2010):

Balçık Cemaati, Biçerler Cemaati, Cüllâhla Cemaati, Çekirdek Cemaati, Devlethân Cemaati, Gevşir Cemaati, Kara İlyâslu Cemaati, Karlı eski Cemaati, Otarlı Cemaati, Pusanlu Cemaati, Sâhiblü Cemaati, Şâhlu Cemaati⁴². Bu bilgiler doğrultusunda Eskişehir ve yöresinin Türkmenler tarafından yurt tutulduğu kesinleşir. Fakat koşulların zaman içerisinde değişmesi, savaş ve göç gibi sosyo ekonomik nedenlerden ötürü bölgenin demografik yapısı zamanla değişir.

2.4. ESKİŞEHİR’İN COĞRAFİ KONUMU VE ÖZELLİKLERİ

Eskişehir ili İç Anadolu Bölgesinin kuzeybatısında, 29° 58 ve 32° 04 doğu boylamları ile 39° 06 ve 40° 09 kuzey enlemleri arasında yer alır. İl 13.731 km²’lik alana sahiptir. İl güneyden Afyonkarahisar, güneydoğudan Konya; doğudan Ankara; kuzeybatıdan Bolu; batıdan Bilecik ve Kütahya ile çevrilidir (Albek, 1991:3).

İç Anadolu’nun kuzeybatısında yer alan Eskişehir ili topografik yapısını Sakarya ve Porsuk Havzalarındaki düzlükler ile bunları çevreleyen dağlar oluşturur. Bu düzlükleri kuzeyde Bozdağ-Sündiken Dağları; Batı ve güneyden ise Türkmen Dağı, Yazılıkaya Yaylası ve Emirdağ kuşatır.

Eskişehir il alanının yaklaşık %22’sini dağlar kaplar bu dağlar şunlardır:

⁴⁰ Doğru, Turan’dan naklettiği bilgi doğrultusunda I.Kılıç Arslan’ın Dorlion ovasında yapılan savaşta savaş karargâhını tüm ovaya hâkim olan Dorylaion’ a kurduğunu ve savaşı buradan yönettiğini bu yüzden de bu uç vilayetine “Sultaneyüğü/Sultanönü” denildiğini, belirtir. Geniş bilgi için bk. Halime Doğru, XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı, Odunpazarı Belediyesi, Kültür Yayınları-5, 2005, s. 30.

⁴¹ Sultanönü Livası’nın içinde Bilecik, Eskişehir, İnönü, Seydi-gazi kazaları yer alar. Geniş bilgi için bk. Orhan Sakin, “16. yy. Osmanlı Arşiv kayıtlarına Göre Anadolu’da Türkmenler ve Yörükler (Boylar, Kabileler, Cemaatler)”, Ekim, İstanbul, 2010.

⁴² Türkmen aşiretleri ile ilgili geniş bilgi için bk. Dr. Fraylıç, Mühendis Ravlig , “Türkmen Aşiretleri”, hz., Ali Cin, Haluk Kortel, Haldun Eroğlu. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Bozdağ ve Sündiken Dağları: İlin kuzeyini doğu-batı yönünde Bozdağ ve Sündiken dağları kaplar bu dağ sırasının batı ucunu Bozdağ oluşturur ve bu dağları Sündiken dağları takip eder dağ sırası Sakarya ırmağına kadar sokulur. Bozdağ'da yer alan önemli tepeler ise Türkmenbaba Tepesi, Tilkilik Tepe, Göztepe, Türkmentepe, Çalcabaşı Tepesidir. Sündiken sıradağları üzerinde yer alan en yüksek noktasını Kızıldağ oluşturur. Kızıldağ'ı doğu-batı doğrultusunda Taştepe, Hisar yaylası, Kaletepe ve Yağararşlan Dağı takip eder.

Sivrihisar Dağları: Eskişehir İlinin güneydoğu köşesinde yer alır en yüksek noktası Sivrihisar İlçesinde yer alan Çal Dağı'dır.

Türkmen Dağı: Porsuk barajının güneyinden başlayıp uzantıları ile birlikte Sakarya Ovası'na kadar ulaşır. En yüksek noktası Türkmen Dağı Tepesi'dir.

Akarsular, havzalarının yüksek bölümlerinden taşıdıkları maddeleri alçak alanlarda biriktirerek ovalar oluştururlar. Eskişehir il alanı da Sakarya ırmağı ile Porsuk ve Sarısu Çayları arasında yer aldığı için bu il toplam alanının %26'sını ovalar oluşturur. Eskişehir'de yer alan ovalar şunlardır:

Porsuk Ovası: Porsuk Ovası Kütahya il sınırından başlayıp Porsuk Çayı boyunca kuzeydoğu yönünde uzanır. Eskişehir il merkezinden sonra doğuya yönelerek Ankara il sınırına kadar uzanır. Doğu-batı yönünde eğimli olan arazi kalın alüvyal topraklarla kaplıdır.

Sarısu Ovası: Porsuk Ovasının batı uzantısıdır. Kuzeyden Bozdağ, güneyde Küçük Türkmen Dağı ile çevrili olan alan İnönü'nün kuzeyinde başlar Karagözler köyünün batısında Porsuk Ovası ile birleşir. Ülkemizde kentlerin çoğu ova kenarlarında kurulmuştur ve nüfusun yarıdan fazlası da bu bölgelerde yaşamaktadır, Eskişehir de bu şehirlerarasında yer alır (Atalay, 2000).

Maden Teknik Arama Enstitüsü Genel Müdürlüğü'nün hazırladığı Eskişehir İli Maden haritasında yer alan madenlerden bazıları lületaşı, bor, krom, kireçtaşı, magnezit ve mermerdir.⁴³ Lületaşı bölge için çok önemlidir. Tunçdilek, lületaşı için

⁴³ Bk. Maden Teknik Arama Genel Müdürlüğü, (Çevrimiçi), http://www.mta.gov.tr/v2.0/default.php?id=il_maden_haritalari, (18. Şubat. 2015)

“Dünya üzerinde tek bir yerden ihraç edilen madenlerden birisi de lületaşıdır.” der. Türkiye dışında da lületaşına benzer taşlar çıkarılsa da Eskişehir’de çıkarılan lületaşının kalite itibarıyla rakipsiz olduğunu belirtir. Hatta batı literatüründe lületaşının yanı sıra “Eskişehir taşı” ifadesinin kullanılmasını da buna kanıt olarak gösterir (Tunçdilek, 1955).

1935-1940 yılları arasında nüfus artış hızı ülke genelinin üzerinde olmasına rağmen nüfus yoğunluğundaki gelişme ülke genelinin altında kalır. Bu durum Eskişehir’de 1970’lerin ortalarına kadar sürer ve 1975- 1980 döneminde ülke genelinde nüfus artış hızı düşerken Eskişehir’de nüfus yükselme eğilimi kazanır.⁴⁴ Türkiye İstatistik Kurumunun 2014 verilerine göre Eskişehir ili toplam nüfusu 812.320 olarak belirlenmiştir.⁴⁵

6 Aralık 2012 tarihli Resmi Gazete’de yer alan ve 12/11/2012 tarihinde kabul edilen 6360 sayılı “On Üç İilde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” maddesi gereğince Eskişehir’de yer alan bütün köyler mahalle olmuştur.⁴⁶Eskişehir’de ikisi merkez ilçe olmak üzere 14 ilçe ve 552 yerleşim yeri yer alır. İlçeler; Alpu, Beylikova, Çifteler, Günyüzü, Han, İnönü, Mahmudiye, Mihalgazi, Mihalıççık, Odunpazarı, Sarıcakaya, Seyitgazi, Sivrihisar ve Tepebaşıdır.

2.5. ESKİŞEHİR İKLİMİ VE BİTKİ ÖRTÜSÜ

Eskişehir’de kışlar soğuk, yazlar sıcaktır. Sıcaklıklar mart ayından temmuz ayına kadar artarak devam eder ve Ağustos ayında düşer. Kış aylarının ortalama sıcaklık değerleri oldukça düşüktür. Eskişehir ilinin aylık yağış dağılımı düzensizdir, yağışlar aralık ayından mayıs ayına kadar aralıklarla düzenli olarak artar mayıs ayından sonra ise azalır. Kar yağışı ise Kasım-Nisan ayları arasında görülür. Genellikle kış aylarında olmakla beraber yılın sekiz ayında don olayı görülür.

⁴⁴ Eskişehir İlinin yıllara göre nüfus dağılımı nüfus dağılımını etkileyen sosyo-ekonomik etkenler açısından geniş bilgi için bk. Yurt Ansiklopedisi (Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını), Anadolu Yayıncılık, C.4, İstanbul,1982, s.2825-2829.

⁴⁵ Eskişehir ili 2007-2014 yılları arasındaki nüfus bilgileri için bk. Türkiye İstatistik Kurumu, (Çevrimiçi), <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, (18.Şubat. 2015)

⁴⁶ Bk. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, (Çevrimiçi), <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm>, (19.Şubat.2015)

Özellikle sıcaklık değerlerinin hızla yükselmesi ve kışların çok soğuk geçmesi Eskişehir’de “karasal termik rejim” iklim tipinin görüldüğünün göstergesidir (Yıldırım, 2004).

İlin Batı Anadolu bitki örtüsü alanına giden bölümü bitki örtüsü açısından zengindir. Yağışların daha düzenli olduğu Bozdağ-Sündiken ve Türkmen Dağı uzantısında karaçam, kızılçam ile ardıç gibi ibreli ağaçlardan oluşan ormanlar yer alır. Bu görüntü itibariyle il Batı Anadolu ormanları ile İç Anadolu steplerine sıkışmış durumdadır (Atalay, 2000). Orman Genel Müdürlüğü verilerine göre 2013 yılında Eskişehir 250.045 hektarlık alan normal ormanlık alan olarak gösterilir.⁴⁷

2.6. ESKİŞEHİR’DE ÇOĞUNLUĞU TÜRKMEN YERLEŞİMİ OLAN KÖYLER

Gökçeoğlu

Alpu ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 39 hane Türkmen, 3 hane Kırım Tatarı oluşturur⁴⁸.Tunçdilek, Kırım Harbi (1853-1856) sonrası 1860 yılında başlayan göç neticesinde Kırım’dan gelen Tatarlar tarafından Eskişehir’de kurulan köylerden biri olduğunu belirtir (Tunçdilek, 1954: 203). Doğru, köyün 1900-1901 tarihli 25. Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi’nde “Gökçeoğlu” adıyla Eskişehir merkez kazaya bağlı bir köy olarak geçtiğini belirtir (Doğru, 1989: 218). Ada, köyle ilgili olarak yöre halkının şu bilgilerini iletir. Köy Rumların yerleşim alanı iken, köyü boşaltmaları sonucu köye lületaşı madenlerinde çalışmak için gelen Tuncelili göçmenler buraya yerleşirler ve Gökçeoğlu bir çiftlik halini alır, asıl büyümenin ise Doğu Anadolu’dan gelenlerin yerleşmesiyle olduğunu belirtir (Ada,2012:92-93).

Sarıkavak

Alpu ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 20 hane Türkmen oluşturur. Kaynak kişi, köyün kuruluş tarihinin Yunan işgalinden önceye dayandığını

⁴⁷ Ayrıntılı bilgi için bk. T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü, (Çevrimiçi), <http://www.ogm.gov.tr/ekutuphane/Sayfalar/Istatistikler.aspx>, (19.Şubat. 2015)

⁴⁸ K.K. : Çetin Gökçeoğlu (Gör. Tar. :19.08.2013)

ve Sarıkavak adının köyün kuruluşundan beri kullanıldığını belirtir. Bölge önceleri kurak olduğu için sadece kavak ağacı yetiştiğini ve kavakların yaprak açarkenki renginden bu adın verildiği ifade eder.⁴⁹

Ada, köyün 1530 tarihli tapu tahrir defterinde “Eski-şehir Kazası”na bağlı bir köy olarak yer aldığını belirtir (Ada, 2012: 142).

Arslanlı

Çifteler ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 28 hane Türkmen oluşturur. Kaynak kişi bölgenin tarihinin Firiglere kadar dayandığını, köyün temelinde çapı üç-dört kilometreye kadar ulaşan eski yerleşim yerleri, höyükler olduğunu belirtir. Köyün adının da bu tarihi kalıntılardan çıkan aslan figürlü resimlerden geldiğini söyler.⁵⁰

Ada, 1530 tarihli tapu tahrir defterlerinde “Barçınlu Kazası”na ve “Sifri-hisâr Kazası”na bağlı olarak iki köy bulunduğunu bugünkü Çifteler İlçesi’nde yer alan Arslanlı Köyü’nün hem tahrir defterindeki “Barçınlu Kazası”na hem de “Sivrihisar Kazası”na yakın bir alanda yer alması sebebiyle kesin bir ifade kullanmak mümkün olmadığını söyler. Köyün yakınında yer alan Sarıkavak Köyü’nün “Saru-kavak” adıyla 1530 tarihli tapu tahrir defterinde “Barçınlu Kazası”na bağlı olarak yer alan köy olduğunun düşünülmesi nedeniyle, köyün “Barçınlu Kazası”na bağlı olan “Arslanlı Köyü” ile ilgili olabileceğini belirtir (Ada, 2012: 51).

Çatmapınar

Çifteler ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 80 hane Türkmen oluşturur. Kaynak kişi köyün eski adının Büngeşik olduğunu ve daha sonra Çatmapınar olarak değiştirildiğini belirtir. Büngeşik adının atalarının köye gelmeden önce buldukları yerde çok fazla sinek olduğunu bu yüzden dün geçtiğimiz yere

⁴⁹ K.K. : Hüseyin Avni Uslu (Gör. Tar. :19.08.2013)

⁵⁰ K.K. : Mehmet Saraç (Gör. Tar. :03.08.2013)

gidelim dediklerini burada geçen “dün geçtimiz” yer ifadesinin zamanla “ büngeşik” olduğunu belirtir.⁵¹

Doğru da köyün “Büngeşik” adıyla 1316 tarihli belgede Çifteler Harası’na bağlı bir köy olarak görüldüğünü belirtir (Doğru, 1989: 219). Çifteler adlı kitaba göre köyün 320 yıl önce Yozgat’tan gelen Türkmenler tarafından kurulmuştur (Ada, 2012: 51).

Dikilikaya

Çifteler ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 5 hane Türkmen oluşturur. Kaynak kişi Kırkpınarla Kalehöyük arasındaki bölgede yer alan kuyu başında bir dikili taş olduğunu bu taştan hareketle köyün adının Dikilikaya Dikilitaş olduğunu söyler.⁵²

Çifteler adlı kitaba göre köy 1848 yılında Orta Asya’dan gelen Türkmenler tarafından kurulduğu ve 1972 yılında Afyon İli Emirdağ İlçesi’nden Çifteler’e bağlanmıştır (Ada, 2012: 79)

Doğanay

Çifteler ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 40 hane Türkmen, 10 hane Kürt oluşturur. Kaynak kişi Doğanca, Yenidoğan ve Ortaköy’ün ortak adı “Alikel” olduğunu daha sonradan bu adın verildiğini ifade eder⁵³.

Çifteler adlı kitaba göre köyün eski adı Köprübaşı’dır, Doğanay adını Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra alır. Doğanay ve Yenidoğan köylerinin 1971 Ortaköy’ün ise 1974 yılında, Emirdağ İlçesi’nden Çifteler’e bağlandığını belirtir (Ada, 2012:177).

⁵¹ K.K. : Mevlüt Kannap (Gör. Tar. : 03.08.2013)

⁵² K.K. : Adem Çepel (Gör. Tar. : 03.08.2013)

⁵³ K.K. : Salahattin Bayır (Gör. Tar. : 02.08.2013)

Kadıkuyusu

Çifteler ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 60 hane Türkmen oluşturur. Kaynak kişi Emirdağ tarafından geldiklerini bir kadının köye kuyu kazdığını adının da Kadıkuyusu değil Kadıkuyu olduğunu belirtir.⁵⁴ Doğru, köyü 1900-1901 tarihli belgeye göre Çifteler Harası'na bağlı bir köy olarak gösterir (Doğru, 1989: 218).

Körhasan

Çifteler ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 273 hane Türkmen, 20 hane Muhacir, 8 hane Kürt, 7 hane Kırım Tatarı, 2 hane Şapsığ oluşturur. Kaynak kişiye göre köyün kurucuları olarak bilinen domuzcular köyde hayvancılık yapıyorlar ve Hasan adında bir çoban tutuyorlar ve Kör Hasan diye çağrılan bu kişinin adı zamanla köyün de adı oluyor.⁵⁵ Çifteler adlı kitaba göre köyün tarihi 1200 yılına kadar dayanır ve önceleri bu köyün çiftliktir (Ada, 2014: 121).

Ortaköy

Çifteler ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 50 hane Türkmen, 30 hane Yörük oluşturur.⁵⁶ Ada, yöre halkının Doğanay, Ortaköy ve Yenidoğan köylerinin “Alikel” olarak söylediğini belirtir. Ortaköy'ün ise 1974 yılında Emirdağ İlçesi'nden Çifteler'e bağlandığı söylenmektedir (Ada. 2012:177).

⁵⁴ K.K. : Ali İhsan Gökmen (Gör. Tar. : 03.08.2013)

⁵⁵ K.K. : Osman Bağran (Gör. Tar. : 19 04.08.2013)

⁵⁶ K.K. : Mahmut Önder (Gör. Tar. : 02.08.2013)

Sarıkavak

Çifteler ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 20 hane Türkmen oluşturur. Çifteler İlçesi'ne bağlıdır.⁵⁷ Ada, “Saru-kavak” adıyla “Barçınlu Kazası”na bağlı bir köy bulunduğunu belirtir. Kesin olmamakla birlikte köyün yanında bulunan Arslanlı Köyü'nün de tapu tahrir defterinde “Barçınlu Kazası”na bağlı olarak yer aldığı düşünülmesi ve köyün 1967 yılında Afyon İli Emirdağ İlçesi'nden Çifteler'e bağlanmış olması Barçınlu Kazası'na bağlı olarak görüldüğü düşünülmektedir (Ada, 2014: 142-143).

Yenidoğan

Çifteler ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 50 hane Türkmen, 4 hane Kürt, 3 hane Yörük oluşturur. Kaynak kişi köyün eski adının Domaköy olduğunu “Doma” adının da kesin olmamakla birlikte köye eskiden yerleşmiş ailelerden birinin lakabı olabileceğini belirtir.⁵⁸

Ada da köyün adının Çifteler adlı kitaba göre Domaköy olduğunu ve Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra Yenidoğan olarak değiştirildiğini belirtir (Ada, 2012: 193).

Doğanca

Mahmudiye ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 60 hane Türkmen, 10 hane Kürt oluşturur. Kaynak kişiye göre köyün eski adı “Cönger'dir.” Bu ad da köyden Kurtuluş Savaşına giden doksan kişinin anısına Conk Bayırından hareketle bu verilmiştir ancak sonra 1960 yılında Doğanca olarak değiştirilir. Köy şimdiki yerleşim alanına da 1942'de gelir. Köyün kurucusu da şimdi köyde türbesi bulunan “Osman Afif Efendi'dir”.⁵⁹

⁵⁷K.K. : Bayram Ateş (Gör. Tar. : 03.08.2013)

⁵⁸ K.K. : Yusuf Çona (Gör. Tar. : 02.08.2013)

⁵⁹ K.K. : Hüseyin Çitpiş (Gör. Tar. : 02.07.2013)

Topkaya

Mahmudiye ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 20 hane Türkmen oluşturur. Kaynak kişiye göre eski adı Şevkiye olan köyün şimdiki adı köyün içinde yer alan kayadan kaynaklanır.⁶⁰

Türkmenmecidiye

Mahmudiye ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 400 hane Türkmen oluşturur. Kaynak kişi köyün yerlilerinin 1700’lü yılların sonuna doğru Yozgat tarafından Çiftelere daha sonra da bugünkü Türkmenmecidiye köyüne geldiklerini ve adının da ilk geldikleri yerden hareketle verildiğini belirtir.⁶¹

Yeşilyurt

Mahmudiye ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 60 hane Türkmen oluşturur. Kaynak kişi köyün sakinlerinin Erzurum, Yozgat ve Haymana güzergâhından Alikonan’a geldiğini Doğançayır çiftliğini aldığını belirtir. Bu çiftlik yüzünden Doğançayır’la mahkemelik olurlar ve araziyi de lakabı “Yeşil” olan Zeynel Güvenç Dede alır ve bu lakaba istinaden köyün adının “ Yeşilyurt” olduğunu belirtir.⁶²

Aşağışağlan

Odunpazarı ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 40 hane Türkmen oluşturur.⁶³ Ada, İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan 1928 tarihli Köylerimiz adlı

⁶⁰ K.K. : Süleyman Cansız (Gör. Tar. : 01.07.2013)

⁶¹ K. K. : Ahmat Deniztaş (Gör. Tar. : 01.07.2013)

⁶² K. K. : Ali Cemal Garip (Gör. Tar. : 02.07.2013)

⁶³ K. K. : İrfan Ulusoy (Gör. Tar. : 31. 07. 2013)

kaynaktan Şu bilgiyi nakleder. Köy “Çağlan” adıyla Eskişehir merkez kazaya bağlı iken Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra AŞağı Çağlan ve Yukarı Çağlan olarak ayrıldığını belirtir (Ada, 2012: 52)

Harmandalı

Odunpazarı ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 24 hane Türkmen, 1 hane Kürt oluşturur. Kaynak kişiye göre eskiden köy arazisi harman yeriymiŐ insanlar gelip yerleşince de köyün adı “Harmandalı” olarak kalmıŐ.⁶⁴

Doğru, köyün 1900-1901 tarihli 25. Hüdavendigar Vilayet Salnamesi’nde Eskişehir merkez kazaya bağlı bir köy olarak görüldüğünü belirtir (Doğru, 1989: 217).

Karatepe

Odunpazarı ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 25 hane Türkmen oluşturur. Kaynak kişiye göre köyün üzerine oturduğu tepe taŐlık ve kara kayalardan oluŐtuđu için köye “Karatepe” adı verilmiştir.⁶⁵

Kayapınar

Odunpazarı ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 19 hane Türkmen, 1 hane Pomak oluşturur. Kaynak kişi köyün adının etrafının kayalarla çevrili olmasından geldiğini belirtir.⁶⁶

⁶⁴ K. K. : Ahmet Demir (G r. Tar. : 31. 07. 2013)

⁶⁵ K. K. : Nail  zdere (G r. Tar. : 01. 08. 2013)

⁶⁶ K. K. : Cemal  zel (G r. Tar. : 31. 07. 2013)

Ada, 1530 tarihli 438 numaralı defterde ve araştırma yapılan kaynaklarda köyle ilgili bir ifadeye rastlanmadığını belirtir (Ada, 2012: 116).

Sarisungur

Odunpazarı ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 29 hane Türkmen, 1 hane Nallıhanlı oluşturur. Kaynak kişi köyün kurucularının Alpu Sarıkavak'tan geldiğini bu bölgenin önceden çiftlik olduğunu ve dedeleri tarafından satın alındıktan sonra köy haline geldiğini belirtir.⁶⁷

Türkmentokat

Odunpazarı ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 210 hane Türkmen, 10 hane Kırşehirli oluşturur. Kaynak kişi köyün ilk isminin “Karatokat” olduğunu “tokat'ın” kelime anlamının da büyükbaş hayvanın yayılım alanı olduğunu belirtir. Bölgede Türkmen çok olunca köyün adının Türkmentokat olarak değiştirildiğini ifade eder.⁶⁸

Ada, tapu tahrir defterindeki haritada bugünkü köyün yerinde “Türkmenbudak” adıyla “Karaca-şehir Nahiyesi”ne bağlı bir köy olduğunu belirtir (Ada, 2014:155).

Yahnikapın

Odunpazarı ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 100 hane Türkmen oluşturur. Kaynak kişi köyün ecnebi Yahnioğulları'na ait bir çiftlikken göçer Türkmen aşireti tarafından ele geçirilince, kaynak kişinin tabirine göre

⁶⁷ K. K. : Tahir Önlü (Gör. Tar. : 23. 07. 2013)

⁶⁸ K. K. : Mustafa Keleş (Gör. Tar. : 27. 07. 2013)

Türkmenler tarafından kapılınca, köyün adının “Yahnikapın” olarak verildiğini belirtir.⁶⁹

Yukarıçağlan

Odunpazarı ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 29 hane Türkmen, 1 hane Kürt oluşturur.⁷⁰ Ada, İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan 1928 tarihli Köylerimiz adlı kaynaktan şu bilgiyi nakleder: “Çağlan” adıyla, Eskişehir merkez kazaya bağlı olan köy, Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra Aşağı Çağlan ve Yukarı Çağlan olarak ayrıldığını göstermektedir (Ada, 2012:163).

Aslanbeyli

Seyitgazi ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 34 hane Türkmen, 1 hane Kürt oluşturur. Kaynak kişi köyün adının Şücaaddin olduğunu daha sonra değiştirildiğini belirtir.⁷¹ Çelik, bu durumu şöyle açıklar ve ilk ismi Şücaaddin olan köyün adı 1968 yılında merkezi hükümet tarafından “Aslanbeyli” olarak değiştirilir. Çelik ayrıca köyün tarihinin yaklaşık 700 yıllık olduğunu 1272 yılından sonra Seyyid Sultan Sücaaddin Veli’nin⁷² üç yüz abdalla birlikte köye gelmesiyle köyün büyüdüğünü belirtir (Çelik, 2014).

⁶⁹ K.K. : Süleyman Akcan (Gör. Tar. : 31. 07. 2013)

⁷⁰ K.K. : Bağdat Horoz (Gör. Tar. : 31. 07. 2013)

⁷¹ K.K. : Nuri İpek (Gör. Tar. :10. 09. 2013)

⁷² Seyyid Sultan Şücaaddin Veli ve Eskişehir ve Arslanbeyli köyü üzerindeki etkileri ile ilgili geniş bilgi için bk. Coşkun Kökel, “Eskişehir Yöresi Alevi BEkşi Kültürünün Temel Dinamikleri”, *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi, Şücaaddin Velî Ocağı Özel Sayısı* , Bahar 2006/37, s. 135-172; Erol Altınsapan, Seyitgazi İlçesi Arslanbeyli Köyü Şeyh Şücaaddin Külliyesi, *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi, Şücaaddin Velî Ocağı Özel Sayısı* , Bahar 2006/37, s. 173-184.

Büyükdere

Seyitgazi ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 25 hane Türkmen, 5 hane Kürt oluşturur.⁷³Köyün tarihinin 150 yıl öncesine dayandığı ve Türkmen Süleyman (1814-1907) tarafından kurulduğu belirtilir. Türkmen Süleyman'ın ana yurdu Yozgat ili Sorgun ilçesi Avutmuş köyüdür. Ordan göç ederek önce Şaktan yaylasına ardından Büyükdere'ye yerleştiği belirtilir. Türkmen Süleyman'ın⁷⁴ etnik kimliği ile ilgili iki olasılık vardır. Birincisi, Yozgat'ın Cumhuriyet dönemine kadar “Bozok” olarak anılması Onun da o bölgeye yerleşmiş Oğuz boylarından biri olabilceği; diğeri ise Ulu Yörük Türklerinden yerleşik hayata geçen Çepni bölüğünden olabileceğidir (Küçükcan, Meriç, 2011: 26-41).

Ada, köyün 19. yüzyılda Türkmenler tarafından kurulduğunu bilinen diğer adının “Üçkuyu” olduğunu söylemektedir (Ada, 2012: 68).

Çürüttüm

Seyitgazi ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 14 hane Türkmen oluşturur. Kaynak kişi köyün adının Kırka Köyündeki bir ağanın “Ben burayı kullana kullana çürüttüm attım.” ifadesindeki “çürüttüm”den geldiğini belirtir.⁷⁵ Ada, çalışmasında şu bilgiyi nakleder: Kuyucak Köyü'nün yaylası olan köy 19. yüzyılda Karakeçili Yörüklerinden Kütahyalı bir ağa tarafından çiftlik olarak kurulmuştur (Ada, 2012: 76).

⁷³ K.K. : Cemile Kızıлтаş (Gör. Tar. :09. 09. 2013)

⁷⁴ Türkmen Süleyman'ın kimliği onun soyunun Büyükdere Köyündeki tarihçesi ve Büyükdere Köyü'nün gelişimi ve sosyal hayatı ile ilgili daha geniş bilgi için bk. İlyas Küçükcan, İsmet Küçükcan, Tahsin Meriç, *Türkmen Süleyman ve Büyükdere Köyü*, Büyükdere Köyü Muhtarlığı, Eskişehir, 2011.

⁷⁵ K. K : Muammer Kansız (Gör. Tar. :22. 09. 2013)

Doğançayır

Seyitgazi ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 550 hane Türkmen oluşturur.⁷⁶ Ada, eski adları Arabviran ve Arapören olan köyün, “Arab-virani” adıyla 937 (1530) tarihli tapu tahrir defterinde “Seyyid-Gâzî Kazası” na bağlı bir köy olarak geçmekteğini, Doğru da köyün tapu tahrir defterinde “Aşağı Virani” adıyla işaretlendiğini belirtir. Köyün isminin de Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra Arapören ve Doğançayır olarak değiştiğini belirtir (Ada, 2012:178).

Göktepe

Sivrihisar ilçesine bağlı bir köydür. Köyün etnik yapısını 50 hane Türkmen, 50 hane Kürt, 1 hane Muhacir oluşturur. Kaynak kişiye göre köy, adını bölgenin çok sulak, sazlık ve yeşilliklerle dolu olmasından alır.⁷⁷

Ada, yöre halkı tarafından köyün, Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra Tunceli’den bölgeye göç edenler tarafından kurulduğunu ve Gök-depe” adıyla 1530 tarihli tapu tahrir defterinde “Turgud Kazası”na bağlı bir köy olarak geçtiğini belirtir (Ada, 2012: 94).

Türkmenlerin çoğunluk olarak yaşadığı bu köylerden başka Eskişehir il sınırları içinde; Alpu-Merkezde 200, Çifteler-Merkezde 1515, Çifteler-Ilıcabaşı’nda 2, Çifteler-Osmaniye’de 5, Çifteler-Sadıroğlu’nda 5, Çifteler-Saithalimpaşa’da 24, Çifteler-Yıldızören’de 10, İnönü-Oklubalı’da 40, Mahmudiye-Fahriye’de 3, Mahmudiye-Merkezde 250, Mahmudiye-Mesudiye’de 10, Sarıcakaya-Mayıslar’da 5, Seyitgazi-Gümüşbel’de 1, Seyitgazi-Merkezde 20, Sivrihisar-Gülçayır’da 5, Sivrihisar-Kınık’ta 1, Sivrihisar-Yaverören’de 1, Tepebaşı-Ahılar’da 1, Tepebaşı-Mollaoğlu’nda 30 hane Türkmen yaşamaktadır.

⁷⁶K. K. : Cemal Kuyugöz (Gör. Tar. : 09. 09. 2013)

⁷⁷K. K. : Fethi Gündoğdu (Gör. Tar. : 27. 08. 2013)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ

3.1. SES BİLGİSİ

3.1.1. Sesler

3.1.1.1. Ünlüler

Eskişehir İli Türkmen Ağzları (EİTA)'daki ünlüleri, ölçünlü ünlüler ve ölçün dışı ünlüler olmak üzere iki başlık altında sınıflandırıyoruz.

3.1.1.1.1. Ölçünlü Ünlüler

Ölçünlü Türkiye Türkçesi (ÖTT) yazı ve konuşma dili, (Türkiye Türkçesinin Tarihi Yazı Dilleri) TTTYD ve Türkiye Türkçesi Ağzlarının (TTA) tamamında görülen ölçünlü ünlüler: /a/, /e/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/.

Ünlüler	Özellikler	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
/a/	Düz, geniş, art	tadı (I.14.109)	mııdar (I.15.28)
/e/	Düz, geniş, ön	gelmezdim (I.14.201)	melek (II.1.22)
/ı/	Düz, dar, art	ğaldıı (I.1.44)	hayınlıı (I.13.52)
/o/	Yuvarlak, geniş, art	oturun (II.2.6)	normallaşıyo (I.6.191)

/ö/	Yuvarlak, geniş, ön	söyle (I.6.221)	köyün (II.2.20)
/u/	Yuvarlak, dar, art	ğonuşuyum (I.8.2)	cumhuriyetlik (I.12.10)
/ü/	Yuvarlak, dar, ön	güzel (I.8.75)	minibüs (I.6.124)

1.Çizelge: Ölçünlü Ünlüler

Bu ünlüler dışında, kısmen ölçünlü sayılabilecek ancak yaygınlığı lehçe ve ağzılara göre değişkenlik gösteren bir /ê/ “kapalı e” ünlüsü vardır.

3.1.1.1.1.1. [ê] ünlüsü⁷⁸ (391)*: Düz, yarı geniş, ön ünlü.

Kapalı e ünlüsü EİTA’da Türkçe sözcüklerde çoğunlukla kökte görülür. Bununla birlikte çoğunlukla iç seste, seyrek olarak da ön ses ve son seste görüldüğü örnekler bulunmaktadır.

Konum	Türkçe Sözcüklerde
Ön ses	êrkek (I.2.33), êmekli (I.5.35), êverdi (II.6.30)
İç ses	ğardêşim (I.16.45), gece (I.1.27), dêllerdi (II.1.49), götürçêk (I.16.37), birêr (I.5.57)
Son ses	nê (I.3.54)

2. Çizelge: [ê] ünlüsü

Kapalı e ünlüsünün, EİTA’da bulunan alıntı sözcüklerde iç seste ve ön seste görülürken bu ünlünün son seste bulunduğu örneğe rastlanmamıştır.

⁷⁸ Geniş bilgi için bk. Emine Yılmaz, “Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü”, *Türk Dilleri Araştırmaları-I*, Ankara, 1991, s. 151-165.

*[ê] ve [ɨ] ile birlikte ölçün dışı ünlü ve ünsüzlerin EİTA’daki kullanım sayıları parantez içinde verilmiştir.

Konum	Alıntı Sözcüklerde
Ön ses	évelkileri (I.2.40),
İç ses	vaziyétde (I.1.16), süléyman (I.17.14), davéte (I.17.116), sètġāzi (I.1.23), hêr (I.5.53), dèvletin (I.6.129), hêmen (I.11.11), pèygamberin (I.17.50), çêşmelermiz (II.1.70)
Son ses	--

3. Çizelge: [ê] ünlüsü-2

3.1.1.1.2. Ölçün Dışı Ünlüler

Genellikle TTA'da ve çok seyrek olarak ÖTT konuşma dilinde görülebilen ölçün dışı ünlüler: [ä], [á], [â], [ã], [ê], [í], [î], [ó], [ô], [ö], [ú].

EİTA'da görülen bu ünlüleri sık görülenler ve seyrek görülenler olmak üzere iki başlık altında sınıflandırıyoruz.

3.1.1.1.2.1. Sık Görülen Ünlüler

3.1.1.1.2.1.1. [ú] ünlüsü (41): Yuvarlak, dar, yarı art ünlü.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
Ön ses	--	--
İç ses	dó_úşden (I.6.138), güccük (I.14.80), günner (I.2.63), yükliyelim (I.6.61), verimlidúr (I.10.90)	husúsú (I.13.37), dúvanen (I.3.151)
Son ses	--	husúsú (I.13.37)

4. Çizelge: [ú] ünlüsü

3.1.1.1.2.1.2. [á] ünlüsü (25) : Düz, geniş, yarı art ünlü.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
Ön ses	áyáklarımınan (I.18.22)	--
İç ses	etáni (I.11.1), almáyim (I.13.96), emáklisi (I.8.122), báña (I.13.114), birázzár (II.9.105), şurdán (I.14.38)	ezán (I.14.120), námazımı (I.5.102), gádár (I.14.83), fiyát (II.3.81)
Son ses	gárdêşimá (I.16.47)	emmá (II.7.6)

5. Çizelge: [á]ünlüsü

3.1.1.1.2.1.3. [ó] ünlüsü (17): Yuvarlak, geniş, yarı art ünlü.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
Ön ses	--	--
İç ses	dó_úşden (I.6.138), çócuğ (I.5.68), górmüşler (I.8.36)	sikórtá (I.9.26), ekónömi (I.17.34), kóyleri (I.6.215), kóşe (II.4.76)
Son ses	--	--

6. Çizelge: [ó]ünlüsü

3.1.1.1.2.1.4. [ö] ünlüsü (13) : Yuvarlak, yarı dar, art ünlü.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
Ön ses	órdan (I.1.24), öküz (II.6.3), öruya (I.18.88)	--
İç ses	yök (I.18.64)	--

7. Çizelge: [ö] ünlüsü

3.1.1.1.2.2.Seyrek Görülen Ünlüler

3.1.1.1.2.2.1. [i] ünlüsü (6) : Düz, dar, yarı art ünlü.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
İç ses	birini (II.5.84)	--
Son ses	gızı (I.12.59), bizimki (II.3.48), gelülardı (II.5.67), hanı (I.10.13)	yāni (II.2.53)

8. Çizelge: [i] ünlüsü

3.1.1.1.2.2.2. [ö] ünlüsü (4) : Yuvarlak, yarı dar, ön ünlü.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
İç ses	söylişiyodu (I.16.6) gönderiyo (I.17.56), yörük (I.18.58)	köyümüzde (I.17.70)

9. Çizelge: [ö] ünlüsü

3.1.1.1.2.2.3. [ê] ünlüsü (2) : Yarı yuvarlak, geniş, ön ünlü.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
Ön ses	êrtesi (I.16.18)	--
İç ses	dêyişdi (I.17.29)	--

10. Çizelge: [ê] ünlüsü

3.1.1.1.2.2.4. [â] ünlüsü (2) : Yarı düz, geniş, art ünlü.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
İç ses	ķayınbâba (I.11.25), bâbâm (I.16.26)	--

11. Çizelge: [â] ünlüsü

3.1.1.1.2.2.5. [ä] ünlüsü (2) : Düz, geniş, yayvan, ön ünlü.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
İç ses	bän (I.5.43-44)	--

12. Çizelge: [ä]ünlüsü

3.1.1.1.2.2.6. [i] ünlüsü (1) : Yarı yuvarlak, dar, ön ünlü.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
İç ses	--	kîlimi (I.18.29)

13. Çizelge: [i] ünlüsü

3.1.1.1.3. Uzun Ünlüler⁷⁹

3.1.1.1.3.1. Birincil Uzun Ünlüler

3.1.1.1.3.1.1. Türkçe Sözcüklerde

ÖTT’de bulunmayan birincil uzun ünlülerin bir kısmı EİTA’da korunmuştur. Birincil uzun ünlülerin korunduğu bazı sözcükler aşağıdaki tabloda karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

⁷⁹ Türkçede uzun ünlüler hakkında geniş bilgi için bk. Cahit Başdaş, “Türkiye Türkçesinde Aslı Uzunluk Belirtileri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, S. 2004/II, Ankara, 2006, s. 19-30; Güner Gülsevin, “Eski Anadolu Türkçesi Ağzlarında Uzun Ünlüler Üzerine”, *Dil Araştırmaları*, S. 5, Ankara, Güz 2009, s. 39-56; Mehmet Erdem, “Anadolu Ağzlarında Görülen Birincil Ünlü Uzunlukları Üzerine” *Turkish Studies*, Volume. 3/3, Ankara, 2008, s. 502-562; Osman Nedim Tuna, “Köktürk Yazılı Belgelerinde ve Uygurcada Uzun Vokaller”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, 1960, s. 213-282; Talat Tekin, *Ana Türkçede Aslı Uzun Ünlüler*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1975; Zeynep Korkmaz “Batı Anadolu Ağzlarında Aslı Vokal Uzunlukları Hakkında”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, 1953, s. 197-203; Zeynep Korkmaz, “Eski Anadolu Türkçesinde Aslı Ünlü (Vocal) Uzunlukları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S. XXVI/3-4, Ankara, 1971, s. 67-84.

EİTA	ATAUÜ*	BAAVU**	EATAÜÜ***	AMA****	UİA*****
āldım (I.13.15)				āl-	āl-
āyrı (I.13.47)				āyrı	
bēn (I.13.3)			bēn		bēn
gēldim (I.13.17)		gääl-			gēl-
īkisini (I.5.70)	ēki		īki		
kēndimiz (I.13.144)		kää'ndi			kēndi
ōrdan (I.12.4)				ōrda	ōrdan
vār (I.6.28)	bār	vār	vār	vār	vār
yīcek (I.13.114) yīcēñi (I.9.24)	yē-	yī-	yī-		

14. Çizelge: Türkçe sözcüklerde birincil uzun ünlüler

* Ana Türkçede Aslı Uzun Ünlüler, ** Batı Anadolu Ağzlarında Vokal Uzunlukları, *** Eski Anadolu Türkçesinde Aslı Ünlü Uzunlukları, **** Afyonkarahisar Merkez Ağzı, *****Uşak İli Ağzları

3.1.1.1.3.1.2. Alıntı Sözcüklerde

Ön ses	/ā/	āleme (I.14.10), āmin (I.13.134), ādem (II.2.7),
	/ū/	--

İç ses	/ā/	tārihi (II.2.25), idāre (I.5.57), tāne (II.3.122), vefāt (II.4.5)
	/ī/	hīç (I.5.94), hazīranda (I.8.99)
	/ū/	mecbūren (II.3.65)
Son ses	/ā/	fedā (I.9.38), binā (II.2.40)
	/ī/	fennī (I.14.140), cāmī (II.2.74)
	/ū/	--

15. Çizelge: Alıntı sözcüklerde birincil uzun ünlüler

3.1.1.1.3.2. İkincil Uzun Ünlüler

3.1.1.1.3.2.1. Ses Olaylarına Bağlı İkincil Uzun Ünlüler

Erime, büzülme, derilme, ünlü kaynaşması ve ünsüz düşmesi gibi ses olaylarına bağlı olarak görülen uzun ünlüler ikincil uzun ünlülerdir. EİTA'da da bu tür ünlülerin birçok örneği vardır.

Ses olayı	Ünlüler	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
Erime	/ā/, /ē/	sādı (I.11.10), bēle (II.1.44),	gāve (I.4.40), bāçē (I.10.88), tāminim (II.9.10)
	/ī/, /ī̄/	çalışīdīh (I.14.203), ōlelīnen (I.1.34) genişlīde (I.3.23)	īsannar (I.14.69), ītiyarlarıh (I.2.23), ītiyacım (I.6.233),
	/ō/, /ō̄/	ōlum (I.13.113), ōle (I.3.164), dōrallar (II.1.63), dōdū (I.1.44)	tōbesi (I.15.78) zōre (I.18.130)

	/ū/, /ū̄/	gelūler (I.4.6), būdaynan (II.1.42), böyūsün (I.8.41)	mūtar (II.3.35), ğūbannıklar (I.6.48), sūlūmanıñ (I.17.125)
Büzülme	/ā/, /ē/	aşşāda (I.4.88), kepāni (II.1.43), dērmeniydi (I.4.47), dēl (II.9.20)	o_vāt (II.1.48), nevşēri (I.13.35)
	/ī/, /ī̄/	yīcāmiz (II.1.53), ölmīcek (II.3.75), didīñ (I.4.62)	--
	/ō/, /ō̄/	yōrt (I.17.129), sōk (I.7.60), dōmluyum (I.1.2), dōyoduñ (II.1.105)	pōramı (I.8.85), tōmu (I.9.196)
	/ū/, /ū̄/	dūnner (II.3.106)	
Derilme	/ā/, /ē/	bayā (I.19.37), inē (I.17.6)	vallā (II.4.49)
	/ī/, /ī̄/	dolmalī (I.5.50), isdedī (I.10.83), evlilī (I.1.16)	tercī (II.9.142)
	/ū/, /ū̄/	çocū (I.15.96)	--
Ünlü kaynaşması	/ā/, /ē/	--	āleden (I.5.40), māşına (II.3.80), sāt (I.9.209)

16. Çizelge: Ses olaylarına bağılı ikincil uzun ünlüler

3.1.1.1.3.2.2. Edime Bağlı İkincil Uzun Ünlüler

Herhangi bir kurala bağlanmadan, dil kullanıcısının edimine bağlı olarak vurgu ve tonlama yoluyla ortaya çıkan uzun ünlülerdir. Bu uzun ünlülerin ortaya çıkışını sevinç, öfke, seslenme, heyecan gibi durumlar belirler.

Konum	Ünlüler	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
Ön ses	/ā/, /ē/	ēt (II.1.47), ēsgidenmiş (II.3.116)	āynı (I.2.58)
	/ī/, /î/	īşde (I.10.68), īneklē (I.29.87)	--
	/ō/, /ö/	ōzümde (II.4.60) ōleydi (I.1.14) ōnu (II.7.79)	
İç ses	/ā/, /ē/	hānımı (II.4.64) yēni (II.4.18) şēyle (II.6.9) hēpsi (II.9.80)	tamām (II.5.57)
	/ī/, /î/	kṚmseyi (I.2.88) ēekerdṚk (II.6.14) bṚyle (II.8.14)	malîṅ (I.13.95)
	/ō/, /ö/	çōcuḡ (II.5.42)	
	/ū/, /ü/	kuççūken (II.1.10) ḡoyunūṅ (I.13.95)	--
Son ses	/ā/, /ē/	başḡā (II.4.51) bizē (II.5.25) yabā (II.7.59)	izmirdē (I.1.36)
	/ī/, /î/	etî (II.1.51)	
	/ū/, /ü/	şū (II.5.25)	--

17. Çizelge: Edime bağlı ikincil uzun ünlüler

3.1.1.1.4. Kısa Ünlüler

Ünlüler akıcı ve sızıcı ünsüzlerin yanında zaman zaman normal sürelerinden daha kısa telaffuz edilebilirler. EİTA'da da Türkçe ve alıntı sözcüklerde /l/, /m/, /n/, /r/, /y/, /z/ gibi ünsüzlerin yanında bulunan ünlülerin kısa örnekleri görülür. Bu kısalık çoğunlukla /ĩ/ (136) ünlüsünde görülür.

Konum	Ünlüler	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
Ön ses	/ă/, /ě/		--
	/ĩ/, /ĩ/		ĩrāmatlıĥ (II.1.8)
	/õ/, /õ/	õle (I.19.80)	--
	/ũ/, /ũ/	--	--
İç ses	/ă/, /ě/	olmăcă (I.6.121), baĥlayălar (I.7.33), năptĩnı (I.7.89), delėller (I.3.111) dėdiler (I.5.73)	herăldě (I.1.18)
	/ĩ/, /ĩ/	emirdălĩlar (II.8.30), oldĩdăn (I.18.73), diđĩler (I.6.201), yanĩna (I.2.84), gelĩn_olmuř (II.7.113), beņĩm (II.8.19)	ġamariya (II.8.34)
	/õ/, /õ/	ġalıyõdu (II.5.68) duruyõ (I.10.48), eylenõz (I.6.237)	salõnu (I.14.59)
	/ũ/, /ũ/	ġõtũrũđũ (I.3.74) sũrdũrũyũk (II.3.102)	cumũriyetlik (I.12.10)
	/ă/, /ě/	uyuhıuyă (I.8.26), bilmiyomķună (II.6.20),	keřġė (I.1.57), herăldě (I.1.18),

Son ses		ebě (I.2.62), güneyě (I.6.96), olmăcă (I.6.121),	meselă (I.17.60), zurnă (I.17.118), băçě (I.10.88), şeyě (I.3.130),
	/ĩ/, /ĩ̃/	yapıyĩ (I.18.48), ikĩ (I.6.178), ellĩ (II.9.6) kendĩ (II.7.66)	vallăyĩ (I.6.174)
	/ũ/, /ũ̃/	ködũ (I.6.179)	çũnkũ (II.5.73)

18. Çizelge: Kısa ünlüler

3.1.1.1.5. İkiz Ünlüler

3.1.1.1.5.1. Birincil İkiz Ünlüler

Herhangi bir ses olayına bağlı olmaksızın alıntı sözcüklerde bulunan ikiz ünlülerdir. Art zamanlı bakıldığında bu sözcüklerde bir ses olayı görmek mümkündür.

İkiz Ünlüler	Alıntı Sözcüklerde
a_a	sa_atı (I.13.107)*
u_a	du_asına (I.13.16)*
ü_o	anjü_o (II.1.111)

19. Çizelge: Birincil ikiz ünlüler

*İşaretleli örneklerde ünlü açıklığında kaybolmuş bir ayın ünsüzü vardır.

3.1.1.1.5.2. İkincil İkiz Ünlüler

3.1.1.1.5.2.1. Ses Olaylarına Bağlı İkincil İkiz Ünlüler

3.1.1.1.5.2.1.1. Yükselen İkiz Ünlüler

EİTA’da bulunan Türkçe sözcüklerde, ad ve eylem köklerinde iki ünlü arasında bulunan veya eklenme sırasında geçici olarak iki ünlü arasında kalan /ğ/, /h/, /k/, /n/, /r/, /y/ ünsüzlerinin kaybolması sonucu oluşan ikiz ünlüler görülür. Aynı duruml alıntı sözcüklerde de mevcuttur. Bundan başka herhangi bir ünsüzün kaybolması söz konusu olmadan, ulanma yoluyla oluşan ikiz ünlüler de vardır. Ünsüz kaybolması veya ulanma yoluyla oluşan bu ikiz ünlülerden birinci ünlüsü normal süreli, ikinci ünlüsü uzun olan “Yükselen İkiz Ünlüler”in EİTA’daki örnekleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

İkiz Ünlüler	Türkçe sözcüklerde	Alıntı sözcüklerde
a_ā	halā_ābīḡ (II.1.27), a_āç (II.2.75)	--
a_ī	daha_īyidi (I.3.11)	--
e_ā	de_āl (II.1.2)	imece_ālinde (I.17.67)
ı_ā	--	--
i_ā	--	elli_āneye (I.17.64)
u_ā	--	du_āmız (II.4.33)
e_ē	--	e_ēr (II.8.29)
i_ū	iki_ūn (I.3.148)	--

20. Çizelge: Yükselen ikiz ünlüler

3.1.1.1.5.2.1.2. Alçalan İkiz Ünlüler

Birincisi uzun, ikincisi normal süreli ünlüden oluşan “Alçalan İkiz Ünlüler” EİTA’da Türkçe ve alıntı sözcüklerde /g/, /ğ/, /h/, /k/, /n/, /y/ ünsüzlerinin kaybolması veya ulanma yoluyla görülür.

İkiz Ünlüler	Türkçe sözcüklerde	Alıntı sözcüklerde
ā_a	dā_aldılar (I.14.94)	tā_aleden (II.8.10)
ā_e	uşdā_ey (I.6.256)	--
ā_ı	dā_ıldı (I.6.141)	--
ā_i	--	sā_ibiniñ (I.14.26) şā_itleri (I.14.112)
ā_o	sā_ol (I.1.75)	--
ā_u		yā_ut (I.10.72)
ē_e	dē_el (I.15.97)	şē_erden (I.13.65)
ē_o	börē_olurdu (I.7.39)	--
ī_a	yī_ardın (I.3.31)	--
ī_a	bī_araba (I.5.69)	--
ī_i	--	şī_itdiler (I.14.122) alī_iksān (II.8.26)
ī_o	dī_om (I.5.96)	--
ō_a	--	dō_alı (II.2.38)
ō_o	yō_orT (I.3.51), sō_oh_orası (I.14.19)	--
ō_u	çō_u (I.4.130)	--
ō_ö	bō_ön (I.2.20)	--
ū_u	küçüg_oldū_uçun (I.1.49)	--
ū_ü	dū_ür (I.5.14)	--

21. Çizelge: Alçalan ikiz ünlüler

3.1.1.1.5.2.1.3. Eşit İkiz Ünlüler

EİTA'da daha çok sızıcı ünsüzlerin (/ğ/, /h/, /k/, /n/, /r/, /y/, /v/) kaybolmasıyla veya ulanma yoluyla görülür.

İkiz Ünlüler	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
a_a	baba_annem (II.4.57) ağır_sassın (I.6.239)	ota_alettirikçisi (I.6.57), domatisma_astalī (II.5.49)
a_e	torünümde_evli (I.15.54) yuğa_ederdik (I.5.56)	--
a_ı	da_ıldı (I.6.138) a_ıllar (II.4.70)	--
a_i	tamamca_iş (I.3.40)	şa_ıt (I.14.110) müsa_ıt (I.17.131)
a_o	ada_or da (I.3.165) çorba_oluyo (II.4.26)	--
a_u	ama_unnar (I.8.107)	--
e_a	ne_adar (I.14.123)	de_amlı (II.9.83)
e_e	işde_elmizde (II.1.76)	zöre_ebeñi (I.18.131)
e_i	de_irmende (I.19.91)	şe_irde (II.4.22)
e_o	biçerde_oluyo (I.3.39)	--
ı_a	yı_ağ (I.3.31)	canābı_allah (I.8.49)
i_a	iki_ay (II.9.116)	--
i_e	bi_emir (I.12.42)	ci_eri (I.15.74)
i_i	yi_ikden (II.1.42)	çi_iz (I.19.70)
i_o	isti_osanğ (I.14.44)	çengisi_oluyo (I.9.98)

i_ü	iki_ün (I.2.19)	--
o_a	ço_alıyo (I.6.114)	o_adetler (I.7.15)
o_e	o_eti (II.1.60)	--
o_u	yo_üt (I.3.33)	--
u_a	şu_adar (I.6.185) şu_anda (II.9.19)	tu_alete (I.13.126)
u_e	şu_ev (II.4.22)	--
ú_ü	dú_ünner (II.3.88)	--
u_i	onu_iç (I.9.206)	--

22. Çizelge: Eşit ikiz ünlüler

ÜNLÜLER ÇİZELGESİ

	DÜZ						YUVARLAK		
	GENİŞ		YARI GENİŞ	YARI AÇIK	DAR		GENİŞ	YARI GENİŞ	DAR
	D	YARI			D	YARI			
	Ü	YUV.			Ü	YUV.			
	Z				Z				
ART	a	â	à		ı		o	ò	u
YARI ART	á				í		ó		ú
ÖN	e	ê	é	ä	i	î	ö	ô	ü

23. Çizelge: Ünlüler

3.1.1.2. Ünsüzler

EİTA'ndaki ünsüzleri ölçünlü ünsüzler ve ölçün dışı ünsüzler olmak üzere iki başlık altında sınıflandırıyoruz.

3.1.1.2.1. Ölçünlü Ünsüzler

ÖTT yazı ve konuşma dili, TTTYD ve TTA'nın tamamında görülen ölçünlü ünsüzler: /b/, /c/, /ç/, /d/, /f/, /g/, /ğ/, /ğ̃/, /h/, /j/, /k/, /k̃/, /l/, /m/, /n/, /p/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /y/, /z/.

Ünsüzler	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
/b/	bildirince (I.6.246)	biyaz (II.7.19)
/c/	yicāmiz (II.1.53)	cesurumuş (I.7.259)
/ç/	biçersin (I.10.46)	çêşmede (II.1.104)
/d/	derse II.8.18	pide (I.12.93)
/f/	ufaladıkları (I.3.97)	felc (II.8.16)
/g/	gelin (II.1.32)	tekgeye (I.13.19)
/ğ/	ğoyunnan (II.1.349)	ğollestor (I.9.50)
/ğ̃/	doğumuzda (II.2.30)	--
/h/	hani (I.9.36)	hāneden (II.9.20)
/j/	saçlambaj (II.5.42)	baraj (I.10.66)
/k/	iki (II.3.2)	melek (II.1.22)
/k̃/	doğsan (II.3.4)	hākım (I.6.269)
/l/	çalışdı (II.3.7)	maḥsül (II.5.46)

/m/	olmussum (I.6.277)	motur (I.13.72)
/n/	bunnarı (I.7.103)	peynirler (I.7.50)
/p/	geçinip (I.13.119)	potekel (II.7.69)
/r/	dörd (II.8.21)	türbe (II.9.45)
/s/	sāyoz (II.4.47)	sülāle (I.6.283)
/ş/	bişirrig (I.12.93)	şe_ırde (II.7.37)
/t/	atlarnan I.10.20	tēris (I.12.27)
/v/	viriyō (II.1.13)	canavar (II.5.31)
/y/	yetmiş (I.13.2)	köyümüzde (II.7.108)
/z/	keseriz (II.5.33)	lezzetli (I.9.194)

24. Çizelge: Ölçünlü Ünsüzler

Bu ünsüzler dışında, kısmen ölçünlü sayılabilecek ancak yaygınlığı lehçe ve ağızlara göre değişkenlik gösteren bir [ŋ] “damaksıl n” ünsüzü vardır ve bu ünsüz EİTA’da yaygın olarak kullanılır.

3.1.1.2.1.1. [ŋ] ünsüzü (1228): Damaksıl /n/ ünsüzü. EİTA’da karakteristik olarak görülen bir ünsüzdür⁸⁰.

Türkçe Sözcüklerde
oŋa (II.1.9)
düŋür (I.1.26), göŋül (I.3.7)
bunuŋ (II.1.30), ablasınıŋ (I.1.40)

25.Çizelge : [ŋ]ünsüzü

⁸⁰ Benzer örnekler için bk. Canan İleri, “Eskişehir Türkmen Ağızları (Fonetik, Morfolojik İnceleme-Metinler-Sözlük)”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kayseri,1993, s.50.

3.1.1.2.2. Ölçün Dışı Ünsüzler

Genellikle TTA'da ve çok seyrek olarak ÖTT konuşma dilinde görülebilen ölçün dışı ünsüzler: /Ç/, /F/, /g/, /ğ/, /h/, /K/, /K/, /k/, /k/, /l/, /P/, /S/, /T/.

Bu ünsüzleri sık görülenler ve seyrek görülenler olmak üzere iki başlık altında sınıflandırıyoruz.

3.1.1.2.2.1. Sık Görülen Ünsüzler

3.1.1.2.2.1.1. [h] ünsüzü (966) : Art damak /h/ ünsüzü. EİTA oldukça sık görülür.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
Ön ses	--	--
İç ses	kaḥdı (II.3.114), oḥduḥ (I.2.41)	aḥraba (I.1.16), doḥtura (II.1.20), iḥtiyar (II.2.51),
Son ses	ḡarıḥ (I.4.12), guruturuḥ (II.1.61)	nikāḥ (II.3.16)

26. Çizelge:[h]ünsüzü

3.1.1.2.2.1.2. [l] ünsüzü (147): Ön damaksıl /l/ ünsüzü. Çoğunlukla alıntı sözcüklerde görülmesine rağmen Türkçe sözcüklerde de birkaç örneği vardır.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
Ön ses	--	lázım (I.3.119), lástik (I.8.43)
İç ses	oturullarıdı. (I.2.61) bulamassınız (I.3.88)	pılavı (I.2.23), helva (I.3.80), tā_áleden (II.8.10)

Son ses	--	kema ^l (I.7.24), ğab ^l (II.5.70)
---------	----	---

27. Çizelge: [l] ünsüzü

3.1.1.2.2.1.3. [k] ünsüzü (40) : Ön damak /k/ ünsüzü. Türkçe sözcüklerde örneği az olmakla beraber çoğunlukla alıntı sözcüklerde, art ünlüler yanında bulunur.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
Ön ses	--	kādımıza(I.1.46)
İç ses	okuluğ(I.2.48) , alışk ^{ana} (II.7.67)	nikā(I.1.50) dükkān(I.5.54) sik ^{orta} (I.9.26) bekar (II.6.33), tekrar(I.7.61), imk ^{anı} (I.6.175)

28. Çizelge: [k] ünsüzü

3.1.1.2.2.1.4. [K] ünsüzü (38) : /ğ/ - /k/ arası yarı ötümlü ünsüz.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
Ön ses	Kaçtım (I.1.18), Kaynadıyoğ (II.1.98)	Ka ^{stiye} (I.1.17)
İç ses	saKlı (II.7.15), aKıllı (I.7.18)	--
Son ses	ğoyduK (I.3.100), dolardıK (II.1.78)	--

29. Çizelge: [K] ünsüzü

3.1.1.2.2.1.5. [K] ünsüzü (23) : /g/ - /k/ arası yarı ötümlü ünsüz.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
Ön ses	Keşdi (I.1.18), Ketirdiğ (I.3.40), Kimi (II.1.67)	Köy
İç ses	isdediKden (I.1.52), ekmeKler (I.7.35)	--
Son ses	şindiciK (I.4.12), seçeriK (II.1.44), yiyeceK (II.3.71)	eriK (I.3.77)

30. Çizelge: [K] ünsüzü

3.1.1.2.2.1.6. [T] ünsüzü (20): /d/ - /t/ arası yarı ötümlü ünsüz.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
İç ses	göTdüler (I.18.107), çıkTı (I.1.62), oğuTum (II.3.4)	ğaTar (II.9.40), hayaTı (II.1.33)
Son ses	--	mesuT (II.2.40)

31. Çizelge: [T] ünsüzü

3.1.1.2.2.2. Seyrek Görülen Ünsüzler

3.1.1.2.2.2.1. [S] ünsüzü (18) : /s/ - /z/ arası yarı ötümlü ünsüz.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
Ön ses	Sor(I.9.53)	Sebze (I.5.47), Saten (I.3.59), Salonu (I.3.131), Sabağ (I.5.121) Sabağ (I.8.47)

İç ses	ğāSıķ (I.3.37) ğaSdıryı (I.7.94)	eSnavlā (I.5.75)
Son ses	gös(I.5.70) virıyoS(2.5.4)	domatiS (I.3.48),

32. Çizelge: [S]ünsüzü

3.1.1.2.2.2.2. **[g]ünsüzü (18)** : Dip damak /g/ ünsüzü. Sadece ön seste art ünlülerden önce bulunur.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
Ön ses	gan (I.14.177), gatğı (II.4.10), gaynaniyo (I.4.25)	gadar (I.1.24)

33. Çizelge: [g]ünsüzü

3.1.1.2.2.2.3. **[F]ünsüzü (17)** : /f/ - /v/ arası yarı ötümlü ünsüz.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
Ön ses	--	--
İç ses	--	nuFus (2.2.9),etraFdan (I.5.40) puroFesör (I.17.37)
Son ses	--	laF (I.2.67)

34. Çizelge: [F] ünsüzü

3.1.1.2.2.2.4. [P] ünsüzü (16) : /b/ - /p/ arası yarı ötümlü ünsüz.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
Ön ses	Pobası (I.5.41) Pişireceñ (I.8.26) Peg (II.1.66)	Perşembe (I.19.71)
İç ses	yaPdımız (II.5.73)	
Son ses	saP (I.5.69)	

35. Çizelge: [P]ünsüzü

3.1.1.2.2.2.5. [ğ] ünsüzü (4) : Ön damak /g/ ünsüzü. Yalnızca alıntı sözcüklerde, art ünlüler komşuluğunda bulunur.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
Ön ses	--	ğavırdan(II.3.94)
İç ses	--	dezgahı(I.18.25)

36. Çizelge: /ğ/ünsüzü

3.1.1.2.2.2.6. [k] ünsüzü (2) : Dip damak /k/sı'dır.

Konum	Türkçe Sözcüklerde
İç ses	oturuķana(I.15.38)
Son ses	ğaldıķ (I.1.5)

37. Çizelge: [k]ünsüzü

3.1.1.2.2.7. [Ç] ünsüzü (1) : /c/ - /ç/ arası yarı ötümlü ünsüz. EİTA sadece bir örneği vardır.

Konum	Türkçe Sözcüklerde
İç ses	aÇik(I.7.46)

38. Çizelge: [Ç]ünsüzü

3.1.1.2.3. Zayıf Ünsüzler

Belirsiz bir biçimde telaffuz edilen ve düşmek üzere olan ünsüzlerdir. Ünsüzlerin bu biçimde belirsizleşmesi kimi durumlarda ünlü uzunluğuna sebep

3.1.1.2.3.1. /d/ünsüzü (14) : Düşmek üzere olan /d/ ünsüzü.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
İç ses	biz dēḡ (II.5.26), bilinmez dī (I.3.47), di dīm (I.6.35)	herāldē (I.1.18)

39. Çizelge: /d/ünsüzü

3.1.1.2.3.2. /h/ünsüzü (166) : Düşmek üzere olan /h/ ünsüzü.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
Ön ses	ḡani (II.3.46)	ḡāne (I.9.135)
İç ses	sıḡıntısı (II.9.89), arḡa (I.14.63)	kāḡya (I.14.139), māḡalle (I.17.145), taḡranası (I.18.60)
Son ses	baḡ (I.14.63) babalıḡ (I.1.25)	--

40. Çizelge: /h/ünsüzü

3.1.1.2.3.3. /k/ünsüzü (3) : Düşmek üzere olan /k/ ünsüzü.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
İç ses	gitdikden (I.3.69)	--
Son ses	--	mühtarlık (I.6.14)

41. Çizelge: /k/ ünsüzü

3.1.1.2.3.4. /l/ünsüzü (12) : Düşmek üzere olan /l/ ünsüzü.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
İç ses	gelince (I.14.99) olsa (II.5.70) geliyorlar (I.6.232)	galpten (I.5.3) halil (I.15.78) belaya (II.7.45)

42. Çizelge: /l/ ünsüzü

3.1.1.2.3.5. /n/ünsüzü (51) : Düşmek üzere olan /n/ ünsüzü.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
İç ses	gençler (II.4.81), yanında (I.16.74), evlerinde (I.6.107)	ınsanı (I.3.88), cānım (II.5.69)
Son ses	senin (I.14.130), bāçalardan (I.5.11)	--

43. Çizelge: /n/ ünsüzü

3.1.1.2.3.6. /r/ ünsüzü (7) : Düşmek üzere olan /r/ ünsüzü.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
İç ses	ğardeş (I.16.19), evērdim (I.16.69)	--
Son ses	arletceklē (I.17.10)	gadar (I.16.3)

44. Çizelge: /r/ ünsüzü

3.1.1.2.3.7. /t/ünsüzü (2) : Düşmek üzere olan /t/ ünsüzü.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
Ön ses	ta (II.2.74)	--
İç ses	geçti di (I.6.241)	--

45. Çizelge: /t/ünsüzü

3.1.1.2.3.8. /y/ünsüzü (20) : Düşmek üzere olan /v/ ünsüzü.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
İç ses	yâyrum (I.7.79), baqlayâlar (I.7.33)	musdaya (II.5.15), meylitler (I.7.29), hayyan (I.14.5)

46. Çizelge: /y/ünsüzü

3.1.1.2.3.9. /y/ünsüzü (63) : Düşmek üzere olan /y/ ünsüzü.

Konum	Türkçe Sözcüklerde	Alıntı Sözcüklerde
İç ses	sayğı (I.14.80) biļiyus (I.16.4) gelüyüdu (II.5.67)	sâybi (II.5.61) köyümüzde (II.7.108) vallayı (I.14.189)
Son ses	--	şiy (I.14.212)

47. Çizelge: /y/ünsüzü

3.1.1.2.3.10. /z/ünsüzü (3) : Düşmek üzere olan /z/ ünsüzü.

Konum	Türkçe Sözcüklerde
İç ses	gelmezz _{er} (II.5.77), siz _{in} (I.6.283)
Son ses	bizim _{iz} (I.7.81)

48. Çizelge: /z/ünsüzü

ÜNSÜZLER ÇİZELGESİ

	SÜREKSİZ			SÜREKLİ						
	ötümlü	ötümsüz	yarı ötümlü	ötümlü	ötümsüz	yarı ötümlü	nazal	yanaklı	titrek	yarı ünlü
Dudak	b	p	P				m			
Diş- Dudak				v	f	F				
Diş	d, d'	t,	T	z	s	S	n			
Diş- Damak	c	ç	Ç	j	ş					
Ön Damak	g, g'	k, k'	K	ğ	h		ń	l, l'	r , r'	y
Art Damak	g̣	ḳ	Ḳ		ḥ		ŋ			
Dip Damak	g̣									

49. Çizelge: Ünsüzler Çizelgesi

3.1.2. Ses Değişmeleri

3.1.2.1. Ünlü Değişmeleri

3.1.2.1.1. Ünlü Uyumları ve Uyumsuzlukları

3.1.2.1.1.1. Damak Uyumu

3.1.2.1.1.1.1. Kök ve Tabanlar

Damak uyumu Türkçe kök ve tabanlarda ileri durumdadır. Bununla birlikte kimi alıntı sözcükler de bu uyuma bağlanmıştır. Damak uyumu kök ve tabanlarda iki biçimde gerçekleşir. Benzeşmenin yönüne göre Bunlardan birincisi; ilk hecenin dışındaki hecelerde bulunan ünlülerin önlüleşme ya da artılışma yoluyla ilk hece ünlüsüne benzemesi olan “İlerleyici Benzeşme”dir. İkincisi ise; ilk hece ünlüsünün önlüleşme ya da artılışma yoluyla sonraki hecelerde bulunan ünlülere benzemesi olan “Gerileyici Benzeşme”dir.

3.1.2.1.1.1.1.1 İlerleyici Benzeşme Yoluyla

Önlüleşme

dermen < derman (I.13.12)

hüsüsü < hususi (I.17.136)

fiyet < fiyat (I.6.140)

repbim < rabbim (I.13.60)

terezi< terazi (I.7.65)

eses < esas (II.9.133)

têne < تنها (II.9.7)

birez < bir+az (II.9.70)

Artılışma

barabar < beraber (I.12.102)

habar < haber (I.15.42)

hayınlığ << hainlik (I.13.52)

vaķıt < vakit (II.6.110)

yanı < yani (II.2.46)

zatan < zaten (II.9.95)

amaliyat < ameliyat (I.15.48)

ġamarīya<< kamera+ (II.8.34)

maķinesi<makine (I.6.226)

3.1.2.1.1.1.2. Gerileyici Benzeşme Yoluyla

Önlüleşme

dene << dāne (I.1.69)

cümertesi< cumartesi (I.8.46)

hösümetlik <<husümetlik (I.4.99)

Artlılaşma

canāb-ı allah < cenāb-ı allah (I.8.49)

nufuz<<nüfus (II.9.23)

halva< helva (I.5.57)

filan<<filān (II.5.31)

sığarı< sigara (I.14.160)

kārıbar< kehribar (I.14.162)

3.1.2.1.1.1.2. Biçimbirimler

ÖTT’de damak uyumunu bozan kimi biçimbirimlerin EİTA’da uyuma girdiği görülür. +{(I⁴)yor}, +{ki} ve +{leyin} biçimbirimlerinin uyuma girdiği görülür ve +{(I⁴)yor}biçimbirimi daha yaygın olarak uyuma girer.

+{ki}

o_zamanķı (I.8.80)

bununķu (I.19.74)

+{(I⁴)yor}

veriyük (I.4.93,94)

yeyüz (I.4.101)

gidemiyidiķ (I.8.73)

geçiyi (II.2.16)

geliyi (II.3.40)

getiriyi (I.4.108)

diyöm (I.19.78)

+{leyin}

aķşamlayın (I.11.80)

3.1.2.1.1.1.3. i- Ana Yardımcı Eylemi

i- yardımcı eylemi ile yapılan çekimlerin, EİTA'da i- yardımcı eylemi ekleşmediği halde kendinden önceki kelimenin son hecesindeki ünlü kalınsa yaygın bir biçimde damak uyumuna girdiği görülür.

-{i-DI}-

yaşıtıdı (I.16.55)

baldırcanıdı, bibarıdı (I.8.14)

annem_marıdı (II.1.8)

sāyıdı (II.6.30)

aḫrazıdı (I.14.104)

meçuludu (I.12.30)

ğızıdı (II.8.22)

-{i-mIş}-

şeytanımış (I.3.151)

cesurumuş (I.7.25)

çapayımış, sulamayımış (II.5.12)

duvançayırđanımış (II.6.21)

-{i-sA}-

ço_usa (I.13.71)

adadıysan (I.13.45)

n_ölduysa (I.14.150)

varısa (II.1.47)

aldıysak (II.3.81)

olduysa (II.9.91)

-{i-ken}

durūķana (I.5.95)

ğadarķana (I.9.88)

oynarķan (I.8.36)

oturukanā (I.13.110)

şuncāzıķan (1.18.74)

yaşındayķan (II.I.10)

varıķan (II.7.13)

3.1.2.1.1.1.4. İlgeçler ve Bağlaçlar

“ki” bağlacı ve “ile” ilgecinin/bağlacının EİTA’da eklenme ve ulanma yoluyla damak uyumuna girdiği görülür.

“ki” Bağlacı

yok_ķı (I.9.119)

bilmiyom ķunā (II.6.20)

“ile” İlgeci ve Bağlacı

arabalarınan (I.2.1)

ğızınan (I.5.90)

ğamışınan (I.8.25)

duzunan (II.1.46)

daşınan, toķmanan (II.1.43)

toķacınan (II.1.105)

pastayınan, nikaķınan (II.7.21)

3.1.2.1.1.2. Damak Uyumsuzluğu

3.1.2.1.1.2.1. Kök ve Tabanlar

Sayıları az olmakla birlikte EİTA’da kimi kelimelerde damak uyumu geri durumdadır. Damak uyumsuzluğunun bulunduğu kelimelerin çoğunluğu da alıntı kelimelerdir.

Türkçe kök ve tabanlar

ķupeler (I.12.79)

Alıntı Kelimeler

millar (I.17.88)

ķunde (I.12.93)	pilav (II.1.89)
ķombe (I.12.93)	veâan (I.14.59)
bũydey<< buğday (I.9.92)	filân (II.5.62)
	felân (I.I.39)
	biyaz (I.14.158)
	asĩre<asri (I.9.123)

3.1.2.1.1.2.2. Biçimbirimler

-{(y)AcAk}-

-{(y)AcAk}- gelecek zaman biçimbirimi EİTA'da kimi örneklerde uyum dışı kalır.

alcek (I.13.50)	yapcek (I.17.38)
çılıhıcek (I.17.101)	ně_olecek (II.7.111)
añletçeklẽr<<anlatacaklar (I.17.10)	

-{(I⁴)yA}- / -{Ay(I⁴)}- / -{yor}-

EİTA'da, şimdiki zaman biçimbirimlerinin yaygın biçimde uyum dışı kaldığı görülür.

yetiya (II.1.9)	dürüm_meriyon (I.9.126)
bitiriyollar (I.9.132)	çevriyolar (I.9.168)
süzdürüyolar (II.4.29)	geliya (II.9.115)
oliyi (II.3.119)	döküyoduķ (I.3.59)
yiyođuķ (I.3.59)	sürünüyos (II.5.82)
soriyim (I.8.78)	

+{ki} (Aitlik eki)

onarınki (I.8.81)

ğarşıldaki (I.9.166)

yandaki (I.13.110)

aşādaki (II.4.23)

+{A}+

+{A}+ yaklaşma biçimbirimi EİTA'da aşağıdaki örnekte uyum dışı kalır.

ğardēşimá<< kardeşime (I.16.57)

3.1.2.1.1.2.3. i- Ana Yardımcı Eylemi

“i- ana yardımcı eyleminin” uyum dışı kaldığı EİTA'da sınırlı sayıda örnekte görülür.

+{i-DI}-

gidemiyidıḡ (I.8.73)

gelülárdı (II.5.67)

+{i-ken}-

oḡurken (I.12.73)

+{i-mIş}-

kırkpınarmış (II.2.33)

3.1.1.1.2.4. İlgeç ve Bağlaçlar

harcanıy_kine (II.3.46)

dúvanen(I.3.151)

3.1.2.1.1.3. Dudak Uyumu

3.1.2.1.1.3.1. Kök ve Tabanlar

Dudak uyumu Türkçe kök ve tabanlarda ileri durumdadır. Kimi alıntı kök ve tabanların da damak uyumuna girdiği görülür. Dudak ünsüzlerinin (/b/, /f/, /m/, /p/, /v/) yanında bulunan ikinci hecedeki yuvarlak ünlüler, bu ünsüzlerin etkisiyle düzleşerek ilk hecedeki düz ünlülerle uyuma girer. Bununla birlikte kimi alıntı sözcüklerin ikinci hecesindeki yuvarlak-geniş ünlüler(/o/, /ö/) ÖTT'deki dudak uyumu doğrultusunda daralarak yerini yuvarlak-dar ünlülere(/u/, /ü/) bırakır. Gerileyici benzeşme EİTA'da geri durumdadır, sadece bir örneği görülür

3.1.2.1.1.3.1.1. İlerleyici Benzeşme Yoluyla

Türkçe Sözcüklerde

ğavırma < kavurma (I.7.70)	yavırım < yavru+ (I.5.23)
çamırını < çamur+ (I.13.15)	tavık < tavuk (I.11.33)
savırıldı < savur- (I.19.91)	ğavın < kavun (I.17.137)
ğarpız < karpuz (I.3.50)	

Alıntı Sözcüklerde

pabiç < pāpuş (II.8.10)	kompasda <<komposto (I.2.22)
ğoparatif << kooperative (I.2.49)	ğalefer << kalorifer (I.3.170)
hamıra < hamr+ (I.11.34)	fasille << fasulye (II.1.64)
foturaf << fotoğraf (I.6.64)	doğdur < doktor (I.18.83)
motur < motor (I.14.72)	masıs < mahsūs (I.14.99)
havlısını <<avlu (I.4.67)	ğavçılığ << kauçuk (I.9.60)
çuğulataynan <<çikolata+ (II.7.21)	ğavır < gāvur (II.6.25)
davıl < davul (II.7.82)	sabın < sabun (I.8.39)

3.1.2.1.1.3.1.2. Gerileyici Benzeşme Yoluyla

münübüs < minibüs (II.2.88)

3.1.2.1.1.4. Dudak Uyumsuzluğu

3.1.2.1.1.4.1. Kök ve Tabanlar

TTTYD’de dudak uyumunu bozan ancak EİTA’da uyuma giren kimi örnekler (bk 2.1.2.1.1.3.1.1.) ikili şekle sahiptir. Bu durumda söz konusu sözcükler, eskicil biçimlerini koruyarak dudak uyumunu bozar.

ğavurdakiler (II.9.104)

yavrum (I.8.58)

sabun (I.16.27)

savurma (II.7.59)

ğavurmalar (I.7.71)

hamuru (I.19.50)

3.1.2.1.1.4.2. Biçimbirimler

ÖTT’de dudak uyumuna girmiş kimi biçimbirimlerin EİTA’da uyum dışı kaldığı görülür.

öl-iye-m (II.7.114)

yol+ı+na (II.7.115)

ol-mı-cā-mış (I.3.151)

top+lı-yıp (I.4.29)

or+dı<<orada (I.3.73)

3.1.2.1.2. Artılılaşma

Ön ünlülerin yerlerini art ünlülere bırakmasıdır. EİTA’da artılılaşma yanındaki ön ünlüyü artılıştıran /ğ/,/ğ/,/k/ sesinin komşuluğunda olmaktadır. En yaygın şekli /ğ/,/k/ seslerinin ön ses olduğu durumlardır.

/e/->/a/-	: ota_alettirikçisi < elektrik (I. 6.57)	
	ālen << eğilen (II.8. 11)	
-/e/->/a/	: na çok < ne çok (II.3.99)	
	bāca << bahçe (I.3.48)	
-/e/->/a/-	: dāl << değil (II.1.23)	
-/i/->/ı/-	: cızdı < çiz- (I.6.31)	
-/ö/->/o/-	: ğorevimiz < görev+ (II.5.11)	ğore < göre (I.14.127)
	ğosünde < göğsü+ (I.17.79)	ğotdüler < götür- (I.18.101)
	ğoktepe < göktepe (II.9.8)	ğozün_üstüne < köz+ (I.11.2)
	ğoremezdiñ < gör- (I.12.59)	ğosteriller < göster-(I.12.59)
	ğombe <kömbe (I.12.92)	ğoyünden < köy+ (I.14.24)
	ğopeklere< köpek+ (I.14.145)	ğotü<kötü (I.5.109)
-/ö/->/u/-	: ğozellik < güzellik (II.7.6)	
-/ü/->/u/-	: ğunde<gün+ (I.2.6)	ğuzēl < güzel (I.11.7)
	ğucünde < güç+ (II.7.6)	ğoğumuz<<kökü+ (I.6.78)

3.1.2.1.3 Önlüleşme

Art ünlülerin yerlerini ön ünlülere bırakmasıdır. Bu ses olayı çoğunlukla inceltici ünsüzler (/c/, /ç/, /n/, /s/, /ş/, /y/) ile /l/, /t/ ünsüzlerinin komşuluğunda gerçekleşir.

/a/->/e/-, -/a/->/e/-	: ğarer << karar (I.12.54)
	haşeş << haşhaş (I.12.75)
	ğoleylik << kolay+ (I.9.208)
	bağsane << baksana (I.18.8)
	potekel << portakal (II.7.69)
	patetisden << patates (II.7.86)
-/u/->/ü/-	: ğüvetliyse << kuvvetliyse (I.3.115)
	cümertesi << cumartesi (I.8.46)

3.1.2.1.4. Genişleme

Dar ünlülerin yerlerini geniş ünlülere bırakmasıdır. Bu ses olayında “benzeşme” etkilidir.

- /i/->-/a/-, -/i/->-/a/- : tenbāḥ << tenbih (I.5.82)
 çıkmayo << çıkmıyor (I.16.7)
 sivrasadan << Sivrihisar (I.6.178)
- /i/->/e/-, -/i/->-/e/-, -/i/->-/e/ : hekâleri << hikâye+ (II.1.119)
 getdim << gittim (I.8.65)
 heç < hiç (I.8.85)

EİTA’da, ÖTT’nin aksine geniş ünlünün korunduğu örnekler de vardır.

- /u/->-/o/- : yonan < yunan (II.6.23) osanmazlar < usan- (II.3.111)
 -/ü/->-/ö/- : hükümet < hükûmet (I.12.61) kötâhyada < kütahya (I.5.89)
 -/i/->-/e/- : geyilirdi < giyilirdi (II.7.75)

3.1.2.1.5. Daralma

EİTA’da en yaygın görülen ses değişmelerinden biri daralmadır. Hem kök ve tabanlarda hem de kimi biçimbirimlerde ön, iç ve son hecede daralmanın görüldüğü örnek sayısı EİTA’da oldukça fazladır. Bu daralmalar farklı sebeplerden dolayı aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir.

a. Vurgusuz Orta Hece Ünlüsünün Daralması

- /e/->-/i/- : tenike (I.11.45) vîfât < vefat (II.4.46)
 -/o/->-/u/- : demurad < demokrat (I.12.36)

b. Daraltıcı Ünsüzler (c, ç, n, s, ş, y) Yanında Daralma

/a/->/ı/-, -/a/->-/ı/-, -/a/->-/i/-, -/a/>-/ı/ : arabıya (I.13.88) hastıydı (I.13.127)
 musallıya (I.15.93) horantıya (I.5.59)
 loğantıya (I.5.147) parıya (II.7.42)
 almiya (I.9.65) oynıyan (I.3.137)
 ğafıya (I.7.55) yolmiya (II.9.130)

-/e/->-/i/- : mahkemiye < mahkeme+ (I.2.72) domatis (I.9.241)
 çikinmiyom < çekinme+ (I.15.63) tekgiye (II.7.51)
 patitis < patates (I.2.23) depiye (I.13.94)
 güdmiye (I.11.78)

/o/->/u/-, -/o/->-/u/- : unnar (I.16.12) ğuyarıh < koy- (II.1.46)

/ö/->/ü/-, -/ö/->-/ü/- : güsdermesin < göster- (I.16.69)

/o/->/ü/- : süföş < şoför (I.12.32)

c. Kapalı e Etkisiyle Daralma

Eskicil biçimlerinin kapalı /e/'li olduğunu bildiğimiz kimi sözcüklerin EİTA'da ya /ê/'li biçimlerini korudukları ya da /i/'li oldukları görülür.

nirdeydi (I.2.23) yimek (II.1.35)
 gice (I.5.119) didiğ (II.2.17)
 yinge (II.5.75)

d. Kişiyeye Bağlı Daralma

-/e/->-/i/-, -/e/>-/i/ : ivel < evel (I.12.42)

- /a/>-/i/-, -/a/>-/i/ : ilâhası <alâka (I.14.89)
 ğızanamıyom<<kazanamıyorum (I.17.107)
- /o/>/u/-, -/o/>-/u/-, -/o/>-/u/ : duvançayır < doğançayır (II.6.21)
 duvanay < doğanay (I.5.1)
 urda < orda (I.13.31)
 pantulu < pantolon (I.14.5)
 bu_ azdaymışdı < boğaz+ (I.12.7)
 deķurisyon <dekorasyon(II.3.98)
- /ö/>/ü/-, -/ö/>-/ü/-, -/ö/>-/ö/- : üle< öyle (I.6.6)
 söyliyoduķ < söyleş- (I.16.6)
 gönderiyo < gönder- (I.17.55)
 yörük < yörük (I.18.58)

3.1.2.1.6. Yuvarlaklaşma

Düz ünlülerin yerlerini yuvarlak ünlülere bırakmasıdır. Genellikle dudak ünsüzleri komşuluğunda bulunan ünlülerde görülür. Bunun yanında “ulanma” ve “benzeşme” de yuvarlaklaşmada etkilidir.

- a->-â/-o/-u- :bubam < baba+(I.16.35)
 o_ zuman < zaman (I.9.47)
 buruya < buraya (I.16.73)
 yo_ ut < yahut (II.5.35)
- e>-ö : devlet < devlet (I.8.105)
- i->-ü/-u- : büberinen < biber+ (II.1.46)

3.1.2.1.7. Düzleşme

Yuvarlak ünlülerin yerlerini düz ünlülere bırakmasıdır. Bu ses olayında daha çok “benzeşme” etkilidir.

-/o/->-/a/-	: afıyan < afyon (I.4.80)	
-/u/->-/ı/-, -/i/-	: yımirtalar < yumurta (II.1.38)	hārın < hārūn (I.5.98)
	soriyim < sorayım (I.8.78)	mıḥtar < muhtar (I.15.86)
-/ü/->-/i/-	: fasille < fasülye(I.19.64)	

3.1.2.1.8. Sıra Değişirme

Bir sözcükte bulunan ünlülerin tamamının ön sıradan art sıraya ya da art sıradan ön sıraya geçmesi olayıdır. Bu ses olayında daha çok inceltici /c/, /ç/, /n/, /s/, /ş/, /y/ ünsüzlerinin etkisi vardır.

emme<<amma (II.7.22)

icik<<azıcık (I.2.60)

havaslı<<heves+ (I.14.199)

beḥe (II.7.43)

3.1.2.1.9. Türeme

Ön, iç ve son seste sözcükle bağı olmayan ünlülerin türemesidir. Çoğunlukla düz-dar ünlüler türer. EİTA'da da /ı/ ve /i/ ünlülerinin özellikle iç seste türediği örnekler fazladır. Az sayıda örnekte de /u/ , /ü/ , /e/ ünlülerinin türediği görülür.

3.1.2.1.9.1. Ön Seste

φ->/ı/-, /i/- : ileşber << rençper (II.7.6)

ırāḥad < rahat (I.5.42)

ırabberim << rehber+ (I.15.94)

ırāmetlik <<rahmet+ (I.6.70)

3.1.2.1.9.2. İç Seste

- φ->/i/-, -/i/- : amıca < amca (I.6.46)   afıyan < afyon (I.4.80)
                                 filimleri < film+ (I.12.85)   gömpilesi < komple (I.14.47)
                                 etıraFdan < etraf+ (I.5.46)
- φ->/u/-, -/ü/- : doğuzan <<doksan (I.14.20)
- φ->/e/- : meavi < mavi (II.1.9)
                                 moderenleşdi < modern+ (I.7.30)

3.1.2.1.10. Düşme

İç ve son seste çoğunlukla düz-dar ünlülerin düşmesidir. EİTA’da az sayıda örnekte diğer ünlülerin düştüğü de görülür.

3.1.2.1.10.1. Ön Seste:

Ön seste ünlü düşmesinin görüldüğü ÖTT’de de kullanımı olan “sıcak” kelimesidir.

/ı/->-φ-: sıcakda < [isig>ısığ> ısığ+cak>ısıcak>ıscak>sıcak]⁸¹ (I.5.71)

Diğer örneklerde görülen ses düşmeleri ulamaya bağlı olarak görülen ses olayıdır. Özellikle sayı sayarken art arda söylenen sayılarda iki hece birleştiriliyormuş gibi algılanır ve vurgusuz olan hece düşer.

-/u/-, -/ü/->-φ- : onun_çün < onun_uçun (I.2.76)

-/ı/-, -/i/->-φ- : elli_ki < elli iki (I.6.219)

: sāt_on_kiye (I.2.67)

: yirmi_ki (I.1.73)

⁸¹ Bk. Tuncer Gülensoy, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü I-II*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 762

3.1.2.1.10.2. İç Seste

-/a/-, -/e/->-φ-	: orda < orada (I.8.104)	şurda < şurada (I.9.138)
	şurdan < şuradan (II.8.38)	yiyecek<yiyecek (I.19.43)
-/ı/->-φ-	: ğaynığ << ğayın+ (I.5.30)	ğarnım <<ğarın+ (I.18.79)
	ıscacık << ısıcak+ (I.5.68)	ğıvamna <<kıvamına (I.19.51)
	esgilerin_ıadlarını < adları+(II.1.16)	
-/i/->-φ-	: eyce < iyi+ce (II.7.117)	dillerni<dillerini (II.3.13)
	perşan <perişan (I.15.92)	televzon < televizyon (I.15.62)
-/u/->-φ-	: ğünburna < ğünburun+ (I.12.15)	tornumun < torunum+ (I.15.87)

3.1.2.1.11. Geçişme

İki ayrı sözcükten birincinin son sesindeki ünlüsüyle ikincinin ön sesindeki ünlüsünün birleşmesiyle (ulanmasıyla) oluşan ses olayıdır. Bu iki sözcük tek sözcük haline gelir.

babannemnen< baba + anne + (I.13.87)

nolcağ< ne_olacak (II.4.47)

ik_ay < iki_ay (I.4.77)

iy_olabilir_amma < iyi_olabilir (II.3.42)

3.1.2.1.12. Eskicil Biçimlerin Korunması

EİTA'da kimi sözcüklerin eskicil biçimlerinin korunduğu görülür. Bu eskicil biçimler düzenli bir kullanıma sahip değildir.

böyük (II.6.7)

gözel (I.18.16)

yörüyemiyom (II.6.36)

yabmağ_uçun_o (I.1.48)

ıscacık << ısıcak+ (I.3.168)

geyilirdi<giyilirdi (II.7.75)

yoğarıya (I.13.32)

şo (I.4.28)

3.1.2.1.13. Alıntı Sözcüklerdeki Uzunlukların Kaybolması

Kimi alıntı sözcüklerdeki uzunluklar ÖTT’de olduğu gibi EİTA’da da yalın biçimde görülür.

nişan < nişān (II.7.15)	namaz < namāz (I.13.36)
kitap < kitāb (I.17.46)	ezan < ezān (II.2.80)
vallahi < vallāhi (I.14.175)	devam < devām (I.9.135)

3.1.2.2. Ünsüz Değişmeleri

3.1.2.2.1. Ünsüz Uyumu

Ötümsüz ünsüzler (/f/, /s/, /t/, /k/, /ç/, /ş/, /h/, /p/) ile ötümsüz karşılığı olan ötümlü ünsüzler (/v/, /z/, /d/, /g/, /c/, /j/, /ğ/, /b/) yan yana geldiklerinde ünsüz uyumu bozulur. Bu durum Türkçe sözlüklerde ve ekleşme yoluyla alıntı sözcüklerde yan yana gelen ünsüzler arasındaki uyumdur.

3.1.2.2.2. Ünsüz Uyumsuzluğu

Ünsüz uyumsuzluğu EİTA’da hem Türkçe hem de alıntı sözcüklerde oldukça ileri durumdadır. Bu uyumsuzluk hem kök ve tabanlarda hem de ekleşme sırasında görülebilmektedir. Söz konusu uyumsuzlukların bir kısmı TTTYD’de var olan uyumsuzluklardır.

-/kg/-	: güççükgen (II.4.57)	tekge (I.14.14)
-/sd/-	: esdi (I.I.7)	iseddiler (I.I.2)
	basdīmda (I.I.56)	kompasda (I.2.22)
	üsdünde (II.1.44)	gösderiyim (II.1.57)
	sisdem (II.2.79)	hasda (II.3.35)

-/şd/-	: işde (II.3.76)	daşda (II.1.56)
	de_ışdı (II.4.18)	
-/sg/-, -/sğ/-	: esgişerde (II.4.80)	ğısğaşlıh (I.14.54)
-/şg/-, -/şğ/-	: başğasıyla (I.1.7)	başğan (I.2.50)
-/tc/-	: gitceniz (I.9.70)	itcēm (I.14.18)
-/td/-	: gitdi (II.1.54)	yożğatdan (II.2.15)
	üstde (II.3.119)	dutdurayım (I.14.10)
	oħutdu (I.13.28)	

3.1.2.2.3. Ötümlüleşme-Yarı Ötümlüleşme

Ön, iç veya son seste bulunan ötümsüz ünsüzlerin yerini ötümlü ünsüzlere bırakması olan ötümlüleşme, ÖTT’de oldukça yaygındır. Bu durum EİTA’da da ÖTT ile paralellik gösterir. Aşağıda örneklerini vereceğimiz bu ünsüz değişimleri içinde “yarı ötümlüleşme” şeklinde gerçekleşenler de vardır.

3.1.2.2.3.1. Ön Seste

ET’de ön seste bulunan /k/ ve /k̄/ ünsüzlerinin EİTA’da hem TTTYD’de hem de ÖTT’de olduğu gibi ötümlüleşerek /g/ ve /ğ/ olması ön seste ötümlüleşmenin en yaygın olanıdır. /k̄/ ünsüzünün yarı ötümsüz /K̄/ örneği de oldukça fazladır.

/ç/->/c/-	: cızdı (I.6.31)	cıplağ (I.2.10)
	cizme (I.18.112)	
/f/->/F/-	: Fazlasını (I.14.55)	
/k/->/g/-	: gitdi (II.1.54)	gelin (I.2.9)
	günü+ (II.7.22)	giy- (I.7.3)
	geri (I.8.103)	gençsiniz (I.9.107)
	gözüne (II.8.14)	görümcenin_çine (II.7.113)
	göç (I.9.251)	geziyölar (I.2.10)
	gibi (II.2.57)	geçen (I.13.109)

gütmiye (II.6.4)

gice (I.5.119)

ÖTT’de /k/’li şekli korunmuş olan kimi sözcüklerde EİTA’da ötümlüleşme görülür. Ancak bunlar /k/’li biçimleriyle birlikte kullanılır.

gişi (II.7.74)

kişi (I.2.52)

gendimiz (II.8.28)

kendimizi (I.17.74)

güççük (I.5.17)

küççüken_ölmüş (II.1.123)

Aşağıdaki örneklerde ise ÖTT’de ötümlüleşmiş olan /k/ ünsüzünün EİTA’da korunduğu görülür. Bununla birlikte bu örnekler aynı zamanda aşağıda belirteceğimiz gibi yarı ötümlüleşme örneğidir.

kitmemişim (I.9.7)

ketirdi (I.1.7)

/k/->/K/-

:Kimi (II.1.67)

Kitmezdim (I.16.51)

Ketirdiñ (I.3.40)

Keşdi (I.1.18)

Keldik (I.1.43)

Kiminin (I.3.11)

Keleydiniz (I.9.139)

/k/->/ğ/-

: ğuşanırdı (I.7.1)

ğocamda (II.7.16)

ğavırma (I.7.70)

ğurudullar (II.1.37)

ğış (I.9.224)

ğazıyoduñ (I.11.18)

ğapānda (I.6.239)

ğıra (I.19.38)

ğomadıñ (I.14.84)

ğardeş (II.7.28)

ğızım (II.7.34)

ğoyunnardan (I.18.13)

ğırkıyoz (I.18.13)

ğırk (I.15.1)

ğolay (II.1.72)

ğomşu (I.6.173)

ğaş (I.14.38)

/k/->/K/-

: Kāynadıyoğ (II.1.98)

Kızı (I.17.113)

/k/ ünsüzünün ötümlüleşme ya da yarı ötümlüleşme yoluyla /ğ/ ya da [K] olmasz durumu EİTA’da alıntı sözcüklerde de oldukça yaygındır. Hem Arapça ve

Farsça hem de batı dillerinden alınan sözcüklerdeki /k/’larda ötümlüleşme ya da yarı ötümlüleşme örnekleri görülür.

/k/->/K/-	: Kastiye (I.1.17)	
/k/->/ğ/-	: ğuzine (I.9.215)	ğınaya (I.7.4)
	ğusur (I.14.84)	ğola (I.4.108)
	ğurana (I.18.80)	ğurban (II.8.10)
	ğadar (II.1.119)	ğadere (II.7.31)
/p/->/b/-	: bide < Yun. pita (I.4.111)	

Eski Türkçede /b/’li biçimleriyle var olan kimi sözcüklerin EİTA’da ilk biçimlerini koruduğu örnekler görülür.

bek = bek (I.10.35)	bişirrik = bişir- (I.12.93)
---------------------	-----------------------------

EİTA’da görülen /s/>/S/ yarı ötümlüleşme ve /s/>/z/ ötümlüleşme örneklerinin tamamı alıntı sözcüklerdedir.

/s/->/S/-	: Sebze (I.5.47)	
/s/->/z/-	: zoba (I.2.60)	zabānan (II.7.19)
	zerhoşumuz (II.7.107)	zebzelik (I.5.76)

ET’de ön seste bulunan /t/ ünsüzü EİTA’da hem TTTYD’de hem de ÖTT’de olduğu gibi ötümlüleşerek /d/ olur. Kimi örneklerde ise /T/ biçiminde yarı ötümlüleşir.

/t/->/d/-	: datlı < tatlı (I.7.68)	dağdıķ (I.9.72)
	daşıdıķ (I.14.131)	daşı (I.14.160)
	darlalarda (II.6.15)	dutduķ (I.14.192)
	duzunan (II.1.46)	

EİTA’ da ötümlü /d/’li şekillerinin yanında /t/’li şekilleri korunmuş olan örnekler de mevcuttur.

tatlısı (I.9.86)	tutarsın (I.9.86)
tuzlu (I.17.135)	tarlalarda (II.6.34)

/t/->/T/- : Tarlaya (II.8.8) Taha (I.5.20)

Alıntı sözcüklerde görülen ötümlüleşme ve yarı ötümlüleşme örnekleri:

/t/->/d/- : datdaravallı (II.7.79) dahtıya (I.8.83)

/t/->/T/- : Tabi (I.3.35)

EİTA'da görülen kimi örneklerde ön seste bulunan /t/ ünsüzünün ötümlüleşmeyip ÖTT'nin aksine korunduğu görülür.

ta < daha < takı⁸² (I.13.30)

3.1.2.2.3.2. İç Seste

EİTA'da iç seste görülen ötümlüleşme ve yarı ötümlüleşmelerden en yaygın olanları /k/ ve /k'/ ünsüzlerinde görülenlerdir.

Kök ve tabanlarda iç seste ötümlüleşme ve yarı ötümlüleşme, EİTA'da hem Türkçe hem de alıntı sözcüklerde görülür. Ötümlüleşmenin en yaygın görüldüğü ünsüzler /k/ ve /k'/ dır.

-/ç/->-/c/-	: ğacaçcılığ (I.2.71)	şırıyaca (II.8.38)
-/f/->-/v/-	: taravı (I.6.145)	lütviye (I.14.122)
	evendi (I.14.26)	mıtvā (I.14.16)
	ğayamdan (I.14.51)	
-/k/->-/g/-	: tegrar (I.19.26)	esgiden (I.19.59)
	keşgin (I.3.24)	yetgi (II.9.143)
	işgembesi (I.7.67)	asgerlik (I.7.21)
-/k/->-/ğ/-	: oğğıya (I.7.65)	şapğa (I.17.20)
	başğı (II.4.12)	çalğı+ (II.3.100)
	ğarağol (II.2.53)	değar (II.9.54)
	başğa (II.9.138)	
-/k/->-/K/-	: isdediKden (I.1.52)	deK_gelmiş (I.6.183)
	ekmeKler (I.7.35)	

⁸² Bk. Gülensoy, a.g.e. s. 260.

-/k/->-/K/-	: aKlı (I.7.26)	aKsoy (I.8.4)
	arKasıña (I.18.130)	gorKmazdım (I.18.72)
	saKlı (II.7.15)	aKsıtman (II.7.115)
-/t/->-/d/-	: işde (I.18.116)	yetmişden (I.19.36)
	ziyāred (I.13.32)	tahdanıñ_üsdünde (II.1.45)
-t+>-T+	: çıkTı (I.1.62)	ğavgacıTur (I.6.139)
	yōkTu (I.11.38)	

3.1.2.2.3.2.1. Eklenme Yoluyla

Sonunda ötümsüz ünsüz bulunan sözcüklere hem ünlüyle başlayan hem de ünsüzle başlayan ekler getirildiğinde son seste ötümlüleşme görülür. Bu olay EİTA'da ileri durumdadır.

-/ç/+>-/c/+	: saķarınıñ_ucu (I.17.4)	toħacınan (II.1.105)
	ğucünde (II.7.6)	ācıñ_altında<<ağaç (I.13.122)
	aħşamacı (II.5.12)	orucu (I.6.190)
-/t/+>-/d/+	:rahadlıħ (I.1.12)	südleri (II.5.5)

Sonu /k/ ve /k/ ünsüzleriyle biten sözcükler ünlü ile başlayan ek aldığıında bu ünsüzler ötümlüleşerek /g/ ve /ğ/ olur. Daha sonra da sızıcılaşarak /ğ/ olur. EİTA'da /k/ ve /k/ ünsüzleri önce ötümlüleşip sonra sızıcılaşarak /ğ/ olmasının yanında sadece ötümlüleşerek /g/ ve /ğ/ olarak kalabilir.

-/k/+>-/g/+, -/ğ/+	: el_eteği (I.16.49)	
-/k/+>-/ğ/+, -/ğ/+	: yoğudu (I.18.104)	sıtğınan (II.8.17)
	çıgarır (II.8.43)	çoğudu (I.16.58)
-/k/+>-/K/+	: çocuKıarı (I.15.87)	saKlı (II.7.15)
	çıKıydıK (II.7.51)	
-/p/+>-/P/+	: yaPdımız (II.5.73)	
-/t/+>-/d/+	: af_idersin (II.2.43)	ğapadamıyolar (II.9.37)
	südünü (I.8.116)	annadırım (I.7.10)

	üsdünün (I.9.116)	ışmar_ediyo (I.5.27)
	gidenner (II.9.91)	
-t+>-T+	:aTdılar (I.18.110)	annaTacağ (I.7.81)
	giTip (I.9.26)	söyleTiklerimi (I.9.172)
	oğuTum (II.3.3)	aTdılar (I.18.110)
	annaTacağ (I.7.81)	ğaTar (II.9.39)
	göTdüler(I.18.107)	

/t/>/d/ ötümlüleşme ve yarı ötümlüleşmesi EİTA'da alıntı sözcüklerde de görülür.

salada (I.3.52)	markedi (I.5.88)	hayaTı (II.1.33)
-----------------	------------------	------------------

3.1.2.2.3.3. Son Seste

Son seste ötümlüleşme ve yarı ötümlüleşme EİTA'da oldukça ileri durumdadır. Karşılaşılan bazı örneklerde, ötümsüz ünsüzle biten sözcüklerin son sesinin ötümlü ünsüzle başlayan sözcükler komşuluğunda ötümlüleştigi görülür. Türkçe sözcükler kadar sıklıkla olmamakla birlikte alıntı birkaç sözcükte de bu olay görülür.

-/ç/>-/c/	:geç (I.8.89)	üc (I.8.108)
-/k/>-/g/	: yemeg (I.7.23)	ekmeg (I.7.46)
	böyüg (I.7.60)	fākirliğ (I.9.29)
	teg (I.19.28)	düvellerdig (II.1.56)
	ineg (II.5.3)	deng (I.2.15)
-/k/>-/K/	: peK (II.4.65)	seçeriK (II.1.44)
	böyüK (II.3.8)	gitdiydiK (II.5.81)
	bilmezdiK (I.3.46)	eriK (I.3.77)
	güççüK (I.5.85)	
-/k/>-/ğ/	: cırlıcıplağ (I.2.12)	dayağ (I.2.42)
	ğacaçcılığ (I.2.71)	ğomşuluğ (I.3.11)

	oluyomuşşuğ (II.8.39)	aççığ (II.1.54)
	çoğ (II.7.5)	
-/k/ > -/K/	: çoK (I.1.33)	ğoyduK (I.3.100)
	yoK (I.5.39)	nā_bacaK (I.5.40)
	baK (I.5.23)	çalışmaK (I.5.68)
	oturuyoK (I.5.117)	çocuK (I.6.62)
	dolardıK (II.1.77)	çocuğluK (II.7.56)
	sarıgavaK (I.6.10)	ayrılıK (I.16.68)
-/p/ > -/b/	: alıb (II.1.101)	sab (I.3.27)
	ğoyub (I.4.7)	götürüb (I.6.46)
	olub (I.15.94)	
-/p/ > -/P/	: saP (I.5.69)	ūdüP (I.9.230)
	sohuP (I.8.17)	heP (II.4.36)
	geliP (II.5.78)	
-/s/ > -/S/	: domatiS (I.3.48)	gös (I.5.70)
-/s/ > -/z/	: tomatiz (I.5.12)	hērkez (I.1.71)
-/t/ > -/d/	: devled (II.3.75)	eved (II.1.115)
	yō_ord (I.3.51)	milled (I.3.155)
	cāvid (II.1.111)	
-/t/ > -/T/	: yō_orT (I.3.51)	

Ötümsüz bir ünsüzle biten sözcüklerden sonra ünlüyle ya da ötümlü bir ünsüzle başlayan sözcüklerin gelmesi durumunda birinci sözcüğün sonundaki ötümsüz ünsüzün ötümlüleşmesi de ulama yoluyla gerçekleşen ötümlüleşmelerdir

-/ç/ > -/c/	: hic_oynyan (I.3.135)	pirinc_ada (I.13.45)
	felc_olursañ (II.8.16)	
-/k/ > -/g/	: gidincig_ırāhad (I.5.42)	ipeg_eleyi (I.3.90)
	dimeg_oruşşunuz (I.6.189)	senelig_izin (II.9.103)
	yëmeg_istiyi (II.5.11)	
-/k/ > -/K/	: bilmezdiK_o_zaman (I.3.46)	böyüK_olur (I.9.182)

	deK_ gelmiş (I.6.183)	teK_ kekik (I.18.65)
	yiyeceK_ ğadar (II.3.71)	
-/k/ > -/ğ/	: yabmağ_ uçun_ o (I.1.48)	almığ_ isdiyo (I.18.103)
	ocağ_ oldu (I.6.141)	gözüm_ marg_ iderse (II.6.9)
	sālīg_ ocā (II.2.53)	
-/k/ > -/K/	: çalışmaK_ isdemedi (I.5.68)	baK_ ayāmı (I.5.120)
	sarığavaK_ okunuyo (I.6.10)	çocuK_ arkasından (I.6.62)
-/p/ > -/b/	: çorab_ ürerdim (I.16.53)	Seyneb_ ebe (I.7.22)
	hesab_ et (I.8.91)	sayīb_ olursa (II.5.61)
	nāsib_ olur (II.7.126)	
-/p/ > -/P/	: heP_ üstünde (I.9.218)	
-/t/ > -/d/	: dāved_ etmiye (I.6.19)	h_ örmed_ idellerdi (I.6.83)
	işāred_ ederdı (I.11.29)	mefād_ edince (II.6.31)
	üsd_ üsde (II.3.118)	
-/t/ > -/T/	: mesuT_ ayten (II.2.40)	

3.1.2.2.4. Ötümsüzleşme -Yarı Ötümsüzleşme

Ötümlü ünsüzlerin yerine ötümsüz ünsüzlerin geçmesidir.

3.1.2.2.4.1. Ön Seste

Ön seste ötümsüzleşme ve yarı ötümsüzleşme EİTA'da /b/ ünsüzünde yaygın olarak görülür. Alıntı sözcüklerde ön seste bulunan ötümlü ünsüzlerin de EİTA'da ötümsüzleştiği örnekler vardır.

/b/->/p/-	: piçerdin < biç- (I.8.101)	pitmedi < bit- (I.9.142)
/b/->/P/-	: Pobası < baba+ (I.5.41)	
/c/->/ç/-	: çetveli << cedvel + (I.8.84)	
/d/->/t/-	: tef < def (I.19.99)	tomatiz < domates (I.5.12)
/z/->/s/-	: o_ sıman << zaman (I.7.21)	
/z/->/S/-	: Seyneb_ ebe < zeynep (I.7.22)	

/v/->/f/- : fişnē < vişne (I.9.237)

3.1.2.2.4.2. İç Seste

EİTA'da iç seste ötümsüzleşme ve yarı ötümsüzleşme Türkçe sözcüklere göre alıntı sözcüklerde daha yaygındır.

3.1.2.2.4.2.1. Kök ve Tabanlar

-/b/->-/p/-	:aplañ < abla+ (I.15.98)	repbim << rabbim (I.13.60)
	kiprit < kibrit (I.11.3)	fapriķa < fabrika (II.3.97)
	tıpda < tıb+ (I.13.56)	güpre<gübre (I.6.208)
	hapiyin <habb+ (I.9.48)	
-/b/->-/P/-	: taPi << tabii (I.16.12)	
/c/->/ç/-	: çetveli < cedvel +(I.8.84)	
-/v/->-/f/-	: tufalete < tuvalet (I.19.94)	

3.1.2.2.4.3. Son Seste

EİTA'da, alıntı sözcüklerin son sesinde bulunan ötümlü ünsüzlerin ötümsüzleşmesi ÖTT ile paralel olarak yaygın bir biçimde görülür.⁸³

-/b/>-/f/	: hoşaf < hoşāb (I.4.121)	
-/b/>-/p/	: kitap < kitāb (I.17.77)	çorap < çorab (I.8.43)
	hap+ << habb (I.9.50)	tākip < takib (I.6.62)
	arapören < arab (I.17.27)	

Türkçe köklerin, iyelik ve kişi biçimbirimlerinin son sesinde bulunan /z/ ünsüzünün ötümsüzleşmesi EİTA'da ileri durumdadır. Bunların bir kısmı ötümsüzleşme bir kısmı da yarı ötümsüzleşme biçiminde olur.

⁸³ Geniş bilgi için bk. Erdoğan Boz, "Doğu Kökenli Kelimelerdeki Kelime Sonu (/b/, /c/, /d/, /g/) Ünsüzlerinin Türkiye Türkçesinde Ötümsüzleşme Sorunu", *Türk Dili araştırmaları (Makaleler-Bildiriler)*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2012a, s. 17-30.

-/z/>-/s/	: hangımıs (I.3.131)	bis (I.9.20)
	bilmes (I.3.62)	giyeleris (II.8.28)
	ğıs (I.3.67)	açamas (I.3.91)
	yaқыıyos (I.3.168)	otus (I.4.6)
	doğus (II.4.50)	las (I.6.77)
	duramas (I.8.103)	ōlanıs (I.9.11)
	haldeyis (I.9.21)	getiriyos (II.2.87)
-/z/>-/S/	: hayvanımıS (I.16.31)	gōS (I.5.70)

3.1.2.2.5. Düşme

3.1.2.2.5.1. Ön Seste

Ön seste /h/ düşmesi pek çok Türkiye Türkçesi ağızında görülür. Fakat muhacirlerin ağızları dışında düzenli olmadığı içi EİTA' da sınırlı sayıda örnekte görülür.

/b/->ϕ-	: isimillahi < bismillahi (I.18.76)
/h/->ϕ-	: üseyin < hüseyin (I.6.79)
	aporlelernen < hoparlör+ (II.4.42)
	ıyımları < hısımları+ (I.13.88)
	arfleri < harfleri (I.11.68)

3.1.2.2.5.2.İç Seste

-/t/->-ϕ-	: çiftçilik < çiftçilik (I.17.38)
-/k/->-ϕ-	: ilk_coul (I.11.72)

3.1.2.2.5.3.Son seste

EİTA'da ünlülerden sonra gelen /ğ/, /r/ sesleri düşer.

-/ğ/ >-φ- : emirdā < emirdaš (I.15.3)

Şimdiki zaman ve geniş zaman eklerinin sonundaki /r/ sesi düşer.

-/r/ >-φ-	: yapıyo (I.4.108)	oynuyo (I.4.119)
	dutuyo (I.4.119)	tanıyo (I.5.9)
	diyo (II.1.2)	yengem_oluyo (II.1.55)
-/r/->-φ-	: götürü (II.1.56)	götürü (I.12.18)
	getiri (I.13.45)	

3.1.2.2.6. Erime

Sözcük içinde bir ünlü ile bir ünsüz arasında bulunan ünsüzün, kendinden önceki ünlünün açıklığı sebebiyle onu uzatarak kaybolmasıdır.⁸⁴ Erime EİTA'da çok görülen ses değişmelerindendir. Hem Türkçe hem de alıntı sözcüklerde yaygındır. Genellikle /f/, /ğ/, /h/, /k/, /l/, /n/, /ŋ/, /r/, /v/, /y/ ünsüzlerinin kaybolmasıyla ve ilk hecede görülür.

3.1.2.2.6.1. İlk Hecede

-VfK->V:K	: yuğa < yufka (I.18.52)	kūteyi << köfte+ (II.1.45)
-VğK->V:K	: ūraşillar < uğraş- (I.2.8)	yīdınla <yığ- (I.3.32)
	āladım < ağla- (I.2.44)	yāmur < yağmur (II.7.52)
	sālaniydı < sağla- (II.7.120)	būdā < buğday (I.4.31)
	ōretmen < öğretmen (II.5.26)	
-VhK->V:K	: pelivandı < pehlivān+ (I.13.120)	
	bāçe < bahçe (I.10.92)	
	saarāmede << sağırhmed (II.2.59)	
	tālili < tahlil+ (I.9.53)	

⁸⁴ Geniş bilgi için bk. Erdoğan Boz, “Ünsüz Düşme ve Kaybolmalarında Terim ve Tasnif Sorunu”, *Türk Dili Araştırmaları (Makaleler-Bildiriler)*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2012b, s. 34.

	rāmetlik < rahmetlik (I.7.103)	
	ītiyarlarıñ < ihtiyār+ (II.2.23)	
	masıs << mahsus (I.14.99)	
-V _k K->V:K	: āsik << eksik (I.14.141)	
-V _ķ K->V:/VK	: ġalabalīdı (I.14.93)	ufādıñ (I.12.61)
	āşamdan < akşam (II.1.46)	
-VIK->V:/VK	: asvatdan < asfalt+ (I.14.47)	
-V _ñ K-/-V _n K->V:/VK	: sōra < sonra (II.7.112)	īsannar < insan+ (I.14.69)
	rekli < renkli (I.16.59)	geşler << genç+ (II.9.90)
	pirişden < pirinç+ (I.4.122)	
-VrK->V:K	: gelīler < gelirler (I.7.101)	edīler << ederler (I.7.105)
	getirisin (I.3.36)	bişirisin (I.3.92)
	verisin (I.13.46)	götürüsün (I.3.81)
	süpürüsün (I.11.8)	getiriken (II.7.12)
-VvK->V:K	: dōlet << devlet (I.8.109)	yārum < yavru+ (I.18.134)
VyK->V:K	: tēze < teyze (I.13.116)	ēle << öyle (II.5.86)
	şōle < şöyle (I.15.38)	şīlernen << şey+ (II.5.86)
	būle << böyle (I.1.10)	

3.1.2.2.7. Yutulma

Sözcük içinde bir ünsüz ile bir ünlü arasında bulunan ünsüzün kaybolmasıdır. “Erime” ile “yutulma” arasında yön farkı vardır.⁸⁵ EİTA’da yutulma olayına sadece /h/ ünsüzünün kaybolduğu sözcüklerde rastlanmıştır.

-KhV->-KV:/V-	: taranayı < tarhana+ (I.9.248)
	haşeş < haşhaş (I.12.75)
	tēris < terhis (I.12.41)

⁸⁵ Geniş bilgi için bk. Boz, a.g.m., s. 36.

3.1.2.2.8. Ünsüz Tekleşmesi

Çoğunlukla alıntı sözcüklerde, bazen de Türkçe sözcüklerde iç sesteki ikiz ünsüzden birinin kaybolmasıdır.⁸⁶ EİTA'da hem Türkçe hem de alıntı sözcüklerde örneği görülür.

-/nn/->-/n/- : sünet < sünnet (I.3.142)

-/vv/->-/v/- : eveli < evvel+(II.1.74) güvetliyse << kuvvet+ (I.3.115)

3.1.2.2.9. Türeme

Söz ön, iç ve son seslerinde sözün aslında olmayan ünsüzün türemesidir (Karaağaç, 2012: 146).

3.1.2.2.9.1. Ön Seste

Söz başı /h/ sesinin varlığını Poppe, Orta Moğolcadaki /h/ ünsüzünün Ön Türkçe ve Ana Türkçeye aynen geçtiğini bugün Güney- Doğu(Çağatay) ve Güney-Batı(Oğuz)lehçesinde korunduğunu belirtir (Gülensoy, 1988: 55).

Ön ses /h/⁸⁷ ve /y/ türemesi EİTA'da karakteristik bir özellik değildir.

/φ/->/h/ : hateş < ateş⁸⁸ (I.18.114)

hindi < [imdi]⁸⁹ (I.9.226)

hinci (I.16.21)

/φ/->/y/ : yiteriz < iteriz (I.13.54)

⁸⁶ Geniş bilgi için bk. Boz, a.g.m., s. 36.

⁸⁷ Geniş bilgi için bk. Gürer Gülsevin, "Türkiye Türkçesi Ağzlarında h Sesi Üzerine", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, S. 2001/I-II, Ankara, 2001b, s. 129-146.

⁸⁸ Gülsevin bu örnekteki /h/ sesinin varlığını makalesinde ön türeme protez başlığı adı altında incelerken, Talat Tekin /h/ sesin varlığını kelimenin aslında bulunan uzun ünlülerin etkisine bağlar. Geniş bilgi için bk. Gülsevin, a.g.m., s. 144; Talat Tekin, *Ana Türkçede Aslı Uzun Ünlüler*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1975.

⁸⁹ Geniş bilgi için bk. Ahmet Bican Ercilasun-Ziya Akkoyunlu, *Kaşgarlı Mahmut, Divanı Lügati't-Türk, Giriş, Metin, Çeviri, Notlar, Dizin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s. 62.

ÖTT’de ön sesinde /v/ türemiş şekliyle bulunan bu eylem kökü EİTA’da ET’deki şeklini koruyamaz ve /v/ sesi türer.

/φ/->/v/- : vurdum_mu (I.2.45)
yotuz<otuz (I.2.85)⁹⁰

3.1.2.2.9.2. İç Seste

-φ/->/r/- : bilerzik < bilezik (I.14.99)

Buradaki türeme asıl yardımcı ünsüz /y/ sesidir ⁹¹

-/φ/->/y/- : fazlayıdı (I.2.56) yapılmadıydı (I.13.29)

Son seste kişiye özel bir türeme vardır.

-φ/->/y/- : haftāy (I.16.17)

3.1.2.2.10. Benzeşme

Bir kelime içindeki ünsüzün boğumlanma niteliği bakımından yanındaki veya uzağındağı bir ünsüzü etkileyerek onu kendine benzetmesidir. Benzeşme yönüne göre ikiye ayrılır: Önceki ses kendinden sonra gelen sesi etkiliyorsa ilerleyici benzeşme, sonraki ses kendinden önceki sesi etkiliyorsa gerileyici benzeşme olur (Korkmaz, 2003: 41).

EİTA benzeşmenin ileri olduğu bir ağızdır. Pek çok sözcükte kök ve tabanlarda, ekleşme ve ulanma yoluyla benzeşme görülür. En çok görülenleri ise;

⁹⁰ Benzer örnek için bk. İleri, a.g.e., s. 54; Erdoğan Boz, *Afyon Merkez Ağzı (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük)*, Gazi Kitabevi, 2006, s. 83.

⁹¹ Yardımcı ünsüzler ve türemeleri konularıyla ilgili geniş bilgi için bk. Günay Karaağaç, *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, 2012, s. 146.

-/nl/->-/nn/-,   -/rl/->-/ll/-,   -/n+l/->-/nn/-,   -/z+s/->-/ss/-,   -/n_m/->-/n_n/-
değişmeleridir.

3.1.2.2.10.1.Kök ve Tabanlar

3.1.2.2.10.1.1. İlerleyici

-/nl/->-/nn/-	: olmiyannara (I.13.115) aslannıyı (I.6.37) sabınnıyoduğ (II.1.105) annamını (II.1.19) fisdannık (I.19.69)	komutannarı (I.13.95) gelinneriğ (I.12.82) düzeniydik (II.1.29) unnar (I.16.70)
-/ly/->-/ll/-	: sandalleynen (I.15.50) millar < milyar (I.14.61)	balıeci < balıye+ (I.14.33)
-/sk/->-/ss/-	: essi (I.1.51)	
-/sl/->-/ss/-	: sessenemiyo (I.5.40)	

3.1.2.2.10.1.2. Gerileyici

-/cz/->-/zz/-	: ezzāneler (I.9.49)	
-/ğn/->-/nn/-	: çinnersin (I.3.21)	inne (I.10.39)
-/kt/->-/tt/-	: ota_alettirikçisi (I.6.57)	

EİTA'da görülen en yaygın gerileyici benzeşme⁹²-/rl/->-/ll/- dir. Caferoğlu bu benzeşme türü için özellikle Eskişehir yöresinde yaygın olduğunu belirtir.⁹³

-/rl/->-/ll/-	: tallalara (II.6.14) yıkallardı (I.3.19) çekeller (I.8.116)	ekellerdi (I.3.16) sāllar<<sağarlar (I.8.116) bağallar (I.9.19)
---------------	--	---

⁹² Benzer örnekler için bk. İleri, a.g.e., s.

⁹³ Geniş bilgi için bk. Ahmet Caferoğlu, "Anadolu Ağızlarında İç Ses Ünsüz Benzeşmesi", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, Belleten, 1958, s. 1-11.

içeller (I.9.77)	serpeller (I.9.91)
giyyollardı (I.9.114)	gidellerimişdi (I.10.11)
gösterillerdi (I.11.66)	alıllar (I.1.33)
yapallardı (I.2.2)	yillerdi (I.2.24)
ekellerdi (I.3.17)	getirilerdi (I.4.110)
satallardı (I.5.53)	ğurudullar (II.1.38)
gelillerdi (II.5.59)	edeller (II.7.87)
-/fk/->-/kk/- : yukkıya (I.9.173)	
-/zs/->-/ss/- : ğalmassağ (I.2.83)	

3.1.2.2.10.2.Eklenme Yoluyla

3.1.2.2.10.2.1. İlerleyici

-/n+l/->-/nn/- :hayvannarı (I.1.13)	isdiyenner (I.1.24)
ķoyunna (II.1.52)	ğazannarı (II.1.104)
zamannarı (II.3.30)	torunnar (II.3.64)
yönnlerden (II.3.82)	salonnar (II.3.87)
nişannallardı (I.3.64)	
-/zl/->-/zz/- : gelmezz̄er (II.5.77)	
-/kl/->-/kK/- : çocukķar (I.11.16)	

3.1.2.2.10.2.2. Gerileyici

-/l+s/->-/ss/- : ossun (I.3.146)	
-/r+l/->-/ll/- : alıllardı (I.12.65)	ūraşıllar(I.2.8)
saçallardı (I.3.22)	ğoyyollarmışdı (II.1.17)
satallardı (II.5.60)	çekeller (II.7.87)
-/t+ç/->-/çç/- : büççeje (I.9.101)	
-/z+s/->-/ss/- : ğalmassağ (I.2.83)	bağmassa (II.5.61)
gessen (II.8.12)	
-/ş+ç/->-/çç/- : iççi< işçi (II.9.135)	

3.1.2.2.10.3. Ulanma Yoluyla

3.1.2.2.10.3.1. İlerleyici

-/n_ı/->-/n_n/-	: on_nira (I.4.117)	
-/m_v/->-/m_m/-	: kim_mar (I.2.52)	gelinim_mar (I.6.235)
	annem_marıdı (II.1.34)	

3.1.2.2.10.3.2. Gerileyici

-/k_g/->-/K_g/-	: deK_gelmiş (I.6.183)	
-/f_b/->-/b_b/-	: elib_bē (I.18.97)	
-/p_b/->-/b_b/-	: arab_böreni (II.6.25)	
-/z_s/->-/s_s/-	: bis_sürünüyos (II.5.82)	

3.1.2.2.11. Dudaksıllaşma

Dudak ünsüzlerinin, yuvarlak ünlüler komşuluğundaki ünsüzlerin yerine geçmesidir. /v/ ünsüzünün /g/, /ğ/, /ğ/, /h/, /k/, /y/ ve /' / ünsüzlerinin yerine geçmesi yaygın bir biçimde görülür.

-/g/-, -/ğ/-, -/ğ/->-/v/-	: suvan (I.10.90)	duvañçayır (II.6.22)
	sav_oluñ (II.7.127)	
-/η, n/->-/m/-	: ğomşuluğ (I.2.77)	ısdambıldayım (I.6.186)
	çarşamba (I.2.8)	
-/y/->-/v/-	: köve (II.7.40)	
-/' /->-/v/-	: dovañınan (I.9.88)	

3.1.2.2.12. Damaksıllaşma

Diş ve dudak ünsüzlerinin, yerini damak ünsüzlerine bırakmasıdır. EİTA'da bir örneği görülür.

-/s/>-/ş/ :herkeş (I.10.92)

3.1.2.2.13. Süreklileşme

Süreksiz ünsüzlerin yerini sürekli ünsüzlere bırakmasıdır. En yaygın olduğu süreklileşme ise -/k/->-/h/- ve -/ç/->-/ş/- değişimleridir. EİTA'da daha çok iç ve son seste görülür. Söz başında görülen süreklileşme

/ç/->-/ş/- : şekdim (I.16.28)' dir.

3.1.2.2.13.1.İç Seste

3.1.2.2.13.1.1.Kök ve Tabanlar

-/c/>-/j/- : mejbur (I.13.104)

-/ç/->-/ş/- : reşberlik (I.1.14)

-/k/->-/h/- : oħuduħ(I.2.41)

yıħar (I.4.134)

aħcier (I.9.17)

aħlum (II.1.9)

arħdaş (I.4.53)

yaħın (I.6.109)

aħşamlayın (I.11.80)

doħuz (II.4.50)

3.1.2.2.13.1.2. Eklenme Yoluyla

-/ç/+>-/ş/+ : genşlerin (II.7.120)

feşliyim (I.15.50)

seşdikden (II.1.44)

aşlınız (II.9.147)

ğaşdı (I.5.71)

aşdı (I.5.73)

geşdi (II.4.67)

borşlandı (II.5.46)

oruşsunuz (I.6.189)	göşdü (I.6.150)
saşları (I.12.70)	ğışğışlıh (I.14.54)
avışladıkları (I.15.84)	
-/k/+>>-/ğ/+ : el_eteği (I.16.50)	
-/k/+>>-/ğ/+ : çığdım (I.11.59)	yoğudu (I.18.104)
-/k/->-/h/- : çıhdım (II.1.32)	baħıyoħ (I.2.36)
koħulu (I.9.241)	çıħarıyodum (I.11.80)
soħup (I.8.15)	yaħar (II.4.49)

3.1.2.2.13.2. Son Seste

-/c/>-/j/- : saklambaj (II.5.42)	
-/ç/>-/ş/ : kaş (I.3.102)	hiş (II.3.102)
yirmi_üş (I.9.82)	kireş (I.11.43)
ğaş (I.8.84)	
-/k/->-/h/- : rahadlıh (I.1.12)	kaldıh (I.1.37)
ğarışıh (I.4.12)	ufah (I.4.27)
çocuħ (I.4.27)	malcılıh (I.4.31)
yoħ (I.4.32)	açıydıh (I.8.28)
yıkardıh (I.8.42)	nolcaħ (II.4.47)
öynuyoduħ (II.4.49)	baħ (II.4.69)

3.1.2.2.14. Süreksizleşme

Sürekli ünsüzlerin, yerini süreksiz ünsüzlere bırakmasıdır. EİTA'da aşağıdaki örnek tespit edilmiştir.

-/j/->-/c/- : candarmıya(I.6.245)

3.1.2.2.15. İkizleşme

İç seste, vurgulu ikinci hecenin başında bulunan ünsüzün tekrarlanmasıdır. İkizleşme çoğunlukla iki ünlü arasında bulunan ünsüzlerde gerçekleşir.

-/ç/->-/çç/-	: güççük (I.8.20)	
-/m/->-/mm/-	: amma (II.7.1)	
-/s/->-/ss/-	: yüssük (I.9.79)	yassaḥ << yasaḥ (II.1.80)
-/ş/->-/şş/-	: aşşâ (II.8.15)	döşşeg (I.3.68)
	eşşēnen (II.5.60)	

3.1.2.2.16. Örneksime

Sözcüklerdeki biçimbirimlerin örnek alınarak başka yapılara aktarılmasıdır. İyelik kökenli 2. teklik kişi biçimbirimindeki /η/ sesinin adıl kökenli 2. teklik kişi biçimbirimine aktarıldığı durumlardır ve EİTA'da çok yaygın olarak görülür. İki ağız grubunda da çok sayıda örneğine rastlanır.

savırḥsıḡ (I.3.34)	guyarsıḡ (I.3.39)
yapıyosuḡ (I.3.51)	ğaynadırsıḡ (I.3.78)
gelırsıḡ (I.4.117)	bişirecāmıḡ (I.5.83)
yitişdirmiḡ (I.5.85)	biliyoḡ (I.5.97)
dökersıḡ (I.7.41)	gelırsıḡ (I.7.59)
gelırsıḡ (I.11.6)	kesersıḡ (I.11.33)
verırsıḡ (I.13.46)	güsdermesıḡ (I.16.69)
beyin ğanması olmuḡsuḡ (I.15.45)	gidersıḡ (I.17.119)
afedersıḡ (I.17.6)	yeşil_alırsıḡ (I.18.19)
olmasıḡ (II.1.61)	afidersıḡ (II.2.43)
dönebilırsıḡ (II.3.58)	taḡarsıḡ (II.3.121)

Görülen diğer bir örneksime örneği, görülen geçmiş zaman ve dilek-şart 1. çokluk kişi biçimbirimidir. -{DI⁴} ve -{sA} biçimbirimleriyle kullanılan -{K} kişi biçimbirimi, -{DI⁴K} sıfat-fiil biçimbiriminden örneksime yoluyla oluşmuştur. Adıl

kaynaklı kişi biçimbirimi -{(I⁴)z} yerine kullanılmaktadır. Bu kullanım da EİTA'da çok yaygındır.

varrıĥ (I.4.98)	gelürük (I.4.98)
ġoyarıĥ (I.12.88)	duz_atarıĥ (I.12.88)
yürüruĥ (I.12.88)	yumaĥlarıĥ (I.12.88)
yaparıĥ (I.12.91)	bişirrik (I.12.93)
keserik (I.12.94)	varrıĥ (I.4.98)
gelürük (I.4.98)	düverik (II.1.44)
savırrıĥ (II.1.44)	sererik (II.1.44)
seçeriK (II.1.44)	alıyıĥ (II.3.50)

3.1.2.2.17.Göçüşme

Bir sözcükte bulunan komşu ya da uzak ünsüzlerin sıralanışının deġiřmesidir. EİTA'da kimi örnekleri görülür.

-/ml/->-/lm/-	: melmeket < memleket (II.5.46)
	çölmā < çömlek (I.6.234)
-/rm/->-/mr/-	: kemresi < kerme (I.3.109)
-/r-y/->-/yr/-	: ceyran < cereyan (I.4.135)
-/rh/->-/hr/-	: tahrana < tarhana (I.9.101)

3.1.2.2.18.Yarı Ünlüleşme

Sürekli ünsüzlerin yerini yarı ünlü /y/ ünsüzüne bırakmasıdır. EİTA'da birçok örneġi görülür.

-/g/-, -/ġ/->-/y/-	:deyil (I.6.169)	eyer (II.7.39)
	deyerse (II.7.75)	deyiş (I.3.162)
	deyirmen (I.9.224)	
-h->-y-	:sayib (I.1.62)	vallāyī (I.6.174)
	siyat << sıhhat (I.8.120)	

3.1.2.2.19. İkili Kullanım

Bir sözcükte iki farklı ünsüzün birbirinin yerine kullanılmasıdır. EİTA'da /r/ ve /l/ akıcı ünsüzlerinin birbirinin yerine kullanıldığı örnekler görülür.

ğāli (I.16.9)

ğāri (I.4.15)

3.1.2.3. Ünlü-Ünsüz Değişmeleri

3.1.2.3.1. Büzülme

Bir sözcük içinde iki ünlü arasında bulunan sürekli bir ünsüzün, ünlülerin açıklığında kaybolmasıyla oluşur. Çoğunlukla ünlü uzamasına sebep olur.⁹⁴ EİTA'da örneği çoktur.

-VğV- >-V_ V/ V:-	: emirdāndan (II.9.70)	öldüne (I.15.59)
	düne (I.9.116)	çardı (I.15.43)
	lēnnerinen (I.7.35)	dā_ıldı (I.6.141)
	sōk (I.7.60)	dāl (II.1.23)
	yaptırdını (I.7.89)	āşdan (2.I.58)
	çāraraḥ (II.1.95)	sāyoz (II.4.71)
	māza (I.6.18)yō_orT (I.3.51)	
	de_ıl (I.8.118)	
-VhV- >-V_ V/ V:-	: mälle (I.7.43)	büyükşēr (I.6.203)
-Vkv- >-V_ V/ V:-	: o_vāt (II.1.48)	güççüdü (II.6.31)
	ekmāni (II.1.75)	meslēni (II.3.11)
	yīcēḡi (I.9.24)	
-VnV- >-V_ V/ V:-	: dūr (I.3.64),	
-VrV- >-V_ V/ V:-	: buralāmızda (I.4.52)	
-VyV- >-V_ V/ V:-	: bilmīm (I.7.87)	arabīnan(I.5.47)
	şīkāt (I.6.37)	olmīnca(I.6.5)

⁹⁴ Geniş bilgi için bk. Boz, a.g.m., s. 34

ölm̄icek(II.3.75)	yem̄emiz(II.4.39)
īleşir (II.8.17)	yükl̄elim(I.6.49)

3.1.2.3.2. Derilme

Sözcük sonunda iki ünlü arasında bulunan sürekli bir ünsüzün, ünlülerin açıklığında kaybolmasıyla oluşur. Çoğunlukla ünlü uzamasına sebep olur ve sözcük uzun ünlüyle biter.⁹⁵ EİTA'da aşağıdaki örneklerde görülür.

-VğV >V:	: bayā (I.8.82)	mezallā (I.2.18)
	barmā (I.3.26)	yā (I.3.111)
	aşā (I.17.96)	buzā (I.27.80)
	bayā (I.6.115)	ķırā (II.7.109)
	tereyā_ alırdıg (I.7.51)	
-VhV >-V	: vallā (I.8.38),	tā (II.7.114)
	nikā (I.1.50)	
-VnV >-V	: bā < bana (I.5.82),	sā<sana (II.5.65)
-VyV >-V	: pek_ī < iyi (II.5.44),	
-VkV >-V	: ötā << öteki (I.5.66)	

3.1.2.3.3. Hece Tekleşmesi

Bir söcükte, benzer seslerden oluşan iki hecenin kaynaşmasıyla hece sayısının azalmasıdır. EİTA'da -/rI⁴rI⁴/- hecelerinin bazı örneklerde tekleşmeye uğradığı görülür. -/nana/- birer örnekte tekleşmiştir.

-/rI ⁴ rI ⁴ /- >-/φrI ⁴ /-	: götürüz (I.13.38)	süpürsün (I.11.7)
	bişiriz (I.18.57)	tek_oturum (I.5.92)
-/nana/->-/φna/-	:kaynamıg < kaynanamın (I.11.16)	

⁹⁵ Geniş bilgi için bk. Boz, a.g.m., s. 36.

3.1.2.3.4. Gurup Düşmesi

Bir ünlü ve bir ünsüzden oluşan ses gurubunun düşmesidir. EİTA'da kimi örnekleri görülür.

sirlendī << sinirlen- (I.17.20)	onnan<< onun+ (I.19.25)
ünüversde < üniversite+ (I.17.36)	yīdınla < yığdığınla (I.3.32)
hasdanırsa < hastalanırsa (II.5.32)	

3.1.2.3.5. Ünlü-Ünsüz Uyumsuzluğu

Türkçe sözcüklerde ön damak /e/, /i/, /ö/, /ü/ ünlüleri ön damak /g/, /k/, /l/ ünsüzleri ile art damak /a/, /ı/, /o/, /u/ ünlüleri ise art damak /ğ/, /k/, /l/ ünsüzleri ile ortak hece kurarlar, buna ünlü-ünsüz uyumu denir.⁹⁶ Ünlü-ünsüz uyumsuzluğu daha çok alıntı kelimelerde görülür. Türkçe yalnızca bir örnekte tespit edilmiştir.

be'kar (I.1.12)	fe'lan (I.1.39)
nikā (I.1.50)	pi'lav (II.7.54)
tā_āleden (II.8.10)	meselā (I.9.131)
ok'uluñ (I.2.48)	ı'abayı (I.3.33)
kā'ırbar (I.14.162)	şikātim (I.14.167)

⁹⁶ Geniş bilgi için bk. Muharrem Ergin, *a.g.e.* s. 74-75.

3.2. BİÇİMBİLGİSİ

3.2.1. İŞLETİMLİKLER

3.2.1.1. Ad İşletimlikleri

3.2.1.1.1. Sözdizimsel (Dizime Bağlı) Anlamsal İşlevler

3.2.1.1.1.1. Tümce ve Söz Öbeği Düzeyinde (ad-eylem, ad-ad; ad-ilgeç bağlantısı) Sözdizimsel Anlamsal İşlevler (Durum İşlevleri)⁹⁷

3.2.1.1.1.1.1. +{ϕ} “Yalın”

Temel sözdizimsel işlevi adları eylemlere bağlamak olan yalın durumun temel anlamsal işlevi de tümcede ad-eylem bağlantısıyla özne ve nesne gibi zorunlu tümleçleri yapmaktır. Bununla birlikte söz öbeklerinde, ad-ilgeç bağlantıları kurarak belirtme işlevi görür.

Ad-Eylem Bağlantısı

Ad-eylem bağlantısında tümcede/tümcecikte; özne ve nesne gibi zorunlu tümleçleri yapma işlevleri vardır.

on beş dene bekara yemek+ϕ yapıyodum. (I.1.69) (nesne)

hamır+ϕyilerdi, kompasda+ϕ yıllerde, (I.2.22) (nesne)

ğoyun+ϕ keseller, şey yapar topaç+ϕyapallardı.(II.1.36) (nesne)

yāni mecbur çalışīler adamlar+ϕ. (I.4.79) (özne)

şū hem gēzen öğretmen verdiler bize işde o esas. öğretmen+ϕ bizi beşe gadaḡ oḡutdu. (II.5.26) (özne)

⁹⁷“ 'Hal kategorisi"nin tarif, tasnif ve izahı ve konuyla ilgili kullanılan terimlerde geniş bilgi için bk. Osman Mert, “Türkçe’de Hâl Kategorisi ve Öğretimi”, *Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 21, Erzurum, 2003, s. 25-31;

Ad-İlgeç Bağlantısı

ğış+φ için dolma dolduruyos.(I.9.236)

oranın devleti biraz sana yiyeceK+φ ğadar para veriy (II.3.71)

kendi ğızım+φ gibi (I.9.40)

vallā bu biz de bilmezik zamānında göktepe+φ diye bizim yāni(II.9.9)

Ad-Yardımcı Eylem Bağlantısı

Yalın durum, ad-yardımcı eylem bağlantısıyla birleşik eylem öbekleri kurar ve bu öbekler tümcede genellikle yüklem olur.

geldik, biçere ortah+φ etdiler adamına, atın zamāni motur mutur yoğ. (I.14.29)

namaz+φ ğırlarlar, namazı ğıldıqdan sōna herkes yemēni yir, ziyāretni yapar, ğazanını ğabını yıkar gelirler.(I.13.36)

irāmatlıh+φ oldu ya eyle işde babam_ marıdı o da bēyle benim gibi me_avi gözlüymüşdü oña da ğıt sat yetiya ahlım. (II.1.8)

elimize ayāmıza düşdü mūtaç+φ oldu.(I.1.55)

3.2.1.1.1.1.2. +{(y)A} “Yönelme”⁹⁸

Temel sözdizimsel işlevi ad-eylem bağlantısı kurmaktır. Ad-ad ve ad-ilgeç bağlantısıyla söz öbekleri de kurar. Temel anlamsal işlevi ise “yönelme”dir.

Ad-Eylem Bağlantısı

Ad-eylem bağlantısında tümcede/tümcecikte; nesne, belirteç tümleci (yönelme, yaklaşma, zamanda sınırlandırma, içinlik, mahsusluk, durum, eder, ölçü, bedel, oran, araç, neden, amaç, karşılaştırma, bulunma, verme, bildirme, kuvvetlendirme vb.) ve (mantıkça) özne yapma işlevleri vardır.

⁹⁸ +{A} durum biçimbiriminin işlevleri hakkında geniş bilgi için bk. Erdoğan Boz, *Türkçesinde +{A} Durum Biçimbirimi*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007a, s. 67-69.

on beş dene beķar+a yemek yapıyodum. (I.1.69) (içinlik)
 gelini arabı+ya bindirikene pala felan gerellerdi gelini kimse görmesiñ diyi. (I.2.11)
 (yönelme)
 õretmeni dõmi+ye ğakıyolar. (I.2.66) (amaç)
 harman zamānı oraķ tırpannan biçerlerdi tamam adam+a yardım+a giderse o
 tırpannan biçerdi sen de desdesiniñ basardın. (I.3.14) (neden, amaç)
 hepimiz tandır+a dolardıķ günevileri sererdik. (II.1.77) (yönelme)
 çorab_örüyom ayām+a. (I.18.6) (amaç)
 üç dene ...kilimi doķudum ha buncāz halim+e baķma sen benim. (I.18.21) (nesne)
 kemal ğoymuşlar onun_adıñı sen kemal pařasıñ demişler anninem+e. (I.7.20)
 (nesne)
sabaķ+a gitdim orıya sel de gelmiş tekge. (I.13.14) (zamanda sınırlama)

Yaklaşma biçimbiriminin EİTA’da hem I. hem de II. alt ağız bölgesinde çok sık olmamakla birlikte dar ünlülü kullanıldığı görülür.⁹⁹ Bu “daralma” olayında çoğunlukla komşu /n/ ve /y/ ünsüzlerinin etkisi vardır.

ārpa būda çuwallara ğuydular. arabı+yı yüklediler gitdiler. (I.6.217)
 şey_ıyapdım cām çaldı bi baķdım ğapı+yı çığdım teyze didi baķ saña nelēr getdim
 dedi.(I.13.112)
 e unnar oralı böyüdü burı+yı geliP de uyum sālarmı iş yaparmı?(II.5.78)
 elinde beķar şeyinde böyüdüķ õle burı+yı da amcamın_evine geldim gene aynı
 vaziyetde_ışde.(I.1.15)

⁹⁹ Geniş bilgi ve örnekler için bk. Leyla Karahan, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 153; Zeynep Korkmaz, *Güney-Batı Anadolu Ağızları Sesbilgisi (Fonetik)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, s. 45.

Ad-İlgeç Bağlantısı¹⁰⁰

“{(y)A} + ilgeç” yapısının ilgeç öbeğine yüklediği anlamsal işlevler; sınırlandırma (yönelme ve süre), belirsizlik (yönelme ve zaman), aitlik, bahis, konu, görelilik, karşıtlık ve karşılıktır.

sañ+a göre dimedim yavrum. (II.1.6)

vallā ilkoğul üç+e ğadarı gittim. (I.3.5)

boyasını alırsın, boyarız. oña göre yeşil alırsın, ğırmızı alırsın oñ+a göre bayarsın. (I.18.19)

şimdi bizim burası geçit yeridir burda beş altı köy var işde güneyimizde dālarıñ içinde emirdān+a dōru. (II.2.45)

altı yüz millon yazmışlar üç çüz zira+ya ğarşı. (I.6.26)

Ad-Yardımcı Eylem Bağlantısı

Yaklaşma durumu, ad-yardımcı eylem bağlantısıyla birleşik eylem öbekleri kurar ve bu öbekler tümcede genellikle yüklem olur.

hep eyle diyolar ya nazar+a gidiyoñ biz de. (II.1.5)

babam ıçık çoluğ çocuğ ço alınca beni māñeme+ye verdi. (I.6.267)

hindi hazır hazır ekmek her şey hazır+a bindi yavrum. (I.7.47)

¹⁰⁰ “Ad+durum biçimbirimi+ilgeç” yapısıyla kurulan ilgeç öbekleri hakkında geniş bilgi için bk. Şaziye Dinçer, “Türkiye Türkçesinde “Ad+Durum Biçimbirimi+İlgeç” Yapısındaki İlgeç Öbeklerinin İşlevleri”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar, 2008.

3.2.1.1.1.1.3. +{DA} “Bulunma”¹⁰¹

Temel sözdizimsel işlevi olan ad-eylem bağlantısının yanında ad-ad ve ad-yardımcı eylem bağlantısıyla söz öbeği kurar. Hem ad-eylem bağlantısıyla tümcede hem de ad-ad ve ad-yardımcı eylem bağlantısıyla söz öbeklerindeki temel anlamsal işlevi “bulunma”dır.

Ad-Eylem Bağlantısı

Ad-eylem bağlantısında tümcede/tümcecikte; belirteç tümleci (bulunma, yer, süre, araç, devamlılık, konu, tarz, durum, miktar, kısım, karşılaştırma vd.) yapma işlevi vardır.

iyi oldu yémekleri ben kendim yapardım hep yāmur du asın+da biz yemek yaparız.(I.13.21) (zamanda bulunma)

koyun ğıyın+da godün né yandan geldiniz siz? (I.14.58) (bulunma)

sanki bur+da pusu+da yatıyo.(I.14.191) (bulunma, durum)

bu ğasım+da öldü ğızım. (I.15.56) (zamanda bulunma)

bizim zamanımız+da talebe atmış talebe olurdu şimdi beş_ältı talebe var u da dışardan gelen_ışçilerin çocukları. (I.17.68) (süreç, dönem)

tirid deyi so_an, biber, domatis salça ne yödu bizim çocuklümüzda melemin ğıvāmin+da onu da sulandırısıñ.(I.19.57) (durum)

bu köylerin hebsin+de bi bālıca hariç o köyler+de bu köylerde çiftelerden merkezi̇ sisdeminen okunuyo ezan.(II.1.80) (bulunma)

¹⁰¹ Geniş bilgi için bk.Erdoğan Boz, *Türkiye Türkçesi Biçimsel ve Anlamsal İşlevli Biçimbilgisi(Tasnif Denemesi)*, Gazi Kitapevi, Ankara, 2012,s. 13; Semra Alyılmaz, “Türkiye Türkçesinde Bulunma Hali Kategorisi”, *Dil Araştırmaları*, S. 7, Güz 2010, s. 107-123.

Ad-Ad Bağlantısı

“Bulunma öbekleri ortaç/ulaç/ad-eylem öbeklerinden oluşturulmuş kısaltma öbekleridir” (Boz, 2012: 14). Metinlerimizde örneğine rastlanmamıştır.

Ad-Yardımcı Eylem Bağlantısı

Bulunma durumu, ad-yardımcı eylem bağlantısıyla birleşik eylem öbekleri kurar ve bu öbekler tümcede genellikle yüklem olur. Metinlerimizde örneğine rastlanmamıştır.

EİTA’da bulunma biçimbirimi bir örnekte dar ünlülü olduğu görülür.

şeyden olan_evinden iki kadın giderdi or+dı yimek pişirir.(I.3.73)

3.2.1.1.1.1.4. +{DAn} “Ayrılma”¹⁰²

Temel sözdizimsel işlevi ad-eylem bağlantısı kurmak, temel anlamsal işlevi ise “ayrılma”dır. Ad-ad, ad-ilgeç ve ad-yardımcı eylem bağlantıları kurarak söz öbekleri de oluşturur.

Ad-Eylem Bağlantısı

Ad-eylem bağlantısında tümcede/tümcecikte; (eksiltili) nesne, belirteç tümleci (ayrılma, uzaklaşma, yer, durum, eder, ölçü, bedel, oran, araç, neden, amaç, karşılaştırma, kuvvetlendirme, kısım, kaynak vd.) ve (örtülü, eksiltili) özne yapma işlevleri vardır.

bunnar dünür gelse hadi o géce annem+den ben sopa yiyödüm sen çãrdun diyödu. (I.1.27) (örtülü özne)

bütün koylüler ya mahmudiye+den falan heP geliyölar şu bizim parh yapıldı ya orda yemek veriyolar. (II.4.36) (ayrılma)

¹⁰² Geniş bilgi için bk. Boz,2012, a.g.e., s. 15.

yaylı yapallardı kilimler+den öylē gelin_ālīlardı. atlarnan. (I.2.2) (malzeme)

tabi adam+dan bi yaş küççük, o ben+den bi yaş büyüğ. (I.3.4) (karşılaştırma)

atın_üsdünü yükllelerdi dirgennerinen sen üsdün+den çinnersin. (I.3.21) (yer/yön)

unu elersin güzelce o ipeg eleg+den eliyon yōrsuñ hamırını börek_açarsıñ. (I.3.95) (araç)

bizim burda yoñ da ortaköy+den falan satan_olmuş yāni. (I.4.73) (yer)

piriş+den yapallar, bulgur da yapallar. (I.4.123) (malzeme)

sacı ğurarsın hamırını yanını yayarsın. peynir+den mi yapcān, patetiz+den mi, cacık+dan mı ne isdersen. (I.9.176) (malzeme)

ğavğa+dan dó_úř+den da_ıldı gitdi. (I.6.138) (neden)

yatañ_odaları hepsini tüm+den döşüyün. (II.3.120) (durum)

Ad-Ad Bağlantısı

“Ayrılma öbekleri ortaç/ulaç/ad-eylem öbeklerinden oluşturulmuş kısaltma öbekleridir” (Boz, 2012: 17). Temel anlamsal işlev “ayrılma” olmasına rağmen aşağıdaki örneklerde farklı anlamlar kazanmıştır.

üçe ğadar da évelkileri okuyodu, biz+den büyükler okuyodu. üçe ğadar sona beşe ğadar. (I.2.40) (karşılaştırma)

bōle bunun genişlīde diş vardı bōle dāř+dan kesgin kesgin o düven didiklerinin altında onnan üsdüne binerdin (I.3.24) (karşılaştırma)

unu elersıñ güzelce ondan bi yuğa yaparsın inçecik, bōle sigara kādın+dan inçe, yazıları görünür. (I.3.91) (karşılaştırma)

humeyin+den lastinen lastik var ondan uçğur varıdı bālamıya, yuñ çorap varıdı onnarı arıdanıya_ğadar_işde beyle oldu. (I.8.43) (malzeme)

āř+dan(<<ağaç+dan) yapma şurda toñmañ. (II.1.58) (malzeme)

Ad-Ad Bağlantısı

Ad- ad bağlantısıyla kurulan ikileme örnekleri belirteç tümleci olarak görev yapar.

şindi yalan yoğ dışardan şēr+den mür+den gelenner var bi ğaş kişi, her taraf parsellendi, ölçüldü biliyoñ nu? koyuñ şēr+den şur+dán eses alannar hep türkmen.(I.17.37-38)

ondan sōna şur+dan şurıyaça saç kesellerdi. (II.8.38)

ğızınan ışmar_ediyo o_ zaman tilifon mu var. ğarşı+dan ğarşı+ya¹⁰³, ondan sona kamileye sōlüyoğ ğāretdin bayramda. (I.3.27)

Ad-İlgeç Bağlantısı¹⁰⁴

“+{Dan} + ilgeç” yapısının ilgeç öbeğine yüklediği temel anlamsal işlev “ayrılma”dır. Bunun yanında yer, yön, ayrılma, süre, belirtme, konu, neden, bağlılık, karşılaştırma, süre, sıra, belirtme, kesinlik, sınırlandırma, ilgi gibi işlevleri de gösterir.

ā biz şim+den geri toprā bañıyoğ,(I.2.36)

orıya dāvedlisiñiz yarın+dan_ için didi.(I.6.21)

nōñut yēme_ī biz fasille+den çok nohut yiriz.(I.13.78)

vallā on_ beş+den aşşā hiç virmiyolar.(I.6.172)

¹⁰³ /+Dan...+A /yapısıyla oluşturulan ikilemelerin cümle içerisinde kazandıkları anlamlar için bk. Gülsev Sev, “/+Dan...+A / Yapısına İlişkin”, *Türkoloji Dergisi, (Dil ve Edebiyat Araştırma Derneği)*, C.XV, S.1, Ankara, 2002, s. 247-259.

¹⁰⁴ Karahan’ın; “-DAn sonra ve -DAn önce yapısı içindeki sonra ve önce kelimeleri, zaman, yer, sıra anlamlarını korudukları, isimlerle aralarına pekiştirici veya derece bildiren bir unsur alabildikleri, ortak bir isim etrafında art arda kullanılabildikleri örneklerde birer zarftır. Zarf olarak kullanıldıkları örneklerde ortaya çıkan yapı ise nitelik isimleriyle yapılan *ondan güzel, senden çalışkan, bizden neşeli* gibi kelime gruplarından hiç farklı değildir. Gerek bu gruplar, gerekse *senden sonra, benden önce* vb. gruplar bir “uzaklaşma grubu”dur.” (Karahan, 2007: 47) ifadesi göz önünde bulundurularak “önce” ve “sonra” sözcükleriyle kurulan kimi öbekler “ilgeç öbeği” kapsamına alınmamıştır.

duvanay, öteyi yeni duvan koymuşar, bun+dan aşşasını orta köy koymuşlar. (I.4.1)

Ad-Yardımcı Eylem Bağlantısı

Ayrılma durumu, ad-yardımcı eylem bağlantısıyla birleşik eylem öbekleri kurar ve bu öbekler tümcede genellikle yüklem olur.

link vardı atnan döner böyle dübek, link, dübek işte öyle bi şey denirdi. onda bi öyle bi el+den geçerdi. (I.19.90)

3.2.1.1.1.1.5. +{(y)lA(n)}, +{nA(n)} “Birliktelik”

Temel sözdizimsel işlevi ad-eylem bağlantısıdır. Bunun yanında ad-ad, bağlantısıyla söz öbekleri de oluşturur. Tümcede ve söz öbeklerinde temel anlamsal işlevi “birliktelik/araç”tır.

Ad-Eylem Bağlantısı

Ad-eylem bağlantısında tümcede/tümcecikte; belirteç tümleci (birliktelik, araç, durum, neden, süreç, başlangıç vd.) yapma işlevi vardır.

hamuru suy+nan ğaynadırdıñ, bişiridiñ böyle biraz. (I.19.50) (birliktelik)

aynı bura gibi oranın_ evleri bele üsd_üsde üçer ğatlı, üç ğatlı olıyı, aşşada oturma salon+nan mutvak, bonyo, tuvalet. (II.3.118) (birliktelik)

ben dördüncü sınıfı birağdım üş dene beygir+nen pullū+nan çit sürdüm. (I.8.90) (araç)

göce tarınasını süzme yurdu burdan gelinden yurd_aldım, süt, yürt yaptım süzme yürt, göce+yle kardım, kurutdum, koydum kışlık. (II.7.33) (birliktelik)

onnarı bi şe_ yapallardı sona götürü gene aynı deminki didim gimi daşda düvellerdig şeynen tohma+nan. (II.1.57) (araç)

Ad-Ad Bağlantısı

“Ad-adbağlantısıyla kurulan birliktelik öbeklerinde temel anlamsal işlev, “birliktelik”tir. Bu öbekler, biçim ve işlev bakımından sıfat öbeklerini andırırlar. Birliktelik öbekleri, ortaç/ulaç/ad-eylem öbeklerinden oluşturulmuş kısaltma öbekleridir” (Boz, 2012: 19).

ğoca ğazannar+nan tereyā_ alırdıĝ şindi. (I.7.51)

sana ya_ı götürüdün datlı ğutular+ınan tenekeler+inen dat_ lolurdu onu şöyle ufaĝ tabaklara ğuyar böler on da õle götürüdün. (I 19.41)

Ad-ad bağlantısıyla kurulan ikileme öbekleri sözdizimsel işlev açısından tümcede belirteç tümleci olarak görev yapar.

orası esgi evidi işde ilk_aldımız evler oreydi, geldik şerdeydik, geldik oreyi burda bi sürü çolū+nan çocu+nan olur mu burıya ev yapıdık işde õle gitdi. (I.13.140)

3.2.1.1.1.1.6. +{CA} “Eşitlik”

Temel sözdizimsel işlevi ad-eylem bağlantısı kurmaktır. Bununla birlikte ad-ad bağlantısıyla söz öbekleri de oluşturur. Tümcede ve söz öbeklerinde temel anlamsal işlevi “eşitlik”tir.

Ad-Eylem Bağlantısı

Ad-eylem bağlantısında tümcede/tümcecikte; belirteç tümleci (eşitlik, yakınlık, benzerlik, gibilik, görelilik, durum, uygunluk, zaman, süreç, ölçü, abartı, karşılaştırma vd.) yapma işlevleri vardır.

hah ğuru eriK, biz_ona çir dirik bisim köyde ondan alırsın ğüzēl+ce onu ğaynadırsın, ğavırsın yā ğorsun, (I.3.78) (gibilik/yakınlık)

bizim dilden dēl_onnarınki yani pek fazla bi ğonu bilenleri yoĝ yāni ben+ce bayā gidip geliyolar yāni. (I.8.82) (görelilik/bakış açısı)

yāni bu ğadar oldūmuza biner+ce ūükür. (I.9.39) (çokluk/ abartı)

yimek soframız hēc_ortadan ğaĝmazdı köy_alkı öyle+ce bilir bunu. (I.19.21) (durum)

īy+ce yānan biūer. (I.3.112) (durum)

yaūımı büyüdmüşler nikā hemen anneme saĝlı+ca anneme imza atdırıyolar orda esĝiūerde. (I.1.50) (durum)

bide yaparıū cıvıĝ+ca yūrusuĝ hamırını bide yaparıū. (I.9.174) (ölçü)

Korkmaz, bu biçimbirimin verme hālinden sonra gelerek, mekānda yön ve sınırlama gösterdiğini ama Türkiye Türkçesi, Azeri ve Türkmen yazı dillerinde bu vazifesi ile artık yaşamadığını sadece yer yer bāzı Anadolu aĝızlarında, zaman kelimelerine eklenmiş olarak kullanıldığını belirtir. Metinlerimizde bu kullanıma rastlanmıştır (Korkmaz,1959) .

yabmaz mı dā bi seni-y-e-ce iki seni-y-e-ce yapmadıĝ bunnarıĝ_evde dā dibek ūey soĝu daūlarmız

Ad-Ad Baĝlantısı

“Ad-ad baĝlantısıyla kurulan eūitlik öbeklerinde temel anlamsal iūlev, eūitliktir. Bu öbekler, biçim ve iūlev bakımından sıfat öbeklerini andırırlar. Eūitlik öbekleri, ortaç/ulaç/ad-eylem öbeklerinden oluşturulmuş kısaltma öbekleridir” (Boz, 2012: 20).

bol+ca bi ĝarpız getirillerdi harman zamānı. (I.3.50)

3.2.1.1.1.2. Söz Öbeği Düzeyinde (ad-ad bağlantısı) Sözdizimsel Anlamsal İşlevler

3.2.1.1.1.2.1. +{(n)I⁴n}, +{im} “İlgi”¹⁰⁵

Temel sözdizimsel işlevi ad-ad bağlantısı kurmaktır. Temel anlamsal işlevi ise belirtme ve sahiplik şeklinde ilgi kurmaktır. EİTA’da bu biçimbirim +{(n)I⁴n} şeklinin çok sayıda örneği mevcuttur.

İlgi öbeği (Ad/Adıl+{(n)I⁴n},+{im} +Ad)

Ad/adıl-ad bağlantısıyla kurulan öbeklerde “ilgi öbeği” denir ve temel işlevi “belirtme ve sahiplik”tir. Yaygın şekilde “ilgi” işlevi kabul edilir.

ben+im bi enişde (I.1. 39-40)	ben+im_ölan (1.2.20)
ben+im_evde (I.4.103)	ben+im gaynına (I.5.100)
ben+im_odya (I.5.105)	gelin+in dayre(I.9.150)

Belirtili ad öbeği (Ad+{(n)I⁴n}, +{(n)I⁴n}, {+{im}+Ad+İyelik)

Tamlayanın ilgi, tamlananın iyelik biçimbirimini aldığı ad öbeğidir. Belirtili ad öbeklerinde tamlayan ve tamlanan arasında geçici bir bağ vardır.

süt+ü+ñüñ içine (I.7.59)	köy+ün yarı+sı (II.9.126)
ablam+ıñ göca+sı (I.1.40)	arğadaş+ıñ biri+si (I.2.50)
tarla+ları yōdu çō+nuñ (II.9.98)	cāmi+nin karşı+sın+a (II.2.41)
ora+nın devlet+i (II.3.71)	otlar+ıñ_ara+sın+da (II.7.50)

¹⁰⁵ “İlgi” biçimbirimi adlarla adları bağladığı ve ad-eylem bağlantısı kurmadığı için “durum işlevleri” arasına alınmamıştır. Bu konuda geniş bilgi için bk. Boz, a.g.e., s. 21-25.

melemn+in ğivām+ın+da (I.19.57)

bunar+ın_çel+in+den (I.12.84)

ōlanlar+ım+ın yan+ın+a (I.16.71)

dúüner+in hiş dad+ı duz+u (I.2.4)

genşler+in_uyum+un+dan (II.7.120)

fadime+m+in köy+ün+den (II.7.128)

ben+im anninne+m+ın zamān+ın+da (I.7.17-18)

hacı bektāş veli+nin mürütler+in+den (I.17.149)

ben+im_aylīm (I.5.114)

sevca+nın ğardeş+i (I.15.89)

o+nun tarla+sın+a (I.11.66)

çocū+nun süned+in+i (I.4.115)

Ad+{y+I⁴η}¹⁰⁶

“ aman şu ana+y+ın valiz+ini alalım da ğoyalım şuriya” (I.5.96)

ebe+y+ın köy+ünde varıdı. (I.8.68)

gene de köyün vardır anne+y+ın baba+y+ın köy+ü vardır. (II.5.54)

Belirtisiz ad öbeği (Ad+{φ}+Ad+İyelik)

Sadece tamlananın iyelik biçimbirimini aldığı ad öbeğidir. Tamlayan ve tamlanan arasında kalıcı bağ vardır.

pancar çapa+sın+a(II.9.130)

geçim sıhıntı+sı (II.9.86)

yört tarana+sı (I.19.84)

Sebze bazar+ı (I.5.49)

erkek taraf+ı (I.19.79)

şe_çit mezar+ı (II.9.47)

yāmur duva+sın+a (II.7.52)

mal mayıs+ı (I.2.61)

ğına gece+si+ynen (I.19.75)

pancar tōm+u (I.9.196)

¹⁰⁶ Benzer örnekler için bk. İleri, a.g.e., s.107.

gelin zaman+ı (I.3.87)

bu harp zaman+ın+da (I.7.18)

bayrak gün+ün+den (I.12.57)

cem_lev+in+de (I.17.150)

yörük kilim+i (I.18.32)

3.2.1.1.1.3. Sözcük Düzeyinde Dizim Dışı Anlamsal İşlevler

3.2.1.1.1.3.1. +{lAr} “Sayı”

Temel anlamsal işlevi çokluk olan biçimbirimin EİTA’da görülen +{nAr}¹⁰⁷ değişken biçimi; -n+lAr>-n+nAr benzeşmesinden ortaya çıkar. Görülen diğer biçim ise sonda /r/ düşmesi sonucu oluşan {+lār} şeklindedir ve bir örnekte görülür.

yoh_abicim burda bizim bura+lā+mız+da yok. (I.4.52)

Bu biçimbirim vurgu sonucu bir örnekte de ek uzayarak {+lār} biçimine girer.

ur+lār+da yıkardık işeyi çamışırıları ayşama. (I.16.25)

Çokluk:

hindī hatır gönül vardı. hindi on+nar ğakdı. (I.3.8)

bu hayad+larmız, hayad+larmız esgi hayadlarmız çoğ güzeldi. (II.1.33)

oğulumuz var bak_āç+ların oldū yerde ilkoğulumuz. (I.17.66)

o davıl+lar böle zurna+lar püsgüllü çalardı. (I.3.134)

yoh_or+lardan yok. (I.4.76)

ğomşuluğ nası_olur işde aha heb böyle işde annaşırırñ yani ğomşu+larnan, evet. (II.5.39)

makiniye verdik elden yıhıyoduğ çamaşırı ā şurda ğaynatıyödum, ğazan+narı ğuruyodum çeşmede. (II.1.104)

¹⁰⁷ Ekin mevcut kullanımı için bk. İleri, a.g.e., s.102-103.

Akrabalık, aile ve grup adları:

orada bek görücü usulü olmuyo olanınar gız tanışıyı kendileri anne+ler baba+lar sōna yapıyıler. (II.3.103)

buralı..tek bi adamıdı, çifdlik olarak, bizimki+ler sarıgāva duyduñ mu, sarıgavañ koyünden geldi. (I.14.23)

büyük+ler güccük+lerden utanıyo. esgiden vallā biz böyle oturamazdıñ yani inan büyük+leriñ yanında o gādār saygı varıdı, şindi yoñ. şindi de_ a benim torun geliyo ta bōle oturuyo. (I.14.82)

Ulus, halk, topluluk ve hanedan adları:

hani yalan yoñ ben kendim altı sene bekarlıñ yaptım. burda buranıñ ā+larında.(I.14.194)

bizim_ani zengin+nerimiz şimdi çoñ zengin+nerimiz var.(I. 9.130)

dikili daş varmış itiyar+larıñ_annatması işde ordan dikilikaya dikilitaş galyo. (II.2.23)

Bir dine, topluluğa, cemaate ve akıma bağılı topluluk adları:

dōru köylerimiz sulu dāha dışardan yabancı+lar geldi, yörüg+ler geldi emirdā tarafından, kürt+ler geldi do_udan işde heb buranın dālması bu köylerin susuzluğdan. (II.2.59-60)

çiftelerden, bi urfalı+lar var, bir de mahalli yerli işçiler var işde hangısı olursa onu getiriyos. (II.2.87)

çevirmişler şey yapmış güzel dekürisyon yapmış bi salon_olmuş meselā türk+ler varınca bi şiler yapmışlar. (II.3.99)

yonan orayı batırmış arab_öreni, yıhmîş, yaqmîş üş dene mavasa gömuşlar yonannar arab_örenni+ler de onnarı öldürüyola. (II.6.24)

tābi. avrupalı+lar, esgişērdeki oturanlar var. (II.9.22)

geşler_çin iy_olabilir_amma biz+ler tabi çalışana iyi çalışan çalışıp da dutana bura da öyle amma çalıřırsañ bura da aynı dē mi. (II.3.42)

Özel yer adları:

o emirdāna biz çifte+lere bālıyız. (II.2.31)

ōle sit_alanı hiç bi şey yok. bālıcada var, aslanlıda var, o gözerli köyü var emirdānıñ bu höyük+ler diyoñ ya onnar o aralarda var. bizim burda yok. (II.2.71)

Pekiştirme /Abartı:

bu dere+lerden ġaraġaş vardı yirmi millar arāzi, yoħar+lar iki millar, dere+ler yirmi millar. (I.14.61)

3.2.1.1.1.3.2. +{K I⁴ (n)} “Aitlik”

İyelik biçimbirimine benzer bir işlevle bir nesnenin başka bir nesnenin parçası olduġu veya bir nesnenin başka bir nesneye/kışiye ait olduġunu belirtir. İlgı biçimbiriminden, bulunma biçimbiriminden ve yalın adlardan sonra gelerek adlardan adılısı yapar ve adılarda ise anlamsal açıdan “belirsizlik” işlevi vardır.¹⁰⁸

¹⁰⁸ “Adılısı” hakkında geniş bilgi için bk. Kerim Demirci, *Teorik Bir Yaklaşımın Zamirler*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2013, s. 56-78.

+{(n)I⁴n}/{im}+ {K I⁴ (n)}

kimisi durūyo millet+in+ki odun gibi yirlerde. (I.3.42) (adılısı)

bilmiyim ya bizim dilden dēl onnar+in+ki yani pek fazla bi ğonu bilenleri yoğ.
(I.8.82) (belirsizlik)

+{DA} +{K I⁴ (n)}

şōle oturuğana bilmedim ev+de+ki çocuklarınğ adını bilemedim. (I.15.38) (adılısı)

bizim zaman+ımız+da+ki saygı ğalmadı. (I.17.86) (adılısı)

şu ğarşı+da+ki girdiğiz beyaz ev işde orda ekmek filān yapıyoz bāzen. (I.9.166)
(adılısı)

ğarīlarınğ ğarni+n+de+ki çocuklar ölmüş heb dışarda ğalmış. çok çille yapmışlar.
(I.13.100) (adılısı)

şur+da+ki melemen koyü var mācir dē şōren var. (I.14.47) (adılısı)

tābi. avrupalılar, esğişēr+de+ki oturanlar var. (II.9.22) (adılısı)

ğavur+da+kiler de senelig ğizin ğoldü zaman gelir. avrupa+da+kiler. (II.9.104)

Ad + {K I⁴ (n)}

çocuk dūru muydum ben hinci+ki ağlım oleydi bi hap atmasını bilmiyodu. (I.16.65)
(adılısı)

üçe ğadar da ēvel+kileri okuyodu, bizden büyükler okuyodu. (I.2.40) (adılısı)

undan sona senin+ki kaçmış giderimiş doğuz sen dede kaçıyi bununğ arğasına. (I.
7.98) (belirsizlik)

o mefād edince beri+kiler güççüdü onnarı da ben everdim. (II.6.31) (belirsizlik)

hindi+kilere bi şiy diyemiyen ki, zamāne kötü. (II.7.35) (belirsizlik)

3.2.1.1.1.3.3. İyelik

Temel anlamsal işlevi sahiplik olan iyelik biçimbirimi, bir nesnenin başka bir nesnenin parçası (birimi) olduğunu ya da bir nesnenin başka bir nesneye/kişiye ait olduğunu belirtir. Ad ve adıl/iyelik öbeklerinde iyelik/sahiplik temel işlevi yanında sayı (teklik-çokluk) ve kişi bildirir.

1.T.K.	+{(I ⁴)m}	ābi+m (I.1.4) benim_ev+im (I.13.110) repb+im (I.14.10) ẓikāt+im (I.14.189) ğız+ım (II.9.44)
2.T.K.	+{(I ⁴)n} *+{(I ⁴)η} +{(I ⁴)y} ¹⁰⁹	hısım+ın+a (I.2.19) davar+ıη (I.3.51) mal+ıη (I.8.24) yüz+ün (II.8.15) ğafa+η (II.9.137) hanım+ıy+ıη (I.5.80) ebe+y+ıη. (I.8.68)
3.T.K.	+{(s)I ⁴ (n)} ¹¹⁰	hanım+ı+y+la (I.1.7) göyn+ün+ü (I.1.64) akrabā+sın+a (I.2.19)

¹⁰⁹ İleri, mevcut durumu ikinci tekil kişide Kıpçak dil özelliklerinden /η/>/y/ değişmesi ile iyelik ekinin +{(I⁴)y} olduğunu belirtir. Örnekler için bk. a.g.e., s.103-104.; Korkmaz, Bartın ve yöresi ağızlarında görülen benzer durum için de Kıpçak dil özelliklerine ait bir unsur olduğunu savunur. Ayrıntılı bilgi için bk. Zeynep Korkmaz, "Bartın ve Yöresi Ağızlarındaki Lehçe Tabakalaşması," *Türkoloji Dergisi*, 1965, C. 2, S. 2, s. 227-249.

		mūhtarıñ ābi+sin+iñ (II.2.85) diploma+sin+ı (II.3.10) ōl+u (II.3.67)
1.Ç.K.	+{(I ⁴)mI ⁴ z}	aql+ımız (I.13.101) dūn+ner+imiz (I.14.56) bař+ımız+a (II.8.41) kōy+ūmüz+de (II.7.108)
2.Ç.K.	+{(I ⁴)nI ⁴ z} *+{(I ⁴)ñI ⁴ z}	ařlī+nız (II.9.148) geřdī+niz koprūden (I.11.23) mal+iñız+ı (I.6.33) ebe+ñiz (I.6.89) dede+ñiz (I.6.228)
3.Ç.K.	+{lArI ⁴ (n)}+	arşa+ların+dan (I.6.63) oda+ları (I.5.103) araba+ların+a (I.6.51) çavuş+ları (II.9.135)

50.Çizelge: İyelik biçimbirimleri

*İşaretli /ñ/'li biçimler belirgin bir özelliktir¹¹¹.

3.2.1.1.1.3.4. +{(y)I⁴} “Belirtme”

Temel anlamsal işlevi tümcede nesneyi belirli duruma getirmektir. Bu biçimbirim birçok dilbilgisi çalışmasında durum biçimbirimleri arasında gösterilmiştir. Bu biçimbirimin ad-eylem bağlantısı yapmadığına dikkat edilirse, durum biçimbirimleri

¹¹⁰ év_ekmē << ev ekmeği(II.7.87) örneğinde olduğu gibi erime sonucu ekin kaynaştığı görülür.

¹¹¹ Bu durum Türkmen ağızlarında karakteristik bir özelliktir. Benzer örnekler için bk. İleri, a.g.e., s.103-106.

arasına alınmaması gerekir.¹¹²

e mal+i yükleyim çiftelerde kâtl̄er+i yaptırım_ordan verrik yoḥ. (I.6.56)

arabalarınan geliller giderlerdi gelin+i almıya. (I.2.2)

var. cāmi var. mināre+yi de benim ölüm yapırdı. (I.15.28)

biz ne güzel olurduḥ başımız+ı bālallardı fēs daḥallardı. (II.8.34)

iççi lâzım dersinḡ gelir veya bāzıları üş gün beş gün galır seniḡ çapan+ı yapar elli yüz alır ḡor gider. (II.9.137)

edrafımız+ı tarlalarmıs+ı kürtler_aldı.(II.7.41)

3.2.1.1.1.3.5. +{mI⁴} “Soru”

Temel anlamsal işlevi sorudur. Aslında bir ilgeç olan +{mI⁴} soru biçimbiriminin ünlü uyumlarına da girmiş olması dikkate alınırsa ekleşme yolunda olduğu görülür. Ancak bu durum biçimbirimini ayrı yazılmasını engelleyememiştir.

peynir mi yapacınḡ, yā mı çekeceḡ. (I.7.56)

biz mi biz dört ḡardaş iki olan iki ḡız (I.8.10)

şimdiki gibi biçer mi vardı (I.9.22)

başımıza mı bi fes ḡuyallardı bālıyı bālıyı duvaḥ. (I.12.77)

ondan mı oldu bilemiyom (I.14.151)

sen kamaraya mı alıyon beni (I.19.15)

hindi beberon mu var çocuklara. (II.7.63)

¹¹² Geniş bilgi için bk. Erdoğan Boz, “Adın Yükleme (Nesne) Durumu ve Tümcenin Nesne Ögesi Üzerine”, *Turkish Studies*, Volume. 2/2, Ankara, 2007b, s. 102-108.

3.2.1.1.1.3.6.+{II⁴} “Varlık”

Çok işlek bir biçimbirimdir. Genellikle türetimlik biçimbirimler arasında gösterilir.¹¹³ Ancak bu biçimbirim yeni bir kavram yapmaktan çok bir takım dilbilgisel işlevlere sahiptir.¹¹⁴ Biçimbirimin EİTA’da benzeşmeyle oluşmuş +{nI⁴} biçimi de görülür.

Bir şeyin varlığını veya bir şeye, özelliğe sahipliği bildiren geçici veya kalıcı adlar ve niteleme adları yapar:

ğılçık+lı (I.3.49)	ğayıt+lı (II.2.10)
motur+lu (I.12.33)	para+lı (II.3.17)
maya+lı (I.11.55)	paha+lı (II.3.70)
sālık+lı(I.11.49)	ye-mek+li (II.3.87)
neşe+li (II.3.106)	ğarşı+lık+lı (I.13.127)
pi’lav+lı (II.4.38)	yaş+lı (I.14.128)
havas+lı (I.14.199)	de_am+lı (II.9.83)
patatis+li (I.18.52)	seki+li (I.18.112)
ik_oda+lı (I.19.31)	üş+lü (I.8.104)
püsgül+lü (I.3.134)	süt+lü(I.17.155)
süs+lü (I.8.21)	su+lu (I.3.80)
can+nı (I.14.97)	goz+lü (II.1.8)
koğ-u+lu, burcu+lu (I.9.241)	yort+lu (II.4.26)

¹¹³ Geniş bilgi için bk. Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 159.

¹¹⁴ Banguoğlu, bu hali dışçekim halleri başlığı altında “ adın kimli hali, donanma ve benzeme hali” olarak ele alır. Geniş bilgi için bk. Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara,2000, s. 330-331;Biçimbirimin işlevleri konusunda geniş bilgi için bk. Erdoğan Boz, “Eski Anadolu Türkçesinde +IU Eki Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, S. 2001/I-II, s. 35-42, Ankara, 2003, s. 35-42;

Yer, şehir, ilçe, ülke ve yön adlarına gelerek o yere mensup veya orada yaşayan kişi adları yapar:

nevşer+li (I.13.79)

aydın+nı (I.8.83)

belçika+lı (II.3.16)

hasanbey+lü+dur (I.6.143)

tirabizon+lu+y+muş (I.6.280)

çuğurguyu+lu (II.5.56)

Özel yer adları yapar:

aslan+nı+y+yı (I.6.36)

guyruğ+lu (I.6.86)

3.2.1.1.1.3.7.+{sI⁴z} “Yokluk”

Varlık biçimbiriminde olduğu gibi yokluk biçimbirimi de yeni bir kavram yapmaktan çok aşağıdaki dilbilgisel işlevleri üstlenir. Genellikle türetimlik biçimbirimler arasında gösterilir.¹¹⁵

Bir şeyin yokluğunu, yetersizliğini veya bir şeye sahipsizliği bildiren geçici veya kalıcı adlar ve niteleme adları yapar:

duz+suz (II.1.61)

su+suz (II.2.58)

iş+siz+lik (II.3.72)

rāt+sızlandı (I.19.47)

huy+suzdu (I.1.36)

¹¹⁵ Geniş bilgi için bk. Ergin, a.g.e., s.160.

3.2.1.1.1.3.8. Küçültme, Sevgi, Alay, Abartma

“Küçültme, sevgi, alay, abartma” işlevleri bulunan $+{\text{ÇAK}}$, $+{\text{ÇI}^4\text{K}}$, $+{\text{cAğİz}}$, $+{\text{cİğAz}}$ biçimbirimlerinden en işlek olanı $+{\text{ÇI}^4\text{K}}$ biçimbirimidir. Bu biçimbirim EİTA’da da yaygın bir kullanıma sahiptir.

2.2.1.1.1.3.8.1. $+{\text{ÇI}^4\text{K}}$

anne+cî+m (I.18.110)	i+cik(II.7.64)	a+cık(I.13.22)
ısca+cık (I.4.168)	ız+cık (I.6.251)	doğuz+cuk+lar (I.19.30)

3.2.1.1.1.3.8.2. $+{\text{cAğİz}} > +{\text{cÂz}}$

Küçültme ve sevgi anlamı katan bu biçimbirim büzülme sonucu $+{\text{câz}}$ şeklinde kullanılır.¹¹⁶

bu+n+câz(I.14.201) şu+n+câz (I.18.55)

3.2.1.1.1.3.9. Benzerlik

“Benzerlik, gibilik, eşitlik, kadarlık” işlevleri bulunan $+{\text{(I}^4\text{)msI}^4}$, $+{\text{î}}$ ve $+{\text{sl}^4}$ biçimbirimleri işlekliliğini yitirmiştir. EİTA’da $+{\text{î}}$ sınırlı sayıda örneği vardır.

3.2.1.1.1.3.9.1. $+{\text{î}}$

Türkçede yukarıda sıraladığımız biçimbirimlerden başka, dilimize Arapçadan girmiş benzer işlevli bir de $+{\text{î}}$ biçimbirimi vardır.

Arapça nispet î’si, benzerlik, gibilik ve ilgi belirten adlar yapar:

fennî (I.14.140)   merkezi (II.2.79)

¹¹⁶ Benzer örnekler için bk. İleri, a.g.e., s.82.

3.2.1.1.1.3.10. Aile, Topluluk

3.2.1.1.1.3.10.1. +{gII}

annem+gil (II.4.3)

babam+gil+iñ (I.7. 43)

hüseyin+gil+de (I.10.50)

bubannem+gil (I.13.83)

gamber+gil+iñ (I.18.131)

3.2.1.1.1.3.11. Sayı

3.2.1.1.1.3.11.1. +{(I⁴)ncI⁴}

Sıra sayı (niteleme) adları yapar.

otuz beş yaşında dul 'kalıncı babamın iki+nci hanımıydı ondan sōna annem evlendi.
(I.1.19)

bizim günümüzde beş+inci sınıfa ğadar okuyodun. (I.2.39)

eyitim, bir+inci sınıfdan terk. (I.1.3)

dörd+üncü sınıf ığkudum. (I.8.67)

bi gün yufğa éderdik, iki+nci ı günü mayalı éderdik iki+nci günü, üç+üncü günü su
koyardık çamaşır yıkardık. (I.11.56-57)

biz geleli ta dörd+üncü ayda geldiydik. (II.3.37)

bayram şeyiñe ğadar durrum, sekiz+inci ay çıkdı mı giderim. (II.7.124)

3.2.1.1.1.3.11.2. +{(ş)Ar}

Üleşirme sayı (niteleme) adları yapar.

ğübannıkları altı+şar yüz beş buçā, ben beş+er yüze alıñ didim. onnar beş buçā alalım didiler. (I.6.48)

iki+şer tāne, evet. (II.3.66)

3.2.1.1.1.3.12. Yüklem Yapıcılar “Bildirme”

Yüklem konumundaki söz ya da söz öbeklerine eklenerek varlık veya yokluk durumunu kuvvetle/ihtimalle bildirir. Temel anlamsal işlevi bildirmediir. +{DI⁴r} biçimbirimi, hem bildirme biçimbirimi almış adlara hem de “i-” eylemi ile kurulmuş birleşik eylemlerin geniş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman çekimlerine getirilerek kuvvetlendirme/ihtimal ulamlarını oluşturur.

	Biçimbirimler
1.T.K.	<p>+{(y)I⁴m}</p> <p>bi televon_aşmış ben <u>ısdambıl+da+yım</u> şu_adar para gönder varıyım dimiş ğarı.. (I.6.185)</p> <p>ben şimdi kırk beş <u>dōmlu+yum</u> kaç yaşında oluyorum? (I.3.2)</p> <p>ī tabi <u>türkmen+im</u> niye baña yörük diyon. (I.6.91)</p> <p>ēy <u>mutlu+yum</u>, dedīn gibi a'ma o ablasının_ōlu da bağ oğumuşdu tāsilliydī, gözü açıhdı, aslan gibi babayītdi (I.1.66)</p> <p>ilkoğul <u>mēzunu+yum</u>, bēšten burda çıhdıh, şimdi taşımacılı oldu mahmudiyeyē gidiyolar. (II.4.53)</p>
	<p>+{sI⁴n}</p> <p>lan <u>nire+li+sin</u> fālan dirkene işde tirabızonnuyum fālan didi. (I.6.281)</p> <p>balye bāladıyo ōlan da hayvan var. ğırh elli tāne. sen <u>nerden+sin</u>.</p>

2.T.K.	(I.14.7) ben de sen_evin <u>böyü+sün</u> gene sözüñ geçer ben ne diyim derdim. (I.8.41)
3.T.K.	+{Dl ⁴ r}, +{ϕ} şimdi bizim burası geçit <u>yeri+dir</u> burda beş_altı köy var. (II.2.44) belki benden dā iyi bilen <u>var+dır</u> gürbañ_oluyum. (I.7.31) beş, üç ğız iki <u>olan+ϕ</u> hemen berı_uşdā_ey <u>onun+dur</u> o biyaz şeyli hemen vardık gir hemen sāda. (I.6.257) rişde sāda hemen, muhtar <u>evde+dur</u> . (I.6.258) elli_iki <u>var+dur</u> . (I.9.15) bizim burda āyrı gayrı <u>yok+dur</u> . (I.13.47) gene de köyün vardır anneyiñ babayiñ köyü <u>var+dır</u> . (II.5.54) he manavız hiç öyle gatğıyoh+ϕ 'datar <u>yoh+ϕ</u> . (II.4.10)
1.Ç.K.	+{I ⁴ z} hebimiz din ğardeşiy+iz yav. (I.14.53) çok şükür hinci iyiy+iz emme hinci de hasdalandık. (I.16.41) <u>aħrabāy+ız</u> amca <u>çocuklarıy+ız</u> türkmen sülūmanıñ <u>torunnarıy+ız</u> (I.17.125) temelli de dēl oralı da <u>deel+iz</u> buralı da yāni hanı bizimki bilmiyim artıñ nāye sayarsañız. (II.3.48) he <u>manav+ız</u> hiç öyle gatğı yoh 'datar yoh. (II.4.10)
2.Ç.K.	+{sl ⁴ nl ⁴ z}, +{sl ⁴ ñl ⁴ z} büyükşēr.. odunbazarına mı <u>bālı+sınız</u> belediye olarak. (I.6.204)

	<p><u>görevli mi+siniz</u>, okuyo musunuz? (II.2.4)</p> <p>dimeg_ <u>oruş+sunuz</u> öle mi? (I.6.189)</p> <p>orıya <u>dāvedli+siniz</u> yarından_ için didi. (I.6.21)</p> <p>öte baḥdılar veter_ nelik didi <u>nireli+siniz</u> filān dirkene. (I.6.58)</p>
3.Ç.K.	<p>+{DI⁴r(lAr)}, +{ϕ}</p> <p>tamam çocukların ço_ u zāten ısıtmadan <u>gitme+dir</u>. (I.10.42)</p> <p>olannar aynı <u>havlısının_ içinde+ϕ</u>. (I.9.158)</p> <p>bi gezecek şey_ idecek yerler <u>yoh+ϕ</u>. (II.3.41)</p>

51.Çizelge: Bildirme işlevli yüklem yapıcılar

3.2.1.2. Eylem İşletimlikleri

3.2.1.2.1. Basit Yapılı Eylem İşletimi

3.2.1.2.1.1. “Söz Öbeği Kurucular/ Sözcük Türünü Değiştiriciler” (Eylemsiler)¹¹⁷

3.2.1.2.1.1.1. “Ad-Eylemler”

Eylemlere $-\{mA\}$, $-\{mAK\}$ ve $-\{(y)I^4ş\}$ ad-eylem biçimbirimlerinin getirilmesiyle oluşan sözcüklere ad-eylem, söz öbeklerine ise ad-eylem öbeği denir. Eylemlerin adlaşmış biçimleri olan bu sözcük ya da söz öbekleri geçici ad, kalıcı ad veya niteleme adı olarak tür değiştirir. Ad-eylemler zamana ve kişiye bağlı değildir.

$-\{mA\}$

Bu ad-eylem biçimbirimi genel olarak eylemlerin iş adlarını yapar, bu adlar

¹¹⁷ Geniş bilgi için bk. Nesrin Bayraktar, *Türkçede Fiilimsiler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2004; Özlem Deniz Yılmaz, *Türkiye Türkçesinde Eylemsi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.

ya geçici ya da kalıcı ad olur. “-i-” eylemi hariç bütün eylemlere getirilebilir.

ben gene kendi kendime oku-ma+yı yaz-ma+yı acık beceriyom imzāmı mimzāmı atıyom.(I.1.9) (geçici ad)

ğaş-ma+mız öly_ oldu. (I.1.54) (geçici ad)

bizim günümüzde git-me, boşan+ma, gel-me, git-me eveli yōdu. (I.2.13) (geçici ad)

çuval vardı öceden doku-ma çuvallar. (I.3.40) (kalıcı ad)

gine sar-ma sardığ ondan sōna, (I.3.146) (kalıcı ad)

su+la-ma yok, su+la-ma+yı vurdu devlet de su çıktı da işde sulıyamıyolar dēvletin. (I.6.129) (geçici ad)

dō-ma büyü-me bu köylü. (II.7.17) (geçici ad)

esgiden para bile deyildi be onnar osman, ğavır-ma yapılırdı esgiden. (I.7.70) (kalıcı ad)

Ad-eylem öbeklerinde -{mA} biçimbirimini almışad-eylem sondadır ve öbeğin yüklemi gibidir. Ad-eylem öbeği tümcede özne, tümleç ya da yüklem olabilir.

āşdan yap-ma şurda tohmağ. onnan düverdik, (II.1.58)

hemi fırın_ora hemi yuğa yap-ma yeri. orda iyle yapardığ. bayrā yatırırđı. (II.1.79)

ole satın_ al-ma yeri yok ki sen ğavırdan kirālıyınğ öyle. (II.3.94)

eñraFdan bolamıdlar sözüm_ ırağ at_ırbasınnan gelirdi camaşır sat-mıya neye. (I.5.46)

-{mAK}

Bu ad-eylem biçimbirimi, bütün eylemlere getirilebilir. Eylemlerin hareket adlarını yapar, bu adlar ya geçici ya da kalıcı ad olurlar.

ğayınbabanın yanında ye-mek yimek yok. (I.11.30) (kalıcı ad)

ğayınbabanın yanında yemek yi-mek yok. (I.11.30) (geçici ad)

başka çık-mak yōkTu. (I.11.38) (geçici ad)

ondan sōna év_ekmē tekne tekne çekeller iki gün ek-mek_edeller dūn_ekmē.
(II.7.87) (kalıcı ad)

Ad-eylem öbeklerinde -{mAK} biçimbirimini almış ad-eylem sondadır ve öbeğin yüklemi gibidir. Ad-eylem öbeği tümcede özne, tümleç ya da yüklem olabilir.

ğayınbabanın_ayānı yıķarsın onu yatırsın ğaynayı yatırsın kendin ōle yatarsın.
çocuk_al-mak yōdu. (I.11.27) (özne)

ondan sōna ertesi gün geline bah-mah_olur biz geline bah-mah_diyoz. (özne)

büyüklerin yanında ğonuş-mak 'yok. (I.11.31) (özne)

tabī, babalın ğönünü yab-mağ_uçun_o. (I.1.48) (tümleç)

bir_ħavta kaldıydı teggeye de çık-mak için (I.13.19) (tümleç)

diyem ye işde nişannañdıñ ηı ğocayı gör-mek yok, nişannını. (II.7.31) (özne)

-{(y)I⁴ş}

Bu ad-eylem biçimbirimi, “i-” eylemi hariç bütün eylemlere getirilebilir. Genel olarak eylemlerin hareket ve biçim (tarz) adlarını yapar, bu adlar ya geçici ya da kalıcı ad olurlar.

o ğöster-iş+in_üzerine herkez dññür geliyo (I.1.71) (kalıcı ad)

zabahleyi māmeme yapıdralım malı gidelim yūķliyelim ülen bi çıķdılar o gid-iş
ötülede varmamışlar. (I.6.61) (geçici ad)

motur dolana dolana onda bi dene baķıldā ğalmaz bunnarını alır seçersinğ savırısıñ
ondan sōna sat-iş+a gider. (I.13.73) (kalıcı ad)

Ad-eylem öbeklerinde -{(y)I⁴ş} biçimbirimini almış ad-eylem sondadır ve öbeğin yüklemi gibidir. Ad-eylem öbeği tümcede özne, tümleç ya da yüklem olabilir.

yok şimdi. baĝgal fılan yuĝ. hepsi seytĝāziden al-ış+ver-iş édiyo. (I.16.61)

bişiriydi ordan da göl+üş çır+ış geliydik. (II.7.75)

3.2.1.2.1.1.2. “Sıfat-Eylemler” (Ortaçlar)¹¹⁸

Eylemlerin zamana baĝlı ancak sayı ve kişiye baĝlı olmayan adlaşmış biçimleri eylemlerin zaman ortaçları, eylemlerin tarza baĝlı ancak sayı ve kişiye baĝlı olmayan adlaşmış biçimleri ise eylemlerin tarz ortaçlarıdır.

Eylemlere ortaç biçimbirimlerinin getirilmesiyle oluşan sözcüklere ortaç, söz öbeklerine ise ortaç öbeĝi denir. Ortaç ve ortaç öbekleri geçici ad, kalıcı ad veya niteleme adı olarak tür deĝiŝtirir.

-{(y)An} (Geniş zaman)

yap-an yapıyo havlınıĝ kenarına bi ocaĝ ĝuruyolar, yāni gene tezēnen odunna pişir-en var. (I.9.213-214) (geçici ad)

geşler için iy olabilir amma bizler tabi çalış-an+a iyi. (II.3.42) (geçici ad)

öle döküyoduĝ yiyoduĝ ama hindi yok anam, yı-yen yok, (I.3.59) (geçici ad)

gazandīnı da orıya ĝöre harcanıy kine deyiş-en bi şey yoĝ. (II.3.46) (niteleme adı)

yirmi dörd ayı doldur-an ondan sōna yirmi dörd ay asgerlik bālandı ondan sōna şinde on üç ay mı on dörd ay mı bindi geldik işde. (I.12.38) (geçici adı)

-{(A/I⁴)r} (Geniş zaman)

ķoyuĝ hayadı eskiden ĝurādı bizim bu taraf sulan-ır yoĝ, ĝıraç. (I.14.43)

¹¹⁸ Geniş bilgi için bk. Ahad Üstüner, *Anadolu Aĝızlarında Sıfat-Fiil Ekleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000a.

-{mI⁴ş}(Geçmiş zaman)

bizim burda da datlılık olsun diye çerez getrisiñ işde guru ye-miş (I.9.78) (kalıcı ad)

bana bak hele hinci gel-miş+i geş-miş+i atatürkün gelmesi veya ğavırın kōlere dağılması veya bunnarı almığ_ısdıyo onnarı aḡnat güzelcene. (I.18.102)(kalıcı ad)

tarhana çorbası, ġaynadıl-mış patetisden yemek, üzüm hoşafı, bulğur pılavı eveli (II.7.86) (niteleme adı)

ben her şeyi gör-müş geçir-miş_ adamım yavrum. (I.7.51) (niteleme adı)

-{DI⁴K}(Geçmiş zaman)

her şey_annadırım size de bil-d̄imi (<<bil-dik+im+i) unuduyom yavrum. (I.7.10) (geçici ad)

ġavurdakiler de senelig_izin_ol+d̄ū(<<ol-duk+u) zaman gelir.(II.9.109) (niteleme adı)

vermez mi yav, buld̄ū (<<bul-duk+u) yere zarar verd̄i yerler olmuş.(I.14.126) (niteleme adı)

gidiyoñ n̄e biliyim loḡantıya giriyolar iste-d̄i+in (<<iste-dik+in) yiyolar şimdi. (I.3.54) (geçici ad)

-{(y)AcaK} (Gelecek zaman)

eti ȳi-cā+miz(<<ye-yecek+imiz) zaman iki ğoyunu besleller. (II.1.51) (niteleme adı)

Pobası diyohına bu ocaḡda ġal-acā+ḡa (<<kal-acak+ḡa) diyo seni burya virecām diyo. (I.5.41) (geçici ad)

ötekin de güzelce böyükçe açarsın o gözleme ol-cā+nı(<<ol-acak-ını) (I.9.188) (geçici ad)

sosyal hayat yoḡ hep_ış hep_ış. bi gez-ecek şey_idecek yerler yoḡ. (II.3.41) (niteleme adı)

-{ (y)AsI} (Gelecek Zaman)¹¹⁹

Bu biçimbirim EİTA metinlerinde daha çok + {(y)A} biçimbirimini alarak belirteç olarak kullanılır.

sabānan güneş biraz ısın-ası+ya ne yaparsaŋ geçeden gidilir. (I.8.100)

tezē dolduyoduŋ veriyoduŋ küsgünüŋ gözüne ğazanıŋ ğapāna var-ası+ya is_oluyodu. (I.9.208)

kendi kayna ol-ası+ya, kayna ol-ası+ya, kendi kayna olunca gelinnēn olunca çıkardın. (I.11.37)

ben gel-esi+ye ebe dü_ür_oluyo. (I.5.14)

böyük ğızım geri geldi hemşire oğulunda okuydu biz ikimiz burda ğaldık o okulu bitir-esi+ye. (II.3.9)

bi ğaħıyoz yatā gir-esi-ye-cē_ış. (II.5.2)

-{ (y)AsI}+{(y)A} yapısı “kadar” ilgeci ile genişleyerek ilgeç öbeği oluşturur.

gece iyice ğaranlık ol-ası+ya ğadar sürer ondan sōnā böle çayırılı yirlere iner onnarı ğuderdik. (I.8.102)

yāni bī tane o eviŋ gelini eli ğosünde halk dāl-ası+ya (<<dağıl-ası+ya) ğadar böle beklerdi. (I.17.80)

ben öl-esi+ye ğadar saŋa yardım itcēm dedim. (I.13.18)

-{mAz} (Olumsuz geniş zaman)

şimdi, yara-maz dēl, şimdi o_ğadar oğuma yok bence . (I.8.76) (kalıcı ad)

he bi de söy+le-mez-lik vardı. (II.7.116) (geçici ad)

gelirdi gel-mez_olur mu? (I.10.30) (geçici ad)

¹¹⁹ Korkmaz ekin yapısını {-ga/-ge }ve{ -sıg/-sig }eş görevli eklerinin zaman içerisinde üst üste gelmesi sonucu oluştuğunu belirtir. Ayrıntılı bilgi için bk. Zeynep Korkmaz, “-ası/-esi Gelecek Zaman İsim-Fiil (Participium) Ekinin Yapısı Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* [1969] 1968, s. 31-38.

3.2.1.2.1.1.3. “Belirteç-eylemler” (Ulaçlar)

Eylemlere ulaç biçimbirimlerinin getirilmesiyle oluşan sözcüklere ulaç, söz öbeklerine ise ulaç öbeği denir. Bu sözcük ya da söz öbekleri belirteç olarak tür değiştirir. Ulaçlar zamana ve kişiye bağlı değildir ancak ortaçlardan türeyen ulaçlarda zaman anlamı vardır.

Ulaçlar ve ulaç öbekleri tümcede belirteç tümleci olarak görev yapar. Ayrıca ulaçlarla birleşik eylemler de kurulabilir.

3.2.1.2.1.1.3.1. Asıl Ulaçlar

-{(y)I⁴}

Birleşik eylem kurar.

āz_acıķ yaparsıñ nē biliyim hangını de-yiver-em ben saña. (I.18.53)

giderdi, çocuklara ğızım bēn size ne al-ıver-en. (I.16.36)

-{(y)A}

Birleşik eylem kurar.

hē, isti_osañ göster-ebil-ir-im örleklerimi. (I.18.44)

gelenēmiz, görenēmiz becer-ebil-ıyo-sa-ñ fırını yaħıyoñ ēgmekleri bişiriyon.
(1.9.125)

benim geldim̄de kayınbabamın anası sādı annad-abil-di-m mi? (I.11.10)

bağ şu adam da bil-ebil-ir bēki, şo ğarşındaki onnağ yine bizden büyük.(II.4.23)

İkilemeler yapar.

ğit gid-e esgi şiylerimizi bitiriyollar geleneklerimizi bitiriyolar. (I.9.132)

hiç babamı görmedim. anam da zornan ananem de işde başğasına viriyo, bārd-a bard-a bi ölu varıdı memekde ğalmış. (II.1.13)

gardeşlerine geliyo burlarda işde bi kaç yere konarak gel-e gel-e en son burda şurda şaktan vardı şimdi ören oldu. (I.17.22)

ölē mi? baḥ çalış-a çalış-a ölüyoız be aḥşamaca. (II.4.69)

ā bōle sallı-yā sallı-yā çorab_örüyoız. (I.18.14)

-{(y)I⁴p}

Bu biçimbirimi alan ulaç öbekleri hem yardımcı tümceyi yükleme bağlar hem de temel yüklemi niteler. Ulaçlar ise belirteç tümleci olarak belirteci yükleme bağlar ve yüklemi niteler.

oḫumuşlūm arfleri biliyom da ikisini bi_araya getir-ip cümle kuramıyom. (I.11.68)

ā şurda gömşumuz var hiş birbirmize var-ip gelmiyoız. (I.16.75)

dizlerim burdan bu yanı dutmuyo hiç bazen yıhıl-ip gidiyom. (II.6.37)

onu orda ırayaḥ o büyük geçiyi bi on adım gadarı ondan sōna gid-ip çocūḥu alıyaḥ. (II.7.12)

şimdi löbet_alıyo biraz o ediyō onun_ardından bi iki kişi bir_ol-up biz ediyek onū_ardındaḥ siz ediyeniz sıraynan ediliyi. (II.7.93)

gıdırğanın iki başını birbirne soḥ-up da bilerzik yapıydık. (I.8.15)

şo yandan bu yanna toplı-yıp geliyi. (I.4.29)

maḥarna daha bele hindi makiniyinen göyup hanı hazırlı-yip o_żān o da yōdu hemen yūruyduḥ (I.8.27)

-{(y)ArAK}

su aḫıyo çarḫ dönüyo būdayları göyuyoduḥ altdan un_ol-arak çıkıyodu. (I.10.59)

gardeşlerine geliyo burlarda işde bi kaç yere kon-arak gele gele en son burda şurda şaktan vardı şimdi ören oldu. (I.17.22)

ğarnımızı doyuruyoz çiftl̄imiz. çiftlik_ol-arak ğabul_ediyo. (II.2.48)

milletden yatağ mutah toplı-yarah_ğarda oluydu o_Saman, ğışın oluydu d̄ünner.
(I.6.47)

vay bubam hasda da sen oyuna mı gidiyoğ di-yerek ğard̄şimá çekişirdim. (I.16.46)

-{(y)ArAK+dAn}

Argunşah, “-{(y)ArAK}+ayrılma biçimbirimi” biçiminde kurulmuş bir yapı olduğunu söyler.¹²⁰Ediskun ise; “Kendinden sonraki fiile daha keskin bir zamandaşlık anlamı verilmek istenirse -dAn durum eki ulanır.” (Ediskun, 1963: 252) der.

şimdi yaşam hindi anadıyoduğ zāten, şimdiki yaşam farklı di-yerekden. (I.19.96)

-{(y)I⁴ncA}

onu sabānan kalk-inca şeydirsin accığ_aralarsın arala-yınca tezek. (I.11.4)

idāre_etmiyo arāzi ğurağ da ol-unca burada (I.14.45)

ğuzel değurisyon yapmış bi salon_olmuş meselā türkler var-ınca bi şiler yapmışlar.
(II.3.99)

o mefād_ed-ince berikiler güççüdü onnarı da ben_everdim. (II.6.31)

-{(y)AlI}

bura yetmiş segzen sene oldu al-alı. (I.14.74)

¹²⁰ Geniş bilgi için bk. Ali Cin, “-ArAktAn Ekinin Kullanımı ve Yapısı”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 25, Isparta, Mayıs 2012, s. 185-192; Mustafa Argunşah, “Türkçede Zarf-Fiil Eklerinin Durum Ekleriyle Kalıplaşması”, *Turkish Studies*, Volume. 6/1, Ankara, 2011, s. 61.

şimdi televizyonlar çık-alı 'hēkes_ evinden çıkmayo yavrum.(I.16.7)

evet altı_ay orda altı_ay burda biz gel-eli ta dördüncü ayda geldiydik. (II.3.37)

-{mAdAn}¹²¹

Eski Türkçeden beri kullanılan **-{mAdIn/mAtI}** ulaç biçimbirimidir. Olumsuz ulaç yapar. Yardımcı tümceyi temel tümceye bağlarken ve yüklemi nitelerken olumsuz anlam yükler. Bununla birlikte zaman, şart ve durum gibi farklı anlamsal işlevler yüklenebilir.

boyuyoz da boya-madan örüyo da boyuyoz da örüyo kilimler doğuruz ha bōle her şeyi yaparız. (I.18.17)

hormon filān yōdu ō_ zaman hic yīka-madan ğuyar götürüdü onu. (I.19.40)

onu bi de bişiren_ olur kayli güzçlce yak-madan bişirisin yukayı. (I.3.92)

3.2.1.2.1.1.3.2. Ortaçtan Türetilen Ulaçlar

-{DI⁴K+çA}

biz diyoduğ ki oğul yüksel-dikçe ē bi şey_ olur. sayğı daha olur diyoduğ bizim zamanımızdaki sayğı ğalmadı. (I.17.85)

teK_ keĝik de ğuyarız, ordan nāne de ğuyarız, her şey ğuyarız ol-dukça aqlımıza nē gelirse. (I.18.66)

e yimek biş-dikçe içine bire dene atallar, dōrallar dōrallar yimeĝlerin_ içine fasille olsun, ĝuru fasille olsun. (II.1.63)

¹²¹Biçimbirimin yapısıyla ilgili geniş bilgi için bk. Mustafa Öner, “-matı/meti Gerundiyumu Hakkında”, *III. Uluslararası Türk Dil Kurultayı 1996*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 833-840; ZeynepKorkmaz, “Türkiye Türkçesindeki -madan/-meden < -madın/-medin Zarf-Fiil (Gerundium) Ekinin Yapısı Üzerine”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar-I*, Ankara, 1995c, s. 151-159.

-{Dİ⁴Ğİ⁴ndA}

gölek ve'lan yoħdu esgi adamları burıya al-dīnda(<<al-dığında) deniz gibi oldu gölek yav. (I.14.60)

3.2.1.2.1.1.3.3. Ad-Eylemden Türetilen Ulaçlar

-{mAK+IA}

EİTA'da örneğine rastlanmamıştır.

-{mAK+tAn}

EİTA'da örneğine rastlanmamıştır.

3.2.1.2.1.1.3.1.4. “i-/ol-” Yardımcı Eylemi İle Kurulan Ulaçlar

-{KAn}

Adlardan ve ortaçlardan sonra ek eylem (i- eylemi) ile kullanılır. ÖTT'de ünlü uyumuna girmez ve çoğu zaman “i-” eylemi yüzey yapıda kullanılmaz. Bununla birlikte EİTA'da uyuma girdiği örnekler görülür.

atatürk saķarıyı geç-er+ken burdan geçmiş. (I.17.31)

otur-u+kan böyle düşdünü bilirdim. (I.18.93)

ğoluñda ğuran var+ı+kan bunnar hep sayğıdaydı hindi bitdi (II.7.13)

ben beşinci sınıfda oħur+ken on_iki yaşındaydım, (I.11.73)

babamı görmedim küççü+ken_ölmüş. (II.1.123)

Bu ulacın +{A}¹²² biçimbirimiyle genişlemiş biçimleri de EİTA'da görülür.¹²³Argunşah, bu yapı ile ilgili şu tespiti yapar Anadolu ve Kıbrıs ağızlarında –ken zarf-fiil eki üzerine +A, +dAn, +An, +CA eklerinin getirilmesinde temel işlev anlamı pekiştirmektir (Argunşah, 2011). Üstüner de bu ek kalıplaşması ile ilgili benzer bir açıklama yapar, Türkiye Türkçesi ağızlarında pek çok örneği görülen cümle sonu " A " edatıyla büyük benzerlik taşıyan "+-A" biçimbiriminin "pekiştirme, tasdik, ihtar, şaşırma, hayret bildirme, dikkat çekme, vs." fonksiyonlarıyla kullanıldığını belirtir (Üstüner, 2000).¹²⁴ Bu kullanım EİTA'da yaygındır.¹²⁵

hic yüzleri açığ_olmadı kimse böyle gelini arabıya bin-dir-i+kene pala felan gerellerdi . (I.2.11)

önünü gözlerdin, şordan bir erkek gelir-i+kene dikiliñ u adam geçer sen_öle geçerdin. (I.3.164)

beri bağıdılar öte bağıdılar veteÖnelik didi nirelisiñiz filan dir+kene bunnar birisi ğapıya çıkmıya başladı. (I.6.58)

işde diyem bağı: at dirmī, ananat sap çeker+kene, dirgen sap yükler+kenē, orak makinesi onnar bilmezsiñiz. (I.10.44-45)

şurda su de_irmeni hemen şu üç kilo beş kilömetre yerde do_ançayıra gider+kene orda ödürdük. (I.10.56)

¹²²Üstüner, TürkiyeTürkçesi ağızlarında çeşitli zarf veya bağlaçlar +- A pekiştirme ekiyle genişletildiğini ve bu biçimbirimin temel fonksiyonunun kuvvetlendirme olduğunu belirtir. Geniş bilgi için bk. Ahat Üstüner, "Türkçedeki +-A Pekiştirme Ekinin Türkiye Türkçesi Ağızlarında Kullanılışı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* "Fırat Universty Journal of Social Science" Cilt: 10 Sayı: 1, Elazığ,2000b, s.189-206,

¹²³ Karahan ve Demir makalelerinde -{Kan} biçimbiriminin pekiştirme işlevli +{A} biçimbirimiyle genişlediğini söyler. Geniş bilgi için bk. İmdat Demir, "Güney Batı Anadolu Ağızlarında Pekiştirme Ekleri", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 7/2, Uşak, 2014, s.109-110; Leyla Karahan, "Anadolu Ağızlarında Kullanılan Bazı Zarf-Fiil Ekleri, *Türk Kültürü Araştırmaları*, S. XXXII/1-2, Ankara, 1996, s. 216-217.

¹²⁴ Geniş bilgi için bk. Mustafa Argunşah, a.g.m., p. 55-68.

¹²⁵ Benzer örnekler için bk. İleri,a.g.e., s.38.

{-kAn} biçimbirimindeki genişlemeye benzer genişleme EİTA'da “ki” ve “eğer” bağlacında da görülmektedir.

bilmiyok kine¹²⁶ (I.5.55)   şi_yōdu kine (I.8.38)

didi kine (I.15.43)   eyere (I.5.80)

-{sA}

Adların ve ortaçların şart çekimleriyle oluşan ulaç öbekleri tümcede belirteç tümleci olarak görev yaparlar.¹²⁷

a. Adların “i-/ol-” Yardımcı Eylemi ile Yapılan Şart Çekimi “Şartlı Ulaçlar/Ulaç Öbekleri”

Adlardan sonra ek eylem (i- eylemi) ile kullanılır. Çoğunlukla “i-” eylemi yüzey yapıda kullanılmaz.

+{i-sA-sayı-kişi ulamı}

ondan sona bi tiş Te helva götürüsün ondan sona o mâzemen işde fasille, patetisi götürüsün bi teneke yā götürüsün orda et var+sa et de götürüsün yani halin vağdin iyi+yse. (I.3.82)

neyse evde ne var+sa bişirdim ıtdim.(I.5.83)

¹²⁶ Üstüner bu yapıyı “kine < ki + n + e” şekilde tahlil etmiştir ve +e’yi Türkçede pekiştirme eki göreviyle eskiden beri kullanılan bir -+A eki olarak açıklamıştır. Geniş bilgi için bk. Ahat Üstüner a.g.m. s.199.

¹²⁷ -{sA} biçimbirimi hakkında geniş bilgi için bk. Gürer Gülsevin, “Türkçede -sA Şart Gerundiumu (zarf-fil) Üzerine”, *Türk Dili Kasım 1990*, S. 467, Ankara, 1990, s. 276-279; Hayati Develi, “{Sa} Morfemli Yardımcı Cümleler ve Bunlarla Kurulan Birleşik Cümleler Üzerinde Bir İnceleme”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1995*, Ankara, 1997, s. 115-152; Leyla Karahan, “-sa/-se Eki Hakkında”, *Türk Dili*, S. 516, Ankara, 1994, s. 471-474; Zeynep Korkmaz, “-sa / -se Dilek - Şart Kipi Eklerinde Bir Yapı Birliği Var mıdır?”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I*, Ankara, 1995d, s. 160-167.

tek tek ayatlanmaz_o, şindi bunu böle sereller harman yerine i_er hanī ço_u-sa
(I.13.71)

meselā bi defternen diyelim alt_ay sekiz_ay okul+sa iki deŷterinen oğul bitiridik,
(I.17.71)

EİTA'da, adların “i-/ol-” yardımcı eylemi ile yapılan şart çekiminde şart biçimbirimi -{sA}'nın “i- fiilinin görülen geçmiş zaman çekiminden ekleşen

-{DI}/{DI(n)} (<i-di+φ)” (Karagöz, 2012a) biçimbirimiyle pekiştiği bir örnek de görülür.

burada bi hanī geliriğ var+sa-y+dı ben orda yapamam dediğ mi burıya gelirsığ.
(II.3.59)

+{ol-sA-sayı-kişi ulamı}

ęomşuluę daha_ıyidi. Kiminin niyi ol-sa yardım_ıdellerdi... (I.3.12)

ęomşuę ey_ō-sa kimi kürtden geldi kimi şurdan geldi. (I.16.75)

b. Ortaçların “i-/ol-” Yardımcı Eylemi ile Yapılan Şart Çekimi “Şartlı Ulaçlar/Ulaç Öbekleri”

Ortaçlardan sonra ek eylem (i- eylemi) ile kullanılır. Çoğunlukla “i-” eylemi yüzey yapıda kullanılmaz.

-{A/T⁴r+i-/ol-sA-sayı-kişi ulamı}

ē işde ne say-ar+sa-n sayan artığ, şans, gader. (I.1.72)

baķam yap-ar+sa işde öle yapcaķ o e bi.. esgi görenek böleydi. (I.3.153)

onnar ne ğadar sat-ar+sa o ğadar ordan pirim mi_mallarmış para mı alıarmış.
(I.6.238)

seniñ harmanıñ ġal-ır+sa ben gidiyodum_atımnan düvenimnen, benimki ġal-ır+sa
sen geliyoduñ harmannarda yardım (I.10.85-86)

bi şīler iç-er-ler+se bunnara bi şīler.. (II.1.83)

-{mI⁴ş+i-/ol-sA- sayı-kişi ulamı}

EİTA'da örneğine rastlanmamıştır.

-{DI⁴-y+i-sA- sayı-kişi ulamı}

hasdañ_ıyi olduñ muydu onu yāmur du_asında getirisiñ orıya kesilir, ne
ada-dı+y+sa-n. (I.13.45)

oranın māşına göre burada bi liriya al-dı-y+sa-k orda bi eroya alıyñ aynı fiyāt.
(II.3.81)

vallā bilmiyom, o bayā da şeyleri bitdi, gör-dü-y+se-n (II.2.42)

yarı_yarıya gitdi yā hiç git-me-di-y+se kırk_elli_ħāne gitdi ya. (II.9.84)

-{(I⁴)yor+i-/ol-sA- sayı-kişi ulamı}

ne ğadar isdi-yo+sa fasille, patetis, yani o çirden né lazım helva ğaş tinç. (I.3.119)

yalıñız bi dedem biz bilmiyoğ dedemiz bil-iyo+sa da öldü ğalan olmadı onnardan.
(I.6.284)

-{(y)AcAK+i-/ol-sA- sayı-kişi ulamı}

böle bişirdiñ kaç böreklik yap-acā+sa-ñ o yukadan o yukayı böle parçalarsıñ (I.3.93)

ondan sōna südleri hazırlıyos, süd gid-ecek+se biş-ecek+se, ĩsannarı doyuruyos. (II.5.5)

c. -{DI⁴+sayı-kişi ulamı+mI⁴} Yapısı ile Kurulan Ulaçlar

Gülsevin, birleşik ulaçları iki ana başlıkta toplamıştır. Bunlardan birincisi “ek + ek(ler)” yapısında olanlar; diğeri ise “ek(ler) + edat” yapısında olanlardır.

-{DI⁴+sayı-kişi ulamı+mI⁴} yapısı ile kurulan ulaçları da ikinci başlık altında işlemiştir.¹²⁸EİTA’da bu ulacın genişlemiş $-{DI^4(m)+sayı-kişi ulamı+mI^4ydl^4}$ biçimi de görülür.

yıkar temizler onu ğorsun yān çicine hafif ğavrıl-dı mı üsdüne su ğuyarsıñ bu bişinci ondan sōna böle yālı (I.3.79)

herkeş göçüyo bi de atlar aldı ğaş-dı mı sıcakda tıñır tıñır tıñır ğoşular. (I.5.71)

böyükler böle érkekleriñ toplan-dı mı onu getiriller aKlı her yere eremiş onuñ bizler hindi yaparmıyık onu ğusum. (I.7.26)

ağşamınan altıda başla-dı mıydı gece bire ikiye ğadar sürer. (II.3.109)

tuzah dikellerdi avcımıza sir çalın-dı mı ses çığarır alıllardı iki elle. (II.8.43)

ora bahıyı bize ordan alıyıñ parıyı mecburuñ ordā altı ay geç-di mi durdurmazlar ki, (II.3.50)

o bit-di mi bi çdaha yiyen içen yōdu eti meti yārüm hindi hepsi oğğıya tereziye bindi. (I.7.77)

ekin ekil-di mi beş çhāne ğalır. (II.5.71)

ağşam ol-du mu ilk başa ğız babayıñ yatanı seriñ, (II.7.26)

¹²⁸ Birleşik zarf-fiillerle ilgili geniş bilgi için bk. Gürer Gülsevin, “Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf-Fiiller”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. II, S. 2, Afyonkarahisar, 2001a, s. 138-139.

hayvannar sıcah ol-du mu duramas orda (I.8.103)

3.2.1.2.1.2. Tümcede Yüklem-Özne Ve Nesne İlişisini Belirleyiciler (Çatı Yapıcılar)¹²⁹

3.2.1.2.1.2.1. Edilgen Çatı

Edilgen çatı; eyleme $-\{(I^4)l\}$ ve $-\{(I^4)n\}$ biçimbirimlerinden biri getirilerek yapılır. Edilgen çatıda özne belli olmadığı için nesne, özne konumuna getirilir ve “dilbilgisel özne (sözde özne)” olur. Eğer yüklem olma bildiren (geçişsiz) eylem ise nesne olmadığı için dilbilgisel özne de olmaz ve buna “öznesiz (meçhul) çatı” denir.

$-\{(I^4)l\}$

dārçık yōrdu. o zaroşlara çık-ar-ıl-ır verilirdi, hūsüsü. (I.17.136)

çorbalardan tōyğa çorbası deriz yōrdan yap-ıl-ır. (I.18.24)

hani bayrağ dik-il-medēn _eveli yuḥasını yapıyoduḥ, dūn hazırlī ekmāni. (II.1.75)

he taḥ-ıl-ıyī, kes-il-ıyī. (II.3.117)

öte dut-ul-uyo beri dut-ul-uyo ondan sona āleden bi şey diyen olmīḥca nā _bacaK sessenemiyo. (I.5.39)

buriya çālan dirler, ğaşda ğur-ul-du ğaşda bilmiyomḥunā ne biliyim. (II.6.20)

$-\{(I^4)n\}$

o _zaman bi fasille vardı, patlıcan var da bil-in-mi-yō-du. (I.3.48)

bekārlarımız gelirdi koyun yōrtları çalınırdı yārum yālar peynirler al-in-ır-dı. (I.7.50)

¹²⁹ Çatı hakkında geniş bilgi için bk. Bilal Yücel, “Çağdaş Türkiye Türkçesinde Fiil Çatıları”, *Türk Gramerinin Sorunları II*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 156-201.

tabi, çorab_ al-ın-ır mı yav, allah_ allā. (I.11.83)

burdan ğan al-ın-maz didi herkez didi yav, (1.14.174)

bulğuru būday yīka-n-ır ayıt-la-n-ır yīka-n-ır, ğazannara dökülür, altına ateş atılır, ğaynıya ğaynıya ğıvāmına geldimiydi al-ın-ır dambaşılarımız düz_örtüyüdü, dambaşılara serilirdi, tekrar ayıtla-n-ır temiz+le-n-ir. (I. 19.87-88-89)

bu köylerin hebsinde bi bālıca hariç o köylerde bu köylerde çiftelerden merkezī sisdeminen oku-n-uyo ezan telsiz sisdemi. (II.2.80)

3.2.1.2.1.2.2. Dönüşlü Çatı

Dönüşlü çatı; eyleme $-{\{I^4\}n}$, $-{\{I^4\}l}$ ve $-{\{I^4\}ş}$ biçimbirimlerinden biri getirilerek yapılır. Dönüşlü çatıda öznenin gerçekleştirdiği eylemden yine özne etkilenir. Yani özne, aynı zamanda mantıkça nesnedir. Dönüşlü eylemler, bir durumdan bir başka duruma geçiş işlevi de gösterirler. Yapma bildiren eylemler dönüşlü çatı kurabilirken olma bildiren eylemler dönüşlü çatı kuramaz.

$-{\{I^4\}n}$

gulağlar ārlaşdı makine aldığ dağ-ın-a-ma-dı-ğ yaş geçdi yaş doğuzan. (I.14.1)

şalvar giyyilerdi, şalvar giyelerdi üsdüne ipek bi örtme ört-ün-ül-ler-di. (I.7.3)

sōna babamlar burıya taşı-n-mış-lar 2.4.13

dāvetler verilirdi, geşler gey-in-irdi ğuşanırdı esgi ğıyāfetleri onnarıñ şimdi hiç eseri ğalmadı. (I.7.1)

$-{\{I^4\}l}$

dērmen yıkıldı bē, yık-ıl-dı. (I.10.78)

iyi iyi aqrabalımiz hēc sök-ül-medi bilmiyem ben bunnarı ben böyütdüm. (I.7.103)

-{(I⁴)ş}

yılan oldūnu bilmiyodum bena sancı+la-ş-ır-dı-m ğarnıma yılan varmış. (I.18.79)

gulahlar ār+laş-dı. (I.14.1)

şimdi her şey makine+leş-ti. (I.19.43)

iyleşir. dedim ya sıtgınan bütünise ī+leş-ir (iyi+leş-ir) yoĥ_adam ben burda nē iyī_oldum derse olmaz. (II.8.17)

moderen-leş+di şindi. esgiden hiç_eser ğalmadı yavrum. belki benden dā iyi bilen vardır ğurbaĥ_oluyum. (I.7.30)

3.2.1.2.1.2.3. Ettirgen Çatı

Ettirgen çatı; eyleme -{(I⁴)t}-, -{(I⁴/A)r}- ve -{DI⁴r}- biçimbirimlerinden biri getirilerek yapılır. Ettirgen çatıda geçişli bir eylem özne tarafından bir başkasına yaptırılır. Yani bu çatı çift geçişli eylemler yapar.

-{(I⁴/A)r}-

ğarıştırıyon evet canım ondan sōna iki lāba geç-ir-sin oldu mu. (I.3.29)

-{(I⁴)t}-

gidin muhtar şu arada, ben gösder-t-ti-m. (II.4.82)

onnaĥ hocalar oĥu-t-muş-du işde esgiden. esgi türkçe, yēnji türkce. (II.5.21)

gine sarma sardıĥ ondan sōna, pılāv loĥantıya biş-ir-t-di-k, (I.3.146)

-{Dİ⁴r}-

cāmī̄ ta dedem rahmetli yap-tır-mış-mış dokuz yüz yirmilerde mi otuzlarda mı üsdü düz_örtüydü o_ zaman. yanı a_ aç toprak sōna işde köylüler yeniden bi tāmīr yaptı üzerini aş-tır-ı-lar. kiremidinen (II.2.74-75-76)

erkek tarafı döşüyo, bankadan çek-dir-ıyo ölana parıyı (II.3.125)

yaşımı büyüdmüşler nikā hemen anneme sahlıca anneme imza at-dır-ıyo-lar orda. (I.1.50)

yemek şey yapıyo meselā, dż ardan bide de yap-tır-ıyi, (I.4.108)

menet annemiñ amcasınıñ hanımı varmışdı esgilerin_ adlarını ğonuş-dur-uyo-lar-mış (II.1.16)

3.2.1.2.1.2.4.Oldurgan Çatı

Oldurgan çatıda, öznesi olan ancak olma bildirdiği için nesne almayan fiillerin -{(I⁴/A)r}-, -{Dİ⁴r}- ve {(I⁴)t} biçimbirimleri ile yüklemi nesne alır hale gelir.

bayrā yat-ır-ır-dıh. (II.1.79)

yonan orayı bat-ır-mış arab_öreni (II.6.23)

bāçadan öte beri getir didi git çay biş-ir diyo. (I.5.13)

avcımıza sir çalındı mı ses çığ-ar-ır alıllardı iki elle. (II.8.43)

yoğ aha duruyo bāhçede yaramıyo öl-dür-üyo şēleri, çeşmelerimiz var (II.1.70)

beş çocuk büyü-t-düm kayınbabamın yanında çocuk_almadım.(I.11.27)

dussuz bëyle sıhar sıhar gene onu bi gene şeylere sererdik guru-t-urduh sepetlere guyallar. (II.1.63)

3.2.1.2.1.2.5. İşteş Çatı

İşteş çatı; yükleme $-(I^4)\{ş\}$ - biçimbirimi getirilerek yapılır. İşteş çatıda yüklem, eylemin birden çok özne tarafından birlikte veya karşılıklı yapıldığını bildirir.

$-(I^4)\{ş\}$ -

onnar diyolar yoḥ amcaḥ ḡızar, dedeḥ ḡızar, ebeḥ ḡızar en soḡa anna-ş-tı-h (<<anlaştık) ben çayıra at güdmiye giderken çorabı cebime goyyodum, (I.11.78)

çok çille yapmışlar amān işde annadırlardı bi de āla-ş-ır-lār-dı (<<ağlaşlırdı) (I.13.101)

gētirdik, e gör-üş-dü-ler tamam mı tamam dediler. (I.9.74)

+{Iaş}- addan eylem türetme biçimbirimini almış kimi eylemlerde de işteşlik işlevi görülür.

orda herkes bayram+laş-ır-dı. (I.17.92)

emekli olannar masraf orda şey yapmayınca köye babalarının yurtlarına geri gelip yer-leş-iyolar. (I.17.44)

3.2.1.2.1.2.6. Çatı İşlevli Biçimbirimlerin Üst Üste Gelmesi

Eylem kök ve gövdeleri birden çok çatı biçimbirimini alabilir. Çok çatılı yüklemelerin hangi çatı adı ile adlandırılacağı bir tereddüt uyandırsa da Türkçenin sondan işlevli bir dil olduğuna dikkat edilirse, sondaki çatı biçimbiriminin esas alınması gerektiği ortadadır.¹³⁰

ne verisek bölüşdürüdük, yımirtayı böl-üş-dür-ü-dü-k, (I.11.17)

otu-t-dur-uya-ḡ(<<otur-t-dur-) orda ḡaliyi. (II.7.10)

¹³⁰ Çatı biçimbirimlerinin üst üste kullanılması hakkında bk. Gürer Gülsevin, “Çatı Ekleri Üzerinde Kullanılabilen Ekler”, *İlmî Araştırmalar* 6, İstanbul, 1998, s. 125-146.

gölünü dol-du-t-dur-up(<<dol-dur-t-dur-) gâçıcaḡ gelince üç dört dene yap dedi.
(I.14.100)

3.2.1.2.1.3. Yüklemede Zaman, Kiplik Ve Kişi Belirleyiciler

3.2.1.2.1.3.1. Zaman

3.2.1.2.1.3.1.1. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Eylemin geçmiş zamanda yapıldığını/olduğunu ve konuşanın eylemi bir başkasından duyup öğrendiğini bildiren zamandır. Öğrenilen geçmiş zaman biçimbirimi $\{-mI^4\}$ -’ın kiplik işlevi de vardır.

$\{-mI^4\}$ -

	Biçimbirimler
1.T.K.	$\{-mI^4\}$ - $\{I^4m\}$ - $\{sUm\}$ - bilē..bilēmeyince beyin hastalanmış yatıyodum, <u>hasda-lan-mış-ım</u> haberim yok beyin ğanaması <u>ol-muş-um</u> (I.15.42) küçükden <u>ġal-mış-ım</u> .(II.1.11) ben olmus-sum ¹³¹ benim_adımlı sildirmemişler. (I.6.265)
	$\{-mI^4\}$ - $\{I^4\}$ - $\{sI^4\}$ sen ünüversdeyi <u>bit-ir-miş-in</u> ya bī, güzel annat bī şē_ yap (I.17.86)

¹³¹ Ay, bu kullanımdaki şahıs ekinin varlığını şu şekilde açıklar, Ekteki /ş/ sesi II kişi ekinin başındaki /s/ sesinden dolayı gerileyici benzetme yoluyla /s/ olur ve diğer çekimlere gelindiğinde de ünsüz ikizleşmesi görülebilir. Geniş bilgi için bk. Özgür Ay, *Türkiye Türkçesi Ağzlarında Fiil Çekimi*, TDK, Ankara 2009.

2.T.K.	bu_odyıyı <u>dud-muş-uñ kirā+la-mış-ıñ</u> (II.3.93) dohtor dedikine beyin ğanması <u>ol-muş-suñ</u> didi. (I.15.45)
3.T.K.	-{mI ⁴ ş}-{ϕ} dāa <u>gid-miş-ϕ</u> ormancıya <u>yaħala-n-miş-ϕ</u> (I.2.69) tabi. esgi devir <u>ğal-ma-miş-ϕ</u> şimdi. (I.9.212) yonan orayı <u>bat-ır-mış-ϕ</u> arab_öreni, <u>yıñ-mış-ϕ</u> , <u>yak-mış-ϕ</u> (II.6.23) şimdi yavrum ğurban oldüm haķ tā_áleden <u>düş-müş-ϕ</u> . (II.8.10) o da bi gere yetmiş seksen senelik vardır heralde tā esgiden emmilerimiz <u>yap-dır-mış-ϕ</u> . (II.9.33)
1.Ç.K.	-{mI ⁴ ş}-{I ⁴ K}-{şuğ} oħulda ne biz hiş ğún görmedik ki_erken <u>gel-miş-ik</u> dünyāya. (II.4.52) e demek ki ğorķarımışık çocuk ğocamız on yaş böyük sāti <u>var-mış-ik</u> bi ğoca adama. (II.7.33) ğözel_oluyomuş-şuğ bileydi esginiñ şeyi şimdi (II.8.39)
2.Ç.K.	-{mI ⁴ ş}-{I ⁴ ñI ⁴ z} şimdi erken <u>çık-mış-ıñız</u> siz (I.9.140) yozğatıñ_ıçinde mi da o_adar uzak yoldan <u>gel-miş-ıñız</u> yavrum. (II.7.129)
3.Ç.K.	-{mI ⁴ ş}-{IAr},-{mI ⁴ ş}-{ϕ} işde onuñ_ismiñi <u>ğoy-muş-lar</u> baña.(II.1.19) işde bu ğarahöyük derler, o höyün yandan yarısı burıya <u>gel-miş-ϕ</u> yarısı orıya <u>git-miş-ϕ</u> . (II.2.32) su çömuş sa_çömuş benim tāminim o zaman ele bi isim <u>ver-miş-ler</u> ,

<p>yeşillik çömuş. (II.9.11)</p> <p>vallā yozğatdan <u>gel-miş-ler</u> dedelerimiz (II.2.15)</p> <p>veriseñ ve vemessen o ğadınların ço_unu <u>süngü+le-miş-ler</u>, <u>öl-dür-müş-lēr</u>, hāmile olannarı ğarīların ğarından bōle süngüleri <u>sok-muş-lar</u>_allah yā rabbim vermesin. (I.13.98_99)</p> <p>len ne īdırı çifdelere <u>gel-miş-φ</u> üş dört ğarı. (I.6.182)</p>
--

52.Çizelge: Öğrenilen geçmiş zaman

3.2.1.2.1.3.1.2. Görülen Geçmiş Zaman

Eylemin geçmiş zamanda yapıldığını/olduğunu ve konuşanın buna şahit olduğunu bildiren zamandır.

-{DI⁴}-

	Biçimbirimler
1.T.K.	<p>-{DI⁴}-{m}</p> <p>şimdi gelnim ğocası yavrım saḡlayım mı ceza evinde izinniydi beş gün böyün <u>sav-ış-dır-dı-m</u> onuñ hasdalī da var <u>ayrıl-dı-m</u> diyi, (I.9.147)</p> <p><u>oku-du-m</u> ilkoḡul māzunuyum. (I.10.4)</p> <p>bunnarın yandan <u>çıh-dı-m</u> ğıZ, <u>gelin_ol-du-m</u> başġasına. (II.1.32)</p> <p>ben milli_etime dilekçe <u>ver-di-m</u> ondan aāşa oldu mu ğapadamıyolar ondan yuḡarı (2.9.37)</p> <p>bi telivon <u>çek-ti-m</u> gelīne gelin uyanıḡ gelin benim gelīnim_mar uyanıḡ (I.6.243)</p>
	-{DI ⁴ }-{n}, -{DI ⁴ }-{ñ}

2.T.K.	<p>koyunun yerini süpürüsün, kızunun yerini süpürüsün kısım <u>duy-du-n</u> mu,(I.11.8)</p> <p>eve <u>tenbāh</u> <u>et-di-η</u> deyecig. (I.5.82)</p> <p>büyüklerin yanında gonusmak 'yok. <u>duy-du-η</u> ηu? yā kısım. (I.11.31)</p> <p>hasdaη <u>iyi ol-du-η</u> muydu onu yāmur du <u>as</u>ında getirisiη orıya kesilir, ne adadıysan. (I.13.44)</p> <p>sen donuzu <u>vur-du-η</u> diyī hediye edīler. (I.7.104)</p> <p>türkmen, manav neyse işte öle geçiyi, bazı yerde türgmen <u>di-di-η</u> mi aşiret <u>oluyo</u>.(II.2.17)</p> <p>diyem ye işde <u>nişan-na-η-dı-η</u> ηı göcayı görmek yok, (II.7.30)</p>
3.T.K.	<p>-{DI⁴}-φ</p> <p>esgiden öleydi yavrım şindi hepsi oğğıya tereziye <u>bin-di-φ</u>. (I.7.65)</p> <p>bubam erken <u>öl-dü-φ</u>. annem de <u>mefāt</u> <u>et-di-φ</u>. (I.16.48)</p> <p>bayā eyle <u>ol-du-φ</u> yāni. (II.9.74)</p>
1.Ç.K.	<p>-{DI⁴}-{K}</p> <p>erzuruma <u>git-di-k</u>, çoη söhdu. orda da mitvā <u>git-di-k</u> yalan yoη, (I.14.16)</p> <p>'esgiden görücü <u>usulu yōdı kī</u> ana baba vēdim mi, biz de varıyoduğ <u>işde</u> öle. ölelikde <u>vā-dı-k</u>. (I.16.16)</p> <p>himci rāta <u>er-di-g</u> <u>emme</u> derdi de <u>gazan-dı-k</u>. (I.16.62)</p> <p>e hindi de gençleriη <u>uyumundan</u> gidiyen biz de <u>ören-di-k</u> geşlī göcalī, (II.7.121)</p> <p>benim babaannem hadi şunnarda vardur öruya gidelim şırıya <u>çıK-dı-k</u>. (I.18.89)</p> <p><u>yik+le-di-k</u> cemseleri, topları erzuruma <u>var-dı-η</u> palandökene <u>yér+leş-di-</u></p>

	<p><u>k</u>.(I.12.34-35)</p> <p><u>okut-tu-k</u> kendimizi bağ, ilyas küçükcan, yāni köyün durumu bōle ğuzum. (I.17.74)</p> <p>biz didi çifdelere Şiy <u>aç-tı-k</u> māza <u>aç-tı-k</u>. (I.6.18)</p>
2.Ç.K.	<p>$-\{DI^4\}-\{nI^4z\} / -\{DI^4\}-\{nI^4z\}$</p> <p>bu yol <u>üzerinde</u> hemen beyörenden <u>gel-di-niz</u> siz. (II.2.28)</p> <p>çok Şeyi <u>ğaç-ır-dı-nız</u>. (I.9.140)</p> <p><u>hoş gel-di-niz</u>. (II.2.2)</p>
3.Ç.K.	<p>$-\{DI^4\}-\{lAr\}, -\{DI^4\}-\{-\phi\}$</p> <p>ayağları sekili bōle bura ğadar sarı cizme adam keçe külāh geldi urdan geldi bōle gelince anām ğadımı <u>ğo-du-lar ğaş-dı-lar</u>. u gidişleri gidiş <u>oldu</u>. urdan ğeçe burları <u>hateş+le-di-ler git-di-ler</u>. (I.18.112-113-114)</p> <p>burada bī Őeyiñ <u>olmuş_olsa dönersiñ niye dönemiyin</u> aha bizim bunnar da ordaydı temelli <u>dön-dü-ler gel-di-ler</u> burıya. (II.3.57)</p> <p>şū hem ğēzen öretmen <u>ver-di-ler</u> bize işde o esas <u>öretmen</u> bizi beşe ğadar <u>oğutdu</u>. (II.5.26)</p> <p>bu sene acığ dizlerim <u>dut-tu-φ</u> gitdim gendim yabcēm dedim. (I.13.22)</p> <p>amma bu sene ayağlar <u>dutul-du-φ</u>. (I.14.149)</p>

53.Çizelge: Görülen geçmiş zaman

3.2.1.2.1.3.1.3. Geniş Zaman

Eylemin geniş zamanda yapıldığını/olduğunu bildirir.

-{(A/I⁴)r}-

	Biçimbirimler
1.T.K.	<p>-{(A/I⁴)r}-{I⁴m}</p> <p>turşuyu kendim <u>ğur-ar-ım</u>.(I.9.239)</p> <p>ben de senini <u>kes-er-im</u> (I.12.97)</p> <p>bayram şeyiğe ğadar <u>dur-r-um</u>(dururum), sekizinci ay çıktı mı <u>gid-er-im</u> (II.4.124-125)</p>
2.T.K.	<p>-{(A/I⁴)r}-{sI⁴n}</p> <p>nē isdēsen içine <u>ko-r-sın</u>. (I.8.109)</p> <p>o <u>kē</u>ndi kendine evde <u>yap-ār-sın</u>. (II.1.47)</p> <p>-{(A/I⁴)r}-{sI⁴ŋ}</p> <p>unu elersin güzelce o ipeg elegden eliyon yōrsun hamırını börek <u>aç-ar-sın</u>. (I.3.95)</p> <p>on yuğa ğoyduK yālyon ya yukayı onu birinin <u>üsdüne yā+la-mas-sın</u> o harman <u>iddīn</u> yukayı <u>al-ır-sın</u> onun <u>üsdüne şöle ğo-r-sın</u>, <u>yay-ar-sın</u>, (I.3.101)</p> <p>yirmi otuz <u>bin</u> <u>eroya</u> <u>çııyı</u>, on <u>beş</u> <u>tāne</u> de otuz burma bilezik <u>taħ-ar-sın</u>. (II.3.121)</p> <p>o geçerken deyerse o oturur sen <u>atla-r-sın</u> öle. (II.7.76)</p>
3.T.K.	<p>-{(A/I⁴)r}-{ϕ}</p> <p>onun da var <u>anası</u> babası bak bā hiç bi şey <u>di-mez-ϕ</u> hah. şu <u>oda</u> senin der. bazı durūkana <u>şakı</u> <u>id-er-ϕ</u> anşiyē. (I.5.95)</p>

	<p>aḥa bu dülbentin ucuna icik ekmānan şekeri ç̄ine ver āzına āşamaca yarası <u>yırtıl-ır-φ</u> yarsını <u>yi-r-φ</u> esgilerden. (II.7.65)</p>
1.Ç.K.	<p>-{(A/I⁴)r}-{I⁴z}</p> <p>biz yāmur du_asına <u>çık-ar-ız</u> senede ordan o çamırları elime sürdüm. (I.13.16)</p> <p>yediz veyāt yedi sekiz ay çalışıyo beş_altı şimdi hepimiz buraları <u>kit+le-r-ız</u> köyde evlerimiz, şehirde evler var. (I.17.61)</p> <p>tābi, çok <u>eylen-ir-ız</u> akşam_altıda <u>baş+la-r-ız</u> gece bire ikiye ğadar sürer. (II.3.105)</p> <p>-{(A/I⁴)r}-{I⁴K}</p> <p>şindi kimde varsa gönşularda varsa şunda bunda varsa <u>al-ır-ıḥ</u> bulğuru <u>ğayna-d-ır-ıḥ</u>(II.1.99)</p> <p>kūteyi <u>ısla-r-ıḥ</u> āşamdan duzunan büberinen suvannan içine - et varısa eti de içine <u>at-ar-ıḥ</u> onnarı bi <u>ğayna-t-ır-ıḥ</u>. (II.1.46-47)</p> <p>sergiyeser-er-ik, onu ğuruturuḥ, <u>seç-er-ik</u>(II.1.100)</p> <p>o killemeleri beyaz ördğülere <u>at-ar-ıḥ,ğayna-t-ır-ıḥ</u>. (II.1.106)</p>
2.Ç.K.	<p>-{(A/I⁴)r}-{sI⁴nIz}</p> <p>hē oraya <u>gid-ē-siniz</u> çamrıca oldu. (II.5.12)</p> <p>siz demiş burda konu komşu arasında <u>ol-ur-sunuz</u> malınız da gitmez ürer demiş. (II.5.74)</p> <p>şinđi çıkdına <u>bak-ā-sınız</u>. (I.31.23)</p> <p>dede gitdi ğoyunnarı ğütmē aşada <u>gör-ür-sünüz</u> ğoyunnarı. (I.17.38)</p> <p>-{(A/I⁴)r}-{sI⁴ḥIz}</p> <p>bizim bi dedemiz vardı yoḡaḡda satılmış dede ğızīm misafir_ <u>al-ır mı-</u></p>

	<p><u>sınız?</u> (II.7.72)</p> <p>birer çay için, ğaynanaңыз sevmese çay <u>iç-mes-siniz</u>. (II.9.110)</p> <p>içinde köylünüz varsa <u>anna-r-sınız</u> pullukdan felán esgiden onnarla süredik. (I.10.28)</p> <p>orağ makinesi onnar <u>bil-mez-siniz</u>. (I.10.45)</p> <p><u>bil-ir mi-siniz</u> yayık_ayranı biriden ğonşumuzdan süd_ısdedik yok dedi. (I.18.87)</p>
3.Ç.K.	<p>-{(A/I⁴)r}-{lAr}</p> <p>tarafın_aları doğuzdan <u>ğurtul-ū-lar</u> ya toplanıp <u>gel-i-ler</u> . (I.7.101)</p>

54.Çizelge: Geniş zaman

3.2.1.2.1.3.1.4. Şimdiki Zaman

Eylemin şimdiki zamanda yapıldığını/olduğunu bildirir. Şimdiki zaman EİTA’da birçok farklı biçimbirimle ifade edilir.¹³² ÖTT’deki biçim olan -{I⁴yor}- ve bunun ağızlarda yaygın kullanımı olan -{I⁴yo}- ile -{mAKtA}- biçimbirimlerinin yanında -{(I⁴)yA/I⁴}-, -{(I⁴)y}-, biçimleri de tespit edilmiştir. Şimdiki zaman biçimbirimlerinin farklılığı aynı zamanda EİTA’nın alt ağız bölgelerini belirleyen temel özelliktir. Alt ağız bölgeleri -{(I⁴)yA/I⁴}- biçimlerinin kullanılıp kullanılmamasına göre belirlenmiştir. Bununla birlikte bütün biçimler düşünüldüğünde alt ağız bölgeleri arasında kesin sınırlar çizilememiştir. -{(I⁴)yA/I⁴}- biçimbirimi sadece II. alt ağız bölgesinde bulunurken bunların dışındaki biçimbirimlerin kullanımı düzenli değildir, her iki bölgede de kullanılmaktadır. Hatta

¹³²Şimdiki zaman biçimbirimlerinin çeşitliliği hakkında geniş bilgi için bk. Nergis Biray, “Şimdiki Zaman Ekinin Güney-Batı Türk Lehçelerinde Kullanılışı Üzerine” *Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi*, Karaman, 2007, s. 75–88.

aynı kullanıcı tarafından birçok farklı şimdiki zaman biçimbiriminin kullanıldığı da görülmüştür.

I. Alt Ağız Bölgesi: $-\{I^4\}y\}$ -, $-\{I^4\}yo(r)\}$ -

II. Alt Ağız Bölgesi: $-\{I^4\}y\}$ -, $-\{I^4\}yA/I^4\}$ -, $-\{I^4\}yo(r)\}$ -

I. Alt Ağız Bölgesi

	Biçimbirimler	
1.T.K.	$-\{I^4\}yo(r)\}$ - $-\{I^4\}y\}$ -	<p>$-\{I^4\}m\}$</p> <p>ben şimdi kırk beş dömluyum kaç yaşında <u>ol-uyor-um</u>. (I.3.2)</p> <p>şimdi herkes böyle ne <u>bil-iy-im</u> ben zenginneri dā bī deşiğ_öldü. (I.3.8)</p> <p>daha <u>bil-iy-em</u> de ğafa gitmiyo. (I.15.79)</p> <p>sabunnağ on da bulabilirseğ ikisini bi_arada bāzı evlerde de yō_ödu yalan <u>söyle-mi-yem</u>. (I.19.36)</p> <p>zamanımızda da daha evveli <u>bil-mi-yüm</u> meselā sen gelirseğ beş_şira on_nira çocün_üsdüne atarsın öleydi işde. (I.4.117)</p>
		<p>$-\{sI^4n\}/-\{n\}$</p> <p>şimdi ortalığ çok kötü hapiyin birini alsan birini <u>al-a-mı-yo-n bul-a-mı-yo-n</u> yāni. (I.9.49)</p>

2.T.K.	<p>-{(I⁴)y}-</p> <p>-{I⁴yo(r)}-</p>	<p>yukasını <u>yap-ıyo-η</u> helvalı <u>dürüm_ mer-ıyo-nellerine</u> ya adamıñ çoğ olucağ. (I.9.126)</p> <p>sen <u>qamaraya</u> mı <u>al-ıyo-n</u> beni. (I.19.15)</p> <p>-{η}</p> <p>güççük güççük <u>tuvarlı-yı-η</u>. (I.8.21)</p> <p>vārlik yokluk <u>dekleştir-ıyo-η</u> ondan bundan yāni <u>āl-ıyo-η ver-ıyo-η</u> öncüt_olaraktan_ama. (I.9.34)</p> <p>-{sI⁴η}</p> <p>yō_orT <u>yap-ıyo-sun</u> ya sütün sā..yō_ord <u>yap-ıyo-sun</u>, yō_ortan (I.3.51)</p> <p>inan şöle <u>çık-ıyo-sun</u> bak kimse yok. (I.17.53)</p>
3.T.K.	<p>-{(I⁴)y}-</p> <p>-{I⁴yo(r)}-</p>	<p>-{φ}</p> <p>şindi zor <u>gel-iy-φ</u> millete onu yapmak. (I.11.48)</p> <p>oynıyan <u>oynu-yo-φ</u>, dutan <u>dut-uyo-φ</u> çalgı meselâ</p> <p>so_ū <u>sev-mi-yor-φ</u>. (II.5.50)</p> <p>pullū yükliyemedim ālardım ğırda hesab_et pulluğ deyince <u>dutul-uyo-φ</u> saban gibi sōnadan çitli çığdı öleydi yāni. (I.8.92)</p> <p>çocukları düvene bindirdim ikisini dede <u>yat-ıyō-φ</u>.(I.5.70)</p> <p>hārın da mutlağda ders <u>çalış-ıyo</u> giderken <u>bak-ıyo</u> ayşā <u>di-yo</u> valla ğızlar yok <u>di-yo</u>. (I.5.106)</p>

1.Ç.K.	-{\Gamma^4yo(r)}-	<p>-{\Gamma^4z}/-{\s}/-{\k}</p> <p><u>ye-y-üz,ye-y-üz</u> ābi gelirik. (I.4.101)</p> <p>pancarnan ğira <u>gid-mi-yo-s</u> hoş da ēimizdeyiz. yetiyo, ekmemizi <u>yap-ıyo-s</u> allāmıza şükür <u>ed-iyo-s</u>. (I.9.43-44)</p> <p>hindi ceyrannı fırınnarda <u>bişir-iyo-k</u>. (I.2.30)</p> <p>harmandan sōna herkeş gidiyo evine bizim gibileri ġalıyo burda biz de ġalsağ <u>ġal-ıyo-k</u> ġalmassağ bir çiki ay biz de <u>gid-iyo-k</u>. (I.2.83)</p> <p>ōle çalgı <u>dut-mu-yo-z</u> da dümbelēnen oynasıyolar ōlene ġadar. (I.9.99)</p> <p>yalınız bi dedem biz <u>bil-mi-yo-k</u> dedemiz biliyosa da öldü ġalan olmadı onnardan. (I.6.284)</p>
2.Ç.K.	-{\Gamma^4yo(r)}-	<p>-{\sunuz}/-{\nuz}/-{\ŋuz}/-</p> <p>gençler işde kendiz de <u>bil-iyor-sunuz</u> durumu da. (I.17.52)</p> <p>ni yandan <u>gel-iyo-nuz</u> şimdi siz. (I.6.1)</p> <p>hindi bunnarı <u>sor-uyo-nuz</u> ne yapacınız biz televzona çegeciniz. (I.2.90)</p> <p>siz ne <u>di-yo-nuz</u> bilmiyom kıara erik bōle ġuru ġuru. (I.3.76)</p> <p>ora da emirdāna bālı dimek esġişerdensiñiz. hanġı mālledede <u>dur-uyo-ñuz</u> orda? (I.6.103)</p> <p>televzona <u>al-ıyo-ñuz</u> da ben de alıñ diyom çikinmiyom. (I.15.62)</p>

3.Ç.K.	<p>-{(I⁴)y}-</p> <p>-{(I⁴)yo(r)}-</p>	<p>-{ϕ}-/{Ar}</p> <p>gelini arabıya bindirikene pala felan gerellerdi gelini kimse görmesin diyi, hindi cırlıclağ <u>oynu-yo-lar</u>. (I.2.12)</p> <p>pılav, et, hoşaf, helva hangı şeyi isdiyseñ ondan <u>yap-iy-ler</u> meselâ. (I.4.122)</p> <p>git gide esgi şeylerimizi <u>bitir-iyol-lar</u> geleneklerimizi <u>bitir-iyol-lar</u>. (I.9 132)</p> <p>yapan yapıyo havlının kenarına bi ocağ <u>ğur-uyo-lar</u>. (I.9.213)</p>
--------	---	---

55.Çizelge: I. Alt Ağız Bölgesi şimdiki zaman biçimimleri

II. Alt Ağız Bölgesi

	Biçimbirimler	
1.T.K.	<p>-{(I⁴)yA/I⁴}-</p> <p>-{(I⁴)yo(r)}-</p>	<p>-{(I⁴)m}</p> <p>ben şe_ırde <u>otur-ıya-m</u> burda da evim var. (II.7.37)</p> <p>ben şe_ırde de <u>dur-ıya-m</u> burda da <u>dur-ıya-m</u>, şe_ırdeydım dün geldim. (II.7.122)</p> <p>ağşamaca tâbi iş..bâçeye <u>gid-iyor-um</u> orda çapayımış, sulamayımış bâçem var (II.5.12)</p> <p>neler çekdik şimdi râtlık emme ne ğıymatı var biz_öldük <u>yörü-ye-mi-yo-m</u>, <u>id-e-mi-yo-m</u>. (II.6.36)</p> <p>kendimiñ ben yokarda <u>otur-ıya-m</u>. (II.7.90)</p>

		<p>iyi iyi akrabalımız hêç sôkülmedi <u>bil-mi-yem</u>. (II.7.103)</p> <p>aḫā onuḫ hatirine şöyle nası öl-<u>ie-m</u> (II.7.114)</p>
2.T.K.	<p>-{(I⁴)yA/I⁴}--</p> <p>{(I⁴)yo(r)}-</p>	<p>/-{n}/-{ḡ}</p> <p>tam_adamına dek_geldi <u>bil-<u>ie-ḡ</u></u> mi (II.7.57)</p> <p>hani duzsuz olmasın <u>bil-<u>io-n</u></u> mu? (II.1.61)</p> <p>burada bî şeyin_olmuş_olsa dönersin niye <u>dön-<u>e-<u>mi-yi-n</u></u></u>. (II.3.57)</p> <p>hêç bi şey <u>anna-<u>mı-yı-ḡ</u></u> (II.3.107)</p>
3.T.K.	<p>-{(I⁴)yA/I⁴}--</p> <p>-{(I⁴)yo(r)}-</p>	<p>-{ϕ}</p> <p>bêyle benim gibi me_avi gözlüymüşdü oḡa da ğıt sat <u>yet-<u>ia-ϕ</u></u> aḫlım.(II.1.9)</p> <p>eden <u>ed-<u>iyi-ϕ</u></u>. (II.7.88)</p> <p>sıraynan <u>edil-<u>iyi-ϕ</u></u>.(II.7.94)</p> <p>emekliler de gelmiyo da <u>gel-<u>ia-ϕ</u></u>.(II.9.115)</p> <p>kışın biraz dāḫa düşüyo iki_üç hane <u>ġal-<u>io-ϕ</u></u>. (II.2.13)</p> <p>şimdi orda <u>çalış-<u>iyi-ϕ</u></u>.(II.3.13)</p>
	<p>-{(I⁴)yA/I⁴}--</p>	<p>-{(I⁴)z}/ {k}/ {ḡ}</p> <p>ġarnımızı <u>do<u>ur-uyo-z</u></u> çiftlimiz. çiftlik_olarak <u>ġabul_<u>ed-<u>io-s</u></u></u>.(II.2.47-48)</p> <p>ineglere <u>gid-<u>io-S</u></u>, yem <u>vir-<u>io-S</u></u>, sāmıya, çobanı</p>

1.Ç.K.	-{{(I ⁴)yo(r)}}-	<p><u>doyur-uyo-s.</u> (II.5.4)</p> <p>şindi onnar da ğahdı <u>yap-a-mı-yo-h.</u> <u>gid-iy-o-h</u> satın hazır alıb <u>gel-iy-o-h.</u> (II.1.101)</p> <p>hep_eyle diyolar ya nazara <u>gid-iy-o-h</u> biz de. (II.1.5)</p> <p>būda oluyo ya onu <u>haşlı-yor-uz.</u>(II.4.27)</p> <p>biraz o ediyo onun_ardından bi iki kişi bir_olup biz <u>ed-iy-e-k</u> (II.7.93)</p> <p>evet çocuklar orda, torunnar var. mecbūren <u>gid-iyi-k.</u> (II.3.65)</p> <p>bişer sac samannan bişer biz samannan <u>bişir-iy-e-k.</u> (II.7.98)</p> <p>e sabah <u>ğah-ıyo-z</u> ğoyun vār, dana vār, inek vār, a_ıllar <u>süpür-üyo-z,</u> ahırları <u>süpür-üyo-z,</u> iş çoğ. ğoyun <u>sā-yo-z.</u> (II.4.70-71)</p>
2.Ç.K.	-{{(I ⁴)yA/I ⁴ }}- -{{(I ⁴)yo(r)}}-	<p>-{{nuz}}/-{{nuz}}/-</p> <p>onun_ardındañ siz <u>ed-iy-e-niz</u>(II.7.93)</p> <p>yaĥapınara ğaç kişi <u>gid-iy-o-nuz?</u> (II.9.41)</p>
3.Ç.K.	-{{(I ⁴)y}}- -{{(I ⁴)yA/I ⁴ }}- -{{(I ⁴)yo(r)}}-	<p>-{{φ}}/-{{lAr}}</p> <p>içine un <u>ğat-ıyo-lar</u>bi_tāne iki_tāne yumurta <u>ğat-ıyo-lar.</u> içine onu <u>ğarıştır-ıyo-lar</u><u>ğarıştır-ıyo-lar</u> et suyu da <u>ğo-yo-lar.</u> (II.4.30)</p> <p>tekne <u>ed-iy-ler</u> (II.7.88)</p> <p>onnar süte <u>gid-iy-ler</u>(II.7.102)</p>

56. Çizelge: II. Alt Bölgesi şimdiki zaman biçimbirimleri

3.2.1.2.1.3.1.5. Gelecek Zaman

Eylemin gelecek zamanda yapılacağını/olacağını bildirir. Günşen, Anadolu ağızları için iki farklı gelecek zaman biçimbirimi tespit etmiştir. Bunlardan birincisi; ÖTT’de kullanılan $\{-AcAk\}$ - iken ikincisi; $\{-I^4cI^4\}$ - biçimbirimidir. $\{-I^4cI^4\}$ - biçimbiriminin kaynağını ise $\{-gUçI\}$ - ad-eylem biçimbirimine dayandırır. Ayrıca $\{-I^4cI^4\}$ - biçimbiriminin sadece iyelik kaynaklı kişi biçimbirimleriyle kullanıldığını ve 3. Teklik Kişi çekiminde kişi biçimbirimi almadığını söyler.¹³³ Bu bilgiler ışığında EİTA’da tespit edilen dar ünlülü gelecek zaman biçimbiriminin farklı bir biçimbirim olmadığı, $\{-AcAk\}$ -’ın farklı bir kullanımı olduğu görülmüştür. EİTA’da bu biçimbirimin bir örneği vardır.

inekleri makina sağıyo eveli elinnen sağ-ı-cı-dı-η. (I.16.28)

$\{-\{y\}AcAK\}$ -

	Biçimbirimler	
1.T.K.	$\{-\{y\}AcAK\}$ -	$\{-I^4m\}$ torunumuñ torunu ilkin ben küfür <u>ed-ecē-m</u> dedi buyur (II.7.40) ben burdayım. ben motor sür.. <u>gid-ecē-m</u> (I.4.137) işçi olduğdan sōna <u>ayrıl-aca-m</u> derdi. (II.3.42) benlik var mı bi iş ben <u>ğaç-acā-m</u> ğābim. (I.4.136)
2.T.K.	$\{-\{y\}AcAK\}$ -	$\{-\{n\}/-\{η\}$ göcöya mı <u>var-acā-η</u> diyi bizi salallar mıydı? (II.8.4) alt_ay <u>yap-ıca-n</u> üç_ay yapıcāñ beş <u>yap-ıcā-η</u> (I.12.41)

¹³³ Geniş bilgi için bk. Ahmet Günşen, “Anadolu Ağızlarında Farklı Bir Gelecek Zaman Eki ve Çekimi”, -ı-cı/-ici; -ucu/-ücü, *Turkish Studies*, V. 2006/2, Ankara, 2006a, s. 55-80.

		peynir mi <u>yap-acı-ñ</u> , yā mı <u>çek-ece-ñ</u> . (I.7.56) uyuhıuyü zabānan <u>kaḥācıñ</u> da bulğur_aşı <u>Pişir-ece-ñ</u> (I.8.26)
3.T.K.	-{(y)AcAK}-	-{ϕ} niye gididiñ diyi bize belki paramızı <u>kes-ecek-ϕ</u> adam. (I.3.54) kelimeyi şadet <u>getir-ecek-ϕ</u> ölürken.(II.4.2) çok_ınsan yimiyo ama bası da <u>yi-yecek-ϕ</u> de bulamıyo. (I.3.60) bizim dūnnerde ne <u>ol-caḥ</u> tōga diniliyo şōle yörtlu çorba. (II.4.24) yaşım küçüg_öldü_uçun, iddā dēl mi bunun elinden <u>al-ıcaḥ</u> beni. (I.1.49)
1.Ç.K.	-{(y)AcAK}-	-{I ⁴ z} <u>yap-cā-z</u> seni bōle <u>yap-cā-z</u> dayılarımın hic bi şey yabcā yoḥ. (I.14.195) ramazan geliyor <u>nāp-aca-z</u> baḥalım, oruç geliyō. (II.4.72)
2.Ç.K.	-{(y)AcAK}-	-{sI ⁴ nIz}-{ñIz} esgişērimize siz sayib <u>çıñ-acā-ñız</u> . (II.3.143) hindi bunnarı soruyunuz ne yapacınız biz televzona <u>çeg-eci-niz</u> . (I.2.90)
3.Ç.K.	-{(y)AcAK}-	-{lAr} hindi āşam oturuyoK ondan sona <u>yat-acak-lar</u> hindi ölüm aman didim şu tu_aleti Didim. (I.5.118)

57. Çizelge :-{(y)AcAK}-gelecek zaman biçimbirimi

3.2.1.2.1.3.2. Kiplik

Eylemin dilek, gereklilik, istek veya emir çekimini yapar. Bu ulamı bildiren biçimbirimlere, işlevlerinden dolayı kiplik biçimbirimleri de denir. Eylemlerin tarz çekimlerinde zaman ulamları bulunmadığı için zaman ulamı belirteç tümleçleri ile bildirilir.

3.2.1.2.1.3.2.1. -{sA}- “Dilek”

Eylemi dilek kipinde bildiren bu çekim, şart çekimiyle biçimsel olarak benzerlik gösterir. Ancak işlevleri farklıdır.

	Biçimbirimler
1.T.K.	<p>-{sA}-{m}</p> <p>gelnimiñ_elden de <u>dut-sa-m</u> da bi halay <u>çek-se-m</u> ölürsem de gam deyil derdi. (I.13.124-125)</p> <p>bi_ıtarava gidemiyom gidyom <u>di-se-m</u> yalan söylerim. (I.14.87)</p>
2.T.K.	<p>-{sA}-{n}</p> <p>şimdi ortalıñ çok kötü hapiyin birini <u>al-sa-n</u> birini alamıyon bulamıyon. (I.9.48)</p> <p>olmamış şey dā_ıal <u>ges-se-n</u> hiç iyi olmaz (II.8.12)</p> <p>-{sA}-{n}</p> <p>yetişmiyo ki ayğaz dī ki pişire <u>go-sa-n</u>. (I.9.210)</p> <p>yöriyēmiycēm ben dedi, bi adım dā <u>at-sa-n</u> gireriz dedim. (I.13.131)</p>
3.T.K.	<p>-{sA}-ϕ</p> <p>Kiminin niyi <u>ol-sa-ϕ</u> yardım_ıdellerdi... (I.3.12)</p> <p>bunnar düñür <u>gel-se-ϕ</u> hadi o gece annemden ben sopa yiyōdum sen çārdun diyōdu. (I.1.26)</p>

	dönme diyi adamlar siye <u>var-sa</u> bi şî dimiyi <u>kin</u> ¹³⁴ . (II.3.58)
1.Ç.K.	-{sA}-{K} herkeş gidiyo evine bizim gibileri ğalıyo burda biz de <u>ğal-sa-k</u> . (I.2.82) hiç nası biliyo musuñ ne <u>di-se-k</u> koy biliyo da sen bilmeñ tâbi. (I.14.84) burada biz hindi ğaçah duruyuh <u>ğit-se-k var-sa-h</u> orıya niye gididiñ diyi bize belki paramızı kesecek adam, (II.3.54)
2.Ç.K.	-{sA}-{n ⁴ z} <u>al-sa-nız</u> da virdirmem kine dedeñ bi yandı bi dâ yaqmam ki dedeñizi(I.6.228)
3.Ç.K.	-{sA}-{lAr} ah beñim bi annemnen bubam ossa da saña bi <u>annad-sa-lar</u> . (I.19.5)

58. Çizelge: Dilek kipiliği

3.2.1.2.1.3.2.2. Emir-İstek¹³⁵

Eylemi emir/istek kipiliğinde bildirir.

	Biçimbirimler
1.T.K.	-{(y)AyIm},-{(y)A},-{(yI)m/n} şimdi onu da annat-ayım(I.11.10) yazmadılar, ne <u>de-yim</u> . adamım yoñ ũraşacañ. (II.6.38)

¹³⁴ Ölçünlü Türkçe de karşılaşmadığımız bu kullanımda karşımıza çıkan “+n’li” kullanımı Demir şu şekilde açıklar: “+n” kelime tabanı ve eklerden sonra gelerek pekiştirme işlevinde kullanılır ve bu kullanım Anadolu ağızlarının genelinde de yaygın olduğunu belirtir. Geniş bilgi için bk.İmdat Demir, Güneybatı Anadolu Ağızlarındaki Pekiştirme Ekleri Üzerine, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014, 7/2, s.106-124.

¹³⁵ Gülsevin, “Emir-İstek ve İstek” kipleri için iki ayrı çekime gerek olmadığını, bu durumların isteğin derecesine göre ortaya çıktığını söyler. Geniş bilgi için bk. Gürer Gülsevin, “Eski Türkiye Türkçesinde İstek Kipi Üzerine”, *İlmî Araştırmalar*, C. XIII, İstanbul, 2002a, s. 35-50.

	<p>hepsini size <u>açıkla-yım</u>. (I.17.8)</p> <p>ben çocuklara mı <u>bak-ıyım</u>, düveni mi <u>sür-üyüm</u>, çocukları düvene bindirdim ikisini dede yatıyō. (I.5.69-70)</p> <p><u>getir-em</u> mi, getirin dedi. (I.9.74)</p> <p>né biliyim hangını <u>deyiver-em</u> ben saņa (I.18.23)</p> <p>allah <u>uzun_ömür</u> virsin de çoğ <u>yad-mı-yım</u> ğayri. (II.1.121)</p> <p>deyiveriyin mi? (I.18.75)</p>
2.T.K.	<p>-{ϕ}</p> <p>derviş_ālarda misafir olarak onnar da diyolar hz ha buraya <u>gel-ϕyérleş-</u> ϕ.(I.17.24)</p> <p>buyur dede, <u>buyur-ϕ</u>, <u>gel-ϕ</u> hoş geldin hoş geldin o dedeynen alá küllá oynar gezerdik işde. (II.7.72-73)</p>
3.T.K.	<p>-{sI⁴n}</p> <p>allah <u>uzun_ömür</u> <u>vir-sin</u> de çoğ yadmıyım ğayri. (II.1.121)</p> <p>geçimi <u>ıyos-sun</u> ğızım. (I.5.128)</p> <p>-{sI⁴η}</p> <p>hindi allah <u>esirge-sin</u>. (I.1.9)</p> <p>hani duzsuz <u>ol-ma-sın</u> biliyon mu? (II.1.61)</p> <p>torunumuñ torunu köve yabancı <u>sok-ma-sın</u> diyı amma saten edrafımızı tarlalarmısı kürtler_aldı. (II.7.40)</p> <p>yok çocuk sālıklı büyümek_çin, <u>üşü-me-sin</u>. (I.11.49)</p>
	-{(y)Allm}

1.Ç.K.	<p>evet, bek'arsañ <u>al-alım</u> orıya seni. (II.3.123)</p> <p>o esgileri <u>ıç açmı-yalım</u>. (II.1.13)</p> <p>biraz naza çekdikden sōra <u>düşün-elim</u> biz, ğıza <u>sor-alım</u> demēzlē zaten <u>düşün-elim</u> baķam mināsibse, nasībse olur. (I.14.56)</p> <p>ev <u>tut-alım</u> dedik orda temelli duramaycāz. (II.6.22)</p>
2.Ç.K.	<p>-{(y)I⁴η } /-{η}</p> <p>dohturlar diyo ki baĝa melek <u>di-η</u> diyo. (II.1.22)</p> <p>giderdin bakkaldan getirirdin <u>yi-η</u> bunu yirdik <u>hindi</u>. (I.5.61)</p> <p>haydi şunnarı <u>al-ıngid-iη</u> de dedim burları <u>dolandır-ma-η</u>. (I.6.36)</p>
3.Ç.K.	<p>-{sI⁴nlAr}</p> <p>aman çalālar oynālar ne yapālāsa <u>yap-sınlar</u> bēn ne bilīm onu. (I.14.78)</p> <p>haķ <u>ıdemedik yat-sınnar</u> baķalım diyo. (I.5.107)</p>

59.Çizelge: Emir-İstek kipiliĝi

3.2.1.2.1.3.2.3. -{mAlI}- “Gereklilik”

Eylemi gereklilik kipliĝinde bildirir. EİTA’da -{mAlI}- “gereklilik biçimbirimi” örneĝine rastlanmamıştır. Bununla birlikte “gereklilik” ifade eden farklı yapılar görülür.

var yāni mecbur çalışīler adamlar. (I.4.81)

ora baĝıyı bize ordan alıyī parıyī mecburuĝ ordā altı ay geçdi mi durdurmazlar ki, çocuĝlarımız orda. (II.3.50)

3.2.1.2.1.3.3. Kişi

3.2.1.2.1.3.3.1. Adıl Kaynaklılar

Asılları adıl olup sonradan ekleşmiş olan kişi biçimbirimleridir. Görülen geçmiş zaman, dilek-şart ve emir dışındaki bütün zaman ve kiplik biçimbirimleri üzerine getirilirler.

1.T.K.	<p>-{(I⁴)m} *</p> <p>ha <u>bil-ir-im</u> yeni bāları. (II.5.53)</p> <p>onnarda gitsem de duramayon <u>alış-mış-im</u> buruya.(I.16.73)</p> <p>virmem didi anam <u>vir-e-cā-m</u> diyo hah. (I.5.18)</p> <p>adamların tipine <u>baḥ-ıyo-m</u> hiş bi_ enmiyom (I.6.52)</p> <p>ōlanı <u>getir-e-m</u> mi. (I.9.14)</p> <p>hadi bayrama götürüyüm <u>di-miş-im</u> ben. (I.15.44)</p> <p>kucükden <u>ḡal-mış-im</u>. (II.1.11)</p> <p>onuḡ hatirine şöyle nası <u>öl-ıye-m</u> yolına. (II.7.115)</p> <p>hepsini size <u>açıkla-yım</u>. (I.17.8)</p>
2.T.K.	<p>-{sI⁴n} << sen</p> <p>yıḡar temizler onu <u>ḡo-r-sun</u>. (I.3.78)</p> <p>yaşlı ebe derdik onnarı <u>dozur-u-sun</u> hēmen şey <u>yap-ar-sın</u> ḡoyun gelesiye yemē <u>yap-ar-sın</u> ōlen yemēni o tezekli şeyle o tezēḡ külüne hamırsız <u>yūr-ur-sun</u> o şeyi <u>sıyır-ı-sın</u>, (I.11.11-12)</p> <p>o_ zaman fennī ḡubre yoḡdu <u>bil-ıyo mu-sun</u>. (I.14.140)</p>

	<p>-{sI⁴η}/</p> <p>hah ğuru eriK, biz_ona çir dirik bisim köyde ondan <u>al-ır-sın</u>güzêlce onu <u>ġaynad-ır-sın</u>, <u>ġavır-sın</u> yā ġorsun, (I.3.77-78)</p> <p>nāsib_olur <u>ġal-ar-sın</u> allām yavrum. (II.7.127)</p> <p>inan şöle <u>çık-ıyo-sun</u> bak kimse yok. (I.17.53)</p> <p>adamına ġöre yani adamın çoġsa <u>dur-ūr-sun</u> ikişer ikişer <u>savır-ır-sın</u>. (I.3.34)</p> <p>beş_altı yirden ġan aldırdım <u>inan-maz-sın</u>. (I.14.173)</p>
3.T.K.	
1.Ç.K.	<p>-(I⁴)z}/-{s} << biz *</p> <p>bis_sürün-üyo-s. (II.5.82)</p> <p>yā onu hişbirimiz <u>bilmi-yor-uz</u> da orda daha büyüklerimiz biliyo. (I.13.27)</p> <p>salonu <u>dut-uyo-s</u>. (I.3.131)</p> <p>kilimler <u>doku-r-uz</u> ha bōle her şeyi <u>yap-ar-ız</u>.(I.18.18)</p> <p>dayım_ıardı benim dayım ġetīdi beni burıya seni şöle <u>yap-cā-z</u> seni bōle <u>yap-cā-z</u> dayılarımın hic bi şey yabcā yoġ. (I.14.195)</p> <p>-(I⁴)K}</p> <p>biz_ona bazlama <u>di-r-ik</u> hah çörek işde. (I.3.58)</p> <p>on yaş büyük sāti <u>var-mış-ık</u> bi ġoca adama. (II.7.33)</p> <p>ġün görmedik ki_erken <u>gel-miş-ik</u> dünyāya. (II.4.52)</p> <p><u>ver-iyü-k</u>, gendi ırķımızdan oldumuydu meselā <u>ver-iyü-k</u>. (I.4.94)</p> <p>bişer sac samannan bişer biz samannan <u>bişir-ıye-k</u>. (II.7.98)</p>

2.Ç.K.	<p>-{sI⁴nız}/-{sI⁴ñız} << sen + Iz</p> <p>k̄imseyi <u>bul'-a-mas-sınız</u> ki. (I. 2.88)</p> <p>bī şey <u>iç-er mi-siniz?</u> (II.1.82)</p> <p>görevli misiniz, <u>oku-yo mu-sunuz?</u> (II.2.4)</p> <p>belki köylünüz içinde köylünüz varsa <u>anna-r-sınız</u> pulluğdan felân esgiden onlarla sürerdik. (I.10.27)</p> <p>bi şey <u>al-ır mı-sınız</u> ne yapalım size? (I.17.153)</p> <p>ne <u>alı-sınız</u> söyle. (I.17.154)</p> <p>bunun dedesi ayran yaymışlar <u>bil-ir mi-siniz</u> yayık ayranı biriden göşumuzdan süd isdedik yok dedi. (I.17.87)</p> <p>gençler işde kendiz de <u>bil-iyor-sunuz</u> durumu da. (I.17.52)</p>
3.Ç.K.	<p>-{lAr}</p> <p>hemen hemen gençlere iş yok köyde. acık sōana <u>gid-iyo-lar</u>, acık pancara gidiyolar ya böyle. (I.19.44)</p> <p>çok isdiyōdu rāmetlik ğarşı ğarşıya evler beni <u>bırak-ır-lar</u> da başgasını <u>al-ıl-lar</u> mı işde ölelīnen ğaşdım.(I.1.33)</p> <p>izmirlere gitdik ay köy köy ğasāba ğasāba, ğayınnamı şe <u>yap-mış-lar</u> heb <u>arı-yo-lar</u>. (I.1.58)</p> <p>mezallā <u>gid-el-ler</u> herkeş, şey çider hısımına akrabāsına varır, <u>gez-el-ler</u> öyle. <u>gelī-ler</u> iki çün <u>dur-u-lar</u>. (I.2.18-19)</p> <p>onun çismiñi <u>ğoy-muş-lar</u> başa. (II.1.19)</p>

3.2.1.2.1.3.3.2. İyelik Kaynaklılar

Asılları iyelik biçimbirimleri olup yalnızca görülün geçmiş zaman ve dilek-şart tarzında kullanılırlar.

1.T.K.	<p>-{m}</p> <p>onü_da <u>di-di-m</u>. (I.14.184)</p> <p>yaqar yaqar közü bi yeriye çeker seydiğazide <u>gör-dü-m</u> ben. (II.7.99)</p> <p>neriye <u>git-se-m</u> ne <u>yap-sa-m</u>. (I.14. 186)</p>
2.T.K.	<p>-{n}</p> <p>gece annemden ben sopa yiyödüm sen <u>çār-du-n</u> diyödu (I.1.27)</p> <p>ne gādā iy_īsannā vā yavrum bi <u>bil-se-n</u>. (II.2.113)</p> <p>hindi buriya qaş dene yuqa <u>go-du-n</u> diyim, (I.3.100)</p> <p>şimdi ortalıq çok kötü hapiyin birini <u>al-sa-n</u> birini alamıyon. (I.9.48)</p> <p>-{ŋ}</p> <p>yemēñi hemen bişirir şuriya <u>gor-du-ñ</u>. yētişmiyo ki ayğaz dī ki pişire <u>go-sa-ñ</u>. (I.9.210)</p> <p>bi adım dā <u>at-sa-ñ</u> gireriz dedim, (I.13.131)</p> <p>gel hoş <u>gel-di-ñ</u> hoş <u>gel-di-ñ</u> o dedeynen alā küllā oynar gezerdik işde. (II.7.72)</p>
3.T.K.	<p>-φ</p> <p>hindi öle oynıyan <u>kal-ma-dı-φ</u>. (I.3.137)</p> <p>bulgur <u>gal-ma-dı-φ</u> ki yapan yoñ şindi. (I.4.124)</p> <p>'ha, gāyinnam_ırāñmetlik <u>gel-di-φ</u> hindi bōle bāçalardan</p>

	<p>yirdik_ o_ zaman tomatiz neyî (I.5.11)</p> <p>îrâmatlıh ol-du-φ ya eyle işde. (II.1.8)</p> <p>kim_ ol-sa-φ ğabûl_ ider yāni. (II.5.70)</p> <p>zor da ol-sa-φ oluydu o zamannar (I.8.72)</p>
1.Ç.K.	<p>-{K}¹³⁶</p> <p>görücü usulüyle al-dı-k. (I.9.60)</p> <p>deyişmedi aynen biz dō-du-k dō_ alı dikilikaya. (II.2.38)</p> <p>bi sene eyitmende oku-du-k. (I.10.6)</p> <p>eşim yurtdışından bi hanım geldi onnan biz boşan-dı-h onnan nikâh_ oldu o gitdi. (II.3.15)</p> <p>yık+le-di-k cemseleri, topları erzuruma var-dı-h palandökene yér+leş-di-k. (I.12.34-35)</p> <p>okut-tu-k kendimizi bağ, ilyas küçükcan, yāni köyün durumu bōle ğuzum. (I.17.74)</p> <p>hiç nası biliyo musuğ ne di-se-k koy biliyo da sen bilmeğ tābi. (I.14.84)</p> <p>biz hindi ğaçah duruyuh ğit-se-k var-sa-h orıya niye giddiğ diyi bize belki paramızı kesecek_ adam. (II.3.53)</p>
2.Ç.K.	<p>-{nl⁴z}/-{ηl⁴z}</p> <p>kōşe başlāna çıkarız siz nē yemeK yap-dı-nız biz nē yemeK yaptık birbirimize soru sorardık. (I.7.75)</p>

¹³⁶ -{DI⁴}ve {sA} biçimbirimleriyle kullanılan 1.çoğul kişi -{K}biçimbirimi -{DI⁴K} sıfat-fiil biçimbiriminden örneksene yoluyla oluşmuştur. bk. 3.1.2.2.16. Örneksene.

	<p>yalı cāminin yanına <u>git-se-niz</u> orda çok evler var, gösteriler size bi gezin evlerin içlerini. (I.41.26)</p> <p>bu yol <u>üzerinde</u> hemen beyörenden <u>gel-di-ñiz</u> siz. (II.2.28)</p> <p>çok şeyi <u>ğaç-ır-dı-ñız</u>. (I.9.140)</p>
3.Ç.K.	<p>-{lAr}</p> <p>ösmāniyede yeni açıldıydı oğullar o <u>zuman</u> ābilēmiz orda <u>oku-du-lar</u>. (I.1.26)</p> <p>hani gene <u>karışıp</u> yapālar, dūn <u>yap-sa-lar</u> karışır lar <u>ani</u>, āyırım <u>ölmez ani</u>. (I.2.52)</p> <p>okulumuz kapandı bizim burda, <u>kapa-dı-lar</u>. (I.6.8)</p> <p>āltı dönümdü şurası, ikiye <u>böl-dü-ler</u>, şimdi adamlar orda duruyolar <u>işde</u>. (I.52.97)</p> <p>ben çıkıp toplayimiyim bunnar <u>topla-dı-lar</u>. (II.8.98)</p>

61. Çizelge: İyelik kaynaklı kişi biçimbirimleri

3.2.1.2.1.3.4. **-{mA}** “Olumsuzluk”

Eylemlerin gerçekleşmediğini gösteren olumsuzluk ulamları **-{mA}**-biçimbirimi ile yapılır.

buyrūn, orıyı hiç dā aç-ma-dı-k zabağdan, (II.3.38)

biz bil-mi-yo-k dedemiz biliyosa da öldü galan ol-ma-dı onnardan. (I.6.284)

şu bu ol-ma-sa hiç şikātim yoğ inan. (I.14.188)

alıñ alıñ bişey ol-ma-z. (I.15.64)

torunumuğ torunu köve yabancı sok-ma-sıñ diyi. (II.7.40)

ğayli ölüm vir-me-sin.(II.1.125)

on yuğa goyduK yāhyon ya yuğayı onu birinin üsdüne yā la-ma-s-sın (I.3.101)

onuğ da var anası babası bağ bā hiç bi şey di-me-z-φ hah. şu oda seniğ der. (I.5.95)

birer çay içiñ, ğaynanañız sevmese çay iç-me-s-siñiz. (II.9.110)

orağ makinesi onnar bil-me-z-siñiz. (I.10.45)

yoh param yoh den-mi-yi yāni ī kötü devled bağıyı, hē. öl-mī-cek kadar veriyi devlet, burada. (II.3.75)

ğayınbabası ölesiye hiç ğonuşmamış annem. (II.7.116)

-{y)AmA}- <<-a (ulaç)-u (yeterlik eylemi)-ma-

Eylemlerin olumsuz yeterliklerini gösterir.

anası der ben bu çevre gel-e-me-m / babası der uyumuşdur ğıy-a-ma-m. (I.15.76)

bizgid-e-me-z-ik. (II.5.73)

ğörüşebiliseñ ğörüş ğörüş-e-me-z-se-ñ ğadere boyun eyecēñ. (II.7.31)

benim ölüm yok olana da di-y-e-me-m eli beğaya girer. (II.7.44)

o yılandan ben oku-y-a-ma-dı-m. (I.18.79)

Aşağıdaki örneklerde ise büzülme sonucu olumsuzluk eki ve şimdiki zaman eki kaynaşmıştır.

kimse kimsenin evine gir-e-mo çık-a-mo. (I.19.98)

3.2.1.2.1.3.5. -{mI⁴} “Soru”¹³⁷

Eylemlerin soru ulamı, adlarda olduğu gibi yine -{mI⁴} soru biçimbirimi ile yapılır. Eklenme sırasında soru biçimbirimi sayı ve kişi bildiren biçimbirimden önce gelir. Şimdiki zaman çekiminde ise 3. çokluk kişi biçimbiriminden sonra gelir.

e unnar oralı böyüdü burıyı geliP de uyum sālar mı iş yapar mı? (II.5.78)

ğocıya mı varacāñ diyi bizi salallar mıydı? (II.8.4)

dēdesi ayran yaymışlar bilir misiniz yayık_ayranı biriden ğoñşumuzdan sūd_ısdedik yok dedi (I.18.87)

tirit annadıym mı tiridi. (I.19.55)

muhtarın_yanına vardınız mı? (I.6.4)

ğarşı ğarşıya evler beni bırañırlar da başğasını alıllar mı? (I.1.33)

Benzeşme sonucu soru edatının kendinden önceki kelimenin son sesine benzediği örnekler de vardır.

duyduñ ηu? yā kısım. (I.11.31)

3.2.1.2.1.3.6. -{DI⁴r} “Kuvvetlendirme, İhtimal”

Çekimli eylemlere getirilen +{DI⁴r} biçimbirimi eylemin gerçekleşip gerçekleşmediğini kuvvetle veya ihtimalle bildirir. Düzenli bir yapısı yoktur.

git-miş-dir canım. (II.9.93)

benim çocuklūm pazarı kadığusunda geç-miş-tir.(II.2.56)

bilmiyim ābim, ben de bilmiyim yāni. büyüklerimiz belki bil-ir-dir de bizler bilmiyik. (I.4.90)

¹³⁷ Geniş bilgi için bk. Hilal Oytun Altun, “Türkçede Soru”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2009, s. 1-4.

ğışğışlıhdan ayır-mış-lar-dır diyo yā Fazlasını bilemiyom yalan yoğ. (I.14.55)

şurda mamıca koyü var ya duy-muş-dur yaşlı adamlar var seniğ gibi bēle oturur. (I.14.128)

babası der uyu-muş-dur ğıyamam. (I.15.76)

3.2.1.2.2. Birleşik Yapılı Eylem İşletimi¹³⁸

3.2.1.2.2.1. Bildirme İşlevliler “Ad+ Yardımcı Eylem (i-/ol-)”

Adlar/adıllar ve ad yerine geçen söz öbekleri önce “i-” yardımcı eylemini alarak birleşik yapılı eylemi oluşturur, sonra kiplik/zaman ve sayı-kişî biçimbirimleriyle çekime girer. “i-” yardımcı eylemi çoğu kez yüzey yapıda görülmez düşer.

3.2.1.2.2.1.1. +{i- Dİ⁴-} “Görülen Geçmiş Zaman”

yo ğadın da çok iyi birisi-y-di. (II.3.20)

esgişērde-y-di-k ilk zamannarı eşim ğabıcılığ yaptı. (II.3.31)

ē dāhā bunnar torunnar iyi-y-di. (II.7.104)

bi de sulu-y-du, saz-ı-dı her taraf göl-ü-dü.(II.9.16)

şu ğomşu yō-du ğışın dün burda-y-dı bu ğomşu yō-du (I.2.80)

bu da çok avcı-y-dı amcağ. (I.7.95)

ben sivil gezerdim havacı-y-dı-m. (I.6.82)

ben o zaman on yaşında on iki yaşında-y-dı-m. (I.8.95)

¹³⁸ Geniş bilgi için bk. Gürer Gülsevin, “Türkiye Türkçesinde Zaman ve Kip Çekiminde Birleşik Yapılar Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, 1997, s. 215-224.

bizim günümüz emme ne mutlu-y-du-k ne datlı-y-dı-k, saklıydı, gizli-y-di utana utana. (II.7.23)

erkeklerle kalaba-ydın ha. çok galaba-ydın(I.5.50-51)

şer-i-din bu köyün adamı.(I.6.137)

şurda bi gömşü var-dın.(I.6.173)

o zaman disiplin var-ı-dın dayag varıdın. (I.2.42)

'tābi yā gaş dene dükğan var-ı-dın gayfe varıdın ū çoḥdu(I.5.52-53)

bi olan oldu güççü-dün. (I.5.8)

3.2.1.2.2.1.2. +{i- ml⁴ş-} “Öğrenilen Geçmiş Zaman”

o da şeyli-y-miş tırabızonlu-y-muş. (I.6.280)

adı da fadime-y-miş kemal goymuşlar. (I.7.19)

öleydi yavrum cesur-u-muş büyüklerin bişī oldu mu çārın kemalın aqlı erer dellermiş. (I.7.25)

anam temsil hüseyin ğadara yok-muş hüseyin ğadar nerde. (I.13.85)

iki sene üç sene durdum yanında ama ay gösterişli-y-miş-im.(I.1.71)

aḥıllı-y-miş da adam(I.14.125)

atatürkün öldünde beş yaşında-y-miş-im. (II.8.46)

EİTA’da kimi örneklerde “i-” yardımcı eylemini alan adların öğrenilen geçmiş zaman 3. Teklik ve Çokluk kişi çekimlerinde “ad+{-ml⁴şTI⁴” yapısının kullanıldığı görülür. Ay, bu yapıyı “Katmerli Birleşik Zaman” (Ay, 2009: 447) olarak adlandırır.

bu azda-y-miş-dı sel gelince burıya inmişler, aşşāya. (I.12.7)

yonan geldi zaman burda-y-miş-dı. (I.12.8)

menet annemiñ amcasınıñ hanımı var-mış-dı. (II.1.16)

dedelermiziñ nesi varsa bu gövan burda ellî atmış tâne gövan var-ı-mış-dı. (I.17.5)

o zaman aylık yō-muş-du. (I.11.61)

3.2.1.2.2.1.3. “Geniş Zaman”

Geniş zaman kullanımını diğer çekimlere göre epey farklıdır. Bugün için ekleşme süreci tamamlanmıştır. Bundan dolayı bu biçimbirimler **bildirme biçimbirimleri** olarak da bilinir. Bu hâllerıyla hem zaman, hem kişi, hem de sayı ulamlarını ifade ederler.

Geniş zaman kullanımına art zamanlı olarak baktığımızda 3. teklik ve çokluk kişide “i-” yerine “dur-” yardımcı eyleminin kullanıldığını görmekteyiz. Süreklilik göstermemekle beraber iki örnekte 2. çokluk kişide de “dur-”yardımcı eylemi kullanılır. Savran, bildirme biçimbiriminin Türkiye Türkçesinde sadece 3.şahıslarda kullanıldığını Türkmen Türkçesinde ise diğer şahıslarda da kullanıldığını belirtir (Savran, 2008:172).¹³⁹

ondan çok şey-dir-ik “şeyiz” yâni. (I.7.97)

yâni iyi-dir-ig “iyiyiz” yâni birbirimizin yanna varriñ gelürük. (I.7.98)

¹³⁹Geniş bilgi için bk. Hülya Savran, “Türk Dilinde “+Dir” Bildirme Eki Ve “+Dir” Bildirme Ekiyle Yapılan Belirsizlik Kelimeleri”, *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 14, 2008/1; *Yeter Torun*, “+Dir/ +DUr Bildirme Ekiyle Oluşturulan Bazı Yapıların Cümledeki Kullanımları Üzerine” , *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Bellekten 2003/ I*, Türk Dil Kurumu Yayınları.: 871/I, Ankara, 2006, s.111-122; Turgut Baydar, “+Dir Bildirme Eki Üzerine” *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 32 (2012),s.37-45.

1.T.K.	<p>+{(I⁴)m}</p> <p>otuz_üç <u>dömluy+um</u>. (I.1.3)</p> <p>bey_ yetmiş yedi <u>yaşınday+ım</u>. (II.1.4)</p>
2.T.K.	<p>+{sI⁴n}</p> <p>sen <u>nireli+sin</u> dayı, esas memleket. (II.5.52)</p> <p>+{sI⁴η}</p> <p>sen kemal <u>paşa+sin</u> demişler anninneme. (I.7.20)</p> <p>inek, dana, <u>çifçi+sin</u> ne olmaz bi kōde. (I.9.42)</p> <p>pirim ırabberim <u>sen+sin</u> muḥammed. (I.15.94)</p>
3.T.K.	<p>+{φ}/+{DI⁴r}</p> <p>tabi adamdan bi yaş <u>küççük+φ</u>, o benden bi yaş <u>büyüg+φ</u>.(I.3.4)</p> <p>işde o ekilen beyaz haşeş <u>var+φ</u>.(I.4.82)</p> <p>toplum_çine girrik ele bi ayırımız ğayrımız <u>yok+dur</u>.(I.4.99)</p> <p>şimdi bizim burası geçit <u>yer+i+dir</u> burda beş_ altı köy <u>var+φ</u>.(II.2.44)</p>
1.Ç.K.	<p>+{(y)I⁴z}/+{(y)I⁴k}/+{(y)I⁴h}</p> <p>ēvet. buraninyerlisi+y+iz. (II.4.78)</p> <p>o emirdāna biz çiftelere <u>bālı+y+ız</u>. (II.2.31)</p> <p>biz şeker_ <u>hasta-y-ık</u>. (I.6.190)</p> <p><u>yaşlımı-y-ih</u> artıh bilmiyim. (II.3.40)</p> <p>he <u>manav-ız</u> hiç öyle gatğı yoḥ 'datar yoḥ öyle bi şey. (II.4.11)</p>
2.Ç.K.	<p>+{sI⁴nl⁴z}/+{sI⁴ηI⁴z}</p> <p>büyükşēr.. odunbazarına mı <u>balı-sınız</u> belediye olarak. (I.6.204)</p> <p>beri baḥdılar öte baḥdılar veteḥ nelik didi <u>nireli-siniz</u>. (I.6.58)</p>
3.Ç.K.	<p>+{φ}/+{DI⁴r}</p> <p>ḥemen ḥemen <u>var+dır</u> yāni, çolū çocū <u>var+φ</u>. (I.4.18)</p>

3.2.1.2.2.2. Bildirmenin Olumsuzu

Bildirmenin olumsuzu “ad+değil” biçimindeki ilgeç öbeğiyle yapılır. “değil” ilgeci addan sonra, “i-” yardımcı eyleminden önce gelir.

kendi öz dayım d̄il de ana tarafından ahrāba o. (I.9.63)

inne yōdu aşī yōdu hayvan d̄il insan bilene sancılaştı mı insannar bilene giderdi. (I.10.40)

ben deyil+im derdi, herkeş urdan bu yanna kaçmış. (I.13.105)

tu alete gitmiş hastıydı da öyle yatar hasta deyil+di. (I.13.127)

yörük kilimi de vardır ya biz yörük deyil+iz. (I.18.32)

īydi gömşuluk iyiydi böyle deyil+di. (I.2.78)

benim annem buralı deyil+i-miş. (II.6.21)

umur de_āl, umul. menet ummul, ummur dēl. (II.1.2-3)

şimdi, yaramaz dēl, şimdi o ğadar oğuma yok bence. (I.8.76)

“Ol-” yardımcı eylemi de “i-” yardımcı eylemi gibi bildirme yapar.

nē biliyim ben zenginneri dā bī de_ışig_ol-du. (I.3.8)

sōna burdan bi dū_ür_ol-du-lar. (I.5.10)

bubamın bubası da şeyid_ol-muş-lar harbde. (I.13.84)

gelīne baħma_ol-ur sād_on_iki ğadar. (I.9.90)

benim anam altı tāne görümceniñ çine gelin_ol-muş. (II.7.113)

hangi ğapıya varışağ var burda yalnız ğapıyı açih_os-sun. (II.5.70)

3.2.1.2.2.3. Kiplik İşlevliler

3.2.1.2.2.3.1. Ulaş+Yardımcı Eylem (bil-, yaz-, ver-, kal- vd.)

Asıl eylem, “-{A}, -{I⁴} ve -{(y)I⁴p}” ulaşları ve “bil-, ver-, gel-, gör-, kal-, dur-, yaz-, koy-” yardımcı eylemleri ile kurulan yapılardır. Yardımcı eylemler dilbilgisel anlam kazanarak gerçek anlamlarını yitirir. Bu tip birleşik yapıllı eylemler, yardımcı eylemlerin dilbilgisel anlamlarına göre “yeterlik, tezlik, süreklilik ve yaklaşma” olmak üzere dörde ayrılır.

3.2.1.2.2.3.1.1. -{A bil-} “Yeterlik”

Temel anlamsal işlevleri; yapma, başarma, yetenek ve üstesinden gelmedir. Bunlarla birlikte izin, olasılık ve rica işlevleri de vardır.

benim geldimde kayınbabamın anası sâdı annad-a-bil-di-m mi? (I.11.10)

dedim hiç olmassa ordan bâli bi acaba melhem bul-a-bil-ir miyim gitdim. (I.13.14)

kendiñe e_çer bak-a-bil-ir-se-ñ diyetiñi güzel yap-a-bil-ir-se-ñ yaşıyçıñ. öle. (I.16.43)

geşler için iy_ol-a-bil-ir_amma. (II.3.42)

görüş-e-bil-i-se-ñ görüş görüşemezseñ ğadere boyun. (II.7.31)

{-A bil-} yardımcı eylemi kurulan bu birleşik yapıllı eylemin olumsuzluğu {-AmA} biçimbirimi ile oluşturulur.¹⁴⁰

3.2.1.2.2.3.1.2. -{I ver-} “Tezlik”

Temel anlamsal işlevleri; tezlik, kolaylık, çabukluk, beklenmezlik ve

¹⁴⁰ Örnekler için bk. sayfa “-{(y)AmA}- <<-a (ulaç)-u (yeterlik eylemi)-ma-”

kolaylıktır.

mercimeklisi āz_acığ yaparsıñ né biliyim hangını dey-iver-em ben saña. (I.18.53)

çocuklara ğızım bèn size ne al-ıver-en. (I.16.36)

3.2.1.2.2.3.1.3. -{A dur-} “Süreklilik”

Temel anlamsal işlevi sürekliliktir. EİTA’da örneğine rastlanmamıştır.

3.2.1.2.2.3.1.4. -{A yaz-} “Yaklaşma”

Temel anlamsal işlevleri; yaklaşma, az kalmadır. EİTA’da örneğine rastlanmamıştır.

3.2.1.2.2.3.2. Ortaç+Yardımcı Eylem (i-/ol-)

3.2.1.2.2.3.2.1. Görülen Geçmiş Zaman

Ortaçların görülen geçmiş zamanda gerçekleştiğini bildiren bu çekim emir/istek dışında bütün zaman ve kiplik ulamlarında gerçekleşir. Bu yapılarda ortaç “görünüş” işlevindedir.

cem_evinde annıyo musun on beş yirmi gün belki on dāne ğurban kesil-ir-di. (I.17.150)

içgüvāli girdi anama ya yarı yarı böl-ecā-dı-k malı yarı yarı böl-ecā-dı-k sōna hāhim düzeltdi ğāli. (I.6.127)

zor da olsa oluydu o zamannar, zor mor gid-ıyo-du-h, iyice tipi olursa gid-e-mi-yi-dı-h. (I.8.73)

dōlet bu emeklilī çıkār-ma-sa-y-dı yoğluğ yaşlılar çoğ çoğ perişan olurdu şimdi. (I.8.110)

esgi türkçe, yēñi türkçe, babam da bil-ir-di. (II.5.23)

etinen cāmīle daḥ-ıyo-du-m. (II.1.66)

EİTA’da“i-” yardımcı eyleminin görülen geçmiş zaman 3. Kişi çekiminde biçimbirim -{DI⁴(n)} biçimde kullanıldığı kimi örnekler tespit edilmiştir. Pekacar-Erdem Uçar, bu biçimbirim yapısında bulunan /n/ sesini; “Ana Altayca iyelik ifade eden 3.şahıs zamiri *in morfeminin bir kalıntısıdır” (Pekacar-Erdem Uçar, 2012: 234) diye açıklar. Karagöz de bu düşünceye katılarak “{-DI} görülen geçmiş zaman kip ekini oluşturan unsurlardan birinin, teklik 3. şahıs iyelik eki +I’nın (< *in Ana Altayca şahıs zamiri) uzantısıdır ve eskicil bir unsurdur. {-DI(n)} biçim birimi kip, zaman ve şahsı karşılayan kalıplaşmış bir ektir.” der. Ayrıca bu sesin asıl eylemlerde değil sadece “i-” yardımcı eyleminin görülen geçmiş zaman çekiminde görüldüğünü, bunun sebebinin de “i-” yardımcı eyleminin eklediğinde vurgusunu kaybetmesi ve bu kaybı telafi olduğunu söyler (Karaöz, 2012). Demir ise -{DI⁴(n)} biçimbirimindeki /n/ sesini pekiştirici olarak açıklar (Demir, 2014: 115).

herkeş ağşam_ oldu muydu odalarda laF_ id-el-ler-din (I.2.67)

Sebze gel-ir-din. taksi yok. bizim de han varıdı, orıya bolamaççılar gel-ir-din atları bāla-r-dın (I.5.47-48)

anam size az virdi dirdi gid-er-din bakkaldan getir-ir-din yiğ bunu yirdik_hindi. (I.5.61)

3.2.1.2.2.3.2.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Ortaçların öğrenilen geçmiş zamanda gerçekleştiğini bildiren bu çekim emir/istek kiplik ve görülen geçmiş zaman dışında bütün zaman ve kiplik ulamlarında gerçekleşir. Bu yapılarda ortaç “görünüş” işlevindedir.

dúvanen_olacāmış hanımı öle isdemiş dünnen ol-mı-cā-mış.(I.3.151)

emmin kamileyi sev-miş-i-miş ya. (I.5.29)

hani ötülde galacağ adam eyer malı bi yükli-ye-y-miş soğ soğ gidişimiş. (I.6.64)

biri ğadığuyusuna geldi, biri burıya geldi, bi kişi de ğırķpınara mı ne git-miş-miş. (I.6.184)

böyüklerin biş̄ oldu mu çārın kemalin aklı erer de-l-ler-miş. (I.7.26)

şurdan şurıyaça saç kesellerdi bi de şurıyaca kesellerdi gözel ol-uyo-muş-đu. (II.8.39)

annemin amcasının hanımı varmışdı esgilerin adlarını ğonuşdur-uyo-lar-miş. (II.1.16)

cāmī şa dedem rahmetli yaptır-miş-miş (II.2.74)

Daha çok “i-” yardımcı eylemini alan adların öğrenilen geçmiş zaman 3. Teklik ve Çokluk Kişi çekiminde kullanılan $-{mI^4\check{s}TI^4}$ biçimbiriminin, EİTA’da üç örnekte ortağların çekiminde kullanıldığı tespit edilmiştir.

o misāfirler olan tarafı gidince o ğıs tarafı onu al-ır-miş-dı tābi.(I.3.71)

ğoy-yol-lar-miş-dı onların adı yavrım. (II.1.17)

ğüseldi o helvalar dā güzel gel-ıyo-muř-du çocūduķ ya. (I.3.122)

3.2.2. Türetimlikler

Türetimlikler; sözdizimsel işlevi bulunmayan, çeşitli anlamsal işlevlerle eklendikleri sözcüklere yeni sözlüksel anlamlar kazandıran biçimbirimlerdir. Türetimlik biçimbirimler, genel olarak işletimlik biçimbirimlerden önce gelir.

3.2.2.1. Ad Türetimlikleri

3.2.2.1.1. Addan Ad Türetimlikleri

+{A}+

bezi ¹⁴¹<<béz+e (I.3.103)

¹⁴¹ Geniş bilgi için bk. Tuncer ğülensoy, a.g.e., s. 137

+{AK}+

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

Odaklanma, toplanma ve yoğunlaşma bildiren adlar ve niteleme adları yapar:

top+aķ (I.19.84)

+{(A/Γ⁴)I}+

Az işlek bir biçimbirimdir.

Bulundurulan bir nesneye veya konuma ilişkin benzerlik ve eşitlik bildiren adlar ve niteleme adları yapar:

Renk adları yapar: yeş+il (II.8.44), ğız+ıl+inner (I.10.81)

+{An}+

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

İlişkin olmayı bildiren adlar yapar:

ōlana< oğul+an+a (II.7.44)

kök+en+iñ (I.13.78)

er+en+ler (I.15.66)

+{(ş)Ar}+

Sayı isimlerine gelerek üleştirme anlamı yapar. İşlek birektir.

üç+er (I.8.55)

bir+er (II.9.110)

altı+şar (I.6.48)

Araç ismi yapar: göz+er+lere (I.19.83)

Miktar, oran adı yapar: az-ar (I.10.63)

+{ArI}+¹⁴²

Aslında yön bildiren işletimlik biçimbirimiyken zamanla bu işlevini kaybetmiştir. Türkiye Türkçesinde kalıplaşma yoluyla türetimlikler arasına girmiştir.

dış+arı (I.18.120)

iç+eri (I.18.30)

il+eri (I.12.84)

yuğ+arı+ya (II.8.15)

+{CA}+

Bu biçimbirim hem işletimlik hem de türetimlik işlevlere sahiptir. Bununla birlikte türetimlik işlevleri daha çoktur.

Millet ve ülke adlarından dil, lehçe adları yapar: türk+çe (I.3.20)

Yer adları yapar: bah+çe (II.1.95)

Terimler yapar: dilek+çe (II.9.37)

Durum ve zaman adlarına gelerek niteleme adları ve belirteç yapar:

Bu kelimelerin çoğu kalıplaşarak sözlükselleşmiştir.

an+ca (II.6.39)

bin+ner+ce (I.9.19)

öyle+ce (I.19.21)

güzel+ce (I.3.90)

sağlı+ca (I.1.50)

bol+ca (I.3.50)

eyi+ce (I.14.109)

ön+ce (II.1.81)

Özel yer adları yapar: bālı+ca (II.2.29), dō_an+ca(II.4.15)

+{ÇAnA}+

Eklendiği isme yakınlık benzerlik anlamı katar.

güzel+cene (I.18.103)

¹⁴² Biçimbirimin kalıplaşması hakkında bk. Zeynep Korkmaz, *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 5-8.

+{CI⁴}+

Çok işlek bir biçimbirimdir. Hem /c/'li hem de /ç/'li biçimleri mevcuttur, /c/'li biçimi yaygın olarak kullanılır.¹⁴³

Bir meslek, iş, uğraş ve sanatı yapan kişi adları yapar: çapa+cı+lar+dan (II.9.119), davar+cı+mız (II.7.61), çalgı+cı+lar (II.3.100), gacık+cı+lar+ın (I.2.72), av+cı+ydı (I.7.95), tob+cu+ydu+ğ (I.12.32), türkü+cü+ydü (I.3.143) orman+cı+ya (I.2.69), iş+çi (II.3.15), hizmet+çi (I.2.14), ekmeg+çi (I.8.30), çift+çi(I.17.56), bek+çi (I.15.98)

Bir işi geçici olarak görev edinen kişi adları yapar¹⁴⁴: düjür+cü (I.9.61)

Bir işe ve uğraşa düşünlük, tutkunluk gösteren kişi adları yapar: gavga+cı+Tur (I.6.139)

+{CI⁴II⁴K}+

Bir meslek, iş, uğraş ve sanatı yapan kişi adları yapar: 'mal+cılığ (I.4.31), gabi+cılığ (II.3.30), hayvan+cılığ (II.5.73), nakliye+cilik (II.3.32), muhtar+lık(II.2.40), arı+cılık(I.18.69)

+{DAş}+

İşlek bir biçimbirimdir.

Eşitlik, ortaklık, bağılık belirten adlar ve nitelme adları yapar: arka+daş+lar+ı (II.3.21), ğar+daş+a (I.3.166), ğar+deş (II.7.28), arke+deş+leri(I.19.73)

+{(I⁴)K}+

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir. āsi+k< eksik (I.14.141)

¹⁴³ Benzer örnekler için bk. İleri, a.g.e., s.82.

¹⁴⁴ Biçimbirimin işlevleri hakkında geniş bilgi için bk. Hamza Zülfikar, "Meslek Adları ve -CI Ekinin Türkçedeki İşlevleri", *Türk dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, S. 2007-1, Ankara, 2007, s. 173-218.

+{ka, ge}+

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

başğa (II.9.46) yenge (*yé:ng “yan” +ge [< *yaŋ+ge]¹⁴⁵) (I.14.96)

+{kan}+

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

cumhur+baş+kan+ı (I.17.103)

+{kek}+

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

er+kek (I.19.79)

+{1A}+

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

Mevsim adlarından yer adları yapar: yay+la+sı (I.17.26), ğış+la+lar+a (I.16.29)

+{leyin}¹⁴⁶

İşletimlik biçimbirimken kalıplaşma yoluyla türetimlik özellik kazanmıştır. Damak uyumuna girmeyen bu biçimbirim, zaman bildiren sözcüklere gelerek daha çok belirteç olarak kullanılmaya uygun adlar yapar.

āyşam+leyn (II.1.87)

aḡşam+layın (I.11.80)

sabā+leyn (I.18.115)

¹⁴⁵ Bk. Gülensoy, *a.g.e.*, s. 1120.

¹⁴⁶ Biçimbirimin kalıplaşması hakkında bk. Korkmaz, *a.g.e.*, s. 70-71.

+{1I⁴K}+

Çok işlek bir biçimbirimdir. EİTA'da bu biçimbirimi ünsüz benzeşmesi sonucu “n+1I⁴K >-n+nI⁴K” şeklinde yaygın olarak kullanılır.¹⁴⁷

Bir nesnenin bulunduğu, toplandığı veya çoğunlukla bulunduğu yer ve alan adları yapar:

mezar+lıh+da (II.4.44), od+luğ (I.18.114)

Bir şeye mahsusluğu bildiren niteleme adları yapar:

yaz+lıh (II.3.49), ğavaltı+lıh (II.9.148), gelin+lik (I.9.113), nişan+lık (I.9.113), ay+lık (I.11.61), salata+lık (I.9.241), börek+lik (I.3.93), seit_lik (I.12.20), yeşil+lik (I.9.153), datlı+lık (I.9.77), aşure+lik bûda (II.4.27), fisdan+nık (I.19.69), don+nuk (I.19.70), ğurban+nık (I.6.44), un+nuk (I.11.32)

Meslek ve uğraş adları yapar:

reşber+lik (I.1.14), veter_ene+lik (I.6.58), asger+lik (I.7.21) , muhtar+lık (II.2.40), çoban+nıh (II.5.36)

Durum, dönem, konum, davranış ve nitelik adları yapar:

sā+lık+lı (I.11.49), dūn hazır+lī (II.1.75), vār+lık (I.9.33), fakir+lik (I.9.27),iyi+lik (II.7.6), yok+luğ (I.9.33), ğomşu+luğ (II.5.38), genç+lik+de (I.8.107), ğoley+lik (I.9.208), evli+lik (II.3.17), ğozel+lik(II.7.6), kötü+lük (I.13.53), oyun+cu+luğ (II.7.76), iş+siz+lik (II.3.72), ucuz+luğ (I.9.47), hasta+lık (I.11.52), râmat+lık (I.11.65), ğalaba+lık (I.13.147), ğurak+lık (I.15.19), şindi+lik (I.4.61), hösümet+lik (I.4.99), halsiz+lik (I.5.3), bir+lik (I.5.64), galleş+lik (I.6.32), hayın+lığ (I.13.52), tērbiye+siz+lik (I.13.52)

Ölçü ve zaman adlarından niteleme adları yapar: on_ iki kilō+luğ şiy ip (I.16.54), iki yüz kilo+luğ dana (I.17.138), ğıram+lıh (II.3.121), altı sāt+lik yola (I.14.198), bi sāt+lik dü_ün (I.7.112)

¹⁴⁷ Benzer örnekler için bk. İleri, a.g.e., s. 87-88.

+{mAn}+

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

türk+men+i (I.4.9) cāni+men< Far. cāni, “candan sevilen” (II.1.94)

ğoca+man (I.18.105)

+{(I)n}+¹⁴⁸

Aslında birliktelik bildiren işletimlik biçimbirimiyken zamanla bu işlevini kaybetmiştir. Türkiye Türkçesinde kalıplaşma yoluyla türetimlikler arasına girmiştir.

kıış+ın (II.1.51)

yaz+ın (I.4.68)

+{rA}+¹⁴⁹

Aslında yön bildiren işletimlik biçimbirimiyken zamanla bu işlevini kaybetmiştir. Türkiye Türkçesinde kalıplaşma yoluyla türetimlikler arasına girmiştir.

son+ra (I.12.25)

+{sAl}+

ÖTT’de işlek bir biçimbirim olmasına rağmen EİTA’da bir örneği vardır.

yöre+sel (II.4.39)

+{(I⁴)z}+

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

¹⁴⁸ Biçimbirimin kalıplaşması hakkında bk. Korkmaz, a.g.e., s. 26.

¹⁴⁹ Biçimbirimin kalıplaşması hakkında bk. Korkmaz, a.g.e., s. 8-10.

Çift olan organ adları yapar ancak bu biçimbirim kimi adlarda kökle kaynaşmıştır:

gö+z (I.2.67)   di+z+ler+im (I.6.36)   ā+z+ına (II.7.64),

3.2.2.1.2. Addan Eylem Türetimlikleri

+{A}-

Az işlek bir biçimbirimdir.

Adlardan ve kimi niteleme adlarından yapma ve olma bildiren eylemler yapar:

gap+a-damıyolar (II.9.37)   oyn+a-rdığ (II.1.93)   harc+a-ıyo (I.11.82)
yaş+a-dık (I.19.32)   dil+e-rdi (I.19.83)   döş+e-ller (I.3.96)
el+e-rik (I.12.88)

+{Al}-

Az işlek bir biçimbirimdir.

Niteleme adlarından ve kimi adlardan olma belirten eylemler yapar:

düz+el-tdi (I.6.275)   ço_+al-ıyo (I.6.114)

+{An}-

İşleklğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

ut+an-a ut+an-a (II.7.23)   boş+an-dığ (II.3.15)

+{Ar}-

Az işlek bir biçimbirimdir.

Renk adlarından olma, kimi adlardan da yapma bildiren eylemler yapar:

ev+er-dik (II.9.120)   gız+ar-d-ıllardı (I.14.163)

+{I⁴}-

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

Adlardan yapma ve olma bildiren eylemler yapar: taş+ı-macılı (II.4.53)

+{(I⁴)K}-

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

Adlardan ve niteleme adlarından olma bildiren eylemler yapar:

göz+ük-üyo-m (I.1.45)   bir+ik-iyor (I.6.67)

+{IA}-

Çok işlek bir biçimbirimdir. Adlardan yapma ve olma bildiren eylemler yapar.

Bir durum veya niteleme adı ile ilişkili eylemler yapar:

baş+la-llar (II.1.52)   an+na-mıyın (I.3.107)hazır+lı-yos (II.5.5)

sağ+la-dı (I.18.132)   yuvar+la-ğ (I.9.252)   haş+lı+yoruz (II.4.27)

dek+le-ş-tiriyon (I.9.34)

Soyut veya somut bir nesne ile ilişkili eylemler yapar:

börd+le-rik (I.12.95)   su+la-mayımış (II.5.12)   maya+la- (II.5.9)

yol+la-mışlar (I.13.114)   bā+la-llardı (II.8.42)   süs+le-rdik (I.2.9)

din+ne-rdik(I.17.77)	temiz+le-rik (II.1.45)	göz+le-rdin (I.3.164)
kil+li-yōduḡ (II.1.105)	laba+la-rdın (I.3.25)	parça+la-rsın (I.3.94)
imza+la-dılar (I.6.26)	posda+la-(I.6.31)	tuvar+lı-yıḡ (I.8.21)
ḡara+la-ma (I.17.72)		

Sarmak, iliştirmek, bağlamak ve bir araya getirmek anlamında eylemler yapar:

top+lı-yıp (I.4.29)	nişan+la-dı (I.1.30)
---------------------	----------------------

+{lAn}-

Çok işlek bir biçimbirimdir. +{lA-n}- şeklinde kaynaşmış birleşik bir biçimbirim olarak adlardan yapma ve olma bildiren, dönüşlü ve edilgen çatıda eylemler yapar. Aşağıdaki örnekler +{lAn}- biçimbirimiyle türetilmiştir.

hasta+lan-mış (I.15.45)	yaş+lan-dıḡ (II.4.67)
hız+lan-dı (II.4.75)	borş+lan-dı(II.5.46)
ilgi+len-diler (I.6.81)	ev+len-dik (II.7.18)
rāt+sız+lan-dı (I.19.47)	dize+len-ir (I.17.119)
su+lan-dırıp(I.19.51)	sir+len-dī (sinirlendiği) (I.17.20)

+{lAş}-

Çok işlek bir biçimbirimdir. +{lA-ş}- şeklinde kaynaşmış birleşik bir biçimbirim olarak adlardan yapma ve olma bildiren, dönüşlü ve işteş çatıda eylemler yapar. Aşağıdaki örnekler +{lAş}- biçimbirimiyle türetilmiştir.

an+laş-ılıyo (II.2.19)	yer+leş-im (II.2.22)	medeni+leş-di (II.4.43)
īleşir (II.8.17)	sancı+laş-ırdım (I.18.79)	yardım+laş-ma (I.10.84)
ārlaşdı (I.14.41)	bayram+laş-ırdı (I.17.92)	makine+leş-me (I.19.39)

+{(I⁴)r}-

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

Yansıma bildiren adlardan ve kimi niteleme adlarından yapma ve olma bildiren eylemler yapar:

bā+r-d-a (II.1.13)

ğaba+r-ıyo (I.12.99)

çī+ır-d-a(I.18.107)

3.2.2.2. Eylem Türetimlikleri

3.2.2.2.1. Eylemden Eylem Türetimlikleri

-{A}-

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

dol-a-nırdı (I.12.67)

-{DAr}-

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

gös-der-iyim¹⁵⁰ [göster-<<gö-s-ter<gö-z-ter-](II.1.57)

dön-der-irlerdi (I.2.75)

-{I}-

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

sür-ü-yodu (II.1.73)

¹⁵⁰ Geniş bilgi için bk. Ahmet Günşen, “Göster- ve Görset-/körset- Fiillerinin Yapısı Üzerine”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 20, Kırşehir, 2006b, s. 35-49.

-{I⁴K}-

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

gör-ük-üye(I.11.54)

görmem<<kö-r-(ü)k-em (I.5.11)

-{p}-

İşlek olmayan bir ektir, örneği azdır.

ser-p-eller (I.9.91)

3.2.2.2.2. Eylemden Ad Türetimlikleri

-{A}+

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

Niteleme adları yapar: kıs-a (II.4.6)

Zaman adları yapar: gec-e < geç-e (I.15.91)

Yer adı yapar: çevr-e +ye< çevir-e (II.2.88.)

-{AK}+

İşlek bir biçimbirimdir.

Huy, mizaç ve alışkanlık bildiren niteleme adları yapar:ğaç-ağ (I.6.71), gur-ağ(I.14.45), yum-ağ+larığ (I.12.88)

Yer bildiren adlar yapar: dur-ağ+dan (I.6.21),

Araç ve nesne adları yapar: bıç-ā+nan (I.7.71), or-ānaŋ<<or-ak+la (I.10.46), yat-ağlar (I.13.127), süz-ek+de (II.4.28)

dib-ek (I.10.75) [döğ- (>döv-) + -(e)k >*dövek>*düvek (>dübek)>divek>dibek]¹⁵¹

-{A1AK}+

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

Eylemin sıklıkla yapıldığını bildiren adlar yapar: çök-elikden (I.9.170),

-{Am}+

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

dön-em+leri (I.23.40)

-{AmAK}+

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

bas-amak (I.8.112)   ğaç-amak (I.19.49)

-{(A)nAK}+

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

Eylemin özelliğini bildiren adlar yapar:

gel-enek+lerimizi (I.9.132)   d̄inek<değ-enek(I.9.64)   gör-enek (I.3.152)

der-nek+den (I.13.114)

¹⁵¹ Eren, Hasan. "Dibek", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Ekim 1974, C: XXX, S: 277, s. 761-764 ; Bk. Gülensoy, a.g.e. s. 282

-{baç}+

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

saklam-baj [<saklan-baç](II.5.42)

-{cA}+

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

ēlen-ce (II.5.43), düşün-ce+m (I.14.54)

-{ç}+

Az işlek bir biçimbirimdir.

ğışğalışlıhdan<<kıskan-ç+lık+dan (I.14.55)

-{GAn}+

İşlek bir biçimbirimdir.

Bir eylemi sıkça yapan ve buna bağlı ruh durumunu belirten adlar ve niteleme adları yapar: unut-ğan (I.7.27), alış-kán+a(II.7.67)

Nesne adları yapar: yor-ğan (*yap-(u)r-gan, “yap- kapamak, örtmek)¹⁵² (I.13.89),

dir-gen+nerinen [(ter-gen)](I.3.21)

-{GI⁴n}+

İşlek bir biçimbirimdir.

¹⁵² Bk. Gülensoy, a.g.e., s. 1162-1163.

Ruh durumunu belirten adlar ve niteleme adları yapar: sin-gin+idim (içe kapanık , çekingen) (I.9.50)

Sonuç belirten adlar ve niteleme adları yapar: yediş-gin (I.1.21), kes-gin (I.3.24), uygun (I.9.70)

$-\{I^4\}+$

Çok işlek bir biçimbirimdir.

Eylemin sonucuna ilişkin adlar yapar: dir-i+len (I.2.36), görk-u+ynan (I.13.12)

Nesne adları yapar: ört-ü+ydü (II.2.75), sür-ü+müz (I.7.74)

Yön adları yapar: dou< doğ-u (I.4.14), bat-ı+ya(I.4.63)

$-\{(y)I^4cI^4\}+$

Çok işlek bir biçimbirimdir.

Bir meslek ve eylemi yapanı bildiren adlar ve niteleme adları yapar:

geç-ici (II.9.30)   gör-ücü(II.3.112)   üret-ici (I.6.30)   evir-ici(I.12.89)
ed-ici(I.12.89)

Araç gereç ve nesne adları yapar: derin dond-ucu+lar (I.19.81)

$-\{(I^4)II^4\}+ < -\{(I^4)I-I^4\}+$

İşlek bir biçimbirimdir.

Eylemin sonucuna ilişkin niteleme adları yapar: çah-ılı (I.14.18), koş-ulu (I.9.241)

Yer ismi: yaz-ılı+kaya(II.2.24), dik-ili+kaya (II.2.23), dik-ili+taş (II.2.34)

-{(I⁴)K}+

İşlek bir biçimbirimdir.

Eyleme ilişkin özellik bildiren adlar ve nitelme adları yapar:

uza-k+(I.5.117)   yürü-g+ler (II.2.60)   büyü-k+ler (I.7.26)

aç-ıh+da (II.5.65)   güççü-g+ (II.3.63)   ğarış-ıh+ (II.9.73)

bölā <<böl-ük (I.12.33)

Nesne ve ürün adları yapar:

bulaş-ık (II.7.70)   ğat-ī-mız<kat-ık (I.9.224)

Araç gereç adları yapar: ele-k (I.3.95)

-{KI⁴}+

İşlek bir biçimbirimdir.

Eylemin kuvvetli bir biçimde yapılmasıyla ortaya çıkan sonucu bildiren adlar yapar:

ğat-ğı+ (II.4.10)   say-ğı+n (II.7.14)   ser-gi+ye (II.1.100)

sev-gi+ (I.14.81)   bil-gi+liymiş (I.7.28)   gör-gü+ (I.5.49)

Ürün adları yapar:iş-gi+ (I.14.65)

Alet adı yapar: çal-ğı+ (I.3.144)

-{(I⁴)m}+

Çok işlek bir biçimbirimdir.

Durum, iş, oluş, duygu, süreç, sonuç koşul vb. belirten adlar yapar:

geç-im (II.9.86)   ye-m (I.8.101)   giy-im (II.8.26)   böl-üm (II.5.87)

bağ-ım (I.8.79)   dür-üm (I.9.126)   dölüm (<dön-üm) (I.5.38)   öl-üm (II.1.125)

-{mAn}+

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

de_ürmen<değ-i-r-men(I.10.54)

kirman<[kirmen<girmen<egirmen(eg-(i)r-men) < *hegir-men]¹⁵³(I.16.53)

Bir işi uzmanlık derecesinde yapan kişi adları yapar:öret-men (I.17.73), eyit-men (I.10.6)

-{mur}+

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir. Bu biçimbirim EİTA kullanılırken – {mır}+ şeklinde kullanılır.

yā-mır (II.4.37)

-{(I⁴)n}+

Az işlek bir biçimbirimdir.

Eylemlerden elde edilen ürün ve sonuç adları ve akrabalık adları yapar: ek-in (II.5.71), gel-in+ner (II.6.16)

-{(yI⁴)ntI⁴}+ < -{(I⁴)n-tI⁴}+

İşlek bir biçimbirimdir.

Ruh durumunu belirten adlar ve niteleme adları yapar: sık-ıntı+sı (II.3.71), üz-üntü(I.7.9)

Eylemin sonucuna ilişkin adlar yapar: kal-ıntı (II.2.72),

¹⁵³ Bk. Gülensoy, a.g.e. s.527

-{sI}+

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

yadsı < yas-sı (I.9.252)

-{(I⁴)t}+

Az işlek bir biçimbirimdir.

Yiyecek adları yapar: yört < yoğur-t (I.19.84)

Yeradları yapar: geç-it(burası geçit yeridir) (II.2.44)

-{tI}+

İşlekliliğini yitirmiş bir biçimbirimdir.

Eylemin sonucuna ilişkin adlar yapar: toplan-tı+sı(I.12.13)

METİNLER I.ALT AĞIZ BÖLGESİ

I.1

ALPU- Gökçeoğlu

Kaynak Kişi	: Nebahat Gökçeoğlu, 81, Birinci sınıf terk
Derleyen	: Semra Günay Aktaş
Derleme Yeri	: Balkon
Kayıt Türü	: Video
Konu	: Tanışma, eğitim, köy hayatı, evlilik.

- 1 **SGA: Şimdi teyze adın ne?** NG: nebahat gökçeolu. **SGA: Kaç yaşındasın**
2 **Nebahat Teyze?** NG: otuz_üç dömluyum. **SGA: Otuz üç doğumlusun. Eğitim?**
3 NG: eyitim, birinci sınıfdan terk. **SGA: Niye birinci sınıftan aldılar seni?** NG:
4 beni mi babam_ölünce ābim bizi topladı eskişere götürdü. yedi tane çocuk,
5 annem de biraz gençdi şimdi urda ğaldık bız turan_okulunda odunpazarında
6 evlerimiz vardı, bahçede ğāvede orda bizi hıdrellez dedi bizi aldı geldi ābim
7 ğafa_ıesdi. kendisi me_ıersem anğarıya ğitçekmiş başğasıyla hanımıyla. ketirdi
8 bizi epiy ondan sōra biz burda yetdik büyüdük ama ben gene kendi kendime
9 okumayı yazmayı acık beceriyom imzāmı mimzāmı atıyom. **SGA: Şey dedin**
10 **eskiden babanız siz küçükken mi vefat etti.** NG: valla şōle būle doğuz yaşında
11 ya vardım ya yokdum heralda sekiz doğuz yaşlarında. **SGA: Eskiden hayat**
12 **nasıldı köyde?** NG: rahadlığ bekarımız vardı, ğoyun ğuzu vardı, reşberlik
13 çoğdu babamın üç yüz dōrd yüz sürüsü vardı. hayvannarı peg çoğdu, bekarımız
14 vardı, reşberlik gene, tarla toğat çōdu ōleydi biz... ğır bayır görmedik. hizmetçi
15 elinde bekar şeyinde böyüdük ōle burıyıda amcamın_ıevine geldim gene aynı
16 vaziyetde_ıışde. **SGA: Amcamın oğluyla mı evlendin?** NG: evet, ağraba_ıevlili.
17 **SGA: Teyze nasıl kaçtın bir anlat?** NG: aā bunnar beni şēye vercek Kastiye
18 vercek herāldē. nası mı Kaçtım yavrum. Annem de Keşdi otuz beş yaşında dul
19 'kalıncı babamın_ıikinci hanımıydı ondan sōna annem evlendi 'evleninci
20 babalīm var işde bu benim halamın torunu şindi gelen onun kardeşine
21 çoğ_ıısdediler beni, ben dē_ıonu isdemiyyom bu da yedişgin bu da

22 amcamın_olu bu da beni isdiyō. o isdiyo bu isdiyō ama ben on dörd
 23 yaşımıdayım amma annemin köyünde de o arabiran tarafından sêtgāzi tarafında
 24 da annemin köyü ōrdan da isdiyenner çoĥ ben de_ō zamana gadar isdemedim
 25 hiş kimseyi isdemiyoum olurdu, olmazdı. baĥdım babalıĥ beni bir_iki
 26 şey_itmiye hırpalamiya bařladı dōmiye bařladı. bunnar dūñür gelse hadi o
 27 gece annemden ben sopa yiyōdum sen çārdun diyōdu. yā ben on dörd yaşında
 28 isdemiyoum ben nābıcam ġocayı evlenmicem, ablasının ōluna vercek sizin
 29 gelenin kardeşine vercek. ben onu da isdemiyoum. aynı ablamı da ōle yaptı,
 30 ablam ābim aldı anġarıya götürdü, büyük_ablama orda nişanladı ondan sora bu
 31 olurdu olmazdı olurdu olmazdı bu beni baya üş dörd kere çille yaptı babalıĥ
 32 ōle olmaz bōle olmaz bōle olur diye bunnar da beni aldı ġařdılar. amcam da
 33 çoĥ isdiyōdu rāmetlik ġarşı ġarşıya evler beni biraĥırlar da bařġasını alıllar mı
 34 işde ōlelīnen ġařdım. **SGA: Karşıdaki eve kaçırmadılar sizi nereye kaçırdılar.**
 35 NG: beni aldı dōru esġiřere götürdü, esġiřerden ta izmire götürdüler. çüñgü
 36 babalıĥ huysuzdu yaş da tutmuyō ben izmirdē ondan sōna dayıları vardı
 37 beyimin dayılarının_evinde biz bir_ay ġaldıĥ_orda. bir_ay ġalınacı urdan da
 38 babalīn da aĥrabāsı burıya hemen şe_yapıyo mektup yolluyo. o_zaman telefon
 39 felān yoĥ. gel aradīn ġızlar.. ġıznan ōlan burda diye o_zamana ġadar benim bi
 40 enişde var ablasının ġocası o da duyuyo, ablamın ġocası büyüġ_ablamanın
 41 övey_ablamanın ġocası da duyuyo esġiřerde hemen bunnar şe_yapıyolar telefon
 42 çekiyolar urda o šeye dayısına. dayısı bizi hemen šeye tirene bindirdi o_ġün
 43 Keldik_ablaman_evine bir_ay sōra ōrda ġaldıĥ.ondan sora om_beş ġün
 44 ablamın_evinde ġaldıĥ, ondan sonā da ġar ġiř. aĥtıĥ onun ġöynünü yapıcaz
 45 yařımī da böyütmüşler. ben řindī seksen ġözüküyom amma bilmiyoum amma
 46 şeyde aynı ablamnan yaşımız birer buçuk yaş varmış aynı. nuFus kādımıza
 47 ġöre aynı. o_zamanın parasıyanan dörd yüz lira para vermişler. baĥ. **SGA: Yaşı**
 48 **büyütmek için.** NG: tabī, babalīn ġönünü yabmaġ_uçun_ō. yaşım
 49 küçüġ_oldü_uçun, iddā dēl mi bunun elinden alıcaĥ beni. ondan sōna da...
 50 yaşımı büyüdmüşler nikā hemen anneme saĥlıca anneme imza atdırıyolar orda
 51 esġiřerde. annem barnaĥ basıyo imzayı da bilmiyor essi_zaman ġarıları
 52 parnānı basıyo evet diyo ġızım isdediKden sona diyo u vermedi diyo bubalıĥ
 53 bōle çille yaptı diyo öylelīnen dūnümüz ġeldi burda da dūnümüz oldu o_ġarda

54 o kışda sen bi göreydin amān. ğaşmamız õly_öldü. āma sōnadan da geldi
 55 elimize ayāmıza düşdü mūtaç oldu ama bizi gene_ıyħ bunnarı mafetdi. para
 56 basdīmda kolay deyil. **SGA: Dört yüz lira ne demek.** NG: dört yüz lira onnar
 57 olsa keşğē_onnar. izmirlere gitdīk ay köy köy ğasāba ğasāba, ğayınnamı
 58 şe_yapmışlar heb_arıyolar. herkez masrafnan_arıyo. yā, bōle günner geşdi.
 59 **SGA: Babanın ilk hanımından kaç tane çocuğu var?** NG: dört tāne. şey dört ğız
 60 var. iki ğız iki ōlan var. **SGA: Sen onların yanına kaçtın Ankara'ya son on beş**
 61 **gün öyle mi?** NG: hayır, ablam esgişērde gelin_öldü, ab.. büyük_āblam ablam
 62 tabi o bana sayib çıkTı. bu da amcasının_ōlu sayib çıkTı. hani kaldık ōrda da
 63 kaldık, izmirde kaldık, burda kaldık. sona göynünü etdiler de paraynan
 64 göynünü yabdılar babalīmın, yā. yaşımı büyüddüler ōle oldu ğızım. **SGA:**
 65 **İyiymiş.** NG: yā ne günneḡ geşdi. allān bu günne çoḡ şükür. **SGA: İyi olmuş**
 66 **bak ne güzel çoluk çocuk.** NG: ēy mutluyum, dedīn gibi a'ma o ablasının_ōlu
 67 da baḡ oḡumuşdu tāsilliydī, gözü açılıdı, aslan gibi babayītdi, yav_ısdemiyom,
 68 ahlımda ĩce_ermiyo da ben dā isdemiyom evlenmek ğoca isdemiyom diyom
 69 bāriyom yā annamıyo. on beş dene bekāra yemek yapıyodum yā on dört
 70 yaşımda on_üç yaşımda hesab_edin. iki sene üç sene durdum yanında ama ay
 71 gösterişliymişim. o gösterişin_üzerine herkez düñür geliyo, hērkez düñür
 72 geliyo. ē işde nē sayarsan sayan artıḡ, şans, ğader. şindi ğızlar yirmi yaşında,
 73 ben şunu yirmi_ki yaşında zor verdim ğocıya, ha küçük ğızı. varmıyolar,
 74 evlenmiyolar. amma bizim günümüzde ōle deyildi. **SGA: Tabi canım o zaman**
 75 **öyleymiş. Tamam, teyzeciğim sağ ol, ağzına sağlık.** NG: sen de sā_ol.

I.2

ÇİFTELER – Arslanlı

Kaynak Kişi	: Şükriye Saraç, 70, İlkokul
Derleyen	: Erdoğan Boz
Derleme Yeri	: Yol kenarı
Kayıt Türü	: Video
Konu	: Tanışma, eğitim, köy hayatı, düğünler.

- 1   ŞS: esgiden /.../ düünner bõle davılımız zurnamız_olurdu. arabalarınan geliller
2   giderlerdi gelini almıya, yaylılar vardı. yaylı yapallardı kilimlerden öylē
3   gelin_alılardı. atlarnan goşu ciridcilig yaparlardı. çoğ güzeldi çoğ neşeliydi
4   hindi o düünlerin hē dörd gün dūn_olurdu /.../ hindi o düünneriñ hiş dadı duzu
5   yoğ. anca baş ārıdıyolar salonnarın_çinde. **EB: İki günde bitiyor düğün.** ŞS: bi
6   günde bitiyō. biz dörd günde düün iderdig eveli. **EB: Dört, birinci gün ne**
7   **olurdu.** ŞS: birinci gün bayrak dikilirdi bazar günü. bazertesı günü oqu
8   dādılırdı. salı çarşamba günü yemānan neyn ūraşillar gelinneri.. gelinnerin
9   dūnünü iderdik, gelin_alırdık, süslerdik işde bõleydi. hindi allah_esirgesin
10   hindi bõle açık cıplağ geziyōlar. **EB: Eyvah.** ŞS: hic yüzleri açık_olmadı kimse
11   bõle gelini arabıya bindirikene pala felan gerellerdi gelini kimse görmesiñ diyi,
12   hindi cırlcıplağ oynuyolar gerellerdi hindiki gelinnerde nē var üçgün sona da
13   gidiyolar. **EB: Ya!** ŞS: bizim günümüzde gitme, boşanma, gelme, gitme eveli
14   yōdu. ölüm_ayrıyōdu anca. bi de çoçūn_olmassa savışdırırdı adam... başga
15   õle hic ayrılan deng gelen bilmezdik hic. biz anamızda atamızda õledi hic bī
16   zaman. **EB: Siz bu köyden misiniz teyze?** ŞS: bu köydenim. **EB: Peki, şey teyze**
17   **demin amaca anlattı da duyamadık bu ramazanlarda şehirden gelir giderlerdi,**
18   **mezarlığa mı gidiyordunuz nasıl oluyordu?** ŞS: mezallā gideller herkeş,
19   şey_ider hısımına akrabāsına varır, gezeller õyle. geliler iki_ün durullar,
20   gideller. aha benim_olan vardı. dün geldi bõ_ön giri gitdi. **EB: Ramazanlar**
21   **nasil geçerci eskiden?** ŞS: esgiden de āynı bõleydi. herkeş.. **EB: Ne yer ne**
22   **içerdiniz o zamanlar?** ŞS: nē yiyelim, içelim? hamır yilerdi, kompasda yillerdi,
23   pılav, patitis onnar vardı, onnarı yirlerdi fasille. bõyle çay muy nirdeydi. bõle

24 işler yōdu o_zaman, ya esgiden ōleydi. hamır pılāvı yıllerdı, bulğur pılāvı
25 yıllerdı, fasülle, patetis onnarı yıllerdı. **EB: Hamur pilavı nasıl oluyordu?** ŞS:
26 kesellerdi erişde erişde hamırı, onnar gibi olur yāni. bu da bōle bi şey. **EB:**
27 **Börek yapar mıydınız?** ŞS: o börek yapılırdı. **EB: Ne böreği yapıyordunuz?** ŞS:
28 hamır bōrā yapardık, açardık bōle bişirirdik sinilerin_çinde. bu fırınnar ne
29 yōdu, şey fırınnar varıdı, toprak fırınnar varıdı. onnarda bişirirdik ekmekleri.
30 yuğa açardık. hindi ceyrannı fırınnarda bişiriyok. **EB: Eski fırınlar yo mu şimdi**
31 **artık?** ŞS: yok. tek tük. **EB: Yapmıyor musunuz artık o fırınların içine ateş yakıp**
32 **filan?** ŞS: yākıyok bir_iki fırın var o da herkeş kendi evinde, ceryanı zati
33 köyde kimse yok, bi ğadın bi erkek, bi ğadın bi erkek başğa kimse yok. bir_iki
34 ev horanta var gelli olan başğa yok ğalaba. **EB: Bitti yani.** ŞS: bitdi. **EB: Ne**
35 **olacak bundan sonra köylerin hali?** ŞS: nolacak işde giden gidiyō, gelen ğalıyō,
36 ölen ölüyo, dirilen diriliyo. ā biz şimden geri toprā baħıyoħ, tābi. **EB: Adınız ne**
37 **sizin teyze?** ŞS: şükriye. **EB: Şükriye?** ŞS: saraç. **EB: yaş?** ŞS: yetmiş. **EB:**
38 **Maşallah, yetmiş. Okul okudunuz mu teyze siz?** ŞS: tābī_okudum. o zaman
39 bizim günümüzde beşinci sınıfa ğadar okuyodun. **EB: Beş var mıydı?** ŞS:
40 varıdı. **EB: Üç mü vardı?** ŞS: üçe ğadar da évelkileri okuyodu, bizden büyükler
41 okuyodu. üçe ğadar sona beşe ğadar....: şimdi o zaman biz beşe ğadar oħuduħ
42 amma o zaman disiplin varıdın dayağ varıdın. ondan sōna derse ğāyed
43 çalışırdın. **EB: Dayak var mıydı teyze?** ŞS: çōdu, dayak çōdu. benim ğardaşımı
44 dōdü ōretmen ben_āladım, ben de yeni girdiydim okula o da bēşinci
45 sınıfdāydı. o_zaman dayak çōdu, bizim günümüzde. şindi vurdum_mu
46 ōretmeni dōmiye ğaħıyolar. **EB: O zaman siz okumayı öğrendiniz mi okulda?**
47 ŞS : ōrendik, az çok okuyoh. **EB: O zaman şeyi nereden buluyordunuz defter,**
48 **kitap, kalem, silgi, yokluk yokmuydu?** ŞS: bazaşlardan getirillerdi okuluħ
49 bi_odası olūdu orıya ĳoparatif dillerdi orda arkadaşın biri satardı alırdık. okula
50 āit_ıdi. o başğan_olurdu arkadaşın birisi o satardı, duruħan de_ışir başğası
51 satardı. **EB: O zaman köyde kaç kişi vardı okulda teyze, ne yapardınız?** ŞS:
52 o_zaman seksen, yüz kişi varıdı, çōdu, çōdu o_zaman çocuk şindi kim_mar
53 kimse yok. hindi beş_ıltı kişi var onnar da çiftelere gidiyo. **EB: Öğretmen**
54 **burada mı kalırdı?** ŞS: burda ĳalırdı tābi. **EB: Lojman mı vardı?** ŞS : ...gelen
55 ōretmen segiz_on sene dururdu. ...: dōrd dene ōretmen varıdı bizim okudumuz

56 zaman. **EB: Ooo! Dört tane öğretmen vardı.** ŞS: tabi, çödu yüzden fazlayıdı
57 çocuk. **EB: Peki öğretmenler nasıl sizle oturup, kalkar mıydı?** ŞS: kalkardı,
58 oynardı, gülerdi bizlrenen bile, onnarda āynı bizim gibi. **EB: Elektrik yoktu.**
59 ŞS: yok o nirde, dī el fenarinnen biz iş yapardık ğaz lāmbalarinnan, daha
60 evelden de idāreler varıdı icik_çine ğaz ğuyallar, ihtiyallar zoba başında yō
61 zoba yōdu, ocağ başında_oturullarıdı. ıçık sözüm yaban mal mayısı dökerler
62 nirdeyidi öle dede ebē_otururdu ötekileri geşler ğırda dururdu. öleyıdig. **EB:**
63 **Şimdi değiştik.** ŞS: amma ö_zaman da ğünner_ıyiydi, çok güzelidi, ö_zaman
64 ğünner_ıyiydi hindi ğünüğ dadı yok böyük küçük kimseyi tānımıyo, kimseyi
65 bilmiyo, hoş geldiğ disen tānımıyo, o seni tanıımıyo sen_onu ğırdan gelenneri
66 hic bilmiyok biz hindi o geşleri. köyün_odaları varıdı. ...: odalar varıdın bu
67 köyde herkeş ağşam_öldu muydu odalarda laF_idellerdin sāt_on_kiye ğadar
68 falan ğışın. **EB: Ne konuşurlardı?** ...: ğonuşurlardı esgilerden meSelā şöle böle
69 dāa gidmiş ormancıya yaħalanmış ve yā_utda asgerde şunu yabmış bunu
70 yabmış öle işde ğali bullardı. **EB: Ormancı ne yapardı yakaladığı zaman?** ... :
71 yav esgi ne_yapıcağ...ğacağcılığ yasādı/.../ŞS: yakaladıımıydī şey alırdı
72 ğacağcıların_odunnu yağalar odunnu ācını yağalar mākemiye verirlerdi, ceza
73 alırdı. **EB: Para cezası mı?** ŞS: hē onnarı bundan sor, onnarı ben fazla bilmem.
74 **EB: Şey mi yapardı para cezası mı hapse girer miydi?** *: ğāpis_ēfendim, pek
75 hapisi bilmezlerdi de para cezasına dönderirlerdi orman_ışlernin... çüğü hālğ
76 ihtāç edmiyo adam ihtiyācını almış. onun_çün parıya dönerdin... öle. orman
77 dāvaları. **EB: Komşuluk nasıldı eskiden teyze?** ŞS: İydi ğomşuluk iyiydi böle
78 deyildi. **EB: Şimdi var mı komşuluk?** ŞS: var gene de var da kimse yok hindi
79 dadı duzu yok. **EB: Komşu yok.** ŞS: hindi bu vağıt_öldumuydu toplanıyo,
80 sözüm şu ğomşu yōdu ğışın dün burdaydı bu ğomşu yōdu, e biz varıdık burda
81 ben de gitdim iki_üç ay durdum geldim. herkeş harmanda toplanıyo burıya
82 harmandan sōna herkeş gidiyo evine bizim gibileri ğalıyo burda biz de ğalsak
83 ğalıyok ğalmassağ bir_iki ay biz de gidiyok. **EB: nereye?** ŞS: çocukların
84 yanına. **EB: Eskişehirdeler mi?** ŞS: he eşğişere. **EB: Bu köy bitmiş yani.** ŞS:
85 bitdi köyde yotuz, yim_beş_otuz_ħāne yok, hē. ... : yirmi segiz hāne falan.
86 ŞS: he çöğların da yazık yalnıznar yalnız... benim gibileri... **EB: Allah**
87 **yardımcınız olsun.** ŞS: āmin cümlemizin. **EB: Evet bundan sonra gideceğımız**

- 88 köyün adı neydi arkadaşlar? Sİ: Dikilikaya. ŞS: kımseyi bulamassınız ki. FD:
- 89 Nerden gidiliyor oraya? ŞS: şurdan gidiliyo ya, bi_hāne mi iki_hāne mi var,
- 90 kimse yok orda. hindi bunnarı soruyunuz ne yapacınız biz televzona çegec̄iniz.
- 91 EB: Yok televizyona çıkarmıyoruz. ŞS: öle mi. EB: Bunlar bizim.

I.3

ÇİFTELER – Çatmapınar

Kaynak Kişi	: Fadime Kannab, 67, İlkokul üçten terk
Derleyen	: Songül İlbaş
Derleme Yeri	: Ev
Kayıt Türü	: Ses kaydı
Konu	: Tanışma, eğitim, köy hayatı, düğünler.

- 1 **Sİ:** Adın ne teyze? FK: fadime. **Sİ:** Fadime Kannab mıydı? FK : kıannab. **Sİ:**
2 **Kaç yaşındasın?** FK: ben şimdi kırk beş dömluyum kaç yaşında oluyorum?
3 atmış yedi mi? **Sİ:** kaç yaşındasın altmış yedi. FK: öle mi oluyo. **Sİ:** Hı hı. FK:
4 tabi adamdan bi yaş küççük, o benden bi yaş büyü. **Sİ:** Okula gittin mi? FK:
5 vallâ ilkoğul üçe ğadarı gittim. **Sİ:** Burada mı gittin, köyde? FK: hē burda
6 Kitdim. o zaman çokdu küy. **Sİ:** Nasıldı o zaman eskiden köyün hali? FK:
7 köyün ħālī nasıydı köy o zaman daha güzeldi. hindi hatır gönül vardı. hindi
8 onnar ğakdı. şimdi herkes bōle nē biliyim ben zenginneri dā bī deşig oldu. ben
9 diyom ki iyi insannar ölmüş te kötöleri ğalmış. gerçekden esgiden çoğ dā iyi
10 yani fakire fiğāraya millet yardım iderdi hindi onnar bitdi, yok. ya hayat bālī
11 on için öle. **Sİ:** Komşuluk nasıldı? FG: : ğomşuluğ daha iyidi. Kiminin niyi
12 olsa yardım idellerdi... **Sİ:** Ne işler yapıyordunuz birlikte onları anlat. FG:
13 birlikde ne iş yapıyōduğ. önceden harmin.. harman zamānı orağ tırpannan
14 biçerlerdi tamam adama yardıma giderse o tırpannan biçerdi sen de desdesinī
15 basardın, seni de götürüdü sen de ardından dırmık çekerdin öle.
16 mecimek ekellerdi onu yolardığ serek yolardığ, önce öle hindi onnar yok.
17 burçağ ekellerdi soğā niye şimdi yok bilmiyom. burçā yolardığ malımıza
18 virirlerdi arabaynan essuden yalkı arabalar vardı gııcırdı ğanılar felān onnaran
19 getirillerdi. sona delice vardı, deliceynen getiriller, deliceynen sapı yıķallardı
20 işde. **Sİ:** Delice ne? FG: büyük bi araba at sözüm ürā atı ğoşallardı, atınan
21 atın üsdünü yüklellerdi dirgennerinen sen üsdünden çinnersin biri dırmī çeker
22 getirir harman yeri dirle orıya dökellerdi o sapı. sōna getirdi mi saçallardı sōna

23 beygiri goşallar düveni vardı ardında bōle bunun genişlīde diş vardı bōle
 24 dāşdan kesgin kesgin o düven didiklernin altında onnan üsdüne binerdin
 25 hayvan sürdü mü bi dirgennerdin ondan sōna sürerdin bi de labalardın ōleydi,
 26 lāba vardı tahtadan. lāba olur bōle bizde var şimdi onun da bi barmā ğırıldı
 27 güçük. labalardın ondan sōna bi dāḥā sürerdin, altında yaḡi sab ğalmıycaḡ.
 28 būdanın başa ğalmıycaḡ ezilcek. Sİ: **Karıştırıyorsun.** FG: ğarıştırıyon evet
 29 canım ondan sōna iki lāba geçirsin oldu mu yığardın onu tinas yapardın
 30 siziḡ_orda olmuyor mu köylerde? Sİ: **Oluyordur da ben köyde yaşamadım hiç.**
 31 FG: yav böyle yī_ardın bōlesine yı_āḡ boyraz bu_yandan esiyo ya hanı
 32 öḡünede iki dene sur yīdınla şey tinas öḡlerine de ğazık dikerdiḡ şōle
 33 onū_dikdikden sōna boyraz çıkar alırdın_eline iki gişi lābayı yo_ut üç gişi
 34 adamıḡa göre yani adamıḡ çoksa durūr_sun ikişer ikişer savırır_sıḡ onı savırdın
 35 ğayrı samanı bi yanna gider būda bi yanna çıkardı. Tabi ben bilmezdim hiç...
 36 büyük adamlar biliyo biz çocuk ya būda işleller getirisin gözeri ğalbırı saman
 37 bu yanda şundan bilīsın saman_öldünü şey dikdik ya burıya ğāSık dikdik ya
 38 saman bu yanda būda bu yanda ğalırdı hiç nası yapardıḡ bilmiyom. ḡayrı adam
 39 gözeri alırsın sen ğuyarsın adam eler şindi biçerde_oluyo elerdiḡ elerdiḡ ondan
 40 sōra tamamca_ış bitdi mi Ketirdiḡ çuval vardı ōceden doḡuma çuvallar biz
 41 doḡurduḡ_onu ipden, şindi doḡuyan yoḡ. ısdar bile yoḡ var da herkeş atmış ora
 42 kimisi durūyo milletinki odun gibi yirlerde. ondan sōnā çuvallara doldurūsun
 43 āzını bālardın. né ğadaḡ zor_ışimiş. at_arabasına yüklerdiḡ dolandıriḡ_avlıya
 44 ğoyardıḡ onu tek tek sırtına yüklerdik_adamıḡ ambara dökerdi onu. né zor_ış
 45 varımış. insānlar ondan tez ğocamış. vallā baḡ. Sİ: **Ama daha saġlıklılarımış.**
 46 FK: sālıklıydık cānım o_zaman her şey baḡ şu padlıcanı bilmezdiK_o_zaman
 47 biz köyde bilinmezdi şindi her şey var. çok şükür. o_zaman bi fasille vardı,
 48 patlıcan var da bilinmiyōdu. baḡ domatiS vardı o da bāca domatisi vardı. başġa
 49 yoḡ fasilye de, ğılçıklı fasille nirde ōle güzel fasilleler onu alır gelirdiḡ beyaz
 50 fasille oluyo onun yeşilini yıllerdı. bolca bi ğarpız getirillerdi harman zamānı,
 51 bi de davarıḡ var, yō_ort yapıyosun ya sütü sā.. yō_ord yapıyosun, yō_ortan
 52 da bi ayran yanna bi de salada içine bi de bulgur pilavı bişir ğoy şurıya, yuḡḡa
 53 yap bōle üsdüne dök tamām. onnan yıllerdı adamlar. şindi onu kim yiyo? şindi
 54 onu yiyeḡ yoḡ. var mı? gidiyon né biliḡim loḡantıya giriyolar istediin yiyolar

55 şimdi. **Sİ: Biz yapıyoruz öyle döküyoruz yufkaya.** FK: de mi ben de idiyodum
56 da yerim yok benim şimdi burda. orda oturdum evde vardı yapıyodum yuğa
57 şimdi bazardan satın_alıyom vallaha yuğa de_çel de yuğanın ıçık ğalını var ya
58 biz_ona bazlama dirik hah çörek işde. biz de aynı sizin_ç o yandan gelmeyik
59 Saten. òle döküyoduğ yiyoduğ ama hindi yok anam, yiyen yok, çok_ınsan
60 yimiyo ama bası da yiyecek de bulamıyo. şerde gelenner yiyecek ama
61 bulamıyo, bilmiyo, hanımları bilmiyo. hanımların hepsi bizim köyde yedi dene
62 olan vardı bi evin hēpsinin ğarısı macur hic bilmes hic annamas. ama yuğayı
63 yap senden_ıy_ıyolar. işde böleydi. dūnnerimiz nası olurdu? **Sİ: Nasıl**
64 **olurdu?** FK: dūnnerde önciden ne_biliyim ğızı nişannalardı, bi nişan
65 yapallardı. **Sİ: Kız isteme nasıl oluyordu?** FK: he ğız_ısdeme, iki ğomşu
66 giderdiñ öñden isderdiñ, dūr gidiyoñ ya, dūr olur virdiler mi. giderdiñ orıya
67 varıdıñ, mendil almıya mendil_aldıñ mı, herkeş gelir erkeker yani ğıs tara..
68 olan tarafından gelenner kız_çelini öpdü gitdikden sona hep döşşeg vardı
69 essiden biliñ mi hani minder diyelim ğayri. **Sİ: Yün mü?** FK: e yün minder,
70 yüzleri varıdı yün mirder işde böle uzunca serellerdi. herkeş oturdū yire para
71 soğardı, altına. o misāfirler olan tarafı gidince o ğıs tarafı onu alırmışdı tābi.
72 ğızı alıllardı ondan sōra nişan yapallardı. nişanda yemek veriller işde. burdan
73 ig.. şeyden olan_çevinden iki kadın giderdi ordı yimek pişirir. olan_çevi her
74 şeyiñ götürüçdü. o_çaman yemek şuydu. böle pirinç yokdu fasille yēmē, patitis
75 yēmeyi bunnar. ondan sōrā datlı_olarak da şu erikler var ya bazarda sadılıyo
76 çir dirik biz_ona hah. siz ne diyonuz bilmiyom kara erik böle ğuru ğuru. **Sİ:**
77 **Kuru erik.** FK: hah ğuru eriK, biz_ona çir dirik bisim köyde ondan alırsıñ
78 güzēlce onu ğaynadırsıñ, ğavırsıñ yā ğorsun, yıkar temizler onu ğorsun
79 yān_çine hafif ğavrıldı mı üsdüne su ğuyarsıñ bu bişinci ondan sōna böle yalı
80 sulu özleşıyo ya onu ğuyardıñ götrüsün ğız_çevine. ondan sona bi tiş Te helva
81 götürüsün ondan sona o māzemen işde fasille, patetisi götürüsün bi teneke yā
82 götürüsün orda et varsa et de götürüsün yani halin vağdin_ıyiyse. onu bişiriller
83 orda, ey burdan kadın gidiyo ya ğız_çevine ondan sona orda nişanda gidennere
84 öñden olan_çevine viriller yemeyi olan_çevi yidikden sōna ğız_çevinde
85 toplanannara viriller. ğız_çevine gelen ayrı oluyo ya ğız_çevinde olan hah. **Sİ:**
86 **Kız evinde oluyor değıl mi nişan?** FK : kız_çevinde oluyo hepsi. oynar, güleller

87 geri gelİller. gelin zamanı önceden börek dürerdi bizim bu çevren_İnsanı, bu
88 köy diyim de bizim köy dēl her köy, börek siz biliyoñuz mu bilmem. **Sİ: Nasıl**
89 **börek?** FK: hā nası börek? bōrē de ipeg_eleg olurdu onnan unu elersin
90 ipeg_eleyi, unu elersin güzelce ondan bi yuğa yaparsın inçecik, bōle sigara
91 kādından inçe, yazıları görünür. her ğarı da onu açamas de mi, hah. onu bi de
92 bişiren_olur kayli güzēlce yakmadan bişirisiñ yuğayı onu kırsun o yuğa orda
93 bōle bişirdiñ kaç böreklik yapacāsañ o yuğadan o yuğayı bōle parçalarsin
94 bişirdiñ yuğayı. ondan sōna da ertesi güne de gene unu elersin güzelce o ipeg
95 elegden eliyon yōrsun hamırını börek_açarsin. açarsin_o böreyi ondan sōna o
96 tepsi var bakır tepsini_çine o hamırı döşeller, üsdüne de yā gezdiriller, o
97 ufaladıkları ekmek var ya. **Sİ: Ekmek mi?** FG: evet canım o ekmē de bōle
98 yanan çī_yānan dökeller çī yā üsdüne şōle harman_İdeller bilmiyom
99 sizin_orda vardur belki? harman_İdeller ondan hindi buriya kaş dene yuğa
100 ğodun diyim, on yuğa ğoyduK yālıyon ya yuğayı onu birinin_üsdüne
101 yālamassin o harman_İddiñ yuğayı alırsin onun_üsdüne şōle ğorsun, yayarsin,
102 ondan sōna onun_üsdüne ğayri orasını unuduyom, unuğanlık var ya, kaş dene
103 de ğari bezi yuğa açacāsan gene ince açıyon_amma ondan_üsdüne yaparsın yā
104 dōke dōke. o tamam oluncı deller tamam_oldu, o bişren_ayrı tabi onu
105 iden_ayrı ya döşiyen_ayrı onu bişiren_ayrı oluyo. **Sİ: İçinde ekmekten başka**
106 **bir şey yok mu?** FK: başka bi şey yok amma olsa bi güzel_olur, bi güzel onu
107 neylen yiyicen helvaynan ya reçelinen. şimdi ocağda da şey yanıyo meşe
108 kömü.. meşe odunu yanar, ğor_olur. yavud da bu odunun ğırda āİlda ğoyunun
109 kemresi olur iyce odun gibi olur salam. o kemreden dayarsın kor_olur orıya bi
110 sac_ā atallar büyük o tebsiyi onun_üsdüne gollar. a'ğır_a'ğır bişer. ortala.. her
111 bişdiñde ortasını deleller bi ğaşığ yā dökeller. burayı delēller bura dökeller altı
112 yānan pişer. İyce yānan bişer. içine alıyo. **Sİ: Kızarıp.** FK: hı ğızarıyo öle
113 baklava nası şeynen bişiy o baklava bilmiyoduk hindi biliyoz da bōrēn
114 unutduk. onun_altına bakallar şōle evrēçnen ğaldırı bakallar kine ğızarmış
115 ondan sōna onu hemen ğadın_İlmini biliyōsa, ğadının ğolu güvettiyse onu şōle
116 oğ.. şeye evrēci soğar hemen çevirivirir, ğırılmadan, ondan sona bi de o yanı
117 bişiriller. bi_ev ğız_evi ğaş dene börek_İsdedi on_iki dene on_beş dene o
118 böreyi ğız_evine bi gün_öce götürülle dūn_olmadan, onu ğız_evi yiyecek, bi

119 teneke yā, ne ğadar isdiyosa fasille, patetis, yani o çirden né lázım helva ğaş
 120 tinç. essıden tinç varıdı, bōle teneke, bilirsın hindide var mı bilmiyom artık,
 121 tenekelerle şōle şōle tebsiler gibi de tenekedendi dışı onun dilim dilim bōle,
 122 gūseldi o helvalar dā güzel geliyomuşdu çocūduķ ya. ondan götürler ğız_evi
 123 ev_ħaķġı_o önceden_ōli. ev_ħaķġıydı, onu götürüller ondan sōna da
 124 ōlan_evine yapallar böreyi. tabi ōlan_evi vala ōlan_evine... dūnde aynı masa
 125 şey yapallar māzemeyi, aynı yemē yapallar, ğız_evine de ğına günü gidiyosuņ
 126 ya bi ğoyun götürüller, ğına ğoyunu. onu ğız_evi alır, keser, kendi yāni
 127 misāfirlerine yidirir eletdiynen berāber, işde bi gün gidersin bazar, cuma günü
 128 dūn ğaķar, cumartesi_nū ğına olur, pazar günü de gelin_alırsın. burdan
 129 giden_ınsannara yemek yoķ, u yoķ onu kendileri ğız_evi yir_onu eleddi
 130 māzemeyi. dūnner bōle hindi bōle şimdi artık hemen bi şeyē dutuyolar işde
 131 neydi o? **Sİ: Salon.** FK: salonu dutuyos hangımis_ossa Salonu dūnū yapıyosun.
 132 pasda veriyolar yiyosuņ geliyosuņ neyse, hā bitdi. ama ōle deildi önceden dā
 133 güzeldi dūnner. hem ne güzel sēmenner vardı, bāraķ çekellerdi. o davıllar bōle
 134 zurnalar püsgüllü çalardı. ğaşıķlarnan oynanırdı ħanı o kim_oynuyo
 135 hic_oyınıyan yoķ. hindi ā çıkıyolar televizonda baķıyom da anķara türküsünü
 136 öte beri varıp varıp geliyolar essıden nası ğaşıķlarnan. tā bi ōz yılmaz_oynuyo
 137 topal_oyunu, ben ona baķıyom arada bir sevıyom. hindi ōle oynıyan ķalmadı.
 138 esgi oynnar biddi yavrım. ya adamlar bitdi bi kere. şindi geşler var geşler de o
 139 oyunu bilmiyor görmedi. oķumıya gidtiler bi dā burada esgiler_ınsannar da
 140 yāni vaķdı gelen gitdi. cenābı_allāħın vaķıd gelen gidiyo ā her gün bi
 141 denimiz_ölüyos. işde ōle yapıyoķ dūnneri esgilerde şimdi bilmiyom şimdi
 142 yoķ. pasda börek sünet yapıdım gendi ōluma ben_esgisi gibi davıl dutdum, hā
 143 iki dene. ğızım da vardı türkücüydü onun gibi türküyü söylemiyo ğayri ğocası
 144 söyletmedi. ondan sōna dutdum güzelce iki gün dūġde iki dene çalgı çift
 145 dutduķ, onnar çalgıyı çaldılar ne güzel aynı yemek virdim börek düren yoķ,
 146 canım esgişērneydik o_zaman. gine sarma sardıķ ondan sōna, pılav loķantıya
 147 bişirdtik, bi ğoyun kesdik, etinide bişirdi, yemek de bişirdi, çorbasını da bişirdi,
 148 salatasını da bizim kendi aķrabalar yapıdı evde ne güzel iki_ün yimek verdik
 149 adamlara bi ōn virdik bi de ōlanın kesildi gün virdik oh ne iyi. ha benim ōlan
 150 sünet yapacaķ pideynen yapacaķ. hadi baķalım pideyinen sünet_olur mu?

151 dúvanen_olacāmıŝ hanımı ōle isdemiŝ dūnnen olmicāmıŝ, dūūn ŝeytanımıŝ, iyi
 152 didik biz de ne diyelim. baķam yaparsa işde ōle yapcaķ o e bi.. esgi gōrenek
 153 bōleydi. hindi ōle gōrenek yoķ. esgiden yā ne biliyim ben fākirinņi ğolluyōduņ
 154 hindi ğollıyan yoķ. sen şorda acından_ōl yoķ kōyde ne biliyim ben_ōnceden
 155 varıdı, olmyana virillerdi. hindi niye virmiyos ki? hindi milled çoğ bōle parayı
 156 çoğ seviyolar. zengin çoķ zengin var vallā nē biliyim o zenginik de ben ha
 157 bende de benim bu adamda ossun_o zenginnik bu fakirlere hanı arablar oluyo
 158 ya fakir aha onnara yollar valla. ōnceden baķ malıņ_olur mu kırg dene malıņ
 159 oldu mu kırg bir dene ıķarı sayallardı arķıya ğoç mu geldi onu olmas tegrar bi
 160 dā sayallardı soņda isder ğoyun gassın isder ğuzu onu zeğat virillerdi. şindi yoķ
 161 ōle virmiyolar gōtürüyolar malın birini satıyolar fitre dādıyolar, fitre ayrıdı
 162 ōnceden zegat ayrıdı. deyiŝdi yāni insannar da deyiŝdi, her şeyi de deņiŝig
 163 yapıyolar gerçek ōleydi. ōnceden kimse kim bōle büyükleri sayardın, ōñünü
 164 gözlerdin, şordan bir erkek gelirkene dikiliņ u adam geçer sen_ōle geçerdiņ.
 165 şindi var mı yoķ ōle. daha ondan_evel geçip gidiyosun ada_orda ğalıyō bōle
 166 deyil. hısım aķrabā da yoķ. ne biliyim ğardaŝ ğardaŝa dūŝman_oldu hindi
 167 esgiden ōle deyildi gerçegden deyildi. ya odunumuz neyimiz hep dādan gelirdi.
 168 hindi her şeyi satın_alıyos, kōmür yaķıyos ıscacık oturuynos. ōle siziņ_ora da
 169 ōle ama siz ğalefer vardır sizde. **Sİ: Hı hı.** FK: bizim de şerde ğalefer var
 170 evimizde.

I.4

ÇİFTELER – Doğanay

Kaynak Kişi	: Sabahattin Bayır, 60, İlkokul
Derleyen	: Erdoğan Boz
Derleme Yeri	: Bahçe
Kayıt Türü	: Ses kaydı
Konu	: Tanışma, eğitim, köy sakinleri, etnik yapı, gelenek görenek, köydeki geçim kaynakları, mevsimlik işçiler, eğitim durumu

- 1 SB: duvanay, öteyi yeni duvan koymuşar, bundan aşşasını orta köy koymuşlar.
- 2 **EB: Alikel köyü mü bu üç köy.** SB: bu üç köy alikel köyü yāni haḥ. **EB: Niye**
- 3 **Alikel diyorlar?** SB: bilmīm ki. **EB: Alikel diye bi adam mı varmış?** SB:
- 4 bilmīm, bilmīm. **EB: Peki, köy kaç hane abi kaç hane?** SB: 'otus kırk_hāne
- 5 ānca. **EB: Kırk hane, yaz kış fark ediyor mu?** SB: éder tabi yazın gidū.. şey
- 6 yazın gelūler gışın gidūler. **EB: Yazın kaç hane artıyor?** SB: yirmi kişi otus kişi
- 7 gelū yāni yazın. **EB: Yazın daha çok olur.** SB: ekin biçī biçdim miydi göyub
- 8 gidī. **EB: Peki köy burası Yörük köyü mü?** SB: yoḥ canım türkmen bura. **EB:**
- 9 **Ha hep Türkmen var. Karabağ Türkmen'i değil mi?** SB: ğarabā türkmeni bura.
- 10 **EB: Nereden gelmesiniz siz abi?** SB: ğarabādan gelmeymişik. **EB: Şeyden**
- 11 **Emirdağ'dan mı?** SB: emirdā, evet, evet. **EB: Tamamı Emirdağ'ın Karabağ**
- 12 **Türkmen'i mi?** SB: şindiciK_çimizde ğarışlı yāni, kürd var. **EB: Kaç tane**
- 13 **Kürt geldi?** SB: vallā segiz_on hāne var. **EB: Sekiz on hane oldu mu?** SB: var.
- 14 **EB: Nereden bunlar?** SB: do_u. **EB: Ağrı'dan mı?** SB: do_u, do_u. **EB: Doğu**
- 15 **da ama hangisi Ağrı mı Erzurum mu?** SB: hanĝ.. ārı mı neresi ğāri bilmiyom
- 16 geldiler ama. **EB: Çünkü genellikle Ağrı'dan geliyorlar ya şeydekiler.** SB:
- 17 'canım_ışde unnar da ordan geldi dimeg ki başĝa nerden gelir. **EB: On hane var**
- 18 **mı?** SB: ḥemen ḥemen vardır yāni, çolū çocū var. **EB: On hane var diyorsun.**
- 19 SB: var ... çocū var. **EB: Onlar şimdi ne zaman geldiler buraya tahminen? Kaç**
- 20 **yıl oldu geleli?** SB: kim? **EB: Kürtler buraya geleli kaç sene oldu?** SB: vallā bir
- 21 buçuq_iki sene oluyor. **EB: İki sene oldu geleli buraya, terörden mi geldiler**

22 **onlar?** SB: vallā bilmiyom argıdaş nēden geldiklerini, geldiler ama ne için? **EB:**
23 **Kim sattı onlara buraları?** SB: sen ben, köyün halkı. **EB: Peki dayı köyde okul**
24 **var mı?** SB: okul var çalışmıyo. **EB: Öğrenci yok çalışmıyor.** SB: talebe yōdu
25 şindi...**EB: Peki öğrenciler Eskişehir'e mi gidiyor?** SB: bi ğısmı çifdelere gidiy,
26 bi ğısmı buriya ortaköye gidiyī. **EB: Kaç kişi öğrenci gidiyor mesela?** SB:
27 yim_beş_otus kişi var yoĥ işde ufaĥ çocuĥ. **EB: Toplam mı?** SB: hē ufaĥ
28 çocuĥ yani. /.../ SB: iki köy götürū buruyu, sadırōlunu alıp geliyi, Őo yandan
29 bu yanna toplıyıp geliyi. **EB: Ortaköye mi götürüyor?** SB: ortaköye götürüyü
30 aşamdan da geri geliyi buyandan götürüyü. **EB: Köyde geçim kaynaĝı nedir**
31 **abi?** SB: 'malcılıĝ, çifcilik, 'pancar. **EB: Őey arpa var, buĝday.** SB: arpa, būdā,
32 pancar, gündöndü başĝa yoĥ. **EB: Hayvancılık nasıl büyük baş var mı?** SB: olsa
33 da beg çoĥ deyil_ābim, bi tāne, iki tāne, üç tane. **EB: ... elli altmış tane var**
34 **yani, küçük baş ne kadar?** SB: küçükbaş iki yüz falan vardır. **EB: ... peki köyde**
35 **başka geçim kaynaĝı.** SB: yoĥ. **EB: İşletme, madencilik, tarım.** SB: yoĥ_abi.
36 **EB: Şey arıcılık... şu bu v.s. yok.** SB: yoĥ. **EB: Köyde cami var bir tane deĝil**
37 **mi?** SB: evet. **EB: Bir cami mi var?** SB: bi cāmi var. **EB: Muhtarlık var mı, var**
38 **her halde?** SB: var. **EB: Bina olarak başka ne var abi böyle, resmi olarak?** SB:
39 başĝa yoĥ_ābim. **EB: Böyle köy odası?** SB: yoĥ, yoĥ, yoĥ. **EB: Kahvehane?**
40 SB: yoĥ, ĝāve var işde bi dene ilerde bi ĝāve var. **EB: Şey köy odası var mı?**
41 SB: hah, yoĥ. **EB: Yok diyorsun, bakkal var mı?** SB: yoĥ sayılır baĝĝal da yoĥ.
42 **EB: Bakkal da yok, şey filan bir meslek erbabı efendim berberdir, nal çakan,**
43 **deĝirmenci, şu bu vesaire?** SB: yoĥ_ābim, yoĥ, yoĥ. esgiden vardı dermen
44 mērmēn hepsi yıĥıldı adam öldü gitdi. **EB: Eskiden buĝdayı nerede**
45 **öĝütürdünüz?** SB: hıh. **EB: Buĝday, nerede öĝütülüyordu burada?** SB: e
46 deyirmende ödürdük. **EB: nerede o?** SB: aha ařřāda şurda. **EB: Çalışıyor mu**
47 **hala?** SB: yoĥ, yoĥ. **EB: Su deĝirmeni mi yoksa?** SB: su dērmēniydi, öldü ĝāli.
48 **EB: Yapma ya, oranın ekmeĝi güzel olur deĝil mi?** SB: tabi güzel_olurdu
49 amma öldü, baĝan yoĥ, adam_öldü, řinđi hazır, hepsi hazır. **EB: Her şey hazır**
50 **mı?** SB: hebsi hazır, unu da hazır, yā da hazır, pendiri de hazır, hebsi para. **EB.**
51 **Köyde tarihi yapı var mı böyle eskiden kalma, çeşmedir, ne bileyim yatır, tekke.**
52 SB: yoĥ_abicim burda bizim buralāmızda yoĥ. **EB: Yok diyorsun.** SB: bizim
53 burda yoĥ arĝdař. **EB: Bu ... size mi ait öbür köye mi ait abi?** SB: orıya_ayit.

54 EB: Şeye. SB: sadıröluna. EB: Sadıroğlu'na mı ait? Şimdi peki köyden göç var
55 mı, yakın zamanda? SB: yoḥ. EB: Durdu mu? SB: yo_giden yoḥ şindici. EB:
56 Peki buraya göç var mı? SB: yoḥ. EB: Köyden buraya, şehirden buraya gelen
57 var mı? SB: yoḥ_ābim yoḥ. EB: Yok. Genellikle şey midir gençler yok yaşlılar
58 mı kaldı köyde? Bir ihtiyar bir nine öyle mi? SB: kimse yoḥ, benim gibi üç beş
59 gişi, başğa yoḥ. EB: Peki bu şeyi soralım: Kızlar genellikle köye gelin
60 gitmiyorlar, kızlar, şehregidiyorlar. SB: evet. EB: Delikanlılar da bulamıyorlar
61 doğudan kız getiriyorlar var mı sizde? SB: yoḥ , yoḥ şindilik yoḥ. EB: E peki siz
62 nereden buluyorsunuz kız nasıl buluyorsunuz... SB: sen didiḡ gibi yapıcık_çide
63 gidecık ya dōuya gidecık ya batıya. EB: Yok mu bulamıyor musunuz, şu ana
64 kadar ne yaptılar. SB: yoḥ. EB: Aldılar mı doğudan Kürtlerden gelin var mı, kaç
65 tane var? SB: bizim burda yoḥ_ābim. EB: Yok mu? SB: yoḥ. EB: Köyden
66 gitmiş olanlar dönüp annelerinin babalarının evlerini onarıyorlar mı? SB: geliyī
67 burdan_adam gidiyī şere geliyī evini damını öneriyi işde mesela havlısını
68 tokadını yapıyı, ġışın gidiyi yazın geliyi. EB: Evet. Burada arazileri satan yok
69 deġil mi, ev satan yok, arazi satan yok? SB: evi satan_oldu cānım. EB: Öyle
70 mi? SB: oldu. kürtlere bi ġaç denesi satdı. EB: Birkaç tane Kürtlere sattılar. SB:
71 aha meselā şurıyı saddılar. EB: Arazi satan var mı? SB: yoḥ. ha var var arāzi
72 satan var. bizim burda yoḥ da ortaköyden falan satan_olmuş yāni. bu
73 kurtlerden_alan_olmuş. EB: Peki mevsimlik işçi getiriyor musunuz Urfa'dan...
74 SB: geliyü. EB: Geliyor mu? SB: geliyü şindi netekim var, işçi. EB: Urfa'dan
75 mı geliyor? SB: urfadan geliyü. EB: Konya'dan şuradan buradan yok. SB:
76 yoḥ_orlardan yoḥ. EB: Bunlar nisanda mı geliyor daha çok? Ne zaman gelir,
77 nisan ayında mı gelir? SB: işde bundan ik_ay üç_ay eveli geliller, yāni. EB:
78 Sonra ne zaman gidiyorlar? SB: aḡşam zabah gideller ġāri, bitiyo. EB: Ha,
79 bitiyor. Peki, abi bunlar pancara mı çalıştılar... ay çiçeġi falan?S.B. : ābi
80 pancara çalıştılar, ondan sōra bu afıyan haşheş kesīler, hāle de kesūler şindi dā
81 var yāni mecbur çalışīler adamlar. EB: Haşhaş var mı burada? SB: işde o ekilen
82 beyaz haşheş var. adam getiriyi, onnara kesdiriyi, götürüyü,satıyı işde. EB:
83 Bunlar nerede kalıyorlar abi? SB: çadırdā. şu yanda aşāda çadırdā. EB: Köyden
84 göç edenler bayramda, seyrandā, yazın geliyorlar mı? SB: gelū , gelūr ābi, gelen
85 de olüyü gelmeyen de olüyü bazen. EB: Bu Karabaġ Türkmenlerinin diġer

86 **Türkmenlerden farkı ne abi?** SB: vallâ bilmüyüm ki. **EB: Onların biraz**
87 **adetlerimi farklı konuşmaları mı farklı?** SB: ğaba ğonişler herhalda. **EB:**
88 **Kimler?** SB: o didiñ_adamlar. **EB: Bu şeye sizin atalar Emirdağ'dan ne zaman**
89 **gelmişler belli mi tarih?** SB: bilmiyim ābim, ben de bilmiyim yāni.
90 büyüklerimiz belki bilirdir de bizler bilmiyik. **EB: Şimdi tabi ta Karabağ'la**
91 **Emirdağ'a da başka yerden gelme tabi ta Kafkasya'dangelme.** SB: bilmem ğali
92 nerden geldini de, ğarabā diler yāni. **EB: Peki Karabağlar şimdi kız alıp**
93 **verirken yabancılara veriyor musunuz artık?** SB: veriyük. gendi ırkımızdan
94 oldumuydu meselâ veriyük. **EB: Kendi ırkım dediğin ne oluyor yani?** SB: kırt
95 mürd meselâ hani. **EB: Onlara vermiyorsunuz.** SB: onnara vermiyos. **EB: Diğer**
96 **şeylere mi veriyorsunuz?** SB: yāni. **EB: Köyde tutkunluk var mı bayramlarda**
97 **böyle bir araya gelmek.** SB: ondan çok şeydirik yāni. **EB: Nasıl bir araya**
98 **gelirsiniz yani?** SB: yāni iyidirig yāni birbirimizin yanna varriğ gelürük
99 toplum_çine girrik ele bi ayırımız ğayrımız yoğdur. hösümetlik yoğdur yāni.
100 **EB: Yok değil mi?** SB: yok. **EB: Bir araya geliyor musunuz bayramlarda toplu**
101 **yemek yiyor musunuz?** SB: yeyüz, yeyüz ābi gelirik. **EB: O cenaze işleri nasıl**
102 **olur, cenazelerde nasıl olur?** SB: cenazede meselâ bugün diyelim ki
103 benim_evde cenāze öldü ğoca köy toplanır gelir. **EB: Kim yemek yapar?** SB:
104 yemē kendimiz yapariğ biz. **EB: Cenaze evi mi yapıyor yemeği?** SB: tābi
105 kendimiz esgiden meselâ ben öldümmüydü ğonu ğomşu herkes_evinden
106 getirillerdi. şindi o kağdı. **EB: O daha öncedenmiş ama.** SB: o kağdı. **EB: Şimdi**
107 **nasıl oluyor?** SB: şindi de cenāze_evi veriyo, çolū çocū veriyü. **EB: Ne veriyor**
108 **onlar?** SB: yemek şey yapıyo meselâ, dışardan bide de yaptırıyi, ğola getiriyi,
109 şunu getiriyi veriye yāni. **EB: Eskisi gibi şey dökmüyorlar mı yemek, helvadır,**
110 **pilav.** SB: yapallar onū da yapallar. hali vağdi yerinde olan yapıyi yemek.
111 olmıyan da ufağdan bide yapıyi şunu ediyi gelen ğonu ğonşuya. **EB: Peki**
112 **şeyler nasıl oluyordu abi eskiden hep sorduk diğer düğünleri de sünnet düğünleri**
113 **nasıl oluyordu? Türkmenler 'de, sizde, sünnet düğünlerini nasıl yaparsınız?** SB:
114 sünnet dünü.. **EB: Eskiden mesela şatafatlı zamanı.** SB: dāha esgiden, ben
115 şindicik, meselâ çocūnun sünedini yabdırdı adam veriye bi dāved tamam. **EB:**
116 **Sizin zamanınızda nasıldı, sizin zamanında nasıldı.** SB: 'aynıydı bizim
117 zamanımızda da daha evveli bilmiyüm meselâ sen gelirsiiğ beş_şira on_nira

118 ocūn_üsdüne atarsın öleydi işde. EB: **Düğünde oyun olur değil mi, algı.** SB:
 119 oynıyan oynuyo, dutan dutuyo çalgı meselâ. EB: **Yine yemek de verilir değil**
 120 **mi?** SB: verilüyü. EB: **Düğün yemeği olur yani.** SB: oluyü. EB: **Düğün**
 121 **yemeklerinde ne pişirirler?** SB: pilav, et, hoşaf, helva hanđı şeyi isdiyseñ ondan
 122 yapıyer meselâ. EB: **Pilav bulgur mu yaparlar yoksa şey mi?** SB: pirişden
 123 yapallar, bulgur da yapallar. EB: **Bulgur tabi daha iyi eskiden pirinç bu kadar**
 124 **yoktu değil mi bulgur.** SB: bulgur ğalmadı ki yapan yoğ şindi. EB: **Dibekte**
 125 **dövmek var mı?** SB: yoğ âbi bitdi ğalmadı, hep bazardan hazır alırıñ. öyle
 126 ğazanı ğaynadıb, suyu doldurub, bulğuru içine doldurub şoriya sereñ ğalmadı.
 127 bitdi. EB: **Yapma ya.** SB: bitdi onnar bitdi. hepisi şindi para. EB: **Emekli**
 128 **misiniz bir yerden abi?** SB: emekliyim. EB: **Şimdi köyleri hep emekliler**
 129 **doldurmuş zaten.** SB: hē. EB: **Herkes emekli bir yerden.** SB: yatıran oluyi,
 130 yatırmıyan ğalıyi çö_u ğaşıyi yatırmıya. EB: **öyle mi?** SB: hē. EB: **Bir de yaşlı**
 131 **aylığı var değil mi?** SB: bizim burda yoğ_abi yaşlı aylı, yoğ. EB: **O zaman**
 132 **çoğu şeyden mi emekli sigorta, bağkur.** SB: hē hē ıfci bāğurdan. EB: **Bu**
 133 **imamın evi mi abi, imam var mı?** SB: imamıñ_evi ākada. EB: **Bu şey cenaze**
 134 **falan mı yıkıyorsunuz.** SB: yō, herkes cenâzesini evinde yıhar. EB: **Evde mi?**
 135 SB: şorası ceyran şeyi, şorası da câminiñ öyle... benlik var mı bi iş ben
 136 ğaçacâm_âbim. EB: **Abi Allah razı olsun, nereye gidiyorsun. Hangi köye**
 137 **gidiyorsun?** SB: ben burdayım. ben motor sür.. gidecēm. EB: **Pancara, çok**
 138 **teşekkür ediyoruz.**

I.5
ÇİFTELER- Kadıkuyusu

Kaynak Kişi : Selime İspirli,81, Okuma yazma bilmiyor
Derleyen : Erdoğan Boz
Derleme Yeri : Bahçe
Kayıt Türü : Video
Konu : Tanışma, eğitim, köy hayatı, düğünler.

1 Sİ: hic ğafamda bi şey yok. EB: **Öyle mi hasta mısın?** Sİ: has'dâyım ben. EB:
2 **Ya ne oldu hastalık?** Sİ: baĸ şeker var, bayram şurda sandelleler ne var al.
3 ğalpten ameliyat oldum hiç halsizlik var bende, emme yaşıım da var, sekzen bir
4 yaşıındayım. EB: **Adım ne teyze?** Sİ: selime isbirli. EB: **Yaş kaç teyze?** Sİ:
5 segzen bir. EB: **Seksen bir maşallah. Okul okudun mu sen teyze?** Sİ:
6 oĸutmadılar. EB: **O zaman okul yok muydu köyde?** Sİ: başġa köye
7 gidiyolardın, anamgil salmadı. EB: **Niye?** Sİ: o zaman hindi mal varya, bi olan
8 oldu güççüdüın oġa ġıyamadılar ġızlar inek ġütsün, davar ġütsün hah okumıya
9 salmadılar. EB: **Eee, sonra ne yaptınız siz?** Sİ : öle gittik. sōna burdan bi
10 düür oldular ġayınnam rāmedlik on üç yaşıındayım, emme ıcık kemim iri
11 ya ġörkemim 'ha, ġayınnam rāġmetlik geldi hindi bōle bāçalardaġ
12 yirdik o zaman tomatiz neyi. anam ġarıyı tanıyo ayşana hoş geldiġ beş
13 gitdiġ ondan sōna bāa didi ki git bāçadan öte beri getir didi git çay bişir diyo,
14 ben gelesiye ebe düür oluyo. anam bura da bazarlı koy ya bizim köyde bazar
15 yok 'ha ... ben diyo bazara varırım diyo viriyim oraya diyo ha. bi varıyım diyo
16 öluņa baġıyım eviņe baġım diyo, dede benden on yaş böyüdü. asgerli çok
17 yapıyolardı ya evelden. ordan neyse babam rāmetlik geldi, ġız ġüççük didi
18 onnarıġ işi aġır didi, virmem didi. virmem didi anam virecām diyo hah. benim
19 dā aklıım bi şeye ermiyo dē mi 'ha. EB: **Yaş kaç o zaman.** Sİ: on üç yaşıındayım
20 ha ya çocüm ha Taha bi şey bilmiyom ha. ne yimek bişirmesini ne hamır dē mi
21 ha. öġümde de abılam vardı onu gelin etdik. yav hindi esgiden de bi şey
22 diyemiyodun ha. ordan dutdular virdiler beni burıya. EB: **Eyvah, nerden hangi**
23 **köyden geldin buraya?** Sİ : ... öte yanda ordan. hindi baĸ yavrım dedeniġ de

24 burda bi sevdî ğız varmış şu evde, ha. hindi bak sen hindi
 25 ğayınnam ırahmetlik de almıyo onu bizédè sōlemedi. ben geldim ya hindi
 26 şurdan onnarın pencere var işmar ıediyo bizim dede, hah. **EB: Ne yapıyor.** Sİ :
 27 ğızınan işmar ıediyo o zaman tilifon mu var. ğarşıdan ğarşıya, ondan sona
 28 kamileye sōlüyoğ ğāretdin bayramda. ... : hanğı kamile? Sİ: emmin kamileyi
 29 sevmişmiş ya, ordan nēse, hindi ben gördüm, ben gördüm ya hēç ıaqlıma bi
 30 şey gelmiyo, sona ğaynımın ğarısı var cennet, ğaynıñ didim birñen didim öle
 31 işaret ediyo o da didi yapsıñ didi. biz ıona didi biliyoğ didi biz ıalmadığ onu
 32 didi. ondan sōna neyse şı ıitdim ben didim gidecām didim. öleyze anaña
 33 babaña o zaman tilifon mu var çarıyım didi git dedi baña. dā çoluğ çocuk yoğ
 34 bir ıaylık ne evliyim, hah. bunun babası.. /.../ **EB: Kim o amca.** Sİ :
 35 ğaynımın ıolu. /.../ **EB: Eee, sonra.** Sİ: bizim ayşa emekli oldu. **EB: Sen gittin**
 36 **mi köye?** Sİ: gitmedim, gitmedim. **EB: Ne oldu sonra?** Sİ: bunun babası var ya
 37 bizden didi gelin didi çıkarın ne yoğ didi, kim gelecāse gelsıñ didi. ğayınnam
 38 da öle diyo, bunnar nēse öte bakıyo beri bakıyo, ğardaşım on dölüm tarla sat
 39 öle ediyo al diyo bizden gelin çıkardan yoğ diyo. öte dutuluyo beri dutuluyo
 40 ondan sona āleden bi şey diyen olmıñca nā ıbacağ sessenemiyo. sōna etrafdan
 41 duyyular o arada bi gelin öldüydün Pobası diyoğına bu ocağda ğalacāña diyo
 42 seni burya virecām diyo. **EB: O kızı?** Sİ: o ğızı, o ğız gidincig ırahad ıolduğ.
 43 **EB: Rahat oldu.** Sİ : yā çok şeyler çek.. çok çekedim aha biliyo emmisi bān
 44 çekdim, bān çekdim ha. **EB: Eyvah.** Sİ : 'yā. **EB: Burda pazar mı kurulurdu**
 45 **eskiden?** Sİ: çok ğuzel bazar varıdın. **EB: Nasıl kurulurdu?** Sİ: yav indi
 46 etırafdan bolamıdılar sözüml ıırağ at ırbasınnan gelirdi camaşır satmıya neye,
 47 açığı arabınan Sebze gelirdin. taksi yoğ. bizim de han varıdı, orıya
 48 bolamaççılar geliğdin atları bālardın. biz de yuğa ne ederdik onnara satardığ.
 49 yav o zaman görgü yoğ yavrım ha çok ğözel bazardın. mal bazarı, Sebze bazarı
 50 varıdın. köy da böyüdüñ. şurdan çarşıya çıhamazdın erkekle ıalabaydın ha.
 51 çok ıgalabaydın 'yā çoğ ıgalabaydı. sōna geşler gitdikçē bazarı ğaldırdılar. **EB:**
 52 **Ne dükkānları vardı burada etrafta?** Sİ : 'tābi yā ğaş dene dükkān varıdın ğayfe
 53 varıdın ũ çoğdu. **EB: Neler vardı dükkān olarak?** Sİ: yay hēr şey satallardı, ... :
 54 yitmiş ıiki dükkān vardı şu çarşıda, yitmiş ıiki. Sİ: yā, çödu çoğ. **EB: Neler**
 55 **vardı, kasap?** Sİ: yiyecek miyecek, hebsi varıdı. bilmiyoğ kine köyden dışarı

56 çıkmıyok, ne gitirerse yirdik, bunun babası vardın hindi yuğa_ederdik
 57 ğayñnam_eveli sandā ğordu halvayı neyi. birer dürüm verirdiñ havtada, idāre
 58 hah. **EB: Helvadan?** SÍ: ha helvadan, birer dürüm veridin bağ, hinciden alır
 59 ğordun ğayñnam horantıya havtada birer dürüm birer. bunun babası da biz
 60 yuğa etmeye oturduğ mu anam ğayñnam soĶa.. anam size az virdi dirdi
 61 giderdin bakkaldan getirirdin yiñ bunu yirdik_hindi. ebe āşamliyin dirdi gine
 62 ğız_anam yimek ne bişirmiyonuz. biz de ğülüşürduğ. māmud doyrdu sizi
 63 māmud doyrdu sizi. ... : dörd beĶ dene gelin var bi hanede. SŹ: yā. ... : dörd
 64 beş gelin bi_arıdı. SÍ: eveli õleydin. eme gine de o_ızıman_ıyyimiş birlik be
 65 bir_ıavlınıñ_ıçinde üş dene gelinidik yā, sona yenneri_aldıĶ bunun hanımını
 66 aldıĶ õtā irecebin hanımını aldıĶ. bir_ıavlının_ıçinde geçindiĶ sōna_ıyrıldıĶ.
 67 **EB: Kavga dövüş yoktu yani.** SÍ: bizim dede de reĶberlī yapmadı, hindi
 68 çalıřmaĶ_ısdemedi ha. **EB: Niye?** SÍ: işe yatışmadı ha. bir ğun nābdı iki çocuk
 69 var benim, bī_ıaraba saP getiriyo yatıyo. ben çocuklara mı baĶıyım, düveni mi
 70 sürüyüm, çocukları düvene bindirdim ĩkisini dede yatıyō. bi ğōS harman damı
 71 var herkeş ğöçüyo bi de atlar aldı ğaşdı mı sıcakda tıngır tıngır tıngır ğoşular
 72 ondan sōna geldiler dutdular getirdiler. ğasım_āmnan ğülü bacım varıdı
 73 ğapıyı_ıaşdılar tu allah belanı virsiñ bu gelin dēdiler çocā mı baĶsıñ, atlar ğaşdı
 74 ondan sōna harmanı mı edsin. sen bī_ıaraba saP getir. hīç sessenmedi, hīç
 75 sessenmedi ha ondan sōna arabayı atı satdı bu eSnavlā döndü. **EB: Ne iş yaptı?**
 76 SÍ: ğāyve_ıaçdı sōna onu da bıraĶdın, zebzelik satdı köylere gitdi ğaylı.
 77 havtada gelirdin burıya bōle üç ğişi argadaş oldu bōle sakallı tigidin bir ğun
 78 dimiş.. hē türlü yaşa. “süllü” dimişler, “senin_ıevde hiç yimek yimedik”
 79 dimişler. bu havta seniñ_ıevde yiyecĶ_bazar ğüñü. u_ızaman tilivon da yoĝ hā
 80 o adam da bi tig emme “eyere dimiş bēyenmezsem_ıhanımınıñ dimiş tencereyi
 81 başına geçirim” dimiş. hindi dede yandanda gelemiyo sōlemiye yandan gidsē
 82 eve tenbāĶ_ıetdin dēyecig. ondan õ ona bā bi çocuk geldi. “yinge didi yimek
 83 bişirecāmişıñ sendeymiş bō_õn” dedi. nēyse evde ne varsa bişirdim_ıtdim. bu
 84 ev vardı gene o_ızaman şurada başĝa ev varıdı. bişirdik, yidiler hīç sessenmedi
 85 “āferim” didi, “sen bunu didi ğüççüK_aldıñ” didi, “yitiřdirmişıñ” didi. işde
 86 bōle gitdik. **EB: Ömür böyle geçti, kaç çocuk var teyze?** SÍ: benim_ıaltı dene.
 87 **EB: Maşallah.** SÍ: üş denesi marmarisde birisi belediye idiris ispirli, biriniñ de

88 markedi var, birisi de ğızı emekli oldu izmirden orıya getdiler, esgişerde bi
 89 ayşa bi ismet var. biri de kötāhyada ̄retmenidi emekli oldu orda işte dede de
 90 gitdi sōna bi ğızınan bi ̄lan ğaldı. onnar da oğuldan_işe verdik_̄le. **EB:**
 91 **Geliyorlar mı seni ziyarete? Burada kimle kalıyorsun tek mi kalıyorsun? Sİ:**
 92 tek_oturum, ğışino ğızıñ yanına gidiyom. **EB: Ha, iyi.** Sİ : ğışın ğızıñ yanına
 93 gidiyom ha. onnar on sene oldu dediye on senēdir ğışın ğızıñ yanına gidiyom. u
 94 dāmada da allah razı ossuñ, hah. onuñ da var_anası babası baĸ bā hiĸ bi şey
 95 dimez hah. şu_oda seniñ der. bazı durūkana şaĸı_ıder anşıye “ aman şu anayın
 96 valizini alalım da ğoyalım şurıya” ben de dī_om “essaĸdan mı?” dedim.
 97 “biliyoñ mu vallā nası duyduñ baĸ der.” emme ben de baĸ_ölum hindi baĸ
 98 bī_argadaşı var, baĸ_uzadıyoĸ çok uzadıyoĸ, hārın dimiş seniñ de ğayninan
 99 duruñ ğaç senedur benim de anam durur yanımda dimiş yav anam biz yatacığı
 100 yanımızda oturur dimiş. yav benim gaynına da dimiş ğapıdan girdin
 101 mi...hoşgeldin_ölum diyo giriyo odasını örtüyo dimiş. yav seniñ ğayninan
 102 iyimiş yav nidiyim herkeşin ayrı...var dē mi. çekilim nāmazımı ğılım, ğızlar
 103 geli yanıma. ğızlara beni sever. **EB: Torunlar.** Sİ : torunnar ayrı odaları var
 104 āşam nāpallar hindi bōyüdüler ğayrı yasdıkları yatāñ_ıçine ğorlar
 105 benim_odıya gel.. orda çekyat var onu açıyolar. hārın da mutlaĸda ders
 106 çalışıyo giderken baĸıyo ayşa diyo valla ğızlar yoĸ diyo. yav nāpalım
 107 haĸ_ıdemedik yatsınnar baĸalım diyo. **EB: Senin yanına geliyorlar.** Sİ: he
 108 seveller beni, bōle işde ya. **EB: Çok güzel.** Sİ: bōle geşdi vaĸıdımız_ölum hah.
 109 **EB: Çok güzel Allah razı olsun, saĸ olun.** Sİ: iyi ğún ĸotü ğún geşdi, bu
 110 ğunnere geldik, hah. **EB: Ya, ne güzel hayatlar geĸti, hayatlar enteresan.** Sİ:
 111 bura darıdın_ışde iki oda ben de bazı ̄lannara diyom, len ̄lum diyom iki
 112 odada sizi bōyütdüm biliyoñ mu didim, o belediye başĸanı sekiz dene dāresi
 113 var, hah. hanımı heĸ dimiyōkine bi ğözünüde boşaldalım da anam gelsin de şu
 114 altında otursuñ, benim_aylım var dē mi? **EB: Gelinler demez.** Sİ: dimez ha
 115 dimiyolar hah **EB: Kendi kızın sana bakar da gelin bakmaz.** Sİ: dōru baĸ hindi
 116 yaz şiyinde esgişerde anası ne orıya gideller denize, ben gidemem, hindi bi de
 117 ğız gelin_ıdiyo baĸ hindi lafı çok_uzadıyoĸ ben evine hiĸ varmadım. uzak
 118 yerdeyik. hindi āşam oturuyoĸ ondan sona yatacaĸlar hindi ̄lum aman didim
 119 şu tu_aleti didim bā ğösterin didim hısıma ben didim gice ğapıya çıkan, her

120 zaman didi geliyoduñ ya didi, ben de hiş dā gelmedim didim baḲ_ayāmı yeñi
 121 basdım didim. dimek gine ğızı zār geliyo diyo ellām. ordan Sabah_ıldu ğızı
 122 biz hindi bindirdik ğardaşım da var o isgenderin evine gitdik eletdik ğızı
 123 bindirdik el_ıtdik isgenderin_evine gitdik. idrisimiş ondan sōna anamgil ne
 124 gelmedi dimiş. onun bi ğardaşınıñ gelini var o dimişkine baḲ anañgile yüzü
 125 gülmedi dimiş baḲ, beden bilme dimiş, anañgile yüzünü gülmediler dimiş, ben
 126 biliyom dimiş. onnar da ğodular gitdiler. ya nāpıyım ha, onnarıñ
 127 geçimi_ıyi_ıossun varsıñ da. **EB: Öyle öyle Allah razı olsun.** Sİ: onnarıñ
 128 geçimi_ıyi_ıossun ğızım. yalnız hasdayım hiş dermanım yoğ şunu
 129 cüverl̄imnen yapıyom hah. **EB: Allah yardımcınız olsun inşallah iyi olursunuz.**
 130 Sİ: allah hayırlı ölümler isdiyom ğızım ha. **EB: İnşallah hayırlısıyla.** Sİ: öle işde
 131 ğünümüz geçiyo hah. **EB: Allah razı olsun biz kaçıyoruz teyzeciğim, hakkınızı**
 132 **helal edin, anlattınız güzel şeyler dinledik sizden.** Sİ: Allah razı olsun. **EB:**
 133 **Âmin. Hadi Allah'a ısmarladık.**

I.6

ÇİFTELER- Sarıkavak

Kaynak Kişi	: Bayram Ateş, 61, İlkokul
Derleyen	: Erdoğan Boz, Fatih Doğru
Derleme Yeri	: Ev
Kayıt Türü	: Ses kaydı
Konu	: Tanışma, eğitim, köy hayatı, köydeki insanlar, köyün ekonomik, toplumsal yapısı.

- 1 BA: ni yandan geliyorsunuz şimdi siz. EB: **Eskişehir'den geliyoruz. /.../ EB: Gel**
2 **dayı sen de şuraya otur.** BA: bura altı hâne burada köy yok yav. EB: **Köy değil**
3 **mi burası?** BA: köy de sarıgavān mahallesi. EB: **öyle mi?** BA: he he, mühtarlık
4 sarıgavağda şindi. EB: **Tamam.** BA: muhtarın_yanına vardınız mı? EB:
5 **Varacağız daha ama fark etmez.** BA: muhtar olmıñca muhtara başvmanız
6 lāzım. EB: **Muhtara başvuracağız biz.** BA: üle mi? EB: **Muhtara baş vuracağız**
7 **biz, muhtarı göreceğiz, Sarıkavağa gid.. Sarıkavak netarafta. /.../ Teyze: ne**
8 isdiyorsunuz siz yavrum? EB: **Hiçbir şey istemiyoruz sadece köy hakkında genel**
9 **sorular. Ne mahallesi burası?** BA: ğarağaya. EB: **Karakaya Mahallesi.** BA:
10 sarıgavāñ mahallesi, sarıgavağ_oğunuyo da burası māllesi oluyo. EB: **Burası**
11 **Sarıkavak'ın mahallesi, Sarıkavak köyü nerde? /.../ BA: şindi mühtar bilir bu**
12 **işleri. /... / EB: Siz korkmayın biz ne alıcıyız ne satıcıyız biz üniversitede**
13 **hocayız. Yani şey yapmayın sohbet ederiz biz sadece gideriz. Önemli değil, şey**
14 **yapmayın yani endişelenmeyin sakın ha onu diyorum ben.** BA: şindi ben size bi
15 şey annadıyım bah. EB: **Anlat dayı.** BA: aynı bōle oturuyoğ, bī ğadın geldi.
16 EB: **Evet.** BA: amıca didi misafir_alı mısın? alırığ didim. bi de durakdan o
17 geldi oturdu, müdürüm_mar onu çarıyım didi. bi de geşden bi deliğanni çardı.
18 geldi üş kişi oldular. biz didi çiftelere şiy_açtık māza açtık. gübre,
19 tarım_işleri, şunnarı, bunnarı satacıyığ dedi, satıyoğ didi. orıya dāved_étmiye
20 geldik didi. neyse niriye açdınız filanca yere. benim_olan da orda usda. öle bi
21 şey demedi. orıya dāvedlisiiniz yarından_çin didi. durağdan telig tencere
22 getirdik didi onnar da satılıyo burda didi bi çekiliş yapın falan didi, neyse çekdi

23 bi çekiliş yabdık. şu uyku tulumu saña bedava çıktı didi. bi de durāhdan telig
 24 tencere virelim saña didiler. üç_yüz_ziriya on iki daħımı annaştık. şindi
 25 hemen bunnar senet yapmışlar, elleri vardı geldi. didi o_zaman ābi imzala
 26 şurayı baħayım imzaladılar. altı yüz millon yazmışlar üç_çüz_ziraya ğarşı.
 27 tābi onnar gidince ben bi baħdım ulan altı yüz_zira telik tencere çiftelere
 28 vardım, ne yirleri vār ne yurdları. ısdanbuldan gelmişler. **EB: Dolandırmaya**
 29 **gelmişler.** BA: hemen_urdan olanın yanına vardım. olan ordan ğaymaħama
 30 bildirdi, ğaymaħamın üretici ğolu şiyi varmış, üretici onnarın başları varmış
 31 çiftelerde hemen yazdı cızdı. hemen bunu posdala didi. bi de oturuydum bi
 32 tilifon geldi yav bizim_arkadaşlar saña şiy yapmışlar galleslik yapmışlar
 33 varalım senedi düzeldelim. ben sizin malınızı ğaymaħamlā teslim_ittim. o da
 34 candarmzya bildirdi didim gidiñ_ordan_alzñ diğim. bi de vallā ertesün
 35 hemen geldiler senedi yırttılar, malları ille vir didiler. ğanı virme di ben de
 36 haydi şunnarı alıñ gidiñ de dedim burları dolandıрмаñ. gidmişler aslanıyı
 37 dolandırmışlar, aynı onnar da şikāt_ıtmiş, bi_dā gelmediler. **EB: Şimdi**
 38 **köylerde dediğiniz şeyler çok olmuş abi.** BA: çok çok. EB: çok örnek var
 39 endişelenmekte de haklısınız doğrudur ama mesela biz şunu söyleyeyim bir şey
 40 almıyoruz, satmıyoruz, vermiyoruz. Şimdi ben mesela üniversitede profesörüm,
 41 bu arkadaşlar da öğrencilerimiz bizim doktora öğrencimiz. Dolayısıyla biz zaten
 42 biz muhtarla görüşüyoruz. BA: tabi, tabi. EB: ikincisi sizin gibi insanlarla
 43 görüşsek de alıp satmadığımız için rahatız Allah'a şükür. Öyle bir şeyimiz yok
 44 yani. Teyze: gene bi geldiler sen_ gibi böle iki_üş genç ğurbannık_almıya
 45 ğağdı aha bu adama baħ. dinle bi de onu annatsın. **EB: Sen anlat sen anlat.** BA:
 46 yav şindi ğurbannī nası oldu biliyon mu? ğapıyı tañladı iki kişi amıca
 47 ğurbannık varmış sende elli ğadar dedi. elli mi yim_beş mi alalım didi. hindi
 48 ğübannıklar altışar yüz beş buçā, ben beşer yüze alıñ didim. onnar beş buçā
 49 alalım didiler. beş yüz_zira fark veriyolar. neyse hayvannarı yüklēlim didi
 50 çiftelerden didi veternerlikden kaād_alacih didi biz asgeriyeye viriyoh didi.
 51 len arabalarına baħdım ğırık çürüg laħur luħur araba diyecek yeri yoħ. ulen
 52 adamların tipine baħıyom hiş bi_enmiyom, ğara ğara kürd_tipli, neyse
 53 muhtarın yanına varalım didim_ordan bi ilmāber alalım didim. mūhtar da
 54 çiftelerdeymiş. yalnız ben malı yüklemiyince didim parayı virmeyince malı

55 yükletmek didim. **EB: Doğru.** BA: e mali yükleyim çiftelerde kâtləri
56 yaptırım_ordan verrik yoḥ. giddik çiftelere bi de benim olan_orda
57 ota_alettirikçisi çiftelerde dükğanım var. oña telefon_ıtdim. o orıya çıkmış
58 veterinerlā. beri baḥdılar öte baḥdılar veteranelik didi nirelisiiniz filān dirkene
59 bunnar birisi ğapıya çıkmıya başladı. birisi ğaldı ya o da 'hemen māna geziyo
60 veteriner ne ğonuşdu ne itdi biz didi burda ötelde yatalım didi zabaḥleyi
61 māmele yapdıralım malı gidelim yúklıyelim ülen bi çıkdılar o gidiş ötülede
62 varmamışlar. çocuĶ_arkasından tākip ediyo taksiyenen diyo māmudiyeye ğadar
63 diyo arḥalarından gitdim uştu son ğaz gitdiler diyo. hani ötülede ğalacaḥ adam
64 eyer malı bi yúklıyeymiş soḥ soḥ gidişimiş. /... / BA: bu foturaf maḳinen nā
65 bıyonuz? **FD: Gezdiğimiz köylerde fotoğraf çekiyoruz işte.** **EB: Şimdi cami**
66 **çektik burada sizin.** /... / **EB: Bu Sarıkavak köyü Türkmen köyü mü?** BA: bura
67 türkmen dolu burda mācir yoḥdur. **EB: Siz de Türkmen'siniz deĝil mi?** BA:
68 hocamız mācir yalnızı koyde. **FD: Nerden gelmiş sizin atalarınız Yozgat mı?**
69 BA: biz samsundan geldig dedemiz lazıḳ biz laz. **EB: Öyle mi?** BA: biz laz
70 kökeniyik tabi. atatürkün savaşında burıya bi deliĝannı dedem_ırametlik
71 burdan gelmiş bu yana o yandan ğaçak gelmiş. bu koyde de birkaç ğün mü ney
72 geçiyo yav işde burıyı ğonşu ol şurayı oña viriyolar bedava, ev yapıyolar,
73 burda everiyolar burıya yirleşiyö. burdā.. **EB: Buraya, bu mahalleye.** BA: ah şu
74 ahah şu arabanın_üsdünde ey dedemin_orayı. o zamayı_ĝadar ondan anam
75 oluyo anamdan sōna evleḥ anamın_üsdüne.. **EB: O kiminle evleniyor?** BA:
76 babamı içĝüvā_alı burıya o gana evlendikten sona. anam.. **EB: İçĝüvey mi**
77 **oluyor?** BA: he, işde ondan sōra bi las kökeni burda yörüyo. şindi bizim o
78 yanda varımış ḳoḳumuz yā tānımıyoḥ görmüyoḥ bizim soy_ismimiz ataradı.
79 laz dedemiḥ_ismi üseyin atar. bizi de ateş şindi, ateşe döndü. ne o yanını biz
80 biliyoḳ yanı ben asgerlī orda yapdım ben. beni çok dutdula orda, samsunda.
81 yāni orası lazdur. tırabızon felān yāni çok beḥā ilgilendiler. ben sivil gezerdim
82 havacıydım radarada duruyodum yani gayfiye fillān vardık mı ö çok
83 ḥörmed_ıdellerdi. işde bizim kökümüz laz. **EB: Teyzeyle sen burda evlendin,**
84 **teyze Yörük mü Türkmen mi?** BA: teyze bu yörük, bunnar yörük. Teyze:
85 na_zaman yörük de yörük diyoḥ biz de türkmenig şurdan. BA: ora yörük
86 ğuyruĝlu yörük? Teyze: sus_allāḥ_aşĝına. **EB: Allah Allaha niye sen teyzeyi**

87 **sen şey yapıyorsun ya?** BA: iyi sen yörük_olma canım sus gāli, ben yörük
88 biliyom bu da.. Teyze: öyle mi diyoñ yörük dutluca, güney. biz yörük müyük
89 de yörük diyon hindi bizim köye. BA: ebeniz nirden gelme ya. Teyze: ebemiz
90 nirde geliyi yörügden mi geliyi ebem sırāçıkdan geliyi yörüg mü sırādçık. BA:
91 iyi bahıyı sen de türkmen_ol. Teyze: î tabi türkmenim niye başa yörük diyon.
92 **EB: Şey Emirdağ'dan mı geldiniz siz nerden geldiniz?** Teyze: emirdāandan
93 bālıyıñ. **EB: Emirdağ'ın neresinden.** BA: depeköyden. Teyze: sıracık deyi bi
94 köy vardı. ordan gelmiş benim anam babam, anama babaannem.. **EB: Sığracık.**
95 **EB: Peki abi bu Sarıkavak'da Yörükler yok mu?** Teyze: yok o yanı yörük yok...
96 BA: yörük yok ora. Teyze: yörük bu dutlucaynan, güneye yörük diller. **EB:**
97 **Öyle mi?** Teyze: hē. **EB: Duttuca o nereye bağlı?** BA: emirdāna bālı. **EB:**
98 **Emirdağ'ına bağlı.** BA: bayata bālı. **EB: Çifteler' in son köyü neresi abi?** BA:
99 çiftelerin son köyü sarıgavañ. son köy başara var. han var. **EB: O Han'ın**
100 **köyleri onlar. Başara şey değil mi ya?** BA: çerkez. **EB: Çerkez.** BA: başara
101 çerkez. güzören var mācir köyü orda birkaç yer ora da emirdāna bālı. **EB:**
102 **Emirdağ'ına bağlı onlar.** BA: ora da emirdāna bālı demek esgişerdensiñiz.
103 hangi mālledede duruyoñuz orda? **EB: Ben Yenibağlar'daydım daha sonra oradan**
104 **ayrıldık, ben şimdi Deliklitaş Mahallesinde oturuyorum. Şeyde Hamamyolu'nda**
105 **oturuyorum. /... /** BA: ...ben de toñu evleriñde toñu evleri çıkdı. **EB: Toki**
106 **evleri hangisi?** BA: o radārıñ üsdünde toki evler var ya arğa taraf. **EB: Neydi**
107 **orası? FD: Ihlamur Kent.** BA: he he o yanda oturuyolar. bizim sülālede o
108 yanda. **FD: Burada dört hane mi var?** BA: bura altı_ñāne. **FD: Altı hane var.**
109 BA: işde altı da sarıgavañ var. **EB: Sarıkavak buradan iki kilometre ilerde mi?**
110 BA: yañın şura ya. **EB: İyi oraya da gidelim şimdi. Muhtarı bulur muyuz orada?**
111 BA: muhtar evde olur evde. **EB: Olur mu evde?** BA: he evde evde. **EB: Toplam**
112 **Sarıkavak on iki hane mi?** BA: yav şimdi oturan on_iki_ñāne. **EB: Ha! Oturan**
113 **on iki hane.** BA: on_iki_ñāne orda harmanda geliyolar geri... **EB: Yazın**
114 **gelenler fazlalaşiyor.** BA: geliyo, ço_alıyo. **EB: Kaç hane daha oluyor?** BA:
115 bayā kırk_ñāne falan oluyo. **EB: Kırk hane oluyor, çoğalıyormuş. Peki, hepsi**
116 **Türkmen mi bunların? /.../** **EB: Şey bular şeyden mi gelme Emirdağ'dan mı**
117 **gelme yoksa Yozgat'tan, İspir'den.** BA: türkmenisdandan gelme. **EB: Öyle mi**
118 BA: tabi. türkmenisdan taravından gelme. **EB: Okul var mı?** BA: oñul var. **EB:**

119 **Ama öğrenci yok.** BA: öğrenci çiftelerde okuyup geliyor, okul gapandı da.
120 Teyze: aga varıdı okul çōdu, herkeşin şinci evde kimse ğalmıca burđū
121 çocuğ_olmăcă oħul duru mu burda. **EB: Durmaz.** Teyze: burda da varıdı benim
122 dört çocūm varıdı burda oħudu. BA: şindi servis getiriyo, çiftelerde okuduyo
123 aħşamliyiñ getiriyo. **EB: Kaç tane öğrenci gidiyor buradan Çifteler'e?** BA: bi
124 minibüs doluyo ya. **EB: On beş öğrenci var mı?** BA: var, var./... / Teyze: var
125 o_ğadaħ çıħıyo. **EB: Bu köyden kaç tane Sarıkavaklı burada kaç tane çıkar?**
126 BA: burdan_iki tane çıkıyo. **EB: Ordan?** BA: sarıgavaħdan beş_altı da ordan
127 çıħıyo işde. **EB: Bu köyde geçim neyle oluyor abi? Ne ekip biçiyorsunuz?** BA:
128 ārpa, būda ondan sōna, davar...**EB: Sulu tarım yok deĝil mi?** BA: yok yok.
129 sulama yok, sulamayı vurdu devlet de su çıkdı da işde sulıyamıyolar devletiñ..
130 **EB: Büyükbaş hayvanınız ne kadar iki köyün iki mahallenin toplam?**
131 **Büyükbaşhayvan var mı sizde?** BA: büyükbaş yok, burda ufaħ hē. **EB: Ufaħ mı**
132 **çıkır?** BA: ufaħ çıkır **EB: Ne kadar bin var mıdır, bin, bin beş yüz, iki bin?** BA:
133 vallā sarıgavaħda sede bi kişide var altı yedi yüz yav. burda var beş yüz çıkar o
134 ğayer. **EB: İki bin tane var o zaman.** BA: var var. **EB: Peki, abi göç Eskişehir'e**
135 **mi göçtü hep insanlar, eskiden daha mı kalabalıktı bu köy?** BA: çok. şindi burda
136 sade bu köy yirmi_hâneydi. çok şeridin buranıñ_adamı. orda yolda gideni
137 geleniñ_öñüne geçer düvellerdı. **EB: Niye?** BA: şeridin bu köyüñ_adamı. **EB:**
138 **Yapma ya!** BA: ğavğadañ dó_úşden da_ıldı gitdi. **EB: Allah Allah.** BA: bōle
139 bi yāni şeridin buranın çolū çocū ğavğacıTur. 'yoldan geçer bi şey satmıya
140 gider adam şu fiyete vereciñ virmiyo hemen adamı düvellerdı. da_ıldı gitdi.
141 kimisi_izmirde, kimi ğavıra dā_ıldı yav. işde bi altı_āne yāni ocaĝ_ıldı ğaldı
142 işde. **EB: orası da mı daĝıldı, Sarıkavak da mı daĝıldı?** BA: sarıgavaħ da
143 dā_ıldı sarıgavaħ da iki taraflıdur biri aĝgoyundur biri hasanbeylıdur
144 annaşamadılar ğavğa dó_úş. **EB: Akkoyun Hasanbeyli ne demek oluyor**
145 **anlayamadım.** BA: aĝgoyun türkmen_oluyo onnar hasanbey_oluyo öbür taravı
146 bey sülālesi oluyo tā esgilerden tārihlerden. annaşamadızlar hepsi çiftelere falan
147 göēen gitdi göēen gitdi. **EB: İki aile mi var orada böyle?** BA: iki köy yāni. **EB:**
148 **İki Yörük var, onlar kavga mı ettiler kendi aralarında?** BA: kendi esgiden yāni
149 hindi yok ğāni da eskiden köy o onnan yāni dōşüllerdı geçinmezlerdi. işde
150 göçen gitdi ğalan ğaldı_ışde. **EB: Herkes göçtü o zaman.** BA: göşdü. **EB:**

151 **Genellikle Eskişehir' e mi ediyorlar göç, İzmir'e mi?** BA: ekseri esgişere
152 gidiyolar. çō_u da çifdelerde. **EB: Çifteler'e gidiyorlar tamam. Peki, bazı**
153 **köylerde görüyoruz biz geri dönen var mıköye yani böyle dönen?** BA: şindī
154 büngeşiğ köyünden emekli olannar geliyo malcılık yapıyo. **EB: Burda var mı?**
155 BA: burda yok. **EB: Güngeşik'de var.** BA: Burda bi kişi var_ışde, o da
156 ankaradaydın... geldi işde iki üç yüz hayvan_aldı şurda güddüyo. **EB: Yazın**
157 **kalıp kışın gidiyor mu?** BA: kışın gırğpınara gidecek de yazın burda duruyu
158 işde. **EB: Bir kişi döndü diyorsunuz?** BA: emekli bi kişi döndü, emekli
159 oldu_ışde. **EB: Peki, şey var mı abi sizde, diğer köylerde sorduğumuzda hep**
160 **çıkıyor, Doğudan Kürtlerden gelin getiren var mı?** BA: var. **EB: Var değil mi?**
161 BA: var. **EB: Nereden Ağrı'dan Kars'dan Erzurum?** BA: işde o yandan geti..
162 geldi de bizim yi_yende vardın o da çiftelere giddiydin o da öldü hindi dul
163 ğaldı ğız. **EB: Kaç tane var bu iki köyde Kürt 'ten gelin getiren? Kaç gelin var?**
164 BA: yani depeköyde ğaş dene bir, iki, üç tane. şu depeköyde var emirdāna bālī.
165 **EB: O değil Sarı Köy'de diyorum ben.** BA: bizim sāde burda bi taneydin. **EB:**
166 **Sizin burda bir tane, Sarıköy'de?** BA: orda üç taneydin. **EB: Sarıkavak'da?** BA:
167 sarıgavaħda, işde sarıgavaħda oturuyodun çifdelere göşdü_ışde o da ğocası
168 öldü orda çifdelerde duruyo. **EB: Ağrı'dan mı Kars'tan mı nereden bunlar?** BA:
169 ārı deyil de bi. **EB: Diyadin, Doğu Beyazıt.** BA: beyazıt, beyazıt,
170 dō_übeyazıt. **EB: Tamam. Evet.** BA: Kidip getiriyolar, burlarda boyna ğız
171 getiriyolar, ğadın getriyolar. **EB: Parayla alıyorlar değil mi, başlık parası verirler**
172 **değil mi? Ne kadar alıyorlar mesela?** BA: vallā on_beşden aşşā hiç virmiyolar.
173 **EB: Tamam, evet.** BA: yā, yāni gidenner öyle. şurda bi ğomşu vardın bir_iki
174 sever getirdi vallāyī on beş mi yirmi mi virdim didi. üç gün durdu ğodu ğaşdı.
175 **EB: Ya! Çok oluyor onlar da çok oluyor.** BA: gitdi, gitdi. gelmeniñ imkānı mı
176 var. **EB: Peki bir de düğün yapıyor bir de ona para harcıyor.** BA: ya. **EB: Otuz,**
177 **kırk bin TL gidiyor.** BA: yav_ışde ondan sona bi āzerbaycandan getirdi o da
178 gitdi, adamın bi atmış milları gitdi, iki_üç ğarı getirdi. işde hindi de sivrasadan
179 getidi bi dene o da total onnan iyi ködü_ıdāre ediyo ğālī. **EB: Eyvah, eyvah!**
180 **Çok parası gitmiş ya!** BA: yav saten azerbacannar durur mu? **EB: E niye getirdi**
181 **İğdır'dan mı getirdi? Azeri getirdi, İğdır' dan.** BA: len ne ĩdırı çifdelere gelmiş
182 üç dört ğarı. **EB: Ha, ha, ha!** BA: yēr_aramışlar ğocaya varacık diyi onnar da

183 deK_ gelmiş. biri ğadığuyusuna geldi, biri buriya geldi, bi kişi de ğırk_pınara mı
184 ne gitmişmiş, bir_ıafta on ğün durunca gezmeye diyi gitdiler bi dā gelmediler.
185 bi televon_aşmış ben ısdambıldayım şu_adar para ğönder varıyım dimiş ğarı.
186 hanı dō_ıuya Şeye gitdiydin āzerbaycana git.. , ben ısdambıldayım.. **EB: Onlar**
187 **çetedir.** BA: para ğönder on beş para ğönder ben varamıyom yol param yok
188 demiş. **EB: On beş bin lira istiyor!** BA: hē. **EB: Oh ne iyi ya!** BA: o da aman hic
189 gelme sen git dimiş. yā hic gelme dimiş. dimeğ_oruşsunuz öle mi? **EB:**
190 **Orucuz.** BA: biz Şeker_hastayık orucu dutamıyok, hemen acık acık_dık mı
191 Şeker yükseliviriyo. **EB: Öyle mi?** BA: hemen yirsek normallaşıyo. **EB: Şey**
192 **vereceksin sen fidyeye veriyor musun? Ğünlük.** BA: nası, tabi parasını viriyoh.
193 **EB: Sen rahatsızsın tutmuyorsun da Şimdi ben duyuyorum adam Eskişehir’de**
194 **gençelde sigara dolaşıyor. Adam diyormuş ki veririm parasını geçerim.** BA:
195 hocalar da o ğabul_ıolmuyo diyo. nē_ğada da virseñ ğabul_ıolmuyo di.. geçen
196 de hocanını biri yav. **EB: Şimdi Şöyle o hastasın mesela sen tutamıyorsun başka**
197 **bir Şey.** BA: tabi o başka bi Şey. **EB: O adam hasta deĝil ya dolaşıyor adam deli**
198 **ĝibi. /.../** BA: tıraĝdörü yeni aldım şu tıraĝdör var ğörünüyo dün eveli_ĝün
199 getidim. sıvrasardan getirdik. kırk beş millara. **EB: Maşallah** BA: çit çeker,
200 yāni esĝi moturum şu, havlıda işde duruyo işde. bu_ēsĝi motor bu
201 zamana_dar çalışdı... yēnisi alalım diğiler. ğoyunnarı satdık mōturu
202 aldık_ışde. **EB: Hayırlı olsun abi.** BA: nası esĝiřerin durumu nası? **EB:**
203 **Eskişehir’in durumu hangi açıdan sordun?** BA: büyükşer.. odunbazarına mı
204 balısınız belediye olarak. **EB: Odunpazarı’ na baĝlıyız.** BA: emeklilik yok dē mi,
205 var mı? **EB: Benim emeklilik daha gencim dayı ya.** BA: ben de
206 bākurdan_ıemekli oldum. **EB: Öyle mi?** BA: hē. **EB: Çocuklar daha bunlar**
207 **çocuk, bu çalışıyor da bu çalışmıyor.** BA: Şimdi ne üzerine duruyoņuz siz onu
208 söyleñ baña baĝıyım. **EB: Şimdi daha sana sormadıĝım sorular da var dayı**
209 **bütün bu soruları biz birleştiriyoruz. Eskişehir’in dört yüze yakın köyü var bütün**
210 **bunları bir araya getireceĝiz biz tüm soruların cevapları bir araya geldiĝi zaman**
211 **bir kitap olarak yayınlanacak araştırma raporu. İşte bunu valilik, emniyet**
212 **müdürlüĝü, nüfus müdürlüĝü işte milli eĝitim falan filan üniversiteler buradan**
213 **çıkın sonuçlara ĝöre hareket ediyorlar. Yatırım yapıyor işte planlama yapıyor.**
214 **İki yıl sürecek bu çalışmamız bütün köylere ĝidiyoruz. Konuşuyoruz.** BA: yanı

215 koyleri, yani esgiŒer koylerinin tamamı. o ğn Œiyden geldiler yurtdan geldiler,
 216 fitire topluyoh didiler. **EB: O baŒka hayır toplamaya gelmiŒlerdir.** BA:
 217 arabaynan toppadılar iŒde ğonŒular gitdi. arpa bda çuvallara ğuydular. arabıyı
 218 yklediler gitdiler. **EB: Adınız neydi dayı?** BA: bayram_ateŒ. **FD: YaŒınız kaç**
 219 **dayı?** BA: yaŒım, elli_ki dmluyum. atmiŒ bir mi_oluyo? **EB: AltmıŒ bir.**
 220 Teyze: sizde var bi dert, siz yaŒımızı baŒımızı soruyoğuz sizin ne_in bu
 221 yaŒımızı niyē soruyoğuz, oğu bağa syle benim ğarnım_marıdı sizden. **EB:**
 222 **Yok, yok teyze bak ben sana Œey yapayım. Biz size kartımızı da verelim hatta.**
 223 **Bak biz bir Œey satmıyoz, almıyoz, vermıyoz, o yzden rahat olun.** Teyze:
 224 siz yaŒ baŒ soruyoğuz. **FD: Okul okudunuz mu?** BA: iloul ouduğ. **EB:**
 225 **Teyze tabi sizde haklısınız, sizi de zamanında kandırmiŒlar.** BA: yāv ta
 226 istambıldan geliyor yav. **EB: DoĒru doĒru.** BA: fotraf maınesi satacık, bilmem
 227 ne.. **FD: Bir Œey satmıyoz, imza almıyoz.** **EB: Bu benim kartım.** Teyze:
 228 alsanız da virdirmemkine dedeğ bi yandı bi dā yamam ki dedeğizi, dedeğiz
 229 caħil_adam ben oħumadım eme ben ondan ğidemliyim. **FD: Sen akıllısın.**
 230 Teyze: vallā ben yapıdımmam_ole iŒleri ba. niye di.. **FD: Byle ol vermeyin**
 231 **yle kimseye imza verdirme.** Teyze: virdirmem de vermem de. BA: bi Œey
 232 sadmaya ğeliyolar. **FD: Alma sakın, alma.** BA: almıyom.. Teyze: len lum ben
 233 biŒeye İtiyacım yok. ben bi dedeğ bi ev ben tavada biŒiřim ğapānda yerim.
 234 nāpacam ana lmā. **FD: Alacaksan ğidersin arŒıdan alırsın.** Teyze: arŒıdan
 235 alırım. benim gelinim_mar uyanık, lum_mar uyanık onnar allar yayrum.
 236 BA: esgiŒerden geldiler, bi ğadın bi ğız geldi. i amca ille Œey yab Œu tansi_on
 237 lme āleti satıyoh, yav eylenz mu dıdim_mallā.. onnar ne ğadar satarsa o
 238 ğadar ordan pirim mi_mallarmz para m alıarmz. **EB: Pirim alır, para alır.**
 239 Teyze: pirem_asıñ ne_alırsa_asıñ. ben bi ğarı bi ğoca ben tavada biŒer
 240 ğapānda yeriz. benim lannarım_mar izmitden atmiŒ parça geçirdi ğızım
 241 itelerde evim_mar, atmiŒ parça ğıristel tabaħ geçirdi. nāpacam burdan alıp da
 242 bilmedim yer. ben buğa didim bi adam yazma alma atma imzayı. bunu ğandır
 243 atdılar **EB: E, atmasıñ ya!** Teyze: bi telivon çektim gełine gelin uyanık gelin
 244 benim gelinim_mar uyanık hemen buğnar ardılar ddrd ğodu hemen ikisi
 245 de girisin giri...ğodun Œriya... BA: zor ğutulduğ ğaymakamlā, candarmıya
 246 bildirince vallayı billā zor ğutulduğ. amman didi malımı teslim etmedi filan,

247 on_iki parça diyi virdi içinden beş_altı parça ğap çıktı. **EB: Sahtekârlar çok.**
248 BA: biz gitmiyiñca āzını açma diyo biri de āzın açma diyo biz gitdikten sōna
249 açın. āzzarı bantlı olmuş on_iki parça. vallā bi geldi. Teyze: āzı bantlı olsun
250 virdim kenîlerine götürdü kendileri assın nāpacām. BA: vallā bir geldi o hanı
251 bize virenner gelmedi. ğara bi_adam geldi bayram didi saña ızcık ğalleşlik
252 yabmış işçiler... biz gelmiş_olalım şo malımızı vēr didi. aştın mı abim didim
253 aşmadım mahsısdan aldılar ğodular, senedi de yırtıldılar ğodular.ta ıstambıldan
254 yav ku.. çı.. ta ordan burıya sātekarlā geliyolar. **EB: Biz yavaş yavaş kalkalım**
255 **Sarıkavak köyüne gidelim?** BA: sarığavağ muhtarıñ yanına varıñ. **EB: Oraya**
256 **varacağız. FD: Orda mıdır köyde midir muhtar?** BA: hemen berı_uşdā_ey
257 onuñdur o biyaz şeyli hemen vardık gir hemen sāda. **FD: Girince sağda.** BA:
258 girişde sāda hemen, muhtar evdedur. **EB: Siz demek Karadenizlisiniz ha.** BA:
259 garadenizliyik. **EB: İlk defa Karadenizli gördüm ben bu tarafta. FD: Bir hane**
260 **misiniz sizden başka var mı, burda Samsunlu?** BA: bi _hāne işde sülāle çuvaldı
261 ha. **E. D. : Çoğaldınız ama burada.** BA: ço_aldık tabi yav. **EB: Ama bir tek**
262 **babanız gelmiş değil mi?** BA: dedelerimiz gelmiş dedelerimiz. dedelerimiz
263 gelmiş iki ğızı olmuş burıya gelip yerleşince o da babamı sarığavağdan anamın
264 üsdüne içgüvāli getimişler ölüm_olmadı diyi. **EB: Sarıkavak’ tan.** BA: hē,
265 şimdi bi ölü olmuş_o da ölmüş, ben olmusum benim_adımlı sildirmemişler o
266 öleniñ_adımlı nu_üzdan benim_adımlı da atar ğaldı. bayram_ateş atar oğundu
267 babam ıçık çoluğ çocuğ ço_alınca beni māhemeye verdi benim_ışde bunu kendi
268 ölüm babamla malı bölecik laz dedemiñ malı babam o da benden mal_alacak
269 ğardaş_olacak diyi mākemeye virdi. emirdāna bālıydı o zaman hākım sordu
270 şahit götürdü sen bunun_ölu musun, bunun ölu musuñ diyi, ben de laz
271 dedemiñ yanında böyüdüm ğardaşım ben bunun_öluyum didim o da şahit
272 didikine yok yav bunun dōdunu biz biliyoğ didi bu babası şeyiñ_ölu
273 babasının_ölu dedesiñ dayıl dedi, emme hākım zor_ınandı yav. e_ēr bi hāgim
274 boşa şey_idmiyēydin isimi de_ışdirmiyeydin babam hic mal ala.. içgüvāli
275 girdi anama ya yarı yarı bölecādık malı yarı yarı bölecādık sōna hāhım düzeltti
276 ğāli. işde esgiden hindi hemen dōmadan nuħuza geçitdiriyolar. **EB: Öyle.** BA:
277 ölmüş dedemiñ_ölu ben de olmusum o_vakidde geçmissik nuħuza. **FD:**
278 **Lazca bilir misin?** BA: lazların_aynı dili bir yav, öyle ayrı dilleri yoğ_onnarın.

279 **FD: Anladım.** BA: çifdelere bi gübre getimişler adamın biri tırınan orıya bāyīye
280 o da şeyliymiş tırabızonluymuş ben de güpre almaya vardım moturnan lan
281 nirelisin fālan dirkene işde tırabızonnuyum fālan didi biz de ordan gelmeyik
282 filan didi, soy_ısmiñiz ne didi atar didim. yav bi hane var kırk_elli hāne o köy
283 didi heb_atar soy_ısimleri didi. siz_in sülāle çok_orda didi. yalnız bi dedem
284 biz bilmiyoğ dedemiz biliyosa da öldü ğalan olmadı onnardan. **FD: Dede ne**
285 **zaman gelmiş buraya?** BA: 'ta atetürkün yonannan savaşdı sıralarda gelmiş
286 o_ıyandan ğacak gelmiş bu yanna. **EB: Evet, hadi bakalım yavaş yavaş**
287 **kalkalım.**

I.7

ÇİFTELER – Körhasan

Kaynak Kişi	: Ferdane ağan, 76, İlkokul
Derleyen	: Fatih Doğru, Songül İlbaş
Derleme Yeri	: Ev
Kayıt Türü	: Video
Konu	: Tanışma, eğitim, köy hayatı, köyün tarihi, düğünler.

1 F: d vetler verilirdi, geşler geyinirdi ęuřanırdı esgi ęiy fetleri onnarıņ şimdi
2 hiç eseri ęalmadı. **FD: Ne giyerdi gençler?** F: şalvar giyyilerdi, şalvar
3 giyelerdi üsdüne ipek bi örtme  rt n llerdi. onnarıņ üsdüne yazma  t n llerdi.
4  le b le yapallar bi de ęınaya gidellerdi. şindi onnar o  detler ķaķdı. aynı
5 esgişer nası burada. **S :  nce adımı bir söyleyelim.** F: ferd ne a_an. **S :**
6 **Tamam, kaç yaşındasın?** F: yetmiş_altı. **S : İyi maşallah, okula gittin mi?** F:
7 gittim_işde. esgiden oķullar neydi ki ilkoğul mez nuyum işde. benim  lum
8  ld  yeni yavrum. **S.  . : Allah rahmet eylesin başınız sağ olsun.** F: yeni öldü
9  lum da oķ üzüntü içindeyim ben ęuzum ben bildimi de unuduyom ben. her
10 şey_annadırim size de bildimi unuduyom yavrım. bir_ay oldu bu gun bir_ay
11 oldu  lum_oleli. **S : Başınız sağ olsun.** F: birden_old  hic_annıyamadıķ. sor
12 yavrum.  leydi yavrum, eveli d nner_olurdu ęurbannar kesilirdi. d vetler
13 verilirdi. her şey_olurdu. şindi onnarıņ eseri ęalmadı. şindi_iki ę n d n de
14 bitiyoy. bi salona gidiyon. bir_afda d n_olurdu eveli yavrum. d vetler
15 verilirdi. ęoyun ęuzu kesilirdi.  ř dörd ę n davul d d r rd k. şindi_o_adetler
16 ķaķdı ęali herkeş ęıřadan kesiyi hayat şartları  _ar yavrum şindi
17 ęıřadan_oluyo her şeyler. d  esgi zamannarıņda işde benim anninnem_iņ
18 zam nında bu harp zamanında benim annennem oķ aķıllı bi ęadınımıř biz
19 onun müjdesi deyimlik. b le gelennere h p adı da fadimeymiş kemal ęoymuřlar
20 onun_adını sen kemal pařasıņ demişler anninneme. her şeye aķl_ereņ bi
21 ęadınımıř. d _asgerlik o_şıman asgerlik vaķdında harbte o askerlere yemek
22 dökmüş. y  bunu ben bi Seyneb_ebe annatdı bi  retmender sormuş da, askere
23 yemeg dökmüş. asgerler buņun_adını sen kemal pařasıņ diyi ęoymuřlar.

24 kemał' ébe beri, kemał ébe öteydi esgiden. adı da fadime esas_adı. da şindi
 25 öleydi yavrum cesurumuş büyüklerin bişi oldu mu çarın kemalin_aklı_erer
 26 dellermiş. büyükler böyle erkeklerin toplandı mı onu getiriller aklı her yere
 27 eremiş_onu bizler hindi yaparmıyık_onu gusum. her şeyi unutgan olduk
 28 bizler, esgi gadınnar daha çok bilgiliymiş. dünner_ossuñ, nişannar_ossuñ,
 29 meylitler_ossun dāha başgaymış esgiden hindi esgiden_eser galmadı
 30 dē_mi_osman/.../ moderenleşdi şindi. esgiden hiç_eser galmadı yavrum.
 31 belki benden dā iyi bilen vardır gurbañ_oluyum. **FD: Sen iyi biliyorsun teyze.**
 32 /.../ **FD: Teyze siz ne yemek yapardınız eskiden?** FÇ: biz mi? **FD: Hah.** FÇ:
 33 esgiden baklayalar olurdu, etler bişerdi, sarmalar sarılırdı. yāprak sarması,
 34 kelem sarması her şeyi yapardık. gözlemeler_olurdu. **FD: Gözleme.** FÇ: evet.
 35 gırmalar_olurdu, ekmeKler böyle bişirirdik, lēnnerinen hamırları götürürdük
 36 dökerdik. böyle bi ekmeKlerimiz_olurdu yimesine doyulmazdı şindi fırın bile
 37 galmadı akilli_uslu vallağ yavrum yimesine doyulmazdı esgi
 38 köy_ekmeklerinin. her şeyi kendimiz yapardık_esgiden. yuğalar yapılırdı böyle
 39 börekler_açılırdı o günnerde. **FD: Ne böreği?** FÇ: baya yuğa bōre_olurdu böyle
 40 gırma yapardık_incecik_açardık gırma yapardık. **FD: Kırma nasıl yapılıyor?**
 41 FÇ: kırma nassı yapılıyo işine peynir gorsuñ, yā dökersin şōle büzersin
 42 yuğadan_olur, yuğadan. evet yuğadan_oluyo. esgi ādetlerimiz öyleydi bisim.
 43 fırınımız yanardı bizim kendi dedemgi.. babamgilin mälle fırınımız vardı,
 44 fırınnar yanardı. gōyunnar sağılırdı yavrum, gāymağlar, gōyun yōrtları
 45 çalınırdı. ondan sōna fırınnarda yālı hamırsızlağ bişerdi. böyle fırınnar e hindi o
 46 adetler galmadı fırın mırın galmadı. aÇık ekmeğ bişiriñ o da heç iyi olmayü dē
 47 mi. u esgi fırınnar nerde? hindi hazır hazır ekmeK her şey hazır bindi yavrum.
 48 esgiden_öle deyildi. her şeyi kendimiz yabardığ kendimiz_üretirdik. o
 49 gōyunnarı sārдық çobannarımız gelirdi, bekarlarımız gelirdi koyun yōrtları
 50 çalınırdı yārum yālar peynirler alınırıdı. gōçcā tenekelēnen lēnnernen ben her
 51 şeyi görmüş geçirmiş_adamım yavrum. gōca gāzannanan tereyā_alardığ şindi
 52 hepsi oğguya tereziye bindi. o_günneri arıyom vallā. esgi zaman öleydi. iş
 53 çokdu amma gōyunnarı böyle biz gōşana gōşardığ çoban.. /.../ **FD: Teyzem**
 54 **koşanı anlatsın.** FÇ: ipinen bālar gider_ikisini şōle gārşı gārşıya getiri gāfa
 55 gāfiya biz de oturu sār giderdik. evel getiridik bi gōca gāzan sūt, peynir mi

56 yapacın, yā mı çekeceñ. peynir yapardıñ yavrım. hanı benim ğayınāldenın
 57 peyniri çok ğüsel olurdu rahmedlīñ. bōle bōle salamır. pēniriñ tadına
 58 doyulmazdı. **FD: Peki tarif et nasıl yapıyordun peyniri?** FÇ: peyniri ğoyunu sār
 59 gelirsın en süzersın sūtüōün içine maya vardı atarsın, o tutar. ondan sōna
 60 onu torba.. böyüg torba olur onuñ içine dōkersın bi de sōñ su dōkerdik üsdüne
 61 eşgimesın diyi tekrarıñu toblardıñ. ondan sūna acık süzüldükden sona
 62 tekrarıñı dā toplardıñ. ondan sona salamıra ğorduk onu. salamıra aldı mı
 63 zabānañ bōle bıçānan keserdiñ, suya atdıñdan sōña ğayrı naylona goyacın
 64 tenekiye mi goycın ğüzel ğüzel duzlar duzlar yelleşdirirdiñ. esgiden öleydi
 65 yavrım şindi hepsi oğğıya tereziye bindi. dükkāndan getir yi. vallā o ğünleri
 66 arıyım şimdi. hālim ğalmadı ama daha esgileri arıyım. /... / vallā yavrım goca
 67 bulğur gazannarıñnan yālar olurdu yavrım, ğoyunnarıñ işgembesi oluyo onu
 68 üfürüp ğurudurduk onnara basardıñ. onnar da āzıñı lāyık bi datlı olurdu. mis
 69 gibi koñar yālar. goca goca ğarınnara basardıñ onnarı, ğorduk ğaldırırđıñ.
 70 esgiden para bile deyildi be onnar osman, ğavırma yapılırdı esgiden
 71 dolaplar mı vardı. bōle şēderdik iki bıçānan ğıyar ğıyar ğavurmalar yapılırdı.
 72 bōle tepsilere dōkülürdü aha bōle yemeklere ğorduñ, yāyrum mis gibi sebze
 73 yemekleri ğüzel ulmaz mı ğoyunun etinnen. şindi nerde onnar? acık
 74 bazardan ğıyma gelecek onu yimeyine ğatacañ işde bizim ğoyunumuz sürümüz
 75 çōdu yavrım. **FD: Maşallah.** FÇ: hē dedemiz bizim goca ğoyunnarı ayırđıdı.
 76 osman dayım bi tāne keser ben burda dururdum, zēerde otururdu onnar. bitāne
 77 keser bize daķardı. bi de şēre keser götürüdü, o bitdi mi bi daha yiyen içen
 78 yōdu eti meti yārüm hindi hepsi oğğıya tereziye bindi. u zaman öleyidi her
 79 şey boludu yāyrum, vallā. nerde o ğünner. **FD: Dedeler, nineler sana masal**
 80 **anlatır mıydı?** FÇ: annatmaz mı? esgiler dedeler nineler çok bilirdi onnarı çoğ
 81 bilirdi yāyrum. **FD: Ne anlatırlardı?** FÇ: ne annaTacaķ, bizim dedem masal
 82 bilmezdi de dedemiz bizim bol bol sığarā içerdi. Bol bol sığarā içerdi dedemiz
 83 bizim. **FD: Senin yok mu bildiĝin masal?** FÇ: yok yavrım. **FD: Anlatacaĝın?**
 84 FÇ: vallā yok ğusum. hē yavrım. **FD: Yok.** FÇ: masal mı ğaldı akıl mı ğaldı
 85 yavrım. **FD: Sen bu köyde doğdun büyüdüñ deĝil mi teyze?** FÇ: evet, evet. ben
 86 bu köyün yerlisiyim. **FD: Nasılmış bu babaların, dedelerin zamanında?** FÇ:
 87 onnarı bilmim ici esgileri de amcamnan biz pek konuşurduk esgileri celal

88 dedeynen. /.../ FÇ: o esgiden çok ğonuşurdu, rahmetli. **FD: Ne anlatırdı?** FÇ:
 89 dedelerimizin năptını annatırdı. ne iş yaptırdını, güzel güzel annadırdı. /... /
 90 bunun_annesine benim ğayınbabağ amca çocuğları. akrabamız yabancımız
 91 deyil. işde. **FD: Bu köy kaç yıllık bu köy?** /... / **FD: Dört yüz senelik var mı?** /...
 92 / **FD: O zaman Kôr Hasan sizin çoban mıydı?** FÇ: yok yavrım adı õle
 93 kôr_ğasan olmuş... **FD: Onu söylüyorlar mıydı onu anlatıyorlar mıydı?** FÇ:
 94 bõle yer ğazdıryı osman, bõle yer ğaSdıryı yerin_çine yatıyı kendisi bi de
 95 doğuz geliyi buña bunnarığ dedeleri o doğuzu vuran, bu da çok_avcıydı
 96 amcağ. bunnarığ dedeleri doğuzu vuran yeri eşdiriyi içine girip yatıyı bi de
 97 doğuz geliyi yavrım bi bu yândan vuruyı bi de bu yandan vuruyı bu ölmüş
 98 diyı. undan sona seninki kaçmış giderimiş doğuz sen dede kaçıyı
 99 bunun_arğasına ğurşunu sallıyı sallıyı o da yatdı yer de boyna doldurumuş
 100 dolmaymış arğasından sallıyı sallıyı veriyı doğuzu orıya öldürüyü bi de o
 101 tarafın_ğaları doğuzdan ğurtulular ya toplanıp geliler, za_ım_õlu. ondan sõna
 102 onu alıp götürüler misâfir çekiler doğuzu öldürdüğ diyı ğayınnam_annadırdı.
 103 bizim dede çoK annatmazdı da ğayınnam_annadırdı bunnarı rāmetlik./ ... /
 104 FÇ: kaldırmış _onu da oña hediye ediler_ışde malā, sen donuzu vurduğ diyı
 105 hediye ediler.

I.8

ÇİFTELER – Yenidoğan

Kaynak Kişi	: Zehra Aksoy, 69, Okuma-yazma bilmiyor Ali İhsan Aksoy, 71, İlkokul
Derleyen	: Semra Günay Aktaş.
Derleme Yeri	: Ev
Kayıt Türü	: Video
Konu	: Tanışma, eğitim, köy hayatı, köyün tarihi, düğünler.

- 1 SGA: Dedeme de soracağım bazı şeyler ama önce sen konuş, sonra dedemle
2 konuşayım olur mu? ZA : ... ben bişī bilmiyimki ne konuşuyum ben seniynen.
3 SGA: Aaa, ben eski yemekleri soracağım sana. ZA: kermiynen, tezēnen,
4 gündöndüynen bişiriydik. SGA: Hah, Zeliş Ebe soyadın ne? ZA: zeliha aKsoy.
5 SGA: Kaç yaşındasın? ZA: admış sekiz, yoḡ canım atmış doḡuz sen. SGA:
6 Okula gönderdiler mi seni ebe? ZA: oḡula gitmedim ben yārum. SGA: Niye
7 göndermediler? ZA: benim bi yaşlı halam_marıdı baḡan_olmadı babam onu
8 getidi ben_onu baḡdım. SGA: Yaşlı halana bakman için okula göndermediler.
9 ZA: göndermediler, salmadılar. SGA: Salmadılar kaç kardeşiniz? ZA: biz mi
10 biz dört ḡardaş iki olan iki ḡız. SGA: Oḡlanları okuttular mı? ZA: olanlar ben
11 gelin geldim bi dā onnar da eveli yōdu ele bi oḡula giden ḡacıydı herkeş hep,
12 baş dutan yōdu, hindiki gibi nerdē. işde ēle. SGA: Şu yemek işini bir anlatsana
13 ebe. ZA: e gede küftesi, maḡarna, bulḡur_aşı bunnar varıdı ele çeşit yōdu
14 baldırcanıdı, bibarıdı yōdu ele bi şey. çeviriydik_onnarı bişiriydik
15 ḡındırḡıynan. ḡındırḡanın iki başını birbirne soḡup da bilerzik yapıydık
16 ḡolumuza, bi şiyler, bi şiyler. SGA: Nasıl bilezik yapıyordunuz? ZA :
17 ḡındırḡanın birbirne ucunu soḡup ḡolumuza daḡıydıḡ, şıngır şıngır. SGA: Bu
18 köfte nasıl yapılıyordu bir tarif et hatta ben eve gideyim yapayım o köfteyi. ZA:
19 hindi bulḡurun ince dūsü varya onu döküydük birez duz sıkı sıkı yōruydun hanı
20 bulabilseḡ bi de yımırta ḡırıydıḡ_içine. güççük güççük tuvarlıydıḡ, güççük
21 güççük tuvarlıyıḡ, bişiriydiḡ. maḡarnaydı bunnarıdı ole süslü yōdu. SGA: Süslü

22 **yok muydu?** ZA: yōdu süslü. **SGA: Ateşi nasıl yakıyordunuz?** ZA: ateş_çişde
23 ğındırğa. **SGA: topluyor muydunuz?** ZA: tırpanna biçip getiriydik_onu ğırdan,
24 bulabilēsek tarladan_anı dırmānan ayrı çekip gelēdik. malıñ çoğ_olūsa kerme
25 oluydu işde ēle, ğamışınan, ğariplēdi bē. **SGA: Gariplikti deĝil mi?** ZA:
26 ğariblēdi tābi uyuĥluyā uyuĥluyū zabānan қаһācıñ da bulĝur_aşı Pişireceñ
27 maķarna daha bele hindi makiniyнен ğoyup hanı hazırlıyıp o_żān o da yōdu
28 hemen yūruyduĥ, açıydıĥ biraz_un ondan sōna elēnen eliydik_onu bişiriydik.
29 işde ğariplik. fākirlig varıdı, ğariplig varıdı. zabānan қаĥıp çapıya kidiydin.
30 çōrek_açıydıĥ ele fırın mırın hazır ekmeĝci mi varıdı. ōlüydü. ele_çişde
31 yavrum ğariplēdi ben oķul moķul görmedim, burıyada geldim_aynı oldu.
32 benim_ōmrüm böyle bitdi. hindi_ıcık başım boşa ğaldı onū da ayak gitmiyi
33 şiş_ayaĥlar. **SGA: Kaç yaşında gelin oldun?** ZA: on_altı. **SGA: On altı**
34 **yaşında, nasıl buldular istediler seni?** ZA: bunnar mı, aramız az şō koydenim
35 ben, ortaķoyden. **SGA: Ortakōy'densin.** ZA: he ortaķoydenim ben dūnnerde
36 oynarķan oynarķan ğōrmüşler, geldiler, istediler. anam da verdi.
37 anamın_ākırbasıdır bunnar... oluyu benim. **SGA: Kayınvaliden eziyet etti mi**
38 **sana hiç, iyi miydi yoksa?** ZA : vallā eveli yavrum bi şi_yōdu kine çamaşır
39 ğazanı ğuruyduĥ, biyle ilāç milāç mı varıdı sabın, birer sabın verirdi şu yanda
40 da eltim şavlının_ōte varıdı yanda sen yeñisin dedri git de sabın isde derdi.
41 ben de sen_evin böyūsün gene sözüñ geçer ben ne diyim derdim. birer
42 sabın_alırdıĥ işde çamaşırı yıķardıĥ. belē türlü türlü elbise yōdu. humeyinden
43 lastīnen lastik var ondan uçĝur varıdı bālamıya, yuñ çorap varıdı onnarı
44 arıdanıya_ĝadar_çişde beyle oldu. **SGA: Şey senin düĝünün nasıl oldu?**
45 **Düĝünün?** ZA: davıllı. **SGA: Davullu.** ZA: hē. davıllıydı. **SGA: Kaç gün sürdü?**
46 ZA: eveli dört gün sürerdi. hindi hemen cūmertesi alıp geliyēler. milletden
47 yataĥ mutaĥ toplıyaraĥ, ğarda oluydu o_Saman, ğışın oluydu dūnner, Sobiya
48 virine virine, dūnüm ele oldu ğış_oldu. **SGA: Kaç çocuĝun var?** ZA: benim
49 mi? beş benim de canābı_allah üç ōlan iki ğız. **SGA: Allah baĝışlasın.** ZA:
50 cümlemiziñini. **SGA: Kaç torun var?** ZA: torun on_iki. **SGA: Maşallah,**
51 **çocukların hangisini çok seviyorsun ebe?** ZA: ebem yāvrum şunuĝ hangısı
52 kessenĝ acıamaz hepisini seveyim. ayrı yoĥ.**SGA: Öyle diyorlar da mesela benim**
53 **annem oĝullarını sever, hep de o da öyle söyler hepiniz birsiniz der de.** ZA:

54 hēpisi bir, i ğızlar eksik, nası sevmiyecen, biri yaloyada biri ısdanbıldı üç onun
55 var üç de ötekiniğ var. İkişer üçer bunnariğ var. hangısını alıyım atıyım hepsi
56 o.SGA: **Öyle mi valla benim annem ayırıyor.** ZA: ayrılmas. SGA: **Büyük oğlunu**
57 **ayırıyor.** ZA: o yanındadır da. SGA: **Yok o uzakta.** ZA: hē, yoğ yavrum ayrı
58 olmaz ben ayrıımıyım bilmiyim, ayrıımıyım ben. SGA: **Neyim var neyim yok**
59 **büyük oğlumun diyor. Öyle mi sizde de?** ZA: e ötāleriğ hağķı yoh mu? SGA:
60 **Yokmuş.** ZA: vay anasını diyeydiğ. SGA: **Sizde yok mu öyle şey?** ZA: bizde
61 her olsa bir, ona verirseğ ötāne de verecen, tābi, herkeğin babasznğ malz var.
62 SGA: **Doğru.** ZA: savgisi var. olmas ele./.../SGA: **Dede senin adın ne?** AĪA:
63 benimkı de aksoy, al İhsan. SGA: **Ali İhsan Dede.** AĪA: dişim mişim de
64 getdi yā.SGA: **Olsun olsun. Ali İhsan Dede kaç yaşındasın?** AĪA: yedmiş bir.
65 SGA: **Okula gittin mi?** AĪA: getdim. SGA: **Şöyle yüzünü bana dön dede.** AĪA:
66 efendim. SGA: **Dön de yüzünden görünsün.** AĪA: dördüncü sınıf ĩkudum.
67 SGA: **Köyde var mıydı okul?** AĪA: yaĥın köyümüzde varıdı. ZA: bizim köye
68 geliydi. AĪA: ebeyiğ köyünde varıdı, ortaköy varya aşşāda, indin mi aşşāya?
69 SGA: **Gideceğiz şimdi.** AĪA: gittiğ mi? SGA: **Gideceğiz şimdi buradan oraya**
70 **gidiyoruz.** AĪA: gitceniz, orda varıdı orıya giderdik, yayan gitdik hep bi bucuğ
71 iki kilometre, ğış yaz hep orıya gidmiş geldik. SGA: **Zor olmuyor muydu?** AĪA:
72 zor da olsa oluydu o zamannar, zor mor gidiyoduğ, iyice tipi olursa
73 gidemiyidiğ. SGA: **Öğretmenin nasıldı iyi miydi, sever miydin?** AĪA: e
74 o zaman öretmenner iyiydi tabi. o zaman dayah da varıdı hem çoğ da güzel
75 oğudurlardı yāni. SGA: **Yaramaz mıydın?** AĪA: şimdi, yaramaz dēl, şimdi
76 o ğadar oğuma yoğ bence. hiğ tārihten marihten çocuğlar meselā dördüncü
77 sznzf beziinci sznzf bi ziyden haberleri yoğ, cōrafyadan haberleri yoğ,
78 ğomzularndan heberleri yoğ, sorıyım ē çocuğlar, o zaman oğuma vardz canzm.
79 bakım azdı böle baĥımlı olsa insannar o zamanķı durumda daha ç çoğ
80 ey örenirdi. e zimdi adam tā liseye gidiyi bilmiyim ya bizim dilden
81 dēl onnarınki yani pek fazla bi ğonu bilenneri yoğ yāni bence bayā gidip
82 geliyolar yāni. bi mesud öretmenimiz varıdı bizim aydını. mesut
83 bazarçeviren bigün dahtıya ğaldıdı bizi çeratda çerat derdik o zaman
84 matamati de e bi ğaş denedi yoğ. çetveli avcumuza dik vurdu hemi ölenden
85 önce ölen soğu biz gendimiz o pōramı çözdük ğaldıdı. ama şimdi heç bi şey

86 yoḥ. e ſimdi de dā ortada, lisede օretmen ğarşı geliyler falan filān bu ne
 87 okıycık ne yapsın օretmen. o_żaman օleydi. iſçiliye gelince ſu bunnar
 88 ğadarğana օküz ğüdüyodum ben. dörçüncü sınıfda çocuğ ne ğadar... iki sene
 89 gec gitmiſ olalım babamıñ_ayā ğırıldı ābim var asgere gitdi ben dördüncü
 90 sınıfı bırağdım üſ dene beygirmen pullūnan çit sürdüm. iſ bitdi miydi veyahut
 91 bitmeden pullū yükliyemezdım ālardım ğırda hesab_et pulluğ deyince
 92 dutuluyo saban gibi sōnadān çitli çığdı օleydi yāni. o ſekil ğüne geldik bu
 93 ſimdi yedmiſ yedi allā ſükür gene sālāmıs. **SGA: Çok ſükür.** AĪA: durum
 94 bօleydi yani o ğadağ zordu. sōna bi_ara beygir çığtı makine çığtı atmıſlarda,
 95 elli sekizlerde ben o zaman on yaſında on_iki yaſındaydım. bօyle ağſama
 96 ğadar ekin biçerdik kelebēle onu_ıçere getirdiynen ſindiki gibi biçer almazdı.
 97 sen çekerdiñ çekerdiñ toplandımydı bu ayāñ altıyı ğapadan bi ſey vardı ip
 98 bunu çekerdiñ bi iterdiñ arğıya sıraynan düſerdi desde. saplar aynı sırası gelen
 99 yere atardı օle bi zamandı yāni. nadas ikilemiye giderdik ğüz_ayları haziranda,
 100 sabānan ğüneſ biraz ısınasıya ne yaparsañ ğecedēn gidilir. o_żaman
 101 hayvanlara yem de yoḥ ot piçerdin ve yāt ğırda yayılar ğeçe iyice ğaranlık
 102 olasıya ğadar sürer ondan sōnā bօle çayırly yirlere iner onnarı ğuderdik e bi sāt
 103 iki sāt de uyursañ ğeri sabā ğüveyin_olur hayvannar sıcağ oldu mu duramas
 104 orda bi iki_üç sāt nadsı çevirirdiñ sandığlı vardı üſlü օleydi yāni.
 105 durum_օleydi. ſimdi çoğ ſükür iğtiyarlımızda huzura ulaſtığ dövlet de aylığ
 106 verdi. allah dövletimize zeval virmesin. durum bօle yāni. atalarımız çoğ
 107 periſandı biz hanı ğençlikde ğördük ğücümüz yetiydi her ſeye ama_unnar
 108 ſimdi iğtiyarlığda rātığ allā_ſükür allah da sıyat verdimiydi devlet de üç beſ
 109 ğuruſ aylığ veriyi i ğazancımız da var olmıyana da yetiyi yani yetiyi dövlet bu
 110 emeklilī çıkarmasaydı yoḥluğ yaſlılar çoğ çoğ periſan olurdu ſimdi. çoğ para
 111 etmiyi en az aylığ biz_alıyız çoğ_az օdedik beſ_altı yüz_zira para_alıyı
 112 köylü emāklisi çünkü basamak yօdu zaten_o_żaman. o bile yetiyi iſde aylı
 113 aldımmydı gene her ſeyiñi alabiliñ_eviñe. o zaman çoğ periſanlıdı. oğul
 114 օleydi, çalıſma օle. o annelerimize gelince hiç elleri hamırdan çığmazdı hanede
 115 beſ aldı ğiſi var herkes de iſe giderdi, herkesin içinde yemek yetiſdirecekler
 116 elli yüz dene davarı sālār ondan sōna onu sūdünü makinede çekeller, zaten
 117 ağſam oliyi, ağſam yemek yetiſecek ğeri, ama ſimdi herkes yattı yirde

- 118 hastalanyı. **SGA: Doğru.** AÍA : öyle de_ıl mı? **SGA: Doğru, doğru.** AÍA:
119 durum böyle. hanım ğıs ismini başla. **SGA: Ben mi? Semra Aktaş.**

I.9

MAHMUDİYE -Türkmenmecidiye

Kaynak Kişi	: Sevgi Tamer, 55, Okuma yazma bilmiyor.
Derleyen	: Semra Günay Aktaş
Derleme Yeri	: Ev
Kayıt Türü	: Video
Konu	: Tanışma, köy hayatı, yemekler, düğünler, Türkmen ev yapısı

- 1 **SGA: Sevgi.** ST: tamer. **SGA: Tamer, kaç yaşındasınız?** ST: elli beş. **SGA: Elli**
2 **beş. Maşallah genç kız gibi duruyorsunuz.** ST: ele deyil. **SGA: Öyle öyle,**
3 **tahmin etmemiştim. Okul?** ST: elli sekiz dömluyum işde. **SGA: Okul?** ST:
4 **oğulum yoḥ, hiç_cail.** **SGA: Okur yazma var mı?** ST: yoḥ. **SGA: Niye**
5 **göndermediler?** ST: annem babam göndermemiş, annem hasdaydı
6 göndermemişler. anneme baḥtık_ışde annem çoḥ_ḥastaydı. göndermemiş
7 bubam göndermeyince de zār böyle kendim kitmemişim. **SGA: Köyde o zaman**
8 **okul var mıydı?** ST: vardı, oğulumuz vardı. **SGA: O zaman da vardı.** ST: tabi
9 vardı. **SGA: Babanın okuma yazması var mıydı?** ST: bubamın da var, biz dörd
10 **kardeşiz üş tāne ğardaşımın_okumuşlü var bi benim yoḥ.** **SGA: Tek kız sen**
11 **miydin?** ST: yo iki ğız iki ōlanıs bis. **SGA: Öbür kızı okuttular.** ST: onu oku.. ō
12 **da üçe ğadar gitmiş.** **SGA: O büyük mü senden?** ST: o benden büyük. o da
13 **yalan söylemeyim atmış yedi atmış sekiz yaşlarında, o aralarda. atmış beş**
14 **yaşında ōlan ğardeşimin birisi, işde ğadir ğardaşım da elli_iki elli_üç**
15 **yaşlarında o da var. elli_iki vardur.** **SGA: Annenizin hastalığı neydi?** ST:
16 **annemizin hastalī buranşid.** **SGA: Bronşitti.** ST: buranşitdi. aslım buranşit.
17 **aḥcier ğanseri oldu sōnadan da ondan_öldü.** **SGA: Siz mi baktınız?** ST: tabi
18 **ben baḥdım babamla ablam geldi o baḥtı işte ōlannar da baḥsa da el ğızı o**
19 **ğadar baḥallar gelinimiz on_beş gün_men_baḥtısam om_beş ablam baḥtı.**
20 **bubam da ḥırtlaḥ ğanserinden_öldü. bizim işde yavrım bölelinen bis bu**

21 haldeyis. **SGA: Çocukluk çok mu zordu, fakirlik var mıydı?** ST: çok, çok hem
22 de nasıl, rēzilliknen böyüdük. sefāletnen böyüdük. şimdiki gibi biçer mi vardı,
23 motur mu vardı, oraḥ, düven sürüyoduk böyle düvennen, atlarnan işde
24 ḡoşuyōduḡ atları onnan düven sür harmanı ḡaldır savırıp ele yīcēḡi ḡaldırduḡ
25 mı allāḡa şükrediyōduḡ şimdiki gibi nerde. şimdi māşlar var, emekliler var,
26 sikórta var. hiç giTip baḡınmıya ḡartıḡ var. amma şimdikinen o zamankı
27 bir olmas ki. o şūman fakirlik vardı. olanda vardı olmayanda hiç yokdu.
28 benim bubam ortaydı fakirdi anca dört çocūnu idare etmiş işde, böyütdü her
29 birimizi everdi. gene yérinde hoş yatsıḡ. şimdi rāhatız yāni öyle bi çilemiz yok
30 ḡaḡirimiz yoḡ hele ben burıya geldim hiç çile ḡahir görmedim. yalnız acıyı
31 çok gördüm. on yedi yaşında ölüm öldü. onun acısı.. **SGA: Allah rahmet**
32 **eylesin. Ne zaman oldu, kaç yıl oldu?** ST: bu yıl om beş yıl. **SGA: On beş yıl.**
33 ST: dā büyyūn olmuş gibi yāni. her şey çekiliyo acı çekilmiyo. vārlık yokluk
34 dekleştiriyōḡ ondan bundan yāni ālıyōḡ veriyōḡ öncüt olaraḡtan ama... **SGA:**
35 **Nesi vardı?** ST: ḡaza, tırafik ḡazāsı tırafik ḡazāsından ḡaybettim. **SGA: Nasıl**
36 **olmuş?** ST: şu mahmudiyeniḡ hani bu yanı geçiş var ya orda oldu yavrum ḡazā.
37 **SGA: Yaya mıydı o?** ST: yaya deyildi, arabanın içinde işde seroşların içinde
38 yayrum kendini fedā etdi. böyle ... bu günümüse şükür, allāḡ bu gününe şükür.
39 çoḡ şükür. yāni bu ḡadar oldūmuza binnerce şükür. **SGA: Kaç çocuk var?** ST:
40 iki tāne bi ḡızım bi ölüm mar. ikisi de evli. bu gelnim oluyo. kendi ḡızım gibi
41 yāni. ḡızım da evli. o da köyde. o da malınan melalınan işde. inek, dana,
42 çifçisiḡ ne olmaz bī kōde, kendi eliyiḡ emēnen tavīnan, civciynen uraşıyom.
43 pancarnan ḡıra gidmiyos hoş da ēmizdeyiz. yetiyo, ekmemizi yapıyos allāmıza
44 şükür ediyos. **SGA: Annen hastayken ona nasıl baktılar? O zaman sağlık**
45 **güvencesi yok.** ST: yok yok paraynan. **SGA: Parayla.** ST: tabi. **SGA: E**
46 **çiftçilikle de?** ST: e işde onu satıyoduḡ onu götürüb baḡıdıyoduḡ ilacını
47 alıyoduḡ bōle dīldi yāni ortalıḡ. ne biliyim o zaman ucuzluk vardı. götürüb
48 getiriyōduḡ baḡıdıyōduḡ şimdi ortalıḡ çok kötü hapiyin birini alsan birini
49 alamıyon bulamıyon yāni ezzāneler vermiyo yoḡ diyo. ben şeker hastasıyım
50 kendim ḡollestor hapımı işde alamıyom. şimdi o çıḡmış adam çalışıyo götürüb
51 beni esḡişērden alcāmışım beyin cerrahından. e adam bi eli de ip de beni
52 götürüb de alamıyo çiftelerden alıyoduḡ gidip yazdırıyoduḡ idrar ḡan tālili

53 veriyoduñ alıyoduñ şimdi o ğadar Sor esgişer bize bi yurt_dışı geliyor. adam
 54 çalışıyo. adam da atmış beş yaşında. **SGA: O çiftçilikle mi uğraşiyor?** ST: he
 55 çiftçiliknen_ūraşıyoz ekinimiz var allā şükür e kendi su ko.. kıparatifinde
 56 çalışıyo. emekli, yētiyo bu gunnerimize şükür_ossun. allah_acı keder
 57 vermesin, ğaza, belā vermesin. esgisinden şimdi iyis. gene de sıkıntıñ_oluyo
 58 işde, olsa da o ğadar olmuyo. **SGA: Gelinini nerden aldın?** ST: burdan
 59 köyümden_aldım. **SGA: Oğlun mu beğendi sen mi beğendin?** ST: kendi ölüm
 60 bēndi ben bēne bilir miyim biz aracı ya.. görücü usulüyle aldık. ölüm kendisi
 61 be_endi biz de dūñürcü dūşdük aldık. **SGA: Nasıl oluyor isteme burada?** ST:
 62 burda istemek işde kendiñ dūñür gidiyoñ ğaynına ğayınbuba, e varıyoñ o tarafı
 63 açık yumşak gördüñ işde dayım_olur kendisi, kendi öz dayım dīl de ana
 64 tarafından_ahrāba o. e dayım vermiceñ ŋi bir_ħafta vardım geldim. işde hık
 65 mık diyo varıyoñ dayı didim ben böyün söz_almıya geldim, e ğız da isdemiş
 66 olanı görüyüm diye. olanı getirdik gösderdik. birbiri bçnince biz yüssü
 67 daħdıñ. **SGA: Oğlun daha önce görmüş müymüş?** ST: yo yo hiÇ görme yok.
 68 kendi aramızda. **SGA: İsteme sırasında gördü ikisi de.** ST: isdeme işde kendi
 69 birbirlērni bēnince tamam_anne dedi sen istēdīñi ben_alırım dedi. bis
 70 gendimize uygun_olsün varıña yōña yok demesin kendi hāliñde kendi
 71 gideriñde olsun. işde öyle görüşme ğonuşma dē_il yāni. kendi
 72 aracısınnan_oldu. **SGA: E sözü aldınız sonra?** ST: yüssü daħdıñ. **SGA: Yüzük**
 73 **takma deyince bir şey falan verilmiyor mu?** ST: şimdi dayıma dedik işde izin
 74 veriyon mu, veriyom dedi. olanı getirem mi, getiriñ dedi. ğetirdik, e görüşdüler
 75 tamam mı tamam dediler. ikisi annaşmış tamam diyince biz_ozaman bizim
 76 köy yeri ya hemen gidersin arabañnan çereziñdur, fisdīn, şekerin ne varsa
 77 nē_oluyosa datlılık yiyoz biz_aramızda. onnarı yāpdık şērbet_çeller emirdā
 78 taravında bizim burda da datlılık olsun diye çerez getrisin işde ğuru yemiş
 79 onnarı yidik, oldu. **SGA: O yüzük takma oluyor.** ST: o yüssük taħma,
 80 yüssümüzü daħdıñ, sözüümüzü aldık, annaştılar. **SGA: Sonra ne yaptınız?** ST: e
 81 sōra da işde /... / yedi ay durdular işde yedi_aydan sōna nīsanıñ nīsan
 82 on_üşde dūn_oldu. yirmi_üş nīsanda dūñü_oldu. **SGA: Bayramda düğün**
 83 **yaptın.** ST: tabī yirmi_üş nīsan ğünü dūñü vardı. **SGA: Düğününüz nasıl**
 84 **oluyor?** ST: dūñümüz köy dūñneri_ışde, yemekli_oluyo. **SGA: Neler**

85 **pişiriyorsunuz?** ST: çorbayı, önce çorbası var, ardına pilav var, eti var, salatası
86 var, tatlısı var. yemek aşçı tutarsın. aşçı yemē üş gün yidiriyo. perşembeden
87 başlıyo yāni onu sōleyim o da gidsin de. perşembe, cumā, cumartesi, pazar.
88 pazar günü geliniñi alırsıñ buriya gelir burda da dovañınan yine yemēñi
89 yidirñsin, ondan sōna ertesi gün geline bañmañ_olur biz geline bañmañ_diyoz
90 deller. gelñe bañma_olur sād_on_iki ğadar, on_ikiden sōna da duvağ yemē
91 serpeller bizde böyle. hani her şey bol_ossuñ diye, bi avcına arpa bi avcına
92 bñydey ğorsuñ gelini oynadırsıñ bañlavasınnan yemēnnen de onu òle bi
93 savıđdırsıñ mevlid_oñudur geçirsin. **SGA: Gelin bakma deyince nasıl oluyor,**
94 **gelin duruyor?** ST: berbere götürüyoñ güzel gelinnñi giydiriyolar berberñe de
95 götürüyoñ işde berberden getiriyon ceyizinin içine bañmañ_oluyo. gelin
96 bañmañ_oluyo, yāni odalarını döşüyoñ ceyizini döşüyoñ, ceyizini döşediñ mi
97 òle bañmañ gelñe bañmañ diyollar. **SGA: Geliyorlar, çeyize bakıyorlar.** ST:
98 gelñe bañıyorlar tābi oynaşma o_zaman da bi çalgısı çengisi_oluyo aramızda
99 dümbelēnen, òle çalgı dutmuyoz da dümbelēnen oynaşıyolar òlene ğadar.
100 **SGA: Öğlene kadar.** ST: òlenden sonra da duvağ yemā oluyo işde öylelñen
101 dñnñ bitiriyos. **SGA: Çorba ne çorbası yapıyorsunuz?** ST: bñççeñe ğöre tahrana
102 yaparsıñ, tovġa yaparsıñ, bamya yaparsıñ. mercimek çorbası yaparsıñ. ama
103 dñnnerimizde işde dana keseriz biz. danayı keseriz dana bol bol et verñriz biz.
104 eliñde varsa, eliñde yoħsa. **SGA: Pilav, pirinç bulgur hangisi?** ST: pilav pirişten
105 yapıyos pilavı bulğur yapmıyos ondan yapıyos. **SGA: Tatlı ne**
106 **veriyorsunuz?**ST: tatlı_olarahdan tulumba tatlısı, helva. **SGA: Hazır.** ST: hazır
107 òle bis kendimis yapmıyos, hazır_alıyos. dñnnerimiz böyle oluyo yavırım.
108 **SGA: Ne tür oyunlar oynanıyor düğünlerde?** ST: erkekler çalgıynan oynuyo
109 işde, ğadınnar da çalgı olursa kendisi burda oynar. **SGA: Ha! Erkekler avluda**
110 **mı oynuyor?** ST: tabi, tabi ğadınnar bi tarafda erkekler bi tarafta olur. bisim
111 köymüzde o ādet var. yāni erkek ğarıya ğarı ěrkē ğarışmıyo. sen bi tarafda o bi
112 tarafda duruyo. yāni evelden hani duvağ varıdı avrupa giyyolardı şimdi o yoğ
113 ki gece_elbisesi, gelinlik, nişanlık işde òle türler geçiyo aramızda. **SGA: Ne**
114 **giyyorlardı eskiden?** ST: avruPa giyyollardı. **SGA: o nasıl?** ST: ğadife,
115 bindallı, bindallı diyim de anna böyle burları işlemeli, paçaları işlemeli,
116 üsdñnñn hırğası var. avrupa burda olaydı ğösdedirdim, esğişēre dñne

117 gönderdim. **SGA: Tüh!** ST: çok güsel. **SGA: Biz de onu giydirirdik gelinine**
118 **fotoğraf çekerdik.** ST: yā ossaydı çekerдіңiz. **SGA: Tüh! Hiç yok mudur**
119 **kimsede?** ST: hani hindi kimden gidiyim de getiriyim bi yakınım yok kı
120 getirsem. öle işde geline avrupa alırsın. evelden onnar vardı. şimdi gelinnik
121 duvağ var işde. yavrım böyle oluyo bizim, güzel oluyo ama dünümüz şimdi
122 çoğ güsel, esgiden çok öle diyildi de. başına duvağ vuruyoldı alınan
123 yeşilnen böyle. yüzünü ğapatıyoldı hindi yüzünü ğapatmıyolar 'asire biz oña
124 'asre diyoz köylüyüz ya. asri diyoz oña. güzel oluyo dünnerimiz. gelenemiz,
125 görenemiz becerebiliyosañ fırını yağıyoñ ğmekleri bişiriyon. yukasını yapıyon
126 helvalı dürüm meriyon ellerine ya adamıñ çoğ olucağ, aq.. emmiñ dayı çoğ
127 olcağ, ğonun ğomşun da gelecek öle yapıyon. yāni öyle yapanıñ filan olmadı mı
128 hazır ekmek dayanıyolar gidiyo işde. **SGA: Hazır ekmek verildiği oluyor mu**
129 **köylerde düğünlerde?** ST: veriliyo şimdi hazra bozdu millet, hazır. dā olmassa
130 bizim ani zenginnerimiz şimdi çoğ zenginnerimiz var yemekleri arabalardan
131 geliyor bişip geliyo loğantalardan biz gibisi işde orta yollular kendine göre bi
132 dana deviriyor. git gide esgi şiylerimizi bitiriyollar geleneklerimizi bitiriyolar
133 yāni. **SGA: Dana devirmek ucuz mu canım?** ST: ah ucuz diyil de işde onu
134 deviriyon anca yetiyo ama anca yetiriyos. perşembeden başlıyoñ yemē
135 bayrān altında kesiyon işde bazara ğadar devam yediriyos yavrım öyle oluyo
136 bisim dünnermis, güsel olur bi dek gelseydiñis. **SGA: Bir o kadar köy gezdik**
137 **bir düğüne denk gelmedik.** ST: şimdi ramazan yağın ya ramazandan sonra çok
138 dün olur. şurda benim ğısımın eltisi gelin alcağ işde avistosdan sōna eylulda
139 unnar da dünü o sāman yapcağ Keleydiniz çok güsel. o! neler çekerдіңiz
140 neler çok şeyi ğaçırdıñız. şimdi erken çıkmışñız siz. **SGA: Ama bütün köyleri**
141 **gezeceğiz ya, yavaş yavaş bitirmek lazım.** ST: onnar yabçağdı
142 ramaSandan önce de ev yapıdılar üş ğatlı burıya, inşaat pitmedi dā. **SGA:**
143 **Gelini senin evine mi aldın?** ST: gelinimiñ evisi orası bura kendi evim. **SGA:**
144 **Şimdi bu Türkmen, Türkmen'siniz değil mi siz?** ST: türgmenis. **SGA: Şimdi**
145 **Türkmen evlerini nasıl oluyor: Avlunuz var, avlu diyorsunuz değil mi?** ST: o
146 havlu bura bizim, havlımız yavrım. burası üş göz oda. burda ben ğalıyom.
147 şimdi gelnim ğocası yavrım sağlayım mı ceza evinde izinniydi beş gün böyün
148 savışdırdım onuñ hasdalı da var ayrıldım diyi, geliniminen ölüm orda duruyo.

149 **SGA: Aynı avlunun içinde.** ST: aynı havludayız. **SGA: Sen yandaki, orada da**
150 **mı üç oda var?** ST: şu karşıda tam dayre oranı dayre işde gelinin dayre bizim
151 burlu da məcir_evi işde. məcir_evi diyem de hani annaşılısın. yēden burası,
152 burası yerden_oluyo. **SGA: Şimdi o zaman bir avluda sıra sıra odalar var,**
153 **mutfak var, bahçede ne var? Avluda?** ST: burası boş, şurda gelinim açık yeşillik
154 yaptı işde. **SGA: Fırın, fırın evi.** ST: fırın_evi var, kümesler var afedersin.
155 **SGA: Affedecek bir şey yok canım.** ST: hāni aybolmasıñ da. **SGA: Olmaz.**
156 **Kümes var.** ST: hē, fırın_evi var. orda gelnimiñ_evi işde bura da benim evim.
157 **SGA: Ağıl?** ST: ağıllar ahır yoğ. **SGA: Olanlar ne yapıyor?** ST: olannar aynı
158 havlısının_çinde. ĩ onnarıñ da havlısının_çinde, bu bahçenin_çinde oluyo.
159 **SGA: Ağılı var?** ST: ahır, samannık onnarıñ her şeyi ayrı yāni inekleriñ yeri
160 ayrı olur, yiyecē yemi, samanı onuñ yeri ayrı olur, öyle olur. bi havlının içinde
161 yavrım ne ararsañ var yāni. **SGA: Burada bazı köylerde gördük avluyu ikiye**
162 **bölüyorlar hayvanların olduğu avlu var, insanların olduğu avlu var. Bazılarında**
163 **da tek avlunun içinde burada hangisi?** ST: tek havlusı olannar hēP tek havlu
164 burda. havlusı büyük_olannar böler yāni böyle hayvanı evi ufağ olannar
165 bi_arada oluyolar. burada hepsi bi olur. **SGA: Çünkü bazısı farklı farklı oluyor.**
166 **Fırın eviniz nasıl?** ST: şu karşıdaki girdiñiz beyaz ev işde orda ekmek filān
167 yapıyoz bāzen. **SGA: Tandır gibi mi sizin fırınlarınız?** ST: yoğ yavrum ğupbe
168 çevriyolar böyle, daş fırın bizimkisi, tandırda da yapıyoz tandırda yuğa yaparız,
169 gözleme yaparız, kete yaparız. **SGA: Kete yapıyorsunuz.** ST: ha, evet. işli işli
170 deriz patetizden, peynirden, çökelikden. **SGA: E şimdi fırını hem tandır olarak**
171 **kullanıyor somun ekmeğimi yapıyorsunuz?** ST: evet. **SGA: Hem sac**
172 **koyuyorsunuz.** ST: o sacı bunnarı söyleTiklerimi ğoyuyoğ işde. ketiye,
173 gözlemiye, yukkıya öyle tandır diriz biz. bazlama yaparız. ötekinde de somun
174 ekmē yapıyorus. bide yaparıs cıvıgca yūrusuñ hamırını bide yaparıs. **SGA:**
175 **Keteyi nasıl yapıyorsunuz bir tarif et.** ST: işde burda sacā_atarsıñ, sacı ğuruyos,
176 sacı ğurarsın hamırını yanını yayarsın. peynirden mi yapcān, patetizden mi,
177 cacıkdan mı ne isdersen. onnardan_oluyo. **SGA: Tarif et de..** ST: hamırı açıyoñ
178 güselce. bunuñ burasını böyle işlersin onu böyle ğatlar tandırın_üsdüne
179 atarsın. **SGA: Sacın üstüne.** ST: sacıñ_üsdüne. keteñ de bişer _orda, gözlemeñ
180 de bişer_orda, gözleme sacı_ayrı, yuğa sacı ayrı yāni. gözlemeñ sacı

181 da_ayrı yuḳanıñ sacı da_ayrı. **SGA: Keteyi nede pişiriyorsun?** ST: o güççük
182 sacda gözleme sacında bişirisiñ. yuḳa sacı böyük_olur böyle. biz saş diyoz
183 yāni tandır demiyos. **SGA: Hah, anladım ben.** ST: onda yapıyos. **SGA: Cacık**
184 **dediğın ne?** ST: ıspanaḳ dā oluyō bahçelerimizde bitiyō paşa cacı da_oluyo,
185 onnarı yolarsın, yıḳarsıñ, güzel haşlarsıñ, işlersıñ onu baharadlarsıñ hamırı
186 yazar böyle bu ğadar yazarsıñ. şurasına ğor onu böyle alır örtersıñ güzelce onu
187 saşda pişirsin. **SGA: Ona kete diyorsunuz.** ST: oña kete diyos. **SGA: Cacıklı**
188 **kete.** ST: cacıklı kete. ötekin de güzelce büyükçe açarsın o gözleme olcānı
189 onun_çinde haşheşnen yaparsıñ gıvırır, keser yumak dutar yazarsın böyle
190 şöyle heman sacıñ büyüklünde on_da öyle yaparsıñ. o da güsel_olur. **SGA: ha**
191 **gözleme dediğıniz haşhaşlı oluyor.** ST: haşheşli oluyo. **SGA: Kete dediğıniz**
192 **patates, peynir, cacıklı oluyor.** ST: çaçıklı olur. **SGA: Paşa cacığının ıspanaktan**
193 **farkı ne?** ST: o daha bi lezzetli oluyo. bahçelerde bitiyō. **SGA: Bahçelerde.** ST:
194 he. bahçelerde biter yayırım. ıspanaḳdan daha güzel lezzetli_oluyo kendiñ
195 yetiştirdiñ ya ıspanaḳ gürbeli_oluyo, gerli oluyo, yinmiyo kine ama bu evinde
196 yetiştirdiñ çok güsel_oluyo. pancar tōmu ekersıñ yerıñ varsa onnarı yolar kete
197 yaparsıñ. **SGA: Pancarın yapraklarından.** ST: evet, pancarın yapraklarını da
198 olur. sarma yaparsıñ, kete, gözleme yaparsıñ_işde onnan. **SA: Pancar**
199 **yaprağına ne diyorsunuz?** ST: e pancar yaprā. **SGA: Pancar yaprağı.** ST: pancar
200 yaprā. **SGA: Hı, bizde pazı derler. O yüzden öyle bir şey diyor musunuz dedim.**
201 ST: biz_öyle efelik diriz efelikler işde kendilinden böyle onnarnan da sarma
202 sararız. güzel_olur, ēşi mayoşça şöyle olur. ğuzu ğulā gibi. **SGA: Ben çok**
203 **severim.** ST: onnardan da işde getri sarmanı sararsıñ, hemen onū da bi
204 haşlarsıñ, ğavur yērsıñ yāni ōnüyüñ birini savışdırsın. kete yap genē_ondan.
205 her şey olur. börek yāP. eliñden ne geliyosa işlet. **SGA: Eskiden yemekleri**
206 **pişirmek nasılmış?** ST: ocaḳnan bişiyōdun onu_ç sorma o çok zor ayaklı
207 atıyoduñ ortasına bi odun kenarlarna da tezē dolduyoduñ veriyoduñ küsgünüñ
208 gözüne ğazanıñ ğapāna varasıya is_oluyodu. e şimdi her şey göleylik allān bu
209 günne şükür ediyom ya esgiden çoḳ zordu. ōlen yemēni sāt onda fururduñ
210 yemēni hemen bişirir şurıya ğorduñ. yetişmiyo ki ayğaz dī ki pişire ğosañ.
211 ocaḳnan pişiriyoduñ. **SGA: O daha lezzetli değıl mi?** ST: o daha güzel_olurdu.
212 is ḳoḳar odun ḳoḳar yirsıñ. o daha güselidi. tabi. esgi devir ğalmamış şimdi.

213 yapan yapıyo havlınıñ kenarına bi ocağ guruyolar, yāni gene tezēnen odunnan
 214 pişiren var. ben gibi tembeller yapmıyo. **SGA: Şey kuzine mi diyorsunuz?**
 215 ST:guzine. **SGA: Var mı?** ST: çok, çok benim gızımın vallā var işde yaqarlar
 216 fırın evine ğurmuşlar südü bişirirler, yemē bişirirler, ğuru fasille furuyōñ, et
 217 furuyōñ üsdüne. her zor yemek leriñ orda sarma sar, biber doldur
 218 heP üstünde bişer. çok güzel oluyo. **SGA: Ben sizin yemekleriniz güzelmiş**
 219 **hissine kapıldım ben. Sarmalar falan değil mi?** ST: evet. erken olsaydı
 220 geldinzi bisseydim pancar yaprāndan sarardım size nōlcağ. **SGA: Ayy, sağ ol**
 221 **Allah razı olsun yemiş kadar olduk biz.** ST: bulğurunan yarı yarıya bulgur
 222 yaparız öle pirinşnen dīl, bulğur, çok güsel olur. böyle köteleri, kötelī çekiyoz
 223 daşda būdiyi döversin ilkin birlikde döversin onu güzel ğurudur savırırsın
 224 ayıtlar bizim deyirmen daşları var onda çekersin bulğuru kötelī. ğış ğatımız
 225 onnar. bulğuru doldurusun, kötelī doldurusun dircannıyanına ğorsun ğısır
 226 yapıyo ğarīlar hindi ya onnarı ayrı ayrı doldurusun böyle. işde ramazan çıkşa
 227 her şey olcağ. **SGA: Yapıyor musunuz hala siz bulgur?** ST: tābi ahlına geldi mi
 228 yapmañ nı ekin ekiyon, ekiniñ var yapıyon, yapan çoğ. **SGA: Buğdayı nasıl**
 229 **öğütüyorsunuz?** ST: ununu mu? **SGA: Hı.** ST: unu siytgaziye götürüp erkekler
 230 üdüP geliyo, unu üdüyo şoriya yīyo ğorkuyoz aş ğalırız diye. bizim böyle bi
 231 ādetimiz var ğurban oluyum unu üdürüz, şoriya yı arsin, kepeñi ayrı yıarsın,
 232 içine şey çıkıyo helva basıyoğ ya getiremiyom ahlıma bi gelse. **SGA: İrmik mi?**
 233 ST: irmik irmik ha. onu da bi teneke unu üdüñ ya yanında geliyo, helvası
 234 güzel oluyo. kek yapıyon, onnara ğullanıyon, revāni yaparsın içine atarsın.
 235 kendiñden heP kendiñden bitiriyon yāni kendiñden oluyo. **SGA: Başka kış**
 236 **için neler yapıyorsunuz?** ST: ğış için dolma dolduruyos şimdi bibēr, batlıcān,
 237 melemēn, fişnē her şeyi dolduruyon yāni, her şeyi ahlına ne geliyosa. **SGA: E**
 238 **salça falan?** ST: salçalarmızı satın alıyo, salçayı onu yapmıyo. **SGA: Turşu?**
 239 ST: turşuyu kendim ğurarım. **SGA: Nasıl kuruyorsunuz turşuyu?** ST: e turşuyu
 240 bazardan getiriyon, turşu ğurlar var ya şimdi onnar çıkdı, onnarı ğullanıyo çok
 241 hoş oluyo, üstüne tuşunū otları var koğulu, burculu, salatalığ büber, domatis,
 242 üzüm içine atarsın onu bi ğurarsın. bi de acürler var şöyle ufağ ufağ ondan
 243 ğurarız. iki çeşit böyle bi de acı ğurarım. üç çeşit olur. **SGA: O zaman**
 244 **bulgurunuzu yapıyorsunuz, ununuzu öğütüyorsunuz.** ST: evet. **SGA: Turşunuzu**

245 **kuruyorsunuz.** ST: evet. **SGA: Tarhana?** ST: taranamızı alırsınız, peynirimizi
246 alırsınız, tereyānı alırsınız ğışın hiş buñalmıycān yāni. **SGA: Tarhanayı siz yapmıyor**
247 **musunuz?** ST: kendimiz yapıyoruz. kendi ineklerimizden, kendimiñ_inē yoñ da
248 ğızımızdan yōrt alırım onnan yaparım. tarhanayı yōrdu alırsınız, süzme yōrdunu
249 içine on beş yirmi dene yımırta ğırarıs, göcesini bişirris, içine atarıs güzelce
250 onun yōrduna göre unnu da ğorsun, ufañ ufañ dōkersin. **SGA: Ha göçeli**
251 **yapıyorsunuz!** ST: göçeli, üş günde ğurudursun. **SGA: Böyle parça parça mı?**
252 ST: hı hı evet, böyle yuvarlağ yuvarlağ işde ceviz gibi gibi olur, böyle yasdı
253 sevmem_ben. kendim hamırdan ğopadır ğopadır atarım. öle güzel_olur
254 tāñranamız. ğış ğatıklarımız, bulğurumüz, dırcanımız, göcemiz, turşumüz,
255 tāñranamız, hamırımız, peyniriñ, tereyāñ hepsini alırsınız. **SGA: Peyniri de**
256 **tereyağını da kendin yapıyorsun.** ST: tabi, kendimiz yapıyoruz. kendi yaparsınız.
257 **SGA: Vallahi ağzına sağlık teşekkür ederiz her şey için.** ST: ben size
258 teşekkür_ederim.

I.10
MAHMUDIYE –Yeşilyurt

Kaynak Kişi : Arslan Şaktan, 75, İlkokul
Derleyen : Erdoğan Boz
Derleme Yeri : Bahçe
Kayıt Türü : Video
Konu : Tanışma, köy hayatı, hayvancılık

1 **EB: Adınız neydi abi?** AŞ: arslan şaktan. **EB: Arslan Şaktan?** AŞ: arslan
2 şaktan, evet. **EB: Yeşilyurt köyündensiniz?** AŞ: Yeşilyurt. **EB: Yaşınız yetmiş**
3 **beş.** AŞ: yetmiş beş. **EB: Öğrenim durumunuz neydi okul okudunuz mu?** AŞ:
4 okudum ilköğul m̄azunuyum. **EB: Sizin zamanınızda ilköğul var mıydı beşe**
5 **kadar?** AŞ: vardı. bizl̄ ilk mezunnar kırk beşde çıkdık. burdan kırk beşde
6 çıkdık kendi köyümüzün ilkin eyitmen vardı. bi sene eyitmende okuduğ
7 mısdafa kılıç deyin eyitmen vardı bi sene eyitmende okuduğ ondan s̄ona kırk
8 beşde ilk m̄ezunları v̄erdi bura gendi köyümüzden dört t̄ane mi beş t̄ane mi
9 òretmen çıkdı. esgiden eyitmen vardı. **EB: Peki, öncesi nasıldı o üç yıllıklar**
10 **nasıldı?** AŞ: vallā bizim köyde ta şeye gitmişler_okumıya böyükderiye ta orıya
11 b̄ele yayak gidellerimişdi gece gündüz okumıya böyükdere. **EB: Üç yıllık mı?**
12 AŞ: üç yıl, böyüklerimiz üç yıl okudu o_ zaman şey yok ilköğul m̄ezunu yok
13 hanı diplama yāni yok ondan diplama aldılar. **EB: Şimdi bu sizin amca**
14 **gençliğinizde hatta biraz daha geri gidelim çocukluğunuza gidelim,**
15 **çocukluğunuzda böyle nasıl oyunlar oynardınız? Oyunlar oynar mıydınız,**
16 **mahallede?** AŞ: çok oynardığ çok. **EB: Ne oyunlarınız vardı?** AŞ: vallā met,
17 çelik kömbecilik birdirbir. **EB: Kömbe ne kömbecik mi dediniz?** AŞ: ya
18 ḡazıyoduñ birbirmizi kömlüyoduğ çelig vuruyoduğ. **EB: O nasıl bir şey?** AŞ:
19 çocuğ_oyunu. bizim zamanımızda çok oynannar vardı. açıkdan oynardık k̄at
20 yōdu o_ zaman k̄at oynamazdık. yāni kendi bild̄imizden oynannar oynardık. **EB:**
21 **Ne iş yaptınız köyde siz? Çiftçilik mi yaptınız?** AŞ: çiftçilik. ilköğulu bitirdikten
22 s̄ona dā hatdā ilköğulu bitirmeden_eveli atlarnan çit sürerdik o_ zaman
23 dırahd̄ör valan yōdu. **EB: Ya nasıl o zaman nasıl olurdu işler?** AŞ: o_ zamānın

24 da o zaman eyleydi. şimdi dırağdör çuvaldı şimdi herkes dırağdörünen biz
25 atnan, bizden_ıvelkiler öküzünen sürmüşlerdi. EB: **Nasılmış öyle ya!** AŞ:
26 babam ırāmetlikler öküzünen sürmü_ler. beyle saban, pulluğ dirik biz_onnara
27 belki köylünüz iēinde köylünüz varsa annarszñzz pulluğdan felān esgiden
28 onnarla sürerdik. tōm_ekerdig... eylelŞnen iğde çifçilŞ bu_đhala yçtittirdik
29 ũimdi mağallah dırağdör her ũey fenni. EB: **Hiç böyle sizin mahsullere hastalık**
30 **gelir miydi eskiden?** AŞ: gelirdi gelmez_olur mu? EB: **Hangi hastalıklar gelirdi**
31 **önceden?** AŞ: bambıl derdi bambıl bambıl derdik biz böcek böcek gelirdi. EB:
32 **Nasıl bir şey o?** AŞ: süne o zaman bilmiyorumda işde o zaman biz onnarı
33 atlara binerduğ, urgannarı alır uçururduğ yimesiñ diyen, gelirdi böcek gelirdi.
34 EB: **Başka ne hastalıklar gelirdi o zaman, bambuldan başka?** AŞ: vallā
35 bilmiyom başđa hastalık bek yōdu. EB: **Hayvanlara gelir miydi hastalık.** AŞ:
36 hayvannarda yōdu, şap_đhastalī gelirdi ğoyunnara, ineklere şap_đhastalī āzından
37 dutullardı ğattā duzunun datlıyı matlıyı ğatar eyle çalardık geçerdi. atlar sağa
38 olurdu saman ğaynadır dağartık vardı bayā hasdalıklar vardı tābi. EB: **Çok**
39 **hayvan telef olur, ölü müydü?** AŞ: ölürdü bu ğadar fen yōdu ki, inne yōdu aşı
40 yōdu hayvan dīl insan bilene sancılağdı mı insannar bilene giderdi
41 sancılağdı mıydı o zaman sıtma vardı sıtma annadıñ mı sıtmıya dutuldumuydu
42 tamam çocuğların ço_u zāten ısıtmadan gitmedir./... /EB: **Bu sizin çiftçilik**
43 **yaparken kullandığınız aletler vardı şimdi biz onları hiç bilmiyoruz nelerdi**
44 **onlar?** AŞ: işde diyem bağ: at dırmī, ananat sap çekerkene, dirgen sap
45 yüklerkenē, orağ makinesi onnar bilmezsiñiz. EB: **Yok.** AŞ: yaba, dırmık hanı
46 dırmık çekersin bēle desde yaparsıñ şeyleri ekinleri orānañ biçersiñ de ondan
47 sōna yükler harman_yerne getirir, harman yerine. EB: **Harmanı neyle**
48 **döverdiniz?** /.../AŞ: daş vardı, düven vardı, düven var bizde hatta duruyō,
49 görmek_isterseñiz. düven duruyo. daş derik daltal bizim_onnar da var dā
50 unnar da var bu yolda gözel_ālarda var, hüseyingilde var, erdelde dā bir ğaç
51 evde var onnarın duruyo. EB: **Ben bir şey merak ettim harman bitti, buğdayı**
52 **ayırdınız nasıl öğütüyordunuz o zamanlar, nasıl yapardınız?** AŞ: tenekeylen
53 ölçüyoduğ öçmeñ neriye anca yimemize zor çıkıyodu dōru çayda yīkamıya.
54 EB: **Nasıl öğütme?** AŞ: dēirmen vardı şurda bağ āđa şurda de_irman vardı
55 şurda su de_irmeni hemen şu üç kilo beş kilōmetre yerde do_ançayıra

56 giderkene orda ödürdük. do_anchayırdı varmış dermen, gara dērmēn, su
57 dērmēni. EB: **Nasıl olurdu, nasıl öğütürdünüz? Sıraya mı girerdiniz?** AŞ: suya
58 felan gitmezdik, su dōru çarķı beyle dönderiyo. su aķıyo çarķ dönüyo būdāyaları
59 göyuyoduķ altdan un_olarak çıkıyodu. EB: **Su döndürüyor yani?** AŞ: su
60 dönderir. EB: **Peki, oraya her gittiğinizde hemen sıra var mıydı yoksa bekler**
61 **miydiniz?** AŞ: mejbür beklerdik bi_gün_iki gün, sen_levēli gidersen sırayı
62 sen_alıyoñ ben gidersem ben_alıyom. gidenner beklerdi bu harman ğaķtıķdan
63 sōra iki gün üş gün dērmēnde yatardıķ. azar azar bu şey dērmēni gibi dēl. bu
64 azar_azar atardı amma ekmē çok güzel_olurdu. onun lezzeti başğa olurdu. sarı
65 būdāy derik, sarı būdāy derik bilassa. /.../ AŞ: bu dere geştīñ dere varya ora
66 çok güzel su aķardı şimdi kesdiler baraj yaptılar da su yok. bizim işme
67 suyumuz bilene ordandı. heb_ordan içerdig bu yannı çaydan çok güzel su
68 aķardı. işdīmiz su orlardandı, esgiden baraj şu bu yok ben.. çok temiz gelirdi.
69 eski suyumuz. EB: **Nasıl yıkardınız buğdayı?** AŞ: būdāyı pala vardı bēle iki
70 yanna daş dökerdik döşersin. būdāyı orya dökersin alt yandan alırsın havızlarına
71 gezersin içinde elinen yīķadıķdan sōna çuvallara ğuyar burlarda sererdik
72 ğurudurduķ harman yerlerinde yā_üt düz bi yerlerde palanıñ üsdünde
73 ğurudurduķ, ondan sōna dermene hazır_olurdu. şimdi yīķama da yok şindi
74 doru direk dērmēne. /... / EB: **Bulgur yapar mıydınız?** AŞ: yabmaz mı dā bi
75 seniyece iki seniyece yapmadıķ bunnarıñ_evde dā dibek şey soķu daşlarmız
76 var, dibek daşlarmız var, bir_iki seniyece itiyarladıķ hanım da itiyarladı biz de
77 itiyarladıķ vaz geştik şimdi satın_alıyoķ. şimdi satın_alıyoķ bulğuru yarmayı.
78 EB: **Peki o değirmen duruyor mu abi, hala?** AŞ: dērmēn yıķıldı bē, yıķıldı,
79 yıķıldı. EB: **Eyvah, göremeyiz yani, tamamen mi yıktılar?** AŞ: yeri var yıķıldı,
80 yıķıldı ğaldırdı, orada do_anchayırdı vardı, çuķurālda varıdı. EB: **Onlar da mı**
81 **yıķıldı?** AŞ: yıķıldı, eminekin vardı çiftelerin ta oruya giderdik, ğızılınner de
82 var. /... / AŞ: biz heb şeyde ödürdük yav onnarda. EB: **Eskiden komşuluk**
83 **nasıldı, ta eski zamanlarda?** AŞ: iyiydi allā_şükür. EB: **Yani ne yapardınız**
84 **birbirinize nasıl yardımlaşırdınız o zamanlar?** AŞ: o_zamannarda yardımlaşıma
85 dā fazlaydı seniñ harmanıñ ğalırsa ben gidiyodum_atımnan düvenimnen,
86 benimki ğalırsa sen geliyoduñ harmannarda yardım, pancarlarda gene öyle
87 atnan çekerdik pancarları dıraķdör yōdu, atnan ekerdik, atnan şe_derdik

88 pancarları. bāĉ_ekerdik aŝŝāda bāĉelerimiz varıdı. patetis, sarımsak, suvan,
89 fasille, ġavın, ġarpız hanı bizim burda yitiŝmiyen bi şey yok her şey yetişir.
90 yalnız ki ek yap. **EB: Ćalıŝ yani.** Aŝ: yalnız ĉalıŝ tobraġlarmız verimlidúr ŝu
91 iki suyuġ_arası dirik orda herkeş bele bāĉe yapar. **EB: Bu şey yakın mı buraya**
92 **demin dediniz ya yukarda tekke mi var dediniz şey?** Aş: hemen şurda. EB:
93 **Orayı da bir görelim. /... /EB: Ćok teŝekkür ediyoruz dayı ĉok saġ ol.** Aŝ: siz de
94 sā_olun.

I.11

ODUNPAZARI – Harmandalı

Kaynak Kişi	: Fikriye Ekin, 73, İlkokul ikiden terk, Sıtkı Ekin, 77, ilkokul
Derleyen	: Semra Günay Aktaş
Derleme Yeri	: Ev
Kayıt Türü	: Video
Konu	: Tanışma, eğitim, köy hayatı, yemekler

1 **SGA: Fikriye Teyze merhabalar.** FE: bu zaman_oldu mu böklün_etáni
2 toplardık, ataşımız sönmesin deye. şu kadar gözün_üstüne o siniyi örterdik.
3 boklün_etēni fişğısın.. /... / onnarı örterdik. kiprit yoğ gömsuya ataşa gitmek
4 yoğ, onu sabānan kalkınca şeydiresin accık_aralarsın aralayınca tezek görsün
5 tezē şeydiresin hep pıtağ kökü olur, pıtağ kökleri olur. pıtağ köklerni şeydiresin
6 koyarsın o tutuşur. o_tutuşasiye yinē gidersin, ineñi sarsın, geliresiñ havlımı
7 güzēl bi süpürsün o havlı her sabah süpürülür, koyun gelesiye. koyun gelesiye
8 koyunun yerini süpürsün, kızunun yerini süpürsün kısım duydun mu, onnarı
9 süpürsün ondan sōna çayı koyarsın kayınbaba kalkar, kaynana kalkar, ebeler
10 kalkar. benim geldimde kayınbabamın anası sādı annadabildim mi? yaşlı ebe
11 derdik onnarı doyurusun hēmen şey yaparsın koyun gelesiye yemē yaparsın
12 ōlen yemēni o tezekli şeyle o tezēñ külüne hamırsız yūruşsun o şeyi sıyırısın, bi
13 ekmek yūrdun çatı hamırsız koyarsın üstüne külü koyarsın yannada peynirle
14 çayı koy gavalı annadabildim mi? koyun geldi mi koyunu sārsın güzel gene,
15 südü süzersin, peyniri çalarsın, andan sūnu çoluğ çocuk on beş gişiydik, beş
16 üvey kaynamıñ cocū vardı, beş benim ama hiçbir gün çocukkar
17 kavğa_étmezdi. ne verisek bölüşdürüdük, yımirtayı bölüşdürüdük, zeytini
18 bölüşdürüdük annadabildim mi? o_zaman böyle varlık yōdu. derimiz vārdı
19 deriye yōrdun yüzünü atardık o birikdi mi eylül ekim eylül del gibi yayārdık
20 tereyāları goynuğ şeyi olur kārını olur onu yıkar pağlardık_ama çok güzel
21 onnarı basardık kış yāmız öyle olurdu. sana yāmış, şey yā bi çürü yā alırdık
22 tenekelernen. FE: tā annadayım mı? **SGA: Anlat anlat.** FE: suyu koyardık çolu

23 çocû yıkardık, şu geşdî niz koprüden gider çamaşır yıkardık kazanarı sırtımıza
 24 sarırdık burdan giderdik ordan da yarı yaşı yarı kurumuş gelirdik. büyükler
 25 çamaşırlara bakardı iyi mi yıkanmış kötü mü yıkanmış o ğadar. kayınbâba
 26 yatmayınca gelinner yatmazdı. ğayınbabanın ayānı yıkarsın onu yatırsın
 27 kaynayı yatırsın kendin òle yatarsın. çocuk almak yōdu. beş çocuk büyütüm
 28 kayınbabamın yanında çocuk almadım. bu dedeyle konuşmadım.
 29 işāred ederdi çık dışarı deye çıkdık mı kayınbābayın yanında konuşmak yōdu,
 30 böyle eli ğōsünde durusun. kayınbabanın yanında yemek yimek yok,
 31 büyüklerin yanında ğonuşmak 'yok. duyduñ ğu? yā kısım. evel yoklukdu. bir
 32 bulğur kaynadırdık beş kile, unnuğ dutardık yüz on kile. bi bulğur olurdu,
 33 tarana olurdu andan sūna mağarna kesersin evel yımırta nerde tavık vardı da
 34 yüz hamıra elli yımırta kırıydık, onu da kurudurduk, keserdik. yokluk da evel
 35 kimse kimseye heç şeyi yōdu. gelinner bi yeri çıkmazdı ne ölüye gider ne
 36 diriye ne dūne gitmek yōdu. **SGA: Ne zamana kadar gitmiyordun? Kendi**
 37 **kaynana olana kadar mı?** FE: kendi kayna olasıya, kayna olasıya, kendi kayna
 38 olunca gelinnēn olunca çıkardın. başka çıkmak yōkTu. seni kim saldı fikriye
 39 teyzeye deye. **SGA: Fikriye Teyze şurada muhtarlıkta vardı. Biz dedik böyle**
 40 **güzel anlatacak bir nine lazım ama güzel, eski zamanı iyi anlatsın dedim.** FE:
 41 işde evel çok yokluktu ğısım. çamaşırı kille yıkardık, sabınna yıkardık ama
 42 çamaşırımız burcu burcu burcu koğardı. ivel ağ toprak olurdu evleri ağ toprakla
 43 suvardık, kireş de yōdu. eveli altına kaldırırdık bulamaş deriz toprakla bulamaş,
 44 çocuklarımı ben toprakla büyütüm. beş çocūmu da toprā beledim. **SGA:**
 45 **Nasıl?** FE: şimdi hāmile kaldım mı iki tenike toprak elerdin çocukların altına
 46 böyle elini koyarsın o toprān üsdüne çocū yatırsın, belersin. annadabildim
 47 mi? **SGA: Bez yerine mi toprağa koyuyordunuz?** FE: bezi seridim,
 48 bezin üsdüne toprā, toprān üsdüne çocū yatırdım. **SGA: Yani çiş yapacak diye**
 49 **mi?** FE: yok çocuk sālıklı büyümek için, üşümesin. evel muşamba yōdu,
 50 yaylon yōdu, böyle besler yōdu. sabın bile yōdu çocūn bezini yıkamā ılığ
 51 suyla, sōk suyla yıkar atardık. evel çoğ yoklukdu, şimdi ne vār. şimdi dolu
 52 oçāk dolu bıçāk. derd çok, hastalık çok, o zaman hastalık yokdu bi firek
 53 hastalī vardı benim aqlım erdinde bıkaç şey verem hastalī, başğa hastalık yōdu.
 54 e yidiñ tereyā, kutular olurdu tatlı kutular olurdu tā var görüküye ye

55 onnardan_ alırsın, yufka éderdik. bi gün yufga éderdik, ikinci_ günü mayalı
 56 éderdik ikinci günü, üçüncü günü su koyardık çamaşır yıkardık andan_ sōna ėv
 57 kaldırısın sübürüsün o beyaz toprā çalarsıñ. gel senden de alsın bilgi. **SGA:**
 58 **Fikriye teyze senin soyadın ne idi?** FE: fikriye ekin. **SGA: Kaç yaşındasın?** FE:
 59 yetmiş_üç. **SGA: Okula gittin.** FE: babam_evinde ikiden çığdım. **SGA: Niye**
 60 **çıktın göndermediler mi?** FE: şimdi onu da annatayım. şimdi okula gidiyos
 61 öğretmenimiz o_ zaman aylık yōmuşdu kim nitsıñ orayā bilemıcem hükümet
 62 aylık vermiyo muydu? sen diyoduñ ki sana para verelim talebeleri al benim
 63 çapaya götür, bosdan çapasına günebağan çapasına götürüdü öğretmen. bi de
 64 harp çığdıydı o_ zaman bis şöyle kanallara yatardık elimize dınek veridi
 65 hocamız çıv çıv çıv bobam dedi ki bu okul okul deyil dedi rāmatlık babam.
 66 onun tarlasına gidiñ bunun tarlasına yatar bōyle yatardık bize harp gösterillerdi.
 67 hoca o yüzden bubam beni ikinin yarısında çıkardı okutmadı. şimdi
 68 okumuşlüm arfleri biliyom da ikisini bi_ araya getirip cümle kuramıyom. **SGA:**
 69 **Anladım, tamam. Teyzeciğim sağ ol, ağzına sağlık.** SE: başa dōru dönderde ben
 70 başa bi şey annadıyım baş. **SGA: Hadi döndürüyorum, bir önce adını söyle**
 71 **amca.** SE: sıtğı ekin. **SGA: Kaç yaşındasın?** SE: yetmiş_ yedi. **SGA: Eğitim,**
 72 **okul?** SE: ilk_oul mēzunuyum. **SGA: Tamam hadi anlat Sıtkı Amca.** SE: ben
 73 beşinci sınıfta oğurken on_iki yaşındaydım, bahar geldi miydi çayırdı at
 74 güdüyoduğ biz beş_ altı dene atı aħşamaca otladıyoduğ. öndan sōna evde
 75 annem, babam, amcam öğretmen. ebem dedem_ var. ondan_ sōna köylere de
 76 satıcı gelirdi, arabacı basmacı, annemnen babam bā bi çit... çorab_ almışlar,
 77 ben bunu duydum. ille diyom çorabı giyecēm. onnar diyolar yoğ amcañ ğızar,
 78 dedeñ ğızar, ebeñ ğızar en soña annaştıñ ben çayıra at güdmiye giderken çorabı
 79 cebime göyyodum, gidiyodum çayırdı çorabı giyyodum orda arħadaşlara çaħa
 80 satıyodum aħşamlayın gelirken çorabı çıkarıyodum bu cebime guyup eve
 81 geliyodum. şimdi bi torunun çorab dursun da yirmi dene ayakğabısı var. **SGA:**
 82 **Niye amcan kızıyordu çorap giymene?** SE: para harcanıyo, tabi. **SGA:**
 83 **Eskiyecek.** SE: tabi, çorab_ alınır mı yav, allah_ allā. **SGA: Sıtkı Amca sağ ol,**
 84 **ağzına sağlık. İkinizden de Allah razı olsun beni hiç yormadınız.**

I.12

ODUNPAZARI-Karatepe

Kaynak Kişi	: İsmail Arslanpay, 85, İlkokul, Döndü Arslanpay,83, İlkokul
Derleyen	: Semra Günay Aktaş
Derleme Yeri	: Yol Kenarı
Kayıt Türü	: Video
Konu	: Tanışma, eğitim, köy hayatı, yerleşim yeri tarihi, anonim türler.

- 1 İA: buranın târî aşşâ yuḡarı bir_asırdan Fazla. yüz yirmi şey var parça parça
2 gelme. anḡaranıḡ galecikden o taraftan gelme ē şeyden ḡaraşēerden şeyin
3 afyonuḡ ḡarahisardan oralardan gelme köyün yani esas toplantısı bizim tâbi
4 ahlımız ermez de dā evelden yani ōrdan_ōrdan gelmişler ḡani yuḡarı arıya
5 ḡurmuşlar. aradan da su geliyo burıya iniyo yonandan_ēveli bayā
6 bir_buçuḡ_asırdır var bu köy. **SGA: Sel mi gelmiş buraya, sel mi olmuş?** İA:
7 yuḡarda sel gelmiş. bu_azdaymışdı sel gelince burıya inmişler, aşşāya. **SGA:**
8 **Yunan geldiḡi zaman mı olmuş?** İA: yonan geldi zaman burdaymışdı, yonan bir
9 buçuḡ sene burda oturmuş işlerinde yonan aşşâ yuḡarı yirmide geliyo yirmi
10 ikide gidiyo yirmi_üşde cumūriyetlik ḡuruluyo. bu esgiler annadırdı biz
11 ahlımız_ermez, yonan bir buçuḡ sene oturmuş burda hatdā dellerdi burdā
12 subay çoḡ iyimişdi, hēç bi zarar vermedi diyi cepeye sürermişdi o üç subay da
13 yaḡalanca ben filān yerde ḡaldım dēye subaya bi şey yabmadı, atatürk
14 ḡanlupuar var ḡanlupuardan geliyo atatürk ulaşıyo burayı toblamış
15 götürüyollarımız yonanlar. atatürk yonani ḡa şimdi gelecek hemen ḡünburna
16 ordū_ulaşıyor böyle işde. **SGA: Buraya çok bir şey zarar vermemiş Yunan.** İA:
17 hiş_zarar vermemiş, hiş_zarar vermemiş yalnız son giderken köyü toplamış
18 köylü ḡorḡmuş tabi biz acaba öldürmiye mi götürü bilmem nēyemi götürüyo
19 atatürk de ḡanlupuarıḡ d̄binde ulaşıyor o_zaman ḡadar ḡaçiyolar hatdā bir_iki
20 dene şeyit_lik mezarı var böyle yenmişler. **SGA: Adın ne amca?** İA: ismayil.
21 **SGA: İsmail, soyadın ne?** İA: soyadım, aslanbay. **SGA: Kaç yaşındasın amca?**

22 İA: seksen beş. **SGA: Okula gittin mi?** İA: gitdim. o zaman bizim günümüzde
 23 ilkoğul vardı üçe kadar öğuduğ. **SGA: Niye üçe kadar okudun, devamını**
 24 **okumadın?** İA: o zaman köyler fakir, bizim iyi kötü işimiz iyi de dışarı sa..
 25 gitme yōdu. sonra hamdiye oğulu açıldı hamdiye oğuluna gidenner oldu.
 26 bizden üç dört devre eveller eyitmenler gelince ē biz otuz sekizde eyitmenleri
 27 virdiler kırk birde felān tēris olduğ ondan sōna eyitmenler elliye kadar oğutdu
 28 elliden sōna öğretmenleri dātdılar köylere. elliye kadar eyitmenler oğutdu.
 29 **SGA: Askerliğini nerde yaptın amca.** İA: asgerlīm bizim günümüzde asgerlik
 30 meçuludu kaç sene yapacān belli dēldi bize kadar. ilk asgerlīmi isdambıl şile
 31 ordan izmit sabancıya verdiler sabancadan gonyıya gursa gitdim üç ay
 32 gonyada gursda galdım süfōr gursunda. köyü ūradım. bizim bölā tobcuyduğ
 33 biz, moturlu top, bizim bölā bi emir geliyo erzurum. erzuruma bağunnara
 34 hemen hemen bu mevsimlerde vağunnara yikledik cemseleri, topları erzuruma
 35 vardığ palandökene yerleşdik. altı ay felān bi orda sekiz ay mı doğuz ay mı
 36 galdığ ondan sōna bi milleti nēdiye gitdik, nēdede elli da menderesler demurad
 37 pardi iddārı gazanınca yirmi dörd ayı toldular tēris iddiler biz otuz ay
 38 yabdığ hatdā. yirmi dörd ayı dolduran ondan sōna yirmi dörd ay asgerlik
 39 bālandı ondan sōna şinde on üç ay mı on dörd ay mı bindi geldik işde. dörd
 40 sene asgerlik yapan vardı. asgerlīn bi günü tāyini yoğdu filān gün deye bi emir
 41 gelirdi filān güne tēris dillerdi. altı ay yapıcan üç ay yapıcāğ beş yapıcāğ
 42 yōdu. bi emir geliyodu o zaman alman harbi başladı gırğ ikide şeyiğ inönün
 43 gününde asgere gidenner terhis olamıyodu. na zaman bi emir gelirse ortalığ
 44 dinerse filān güne tēris diyolardı. **SGA: Sağ ol amcacığım bir de abadan**
 45 **dinleyeyim. Aba soyadın ne? ...:** o da arslanpay. **SGA: Kaç yaşındasın?** DA:
 46 vallā elli beşe segizen beşe ben de yağınım. İA: seksen üç o otuz o. **SGA:**
 47 **Anladım.** DA: dedeğ büyük. **SGA: Aba okula gittin mi sen?** DA: gitdim. **SGA:**
 48 **Kaç kadar gittin?** DA: aha bunnan gitdik dōşür dururduğ. **SGA: Aba bir nasıl**
 49 **evlendiniz anlatsana.** DA: on sekiz yaşında. **SGA: On sekiz yaşında.** DA: he.
 50 **SGA: Nasıl evlendiniz?** DA: vallā oncēz bi şey varma mı vardı, babası kime
 51 viriyosa oña varıyodun. İA: babasının bi evlatıydı. ben istedi bā verdi. kimsiye
 52 vermiyodu bunu. eviniğ üsdünde adam istedi bu da varmadı bā geldi. **SGA:**
 53 **Öyle mi, ben varmam dedin mi evli adama?** DA: başğa adama varmam didim e

54 buña hebesi ğarer virince vardım_ışde. **SGA: Okuldayken yavuklu muydunuz?**
55 İA: yoĥ canım ne yavuhlu olācāĥ, işde orda kıandırdıĥ yāni. **SGA: Aba senin**
56 **düĝünün nasıl oldu?** DA: ével dūn_oluyodu, Őindiki gibi mi? evel dūne bayraĥ
57 ĝunūnden baŐlıyolardı. İA: Őindiki oluyōdu dūnner, cānibenner çekiliyodu,
58 halaylar baŐlıyodu. dōrt ĝun dūn_oluyodu, dōrt ĝun. ĥalaylar çekilirdi,
59 bayraĥ_ĥalayı çekellerdi. ĝızı ĝoremezdiĝ yavuhlu olurduĝ hēy. ĝızı ĝosteriller
60 mi hic sā. **SGA: Ama siz okulda ĝörmüŐsünüz zaten.** İA: oĥulda ĝördük_ama
61 ufādıĥ oĥulda yav oĥulda ya on_iki on_üç yaŐındaydıĥ. **SGA: BüyümüŐ halini**
62 **ĝörmedin.** İA: tabi canım o_ızman ne bilecān oĥulda. **SGA: Aba anlat bakayım**
63 **düĝününü, senin kınanı nasıl yaptılar?** DA: dūnümü yaptılar burda emiz uzādı
64 orıya ĝına yaĥmıya gelillerdi, davilla zurnaynan ordan giri gelin_almıya
65 gelillerdi. gelini alıllardı gelini Şindi burıya ĝomazlardı başa ĝōŐunuu_oriya
66 ĝollardı. İA: baŐĝa yere indirillerdi gelini davulnan zurnaynan önünü kesellerdi
67 gelinin toĥlu alıllardı ĝoyun alıllardı, gelini salmazlardı ĝüvā dolanırdı neler
68 yabdıĥ biz yāv. **SGA: Sana ne giydirdiler gelin olunca, olurken?** DA: üç_etek
69 giydirdiler. **SGA: Saçlarını nasıl yaptılar?** DA: saş mı yapıyoduĥ baş bālıyoduĥ.
70 İA: aha saşları, bōyle saŐı vardı bunun, saşları ardını dōyodu bōyle oĝan
71 aldandıĥ da aldıĥ işde. **SGA: ĝörmüŐsün işte o halini, ĝörmedin diyordun biraz**
72 **önce.** DA: gelin mi virillerdi, seniĝ_eve ĝondu burıya gelin ĝondu bunnara
73 gelin vēriller miydi, toĥlu getirecekler ya bi Őē önü keseller yoĥ. **SGA:**
74 **Anlatıyordun gelin kıyafetini yarım kaldı bir anlat baştan.** DA: ĝāyfeti Şeyde
75 çıĥıyo ya televizyada üç_etek başa kıutlu haşeş aynı İleydik işde. **SGA: Sonra**
76 **başını anlatıyordun sen başına ne koyuyorlardı?** DA: başımıza mı bi fes
77 ĝuyallardı bālıyı bālıyı duvaĥ siyec var Şeyde ĝörüyoĝ televizonda buralarmıza
78 siyeç taĥallardı cıĝır cıĝır, altın düzellerdi burıyaca altını düzellerdi
79 altınıĝ_ucunda kıpeler olurdu. aynı oluyo ĝörüyom bazı, buralara ĝümüŐ
80 kıpeler aŐŐā salĥım salĥım_olurdu. **SGA: O zamanki gelinler ĝüzel miydi?**
81 DA: ĝüzel_oluyodu yā. Őindi baŐĝa bi dūn_ossun bu sene gelin ossa hepesi o
82 gelinneriĝ giri giyerdi, donanırdı otururdu. İA: donanır dūnnerde halay
83 çekdirillerdi. bōyle çekellerdi eydirmeli. **SGA: Nasıl yaparlardı bir ĝöster**
84 **bakayım.** İA: bōyle üç_ileri, üç geri biz de bunnarıĝ_elinden_alırdıĥ halay
85 çekerdik benim filimleri ĝōdsersen çō tanır beni yā. **SGA: Aba eskiden**

86 **ekmekleri nasıl pişirirdin?** DA: ekmā mı? **SGA: Evet.** DA: yuḥayı **SGA: Baştan**
87 **hamuru yoğurmaktan başla.** DA: bazlamayı mı? **SGA: Bazlama, yufka hepsi**
88 **anlat.** DA: yuḥayı elerik ḡoyarıḥ duz_atarıḥ yūrruḥ yūrruḥ, yumaḥlarıḥ bi
89 evirici olur, üş de edici olur o evirir çevirir burıya ḡor. İA: o oḥlā yab onnan,
90 oḥlā elinde. DA: oḥlāynan yaparıḥ bēyle taḥdada. İA: bōyle açılır yuḥaları
91 biliyon, tabi. DA: beyle yaparıḥ, ondan kellī, bazlamayı maya atarıḥ unu maya
92 geldimiydi yumanı alırıḥ. bēyle çırpmaya başlarıḥ, ḡombe ḡombe ḡatı yūrruḥ,
93 ḡatı sacıḥ_üsdüne ḡoruḥ ḡombe kömerik ḡunde. ḡunde bişirrig. pide bişirrik,
94 hamır keserik. **SGA: Onu da anlat.** DA: hamır, maḥanna. **SGA: Onu da anlat**
95 **işte nasıl yapıyorsunuz?** DA: aynı beyle yazarıḥ yazarıḥ sacda bördlerik şuriya
96 yı_arıḥ yı_arıḥ otururuḥ üş kişi keser keser ḡor. ben de senini keserim sen de
97 benini keseḡ işde eyle ḡünümüz geşdi. **SGA: Peki teyze bulgur yapıyor**
98 **muydunuz?** DA: yāpiyoduḥ. **SGA: Onu nasıl yapıyordunuz?** DA: būdayı eliyoh,
99 yıḥiyoh, ḡazana ḡoyyoh, ḡaynadiyoh ḡabarıyo, onu seriyoh, ḡuruduyoh, dōyoh.
100 İA: dibekde esgiden toḥmānan düverdik dört beş kişi. DA: ondan sōna
101 savırıyoh, eliyoh, bi de çekiyoh, bi de çekiyoh, savırıyoh, ḡaldırıyoh. İA:
102 dērmən daşları var onnan çekiyoduḥ ḡızlarınan barabar biz de çekiyoduḥ. **SGA:**
103 **Geldiler galiba beni almaya çok teşekkür ederim.**

I.13

ODUNPAZARI - Kayapınar

Kaynak Kişi	: Yeter Özel, 74, Okuma yazma bilmiyor
Derleyen	: Semra Günay Aktaş
Derleme Yeri	: Ev
Kayıt Türü	: Video
Konu	: Tanışma, eğitim, köy hayatı, gelenekler

- 1 **SGA: İsminiz?** YÖ: yeter. **SGA: Yeter Teyze soyadı?** YÖ: özel. **SGA: Kaç**
2 **yaşındasın teyze?** YÖ: yetmiş dört. **SGA: Okul?** YÖ: okumuşlüm yok.evelden
3 yödu u_çaman. köyde okul vādı kapatdılar bi_ara e o_çuman bēn de baya
4 on_iki on_üç yaşıma geldim. ondan sona da babam on_üç yaşıma girdim
5 göndermedi. ğāldım esgi yazıya da gitdik ğurana başladık u_çaman da
6 hocamız_öldü. orda hadi okulda hoca vardı cāmi yabdılā orıya tekrar bi dā da
7 okuyamadım işde. bī yaşlılara okul_aşdıları ya u_çaman gitdim bi om_beş
8 gün gitdim ellerimde bi şey çıktı ğarayakma diyorduk dīilde ğaraaslan diye o
9 dā bir_iki_ay sürdü ondan_sona da okul ğapandı işde harfleri biliyom_ama
10 birbirne dutduramıyım bi dē aradan vakit geçiyo dutdurayım derken. **SGA: Bu**
11 **karaaslan dediğiniz ne?** YÖ: ğara_çaslan şu barmağlarım nazārnan_olmuş bi
12 de ğorquynan her yakıyı gezdik dermen bulamadık şu aşşāda bizim bī tekgemiz
13 vardır yatır bēn dedim gideyim dedim hiç_olmassa ordan bāli bi acaba
14 melhem bulabilir miyim gitdim. sabağa gitdim orıya sel de gelmiş tekge,
15 görünüşü yok da heb görüyōlar_ da ordan çamırını āldım ellerime sūrdüm, orıya
16 biz yāmur du_asına çıkarız senede ordan o çamırları elime sūrdüm, eve
17 ğēldim. otdum āladım āladım kayabınar dede dedim sen başa derman ver de
18 ben ölesiye ğadar saña yardım itcēm dedim, yani yemeklerñi Felān. bir_çavta
19 kaldıydı teggeye de çıkmak için ordan tekgeye ğadar benim barmağlarım iyi
20 oldu inanıyoñ nu? iyi oldu yemekleri ben kendim yapardım hep yāmur
21 du_asında biz yemek yaparız. aşüre, ēt, pilāv öle yemekler yaparız ondan sōna
22 sürdü gitdi. bu sene acık dizlerim duttu gitdim gendim yabcēm dedim aşçıynan
23 yemek geliyor yiyemiyoz kimi iri bişiriyo pirinci, kimi pilāv bişiriyo dadı yok.
24 gitdim millet şōle bi dene ğalmadı, sıyırdı süpürdü. iki yüz kişi yemek yidi öle

25 işde. **SGA: Bu tekke hakkında bilgi ver ne kimmiş bu zat.** YÖ: neresi? **SGA:**
 26 **Tekkeye hani elini, zat, nasıl kimmiş bu zat, ne zaman gelmiş, nasıl yerleşmiş**
 27 **buraya?** YÖ: yā onu hişbirimiz bilmiyoruz da orda daha büyüklerimiz biliyo. bi
 28 gelinnen kayınbabası çocū yukarda yerini yaptılar. biz diyoduğ da yeri belliydi
 29 bōle yerinī herkes bilīyodu da yapılmadıydı şindi yaptılar serildi içi dōşendi.
 30 bizi orıya ta çıkamıyoz suyu yoğ onuñ için aşşāda böle su ağar göcā şeyden
 31 ğayanıñ altından geliyo. herkes gider urda ziyāretini yapar, orda
 32 yemeklerimizi pişiriz yoğarıya gider ziyāredēdeller yir içerler gelirler.
 33 yāmur duası olur. **SGA: Yağmur duasını nasıl yapıyorsunuz?** YÖ: sen
 34 nerelisin başa söyle. **SGA: Ben Nevşehirliyim.** YÖ: nere? **SGA: Nevşehir.** YÖ:
 35 nevsēri ğırşēriñ yanı biliyōm. yāmur duasında herkes toplanır, hocā olur,
 36 hocā tabi oğur yāmur duasıdır. orda namaz ğırlarlar, namazı ğıldıkdan sōna
 37 herkes yemēni yir, ziyāretni yapar, ğazanını ğabını yıkar gelirler. husúsú orıya
 38 ğazan aldık biz. göcā ğazannar var dōme ğazannar onnarı götürüz yemekleri
 39 yaparız. yirmi kilō pirinç bişer bi ğazanda ōle. **SGA: O pirinci mirinci de koldan**
 40 **kopan usulü mü alıyorsunuz?** YÖ: evet, ōle yaparız. **SGA: Nasılmış koldan**
 41 **kopan?** YÖ: ğoldan ğopan sen ğōnünğden ne ğopuyō, yani seniñ ğōnünğde ne
 42 var, temsil bi hasdağ olur dersinkine allah yā rapbim benim şu hasdama bi
 43 derman ver ğayabınar dede, derman verirse sāa ğoyun kescem, tavığ kescem
 44 yani ne isdiyosağ, hasdağ iyi olduğ muydu onu yāmur duasında getirisiñ
 45 orıya kesilir, ne adadıysan. pirincada, bulğurada yāni ne ekmek getiri kimi
 46 çuvallardan orıya verisiñ. kemi kendi birbirin olur oğraban olur onnar da
 47 getirisin bizim burda āyrı gayrı yoğdur. nerden gelirse gelsiñ hayırı severiz biz.
 48 şurdan gelene bi dilim ekmek yidirmedik mi içimiz rāt itmiyo. ben gitdim hacı
 49 bekdaşā, ğızēni, nevsēni, āğarıya yarından sōna gitçēm, şey bayramdan
 50 sōna gitçēm. sulakıyurtda amcamıñ ōlu var gelin alcek orzya gitcēz. işde biz
 51 bōliyiz yavrum. bize nē diyen desıñ bizim yāni ne biliyim ğalbimiz o ğadara
 52 temizdikine kötü desıñler ne derse desıñler bizde hayınlığ, tērbıyesizlik ōle bi
 53 kötülük yoğdur. dutdūmuzdu dutarız o bize iyi olursa, amma iyi olmazsa onūda
 54 şōle it'di midi yiteriz bi dā semtimize gelmesiñ kötüyse. allah kötüye
 55 iş etmesin. **SGA: Amin amin. Tekkenin adı Kayabınar Dede.** YÖ: ğayabınar
 56 dede diyos. herkes geldi bu esğışēr ōlece sen nerde duruyon şindi tıpdı mı

57 duruyon? **SGA: Yok, ben Anadolu Üniversitesindeyim.** YÖ: o nerde?
58 tepebaşında mı? **SGA: Tepebaşı'nda.** YÖ: māvi hasdāneniñ yanında. **SGA:**
59 **Mavi hastanenin yanında.** YÖ: biliyom orıya gitdim ben orıya da gitdim. iyi
60 allah ġāyret ġuvvet virsiñ. yā repbim. **SGA: Nohutları nasıl yoluyorsunuz?** YÖ:
61 anam sen nerde büyüdüñ yavruñ senin nevşeri köy. **SGA: Ben Nevşehir'de**
62 **büyümedim, benAnkara'da doğdum, büyüdüm.** YÖ: ankarada dōduñ, aha işde
63 bunu yirsiñ. **SGA: Nasıl topluyorsunuz böyle sadece ellerinizle çeki**
64 **çekiyorsunuz?** YÖ: yöluyon, e_er boylu olursa biçer, biçer biçip götürüyo.
65 öle boyu ufağ_olursa ona yolmacı getiriyolar şē_erden bizim burda kimse
66 yok. herkes evinde benim bi gel̄nim va bi de ġızım va başga kimse yok işde bi
67 de ôlan u dâ bekçi, ôle. **SGA: Yani boyu kısa olursa şehirden işçi**
68 **çağırıyorsunuz.** YÖ: denesini alıyos biçer biçen. **SGA: İşte tek tek nasıl**
69 **ayıklıyorsunuz bunları şimdi böyle biçer yığdı şuraya kondu.** YÖ: evet. **SGA:**
70 **Sonrao..** YÖ: tek tek ayıtlanmaz_o, şindi bunu bōle sereller harman yerine
71 i_er hanī ço_usa, bi tarla ekü, iki tarla ekü y1_arlar temiz yere onuñ_üsdünde
72 moturnan gezerler. motur dolana dolana onda bi dene bakıldā ġalmaz bunnarını
73 alır seçersin savırısıñ ondan sōna satışa gider. **SGA: Bakıldak dediğın hangisi,**
74 **neresi?** YÖ: işde atdım ya bakıldak diye ā, aha bunnar bakıldā. **SGA: Buna**
75 **bakıldak içine, içine nohut deniliyor.** YÖ: aha bu işleri ġurur bu yemek yapılır,
76 nohut yemē yimiyoñ mu sen. **SGA: Ben severim nohut yemeğini çok, en**
77 **sevdiğim yemeklerden biridir nohut.** YÖ: ha işde. YÖ: nōhut yeme_ī biz
78 fasilleden çok nohut yiriz. **SGA: Ben de ben de severim nohudu.** YÖ: kökeniñ
79 şey mi şimdi seniñ nevşer? **SGA: Nevşehirli annem babam.** YÖ: nevşerli
80 annengil. **SGA: Annem babam Nevşehirli de ben Ankara'da doğdum.** YÖ: orda
81 duruyolar unnar da orda. **SGA: Ankara'dalar onlar da.** YÖ: be'nim ankarada da
82 amcamıñ ġızları var bizim esas bubamgiliñ geldī yer çağırı taraFıymış
83 bubannemgil işde harpde dedelerim benim iki dedem de anamın bubası da
84 bubamın bubası da şeyid_olmuşlar harbde. anam temsil hüseyin ġadara
85 yokmuş hüseyin ġadar nerde. dedem ē harpde ġacmış bi yerden gelirkene köye
86 ūramış burda bi ġun ġalıyo anama ġalmış benim_anam olmuş bubam da
87 u_tarafdan işde giden babannemnen babaannemim beş dene çocū varmış
88 arabıya sarmış ısımları akrabaları gelirkene bi arabeynen ne bulduysa işde bir

89 yataḵ bi yorġan beṣ dene ocuk burıya gelmişler. gele gele, dolana dolana çok
 90 gezmiřler yā esgi gūnner gidsin gelmesiñ allāhım yā rabim tōbeler tōbesi
 91 olsuñ allām. ne şeylik çekmişler neleş çekmişler, bi annadırlardı da çok faġir
 92 /.../ işde ōle yavrım. **SGA: Nasılmış o zamanlar ōyle çok fakirlik varmış**
 93 **annenlerin zamanında hani o gūnler gelmesin dediġiniz zamanlar.** YÖ: harp
 94 zamānı yonan gelmiş burıya bu depiye ġonmuřdu tarlalara asgeriyenen
 95 berā_ber seniñ sen didīme ġalma tavīñ, malīñ, ġoyunūñ onnarıñ bařı
 96 geliyomuř omutannarı bunu alāyım mi almāyım mi yōķ, aldīnı gōtūyōmuř;
 97 ūn, ekmek, hāyvān, sīr kesellermiř orda asgerini doyuruyumuř. veriseñ ve
 98 vemesseñ o ġadınların o_unu sūngūlemiřler, ōldürmüřler, hāmile olannarı
 99 ġarīların ġarnından bōle sūngūleri soķmuřlar_allah yā rabbim vermesin.
 100 ġarīların ġarnindeki çocuklar ōlmüř heb dışarda ġalmıř. Çok ille yapmışlar
 101 amān işde annadırlardı bi de ālařırlardı bizim aķlımız hani zor eriyo_onnarıñ
 102 benim babannem ālardı. dedeme yeni_ħüseyin derlermiş dedeñ derdi pelivandı
 103 derdi oranın da āsıydı derdi ilġıynan_atımız geziyodu, malımız geziyodu
 104 yavrım derdi baķma sen benim burıya milletin peřine dūřup de meġbur sāde
 105 ben deyilim derdi, herkeş urdan bu yanna ġaçmıř. işde ālařıllardı sōylellerdi
 106 allah biz gōrmedik yavrularımız da gōrmesiñ. **SGA: Amin inşallah.** YÖ: o
 107 gūnneri kimsiye gōsdermesin. Çok kōtū bi řiy. řindi var ya biz gine allah yā
 108 rabbim elimizden_almāsiñ iyi kōtū ġarımız ġatımızı da buluyōz ekmēmizi de
 109 buluyoz, aş ġalanımız yok. şey geçen sene ben oturuyom bunnarıñ_evi bura
 110 benim_evim o yandaki ben oturuķanā geçe ġızınan ikimiz oturuyoz bi de
 111 ġızım var dul. beyim_ōldū benim. **SGA: Allah rahmet eylesin.** YÖ: savol.
 112 ordan ī şey_yapdım cām aldı bi baķdım ġapıyı ıġdım teyze didi baķ řaņa
 113 nelēr getdim dedi. ōlum ne getdiñ dedim. bi ġapıya ıķ dedi ġapıyı aş didi,
 114 āřdım bi çuval yīcek şeyden gel dernekden yollamışlar niye didim bāņa
 115 getirdiñ bunu yavrım olmıyannara da getireydiñ didim, unnara vereydiñ didim.
 116 tēze dedi seniñ erken yok bi şeyin yok dedi başında dedi ben řaņa getirdim
 117 dedi. baķ şindi_allah herkese nāsib veriyo yalnız allahıma du_a eden cenabı
 118 haķ haķ yardımız ossuñ herkesin. **SGA: Amin.** YÖ: ōleydik. ē řindi de iyi kōtū
 119 iřde geçinip gidiyos. **SGA: beyin ōldūġünde çocuklar kaç yařındaydı?** YÖ:
 120 bēyimiñ_ōldūnde ocuklarıımın hepsi evlendiydi. **SGA: İyi.** YÖ: iřde bu

121 torūnum asgerdēydi ğalp vardı şeker hastasıydı dērdikine buriya otūruyuduk bu
 122 ācıñ_ altında allām derdi cernal bi gelse de asgerden derdi. onun bi dūnūnū
 123 görsem derdi. bi de gelniñ_elden dutsam da bizim halay meşurdur siz de var
 124 mı bilmiyom. **SGA: Var.** YÖ: gelnimiñ_elden de dutsam da bi halay çeksem
 125 ölürsem de ğam deyil derdi. ama gelni görmedi. çocuk geldi asgerden üç_ay
 126 sōna öldü. öldū de nası oldu biliyoñ mu hiş çekmeden öldü. tu_alete gitmiş
 127 hastıydı da öyle yatar hasta deyildi. bēn bi baқdım ikimiz ğarşılıklı yataқlar
 128 vardı yatanda yoқ bi ğāқdıydım tuvāledde geldim elimden bi dut da beni bi
 129 ğāldır dedi, қalkamiyom elinden dutdum, ğāldırdım ā buriya ğadar geldi.
 130 buriya ğadar ğēldi baña güngör derdi adım yeter ya hep öyle derdi adımı
 131 diyemedi. güngör dedi, yöriyēmiycēm ben dedi, bi adım dā atsañ gireriz dedim,
 132 yöriyemem dedi. ölumuñ_adı cemil onuñ_ölunuñ_adı da camal. cemil camal
 133 bi geliñ babañ çoğ hasda öldü dedim çocuğlar ğarşı geldi. hēpimiz ğucaқladık
 134 içeriye ğoduқ yatā ğoduқ gitdi. **SGA: Allah rahmet eylesin.** YÖ: āmin āmin.
 135 **SGA: Şimdi burası avlu, şurası ev.** YÖ: eved. **SGA: Şurası karşı taraflar?** YÖ: o
 136 fırın, şura da kümes tavıқlarımızı öle. **SGA: Şurası?** YÖ: orası dam. **SGA:**
 137 **Şurası dam mı diyorsunuz?** YÖ: hāvannarıñ damı şu. **SGA: Dam. Şurası bahçe.**
 138 YÖ: evet. **SGA: Şu?** YÖ: tuvālet. **SGA: Damın yanında samanlık falan var mı?**
 139 YÖ: yoқ. **SGA: Yok. Burası?** YÖ: orası esgi evidi işde ilk_aldımız evler
 140 oreydi, geldik şērdeydik, geldik oreyi burda bi sürü çolūnan çocunan olur mu
 141 buriya ev yapıdık işde öle gitdi. **SGA: Tamam, fırınımız içerde mi fırın dışarıya..**
 142 YÖ: şu taraFda içerde. **SGA: İçerde fırın var.** Şey ekmek yapıyorsunuz. YÖ:
 143 fırın_ekme_ı yaparız. **SGA: fırın ekmeği.** YÖ: büyük büyük. **SGA: Büyük**
 144 **büyük.** YÖ: evet. **SGA: Tamam.** YÖ: kēndimiz yūru, yaparız, yaқarız. **SGA:**
 145 **Sürekli yapıyor musunuz ekmeğimizi?** YÖ: yapıyoz. **SGA: Oh iyi tamam, ben**
 146 **fırının fotoğrafını çekebilir miyim?** YÖ: neyiñ fırınıñ mı, vallā fırınıñ_ıçı pek
 147 ğalabalıқ hiş çekme. **SGA: Yok yani şey fırınların fotoğraflarını çekiyoruz da**
 148 **mesela Türkmen fırınları.** YÖ: çek çekiyosan, seldā sen nāpıyon ğuzum/.../
 149 geliyoñ ñu ğēl de gösder esgi yasdıқlar vardı unnarı doldurduқ yaқalım diye de
 150 **SGA: Bakmam onlara ben, içine bakmam canım, fırınına bakarım.** Y.Ö. : fırına
 151 baқceñ. **SGA: Zaten biz gidiyoruz hep şey oluyor bütün herkesin fırınının içi**
 152 **dolu oluyor yakılacaklarla yani bir tek sizinki değıl.** YÖ: biz şindi buzdolablar

153 var ya bi on ekmek yapıyoz on_baş ekmek yapıyoz buzdolabına göyyoz
154 yiycēmiz zaman çıkarız andan sona o bitdi mi bi dā. ōle her gün hēr gün fırın
155 yaqamıyoz.

I.14

ODUNPAZARI - Sarısuğur

Kaynak Kişi	: Hasan Özyurt, 90, ilkokul
Derleyen	: Fatih Doğru
Derleme Yeri	: Bahçe
Kayıt Türü	: Video
Konu	: Tanışma, eğitim, köy hayatı, köy dışından gelen gelinler

- 1 **FD: Amca adın ne?** HÖ: gulağlar arlaştı makine aldığ dahınamadığ yaş geşdi
2 yaş doğuzan. **FD: Doksan, o!** HÖ: burda bi kemikde bi neyise bi çäre
3 bulamadığ, hiç kemiğ içindeymiş ne hap kar_ediyo ne inne kar_ıtdi. yani
4 gidmetik yer de gömadığ, burda kemiğ içindeymiş. **FD: Geçmiş olsun. SGA:**
5 **Kemiğin içinde ne varmış?** HÖ: eski pantulu giyyom hayvan var bi kaç dene
6 orıya gidiyom da. damda. **SGA: Kireçlenme mi var?** H.Ö. : onnar dışarda iş
7 yapıyolar. balye bäladiyo olan da hayvan var. gırğ elli täne. sen nerdensin
8 sormağ_ayıb_olmasın. **FD: Ben Eskişehirliyim.** HÖ: öle mi, yerlisi mi? **FD:**
9 **Yerlisi.** HÖ: iyi allah başlasıñ. **FD: Sağ ol amca.** HÖ: allah_uzun_ömür versıñ
10 yā repbim, cümle āleme. **FD: Adın ne amca, adın?** HÖ: hasan özyurd. **FD:**
11 **Hasan Özyurt.** HÖ: özyurt. **FD: Yaş doksan mı?** HÖ: yā. **FD: Tam doksan.** HÖ:
12 tam doğuzanı geşti. **FD: Geçti doksanı o! Maşallah.** HÖ: doğuzan_bire gidiyo.
13 **FD: Doksan bire gidiyor, maşallah. Okul okudun mu?** HÖ: hiç_ohumadım.
14 yalan yoğ. **FD: Hiç?** HÖ: 'hiç. **FD: Okuma yazma.** HÖ: yoğ. **FD: Yok.** HÖ: yoğ.
15 **FD: Askerde de.** HÖ: çalışmadan, asgerde de ohuyamadığ, erzuruma gitdik,
16 çoğ söhdü. orda da mitvā gitdik yalan yoğ, aşçılā,ı da da ohuyamadığ.**FD: Ne**
17 **yapıyordun askerde aşçı olarak?** HÖ: asgerde çahlılı topdaydım ben āşam olane
18 gadar top, çahlılı top dersi görüyoduğ ondan sōna piyāde dersi görüyoduğ. **FD:**
19 **Nasıldı iyi miydi eski günler?** HÖ: çoğ sö_oh_orası, iyi çoğ güzel, potinneri
20 zor çıharırdığ vallā inan, bayā çoğ_oldu tabi biz yap.. da gideli, yaş doğuzan
21 yirmi_yaşında mı asger_olduğ.yirmı ya_ında asger_olduğ. hisāb_ıt ya. **FD:**
22 **Bu köy ne köyü?** HÖ: sarısuğur. **FD: Sarısuğur, niye Sarısuğur demişler.**

23 HÖ: buralı.. tek bi adamıñıdı, çıfdlık olaraq, bizimkiler sarıgáva duyduñ mu,
 24 sarıgavañ koyünden geldi. göyun otlatmıya burıya, ben o zóman on üç
 25 yaşındaydım. göyun otlatmıya geldiler adam da benim gibi yaşlı çolu çocú da
 26 olmamış burayın sâıbiniñ, ömer evendi. esgişere ğarapuñarda yerlisiydi.
 27 onnarıñ bilmiyom bi şeyi ğaldı mı ğalmaz ülälesi. vardır herelde ya hani
 28 çoñ oldu unuttum yalan yoñ ordaları. diycem on iki yaşında biz burıya
 29 geldik, biçere ortağ etdiler adamına, atın zamānı motur mutur yoñ. on dörd
 30 sene at ğoşdum ben. beş dene altı dene. yāni on yaşında babam öldü
 31 ahlım ermiyodu ondanberi şinen ũraşıyoñ hiç bişemiz yoñdu bizim. bunnarı
 32 çalışmaynañ yapıñ. olan da allah başlasıñ benden daha fazla. bugün
 33 ğarabazañdan balıeci getirdi makine de balıe bāladiyolar derede. **FD: Köyde**
 34 **kimler var? Türkmenler mi var, Tatarlar mı var?** HÖ: aşiret, türkmen. **FD:**
 35 **Türkmen köyü değıl mi burası?** HÖ: türkmen. **FD: Hepsi Türkmen mi başka?**
 36 HÖ: esgi yeni işde türkmen yāni. **FD: Köyün tamamı?** HÖ: evet tamamıyla
 37 türkmen. **FD: Türkmen.** HÖ: şindi yalan yoğ dışardan şerden mürden gelenler
 38 var bi ğaş kişi, her taraf parsellendi, ölçüldü biliyoñ ñu? koyuñ şerden şurdan
 39 eses alannar hep türkmen. **FD: Köyün şeyi yerlisi Muacir, Manav, Çerkez.** HÖ:
 40 türkmen. **FD: Muacir yok değıl mi?** HÖ: yoñ. mācir micir hiç birisi yoñ hebişi
 41 aynı millet. **FD: Hepsi aynı.** HÖ: aynı millet, şindi yalan yoñ. **FD: Anladım,**
 42 **eskiden nasıldı köy? Köy hayatı nasıldı eskiden?** HÖ: koyuñ hayadı eskiden
 43 ğuradı bizim bu taraf sulandır yoñ, ğıraç. hayvannar mayvannan işde idāre
 44 olunuyor. arāzisi çoñ olan herkesin çoñ yok ki az tabi. idāre etmiyo arāzi
 45 ğurağ da olunca burda bu adamıñ arāzisi bağ on biñ dönüm arāzisi var yuñarda
 46 hemen şeyde seydığāzi petrol var ya yoñarda. aña oralarda ordan bu tarafı
 47 ğompilesi asvatdan buranıñ. şurdaki melemen koyü var mācir dē şoren var.
 48 burda çerkez kóy var şurda. onnar da esgiden çerkezler dā bizden eveli
 49 gelmişdi burıya. melemenler sōradan geldi de hıravdan var onnar da işde
 50 yörük, melemen mācir. hıravdan yörük. ĩ zamānında ayrılmışlar. milleti neden
 51 diyom acaba ben kendi ğayamdan göyā ayırdılar bu milleti heralde ırñ olarak
 52 ayırdılar. **FD: Ayırmamak lazım değıl mi?** HÖ: ayırmaması lāzım. **FD: Evet.**
 53 HÖ: hebimiz din ğardeşiyiz yav. **FD: Evet, doğıru.** HÖ: bilmiyom ben kendi
 54 düşüncem böyle. bazıları böyle diyom da. esgiden diyo işde dere ğısğalışlı

55 varmış gısgaşlıhdan ayırmışlardır diyo yā Fazlasını bilemiyom yalan yoḥ. **FD:**
56 **Nasıldı düğünleriniz, düğünleriniz nasıldı?** HÖ: dūnnerimiz guzel dūnnerimiz.
57 şindi millet salonda yapıyo koyde yapan yoḥ, orıya salon dūnü de yabtılar āha
58 buriya. koyun gıyında godün nè yandan geldiñiz siz? **FD: Biz şimdi karşıdan**
59 **geldik.** HÖ: ğarşıdan mı gel..şurda dūn salōnu da yapıdılar. gölek velān yoḥdu
60 esgi adamları buriya aldında deniz gibi oldu gölek yav. bu derelerden ğarağaş
61 vardı yirmi millar arāzi, yoḥarlar iki millar, dereler yirmi millar. alıyo millet
62 parası olan. aldılar ço_u aldılar arḥa tarafları. hatdā baḥ şo ğarşıda iki_üç ayle
63 sōradan gelmişdi caminin öti_yanda onnar da sōradan geldi. nallān koyunden
64 anğaranın bilmem nerden. hani ço_alıyo şimdi dā azalmıyor. **FD: Nasıl**
65 **yapıyordunuz, düğünlerde ne yapıyordunuz?** HÖ: esgiden esgi dūnnerde işgi de
66 veriyolardı, halay çekiyolardı şıḥırdım oynuyorlardı. ne_yabıcaḥ başğa. gelñi
67 ata bindiriyolardı at zamanında, şimdi taḥsiye şeye ya. **FD: bayramlarda ne**
68 **yapıyordunuz?** HÖ: bayramlarda işde geziyolardı, dūn yapıyolardı. oturuñ
69 ğaḥaḥ barāber toblum yapıyolardı. şindi esgi adetleri ğaḥdı. hebsi ĩsannar da
70 lāylon oldu hér şey lāylon oldu. **FD: Dedeler nineler hep burada mıydı senin**
71 **amca?** HÖ: esgi koyde yaşlılar burda öldü onnar burayı alannar zāti hep_öldü,
72 bi ben ğaldım, bunnarın çolu çocū kaldı. yaşlı olaraḥ yāni. **FD: Dedeler, nineler**
73 **eski köyde mi kaldı?** HÖ: eski köyde ğaldı. onnar da geldi bi çō birezi geldi
74 birezi ğaldı. eski neneleri dedelerĩ öldü hep. bura yetmiş segzen sene oldu alalı.
75 **FD: Bayağı olmuş.** HÖ: hayvan ğalmadı bi bizde var iki_ḥānede var. başğa
76 üç_ḥānede aha beş_ıaltı yüz ğoyun yayılıyodu canğır canğır bayırlarda. esgi
77 zaman dedemizin ğunünde. şimdi ğoyun da ğalmadı mal inek de ğalmadı.
78 bizim olan işde ğurbannıḥ alıb satıyo, kesdiriyō. burda kesdiriyō de_a orda
79 kesim yeri yapıdı. bura dūn gibi dolar ğurban ğünü, ğarı, ğız, çoluḥ çocuḥ. ya!
80 hani esgisinden çoḥ de_ışdı. **FD: Değiştı.** HÖ: esgiden büyük ğuccük sayğı
81 sevgi vardı inşanlarda, şimdi büyük ğuccük yoḥ. büyükler ğuccüklerden
82 utanıyo. esgiden vallā biz böyle oturamazdıḥ yani inan büyükleriñ yanında o
83 ğadār sayğı varıdı, şimdi yoḥ. şimdi de_a benim torun geliyo ta bōle oturuyo.
84 amma çalışmada ğusur ğomadıḥ. hiç nası biliyo musuñ ne disek koy biliyo da
85 sen bilmeñ tābi. olan deseñ çoḥ çalışıyo. ben gidemiyom ğayrı şurda üç dört
86 senedir bu şeyimden hiş yalan yoḥ ne dūne ne bayrama, namaza bile

87 gılamıyom ki. bi_ tarava gidemiyom gidıyom disem yalan söylerim. üş dört
88 senedir bu başa tebelleş_ oldu yaş da geçdi. olan diyo yaşdan diyo yaştan
89 buranıñ ne ilāhası var diyom, kemīñ_ içinde gitmedik yer gomadım ne hap
90 kár_ etdi ne inne kár_ etdi, hiş bi şey kár_ etmedi. neriye gitdi çocuñlar? **FD:**
91 **Muhtara bakıyor onlar.** HÖ: öyle mi? **FD: Muhtarla konuşacaklar.** HÖ: hanımı
92 evde mi, evdedir belki hanımı. kendini pek durmaz da mıñdar şere gidip geliyo
93 işine gidiyo. onda bi tane manav var çay.. iş deyil. bunnar galabalıdı esgi
94 koydeykene dört beş gardaşdı. dā_ aldılar. bi burda bu bi de koyde bi gişi galdı
95 öbürleri şerde şimdi yerinden gahan şere. emekli olacañ da bilmem ne olacañ
96 da. **FD: Yenge duruyor mu?** HÖ: yenge öldü. om_ beş sene oldu yalan yoñ. bi
97 tane izmirden getirdik, iyi bi şey canı, iki gızı var bi ölu varımıştı. üç sene
98 durdu ondan_ sōna başladı bu her gün bā bilezik yap. inanır mısıñ vallā böyle.
99 her gün bilerzik. ben de hārman gelince yaparım dedim masıs bili.. harman
100 gelecek de bā bilezik yap. biliyo yamıcañı gacıcañ, gölünü doldutdurup gacıcañ
101 gelince üç dört dene yap dedi bi tane de altın yap başga hic bi şey isdemem
102 diyodu, geldinde. üç sene durdu eyce dadını gacırdı, osandı mı ne yaptı ben
103 birañacañ_ oldum, izmirden getirdiydik, burañacañ oldum añlı erenner sen çoh
104 mu mayış.. añrazıdı dedi gadın yalan yoñ gonusamıyo da gonusuyo da böyle
105 şeynen ışmarnan gonusuyodu gūlā da duymuyodu benim gibi. dadı gışdı eyce
106 allahdan gayli bu yañniğapan koyünde gaynatası mı varımış neyi varımış o
107 ölmüş orıya gelmişler çocuñları, kadının çocuñları, añşam yimende buriya
108 geldiler. annemin canı sıñılmış dedi annemi gezmiye götürelim didi ben zāti
109 allahdan arıyom şimdi yalan yoñ tadı gışdı eyice, gitdi gelmedi gadın. bir_ ay
110 on gün on_ beş gün falan geçdi, savcılā bi dilekçe vėrdim koyden iki şa_ it
111 getirıñ didi hākim, gış dene isdiyosan getiriyim didim gılayca ayrıldıñ yani
112 yalan yoñ. aradan bir_ ay geçdi hākim çardı şa_ itleri çardı, bizi çardı gılayca
113 ayrıldıñ. /.../ HÖ: allah rāzı ossuñ. **FD: Sağ ol amca senden de. Kaç çocuk var**
114 **amca sende?** HÖ: dört. **FD: Dört.** HÖ: iki olan iki gız. **FD: İki oğlan iki kız.**
115 HÖ: gızın biri burda ütekiler şerde. **FD: İsim koyma âdetiniz nasıl?** HÖ: hebzi
116 de iyiler, hep sālār allah var, hebsi de_ iyiler. **FD: İsim koyuyorsunuz ya**
117 **çocuğın adını koyarken.** HÖ: çocūñ adını mı? **FD: Nasıl koyuyorsunuz?** HÖ:
118 hayvan keseller, millete beş_ on hane çarıllar toplanıllar adını gollar. hasan,

119 hüseyin, âmet, memet neyse. hanı öleydi bizde. **FD: Ezan falan okunur mu**
 120 **kulağına?** HÖ: tabi ezân şart. **FD: Yunan buralara gelmiş mi?** HÖ: kim? **FD:**
 121 **Yunan.** HÖ: yonan mı? yonana nâlet olsun yonanın gelmedi yēr ğalmamış ki.
 122 bizim esgi koy yeri şığtdiler şu aşşā lütviye tatara o tarafa hebsi gelen orda da
 123 bulacağ burda da bulmuş. esgi insannar ne_adar da olsa yonan ğorğusu ēōdu
 124 millette esgiden. şimdi hiş millette ğorğū ğalmadı. atatürke allah biñ ğatlı rāzı
 125 olsun yatdī yer_ıncitmesin atatürk burdan atmış. ağıllıymış da adam. yā
 126 dünya. **FD: Yunan zarar vermiş mi köylere?** HÖ: vermez mi yav, buldū yere
 127 zarar verdī yerler olmuş. duydumā ğore bu şurda mamıca koyü var ya
 128 duymuşdur yaşlı adamlar var seniğ gibi bēle oturur ğonuşurduğ onnarnan da.
 129 **FD: Ne derdi?** HÖ: çoğ ğan ağıdı buralarda derdi. **FD: Neler anlatıyordu nasıl**
 130 **anlatıyordu?** HÖ: işde diyo burda cepâne çekdik diyo, koylere daşıdığ diyo
 131 burda tek daşıdığ diyo. yonan çoğ zarar vèrdi diyo. ğan ağıdı bu derelerden
 132 diyo. vallā öyle diyo. onnar da öldü hep ğalmadż onnarda da üz dörd kız i vardż
 133 yazlız da ānadırlardı. çoğ ğan ağıdı burda dedir. o_ zaman işde ondan sōra
 134 bi_ adam burayı zapd_ etmiş. dünyayı zapd_ etmişler ağıllı adammış da onda
 135 çolū çocū olmamış ben gibi yaşı da geşmiş. bizimkiler bi seni ortağ_ etdiler,
 136 atıñ zamanında ikinci sene ortağ_ etdiler ikinci sene burayı satın_ aldı bunnar.
 137 ağa yetmiş sene oldu heralda ya. burdan ğuş uçurmazdı bi kâhya vardı burda
 138 ğuş_ uçurmazdı inan. yol iz yoğdu buralarda hiç çiflik sābiyken. iyi adamıdı
 139 ama yazığ çoğ. allah rāmet itsin, çoğ_ iyi adamıdı. burdan hayvan āsik etmeñ
 140 derdi o_ zaman fennī ğubre yoğdu biliyo musun çifçiniñ ekin de pek oluyodu
 141 olmuyodu o_ gadar_ oluyodu burdan hayvanı āsik etmeñ derdi öyle dirdi adam.
 142 burdan hayvan āsı getmen derdi. seniğ_ adıñ ne? **FD: Fatih benim adım.** HÖ:
 143 fatih. tabi herkesiñ de isim ismi o. **FD: Nasıl şeyden memnun musun?** HÖ:
 144 memmunum her şeyden memmunum bī şu olmasa, dağā her şeyi de işi de
 145 canım isdiyo inan, gine kopeklere cücüklere ufağ defek içerde bi ğaç hayvan
 146 da_ alıyo onnarnan ūraşiyom, bağıyom. HÖ: he ya. **FD: Cücük ne?** HÖ: tavığ.
 147 **FD: Ha tavuk! Küçük tavuğa mı denir?** HÖ: civcik çı_ arıyo ya ufacığ,
 148 satın_ alıyo olan şèrden alıb geliyo. burda böyüyolar bayā büyük böyüdüler
 149 şimdi tavuğ oldular. amma bu sene ayahlar dutuldu onnarıñ da benim gibi
 150 n_ olduysa acik_ açılmıya başladılar dışarı ğoyurunca hēpsiniñ ayā dutuldu

151 inanıñ mı. kümes darıdı ufadı ondan mı oldu bilemiyom. onnañnan ėleniyoz
 152 işde vañıt geçġriyoz yani. ne_ıapıcāñ bundan sōna dūne gidemiyom bayrama
 153 gidemiyom bi yere gidemiyom ki. bi esgilşere gidersem bi hamama
 154 gidersem_ıara sıra işde başğa bi yere gitmiyom yalan yoñ esgi kıoye bile
 155 gitmiyom. **FD: Gitmiyor musun?** HÖ: kıoy dālmış bizim kıoy de dālmış yüz_elli
 156 hāneydi benim. **FD: Şimdi?** HÖ: çocuh zamanımda yüz_elli hāneydi şimdi
 157 ġaradepe om_ıbeş yirmi_āne ġāldı. **FD: O! Kimse kalmamış.** HÖ: orda
 158 maden_ıocā varıdı biyaz yonulur bōle daş lüle yapallardı, kārıbar yapallardı
 159 onna eyledi milleti bizim kıoyde arāzi çōnuñ azıdı. **FD: Ne yaparlardı?** HÖ: lüle
 160 daşı yapallardı sıġarı işmek_ıçin. **FD: Başka bir şey daha dedin.** HÖ: āzlıñ
 161 yapallardı, bo_ıazlarına şıye boncuñ yapallardı. **FD: Ne dedin sen ona bir şey**
 162 **dedin?** HÖ: maden daşı diller. **FD: Boġazına şey.** HÖ: kārıbar gibi işde
 163 düzellerdi ipinen onu yānan ġızardıllardı, sapsarı olurdu devatdāne gibi. hanı
 164 orası eyledi. de_ıa beş_ıaltı ġulaç üç ġulaç bi ġulaç yeriñ_ıaltına giriylardı.
 165 yerin altında çalışıylardı. **FD: Evet. Gördük onları.** HÖ: türkmento_ıhadınıñ
 166 öti yanda. e, esgi ġünner geldi geşdi. biz emsal benden büyük kimse ġalmadı.
 167 allah bilir allah da. **FD: Senin maşallahın var ama.** HÖ: başğa hiç şıkātim yoñ.
 168 **FD: Maşallah.** HÖ: vallaha bi bu neyise buña da aha şura özelimiş, bura
 169 şöleyimiş millet hastāne.. gitmedik yer ġomadıñ inan. hiç faydası olmadı.
 170 içerde heral kemiñ_ıçinde. neyse bilmiyom ne_ıapıcām bilmiyom vallā. bayā
 171 bāzen ayā ġağma diyo. o_ıgadar ārıyo yāni. başğa hiç şıkātim yoñ. istedimizi
 172 yapıdıñ virdi allah cenābı_ıallah da gel buña bi çare bulamadıñ, ya. böyle
 173 kemiñ_ıçinde ellām. beş_ıaltı yirden ġan aldırdım inanmazsıñ. burdan ġan
 174 alınmaz didi herkez didi yav, belki didim ārıyo çeker_ıalır. hiç faydası olmadı
 175 yav vallahi billā. adam elinde vız vız solucan gibi bi şeyleri var aletleri var
 176 burıya ġodu burdan aldı burdan_ıaldı, burdan_ıaldı, burdan_ıaldı hiç Faydası
 177 olmadı. ordan da aldı mı zarar olur dedi, bayā bir_ıafta zor gezdım. ġan_ıısanı
 178 gezdiren. herkes didi de ben de bi umut didim_ıacaba çeker ġannan çıñar mıarı
 179 diye hiç fayda olmadı. aynı devām_ıediyo. heralde bizilen gidicek tam diyom
 180 bu kemikden oynañ yerden bi inne vurdursam_ıacebā faydası olur mu? umut
 181 dūnyāsı. olan didi baba ġan aldırma baba çoh zararı olur. didi gibi vallā
 182 bi_ıhafda zor gezdım. **FD: Şimdi bir şey yapıyorlar bir tedavi yapıyorlar**

183 **hastanelerde.** HÖ: tedāvi yapmadılar ameliyet yapıñ didim yaşıñ geçmiş yetmiş
184 beşden yoħarıya ameliyet yoħ dediler. onü_ da didim. **FD: Ameliyat dışında**
185 **kendi kanınla bir tedavi yapıyorlar belki onu yapabilirler.** HÖ: vallā bilemiyom
186 neriye gitsem ne yapsam. **FD: Onu bir Şeylere sor, deminki bayan hoca vardı ya**
187 **o bilir. O sana anlatsın gelince.** HÖ: anlatsın ya bi kādā yazsıñ baña bi çare
188 allahda razı olsun bin ğatlı. **FD: O sana yazsın kâğıda yazsın.** HÖ: şu bu olmasa
189 hiç řikātim yoħ inan, vallaıı billayı dā inan her şeyi canım isdiyo yav. bu beni
190 bükdü ğodu yav. sōna burda böyle ğıpırđıyo yav a o_ zamān çoħ zarar veriyo.
191 sanki burda pusuda yatıyo. vallahi billahi böyle. **FD: Çobanlık yaptın mı?** HÖ:
192 bi sever. bi sene. geçi yaptım bi sürü ğoyun yabdım çoban da dutduħ bekar
193 halā dutuyoz da hani yalan yoħ ben kendim altı sene bekarlıħ yaptım. burda
194 buranıñ ālarında. dayım_ mardı benim dayım geğidi beni burıya seni řōle
195 yapcāz seni bōle yapcāz dayılarımın hic bi şey yabcā yoħ. ğaşdım burdan yalan
196 yoħ hani bayā on_ altı on yidi yaşını geşdim bi şey yapıcaħları yoħ burdan
197 cobur çiftliinden türkmentohadından inan dōrt sever beş sever yayanım var, altı
198 sātlik yola. geçi getirdim ğoyun ğötürdüm, inek ğötürdüm burdan vallā on depe
199 bi depe ğādar gelmezdi, ōle şeydim yani herkes havaslı olurdu yav. öyleniñ
200 iscanda imkān mı var hep pancarda çalışırdım. pancar sulardı. eve bile
201 gelmezdim, diycēm de, allah hebsini verdi buncāz şeye bi çāre bulamadım.
202 amma çalışmada ğusur ğomadıħ ōlan da benden fazla ha. bunnar bilişli çalışıyo
203 biz ğara zora çalıřıdıħ yalan yoħ. atıñ zamanında biliyoñ mu? zabaħdan
204 aħřamaça atın peşinde nadas yapar bōlama yab, tōm ek ne yaparsan yap tabi.
205 bunnar şindi taħsiden iniyo motura biniyo moturdan iniyo taħsiye biniyo. hani
206 bunnarın işi de zor zamanı var da de_ amlı dēl. biz martda çıħıyoduħ da
207 hığıelleze ğadar nadas yapıyoduħ anca ya. atıñ peşinde yayan sāt beşde
208 ğaħardıħ. şimdi en erken ğaħan altıda yedide ğaħıyo, doħuzda onda. **FD:**
209 **Hıdırellezde ne yapıyordunuz?** HÖ: hıdıllezde çıħan hıdılleze heb köylüler
210 çıħardı. şeye türbe olan yere kimi tavıħ ğötürür, kimi hayvan keser, yāmur
211 du_ asına çıħallardı. toplanıllardı ne_ yapıcān elinden gelen bu. her şey
212 allahdan bi_ umut. **FD: Türbe var mı burada?** HÖ: yoħ burda ōle bi şıı yoħ.
213 seydigāziye gidiyolar. **FD: Seyitgazi'ye gidiyorlar.** HÖ: yalan yoħ hē. ğurban
214 kesenner şindi seyidğāziye gidiyo. ğurbannı alıyo çolunu çocūnu alıyo қоy

215 birbirne habar_ediyo giden gidiyo gitmiyen gitmiyo. seydiġaziye gidiyo burıya
216 geleli. ondan_eveli orda al vardı ġoca bayır bi orıya ıġardıġ. bura trbeymiş
217 ne biliyim neymiş ne_öldnu kimse bildi yoġ.

I.15

ODUNPAZARI – Yukarıçağlan

Kaynak Kişi	: Bağdat Horoz, 80, ilkokul
Derleyen	: Erdoğan Boz
Derleme Yeri	: Bahçe
Kayıt Türü	: Video
Konu	: Tanışma, eğitim, köyün sosyal yapısı, anonim türler.

- 1 BH: otuz sene oldu geleli, burdan yir_aldı. otuz dā fazla gırk seneye yaklaştı
2 geleli. **EB: Kürtlerden bir hane mi var?** BH: bi hāne kürtlerden_o gırk seniye
3 yaklaştı, bi de çoban var şurda çoban da hemi o yandan gine emirdā taravından
4 bilmiyom. **EB: Adımı soruyor da Bağdat Horoz'du değil mi?** BH: bādat horoz.
5 **EB: Yaşınız bir daha..** BH: seksen. **EB: O! Maşallah.** BH: güççük dēlim. **EB:**
6 **İlkokul okudunuz.** BH: okudum_ilkoğulu cemal_öretmenden şey_okudum,
7 orda ondan okudum cemal_öretmen vardı aşşāçālanda. esgi yazıyı da daha
8 eveli oğu.. sōna okudum. **EB: Öyle mi?** BH: hē. **EB: Afyon'dan bir aile var**
9 **değil mi burada, Kürtlerden bir aile, çoban Afyonlu mu?** BH: afyondan da var.
10 bi de burda var ziynallı çaban var āna, bilmiyom adı neyse. ğarınığ_adı şiy
11 dilek heral da ğocanığ_adı bilmiyom. **EB: Tamam, şimdi teyze otuz hane var**
12 **dedin. Peki, kaç kişi var yaşayan, köyde yaşayan?** BH: vallā pek bilemiycēm
13 geline soralm_onu. **EB: Tamam, geçelim. Köyün adı nereden geliyor?** BH:
14 işde burayı gökçekısa oturmuşlardı şiy e orıya orda bi sinek yimiş çalan buriya
15 oturmuşlar burda sinek yoğ diye. sinek yok burda diye orda gökçekısa oturunca
16 sivrisinek gelmiş millete orđan sōna buriya oturmuşlar, burda sinek yok diye.
17 **EB: Anladım.** BH: ben_anca beceriyom. **EB: Köy eski bir köy mü burası tarihi**
18 **bir köy mü?** BH: tā esgi köy. yozgatdan gelme. **EB: Öyle mi?** BH: yozgatdan
19 gelme. **EB: Nasıl gelmişler?** BH: orda ğuraklık olmuş buriya gelmişler. **EB:**
20 **Kim geldi babalarınız mı geldi?** BH: daha ihtiyarlar. **EB: Nasıl zor mu**
21 **gelmişler, nasıl gelmişler?** BH: yā arabaynan atı öküz_arabasıyan gelmişler.
22 ben ğayarığarlıyım benim babamgilde öle onnar da oyandan gelme
23 haymanadan gelme āha o yozgatdan gelme. anam haymanalı babam yozgatdan

24 gelmi°ler orda evlenmi°ler, ya. **EB: Peki köyde okul var mı?** BH: burda vardı da
25 şēre gidiyo şindi çocuklar. **EB: Şehre gidiyor çocuklar artık okul yok. Kaç tane**
26 **çocuk var, aşağı yukarı giden?** BH: yok kıoyde. onū da bilemiycēm. gelīnden
27 sorarsın. **EB: Ona soralım. Köyde cami var.** BH: var. cāmi var. mināreyi de
28 benim ölüm yapırdı. **EB: Öyle mi?** BH: bak mıķdar benim ölüm o yapırdı
29 mināresi yödu köyün. **EB: Aaa! Niye?** BH: tek şēle öle okunurdu ezen
30 yapırdı ğayret ğıtdi mināreyi yapırdı benim ölüm mıķdar. **EB: O! Maşallah**
31 **ne güzel.** BH: bak şiyden burlarda çam dikili ğarşıda onu benim ölüm dikdiydi
32 ğarşıya, çamları. undan sōna eylence yeri yapırdı dāñ ğiçine. dāñ ğiçinde
33 eylence yeri herkeş gelir orda eylenirler hepsi. gün toplarlar baş şı.. ne
34 günüyse gelīne sor. ben de beceremiyem biliyom da beceremiyom. ben beyin
35 ğanaması oldum da. **EB: Geçmiş olsun.** BH: sa ol. **EB: Nasıl oldu o senin?** Ne
36 oldu da? BH: hasdalandım felc oldum birden beyin ğanaması oldum. doğdur
37 didikine baņa beņa dimedi bunnarī olan gelin. oturuyodum şōle oturuķana
38 bilmedim evdeki çocukların ğadını bilemedim. bilemeyince şey dedi çocuklar
39 baņa didilerkine, baņa didilerkine bunun ğadı ne bilmeyom, ölümüñ
40 gelnimiñ ğadını bilemedim. maķbüle ānat bi ğı. **EB: Dur dur sen anlat teyze,**
41 **sonra ne oldu?** BH: bilē.. bilēmeyince beyin hastalanmış yatıyodum,
42 hasdalanmışım habarım yok beyin ğanaması olmuşum. geliñ baņa didi kine bu
43 ğarı ğaħmıyo nēye yatıyo de gelīn çardı. hadi dūne götürüyüm seni hadi
44 bayrama götürüyüm dimişim ben. undan sōna öylen şēdince doğdura
45 götürdüler beni beyin ğanama, doğtor dedikine beyin ğanması olmuşuñ didi.
46 birden baņa. yalnız o bunnar dimedi baņa biliyolarımış da dimediler doğtur
47 didi beyin ğanaması, sen misin beyin ğanaması olan didi baņa öyle diyince
48 ānadım. **EB: Sonra ameliyat mı oldun?** BH: amaliyat olmadım geşti
49 felc olunca, felc oldum ya bu ğol dutmuyo bacaķ dutmuyo. dizleri.. gine de
50 giriyom çığıyom kendi kendim sandalleynen. şey on yedi senedir feşliyim ben.
51 gelīnim baķıyo allah rāzı ossuñ. a o gelinim o da gelīnimin çocukları bunnar.
52 torunnarım bunnar. bunun da çocū gelniñ torunnarı, bunnar torunu gelīnin.
53 bunnar gelīniñ torunnarı, bunnar gelniñ ğızı. ğızı gelīnin. benim de tornumda
54 evli. benim torūnumda evli bu halasınıñ ölunda. **EB: Anladım.** BH: He
55 o zamana ğadar ğızım gelīniminen yaşıtıdı, ğızım öldü. bu ğasımda öldü

56 gızım. **EB: Allah rahmet eylesin.** Ne oldu, hayırdır ne oldu. BH:
57 şekerden öldü. **EB: Genç miydi?** BH: elliki yaşında, elli bir elliki. **EB:**
58 **Çok gençmiş ya.** BH: gencidi öldü. bunun gayınnası, öldü. dert şuramda duruyo
59 da öldüne. **EB: Benim de, bizim baldız var da o da kırk yaşına gelmeden**
60 **kanserden öldü.** BH: e bunun gelniñ anası da kırk bir yaşında öldü gelnimiñ
61 anası da, kırk bir yaşında. **EB: O neden öldü?** BH: o da galp hasdalından gitdi.
62 galpden iyiydi yazık da galpden gitdi. televzona alıyoñuz da ben de alıñ
63 diyom çikinmiyom. **EB: Yo biz zaten televizyoncu değiliz, medyada filan da**
64 **değiliz. Biz üniversitede hocayız.** BH: alıñ alıñ bişey olmaz. **EB: Biz böyle**
65 **hem eski adetleri hem de eski konuşmaları alıyoruz.** BH: aşşadan gelen boz atlı
66 hızır /ayrılık derdiniñ dermānı nedir/ enginde yücede yatan erenler/ayrılık
67 derdiniñ dermānı nedir. **EB: Oh.** BH: şu görünen evler ne güzel evler/ içinde
68 oturan ne güzel cannar/ kâbeyi yabdıran hañil beyāğamber/ ayrılık derdiniñ
69 dermānı nedir. **EB: Oh bir daha söyle teyze be.** BH: dirim dāhā çok dirim de
70 anca çıkıyo. **EB: Deyiş filan bilir misin?** BH: bilirim, her şey bilirim de, anca
71 çıkıyo. **EB: Bir tane deyiş söyle de he vallahi çok güzel olur ya.** BH: ne diyim.
72 dün gece dün gece seyrim içinde/ geldi sâ göluma gıonu muhammed/bilmem
73 hayalımda bilmem düşümde/perişan hālimi sen bil muhammed. **EB: Oh.** BH:
74 muhammedin atı tavlada bālı./ananıñ babanıñ ci eri dālı/ işde ben gidiyom
75 gal boyun er/uyan muhammedim sinem bülbülüm /anası der ben bu çevre
76 gelemem / babası der uyumuşdur gıyamam / hañdan emir geldi öldü diyemem
77 / uyan muhammedim sinām bülbülüm/pir sultan abdalım benin benim.../töbeler
78 töbesi çohtur günām/adımı sorarsañ hañil ibrahim/ añıldıkça böyle söyle
79 muhammed. **EB: Çok güzel.** BH: daha biliyem de gafa gitmiyo. **EB: Güzel çok**
80 **güzel söyledin teyze.** BH: daha çok bilirim de gafa ... **EB: Aklına gelince söyle**
81 **teyze sen.** BH: ne diyim nası ānnadırım da bilemıcem. biliyom da gafa gidiyo.
82 **EB: Olsun olsun aklına gelince söylersin.** BH: felcidim böle oldum da işde yāni
83 allah yazmış, bu yazıyı yazmış rabbim. **EB: Öyle öyle.** BH: yalnız bā gelnim
84 bağıyo ölümünan gelnim toprak deyi avışladıkları altın olsun. **EB: Amin bu**
85 **gelinin değil mi?** BH: hē. zati bi gelnim mar, bi gelnim mar ölüm da bağıyo
86 gelnim. mihtar ölüm ya. o bağıyo onnar bağıyolar baña allah rāzı ossuñ. işde
87 bunnar da tornumun çocuqları. **EB: Bunlar.** BH: tornumun çocuqları onnar,

88 sevcan didi ğız benim tornum, oda onuğ çocuĒları. bi dē ercanım_mar Şerde
 89 sevcanın ğardeŐi, onun çocūda burda gine, o da Őiydiyo belediyede çalıŐıyo o.
 90 belediyede çalışıyo onnan Őiydiyo iyi. **EB: İyi Allah razı olsun.** BH: dün gece
 91 dün gece sēyrim_çinde onu didim e. sā ğoluma ğondu muhammed/bilmem
 92 ğayalimde bilmem dūŐümde /perŐan ğālimi sen bilmuĒammed /suyum_ıııtdılar
 93 benim yudular /eletdiler musallıya ğodular /pirini rahbarini kimdir didiler /pirim
 94 irabberim sensini muĒammed /isanini yanında cennet hiç gibi /malini olub zekāt
 95 vermek güç gibi /ısmayile inen ğurban ğoç gibi /anıldıkça bōle söyle
 96 muĒammed diyo. **EB: Bu da mı Őey?** BH: ā o tornumun çocū, ğızımın çocū o
 97 ğızım dē_el. maĒbūlenini torūnu o. /... / BH: o bilmez ilayda aplan ğapadır. **EB:**
 98 **Telefonu kapat hadi yavrum, evladım.** /... / BH: bekçi bu da, bekçi.

I.16
SEYİTGAZİ – Arslanbeyli

Kaynak Kişi : Fatma Uzun,72, İlkokul
Derleyen : Songül İlbaş
Derleme Yeri : Yol kenarı
Kayıt Türü : Video
Konu : Tanışma, eğitim, köy hayatı, düğünler.

- 1 **Sİ: Soyadın ne?** FU: uzun. **Sİ: Kaç yaşındasın?** FU: 'yètmiş_iki. **Sİ: Yetmiş**
2 **iki maşallah. Burada doğdun büyüdüñ değil mi?** FU: evet burda dōdum. **Sİ:**
3 **Okula gittim mi?** FU: gittim. **S.İ. : Kaça kadar?** F.U. : beşe ğadar_okuduk. **S.İ. :**
4 **İyi. Okuma yazma biliyorsun?** FU: biliyus. **Sİ: İyi. Haa, nasıldı eskiden köy?**
5 **Saygı sevgi vardı, dedin.** FU: 'tabi, saygı sevgi vārđı. birbirimize gelip
6 gidiyoduğ. geceleri masal söyliyoduğ. oturup ğalkıyoduğ. şimdi televizyonlar
7 çıkalı 'hēkes_evinden çıkmayo yavrum. **Sİ: Evet.** FU: öle işde. **Sİ: Kim**
8 **anlatıyordu masalı?** FU: büyüklerimiz, aņnadırdı, ninelerimiz, dedelerimiz biz
9 diņnerdik. **Sİ: Var mı aklında?** FU: şimdi yoğ ğāli. **Sİ: Bir tane hatırlarsan bir**
10 **anlat.** FU: unutduğ gitdik yavrum. **Sİ: Başka ne yapıyordunuz?** FU: ...
11 ğomşularnan da oturup ğalkıyoduğ ğonuşuyoduğ. öle işde. **Sİ: Toplanıyordunuz**
12 **akşamları.** FU: evet 'taPi. biz_unnara gidıyoduğ unnar bize geliyodu. öle
13 ğonuşuyoduğ kusum. **Sİ: Burada mı evlendin sen bu köye?** F.U. : evet, burda
14 evlendim. **Sİ: Hiçbir yere gitmedin köyden.** FU: hāyır. **Sİ: Düğünün nasıl oldu?**
15 **Eskiden düğünler nasıl oluyordu köyde?** FU: 'esgiden görücü_usulu yōdı kī ana
16 baba vēdim mi, biz de varıyoduğ_ışde öle. ölelikde vādık. **Sİ: Düğün nasıl**
17 **oldu? Kaç gün oldu, ne yapıldı?** FU: ... haftāy bi haftāy ğına ğonurdu.
18 ērtesi_ħaftay gelin_ınerdi. bi hafta sürerdi. **Sİ: Ne yapıyorlar o bir haftada?**
19 FU: başıña ğārdeş ğızlarıņ meselā yāreniņ eşiņ dosduņ gelir oynar güler.
20 başıñda bi hāftāy şennik yapar. ğızı dāvet_ēder hısım_akrabā köyü, köyü
21 gezerdik. dāvet gezerdik. bōle çok köy_ıyidi. hinci ğalmadı her şey. **Sİ: İş çok**
22 **muydu eskiden?** FU: e tabi orağ tālasına giderdik. tırpannan bi.. biçilirdi ,
23 dırmık deste yapılırdı. şimdi ne vā şimdi her şey ğolāyladı. sōna çamısırı ğazan
24 ğuruyduğ cahal saķanaya giderdik çeşme başına. **Sİ: Nereye?** FU: çeşme başına

25 giderdik. **Sİ: Sakana?** FU: evet. urlârda yıķardıķ işeyi çamışırıları ayşama,
26 sabahdan giderdik ayşama ğadar. sürt bâbâm sürt. **Sİ: Neyle yıkıyordunuz?** FU:
27 bi ğalıp sabun, bi kil öyle. şimdi ni vâ çamışır makinesi. **Sİ: Yıkıyor kendi.** FU:
28 'kendi yıkıyo, inekleri makina sağıyo eveli elinnen sağıcıdıñ. çok şekdim ben
29 ğışlalara giderdim hayvan sâmiya beş altı tâne ölüm vâ, beş tâne ölüm vâ. ğız
30 çocü yok. **Sİ: Burada mı çocukların?** FU: üç tânesi z̄êrde, iki tânesi burda. **Sİ:**
31 **Başkalarının hayvanlarını mı sağmaya gidiyordun?** FU: yō, kendi hayvanımıS
32 vardı. ğayınnam ğaynatam birlâdik. giderdim ben sa_ ar gelirdim. öle işde. **Sİ:**
33 **Zordu deĝil mi?** FU: tabi. **Sİ: Şehre gidiyor muydunuz?** FU: şere gide.. **Sİ: Nasıl**
34 **gidiyordunuz?** FU: gitmiyoduķ yavrum şere dĭ babalarımızıñ ğününde
35 arabalarnan, at_arabalarnan gidilirimiş. aņnatırdı bubam rahmetli. **Sİ: Ne**
36 **anlatıyordu?** FU: giderdi, çocuklara ğızım bën size ne alıveren, kestâne
37 alıveren, kestâne getiriydi, bi ğıyı araba meşe götürcék satcık da eviñ harcını
38 görcék eveli yoķlıdu ğuSum. hinci ne va. hinci her şiy va. **Sİ: O zaman mı**
39 **ĝüzeldi şimdi mi ĝüzel?** FU: şimdi rahat yavrum. eveliyse ā bu vakitlere ğadar
40 ğoyunu saĝ geri gel. beş_ altı tâne çocuk birlikde bi de hamıra gir, gece
41 ekmi_ et. bën çok çektim. pek çok çillêrim vardı. çok şükür hinci iyiyiz emme
42 hinci de hasdalandıķ. her tarafımız ārıyo kollandor var, şeker var, tansiyon va.
43 kendiñe e_ er baķabilirsen diyetiñi ĝüzel yapabilirsen yaşıycıñ. öle. **Sİ: Ne oyun**
44 **oynardınız küçükken?** FU: küçüken ben bi oyun oynamadım yavrum. hiç.
45 ğardêşim vardı ğız ğardêşim u giderdi çok oynardı. **Sİ: Sen niye oymadın?** FU:
46 bubam rahmetlik hasteydi. vay bubam hasda da sen oyuna mı gidiyoñ diyerek
47 ğardêşimâ çekişirdim. **Sİ: Annen yok muydu?** FU: annem vardı. bubam êrken
48 öldü. annem de mefât_ etdi. annem de yoķ şimdi. **Sİ: Babana mı bakıyordun**
49 **sen?** FU: yō, bubama baķıyoduķ hepimiz de baķıyoduķ da bubam övle el_ eteĝi
50 düşmedi. **Sİ: Sen kendin oynamıyordun.** FU: kendim_ öle singinidim. pêk oyun
51 çocuklar.. ğızlarıñ yanına Kitmezdim oynamā. **Sİ: Ne yapıyordun evde el işi mi**
52 **yapıyordun?** FU: evde işler çōudu ki. **Sİ: El işi yapıyor muydunuz?** FU:
53 'yapardım. kirman_ iyirdim, çorab_ ürerdim ğani inci_ iş yapmazdım da i
54 kilim doķurduķ. bütün büyle on_ om_ bir on_ iki kilölük şiy ip_ iyiriydim.
55 kilim doķurduķ. **Sİ: Önce ipi kendiniz yapıyorsunuz.** FU: evet. **Sİ: Sonra kilim**
56 **dokuyorsunuz.** FU: hā, boyıycāñ işe_ yapcāñ. **Sİ: Boyuyorsunuz.** FU: kilim

57 doğuyoduğ. **Sİ: Boyayı kimden alıyordunuz?** FU: eskişerden bađđallardan
58 o_zaman çoğudu boyardığ rekli rekli çeşit çeşit. **Sİ: Bakkal mı geliyodu köye?**
59 FU: bađđalımız vardı. bir_iki tâne varıdı küyde. **Sİ: Köyde vardı.** FU:
60 u_zaman. **Sİ: Şimdi var mı bakkal?** FU: yok şimdi. bađđal filân yuh. hepsi
61 seytigāziden alışveriş édiyo. ... şükür bu günümüze yavrum. himci rāta
62 erdig_emme derdi de ğazandığ. **Sİ: Hastaneye falan nasıl gidiyordunuz**
63 **eskiden?** FU: ne_bilem vallā histāne va mıydı. hesdāneye filân gitmiyoduğ hiç.
64 **Sİ: Kimse gitmiyor mu?** FU: işte eski zaman ilāşlarından yapıyoduğ. beş tâne
65 çocuk dūru muydum ben hinciki ađlım oleydi bi hap atmasını bilmiyoduđ bi
66 ğayınamıza ğaynatamıza diyip de bi hap alıve dimemis kendimiz gidemesdik.
67 ōle, hinciki ağlım olıydı benim bi tâne yiter. işde hepsiniğ de ayrı ayrı tasası
68 kıaygısı acısı vā. evērdim barđardım hepsiniğ işeyisi vā amma şükür allahıma
69 alah_acılānı güsdermesiň. beş tâne ōlum va. üçü şerde ikisi burda işde. unnar
70 da hayvan güdüyolar, hayvancılık yap.. **Sİ: Gidiyor musun şehre onların**
71 **yanına?** FU: giderim. ōlanlarımın yanına giderim. **Sİ: Ama kış yaz burada**
72 **kalıyorsunuz siz değil mi?** FU: evet. onnarda gitsem de duramayon alışmışım
73 buruya. bi havta zor durum çocuklarıň yanında. **Sİ: Yine gidip geliyor musunuz**
74 **birbirinize, komşuluk nasıl şimdi?** FU: ā şurda ğomşumuz var hiş birbirmize
75 varıp gelmiyoz. ğomşuň éy_ōsa kimi kürtden geldi kimi şurdan geldi. **Sİ:**
76 **Herkes kendi halinde.** FU: herkes kendi hālinde.

I.17
SEYİTGAZİ-Büyükdere

Kaynak Kişi : Bayram Ergün, İlkokul, Sevim Ergün, 73, İlkokul.
Derleyen : Fatih Doğru
Derleme Yeri : Balkon
Kayıt Türü : Video
Konu : Tanışma, eğitim, köy hayatı, köyün tarihi, düğünler.

- 1 **FD: İlkokulu okudun mu?** BE: ilkököl okudum. **F.D. : Beşe kadar okudunuz.**
2 BE: beşe kadar okudum. **FD: Nasıldı eskiden yaşam köydeki?** BE:
3 esiden yaşam çok fakirdi köy. yonan burdan gitdi. bi sene qalmış burada.
4 şakarı şurda baq dāın arqısında. şakarının ucu. burda galmış yonan
5 dedelermiş nesi varsa bu govan burda elliatmış tane govan varımışdı.
6 bāçede arılar afedersin öküzüñ bi tekini götürmüş inē götürmüş çok fakir
7 qalmış türkmen süleymanın torunnarıyız biz. horasandan gelme alevi bizim
8 köyümüz. hepsini size açıklayım. hacı bektāşı veliye bālıyız, atatürke bālıyız,
9 atatürke gurban. **FD: Evet, başka ne anlatırlardı büyükler?** BE:
10 büyüklerimiz işde ne aňletçeklē üş dört beş tane dedelerimiz hep şeyde galmış
11 sakarıda şeyde çanaqgalede ondan sōra iki tanesi hiç gelmemiş, gelmedi
12 yemene gitmişler falan işde onnarı biraq da ondan sōra işde türkmen süleyman
13 buriya yozgatın ne qazāsından geliyo buriya. **FD: Sorgun mu?** BE: sorgundan.
14 **FD: Öyle mi?** BE: sorgundan geliyo dederler.. dedemiz türkmen süléyman
15 burda bi kaç sene quzu güdüyo falan buranın halkını çok seviyo. bu
16 do ançayır köyü var burda gittiniz mi oraya? **FD: Gıtdim.** BE: 'hā orası da çok
17 böle şeydir. orda iki üç sene quzu güdüyo sōna gidiyō qardeşlerini getiriyo
18 buranın halkı böle insana yaqın oldūnu bobasıgile anlatıyō falan. çıtaq
19 dērlerdi dedemize biraz çok şeymiş yāni yüz dört yaşında ölmüş. **FD: Çıtaq?**
20 BE: çıtaq yāni böle başında şapka sirlendī zaman dönermiş. çok çalışganmış
21 işde burları gezdikden sōra tekrar gidiyo qardeşlerini getiriyo gardeşlerineñ
22 geliyo burlarda işde bi gaç yere qonaraq gele gele eñ soñ burda şurda şaktan
23 vardı şimdi ören oldu. gitdi unnar do ançayıra orda bi sene qalıyō

24 derviş_ālarda misafir olarak onnar da diyolar hı ha buraya gel yerleş şurda
25 hemen bā kilómetre ilerde kıalmış bi_đıř. **FD: Ne diyordunuz oraya?** BE:
26 şakdan yaylası.**FD: şakdan Yaylası.** BE: şakdan yaylayımış_o. **FD: Ne demek**
27 **şaktan.** BE: ē art.. isim bilmiyōm ki eskiden isimler ōle meselā arapōren şurası
28 şimdi do_ānçayır oldu ya meselā alpuluz(Alpanos) diyoduğ meselā isim
29 dēyiřdi saray_ōren mesele bi bizim köyün burda ismi deyiřmēyen bağ şurası
30 yenikent oldu yeniköydü de gerçi. işde yavrum burası alevi köyü hacıbekdeşe
31 bālı, battalgaziye bālı atatürke candan bālı. atatürk şakarıyı geçerken burdan
32 geğmiş. **FD: Güzel şeylerden bahsedelim. Bayramlarda falan eskiden adetler**
33 **nasıldı, nasıl geçerdi.** BE: esgi ādetler daha güzeldi halk birbirine daha sıcakdı
34 şimdi ekōnōmi daraldı halk sıkıntıya düşdü. yāni şeynen_ūrařıyo kendisi
35 řeyinnen ūrařıyo. işde çocuklar řimdi bizim köyümüzde řimdi heđ_çifçilik
36 yapan yok, ünüversde tahsili benim burda meselā ufuk dē_mi küççükcan
37 meselā benim_orde puroFesör oluyō meselā o sizi ođullāđda onarda
38 demek_istedim bizim köyümüzde çifçilik bi.. bi.. şek ğaldı yāni bundan sōra
39 çifçilik yapcek kimse yok genşler bü'tün şey yaptı. **FD: şehre gitdi.** BE: şere
40 gitdi oğudu. bizim köyümüzde yāni hiğ cāhil kimse yok. bütün hep sizi
41 kuşaklar hep oğudu yüzbaşı, albay_oldu hepsi oğudu yāni. heb_oğudular, ne
42 diyim artığ_ışde geçim daralınca Saten emekliler geliyo artığ şey_olannar
43 emekli olannar masraf orda şey_yapmayınca köye babalarının yurtlarına geri
44 gelip yerleşiyorlar. **FD: Evet.** BE: yāni bōle durum. ne_annatıyım işde durum
45 kōler. **FD: Köylü toplanır mıydı eskiden, bir araya gelinir miydi?** BE: gelirdik
46 köylü kövlerde ekseri ğāveler vardı o ğāveler kıalkdı kövler gelirdi sıra
47 geğerdik kitap oğuyordu. **FD: Sıra gezmek nasıl oluyor?** BE: şimdi on tāne
48 benim gibi ērkek bi_arayı gelir. bugün bende yarın sende bōle dönerdik döner
49 annıyoğ mu her kim on günde bi sıra gelir her_akşam her_akşam kitap
50 oğunurdu yāni artığ nası kitaplar ki yāni çok mu_azzam güzel pēygamberiđ
51 şeylerinden artığ dut da ehlibeytten artığ ne_bim çok güzel birşey oluyordu.
52 şimdi bunariğ heğbirisi ğalmadı. genşler işde kendiz de biliyorsunuz durumu
53 da inan řōle kııyıosuğ bağ kimse yok. köyler boşaldı. yalnız gençler_oğudu.
54 açık sōlim bizim buralarda. saten türkmen sülümanığ dōrd_ōlu varımış. dōrd
55 ōlunuđ birisini istanbula ünverstiye ğōnderiyor. ne_oğulu medresiye

56 gönderiyo. medresede okuyo birini o birini çiftçi yapıyo birini çoban, birisi
57 medrese, birisi de develeri varımış aydın tarafına ticaret gider burdan kil
58 götürür şurda kil vardır, ne kazamız var ya şurda ordan kil sarar gidermiş
59 develere ordan aydın yemişi işte üzüm neyise onnarı getirip burda bu dâtırmış
60 meselâ. esgiden öleydi, şimdi işde durumlar böyle sora bu köy alt_ay burda
61 yediz veyât yedi sekiz ay çalışıyo beş_altı şimdi hepimiz buraları kitleriz
62 köyde evlerimiz, şehirde evler var. evlere gideriz urda kalırız beş_altı ay orda
63 kalırız tekrar döneriz işde böyle. **FD: Köy çok daha büyüktü değil mi, eskiden?**
64 **BE:** tabi elli_aneve dōru vardıydı. şimdi emekliler Falan geldi. gine yirm_beş
65 otuz_çane oldu yâni bu gadar yâni Köy elli_atmış_çane. kırk elli talebe şurda
66 okulumuz var bak_âçların oldū yerde ilkökulumuz. köy kendisi yapıydı.
67 imece_âlinde okulu. eyitmen de kendi köyümüzde yetişmişdi. elli_atmış..
68 bizim zamanımızda talebe atmış talebe olurdu şimdi beş_âltı talebe var u da
69 dışardan gelen_ışçilerin çocukları seyitgâzigidip okuyorlar. bi ben burda
70 okudum kendi köyümüzde. **FD: Nasıldı defter kitap var mıydı o zaman?** **BE:** yâ
71 şimdi varıdı varıdı da kıs.. meselâ bi defternen diyelim alt_ay sekiz_ay okulsa
72 iki deytirinen okul bitiridik, öyleydi yâni. qaralama defteri vardı bi de şiy vardı
73 eyitmendi o_zıman öğretmen de yokdu. öğretmen_okulu burda hamidiyede
74 açıldı sōrada kendi köyümüzden öğretmen geldi. okuttuğ kendimizi bak, ilyas
75 küçükcan, yâni köyün durumu böyle gūzum. **FD: Geceleri nasıl geçerdı?** **BE:**
76 eletdirik yokdu kaz lāmbası şuriya konurdu. buriya burda sen delikanni geç
77 iy_okuyannar kitap_okurdu. burda kaz lāmbasında biz dinnerdik. böyle evler
78 büyüK_o_zaman büyükdü böyle minderleer oturulurdu. hamursız yapılırdı.
79 herkes hē öle muhakkağ verilirdi. yâni bî tane o evin gelini eli gosünde halk
80 dālasıya gadağ böyle beklerdi. su getir işde şey getir falan şeye u_zaman şey.
81 **FD: Saygı daha mı çokmuş?** **BE:** çok saygı vardı. çok bālıydı. birimizin
82 harmanı galdî zaman hepimiz toplanır. onun harmanını şe_yapardık onu da
83 bitirirdik yâni böyle. şimdi adam garşidan bağıyo bi de hani çekemiyo bil.. ben
84 annamıyom 'yâ biz meselâ ilkökuldu benim oğlum lise ölumun_ölu ünüyersde
85 biz diyoduğ ki okul yükseldikçe ē bi şey_olur. saygı daha olur diyoduğ bizim
86 zamanımızdaki saygı galmadı. bak sen şimdi. sen ünüversdeyi bitirmişiñ ya bî,
87 güzel annat bî şe_yap. 'yâ adam geçim yâ geçim derdine düşmüş. heç valla

88 şey_apmıyō açık söyliyim ya. adam iki millar üş millar māş alıyō eviniñ çolū
89 çocū var. biri ünüversde de benim torunumun biri ş̄ide istanbulda okuyo.
90 ğırķ_elli millar masraf var ğarşılanıyo mu bunnar? işte bōle. **FD: Bayramları**
91 **ne yapardınız?** BE: bayramlarda herkes birbirne muhaķķak.. cāmiden çıkıncı
92 saten bi ěn aşşā kırķ_elli kişi bi olurdu cāmide. orda herkes bayramlaşırđı.
93 ondan sāna mezarlā mezarlıkda şey_olurdu ziyāret_olurdu. eve gelirdik ondan
94 sōra artık üç ğün gelen giden birbirine yemekler sofralar. **FD: Ne yaparlardı,**
95 **sofralarda ne koyarlardı?** BE: ya muhaķķak bi ğurban kesilirdi. ğurbannarda
96 ğurban kesilir. ğurban olmasa biġe gine ramazanda şeyde mārremde hep ğurban
97 kesilir. bizde bōledir. hayvancıl.. köy burası çokdu o_ zaman ğoyun çokdu her
98 şey var. ondan sōra birbirne millet yāni ġaynaşırđı. şimdi yok haber dinniyoz.
99 haberlerde asđım, kesdim, vurdum, ğırdım bup ġapat ben çok zaman haberleri
100 ġapadıyom be_söylīm. haberleri dinniyemiyom ya, sinir_olyom yā
101 halla_hallā olur_mu ōle şey ya ġüzel biz_'eskiden başbaķan çıġıcek diye
102 birbirmize bir_afta on ğün_levli hani alt_ayda bi çıkarlardı biliyoñ mu
103 cumhurbaşķanı başbaķan çıkıcaķmış onu dinnicez diye hepimiz şeye gelirdik,
104 radyonuñ başına onu dinnemiye ġaķardıķ. şimdi deha dinnemedden hep morelim
105 bozuluyo açık sōlim yāni çok sōliceķ şeyler var da söyliemiyom. ha ben
106 çifçiyim benim bi zirāt mü_endisi ġadar benim tecrübem var. ama para
107 ġızanamıyom. dōrd senedir aynı būday aynı fiyata veriyom mazot çıkımiş
108 gitmiş ġübre çıkımiş gitmiş her şey pālanmış cēryan hele benim beş_altı dāne
109 ōlumun ķuyusu var yetmiş milyar cēryan parası geldi ödiyemiyom. 'hah işde
110 gördüñ mü? **FD: Düġünleriniz kaç ğün sürer?** BE: bir_afta. **FD: Bir hafta, ne**
111 **yapıyordunuz bir hafta?** BE: 'ya şimdi bir_afta dūn şimdi ġına ġecesinden
112 başlanırdı. bir_afta şimdi ġız bu ķoyden ġız herkes burda elli_āneniñ
113 elli_hānesi de Kızı yemeġe davet iderdi ġına ġızları toplanırdı ba_şindi
114 en_aşşā on tane ġız olurdu. bāzen televzonnarda ġörüyoñ_işde canım aynı ōle
115 yāni bāzen gösteriyo şimdi şeyler ya. burasından sōra do_ançayıra dāvete
116 giderdi, yakın köylere dāvete giderdi aķrabālara. dōrt ğün ōle geçerdi. üç ğün
117 de davul zurna geçerdi. **FD: Davul zurna.** BE: üç ğün davul zurna yāren olurdu.
118 **FD: Yaren ne oluyor?** BE: davul zurnā_arķana düşer on beş yirmi tāne
119 deliġanı bōle dizelenir, türk bayrānı daķārsın omzuna ġız_evine gidersin

120 gız_evinde si.. ğurbanı götürüyoşuñ, ğoyun götürüyoşuñ. gız_evi seni ğarşılar.
121 işde on şişe rakı bilmem ne ğarşılıklı yāni birbirine işde hepsi mābbetde öle bi
122 şey olurdu. orda oynanır iki üç sāt ondan sōra tekrar dönülürdü olan_evine
123 gelinirdi. gız_evi dāvet_çidilirdi. **FD: Siz de mi bu köydensiniz?** BE: evet. **FD:**
124 **Siz de burada doğup büyüdüünüz?** BE: türkmen sülūman bizim bu köyüñ bi.. SE:
125 evet, aħrabāyız amca çocuklarıyız türkmen sülūmanıñ torunnarıyız. **FD: sizin**
126 **adınız neydi yenge?** SE: sevim ergün. **FD: Yaşınız?** SE: yaşım yetmiş_üç. **FD:**
127 **Yetmiş üç. Öğrenim durumunuz.** SE: ilkoğul. **FD: ilkoğul.** SE: aynı oğulda
128 oğuduğ. **FD: Bu sizin yaptığınız yemeklerden bahsedin biraz da işte düğünlerde**
129 **falan ne yemek yapardınız?** SE: vallā dūnnerde ilkin bi yōrt çorbası denirdi
130 şimdi yayla çorbası ondan sōna ğuru fasülye, et, pilāv, dolma, icāb_eden kendi
131 helvasını basardı şey müsa_çit olursa o eskişerden dōru helva getirirdi.
132 baklavası gelirdi. meselā dūnnerde öle hep salatası, artık aklıña nē geliyosa
133 kavın karpızımız yazın olursa öle devam_çiderdi yemeklerimiz böleydi.
134 bizim_ani büyükdere yemē bu. ... : dārcıq yōrdu da var. SE: o dārcıq yōrtları
135 yōrt torbada birikir birikir tuzlu ğaymağ sāde. **FD: Ne yoğurdu?** SE: dārcıq
136 yōrdu. o zaroşlara çıkarılır verilirdi, hūsüsü. turşu ğurardıñ turşuyu çıkardırdıñ
137 ğavın karpız kesilirdi, peynir öylesine. ben ölumun bi dūnünü yaptım iki
138 teneke peynirimi yidiler. BE: bī tāne dana kestik bī tāne iki yüz kiloluğ dana
139 kesiyoduğ. her dūnde kesilirdi. SE: öle yimeklerimiz öle olurdu. ama ğurban
140 bayramında meselā ğurban kesilir. gine aynı öle gelene sofrā ğorsuñ ğurbanıñı
141 dādırsıñ icāb hani şey gücü yēten keser gücü yetmiyen kesemez meselā.**FD: Bu**
142 **sizin anneleriniz, anneanneleriniz zamanında da böyle miymiş?** SE: aynen.
143 benim annem bütün köyün yemeklerini yapardı. dūn yemeklerini yapardı. dūn
144 yimeklerini. aşureler ğaynardı. esgiden iki mälle bi öbür māħalle bi bu māħalle
145 yāni ne biliyim böyük ğoca ğoca ğazannar ğaynatırdı. herkes birikir hayvan alır
146 kesilirdi. pilāvlar pişerdi yāni böle yemekler yapılırdı. şimdi herkes kendi
147 evinde yapıyo hemen az bi şey, çerez şeker atılcağ tabi aşureye e tābi imece
148 olarakdan geliyodu. öle yavrum işde öleydi, oluyodu yemeklerimiz. BE: on beş
149 yirmi gün ğışıñ hacı bektāş velinin mürütlerinden hoca gelirdi bize
150 cem_evinde annıyo musun on beş yirmi gün belki on dāne ğurban kesilirdi.
151 **FD: şimdi cemevi yok değil mi?** BE: cem_evi yok şimdi. tabi eskişere gidiyoz

152 biz. cem_evinde on on beş gün hoca burda ehli beyit, ehli, hazreti aliniñ,
153 peygamberden, ali, ehli beyit. SE: bi şey alır mısınız ne yapalım size? **FD:**
154 **Teşekkürler, zahmet olmasın.** SE: ne alışıñız söyle. **FD: Bizim daha gitmemiz**
155 **gereken yerler var.** SE: ayran mı yapıyım, kompostu mu veriyim, sütlü gāve mi
156 yapıyım, yemek isterseniz yemek koyalım. BE: yemek yemek öle sātinde geldi.
157 **FD: Teşekkürler.** BE: yiyin cānım olur mu? SE: ne yapıyım söyleyin bişī söyleyin
158 de onu yapıyım.

I.18

SEYİTGAZİ – Çürüttüm

Kaynak Kişi	: Ayşe Küçükyılmaz, 85, Okuma yazma bilmiyor
Derleyen	: İrem Yılmaz
Derleme Yeri	: Balkon
Kayıt Türü	: Video
Konu	: Tanışma, eğitim, köy hayatı, köyün tarihi, düğünler.

- 1 İY: **Selamün Aleyküm, ismin ne teyze?** AK: aleyküm selam, hoşgeldin, sefa
2 geldi, İY: **Hoş bulduk. İsmi ne teyze?** AK: 'ayşe. İY: **Ayşe, soyadın ne teyze?**
3 AK: buyur? İY: **Soyadın ne?** AK: güççükyılmaz. İY: **Küçükyılmaz, kaç**
4 **yaşındasın?** AK: vallā gızım bilemiyom kaç yaşındayım üç_çüz diyolar, kimi
5 yüz diyolar öle işde. İY: **Ayşe Teyzeydi değil mi? Ayşe Küçükyılmaz. Teyze**
6 **sen bana ne ördüğünü bir göster bakayım.** AK: çorab_örüyom ayāma. İY:
7 **Patik örüyorsun. Ha bundan.** AK: hā onnarı örüyom. İY: **Bu üstüne o başka.**
8 AK: bakşane. İY: **Buralı mısın teyze, doğma büyüme?** AK: böyle beş
9 şişinen_örüyom. İY: **Doğma büyüme buralı mısın?** AK: buralıyım, hē, evet.
10 İY: **bir anlat bana nasıl yaptığını.** AK: nē_annadıyım ... soruñ nēy_annadıyım
11 oñu soruñ. İY: **Nasıl yapıyorsun bunu?** AK: ā böyle eyiriyōm, böyle sallzya
12 sallzya çyiriyōm. İY: **bir göster ben de anlayayım. Anlat bir yandan da.** AK:
13 anladıyım, göyunnardan gırkıyoz, yıkıyoz, bōle örüyoz, eyiriyoz. kilim
14 doqıyoz, halı doqıyoz. ā bōle sallıyā sallıyā çorab_örüyoz. başka nē_idem.
15 İY: **Bu koyundan mı?** AK: göyundan tābi öle göyunnarıñ yünjü hē. İY: **Sen**
16 **kendin mi kırkıyorsun?** AK: a bōle nē güzel dēy mi. İY: **Bunu boyuyor**
17 **musunuz mesela?** AK: boyuyoz da boyamadan örüyoz da boyuyoz da örüyoz
18 kilimler doquruz ha bōle her şeyi yaparız. İY: **Boyarken neyle boyuyorsun?**
19 AK: boyasını alırız, boyarız. oña göre yeşil_alırsıñ, gırmızı alırısın oña göre
20 bayarsın. İY: **Eskiden kök boya varmış.** AK: he boya öleydi evelden eveli. üç
21 dene ... kilimi doqudum ha buncāz halime bakma sen benim. İY: **Ne demek**
22 **estağfurullah. Şimdi de patik mi?** AK: dārāk doqđum de bezleri ayáklarımınan
23 öti_yanda kilimlerim hep. İY: **Böyle tezgâhın mı vardı?** AK: yök hepisi bitdi

24 gayli hep. İY: **Önceden tezgâhta mı yapıyordunuz?** AK: eveli öleydi her şeyi
25 yapıyodum. İY: **O tezgâhın adı var mı?** AK: dezgâhı da var her şey hinci hiç
26 bi_şey yok. hinci elimizi ayāmızı yıkadık oturuyöz hęc bi_şey yok hinci. İY:
27 **Kilimlerin adı var mıydı?** AK: kilimleğ den hincī yok. ayāmda doğuduğlarımdan
28 var içē de. İY: **Örneklerinin adı var mı diyorum, dokuduğun örneklerin.** AK:
29 sücağ kilimi değiliyo böle parça parça dē içerde var ya. elimnen ördüm sücağ
30 kilimi içeri gireğ bağam. İY: **Eee, başka hangi kilimler var.** AK: başka
31 ne_đim_ışde. İY: **Yörük kilimi mi var.** AK: yörük kilimi de vardır ya biz
32 yörük deyiliz. yörük kilimi değilir yā biz yörük kilimi dēl. İY: **O nasıl oluyor**
33 **yörük kilimi nasıl?** AK: u da aynı öle olur a öreкли örlür örnekleriň_adı olur.
34 eli bōründe olur göñlü yağış olur bilmem ne yağış olur. İY: **İşte say onları bana,**
35 **söyle sen.** AK: annadıyom hęc ğāli esgi de ğalmadı içimde de. burda vardır
36 dokunmuş kilimleri aliyeniň de, 'esgi esgidi ğāli 'esgidi. İY: **Sen bana**
37 **örneklerinin adını söyle.** AK: eli bōründe var, ğoyun gözü vā, sīr sidī vār, ordan
38 sōna millet bāçası var, bullarıň hep_adı vardır, döndü yemiři vār, ne_biliyim
39 ben hepīsiniň adı vardır da. İY: **Sinek kanadı var mı?** AK: sinekle ğanadı da
40 vardır, kelēbek de vardır, hēpisi vardır. İY: **Karı boşatan var biliyor musun onu?**
41 AK: bilmiyom. İY: **Bilmiyor musun karı boşatan motifini?** AK: biliyom da
42 unuduyom ben ğāli unuduyom gidiyom. İY: **Örnekleri kendi aklından mı**
43 **çıkarıyorsun?** AK: hē ayāmızda işde çoraplarımızı örnek örnek gösteriyolar
44 örneyin. İY: **Şişlerle mi?** AK: hē, isti_osaň gösterebilirim öreklrimi. İY:
45 **Biz buraya kadar öreriz patikleri çorap gibi.** AK: çok yerde öle örerler. İY: **Siz**
46 **kısa mı örüyorsunuz?** AK: sivaslılar öle örer, bizim döndü gelin sivaslıdır
47 burayaca örer pek güzel örer. İY: **Yemeklerden ne biliyorsunuz?** AK: her
48 yemeye bilirim ben ama hinci ğāli yapmıyom gelin yapıyı. bu evde on_altı gişi
49 vardı bu evde hep ben yemeklerini ben körseten ben yapardım. ekmeklerini ben
50 yapardım. onnar dışardan getirir ben içerde hēr şeyi yapardım. ne_istersen
51 yapardım. İY: **Sayar mısın neler yapıyordun?** AK: börek yaparsıň, ğözleme
52 yaparsıň, bađlāva yaparsıň, yuđa bōrē yaparsıň, patatisli bükmesi yaparsıň,
53 mercimeklisi āz_acıđ yaparsıň ne biliyim hangını deyiverem ben saňa. İY:
54 **Çorbalardan?** AK: çorbalardan tōyđa çorbası deriz yōrdan yapılır, hamırı yōrtlu
55 ğatarsıň hamır_aşı bişirirsıň yōle bişirirdim hamır_aşını hinci şuncāz

56 bişiriyoz. İY: **On altı kişi diyorsun kolay mı?** AK: dāḥa dāḥa ne diyiveren. İY:
57 **Tarhana döküyor muydun?** AK: taḥrana da yaparız taḥrana da bişiriz her şeyi.
58 iki türlü tārana ġararız bi yörük taḥranası deriz bi türk taḥranası deriz. İY: **Nasıl**
59 **oluyor Yörük tarhanası?** AK: yörük taranasını bişirisiñ hamırını göcesini
60 bişirisiñ, türk taranasını çīden aynı şey gibi göçē yörda ġararsıñ oña türk
61 taranası derler. türkmen tāranası vardır. İY: **O nasıl oluyor?** AK: o da bōle
62 yumak yumak yaparlar, o da ayrı olur onu yördu çok ġatarlar. İY: **Başka ne**
63 **koyuyorlar içine onlar?** AK: yımırta ġuyarlar her şey ġuyarlar. u daha
64 güzel olur. İY: **Yörük tarhanası, salça var mı?** AK: yök türkmen taranası. İY:
65 **Salça var mı onda?** AK: teK_kegik de ġuyarız, ordan nāne de ġuyarız, her şey
66 ġuyarız olduġa aqlımıza nē gelirse yerse hepsini yapardıġ ama şinci ġayli ben
67 gelin yapıyo ben heş bi şeyē ġarışmıyom ġāli. İY: **Hayvancılık yaptın mı?** AK:
68 ō şuncāzıġan inek sārdım da ġülüşürlerdi bā inē ulışamıyom diye. çit de
69 sūrdüm inek de sādım, ġoyun da sādım, arıcılık da yaptım, arılarım_ıardı arı
70 başıma doru heş seslenmezdim. daḥa dēyiveren mi bilmiyom ġāli aqlıma geleni
71 yaptım. İY: **Arıcılık bile mi yaptın?** AK: arıları olur ya ġablānda arılar derler
72 ġorkmazdım heş ġorkmazdım, oġul çıkar oġullar yavrısı çıkar yavrısını
73 ġuyardım. heç ġorkmazdım. malıñ_çün oldīdān sōna hanġını olsa ġorkmazdım
74 ama şinci hiş biri yok. İY: **Kalmadı. FD: Okul okudun mu?** AK: şuncāzıġan
75 oġuduydum baġ bi ō ġaldı aqlımda, FD: **Ne okudun?** AK: deyiveriyin mi? FD:
76 **Hah.** AK: isimillahi_rahmani rahim, elif, bē, tē, sē, ha, hı, dal, zel, ırı, ışın, sat,
77 dat, ayın, ġayın, kef, lem, mim, nāmelif, ye ā bu ama ġānımda yılan varımış
78 oġuyamadım ben_ıoġuldan çıġdım. yılan oldūnu bilmiyodum bena
79 sancılaşırdım ġārnıma yılan varmış. o yilandan ben oġuyamadım. herkeş benim
80 emsallarım ġuran oġurdu ġurana çıġdılar beñ oġuyamadım örda ġaldım. İY:
81 **Bıraktın sonra.** AK: bıraġdım çok ḥasta oldum. FD: **Bir anlat bakalım**
82 **çocukluġunu.** AK: bu ġadar yılan varmış ġārnımda. yonanın gitdī sene o zaman
83 sūd yōdu sūd_içersem eyi_olurdum. doġdur yok hekim yok. sūd_işmessem
84 ālardım, yuvarlanırdım ġārnım ġārnım ġārnım ġārnım bura yōnurdu bura bōle
85 yōnulurdu. sūd_işdim mi yatar uyurdum. İY: **E sonra ne oldu?** AK: sōna bu
86 son vadīm_ıadamın babası allāh rāmet_ıylesin bunun dedesi ayran yaymışlar
87 bilir misiniz yayıġ_ıayranı biriden ġonşumuzdan sūd_ısdedik yok dedi. yok

88 dedîne gîzdım benim babaannem hadi şunnarda vardur örüya gidelim şuriya
 89 çıKdık. o da ayran boşaldıyōmuş ē adam dedi ki süd yok ya dēmedi süt yok
 90 demedi ğız dedi şōle_ıtdi ayrandan koyuvere didi. ayranı işdim ayranı içinci
 91 oturuyōduĸ ğoca_na dedim eve gidēm dedim. nōlcu ğızım dedi, bēm
 92 ğarnım_ıacıĸdı dedim. aha o oldu bi ğaşıĸ ayran beni ğurtardı. **İY: Sonra bitti**
 93 **gitti.** AK: oturuĸan bōle düşdünü bilirdim. bēmbeyaz olmuş bōle şey gibi süt
 94 gibi olmuş cannı çıĸdı, ölü çıĸmadı. bābam_ırāmetlik maşıyı aldı geliĸdedi
 95 çocūn çekdī buyūmuş dedi heş bilmiyo dēdi sancı sancı sancı diyi ya demek
 96 buyūmuş dedi. ōleliklen ğurtum da oĸula bi dā gitmedim bi kere oĸudum bi
 97 kere. elib_bē dedim ĸa o_ĸadar. **FD: Çocukken ne yapıyordun?** AK: 'esgiden
 98 mi? hayvannara baĸıyoduĸ, inek saıyoduĸ. **FD: Tamam tamam işte onlar.** AK:
 99 çocūkān mı? bi dā bi yēre hēş gidemedim ben. ... : yunan muharebesinde ne
 100 oldu onları anlat. AK: biliyodum ben yonanları vallā. **İY: Anlat da dinleyelim.**
 101 AK: burda bi ĸadını ğotdüler iki denesi. ... : bana baĸ hele hinci gelmişi
 102 geşmişi atatürkün gelmesi veya ĸavırın ĸōlere daĸılması veya bunnarı
 103 almiĸ_ısdıyo onnarı aĸnat güzelcene. **İY: Gel teyzem sen de gel.** AK: baĸ
 104 yonannar Tā nerde deyiverem mi dē şurda_ıdı yonan urda ev yoĸudu baĸ ğoca
 105 bi meşe vardı orda eviĸ_öldü yerde ĸocaman meşe ora ha bōle asger doluydu
 106 asger. biz ĸorĸmazdıĸ heş ne bilem ordan şuriya şurda şu evler yōdu şurda
 107 göçük varıdı çırda çırda bi ĸadın ğōTdüler iki denesi geldi urıya göçün_ıçine
 108 attılar ĸadını. biz de ōle dikildik baĸıyoız. **İY: Sizin köyden mi?** AK: bizim
 109 kōden elivin_ıhalası benim geliniĸ halası, onnan bizinen yaşıit bi de ōlu varıdı
 110 mısa çocuk çırpınıyo annecīm anneīm annecīm diyi çocū aTdılar şōle halası
 111 geldi çırpınıyo hay_ıvah ĸardaşımın çocū ama urdan bi atlı geldi ayakları sekili
 112 bōle bura ĸadar sarı cizme adam keçe külah geldi urdan geldi bōle gelince
 113 anām ĸadznz ĸodular ĸaĸdzlar. u gidizleri gidiz_ıldu. urdan ĸce burlarz
 114 hatez lediler gitdiler. burzya hatez ĸoyuvediler urlarda odluĸ vardz hayvan otlū
 115 sabāleyin ĸaĸdık her yer şeker, ĸap, keçe, kölah nē varısa yaymış baymış
 116 gitmişler. aha u zaman atatürkümüş işde u gelen. **İY: Sana kim dedi onun**
 117 **Atatürk olduğunu? Kim dedi de bildin Atatürk olduğunu?** AK: beĸ bilmōm da
 118 ele diyolar_ışde, ōle dediler tamam uyumuş dediler. ayāna dōĸöldü ĸadınnar
 119 bōle ālaşıyolar “atiyin_ıayāna ĸurban_ıoluyum sen_ıamanıĸ nēden geldiĸ, sen

120 nerden ğadınnar dışarı çıķamıyodu heç. benim böyüg ablam_ımarıdı adamlar
 121 Şurda dam denir ahır varıdı on dene adamı oruya ğapadıdır. bçm böyük ablam
 122 ne dedi sen dedi sırtıma bin de gidem belki saņa ellemezler dedi. ördan bu
 123 yanna geldik onnar gelinci abam unnarı adamlarıñ ğapısıñı açıvirdi adamlar
 124 çıķdı. böyle böyle biliyom ben, bu ğadar biliyom. **FD: Adam dediği kim oluyor.**
 125 ... : Erkekler, köyün erkeklerini toplamışlar bi yere ğapamışlar yāni, dam dedi
 126 yere ğapamışlar yani. **FD: Kim yapıyor bunları Yunanlılar mı?** ... : yunanlılar.
 127 **İY: Çok çektiniz ha?** AK: ō vay vay vay valla bişey ğomadılar bi dene
 128 beygirimiz varıdı ayakları sekili damdan aldılar gitdiler bunun annennesi dāħa
 129 ğızıdı bi ğazanın_ardıña benim bobannem sakladı ha böyle böyük çamışır
 130 ğazanıñ_arķasıña üş dene ğızı saklıdı. satı ebeñi, zöre_ebeñi şeyi anře
 131 yēngemi ğambergiliñ_aņasını. üşünü şurıya ğazanıñ_ardıña sakladı baķıyo
 132 geliyo bal veriyo ğoc_anam, peynir veriyo yok diyo yok ne arıyo ne bilem
 133 ben. bu ķadar aķlım_eriyo. **İY: Yemeğinizi de yediler, ağzına sağlık.** AK: size
 134 de sāvoluñ yārum bi dā.. bildim ğadar sōlerim, savoluñ. **İY: Hakkımı helal et.**
 135 **Allah'a ısmarladık.**

I.19
SEYİTGAZİ – Doğançayır

Kaynak Kişi : Gülsel Fidan, 63, İlkokul
Derleyen : Songül İlbaş
Derleme Yeri : Bahçe
Kayıt Türü : Video
Konu : Tanışma, eğitim, köy hayatı, gelenkler, düğünler.

1 **Sİ: Adın ne teyze?** GF: gülsel fidan. **Sİ: Kaç yaşındasın?** GF: atmış_üç. **Sİ:**
2 **Okula gittin mi hiç?** GF: gittim hē ilkoçulu bitirdim. **Sİ: Burda mı gittin?** GF:
3 burda küyde dōançayır. **Sİ: İlkokul beşi bitirdin.** GF: bitirdim. **Sİ: İyi ne güzel,**
4 **niye devam etmedin sonra?** GF: aḡ benim bi annemnen bubam ossa da saña bi
5 annadsalar. **Sİ: Sen anlat onların anlattıklarını.** GF: bēn pancardan gelirdim
6 dönē_aba yalanım_arsa allah canımı alsın. köyde beş_altı öğretmen varıdı
7 çoğ_öretmen yōdu. ille bunu oқudam. köyümüze de belediye başgannını
8 yapan ilk belediye başganı aslan hoca benim şıye dilekçemi gönderdi hasan ölu
9 varıdı ankāra hasan öluna. **Sİ: Hasan Oğlan.** GF: hı hı öğretmen_okuluna biş
10 işde kör insannar geri, benim bubam biraz şeyidi. **Sİ: İstemedi mi?** GF:
11 istemedi, göndermediler. ben de a buralarda odun yarıyom panacara gidtim
12 bi_çaman şimdi de çök böyle hasda oldu bütün organlarım hasta. **Sİ: Geçmiş**
13 **olsun.** GF: sa_ol, altı_mı_oldu yedi m_oldu ameliyathāneye girdi, böyle işte
14 durum. **Sİ: İyi bakalım, köyün eski hali nasıldı, şimdi nasıl nasıl değışti?** GF:
15 sen çamaraya mı alıyon beni. **Sİ: Sonra onları dinleyip yazacağım ya /.../** GF:
16 esgiden gömşuluğlarımız deha güzeldi, gömşuluğlarımız televzon radyo
17 yo_udu, lāmba işıynan büyle evlerimiz dolār boşalır ... yemekler hazırlanır
18 gönurdu aқşamları gelen misāfirlere, hēr gün misāfirmiz gelirdi dēyim. benim
19 buban_çnem varıdı yaşlıydı her gün bizim_çevmize misāfir gelirdi. bi de fırın
20 yaқardı benim baban_çnem de çalışgan bi insandı. **Sİ: Misafirlere ekmek mi**
21 **yapıyor?** GF: yimek soframız hēc_ortadan gākmazdı köy_alkı öylece bilir

22 bunu. kenarı şöyle gırık bi soframız varıdı hıc_ortadan vallâ yalan demiyom
23 hic_ortadan gâkmazdı bubamın arkâdeşleri gelirdi gâyfedden unnara sofrâ
24 gônurdu./.../ **Sİ: Hı ne yemek..** GF: patetis gâynatması, bi inēmiz vardı
25 bubannem hemen bi gövecimiz vardı onnan gâymak yapardı onu
26 gelen_olmadan şeye gordu gâlbırın_altına onu misâfire godu mu tegrar onun
27 yeriñe bi dâ yapardı ěr misâfir gelmesse biz yirdik, misâfir biz gâlabalıdıđ altı
28 tâne gârdeşiz biz. bubam teg çocuk, bis_altı gârdeş. **Sİ: Babanne, dede de var.**
29 GF: dedem yok. dedem yok_altı çocuk. anne baba doğuz kişi. ...: bi_evde
30 doğuzcuğlar. GF: evimiz de darıdı odalarımız darıdı. iki oda bu tarafdeydi iki
31 oda bāçenin öbür tarafında şöle meselâ ben bubanneminen ik_odalı evde
32 gâlırdım. bu tarafda çoluk çocuk annem babam, yâ böyle yaşadığ gızım. **Sİ: İş**
33 **çok muydu eskiden?** GF: tâbî cānım, heb makine yödu her şey elmizde
34 yapardığ. gâzan vuruduk bi sürü çocuklarıñ bezi olurdu elimizde kilinen
35 sabunnañ on da bulabilirseñ ikisini bi_arada bāzı evlerde de yö_udu yalan
36 söylemiyem köy çok fâkiridi. yetmişden sōna bisim köymüz ilerledi.
37 undan_önce ben_elli dōmluyum bayâ bilirimköyün perişan hallerini. **Sİ: Ne**
38 **zorluklar yaşıyordunuz?** GF: yâ lâmba işıynan ilk başta oturuyoñ, gıra gidiyoñ,
39 makineleşme yok, şimdi pancarıñ mancarıñ hep /.../ kıra da sana ya_ı
40 dükkandan_alırdıñ mārulu böyle hormon filân yödu ö_zaman hic yıķamadan
41 gıyar götürüdüñ onu. sana ya_ı götürüdüñ datlı gütularınan tenekelerinen
42 dat_olurdu onu şöyle ufağ tabağlara gıyar böler on da öle götürüdüñ. şimdi
43 her şey makineleşti, yiyecek işcek hormonnu ama hepsi de bol. **Sİ: İş kalmadı**
44 **şimdi.** GF: hemen hemen gençlere iş yok köyde. acık sōana gidiyolar, acık
45 pancara gidiyolar ya böyle. /.../ bu yıl benim gızım gıra gitdi bir_ay gitdi işte
46 teklemelere sōna da işte hastalandı zaten gidemedi./.../ olsa da gidemedi
47 rātsızlandı çocuk. **Sİ: Geçmiş olsun.** GF: sa_ol. başka ne diyim. **Sİ:**
48 **Yemeklerinizden anlat biraz ne yemekler yapardınız eskiden ama?** GF: eskiden
49 hâ tiridi döney yengen annatsın ben tirit ne yaparım ne yirim. gâçamağ
50 yapılırdı. **Sİ: O ne?** GF: hamuru suynan gâynadırdıñ, bişiridiñ böyle biraz
51 sulandırıp da şimdi şu gılak memesi gıvamna diyolar ya. ha o şekile getiridin
52 on da dedim ya datlıları o datlıyı da ocağ yanardı ocağ tezeg yağardığ odun
53 yağardığ meşe yağardığ. o datlıyı onun şöle közünde eridirdiñ o hamırı da

54 loğma dökerdiñ ğaşınan onun üsdüne böyle dökerdiñ lurç lurç yirdiñ. **Sİ: Neydi**
55 **onun adı?** GF: ğaçamağ. **Sİ: Kaçamak.** GF: tirit annadıyım mı tiridi. **Sİ: Hı hı**
56 **anlat.** GF: tirid deyi so_an, biber, domatis salça ne yōdu bizim çocuklūmuzda
57 melemnin ğivāmında onu da sulandırısıñ köyde fırını yakardı benim babannem
58 diyom ya oekmelerin ğururdu esgiden on on_beş günde bi ekmek yapılırdı
59 esgiden gururdu oçağda onu kevrederdiñ dilim dilim dilimlerdiñ onū da
60 üsdünede onu sulandırdını dökerdiñ o da bi tirid yemēydi. /... / onu da işde ne
61 bulabilen didim ya. **Sİ: Menemeni ekmeğın üstüne döküyorsun.** GF: hı
62 sulandırıp da, sulandırıp ğaynadıyon bi taşım onū da öyle yapar yerlerdi. ben
63 ne yaparım ne yirim diyom. onu yapmam da.. **Sİ: Düğünlerde ne yemek**
64 **yapıyordunuz?** GF: dünnerde de fasille, patetis, pırasa. dört beş kişi bi_arıya
65 gelir zāten bi dūn olurdu, bi dana alırlardı o_zıman. dört beş tane gelin bi
66 tāneyne gelin_olurdu. **Sİ: Ha ortak düğün.** GF: ortak dūn olurdu da. **Sİ:**
67 **Düğünleriniz kaç gün sürüyordu, neler oluyordu?** GF: bir_ıafta sürüyodu ğızım.
68 önce nişan_olurdu, söz kesilirdi şidiki ğibi, nişan_olurdu. dūnden bir_ıafta
69 önce ādetlerimiz olurdu. **Sİ: Ne onlar?** GF: onnar ğonu ğomşu fisdannık
70 donnuğ getiridi ermiyen ersin ğormiyen ğörsün diye onu öle söylerlerdi. çi_iz
71 ekmi gelirdi. **Sİ: Çeyiz ekmeği.** GF: Perşembe günü olan_evinden ğız_evine
72 şöle bi ğaş tabağ yemek. **Sİ: Çeyiz serenlere mi veriyorlar onu.** GF: yō ğına ğızı
73 olurdu, ğızlar ğızın başına toplanırdı arkedeşleri. /.../ bir_ıafta sürerdi benim
74 dūnüm bir_ıafta sürdü bununı da. benim ğızımda bi ğına gecesi oldu bi de
75 salon_oldu u da zāten ben ğına gecesiynen gelin gitmem derdi. şimdi ğına
76 gecesiynen gelin gidiliyo. bi gün emir. **Sİ: Burda düğün oluyor mu şehirde mi**
77 **oluyor yoksa.** GF: burda da oluyo. **Sİ: Oluyo mu?** GF: oluyo. **Sİ: Sizin köyünüz**
78 **büyük ama oluyodur burda.** GF: oluyo. salonda da oluyo diyōm ya burda bi dūn
79 etdik biz kendimiz bi de salona gitdi erkek tarafı salon dutdu. bi de salon dūnū
80 oldu. şimdī_öle oluyo. dā başga ne annadıyım. **Sİ: Kış için ne hazırlık**
81 **yapıyorsunuz?** GF: vallā şimdi derin donducular_oldu. **Sİ: Eskiden şimdi değil.**
82 GF: esgiden konserve yapardı ğ önce ğurutmalar yapılırdı. beñim çocuklūmda
83 benim_annem gözerlere domatis ne dilerdi onnarı ğurudurdu. gine böyle
84 bi_inēmiz_olurdu dedim ya topağ tarana yōrt taranası yapılırdı. un taranası
85 yapardı, turşu ğordu gine kendi yabdıqlarmız. bulğur ğaynadırdık, çekerdik,

86 şehriye yapardık. **Sİ: Bulguru nasıl yapadınız?** GF: bulguru bûday yıkanır
87 ayıtlanır yıkanır, ğazannara dökülür, altına ateş atılır, ğaynıya ğaynıya
88 ğıvāmına geldimiydi alınır dambaşılarımız düz_örtüyüdü, dambaşılara
89 serilirdi, tekrar ayıtlanır temizlenir. link varıdı atnan döner böyle dübek, link,
90 dübek işte öyle bi şey denirdi. onda bi öyle bi elden geçerdı. bi de eve getiridik,
91 onu savırıdık ğurudurduk bi de eve getiridik_onu tekrar kendimiz de_irmende
92 çekerdik_el de_irmenlerinde bulguru tekrar savırır eziyeti pek çödu bulgurun.
93 **Sİ: O kadar çok şeyi elde çekmek uzun sürmüyor mu?** GF: uzu.. bi gece
94 yapardık_onu. ğızlar toplanırdı şöle çıkardık bi tufalet neye giderdik,
95 si_erdik deliĝannılar şurda ne dedi çış dedi, esgi şeylerimiz çok güzeldi. şimdi
96 yaşam hindi anadıyoduk zāten, şimdiki yaşam farklı diyerekden. **Sİ: O mu**
97 **güzeldi?** GF: o güselde şimdi ğomşuluk ilişgileri ğalmadı. kimse kimsenin
98 evine giremo çıkamo. didim yā bisim_emize günnük misāfir gelirdi ev dolar.
99 bi dē tef çalar türkü söyler oyun_noynardı.

II. ALT AĞIZ BÖLGESİ

II.1

ALPU- Sarıkavak

Kaynak Kişi	: Menet Ummul, 77, Eğitim Almamış
Derleyen	: Semra Günay Aktaş, Ferdi Bozkurt
Derleme Yeri	: Bahçe
Kayıt Türü	: Video
Konu	: Tanışma, eğitim, köy hayatı, düğün, yemekler

- 1 **SGA: Adın ne teyze?** MU: menet. **SGA: Menet, soyadın?** MU: ummul. **SGA:**
2 **Umur.** MU: umur de_āl, umul. **SGA: İki 'm'li ummur.** MU: menet ummul,
3 ummur dēl. **SGA: Hah Ummul, tamam kaç yaşındasın Menet teyze?** MU:
4 bey_ yetmiş yedi yaşındayım. **SGA: Maşallah hiç göstermiyorsun.** MU:
5 hep_ eyle diyolar ya nazara gidiyoğ biz de. **SGA: Maşallah dedim ben.** MU:
6 saña göre dimedim yavrum. **SGA: Okula gittin mi teyze?** MU: oğula 'hiç
7 gitmedim. **SGA: Hiç.** MU: 'hiç. **SGA: Sizde kim var böyle mavi gözlü?** MU:
8 māvi gozlu annem_ marıdı. İrāmatlığ oldu ya eyle işde babam_ marıdı o da
9 bēyle benim gibi me_ avi gözlüymüşdü oña da ğıt sat yetiya ağlım. **SGA: Sen**
10 **baban küçükken mi öldü.** MU: hıhı. kuççūken bi yaşındayğan ölmüşdi yavrum.
11 **SGA: Sen çok küçük kaldın babasız.** MU: kucükden ğalmışım. **SGA: Yetim**
12 **kaldım.** MU: hiç babamı görmedim. anam da zornan annanemde işde başğasına
13 viriyo, bārda barda bi ōlu varıdı memekte ğalmış. o esgileri_ ç açmıyalım.
14 **SGA: Hiç açmayalım teyze seni üzecek şeyleri.** MU: ben dayanamıyom o
15 esgilere. **SGA: Hiç konuşmayalım teyze o zaman. Menet ne demek?** MU: menet
16 annemiğ amcasınığ hanımı varmışdı esgileriğ_ adlarını ğonuşduruyolarmış
17 ğoyyollarımdı onnarığ_ adı yavrum. benim esgiden annemgil annanemiğ
18 bab..dedesi mī_ oluyomuş ğayrı teyzesi mī_ oluyomuş işde onuğ_ isminiğ
19 ğoymuşlar bağa. **SGA: Ama anlamını bilmiyorsun.** MU: annamını bilmiyom
20 neya oldūnu bā şindi diyolar doğtura gidiyom şēye gidiyom bu ne diyollar bağa
21 bu mened ismi ne diyolar. **SGA: Hı biz de ilk defa duyduk.** MU: hē şindi
22 doğturlar diyo ki bağa melek diğ diyo. onu da bizim adam da diyo ki yoğ yoğ

23 yoḥ yoḥ diyo melek dāl menet menet diyo. ...: hoş geldiḥ abla. **SGA:**
24 **Merhabalar.** MU: aha bu dáha iyi bilir. ...: hayırdır. **SGA: Biz şimdi Anadolu**
25 **Üniversitesinden geliyoruz, Eskişehir'in köyleriyle ilgilibir çalışma yapıyoruz.**
26 **Bütün köyleri gezeceğiz iki yüzü getik biz. şimdi bir köyhakkında bilgi**
27 **alıyoruz.** MU: dedem, ā ře adam_olaydı heb bilirdi halła_ābīḥ. **SGA: İřte**
28 **teyzeden de köydeki hayat nasıldı şimdi nasıl değişti onu anlattırıyoruz. Neler**
29 **yaparlardı diye.** MU: 'esgiden hayadlarımız çok ęuzeldi oḥ düzenniydik. ā
30 bunnarın yanıda büyüdüm. bunun babasının yanıda, babam_ıřdē bunun dedesi
31 benim babalım_oluyo, onnarın yanıda büyüdüm, bunnarın yanıda evimiz
32 barabar. bunnarın yandan ıḥdım ęıZ, gelin_oldum başgasına. bu hayadlarımız,
33 hayadlarımız esgi hayadlarımız çoğ ęuzeldi. şindi hayaTı sevmiyom. **SGA:**
34 **Sevmiyorsun şimdi.** MU: hayadlarımız oḥ_ıyuydu ęoyunnan ęuzuynan.
35 kalabalıdı. annem_marıdı annemiḥ_eltisi varıdı. onnar yimek yapardı. ęoyun
36 keseller, şey yapar topaç yapallardı. **SGA: Topaç dediğin ne?** MU: etleri
37 ęurudullar eyle düveller, kışın yimeklere ęurudurlar_onu yimeklere atallar. bi
38 ęüzel_olurdu onun yimesi yimeğlerin yanıda, yımirtaynan bişir ..sucuḥdan dā
39 datlı olur. **SGA: Haa.** MU: pek ęüzel_olurdu. **SGA: Topaç deniyordu öyle mi**
40 **bak bize böyle yemekleri anlatsana böyle eskilerden.** MU: esgi yemekler. **SGA:**
41 **Bak o kadar iki yüz köy gezdik bir tek sen anlatıyorsun.** MU: ordaḥ koy köytesi
42 var. deneynen yapar būdaynan, onu düvērik, kuruduruę, yi_ıkden dařınan
43 toḥmanan oluḥda şey daş toḥ..şeyimiz var onnan düverik kepanı alırıḥ savırıḥ,
44 sererik ęüneře, tekrar giri onu seçeriK bēle tahdanı_üsdünde seçerik, onnarı
45 seřdikden sona onnarı temizlerik ayıdlarıḥ dařa ęötürrik eęerik kūfte yaparıḥ,
46 būdayı. kūteyi ıslarıḥ āřamdan duzunun büberinen suvannan içine ęuyarıḥ et
47 varısa eti de içine atarıḥ onnarı bi ęaynatırıḥ noḥut, ēt. esgi yemekler, esgi
48 yemekler o_vāt_ıylē_oluyodu. **SGA: Ne deniyordu o yemeğin adına?** MU:
49 kūfte dēllerdi. **SGA: Kūfte.** MU: ęoy, būdaynan. **SGA: Bařka ne vardı böyle**
50 **bak, bu tarifleri biz yapacağız.** MU: onı yazıḥ. **SGA: Yazacağız zaten.**
51 **Yazacağız da yapacağız da, bir de şu kurutulmuş topatansözettin.** MU: eti kışın
52 bīle besleller, ęoyunna şeyden başlallar bunu besler amcam_marıdı, babalım
53 vardı. eti yicāimiz zaman iki ęoyunu besleller. tam_etine doldu mu onu
54 keseller. aığ ęüneř yarı gitdi yarı gitmeden onu ęuruduruḥ sererdik şeylere,

55 asallardı, annemnen yengem, yengem_oluyo amcamıñ_hanımı onnarı
56 asallardı, onnarı bi şe_yapallardı sona götürü gene aynı deminki didim gimi
57 daşda düvellerdig şeynen tohmanan, tohmañ da var bizde gösderiyim aç. **SGA:**
58 **Hah fotoğrafını çekelim biz onun.** MU: aşdan yapma şurda tohmañ. onnan
59 düverdik oluğda, oluğ didim daş_olū. daş bëyle oymalı, içinde yıharıñ, uvarıñ,
60 temizlerig onun_çine o_eti dökerik düverik düverik, onda sona gayli
61 guruturuñ, sıharıñ duz_atarıñ hafif, hani duzsuz olmañ biliyon mu? dussuz
62 bëyle sıhar sıhar gene onu bi gene şeylere sererdik guruturduñ sepetlere
63 gıyallar. e yimek bişdikçe içine bire dene atallar, dōrallar dōrallar
64 yimeglerin_çine fasille olsun, ğuru fasille olsun. buzdolabımız yōdu a buña
65 uzatırdım, yañın vātında uzatırdım ğuyūya. **SGA: Kuyuya uzatıyordun,**
66 **salıyordun içine.** MU: hıhı, etinen cāmile dañıyodum, hani Peg_çine suya dēl
67 de içinde eçcig yañın şeyle kimi oldu mu su buz Kimi şimdi dōru elleriñi
68 donduruyo buranıñ suyu. **SGA: Hadi, içiyor musunuz?** MU: acı yavrım. **SGA:**
69 **Ama o zaman bahçe mi suluyorsunuz onunla?** MU: yoñ aña duruyo bāhçede
70 yaramıyo öldürüyo şēleri, çeşmelerimiz var, banyōmuz var, içerde hanı sōlimesi
71 ayıb her şey var, dışarda da var, tualetde. **FB: Teyze düğünü nasıl yapıyorsunuz**
72 **burada.** MU: dūnü mü, dūn şindi ğolay_oldu, esgiden bir_ħafta sürüyodu.
73 **SGA: Şimdi değil eskiyi anlat.** MU: esgi bir_ħafta sürüyodu. **FB: Neler**
74 **yapıyordunuz?** MU: neler mi? u bayrā dikiyolardı. hani bayrağ
75 dikilmeden_eveli yuħasını yapıyoduñ, dūn hazırlı ekmāni, ğayli ğonşulara bi
76 şeyler alırdıñ şeker dādırdıñ, işde_elmizde nē_olursa götürürdüñ onnarı dādır
77 gelirdik. dūne buyuruñ dūne buyuruñ diyi yuħa yapmıya. hepimiz tandıra
78 dolardıĶ günevileri sererdik, a orıya. **SGA: Şuraya.** MU: şoriya, karşı yere
79 hemi fırın_ora hemi yuħa yapma yeri. orda iyle yapardıĶ. bayrā yatırırdıñ.
80 **SGA: Nasıl yatırıyordunuz bayrağı?** MU: hani bayrağ dikili ya şimdi yeni
81 ğaħmadan_önce. /... / MU: onnar heb yassañ, esgiden_ileydi. /... / MU: bī
82 şey içer misiniz? **SGA: Teyze biz bir yedik bir içtik Alpu merkezden geliyoruz**
83 **dört mahalleden.** MU: bi şiler içerlerse bunnara bi şiler.. **SGA: Su içeriz sadece**
84 **su olursa.** MU: arıtma suyumuz var. **SGA: O kadar çok çay da içtik ayran da**
85 **içtik bir şey içmeyelim, su içeriz o zaman içimiz yanıyor.** MU: tamam oldu. **FB:**
86 **Bayrağı diktikten sonra ne yapardınız teyze?** MU: bayrā digdig, şimdi bayrā

87 yatırdıh_āşamdan, ayşamdan ôynamiya yapallar, āyşamleyn hayırl_ossun
88 dimiye gelirler. ona ayşamdan hayırl_ossun dimiye gelen bayrağ ğağāhan
89 pılav pişirdig, bulğur pılavı etinen gelen herkeş onu yer õlerine ğoruğ
90 masaynan sandelleynen. onu yiller içeller ondan sōna ğayli adetimiz bitti mi
91 halaya çıhırıh ôynamiya, halaya. **SGA: Köyün adı neydi?** MU: sarıgavağ. esgi
92 şeynen onnarnan yapardıh, ğonuşurduh. gelen, gelin, ğız, ana baba ne varsa
93 toplanıllar geçlennen oynardıh. erkekler de oturur e bağar. sonıñ gimı geşler
94 gelir elimizden alır halay çekerik, cānimen dirik cānimen çekerik. **FB: Carimen
95 nedir teyze?** MU: cānimen ne biyim şeyle çembel gim bele dön..türkü çārağ.
96 esgi şindi onnar heb ğağdı ğayrı yavrım. **FB: Peki buranın en meşhur yemeği
97 ne teyze?** MU: pılaf. **FB: Nasıl pılav?** MU: dōru bulğur pılavı, bulğurdan.**FB:
98 Nasıl yapıyorsunuz?** MU: būdadan, şimdi bu būdayī Kāynadıyoğ sarı būdayı,
99 alıyoğ satın. şindi kimde varsa ğonşularda varsa şunda bunda varsa alırıh
100 bulğuru ğaynadırıh sergiye sererik, onu ğuruturuğ, seçerik. şindi onnar da
101 ğağdı yapamıyoğ. gidiyoğ satın hazır alıb geliyoğ. dişlerimden ğonuşamıyom
102 yavrım. **FB: Önemli değil teyze.** MU: esgiler çok şeyidi, emme zorudu,
103 datlıydı, güzelidi şindi her şeyniñ ğolay oldu. makiniye verdik elden yıhıyoduğ
104 çamaşırı ā şurda ğaynatıyōdum, ğazannarı ğuruyodum çeşmede. onnarı
105 alıyoduğ, toğacınan dōyoduğ, sabınnıyoduğ, killiyōduğ. o killemeler var bi de
106 kil var. o killemeleri beyaz ördğülere atırıh, ğaynatırıh. ocā ğoruğ foğur foğur.
107 birni ğoyub birine gidiyom... yapamıyom. **yaFB: Sen peki buralı mısın teyze?**
108 MU: ben dōma büyüme buralıyım, yavrım. **FB: Buranın aslı mı bir yerden
109 gelme falan mı?** MU: yoğ, anam babam buralıymış. başğa bi yerden da_āl
110 bizim 'dē babalarımızın babaları dedelerim şeyden neydi adını. o bizim
111 gelmemiz nereden cāvid hüsni, bizim esgiden_ğelme ana babamlarımızın
112 babaları? H: horasandan gelme. MU:hah horasandan. **FB: Hangi Horasan?** MU:
113 erzurum_ğorasandan. **FB: Benim kökenim de orası teyze.** MU: valla eyiymiş.
114 **FB: Oradan ama İnan Horasan.** MU: malad..ay şey malatya. **FB: Malatya
115 Akçadağ, Akçadağ'dan Horasan.** MU: eved. **FB: Malatya'nın neresinden
116 gelmişler.** MU: bizim malatyadan de_ēl bizim ĩrağ varya ĩrāağ yandāna ne
117 diyolardı. bādāt? bādād. **FB: Bağdat.** MU: o yandan gelmeler dedelerimizin
118 dedeleri, babalarımızın babaları. **FB: Var mı bildiğın babanın dedenin anlattığı**

119 **eski bir hikâye falan?** MU: hekâleri şindi ben çoğ o ğadar bilemiyom.
120 unuğallığ varya, çoğ var bayā da yaşım epiy var da. **FB: Allah uzun ömür**
121 **versin teyze?** MU: allah_uzun_ömür virsin de çoğ yadmıyım ğayri. çoğ şey
122 yiter. **FB: Baban anlatmıştır askerlikten falan?** MU: babam_ asgerl̄ini, o babamı
123 görmedim de dedem_ annatırdı. babamı görmedim küççūken_ ölmüş, ya. **FB:**
124 **Allah rahmet eylesin.** MU: cümlemize allah herkeşe ömür virsin ğayli ölüm
125 virmesin. ölüm zor_ oluyo geşlere.

II.2

ÇİFTELER – Dikilikaya

Kaynak Kişi	: Adem Çepel, 65, İlkokul
Derleyen	: Erdoğan Boz, Fatih Doğru.
Derleme Yeri	: Ev
Kayıt Türü	: Ses kaydı
Konu	: Tanışma, eğitim, köyde yaşayan etnik gruplar, köyün ekonomik özellikleri ve sosyal yapı.

- 1 **EB: Dikilikaya Köyü metruk bir köy, dolaştık dolaştık kimseyi bulamadık, en son**
2 **birbekçiye denk geldik o da azaymış, bakalım ne çıkacak. AÇ: hoşgeldiniz. EB:**
3 **Gel Fatih Bey kayıttayız şu anda, ama dayıyı nereye alacağız, dayı oraya gelsin,**
4 **Dikilikaya öyle mi, kapı mı? FD: Kaya. AÇ: görevli misiniz, okuyo musunuz?**
5 **osmangāzi de? EB: Görevliyiz ama bu arkadaşlar okuyorlar bu iki arkadaş**
6 **okuyor. AÇ: hanım gızım siz şöyle oturun. /.../ EB: Abi, önce adınız neydi? AÇ:**
7 **ādem çepel. EB: Adem Çepel. AÇ: çepel. EB: Yaş kaç Adem Abi? AÇ: atmış**
8 **beş. EB: Altmış beş, okul durumu? AÇ: ilkökul. EB: İlkokul, şimdi bu**
9 **Dikilikaya değil mi? Dikilikaya Köyü kaç hane? AÇ: nüfus şeyde gayıtlı,**
10 **sayımda gayıtlı on segiz yirmi kişi var işde. EB: Ama şu an fiilen kaç kişi var**
11 **oturan, ya oturan fiilen kaç kişi var? AÇ: beş_ altı hāne var da işde on beş yirmi**
12 **kişi var. EB: Beş hane var. AÇ: beş hane. EB: Yaz kış fark ediyor mu? Kışın**
13 **kaç hane kalıyor burada? AÇ: kışın biraz dāha düşüyo iki_ üç hane ğalıyo. EB:**
14 **İki haneye düşüyor. AÇ: çiftelerde oturuyoz biz_ esasda. EB: Tamam, peki**
15 **dayı bu Türkmen mi Yörük mü nedir burası? AÇ: vallā yozğatdan gelmişler**
16 **dedelerimiz. EB: Türkmen. AÇ: türkmen, manav neyse işte öle geçiyi, bazı**
17 **yerde türgmen didiñ mi aşiret_ oluyo. EB: Yok o ayrı, aşiret değil. AÇ: o da**
18 **inşan yani biz_ onu ayıplama açısından deyil de. EB: O da insan, tabi tabi. AÇ:**
19 **öyle anlaşılıyo yani. EB: Öyle anlaşılıyor doğru abi. Köyün adı nereden geliyor**
20 **abi? AÇ: şimdi köyün_ adı burda bi dikilidaş varımış zamanıyla bu kırk_pınar**
21 **var yol_ üzerinde. EB: Evet. AÇ: şu ğarahöyük deriz, iki köyün_ arasında bi**
22 **yerleşim yeri var, orda varımış dikili ğuyu varmış su ğuyusu e başınada bi**

23 dikili daş varmış İtiyarların annatması işde ordan dikilikaya dikilitaş ğalıyo
24 aslında yazılıkaya var bizim tārīhi yerler. **EB: Uzak, o uzak.** AÇ: hem uzak
25 hem tārīhi şey var da adam dikili kıya didiñ mi ğayalık bi yer zannediyo
26 bilmiyom nasıl. **EB: Tabi, yani bu hangi köyler arasındaymış abi?** AÇ: bu
27 kırkpınarnan... **EB: Kırkpınar nerde o?** AÇ: bu yol üzerinde hemen
28 beyörenden geldiñiz siz. **EB: Yok Bağlıca'dan geldik biz.** AÇ: bālıcadan mı
29 şurda beyören var emirdāna bālı, bālıca emirdāna bālı kırkpınar var şu arada
30 tam doğumuzda. **EB: Kırkpınar köyü var aranızda o da mı Emirdağı'na bağlı.**
31 AÇ: o emirdāna biz çiftelere bālıyız. **EB: Tamam.** AÇ: işde bu ğarahöyük
32 derler, o höyün yandan yarısı burıya gelmiş yarısı orıya gitmiş orası
33 kırkpınarmış aslında su çokmuş orda. **EB: Orda bir taş mı varmış?** AÇ : öle bi
34 şey ğalmış, bizim dikilitaş, dikilikaya ğalmış. **EB: Peki köyün yeri değişmiş mi**
35 **hiç?** AÇ: köyün yeri işde ordan yüz sene önce burıya gelmiş. **EB: Yüz sene**
36 **önce?** AÇ: yüz sene önce tābi. **EB: Köy eski, yüz sene yüz senelik bir tarihi var**
37 **aşağı yukarı.** AÇ : ēved. **EB: Tamam, peki adı değiştı mi köyün daha önce adı**
38 **başka bir şey miydi?** AÇ: deyişmedi aynen biz döduğ dö alı dikilikaya. **EB:**
39 **Tamamdır. Köyde muhtarlık yok.** AÇ: var canım. **EB: nerde?** AÇ:
40 mesuT ayten muhtarımız. **EB: Muhtarlık, bina olarak.** AÇ: muhtarlık binā yeni
41 yapıyoz cāminin karşıısına da. **EB: Abi beş haneye nasıl muhtarlık yapıyorsunuz**
42 **ya yazıl değil mi?** AÇ: vallā bilmiyom, o bayā da şeyleri bitdi, gördüysen. **EB :**
43 **Gördük, dedik kim..**AÇ : şimdi bizim burası, isim ne afidersiñ. **EB: Erdoğan**
44 **benim ismim. /.../** AÇ: şimdi bizim burası geçit yeridir burda beş altı köy var
45 işde güneyimizde dāların içinde emirdāna dōru , hep burdan çalışılır, her şey
46 yanı, tarımı şeyi, çiftçilī, heç durmaz böyle çalışır yanı fāldır burası da bu araya
47 ğāli biz bizim dedemiziñ atamızın yurdu çi.. ğarnımızı doyuruyoz çiftlimiz.
48 çiftlik olarak ğabul ediyos. işde yeni belediyeler ğanunda nasıl olur bilmem
49 yani. **EB: Tamam, peki abi muhtarlık var, bakkal, manav...** AÇ: yok, yok. **EB:**
50 **Hiçbir şey yok.** AÇ: bālıca bi zaman pazar duruyodu ğadıguyusu pazar
51 duruyodu adamlar da bizim gibi afidersin on on beş İhtiyar ğaldı yok. **EB:**
52 **öyleymiş.** AÇ: gitti yanı. **EB: Hiçbirisi yok.** AÇ: o bālıca bi zaman nasıydı nası
53 annatıyım yanı. her şey sālī ğocā, ğarağol efendim, tarım ğiredisinden bilmem
54 nesinden. **EB: Şey de öyleymiş Kadıkuyusu da öyleymiş.** AÇ: yā ğadıguyu da

55 öleydi, bālīca da öleydi. **EB: Çok hareketli bir hayat var dediler, yetmiş**
56 **tane..AÇ:** benim çocuklūm pazarı kadīgusunda geçmiştir. burdan giderdim yāni
57 çifteler pazarı gibi bazar_olurdu_ama bitti. esgişēr, çifteler bitirdi yāni, çeḡti.
58 bi de susuz_olası yāni. meselā bizim bu aşşā sulak köyler var alikel köyleri, bu
59 saarāmede dōru ḡaymaza dōru köylerimiz sulu dāha dışardan yabancılar geldi,
60 yürüglər geldi emirdā tarafından, kürtler geldi do_udan işde heb buranın
61 dālması bu köylerin susuzluḡdan. **EB: Okul yok, öğrenci yok.** AÇ: yok, kimse
62 yok ḡasabada. **FD: Burada Türkmēnler dışında kimse yok deḡil mi?** AÇ : yok
63 yok bizim.. **FD: Muhacir?** AÇ: yok. **FD: Kürt.** AÇ: köyümüzde hiç bi şey yok.
64 **EB: Yok yok.** AÇ: ḡarşı köy mācır. **EB: Tarım olarak ne yapıyorsunuz abi? Ne**
65 **ekiyorsunuz?** AÇ: tarım_arpa būdāy her şey yetişir. pancar var şimdi bizim ay
66 çiçēmiz var yālık suluyos işde dērin ḡuyu vurdurduḡ. ne ekersenḡ olur hubūbat.
67 **EB: Peki hayvancılık var mı, yok deḡil mi?** AÇ: yok. **EB: Yok hayvancılık.** AÇ:
68 büyükbaş. **EB: Madencilik, sanayi.** AÇ: yok, yok. **EB: El sanatları.** AÇ: heḡ bi
69 şey yok. **EB: Peki tarihi bir anıt var mı burada?** AÇ: yok. **FD: Sit alanı, höyük?**
70 AÇ: öle sit_alanı hiç bi şey yok. bālīcada var, aslanlıda var, o gözerli köyü var
71 emirdāniḡ bu höyükler diyoz ya onnar o aralarda var. bizim burda yok. **FD:**
72 **Cami eski onun dışında böyle seki kalıntı var mı tarihi?** AÇ: eski tarihi ḡalıntı
73 yok. **FD: Çeşmedir, taş, mezar vs.** AÇ: yok öle bi şey yani en_esgi işde bi
74 cāmimiz var. **EB: O kaç tarihli.** AÇ: cāmī ḡa dedem rahmetli yaptırmışmış
75 dokuz yüz yirmilerde mi otuzlarda mı üsdü düz_örtüydü o_zaman. yanı a_āḡ
76 toprak sōna işde köylüler yeniden bi tāmīr yaptı üzerini aştırılar. kiremidinen.
77 **EB: Şimdi bir defa kötü durumda.** AÇ: eFendim? **EB: Şimdi durumu kötü**
78 **diyorum da biraz.** AÇ: kötü deyil de bakımsız. **EB: Bakımsız.** **FD: İmam yok**
79 **her halde?** AÇ: yok. merkezi sisdem... bu köyleriḡ hebsinde bi bālīca hariḡ o
80 köylerde bu köylerde çiftelerden merkezi sisdemīnen oḡunuyo ezan telsiz
81 sisdemi. **EB: Kürt gelin var mı sizde, Kürtlerden gelin var mı?** AÇ: kürdlerden
82 gelin varda burda durmuyo esgişērde, bizim esgi muhdarımızın gelini var
83 esgişērde burda deyil. /.../ **FD: Mevsimlik işçi geliyor mu, mevsimlik işçi**
84 **getiriyormusunuz?** AÇ : tabi şeyde get..pancarda getiriyoz... getiriyoz ay
85 çeḡirdēmiz var da, müḡtarıḡ var müḡtarıḡ ābisiniḡ var. **FD: Pancara**
86 **getiriyorsunuz, nereden geliyor işçiler?** AÇ: çiftelerden, bī urfalılar var, bir de

87 mahalli yerli işçiler var işde hangısı olursa onu getiriyos. çiftelere şeyden çok
88 geliyor bayat tarafından her gün üç beş münübüs bizim çevreye körasan,
89 çifteler. **FD: Buraya da geliyor mu?** AÇ: buraya gelmiyor burda... olunca
90 çiftelerden getirdiler.

II.3 ÇİFTELER – Ortaköy

Kaynak Kişi : Sevim Er, 52, İlkokul
 Derleyen : Semra Günay Aktaş
 Derleme Yeri : Ev
 Kayıt Türü : Video
 Konu : Tanışma, eğitim, yurt dışına göç eden aileler ve yaşantıları.

1 **SGA: Adın ne teyzeciğim?** SE: sevim. **SGA: Soyadın?** SE: er. **SGA: Kaç**
 2 **yaşındasın?** SE: elli iki yaşındayım. **SGA: Okula gittin mi?** SE: evet ilköğül
 3 beşe ğadar_okuTum. **SGA: Burada mı okudun, bu köyde?** SE: bu köyde
 4 okuTum. **SGA: Ne zaman gittin Belçika'ya?** SE: on_üç sene oluyū, doksan
 5 sekizde gitdim, on_iki oluyo dē mi? **SGA: Evlenip mi gittin?** SE: he, evlenip
 6 giddim. eşim önce gitdi, sonra da ben gittim. **SGA: O orada mı çalışıyordu gene**
 7 **yoksa?** SE: orda çalışdı beş_ı altı sene, ben buda esğışerde ğaldım, üş tâne ğızım
 8 vardı. sōna ertesı bi sene sōna ğızları götürdü. büyüK ğızım geri geldi hemşire
 9 okulunda okuydu biz ikimiz burda ğaldığ o okulu bitiresıye, o okulunu bitirdi
 10 ebe hemşire oldu. diplomasını aldı sonra da ikimiz gitdik. orıya varıncık_ı gene
 11 orda okudu. o hindi gene aynı meslēni yapıyo orda. **SGA: Belçika'da mı**
 12 **yapıyor?** SE: evet. **SGA: Burada okudu, Belçika'da çalışıyor?** SE: eved burda
 13 okudu orda da tābi okuluna gitdi dıllernı örendi onnarın. şımdı orda çalışıyı.
 14 **SGA: Nasıl gittin Belçika'ya?** SE: eşim yurtdışından bi hanım geldi onnan biz
 15 boşandığ onnan nıkāĥ_ı oldu o gitdi, orıya işçi oldu tekrarı_ı ondan boşandı
 16 ikimiz nıkāĥ_ı olduğ öyle gitdik. **SGA: Belçikalı mıydı kadın?** SE: belçikalı bi
 17 kadınnan. **SGA: Parayla mı evlendi?** SE: evet, paraynan evlendi paralı evlilik.
 18 **SGA: Ya boşanmam deseydi?** SE: şans_ı artığ, üş tâne çocuğ vardı. **SGA: İyi**
 19 **risk almışsın yani.** SE: ben eşime güvendim_ı için. **SGA: Eşinden değil**
 20 **kadından.** SE: yo ğadın da çok_ı yi birisiydi. geldi hanı az boz biraz türkçe
 21 biliydi onun heb orda arkadaşları türkümüş. hiç ğorğma sen dedi ben eşinden
 22 işçi olduğdan sōna ayrılacam derdi, söyledi. tabı gene de hani iyi insanmış
 23 yāni bi heç bi şey yapmadan boşandı. hiç bi zorluğ çegdirmedi. **SGA: Değil mi**

24 **bir de boşanmak için fazladan para isteseydi?** SE: evet, hē öle hiç bi şey
25 düşünmedi yaptı, allah rāzı olsun gene Te. **SGA: Kaç senedir oradasın şimdi**
26 **yani, doksan kaçta gittim dedin, beşte mi dedin?** SE: doksan dokuz şey..deprem
27 vara oldu ya şeyde, o sene ben orıya ilk gitdiydim işde. doksan segizde mi
28 oluyu doksan dokuzda mı, doksan dokuzda, doğsan dokuz da gitdiydim. **SGA:**
29 **O zaman kadar gitmediydin?** SE: yok o zaman ğadar gidmedim. **SGA: Burada**
30 **ne yapıyordunuz o zaman lar?** SE: esgişēerdeydik ilk zamannarı eşim ğabicılığ
31 yaptı ondan sorā biraz tabi birikimimiz_öldü. ordan çıldığ bi ğamyon_aldı
32 nakliyecilik yapıydı esgişēerde. öle geçindik gitdik işde ondan sora da orıya
33 gitdik. **SGA: Belçika'da ne iş yapıyorsunuz, eşiniz ne iş yapıyor?** SE: şey şimdi
34 hasdalağdı önceden şey yaptı burda işde ğaplo diyik daş döşiyler ğaldırımlara
35 onı yaptı. **SGA: şimdi?** SE: şimdi hasda ğalī emekli. **SGA: Emekli.** SE: ēved.
36 **SGA: Emekli olduğu halde orada mı oturuyorsunuz?** SE: evet altı_ay orda
37 altı_ay burda biz geleli ta dördüncü ayda geldiydik. şimdi burda dā on gün
38 burda köyde on gün esgişēere gidī geli. buyrūn, orıyı hiç dā açmadık zabađdan
39 belli. **SGA: Belçika'daki hayat nasıl?** SE: vallā bize ğore güzel deyil oranın
40 hayatları. bize ağır geliyi ne biliyim yaşılmıyığ artığ bilmiyim hanı orda bi
41 sosyal hayat yoğ hep_iş hep_iş. bi gezecek şey_idecek yerler yoğ.
42 geşler_çin iy_olabilir_amma bizler tabi çalışana iyi çalışan çalışıp da dutana
43 bura da öyle amma çalışırsağ bura da aynı dē mi. **SGA: Tabi canım çok**
44 **çalışmak lazım.** SE: evet ora çoğça..ora da aynı çoğ çalışırsağ ī, az çalışısağ
45 yoğ, aynı. hani burda çalışın ğazandığı burda burıya ğöre harcıyın, orda çalışıb
46 gazandığı da orıya ğöre harcanykine deyişen bi şey yoğ. **SGA: O zaman siz**
47 **temelli dönmüş gibisiniz sanki hani tam temelli de değil?** SE: temelli de dēl
48 oralı da deeliz buralı da yāni hanı bizinķi bilmiyim artığ nāye sayarsağız,
49 yazlığ. **SGA: Yazlık burada.** SE: evet. **SGA: Kışm niye gidiyorsunuz oraya?** SE:
50 i ora bağıyı bize ordan alıyđ parıyī mecburuğ ordā altı_ay geçdi mi
51 durdurmazlar ki, çocuğlarımız orda. bi dē o devlet veriyi bize parıyı. **SGA: Altı**
52 **ay orada kalam zorunluluğu mu var?** SE: yoğ cānım meselā burıya burada
53 durmamağ zorunluluğu var burada biz hindi ğaçağ duruyuğ gitsek varsağ orıya
54 niye gididiğ diyi bize belki paramızı kesecek_adam, tabi biz hindi orda
55 ikamet_ediýik yāni. **SGA: Anladım.** SE: gelirim_orda. **SGA: O nedenle temelli**

56 **dönemiyorsunuz yoksahani.** SE: burada bî şeyiñ_olmuş_olsa dönersiñ niye
57 dönemiyin aha bizim bunnar da ordaydı temelli döndüler geldiler burıya.
58 dönebilirsñ dönme şeyiñ... dönme diyi adamlar siye varsa bi şî dimiyikin.
59 burada bi hanı geliriñ varsaydı ben orda yapamam dediñ mi burıya gelirsñ. var
60 dönme şeyiñ var, dönersñ. **SGA: E senin kız da orada işe başlamış.** SE: hē,
61 çalışıylar üç tâne ğızım_vār üçü de orda çalışıyı. **SGA: Üçü de mi çalışıyor?**
62 SE: evet üçü de çalışıy. **SGA: Biri hemşire, diğlerleri?** SE: bir hemşire, gene
63 ortanca ğızım o da gane hasdānede orda okudu çalışıyı, güççüg ğızım
64 māsebesi. **SGA: şimdi çocuklar da orada.** SE: evet çocuklar orda, torunnar var.
65 mecbūren gidiyiğ yāni. **SGA: Kaç torun var?** SE: Altı. **SGA: Allah bağışlasın,**
66 **ikişer tane.** SE: ikişer tane, evet. **SGA: Kız, oğlan torunlar nası?** SE: büyük
67 ğızımıñ bi ōlu bi ğızı var, ortanca ğızımıñ iki ōlu var, güççük ğızımıñ bi ōlan bi
68 ğız var. **SGA: Hem kız var hem oğlan var.** SE: hē ikisinden de hem ğız hem
69 ōlan var. **SGA: İyi Allah bağışlasın.** SE: āmin. **SGA: Oradaki geçim sıkıntısı**
70 **buradan daha mı az? Şimdi orada hayat pahalıdır.** SE: hayat pahalı geçim
71 sıkıntısı neden_az biliñ mi oranın devleti biraz sana yiyeceK_ğadar para
72 veriy. hanı işsizlik parası. işsizlik veri... parası hanı sen orda aç birağmıyı
73 yiyecēñ ğadar hesaplıyi, sen meselā iki kişi misiñ bunnar şu ğadar şunu şunu
74 şunu yer, u_ğadar sana hesaplıyi parasını veriyi. hanı orda heç ben yoğ param
75 yoğ denmiyi yāni ĩ kötü devled bağıyi, hē. ölmicek ğadar veriyi devlet, burada
76 o_yoğ_ışde. **SGA: Ama şimdi orası daha pahalı değil mi buraya göre? Hani**
77 **şimdi parayı alıyorsunuz ama mesela dükkana gidiyorsun, bakkala, markete her**
78 **şeyin fiyatları daha yüksek gibi.** SE : dedim ya oriya oranıñ maşına göre de
79 oranıñ fiyatları..**SGA: Oranın maaşlarına göre de pahalı değil mi ucuz mu?** SE:
80 pek ucuz da dēl de de pahalı normalkine orada tabi oranın māşına göre burada
81 bi liriya aldıysağ orda bi eroya alıyılğ aynı fiyāt. orada et ucuz eti çoğ
82 yiyebirsñ, mazot ucuz. **SGA: Mazot ucuz.** SE: evet. ā o yönnerden biraz burıya
83 bağarağ tabi bura dā bi ne biliyim ucuz. bura hanı ucuz görikiyi türkiye aslında
84 türkiye ucuz de_ilkine. türkiye pağalı. **SGA: Belçika'da düğünler falan nasıl**
85 **oluyor?** SE: a çok ğüzel dü_ünner olur türkiyede düün bağalı oluyi işde.
86 dü_ünnerimiz pağalı oluyi. **SGA: Orada nasıl oluyor düğünler?** SE: aynı
87 salonnar var, salon dutuyuş orda yemekli oluyü dü_ünnerimiz burada çoğ

88 hanı isdiyen veriyi yemeyi isdiyen vermiyor. orda tüm dü_ünner yemekli olur
89 salonda. **SGA: Daha ucuz olduğu için?** SE: yoğ canım ucuz deyil. bi salon
90 dutuyoğ on_bin_ero. **SGA: On bin erou.** SE: ya. **SGA: Düğün salonları sadece**
91 **Türklere mi orada Belçika'daki düğün salonları?** SE: yō ğavırlar da isdedi mi
92 dutar onnar da bi şey yaptı mıydı? da hanı hep ğavırlarıñ salonnar, bizler
93 kirālıyıñ sen kirālıyıñ bu_odıyı dudmuşuñ kirālamışuñ sona dü_ün sâhiblerine
94 de sen kirālıyıñ. ole satın_alma yeri yoğ ki sen ğavırdan kirālıyıñ öyle. **SGA:**
95 **Yok yani düğün salonlarını onlar düğün salonu olarak kullanmıyorlar.** SE: yoğ
96 canım onnar onnar düün yoğ ki onnarda salon_olarah ğullanmıyo. onnarıñ da
97 demek ki zamānında yapmışlar öle büyük bi faprika bozulmuş meselā orıyı
98 salona çevirmişler şey yapmış ğuzel dekurisyon yapmış bi salon_olmuş meselā
99 türkler varınca bi şiler yapmışlar. **SGA: Davul, zurna ne oluyor?** SE: var na
100 çok_ğuzel çalgıcılar var_orda. **SGA: Türklenden mi?** SE: hı hı cāmilerimiz
101 var, ō her şey de sokağ şeyinde camimiz var orda bizim hep yaptığ. tabi, aynı
102 burdā hayāyı biz_orda da sürdürüyük. hiş deyişen bi şey yoğ. adamlar misāde
103 ediyā bi şī demişler ki. **SGA: Düğünleriniz düğün salonunda buradaki düğünlere**
104 **benziyor mu?** SE: çok mu? burdan çok ğuzel_oluyū hemi de. **SGA:**
105 **Eğleniyorsunuz.** SE: tābi, çok eyleniriz akşam_altıda başlarız gece bire ikiye
106 ğadar sürer. çok ğuzel dūnneç_olur, neşeli olur yani burada dođuzda onda
107 başlar geri on birde biter hēç bi şey annamıyıñ dü_ünden. **SGA: Doğru.** SE:
108 gerçek bağ dokuz da onda doğuzda başlıyi onda geri bitiyi, orda
109 akşamınan_altıda başladı mıydı gece bire ikiye ğadar sürer. hemi de hiş
110 durmadan çalar ela dur dinnenme yoğ. **SGA: Buradaki gibi değil?** SE: deyil hiç
111 osanmazlar da ele oynarlar. **SGA: Peki bu şey kız isteme falan daha farklı mı**
112 **oluyor, Belçika'da hani burdaki gibi.** SE: orada bek ğörücü usulü olmuyo
113 olannar ğız tanışıyı kendileri anneler babalar sōna yapıyıler pek ele ğörücü
114 usulü bek olmuyo fazla yoğ. gerçi bu zamanda yoğ artık kağdı ğörücü usulü
115 olannan ğız_ısderse oluyū isdemezse olmuyū. **SGA: Burda da böyle.** SE: evet,
116 bura da bōle. her yerde öle oldu, ēsgidenmiş_ō bizim zamanımızda. **SGA:**
117 **Ama böyle söz yüzük takma falan?** SE: he tağılıyı, kesiliyī. **SGA: Çeyiz?** SE:
118 evet. **SGA: Nasıl oluyor onlar?** SE: aynı bura gibi oranın_evleri bele üsd_üsde
119 üçer ğatlı, üç ğatlı olıyi, aşşāda oturma salonnar mutvak, bonyo, tuvalet. üstde

120 yatah_odalari hepsini tmden dyn. yirmi otuz_bin _eroya chyi, on_be
 121 tne de otuz burma bilezik taars. **SGA: Amann.** SE: otuz graml. **SGA:**
 122 **Otuz gramlık.** SE: y on_be tne. **SGA: On be tane iyiymi canm.** SE: evet,
 123 bekrsa_alalm orya seni. **SGA: İyiyimi pahalya gidiyormu kızlar.** SE:
 124 eved, gzlar paalı gidiyo. **SGA: Evi erkek taraf mı dyor birlikte mi**
 125 **dyorsun?** SE: erkek taraf dyo, bankaan ckdiriy lana pary,
 126 d_nden sna da ikisi calı calı de, calı calı de. aıll lan_anas
 127 babas. **SGA: Yine kız kendi dyor yani.** SE: tbi gz kendi dyo.

II.4
MAHMUDİYE-Doğanca

Kaynak Kişi	: Şahadet Kaya, 50, İlkokul
Derleyen	: Fatih Doğru, Songül İlbaş
Derleme Yeri	: Yol kenarı
Kayıt Türü	: Ses kaydı
Konu	: Tanışma, eğitim, köy hayatı, köyün tarihi, düğünler.

- 1 **FD: Sizin adınız ne teyze?** ŞK: benimki sâdet kaya, şâdet de sâdet de di.. **FD:**
2 **Saadet Kaya.** ŞK: şâdet. **FD: Şahadet Kaya.** ŞK: kelimeyi şâdet getirecek
3 ölürlen. **FD: O şeklide.** ŞK: o şekilde annemgil öyle gürmuşlar. **FD: Kaya**
4 **değil mi soyadınız?** ŞK: hı evet. **FD: Amca babanız mı yoksa?** ŞK: yoğ benim
5 babam vefât_etti iki_bin beşte. bu bizim şu gömşu. **FD: Hı! Komşu. Doğru**
6 **amcanın soyadı kısa zaten.** ŞK: hē, ramazan kısa. **FD: Sizin yaşınız kaç teyze.**
7 **ŞK: bizimkî yaşım mı elli.** **FD: Elli, köyün yerlisisiniz?** ŞK: ēvet yabancı
8 deyilik. **FD: Bu köyde kimler var etnik olarak, yāni Yörük müdür Tatar mıdır?**
9 **ŞK: var ya bizim bura tek cis mānav mı ne diller?** **FD: Manav mı?** ŞK: hep. **FD:**
10 **Siz de manavsınız öyleyse?** ŞK: he manavız hiç öyle gatğı yoğ 'datar yoğ öyle
11 bi şey. **FD: Köyün ne zaman kurulduğunu biliyor musunuz?** ŞK: ay ben hiş
12 bilmem ki_onu, bizim köy önce köyevleri diyi ordaymış, sōna babamlar burıya
13 taşınmışlar. onu bilmem ki. **FD: Bilmiyorsun.** ŞK: ora taşındı bağ bu dede
14 biliyodur. **FD: Ona sordun hocamız zaten soruyor da. Bu Doğanca adı..** ŞK:
15 hemi dō_anca hemi cōngel İki_tāne ismi var da şimdi dō_anca oldu yāni. **FD:**
16 **Cōngel? Eskiden Cōngel' miş.** ŞK: he cōngel diniliyōdu. **FD: Sonradan**
17 **değışmiş.** ŞK: evet öyle_oldu. **FD: Ne zaman değıştiğini biliyor musun?** ŞK: nē
18 zaman dēişdini ben bilmem ki, yēni deişdi ya ne gadar de_işti bilmem ki
19 tāminen. **FD: Peki neden Doğanca dediklerini biliyor musunuz?** ŞK: onu da
20 bilmem. **FD: Burada doğan çok mu vardı yoksa başka bir sebep mi?** ŞK: ōle
21 deişmiş do_anca. **FD: Ha! Değıştirdiler, anladım.** ŞK: neden bilmiyom. **FD:**
22 **Anladım.** ŞK: şu_ev boş, bu_ev boş bağ bura şe_ırde otüruyo. bağ şu adam da
23 bilebilir bēki, şo ğarşıdaki onnar yine bizden büyük. **FD: Peki, teyze bu eskiden**

24 **yaptığımız yemekler, köye özgü hangi yemekler var? Düğünlerde, bayramlarda?**
25 ŞK: bizim dünnerde ne olcağ tōga diniliyo şöle yörtlu çorba, bũday gaynaniyo
26 da yortlu çorba_oluyo dünnerde_ēn meşur bizim köyün o geçiyo. **Sİ: Nasıl**
27 **yapıyorsunuz?** ŞK: bah varya hani aşurelik bũda oluyo ya onu haşlıyoruz ondan
28 sona yört yapıyolar bõle kesede bi yõrdu alıyolar öle süzekde şiy_olu ya
29 süzdürüyolar onu da şiyinen içine un ğatıyolar bi_tāne İki_tāne yumurta
30 ğatıyolar_çine onu ğarıştırıyolar ğarıştırıyolar et suyu da ğoyolar. onu
31 ğaynatıyolar, ğaynatdığdan sōna üsdüne de nāne oluyo ya biz yarpız diyo,
32 kimi nāne diyo onũ da tereyānan yaşıyolar çorbanıñ üzerene döküyolar işde o
33 oluyo. aşadaki bağ o muğdarın_đanımlı falan yāmur du_āmız_oluyo o_żaman
34 çoğ_oluyo onnar. **FD: Ne zamanlar oluyor bu yemek.** ŞK: mayıs on_ıkide
35 on_üşde oluyo. **FD: Ne yapıyorsunuz o yağmur duası olduğu gün?** ŞK: bütün
36 kıoylüler ya mahmudiyeden falan heP geliyolar şu bizim parğ yapıldı ya orda
37 yemek veriyolar. cāmide duvā oluyo yāmur duvāsı orda dā işde orda dā yemek
38 veriyolar burda. **FD: Ne yemeği veriliyor?** ŞK: işde pi'lavlı et bi de tōga çorbası
39 geri ğalan işde öyle başğa yoğ. yöresel yemēmiz bu. **FD: Bu eskiden beri**
40 **yapılıyor mu yağmur duası, çocukluğundan beri?** ŞK: çoğdan belli oluyü, oluyü.
41 **FD: Çocukluğunda nasıl oluyordu, teyze yağmur duası?** ŞK: teyzesi
42 mezārıñ_orda_oluyödu esāsı aporlelennen halılar falan seriyölardı,
43 orda_oluyödu sōnadan de_ışdi medenileşdi ya öyle oldu yāni şimdi
44 ođuluñ_āsında veriyolar yemē. duvāyı orda yapıyöduğ mezarlığda. **FD:**
45 **Çocukken başka neler yapıyordunuz köyde, kalabalık mıydınız?** ŞK: kıoyde
46 oyn..eveli yedi kışiydik babam_ıfāt_itti, altı kışıye indik ondan sōna işde
47 kıoyde nolcağ ğoyun sāyoz peynir_alıyos salamur peyniri, tereyā alıyos başğa
48 ne var kıoyün. **FD: Çocukken oyun falan oynamıyor muydunuz?** ŞK: āmañ nē
49 oynıcas, vallā oynuyoduğ yağar topu falan oynuyoduğ. **FD: Yakar top. Başka?**
50 ŞK: doğuz daş ismi doğus kiremit diniliyodu ya oynardığ. **FD: Dokuz taş,**
51 **dokuz kirin.** ŞK: hē, ondan sōna başğā da bu. **FD: Bunlar.** ŞK: oğulda ne biz hiş
52 gün görmedik ki_erken gelmişik dünyāya. **Sİ: Okula gittin mi teyze sen?** ŞK:
53 ilkoğul mēzunuyum, bēşten burda çığdığ, şimdi taşımacılı oldu mahmudiyeyē
54 gidiyolar. **FD: Kaç öğrenci vardır giden Mahmudiye'ye buradan taşımalı**
55 **eğitimle?** ŞK: bayā var, om_beş yirmi ğadar gidiyö, bi dolmuş, dolmuşnan.

56 **FD: On beş, yirmi kadar. Anneanne, babaanne ile beraber mi yaşıyordunuz?**
57 **ŞK:** yoĥ_anneanne baba_annem aşşadaydı. biz güççükgen_öldü babaannem
58 de dedem. **FD: Allah rahmet eylesin.** **ŞK:** āmin_hepsi öldü. **FD: Böyle masal**
59 **falan anlatmazlar mıydı hiç size?** **ŞK:** masal şu bu aĥā bunun_ĥanımı çoĥ
60 biliyodu, annatıyodu ya diye şimci hiç özümdede galmıyı adı. **FD: Hiç yok mu**
61 **hatırladığın şöyle, şiir, mani, türkü, masal.** **ŞK:** onnarı hiç bilmiyos. **FD: Değişik**
62 **şeyler.** **ŞK:** ı ı öleleri bilmem. **FD: Bak benim babaannem anlatırdı gö denizler**
63 **diye ben hala biliyorum onu.** **ŞK:** hā annem bilmez de burdaki baĥ
64 onun_ĥanımı çoö güzel annatıyodu amma. **FD: Hanım yaşlı mı?** **ŞK:** öldü, he
65 yāşlıydı. bizim burda yāşlı pek galmadı. bizde masal annadan pek zor. bi kere
66 dā biri geldi böyle siziĥ gibi da aşşada biz oturuyoduĥ masal, biz masal filan
67 hiç bilen yoĥ. yoĥ yāni. işde bu başĥa geşlimiz geşdi yaşlandıĥ. **FD:**
68 **Estaĥfurullah. Sİ: Yaşlı deĥilsin ki sen.** **ŞK:** deil miyim? niye? **Sİ: Genç**
69 **görünüyorsun.** **ŞK:** ölē mi? baĥ çalışa çalışa ölüyöz be aĥşamaca. **FD: Ne iş**
70 **yapıyorsunuz?** **ŞK:** e sabah gaĥıyöz goyun vār, dana vār, inek vār, a_ıllar
71 süpürüyöz, ahırları süpürüyöz, iş çoĥ. goyun sāyöz. **FD: Allah kolaylık versin.**
72 **ŞK:** ramazan geliyor nāpacaz baĥalım, oruç geliyō. **FD: Nasıl şimdiki**
73 **ramazanlarla eski ramazanlar fark var mı?** **ŞK:** yoĥ be āynı. **FD: Aynı mı?** **ŞK:**
74 he dēişen bi şey yoĥ. orucu dutuyöz_ışde yata ĥaĥa. köyün işi milled ramazan
75 geliyo diyi hızlandı mahsüle. /... / **EB: Türbe nerede? Türbeye gidelim biz.** **ŞK:**
76 türbe var_ya şurdan şu yolnan gitcēniz bi kōşe var o yol sizi dōru hiç bi yere
77 sapmadan yōlu ĥoterir size. **EB: Siz yerlisi misiniz?** **ŞK:** ēvet. buranın
78 yerlisiyiz. **EB: Manav mısınız Türkmen misiniz?** **ŞK:** yā manav oluyo hiç başĥa
79 ĥātĥı yoĥ tek, hiç kürt falan yoĥ. **EB: Ne var başka burada?** **ŞK:** burda nōlcaĥ
80 kimse ĥālmadı kimi_öldü kimi gençler ş_çere gitdi, esgişērde çoĥ, yāşlılar da
81 öldü bizim gibiler ĥaldı işde. **EB: Şimdi biz muhtarın evine gidelim de oradan**
82 **da türbeye gidelim.** **ŞK:** gidin muhtar şu arada, ben ĥösderttim. **EB: Kim yatıyor**
83 **türbede yatan kim?** **ŞK:** uzun dede varmış. **EB: Kim?** **ŞK:** uzun dede. **EB: Uzun**
84 **Dede.** **ŞK:** iki tāne. **EB: İki tane mi?** **ŞK:** birisi şōle duruyō da birinin_çüsdü
85 ĥapalı.

II.5
MAHMUDIYE – Topkaya

Kaynak Kişi	: Döndü Şimşek, Mustafa Acabay, 75, İlkokul
Derleyen	: Erdoğan Boz, Fatih Doğru
Derleme Yeri	: Bahçe
Kayıt Türü	: Video
Konu	: Tanışma, eğitim, köy hayatı ve geçim kaynakları.

- 1 **EB: Sabah kaçta kalkarsınız, akşama kadar ne geçirirsiniz?** DŞ: bi ğahıyoz yatā
2 giresiyecē iş. **EB: Ne yapıyorsunuz, sabah kaçta kalkıyorsunuz?** DŞ: sabah
3 ğahıyoĥ, yüzümüzü yıĥıyoĥ, ateşimizi yaĥıyoĥ, çayımızı demliyoS, ineglere
4 gidiyoS, yem viriyoS, sāmıya, çobanı doyuruyos, ekmāni ğuyyoS, ğıra gidiyo.
5 ondan sōna südleri hazırlıyoS, süd gidecekse bişecekse, ĩsannarı doyuruyos,
6 südleri bişıyo, ōlen yemā geliyo tek tek çoban ğırdan geliyo, ğoyun çobanı.
7 günümüz ayaĥda geçıyo yāni....: ineg çobanı_ayrı, ğoyun çobanı_ayrı. DŞ :
8 ōle herkezin ğorevi_ayrı. **EB: Sonra?** DŞ: e ondan sōna onnarı doyurduĥdan
9 sōna yōrduĥu mayala, ōlen yimāni yap. ğırdaysan ona ekmek bişir ğonder,
10 yimāni. hiş durma yoĥ. dinnenme nedir yoĥ. **EB: İkindiden sonra ne**
11 **yapıyorsunuz?** DŞ: ikindiden sōna... baĥ o dede yēmeg_ıstıyi yimāni
12 gen_aynı ğorevimiz. **EB: Akşamı?** DŞ: aĥşamaca tābi iş..bāçeye gidiyorum
13 orda çapayımış, sulamayımış bāçem var. durumuz yoĥ siz_ĭ sātli gidiyoĥuz
14 sātli geliyoĥuz. **EB. Merhaba, merhaba dayı, nasılsın iyi misin? Dayı otursun**
15 **şöyle de./... /EB: Adınız neydi sizin?** MA: musdaya_acabay. **EB: Mustafa?**
16 MA: hacabay. **EB: Mustafa Hacabay, yaş kaç?** MA: yetmiş beş. **EB: Maşallah,**
17 **okul okudunuz mu?** MA: oĥuduĥ.**EB: Kaça kadar okudun?** MA: ilĥoĥul. **EB:**
18 **Sizin zamanınızda okul var mıydı?** MA: varıdı. **EB: Daha önce üçe kadar**
19 **okutuyorlardı değil mi?** MA: hē esgiden bizden_ıvel üçüdü evet. **EB: Sonra**
20 **sizde mi beş oldu?** MA: hē bizde beş_ıldu. **EB: Peki önceden babalarımız nasıl**
21 **okumuştı?** MA: onnaĥ hocalar oĥutmuşdu işde esgiden. esgi türkçe, yēni
22 türkce. **EB: Öyle mi! Peki, babalarımız ne diyorlar onlar kitap defter buluyorlar**
23 **mıymış o zaman?** MA: hocalar oĥurdurmuş köy hocaları, esgi türkçe, yēni
24 türkçe, babam da bilirdi yēni türkçe, esgi türkçe. **EB: Sonra sizde beşe mi**

25 **döndü?**MA: bizē..bizdēñ_levli üçüdü üşden sōna beş_oldu, evet. şü hem
26 gēzen öretmen verdiler bize işde o esas_öretmen bizi beşe ğadar_çohutdu. **EB:**
27 **Peki dayı, bu köyde çobanlar var hayvan güdüyorlar. Eskiden çobanlık nasıldı**
28 **hiç yaptınız mı siz zamanında hiç çobanlık yaptınız mı?** MA: yabdıñ. **EB: Peki**
29 **çobanlıkta mesela başınıza bir iş geldi mi? Mesela bir kurt geldi mi, bir hastalık**
30 **oldu mu? Var mı hiç başınızdan böyle bir olay geçti mi?** MA: oluyo işde ğurt
31 murt gelişe, canavar filan hayvanı yirdi yāni. **EB: Ne yapıyorsun peki o zaman?**
32 MA: ölüyo yiyo işde hayvanı, yiyo yāni. **EB: Peki hastalıkta?** MA: hasdanırsa
33 keseriz canım. **EB: Ne hastalıklar oluyor hayvanlarda çoğunlukla?** MA: hı? **EB:**
34 **Ne hasatlıklar oluyor hayvanlarda?** MA: şişer, ot ze_ırlı ot yir 'şişer, hasdalanır,
35 ondan sōna ğarnı 'şişer çalışamaz onadan sōn keseriz yo_ut da mundar_ölür bi
36 şeler olur. yabdıñ yani çobannıñ filan. **EB: Peki, eskiden ta eskiden babanız**
37 **anlatırdı belki komşuluk nasılmış işte o zaman?** MA: ğomşuluñ annaşma yāni.
38 **EB: Nasılmış yani?** MA: ğomşuluñ nası_olur işde aha heb böyle işde
39 annaşırınñ yani ğomşularnan, evet. **EB: Onlar, eskiler diyorum sizin**
40 **zamanınızda küçük çocukluğunuzda nasıl oyunlar oynardınız? Çocuk oyunları**
41 **var mıydı?** MA: olma mı yā. **EB: Neydi mesela?** MA: e işde oynar iki_üç
42 çöcuñ bir_olur oynardıñ. **EB: Hangi oyunlar vardı?** MA: saklambaj_oynardıñ,
43 ēlence oynardıñ bilmem bi şileğ oynardıñ yāni çocuk oyñu. **EB: Peki, şeyler**
44 **nasıl şimdi çiftçinin durumu nasıl?** MA: pek_ı dıl ābi be. **EB: Nasıl iyi değil**
45 **yani?** MA: yav mazot bālı, ondan sōna ğübre bālı. **EB: Eyvah, başka?**MA:
46 maşsül ucuz. cenābı_allah... ğurağ pek_ı dıl yāni gidiş. borşlandı melmeket,
47 borşlu yāni. **EB: Sağlığınız nasıl iyi mi sağlığınız?** MA: yā iyim_ışde ayağlarım
48 bozuldu. **EB: Niye?** MA: yel geldi. **EB: O ne demek yel geldi?** MA: romatisma
49 romatisma dohtulağ domatisma diyo. domatisma_astalī yani. he yani ısıcāğları
50 sevyiür yāni. so_ü sevmiyor. siz nerden geliyoñuz? **EB: Biz Eskişehir'den**
51 **geliyoruz. Böyle yaşlı amcalardan eskileri öğreniyoruz. Eskiden hayat nasıldı.**
52 **...: sen nirelisin dayı, esas memleket?** **EB: Eskişehirliyim.** **...: neresinden?** **EB:**
53 **Bağlar'ın Yeni Bağlar mahallesindenim.** MA: ha bilirim yeni bāları. DŞ: gene
54 de köyiñ vardır anneyiñ babayiñ köyiñ vardır. **EB: Var, Seyitgazili' yiz biz.** **...:**
55 **hah hangı_köy?** **EB: Biz muhaciriz Seyitgaziliyiz. Çukurca Köyi.** **...:**
56 **çuğurğuyulu musuñ?** **EB: Çukurca, Yazılıkaya'yı biliyor musun?** **...: hē.** **EB:**

57 **Yazlıkaya'nın hemen yanında.** ...: tamām. /... /EB: **Dayı eskiden şey nasıldı,**
58 **köy odaları var mıydı?** MA: varıdı. EB: **Misafiri nasıl ağırlardınız?** MA: iki
59 dene köy_odası vardı burda. meselâ arabaynan gelillerdi, hayvan_arabasıynan
60 yānī atınan eşşēnen onnar galırdı burda. bi şīler satallardı, yiyecek, giyecek
61 meselâ alırdıh. sayīb_olursa meselâ oda sāybi baḥar oda sāybi baḥmassa biz
62 yimek filān verirdik. adam_orda yātardı hayvannarına baḥardı ğor giderdi.
63 şindi yoḥ. EB: **Yok değil mi şimdi?** MA: şindi yoḥ. EB: **Yani misafir geldiği**
64 **zaman köy odasında bakardınız, şimdi bitti.** MA: evet, öyle olurdu. ...: yav baḥ
65 şindi ben sā bi şī söylim bu köye gelen gece gündüz açılıda kimse ğalmaz. MA:
66 ğalmaz cānım şindī gene ğalmaz. EB: **Şu anda var mı köy odası gene?** MA:
67 yoḥ. bitdi artıh ...: esgiden gelülardı yāni burīya bi şeler satmıya gelüyüdü
68 ğalıyödü hindi gelen yoḥ köylü. EB: **Diyelim çıktım geldim ben kim bana**
69 **bakacak?** ...: abi kim boşsa baḥar. hangi ğapıya varısaḥ var burda yalnız ğapıyı
70 açılı_ossun. MA: kim_olısa ğabül_ıder yāni. ...: ğışın burda beş_ḥāne ğaliyī.
71 EB: **Kışın beş hane kalıyor.** ...: ekin_ekildi mi beş_ḥāne ğalır. EB: **Siz gidiyor**
72 **musunuz?** ...: herkes şēre gidiyo. EB: **Eskişehir'e.** ...: biz demirbaş burda.EB:
73 **Ha siz demirbaşsınız.** ...: biz gidemezik. çünkü hayvancılıḥ yaPdımız için
74 gidemüyüz. bu benim ğayınpederim. EB: **Kaç çocuk var dayı?** MA: iki. EB:
75 **Birisi bu yenge.** MA: birisi yinge bi de ğız. ...: biri mefāt_ıtdi üş deneydi de...
76 üş dene ölu var izmirde baḥ gelib hic yardım_etmiyolar. EB: **Köye gelmezler**
77 **ya, dönmezler artık.** MA: gelmezzer. EB: **Şehrin tadını aldın mı kimse gelmez.**
78 DŞ: e unnar oralı böyüdü burıyı geliP de uyum sālār mı iş yapar mı? ilkoḥulu
79 orda başladı, dörd yaşında çocuḥ burdaḥ gider de köye geri döner mi? dörd
80 yaşındaydı burdan gitdinde. EB: **Öyle mi? Niye öyle küçükken gitmişler.** DŞ:
81 berāberī çalışmıya gitdiydiK_orḥanna onnar iş buldu herkeş hayatını ğurtardı
82 çalışıyolar. ... : bis_sürünüyos. /... / MA: tā başğa bi şey diyoḥ mu ğardaş? EB:
83 **Allah razı olsun sağ ol.** MA: ne sorarsaḥ sor. FD: **Bildiğin masal var mı?** MA:
84 masal mı? bek masal bilmem. FD: **Bilmez misin, eskilerin anlattığı böyle savaş**
85 **hikâyeleri falan.** EB: **Dede hiç şiir miir yok mu öyle deyiş filan yok mu hiç?**
86 MA: ben ēle şīlernen ūraşmadım ki. ...: heb üniverste de mi oḥuyonuz?FD:
87 **Tabi....:ğaçıncı, bölüm?FD: Türk Dili ve Edebiyatı. Araştırma görevlisiyim. EB:**

- 88 Bu bitirdi bunlar benim öğrencilerim bu yüksek lisans öğrencisi bu doktora
89 öğrencisi. Bunlar geleceğin hocaları olacak inşallah.

II.6

ODUNPAZARI – Aşağıcağlan

Kaynak Kişi	: Gülnazik Gedik, 86, Okuma yazma bilmiyor
Derleyen	: Semra Günay Aktaş
Derleme Yeri	: Ev
Kayıt Türü	: Video
Konu	: Tanışma, eğitim, köy hayatı, yemekler

- 1 **SGA: Adın ne teyzeciğim?** GG: gülnāzik. **SGA: Soyadın?** GG: gedik. **SGA:**
2 **Kaç yaşındasın?** GG: yaşım seksen_altı. **SGA: Seksen altı, okula gittin mi hiç?**
3 GG: hemen şöyle bir_ay ğadara. **SGA: Niye öyle oldu?** GG: öküz gütdürdüler
4 eveli ne vardı. öküzlerimiz vardı öküz gütmıye giderdim. ele bi_şiy gömedim
5 ki. ğafam man ğafa ama ğulağlarım duymuyo, gözlerim ğara duman. bi bu
6 yanna yatıyım bi bu yanna. **SGA: Bir ayda öğrendin mi okuma yazmayı?Okuma**
7 **yazmayı bir ayda öğrenebildin mi?** GG: acık büyük harfleri biliyom, güççükleri
8 bilmiyom. **SGA: Tutturuyor musun birbirine?** GG: hē büyük hafleri şeyle
9 gözüüm_ımarğ_ıderse şıydiyom onu olmazsa bilmiyom. **SGA: Kaç çocuğun**
10 **var?** GG: beş, üç ğız iki olan. beş deneler. **SGA: Senin çocukluğunda köy hayatı**
11 **nasıldı bana anlatır mısın?** GG: he? **SGA: Senin çocukluğunda köy hayatını bir**
12 **anlatır mısın?** GG: aman ben ne diyom sañā āşamdan zabağı yidimi unuttum.
13 **SGA: Niye öküz güttüğünü hatırlıyorsun.** GG: ne ānadıyım. ēvelden ō tallalara
14 giderdRk, dźrmžh ēekerdRk, ekin biēerdRk, evelki hayat hayat mzydz yavrzm.
15 zındi hayat. nasz gezdı gezlRmız bilmiyoğ. ğzrlarda, darlalarda. zındi ne var
16 gelinner ğapzya ēzkmzyo, zřāt güzel. makine çamaşırı yıkıyo, makine evi
17 sübürüyo, bılaşı yıkıyo. şindi hebisi makine. o bizim çekdiklerimiz geşdi, 'vāy.
18 **SGA: Bu köy ne zaman kurulmuş biliyor musun?** GG: bilmiyom_mallāğ
19 yavrum. **SGA: Peki köyün adı nereden geliyor?** GG: çālan dirler ben başğa
20 bilmiyom, hē. burıya çālan dirler, ğaşda ğuruldu ğaşda bilmiyomķunā ne
21 biliyim. benim_annem buralı deyilimiş annem duvançayırdanımiş, 'eveli
22 arab_ören dillerdi şindi duvançayır diyolar, annem_ordan gelmiş. bilmiyom
23 buranın ne oldunu. ..babamburadaymış. yonanorayı batırmış arab_öreni,

24 yıhmış, yakmış üş dene mavasa gömuşlar yonannar arab_örenniler de onnarı
 25 öldürüyolar gāvırı vay sen bunnarı öldürdünüz diyin arab_böreni yaşıyo ça'tır
 26 ça'tır yaşıyo. dā anam_ānadırdı. anneminen annesi burıya geliyolar.
 27 dedeminen aħrabalarımış burda işde anneme babamı alıyolar. **SGA:** Dede
 28 yaşıyor mu? **GG:** yōh yōh, otuz_altı sene oldu dede mefāt_ideli. **SGA:**
 29 **Çocuklar küçük müydü o zaman?** **GG:** güççüdü. **SGA:** **Nasıl büyüttün de?** **GG:**
 30 ikisini ben_éverdim. iki gızınan_olanı o éverdi, allah var. o sâyıdı. o
 31 mefād_edince berikiler güççüdü onnarı da ben_éverdim. **SGA:** **Zor olmadı mı**
 32 **çocukları büyütme, yalnız büyütme zor olmadı mı?** **GG:** zor_olmaz mı?
 33 zor_olmaz mı? zor zor zor. ne diyom işde ya. a beyle bekár dutardıħ bekáranan
 34 barabar tarlalarda, yā zor_olmaz mı? arabanın_altına salcaħ ğurardıħ
 35 çoçuħları sallamıya uyusuħ diyi. neler çekdik şindi rātlik emme ne ğıymatı var
 36 biz_öldük yürüyemiyom_idemiyom. **SGA:** **Dizin mi ağrıyor?** **GG:** dizlerim
 37 burdan bu yanı dutmuyo hiç bazen yıhılıp gidiyom. aylā yazıħ didim
 38 yazmadılar. **SGA:** **Niye?** **GG:** yazmadılar, ne deyim. adamım yoħ ūraşacaħ.
 39 çoçuħlar da anca şeynen. **SGA:** **Tamam teyzeciğim sağ olasıñ. Ağzına sağlık.**

II.7

ODUNPAZARI-Türkmentokat

Kaynak Kişi	: Fikret Özdamar, 70, Okuma yazma bilmiyor
Derleyen	: Erdoğan Boz
Derleme Yeri	: Yol Kenarı
Kayıt Türü	: Video
Konu	: Tanışma, eğitim, köy hayatı, düğünler

- 1 **EB: Adın ne teyze?** FÖ: fikret. **EB: Soyadınız?** FÖ: özdamar. amma yarın
2 gaydedip de. **EB: Yok yok, biz hocayız üniversitede.** FÖ: hani böyle bi şeyli
3 yok. **EB: Yaş kaç?** FÖ: yetmiş. **EB: Öğrenim durumu, okul var mı?** FÖ: yo yo.
4 okul moqul yok da. kendim sōnadan òrendim yeñi yazıyı, esgi yazıyı bilmiyom
5 kıoyümüz çoğ iyi bi yeridi yeşilli varıdı. **EB: Öyle mi?** FÖ: verimi arpa budadı,
6 pancar, ileşber herkeş işinde gücünde. iyilik gözellik emmá. nesil nesil deñiştı
7 büyük güççük. **EB: Kötü mü?** FÖ: deylil, deylil de tábı gençler daha bi türlü. **EB:**
8 **Eskiden daha güzeldi saygı.** FÖ: ā, evelki nerde. **EB: Nasıldı evvelki, nasıldı**
9 **anneye babaya karşı saygı?** FÖ: eveli mi? hindi bu cāmiden cōmāt gelirkene
10 e_er gücānda çocuk varsa ğar_olsun onu orıya saplıyan, otutduruyan orda
11 ğaliyi. ba_ıra ba_ıra büyük gelirse. onu orda ırayan o büyük geçıyi bi on adım
12 ğadarı ondan sōna gidip çocūnu alıyan. fırından ekmek getiriken, ğoluında
13 ğuran varıkan bunnar hep sayğıdaydı hindi bitdi. **EB: Ana babaya karşı şimdi**
14 **nasıl?** FÖ: işde dēyem ya sayğın sayğıydı. ana babayıñ yanda ekmek de
15 yemeyiñ. nişannı oldunñu görüşme bilmiydiñ ğonuşma bilmiydiñ. saqlı dēy
16 örende. görücü üsūlu, verirsen varyıdiñ ben on yaş böyü_e vardım ğocamda.
17 **EB: Siz bu köyde mi doğma büyüme?** FÖ: dōma büyüme bu köylü. **EB: Görücü**
18 **usulü mü nasıl evlendiniz?** FÖ: görücü usulü, evlendik e verdi. başımızda gine
19 hindi biyaz namaz çarı, o_zaman bi ğara örtme iki metre zabānan dōru
20 yolmıya. ğaynına geliyi bi iki buçuk lira veriyi elini öpiyen haydi yolmaña,
21 çapıya. hindi nerde pastayman, nikañınan, çuqulataynan, yok yok onnar bizde
22 şindi. **EB: Öyle mi yok mu o zamanlar?** FÖ: o geşdi. bizim günümüz emme ne
23 mutluyduq ne datlıydıq, saqlıydı, gizliydi utana utana. **EB: Kaç aile**
24 **otururdunuz bir evde? Bir avluda?** FÖ: on kişi de oturuyduq, bi avlıda

25 oturuyduğ da. bi evde yedi t̄ane bi annemiñ vardı, yedi t̄ane eltisiniñ biriniñ
 26 vardı, yedi dene ā bunnarıñ varıdı amca çocūyuk. akşam_ oldu mu ilk başa ğız
 27 babayıñ yatanı seriñ, yer yatağ, sıradan yatardığ. eli geçen yatardı babadan
 28 h̄ariç. abla ğardeş sıra sıra sıra. gelin oldu mu ğayınbabañ yatmiyinci
 29 yatmiydiñ, çorabını çekiydiñ, yā t̄abi. ğayfeden geliydi beklıydiñ, öyle
 30 ğocanınan hahihi hihhi yok. eviñe git. diyem ye işde nişannañdıñ nı ğocayı
 31 görmek yok, nişannını. ğörüşebiliseñ ğörüş ğörüşemezseñ ğadere boyun
 32 eyecēñ. **EB: Kaynanalar nasıldı o zaman kötü müydü, ağır mıydı?** FÖ: e demek
 33 ki ğorğarımışık çocūk ğocamız on yaş böyük s̄ati varmışık bi ğoca adama.
 34 atılma, ayrılma, maħkeme, candırmadan ğorğuyduñ ben kendi ğızım üç kere
 35 maħkemiye çıkdı, yine de aynı mutlu geziyi. hindikilere bi şey diyemiyen ki,
 36 zamāne kötü. çok deñişik bi zaman amma böyle gidiyi millet_alışdı kimsiye bi
 37 şey diyemeñ. ben şe_ırde oturiyam burda da evim var. dā şonuñ s̄ahibi hacı
 38 yenge dediye sen dedi kürtlere eve satarmışın dedi, satıydım caydım dedim.
 39 eyer bi sat dedi çocūmuñ çocūmuñ çocū torunumuñ torunu ilkin ben küfür
 40 edecēm dedi buyur. torunumuñ torunu köve yabancı sođmasıñ diyi amma saten
 41 edrafımızi tarlalarmısı kürtler_aldı. kürt_olmaynan, m̄acir_olaynan
 42 kürt_olmaynan adam ne etdi e sen al diyem ben alamam o parıya almazsañ
 43 beñe ne m̄ani oliyañ. hani torunumuñ torunu küfür ediyi hindi. etdi bunu da
 44 beñe etdi. bişiy diyemiyen ne diyim. benim ölüm yok olana da diyemem eli
 45 beļāya girer. bizler esgi hadi, bi şey demedim allahından bulsuñ dedim. ne
 46 diyim allah biliyor. hañı k̄ömüz çok_ıyi çok güzel sayğısı sayannar gine sayyı,
 47 saymıyan da aynı dedim gibi pas geçiyi. o her yerde var. **EB: Şey var mı köyde**
 48 **yatırdır, mezardır?** FÖ: yō yō yō, bizim köyde yoğ. **EB: Hıdrellez nasıl olurdu**
 49 **zamanında?** FÖ: hıdrellezimiz dē şorda bi dā var. a ğıt ğörünüyü şo
 50 otlarıñ_arasında orda bi ācımız varıdı, biz çocūduđ onuñ_altında bi çeşme
 51 varıdı oña gidiydik bi ip b̄alıydığ o tekgiye çıKıydık niyet. **EB: Tekke var**
 52 **mıydı orda?** FÖ: tekge varıdı, tekge diyek işde biz yāmur duvasına, orıya ip
 53 b̄alıydık, āmin āmin bi āmin duva ediydik. allah da veriydi. şu ğız öyle
 54 ğayıt_aliyi, alsın. **EB: Sonra?** FÖ: yemek yidik, böyükler pilāv döküydü
 55 bişiriydi ordan da ğülüş çiriş geliydik. **EB: Ne oyunlar oynuyordunuz?** FÖ:
 56 çocuđluđ t̄abi çocūduđ. hıdrellezimiz oluy da ođul_avlısında. /.../ FÖ:

57 tam_adamına dek_ geldi biliyeň mi, iyi tám yerine emme benim bildim böle
58 varısa bi hani bi hatā, hakāretlik, kötü aynı bu devir devir. harman sürüydük
59 düvennen, yabā, aqdarma, aya, tınaz savurma, saman bunnar ileşberidi. bitdi
60 bitdi bitdi. **EB: Hayvana nasıl bakıyordunuz o zamanlar.** FÖ: bakılıydı yō,
61 şeyimiz vardı davarcımız vardı o güdüp getiriydi, çoban. āşamda. **EB: Evde iş**
62 **olmuyor muydu sağmadır?** FÖ: demek olmazımış çocuklara gördük o onu
63 bakardı o oña bakardı kendi kendine böyürdü. hindi beberon mu var çocuklara
64 aha bu dülbentin ucuna icik ekmānan şekeri çine ver āzına āşamaca yarısı
65 yırtılır yarsını yir esgilerden. hindi beberon var, süt var, mama var öleymiş.
66 kendi işini kendi görüdü evvelkiler. **EB: Nasıl koyun sağar mıydınız, inek**
67 **sağar mıydınız? Nasıl zor olmaz mıydı?** FÖ: alışkana hiç olmazdı. **EB:**
68 **Çocukken oynadığınız oyunlar var mıydı? FÖ: olmaz mı? EB: Neydi o oyunlar?**
69 FÖ: aha kül kül. gider_iki potekel gābū iki de gāzoz gāpā bulursaň yāmur suyu
70 bulmazsaň anamgilin yalaqlar_ olurdu duru su oña batırır batırır bulaşık
71 yıkardık, külden de bi ev yapardık. bizim bi dedemiz vardı yoqa da satılmış
72 dede gızim misafir_ alırmısınız? buyur dede, buyur, gel hoş geldiň hoş geldiň o
73 dedeynen ala küllā oynar gezerdik işde. o da ikindinden gelirdi. ...: batlan babıç
74 deriz iki gişi gārsılıklı oturur. ayaklarımızı böyle birbiri üsdüne gör böle, onun
75 üsdünden gelen_atlar, gelen_atlar deyen ebe olur o oturur. o geçerken deyerse
76 o oturur sen atlarsıñ öle. FÖ: işde oyunculuğ sobeli, mendil_ oyna işde ip_atla
77 aha bu çayırlarda günnerimiz geçerdı. ...: gıncırağ gurulurdu esgiden. **EB: Ne**
78 **kurulurdu? ...: gıncırağ derler. EB: O ne?...: şey şimdi şu parklarda var ya,**
79 **datdaravallı gibi içine oturuyolar, önu böle āşdan yapallar böle bi de böle bu**
80 **gadarı şurasına oña bü.. bi tarafına biri biner, bi tarafına biri ayānı yere**
81 **vuruşsun döne döne döne bi biri vurur ayānı yere bi biri vurur.** FÖ: çarpışan
82 sancaqlar gibi havālı havālı uçarsıñ öle döner. /.../ FÖ: davulımız cumādan
83 gelirdi. **EB: Nasıl yani?** FÖ: üç gün dūn_ olurdu. **EB: Davul var başka ne vardı**
84 **yanında?** FÖ: cumā gelirdi, cumartesi, pazar_ olurdu. yemek tabi başlardı. **EB:**
85 **Ne yapardı burda en çok Türkməntokat köyünün yemeği neydi?** FÖ: tarhana
86 çorbası, gāynadılmış patetisden yemek, üzüm hoşafı, bulğur pilāvı eveli. ondan
87 sōna ev_ekmē tekne tekne ēekeller iki gün ekmek_ edeller dūn_ekmē. **EB:**
88 **Var mı tekne ediyor musunuz?** FÖ: tekne ediyler, eden ediyi, edmiyen aha

89 böyle hazır pideyi getir tamam. tadı yok tuzu yok şimdi. **EB: Fırınlarnız var mı**
90 **avlularda?** FÖ: var var. benim de var kendimin ben yokarda oturiyam da
91 amcamın ğızı buña davete geldim. /... / **EB: Fırınlarda herkes kendi teknesiyle**
92 **mi geliyor?** FÖ: tabi. **EB: Ne yapıyor?** FÖ: şimdi löbet_alıyo biraz o ediyö
93 onun_ardından bi iki kişi bir_olup biz ediyek onun_ardındañ siz ediyeniz
94 sıraynan ediliyi. **EB: Peki bu fırının sahibi yok değil mi?** FÖ: yok.**EB: Köyün**
95 **ortak malı yani?** FÖ: köy fırını da oliyi maħalle fırını da oliyi, ev fırını da oliyi.
96 **EB: Peki yakacak nereden alıyorsunuz?** FÖ: saman saman. saman çikek samanı
97 ö duman at..**EB: Onunla pişer mi?** FÖ: bişer sac samannan bişer biz samannan
98 bişiriyek. bizim odun fırınımız yokdur öle. odun fırını da mācirlerde, yaķar
99 yaķar yaķar közü bi yeriye çeker seydiğazide gördüm ben. **EB: Evet**
100 **Seyitgazi’de vardır.** /... / **EB: Nasıl saman, güzel olur değil mi o ekmeği**
101 **yemek? Olsa da yesek ama yok.** FÖ: eveli sarı būdaydı heb iřleri amanin,
102 ne_deller? gidiler mi onnar. onnar süte gidiyeler. **EB: Akrabalık komşuluk**
103 **nasıldı eskiden?** FÖ: iyi iyi aķrabalımiz heç sökülmedi bilmiyem ben bunnarı
104 ben böyütdüm. **EB: Öyle mi?** FÖ: ē dāħā bunnar torunnar iyiydi. kendi
105 kendimize aylecek. **EB: O zamanlar daha güzeldi değil mi o akrabalık,**
106 **tutkunluk vardı değil mi?** FÖ: tābi tābi, hemi nasıl. hindi bizim_çin iyi
107 ğonřulūmuz aķrabalımız kövümüz_iyi öle bi zerhoşumuz, hırķızımız
108 köyümüzde yok. dōru dōru. herif iđer dūn_idermiř řōrda iki ğadeh iki ğün
109 neyse bi ğün geçer gider duymaz bile kimse. /... / **EB: şimdi düğünler bir saate**
110 **indi.** FÖ: ğün bile de_ıl he bi sāt. **EB: Bir saat, şimdi bir saatte gidiyorlar.** FÖ:
111 iki sāt sōna da boşaniylar. **EB: Öyle mi?** FÖ: e öyle oluyo, ne_olecek. şimdi bi
112 sātlik dü_ün_ olur iki sāt sōra boşaniyeler. /... / ...: benim_anam altı tāne
113 görümceni_çine gelin_olmuş. bi tāne babam altı tāne görümce. FÖ: he
114 maşalla tā da sağ ğurban_oluyum ben aħā onun hatirine şöyle nası öliyem
115 yolına. her bayram, ramazan heç aķsıtmam ğandillerini. ...: segsen dōrt yaşında
116 ğayınbabası ölesiye hiç ğonuşmamış_annem. FÖ: he bi de söylemezlik vardı.
117 /... / FÖ: onnar da eyce ğali asılı_asılı şeyisi, tarihi eseri_ asılları yaşlılar,
118 köyümüzün hocasıydı. zahit_emmim de öleydi işde. /.../ **EB: Allah razı olsun**
119 **teyzelerim, çok bilgi aldık sizden.** FÖ: bu ğadar benim bildim mēr başğa da he
120 olur güzelidi, geçim_iyiydi, uyumsālaniydı. e hindi de ğenşleri_uyumundan

121 gidiyen biz de õrendik geşlî ğocalî, hē zaman zamāna uymassa sen zamana uy,
 122 geçim_olmaz. ben şe_ırde de durıyam burda da durıyam, şe_ırdeydim dün
 123 geldim. **EB: Yazları buradasınız galiba, yazları burayamı geliyorsunuz?** FÖ: işde
 124 õle geliyem gidiyem, bayram şeyiñe ğadar durrum, sekizinci ay çıkdı mı
 125 giderim. **EB: Allah razı olsun. ...: niyetli misiniz?** **EB: Tabi.** FÖ: ben de ...de
 126 niyetliyim **EB: İftara çağıracaksınız ama iftara kalamayız.** FÖ: nāsib_olur
 127 ğalarsıñ allām yavrum. sav_oluñ allah rāzı ossun. siz nerdesin sen nesıñ
 128 yavrum? **Sİ: Yozgatlıyım ben.** FÖ: yozgat amā fadimemiñ köyünden. meḥtab
 129 var bi, yozgatıñ_çinde mi da o_adar uzağ yoldan gelmişiniz yavrum. **EB:**
 130 Öğrenci bu. FÖ: ha õrenci. ābimiñ torunu da õretmen orda da annesi yerleştirdi
 131 geldi yozgatdaydı tokadıñ içine yerleştirdi...

II.8

ODUNPAZARI/ Yahnikapan

Kaynak Kişi	: Şemşi, 80, Okuma yazma bilmiyor
Derleyen	: Semra Günay Aktaş.
Derleme Yeri	: Bahçe.
Kayıt Türü	: Video
Konu	: Tanışma, eğitim, köy hayatı, düğünler

- 1 **SGA: Adın ne teyze?** Ş: şemşi. **SGA: Şemşi.** Ş: şemşi. **SGA: Kaç yaşındasın**
2 **teyze?** Ş: yetmiş mi kaçsa bilmiyom. **SGA: Yetmiş küsur. Okula gittin mi?** Ş:
3 gitdimidi babam şey_olurdu gelir salallardı bi varır gelirdik ne oğuduğ ne
4 etdik. **SGA: Göndermediler mi?** Ş: göciya mı varacāñ diyi bizi salallar mıydı?
5 **SGA: Salmadılar mı?** Ş: yoğ salmadılar. **SGA: Teyze kaç yaşında evlendin sen?**
6 Ş: on sekiz. **SGA: On sekiz yaşında evlendin. Evlenene kadar ne işler yaptırıldılar**
7 **sana? Hani okula göndermemişler ya.** Ş: ev_ışı. **SGA: Ev işi.** Ş: bulaşığ
8 yıhadım hep. **SGA: Tarlaya falan gitmedin mi?** Ş: yoğ bizim dē ğunumuzde
9 yōdu şindi... **SGA: Şah Baba'yı bir anlatır mısın bana?** Ş: şah baba vallā ben
10 şimdi yavrum ğurban oldūm hağ tā_āleden düşmüş. bi sini bi pabiç biriniğ
11 ğapısına düşmüş öyle şah baba gider.āzı ālen elini kolunu şey_olan gelir
12 iy_olur gider. olmamış şey dā_al gessen hiç iyi olmaz. şah baba şeyi bu.
13 **SGA: Gökten mi düşmüş dedin anlayamadım.** Ş: gökden düşmüş yavrım. **SGA:**
14 **Ne yapıyor oraya gidince?** Ş: biyle yasdığ ğadar yüzüne ğözüne çalıyın,
15 burdan aşşā yana çalmaz yuharıya çalağ. böyle çalağ āzıña yüzün ālirse
16 felc_olursağ her... **SGA: E bacağı felçse yine mi yüzüne çalacak?** Ş: tabi. elini
17 yüzünü... **SGA: İyileşir mi?** Ş: iyleşir. dedim ya sıtğınan bütünise İleşir
18 yoğ_adam ben burda nē iy_oldum derse olmaz. **SGA: sen gördün mü**
19 **iyileşenleri?** Ş: çoğ beñim babam ğaç kere oldu. çoğ ahlımınğ_erdī **SGA: Baban**
20 **çok mu felç geçirdi orda iyileşti.** Ş: üç kere geçirdi. ikinciye ğurtuldu, birinde
21 öldü. dörd sene yatdı. **SGA: Felçken ne yaptınız, siz mi baktınız?** Ş: hanı biz
22 çocūduğ o_vağıt. bi de gene büyük bayā ğızıdım bi de geline bağa üç kere
23 geçirdi. **SGA: Üç kere geçirdi kim baktı babana?** Ş: annem, abiyim, gelinner,

24 çocuğlar bağdı. **SGA: Zor oldu muydu o zamanlar, hasta bakmanız?** Ő: oluyo
25 canım_olmaz mı? Şimdi ne var her Şey çoğ o_zamanları ğıtdı her Şey ya.
26 yiyim ossun giyim ossun. Şimdi her Şey ayāņa geliyi. ay getirelim alı_ıksān.
27 **SGA: Kalkıyoruz biz Şimdi.** Ő: gelniğe de de çay getişsin yavrum. **EB: Eskiden**
28 **ne giyerlermiş onu soralım mı?** Ő: u_etek giyeleris he. **EB: Öyle mi nasıldı o?**
29 Ő: valla ben giymedim gendim de giyilirse e_ēr uç dilim ařřāya yağası paası
30 düpedüz giyelerdi ynk ğuşanrlardı. emirdālilar çok giyerdi. adet ilaymiş.
31 **SGA: gelinler ne giyiyorlardı?** Ő: gelinner de aynı giyermişdi. ben gerçi
32 giymedim de. **SGA: Sen ne giydin?** Ő: ben elbise. **SGA: Elbiseyle geldin.** Ő:
33 Şimdi ā giyeler gelin_olurđan. biz ne güzel olurduğ başımızı bālallardı fēs
34 dağallardı. cıņır cıņır deve gelir. bu ğamarıya alıyo de mi? **SGA: Yok sesini**
35 **alıyor. Sonra unuturuz biz bunu.** Ő: vallā bileydi işde. **SGA: Gelinleri nasıl**
36 **sslyordardı bir anlatsana.** Ő: gelinneri nası sslyolar yavrum. ğandil vardı
37 ğollardı ğonun biz ğařıņa, kirpiklerine ineynen alallardı. yüzlerine yoğ bi Şey.
38 ondan sna Şurdan Őurıyaa sa kesellerdi bi de Őurıyaca kesellerdi
39 gzel_oluyomuşşuğ bileydi esginiņ Şeyi Şimdi. **SGA: Dudaklarına falan bir Şey**
40 **srmezler miydi?** Ő: yoğ yoğ. ne dodāımız görünür ne yüzümüz. dedim ya
41 srmeyāmiř bu da ğandiliņ_ısi. **SGA: Başını ne yaparlardı?** Ő: başımıza bi
42 brk bālallardı yāni biyle dilim dilim çeşit çeşit epridillerdi. tuzah dıkellerdi
43 avcımıza sir alındı mı ses ığarır alıllardı iki elle. diyom ya cıņır cıņır her
44 yanı geliniņ al yeşil gelin olurduğ Şimdi beyaz. **SGA: Tamam teyzeciğim ağzına**
45 **sağlık.** Ő: işde benim bildim yavrum. **SGA: Sağ ol, yeter.** Ő: atatrkn ldnde
46 beş yaşındaymışım. **EB: Hı, otuz sekiz, otuz u tam seksen yaşındasın Şimdi.**
47 **Seksensin.** Ő: seksen. **EB: Seksen yaşındasın.** Ő: başğa bilmiyem, adam ēle
48 derdi, atatrk_ld beş yaşındaydığ derdi.

II.9
SİVRİHİSAR – Göktepe

Kaynak Kişi	: Fethi Gündoğdu, 61, İlkokul
Derleyen	: Fatih Doğru
Derleme Yeri	: Avlu
Kayıt Türü	: Ses kaydı
Konu	: Tanışma, eğitim, köy hayatı, köyün idari, iktisadi ve sosyal hayatı

- 49 **FD: Selam 'ün aleyküm, abi biz Eskişehir Osmangazi Üniversitesinden**
50 **geliyoruz, birproje kapsamında Eskişehir'in bütün köylerini geziyoruz.**
51 **Muhtarlarla görüşüyoruzıştebir on dakikalık sorumuz var. Müsaitseniz on**
52 **dakikanızı alacağız.** FG: buyur gel sandele getir gızım şurya. hoş geldiniz. **FD:**
53 **Hoş bulduk. /... / FD: Abi adınız neydi?** FG: feti gündödu. **FD: Yaşınız?** FG:
54 **elli_iki döm.** **FD: Elli iki doğum, elli beş.** FG: yav yaşımı gárnıñ yanında
55 **sorma, başga yerde sor onu. tēnede sor.** **FD: Öğrenin durumu?** FG: ilköhul. **FD:**
56 **Bu köyün adı Göktepe.** FG: göktepe köyü. **FD: Adı nerden geliyor? Niye**
57 **Göktepe?** FG: vallā bu biz de bilmezik zamānında göktepe diye bizim yāni
58 **ahlımız erdi ereli burada demek ki su çömuş sa_çömuş benim tāmınim o**
59 **zaman ele bi isim vermişler, yeşillik çömuş, buralar heb suydu. demek ki**
60 **ondan gonmuştur.** **FD: Su çok olduğu için.** FG: hē. **FD: Ne zaman kurulmuş bu**
61 **köy?** FG: vallā onu ben bilemicem. **FD: Tepe mi burası? Niye tepe, Göktepe?**
62 **FG: göktepe işde dedim ya her taraf yeşillik.** **FD: Böyle bir tepe var mı burada?**
63 **FG: tepeler vır canım.** **FD: Ha! Tepeler de var yeşillik de çok olduğu için.** FG:
64 **bi de suluydu, sazıdı her taraf gölüdü.** **FD: Köy ne zaman kuruldu demiştiniz?**
65 **Köyün kuruluş tarihi?** FG: vallā onu bilmem yā. **FD: Yüz yıllık, iki yüz yıllık?**
66 **FG: yüzü geçer.** **FD: İki yüz var mıdır?** FG: vardır da yüz_elli bi kere yüz_elli
67 **iki yüz vardır yā.** **FD: Kaç hane var köyde?** FG: şu_anda mı? **FD: Evet.** FG:
68 **vallā şu anda yüz hāneden fazla aşşā dēl şu anda.** **FD: Yazın yüz hane var.** FG:
69 **yazın dolar.** **FD: Kışın?** FG: gışın işde seksen yüz hāne galır, yüz hāne. **FD:**
70 **Yazın yüz kışın seksene düşer mi?** FG: tābi. avrupalılar, esgişerdeki oturanlar
71 **var.** **FD: Nüfus kaç?** FG: nufuz altı yedi yüz var. **FD: Yedi yüz var. Köyün hiç**

72 adı değişti mi? Hep aynı Göktepe. FG: aynı. FD: Yeri değişti mi köyün? FG:
73 deyişmedi. FD: Yeri de hep aynı. Muhtarlık binası var mı? FG: var. FD:
74 Muhtarlık binasından başka resmi bina olarak ne var: Sağlık ocağı,
75 jandarmakarakolu resmi bina olarak. FG: sâdece gök..köy ğonâmız var. FD:
76 Köy konağı var. FG: muhdarlığ. FD: Cami. FG: yâni bir ğaç oda misafirânemiz
77 falan var. FD: Ha! Misafirhane var. FG: muhdarlığ var ğâ..birini işde ğâve
78 olarak ğullanıyoz geçici öyle olarak. FD: Bakkal var. FG: iki. FD: İki bakkal.
79 FG: bir. FD: Bir bakkal, iki kahve. FG: hê. FD: Cami bir tane. FG: bi tane. FD:
80 Eski mi cami? FG: o da esgi. FD: Ne kadar eskidir? FG: o da bi gere yetmiş
81 seksen senelik vardır heralde tâ esgiden emmilerimiz yapırmış. FD: Muhtarlık
82 dışında sağlık ocağı falan başka resmi bina. FG: o yoğ. FD: Olarak. FG: oğul
83 var. FD: Okul var mı, açık mı? FG: vallâ bu sene ğapanacağ gibi on on_bir
84 çocuğ var ya. FD: Açık. FG: şindi şu_anda tabi dâ tadil ğapanacağ diyo amma
85 ben milli_etime dilekçe verdim ondan aâşa oldu mu ğapadamıyolar ondan
86 yuğarı. FD: Kaç öğrenci vardı? FG: bizim õrenci çoğ da taşmalı gidiyo
87 yağapınara. FD: Öğrenci var ama taşmalı gidiyor. Taşmalı gidenler? FG: dörde
88 ğaTar, taşmalılar ortaoğul. FD: İlkokul on bir öğrenci mi var. FG: hê. FD:
89 Ortaokul kaç öğrenci var? Taşmalı giden? FG: yağapınara ğaç kişi gidiyoñuz?
90 /... / FG: yirmi dört. FD: Yirmi dört. FG: esgişere giden, sivrisara? orada var
91 on, om_bêř tâne falan. FD: Bu yirmi dört nereye gidyordu? FG: ertürula. çay
92 getir ğızım. FD: Tarihi bir türbe, tekke, yatır var mı? FG: var var. FD: Ne
93 tekkesi deniyor adı var mı? FG: vallâ türbe biz onâ işde esgiden ğalan bi tekge
94 adı bařđa yoğ. FD: Bir şey baba işte... FG: bi büyük bi adam yatıyo şe_ıt
95 mezarı var orda. FD: şehit mezarı. Bir tane mi tekke var başka yok mu? FG: bi
96 tâne. FD: Bařđa böyle tarihi eski, çok eskilerden kalma. FG: bařđa yoğ bizim
97 burda eyle. FD: Camidir, çeşmedir, çok eski mezarlık. FG: yoğ. /... / FD: Bu sit
98 alanı, höyük, ören yeri çok eskilerden. FG: sit_alanı işde düdeni falan yaptılar
99 sit_alanı oralara neyi sit_alanı görüküyö yâni. FD: Onun dışında başka
100 eskilerden kalma. FG: bařđa bêle yoğ õle bi şey. FD: Tarımla geçiniyor köy.FG:
101 tarım. FD: Ne tarımı yapılıyor? FG: vallâ ayçiçek_ekeriz, pancar var, arpa
102 bûday var, çavdar var, yulaf var, âspir de ekeriz bâzı üç yüz beş yüz bin değar
103 FD: Ayçiçeği, pancar, arpa, buğday, yulaf. Hayvancılık var mı? FG: ğoyun var.

104 **FD: Küçükbaş kaç tane?** FG: vallā ğuzu ğoyun halen üç beş biñ tane var, dörd
105 beş biñ var. **FD: Beş bin var mı?** FG: bi gere dördüñ_üzerindedir. **FD:**
106 **Büyükbaş var mı hiç?** FG: büyükbaş da var seksen yüz tâne. **FD: Maden var mı**
107 **köyde?** FG: mäden bizim merada ğazı yapıyolar maden. **FD: Ne madeni?** FG:
108 vallā bilmiyom onnar šiye götürüyo alıp gidiyolar amma kimi kavçılığ diyo kimi
109 bilmem ne diyo ama tam bilemiyoz yā. herhalde bi yabancı şirket mi ğazıyo
110 nāpiyo. **FD: Herhangi bir sanayi kuruluşu?** FG: o yoğ. **FD: Tavukçuluk, arıcılık.**
111 FG: o yoğ. **FD: El sanatı.** FG: o da yoğ. **FD: Köyde geçimini sağlayan,**
112 **köylünün geçimini sağlayan başka bir herhangi bir kaynak var mı?** FG: yoğ. **FD:**
113 **Tarım, hayvancılık.** FG: hē hepsi bu. **FD: Bunun dışında başka bir şey yok.**
114 **Köylüler nereden gelmiş buraya, yüz iki yüzyılönce?** FG: şimdi bi ğısmı
115 do_udan bayā ilk gelenler do_udan geldi. **FD: Hangi illerden mesela?** FG:
116 vallā kimi diyo urfa kimi diyo diyarbakır, erzurum. ilk gelenler ta o zaman.
117 **FD: Urfa var, Diyarbakır var, Erzurum var.** FG: erzurum_mar. **FD: Kürt o**
118 **zaman değil mi şey, köken.** FG: unnar kurğ. kurt kokenni. sönadan da birez de
119 ayfon emirdāndan gelme var. esgiden bi on_ħāne var mācur varmışdı. **FD:**
120 **Bunlar Yörük mü, Emirdağ'ından gelenler?** FG: türkmen. **FD: Türkmen.** FG:
121 ğarışığ. **FD: Kaç hanedir Emirdağ'dan gelen?** FG: yarı_yarıyā emen_emen.
122 **FD: Yani yüz hanenin ellisi Türkmen, ellisi Kürt mü?** FG: bayā eyle oldu yāni.
123 hep birbirmize aldık verdik ğarışdığ gitdik. **FD: Şu an Kürtçe**
124 **konuşmuyorsunuz.** FG: yō, yō. **FD: Kürtçe konuşan hiç..**FG: var var var.
125 büyüklerimiz var. **FD: Yaşlılar konuşuyor.** FG: hē. bizim amcalar Falan
126 ğonuşuyo. **FD: Onun dışında yani muhacir, manav.** FG: mācir on ħāne geldi,
127 hep satdılar gittiler heralde bi ħāne ğaldı. **FD: Şu an bir hane mi var?** FG: bi
128 ħāne ğaldı. hēpsi buraları sattılar, gittiler. **FD: Çerkez, Tatar, Abaza, Manav.**
129 FG: yoğ, onnar yoğ. **FD: Hiçbiri yok, yani Kürt var, Türkmen var, bir hane de**
130 **muhacir var. başka hiçbir şey yok değil mi?** FG: tamam. **FD: Son on yılda göç**
131 **eden oldu mu?** FG: şere mi? **FD: Evet.** FG: de_amlı göç var ya. **FD: Son on**
132 **yılda iki bin sonra kaç hane gitmiştir?** FG: yarı_yarıya gitdi yā hiç gitmediyse
133 kırğ_elli_ħāne gitdi ya. **FD: Elli han gitti. Nereye gittiler?** FG: esgişere,
134 sivrisara. **FD: Niye gittiler?** FG: geçim sıhıntısı. **FD: Okul için giden de oldu**
135 **mu?** FG: oğul o_zaman biz..o_zaman çödu oğulumuzda talebemiz. **FD: Yurt**

136 **dışına giden oldu mu son on yılda?** FG: yurd_dışi da çoğ bizde. **FD: Kaç hane**
137 **gitti.** FG: gırh_elli_hāne de yurd dışıda vardır. **FD: Son on yılda elli hane.** FG:
138 onnar dā esgiden de gitme var. **FD: On yılda kaç hanedir.** FG: on yılda bilemeñ
139 geşlerden tekkeme evlenip gidenner var, bēlki beş_on_āne olduysa oldu her
140 sene bi gişi iki gişi gidiyo ama_ondan_önce meselā çok giden_oluydu. **FD: O**
141 **zaman son on yılda on hane gitmiş midir?** FG: gitmişdir canım. **FD: Bu göç**
142 **edenler köydeki evlerini arazilerini sattılar mı?** FG: yō satmadılar. **FD: Evlerini**
143 **hiç satan olmadı mı?** FG: çönuñ zatan yōdu arāzisi falan. **FD: Araziyi, evini hiç**
144 **satan olmadı.** FG: hē. **FD: Ne yaptılar araziler, evler harabe mi oldu, bak.** FG:
145 çönuñ_evi burda bayā birezzeri harābe oldu, evler yihıldı yumuldu yatıyo. **FD:**
146 **Araziler icara mı veriyorlar?** FG: tarlaları yōdu çönuñ. **FD: Olanlar.** FG: olannar
147 gullanalıyo ğardaşı gullanıyo burda, bi yi_eni gullanır birbirlerini **FD: Kiraya**
148 **mı veriyor.** FG: yo eyle birañıp gidiyolar. **FD: Ne sıklıkta geliyorlar buraya,**
149 **köye?** FG: hı. **FD: Sık sık geliyorlar mı? Bayramda, düğünde, cenazede, yazın?**
150 FG: vallā bayramda şerdekiñleri her bayram gelir. **FD: Bayramda geliyorlar.** FG:
151 düünde, bayramda, ölüde geller. **FD: Düğünde, cenazede geliyorlar.** FG:
152 ğavurdakiler de senelig_izin_öldü zaman gelir. avrupadakiler. **FD: Yatırım**
153 **yapıyorlar mı köye? Yatırım var mı köye?** FG: birāzzarı yapmıya başladı yāni.
154 **FD: Ne yapıyorlar? /.../ FD: Ne yapıyorlar yatırım olarak?** FG: vällā kim
155 birezzeri tarla marla aldı. ğak ğız sandelle getir. **EB: Rahatsız olmayın,**
156 **selamünaleyküm. Kolay gelsin. Nasılsınız, iyi misiniz?** FG: sa_oluñ. **EB: Biz**
157 **ekibi almaya gelmiştik onların işi bitmemiş demek ki.** FG: yāv geliñ_oturuñ
158 bañalım. birer çay içiñ, ğaynanañız sevmese çay içmessiñiz. /... / **FD: Yatırım**
159 **başka ne var abi arazi alıyorlar.** FG: yatırım sen söle ben söleyim. **FD: Arazi**
160 **alıyorlar onun dışında yatırım, ev alıyorlar mı? Ev yaptırıyorlar mı?** FG: ev
161 yapıdın var bizim avrupalılardan bayā ev yapıdın var, yapıdıncağ da var. **FD:**
162 **Köye geri dönen oldu mu temelli?** FG: yoğ gelip gidiyolar yāni. **FD: Öyle**
163 **emekli olup da köye..**FG: emekliñler de gelmiyo da geliya ha burda bir_ay
164 iki_ay ğalır geri gideller. **FD: Temelli dönen olmadı.** FG: hē, ğızım çay getir
165 musāfirlere. **FD: Eskişehir çevresi dışından da gelin geldi mi bu köye?** FG: hı?
166 **FD: Eskişehir çevresi dışından Ağrı'dan, Kars'tan gelin getiren oldu mu?** FG:
167 var. **FD: Nerelerden geldi?** FG: üş tane urfalıdan, burıya gelen çapacıardan

168 aldıh nabacañ_olannarı everdik. **FD: Üç tane Urfa'dan, bir tane Ağrı'dan başka**
169 **var mı?**FG: var arıdan cemalıñ ğarı da geldi esgiden, esgiden..**FD: Eskiden**
170 **yeniden fark etmez.** FG: var, arıdan birer nūriyenen cemal da ordan getirdi. **FD:**
171 **İki tane Ağrı'dan, üç tane de Urfa'dan.** SA: Köy kızları şehre mi gidiyor? Yurt
172 **dışına gidiyorlar. Köye gelin oluyor mu köy kızı, köye evleniyor mu? /.../ :**
173 **çoğ_az oluyor. dışarı çoğ veriyoh.** FG: dışarı gidiyo. SA: **Yurt dışına gidiyor,**
174 **şehre gidiyor.** FG: bizim zaten köyün yarısı esgişerde. **FD: Mevsimlik işçi var**
175 **mı?** FG: urfalılar gelir. **FD: Ne zaman geliyorlar?** FG: baharın gelirler heralde.
176 **FD: Nisan, mayıs, mart mı?** FG: mart o_ara çapa zamanı geliler yāni geliler
177 iki_üç_ay ğalılar. **FD: Temmuz ağustos gibi dönüyor.** FG: hē gittiler şimdi
178 **şu_anda gittiler.** **FD: Ne için geliyorlar?** FG: pancar çapasına, ot yolmiya. **FD:**
179 **Nerede kalıyorlar?** FG: çadırda. **FD: Bu köy arazisinde.** FG: hē. **FD: Kaç hane**
180 **geliyorlar?** FG: bellı_olmuyo işiñ çoğ_olursa bi meselā ayrı ahilerde durullar
181 ekseri eses ordan geller buriya. **FD: Sekiz on hane geliyor mudur?**
182 FG:ballı_olmuyo bāzi yirmi oluyo bāzi beş_ğāne gelir, bazı segik_ğāne gelir
183 belli ol.. burdaki işe göre gidip_ordan getiriyolar yāni. onnar bi çavuşları var
184 oña telefon_edersin bā iççi lāzım dersin gelir veya bāzıları üş gün beş gün
185 ğalır seniñ çapañı yapar elli yüz alır ğor gider. nası ğafañ sardı mı? iyi _oldu
186 mu yāni? **FD: İyi oldu. Ağzına sağlık.** SA: **Tam oldu.** FG: yoħsa başga bi şey
187 mi? **FD: Yok.** FG: var bunda. SA: **Bakın arabanın üstünde yazıyor.** FG:
188 osmangazi üniverstesi iyi, severiz. SA: **Osmangazi'yi mi seviyorsunuz, Anadolu**
189 **Üniversitesi' ni mi seviyorsunuz?** FG: biz_onu sūliyemek sırdır. SA: **Ama var**
190 **yani bir tercih.** FG: o_bi sırdır, onu tam terci sülemem, esgişerimiz güzel.
191 esgişerimize siz sayib çıħacāñız. bizler burda yetişemiyoh. a bu sene bize de
192 yetgi verdiler de oy ğullanma biz şimdi de oy ğullanacās esgişeri. SA: **Büyük**
193 **şehre.** FG: vallā sizleriñ çıħması lāzım a vallā görüyoh ha televzona baħıyo
194 insan ne yabacağ bizim suriyenen ne almicāmız ne vermicāmız var bizimkiler
195 ğop ğopa bindi elden_önce. ğızım ābine çay ğoy. **FD: Teşekkürler, ziyade**
196 **olsun.** FG: aşlınız var mı? aşlınız felan ğavaltılığ bi şey yaptırılım. **FD: Sağ**
197 **olun.** FG: gerçek sōluyom. **FD: Allah razı olsun.**

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

- Türkiye’de bireysel çalışmalarda yer alan haritalardan başka hazırlanmış bir ağız atlası mevcut değildir.
- Yurtdışında yürütülen ağız çalışmalarında klasik veri toplama yollarının dışında telefon anketi, mektup anketi ve kavram haritaları şeklinde olan anketler uygulanmaktadır.
- Ayrıca elde edilen veriler geleneksel, algısal ve sayısal yöntemlerle değerlendirilip görselleştirilmektedir. Bu yöntemler içinden en yeni olanı ve disiplinler arası çalışma gerektireni sayısal yöntemlerdir. Sayısal yöntemlerle elde edilen veriler ışın, bal peteği ve küme haritaları kullanılarak görselleştirilir.
- Türkiye’de ağız atlası hazırlama sürecinin önünde çeşitli sorunlar yer almaktadır. Çalışmaların tek elden yürütülmemesi, mevcut derlemelerin toplandığı bir arşivin olmaması, fonetik laboratuvarların olmaması, çeviriyazı problemi, henüz derleme yapılmamış alanların olması bu sorunlardan başlıcalarıdır.

Eskişehir İli Türkmen Ağzlarında tespit ettiğimiz özellikler şunlardır:

1. Ünlüler: EİTA ağzlarında ölçünlü dilde kullanılan ünlüler dışında şu ünlüler kullanılır: [ä], [á], [â], [å], [è],[é], [í], [î], [ó], [ò], [ô], [ú].

[è] ünlüsü: Kullanım alanı en yaygın olan ünlü olduğu için kısmen ölçünlü sayılabilecek durumdadır.

Sık kullanılanlar:¹⁵⁴. [ú] (41), [á] (25), [ó] (17), [ò] (13).

Seyrek kullanılanlar: [í] (6), [ô] (4), [é] (2), [å] (2), [ä] (2), [î] (1).

2. Uzun ünlüler: ÖTT’de bulunmayan birincil uzun ünlülerin bir kısmı EİTA’da korunur. Alıntı sözcüklerde de uzun ünlülerin korunduğu görülür. Asli olmayan ikincil uzun ünlüler de erime, büzülme, ünlü kaynaşması ve ünsüz değişmesi gibi ses olayları ve kullanıcının seslenme, heyecan, öfke gibi durumlarda yapmış olduğu vurgu ve tonlamasına bağlı olarak ortaya çıkar:

---

¹⁵⁴ Ünlülerin yanında parantez içinde kullanım sıklıkları verilmiştir.

3. EİTA'da Türkçe ve alıntı sözcüklerde /l/, /m/, /n/, /r/, /y/, /z/ gibi ünsüzlerin yanında bulunan ünlülerin kısa örnekleri görülür. Bu kısalık çoğunlukla /i/ (136) ünlüsünde görülür:

4. EİTA'da ses olayına bağlı olarak yükselen ve alçalan ikiz ünlüler görülür. Kökte ya da eklenme sırasında iki ünlü arasında kalan /ğ/, /h/, /k/, /n/, /r/, /y/ ünsüzlerinin kaybolması sonucu ya da ulanma yoluyla oluşur.

5. Eşit ikiz ünlülere EİTA'da yaygın olarak rastlanır. Bu ünlüler EİTA'da daha çok sızıcı ünsüzlerin /ğ/, /h/, /k/, /n/, /r/, /y/, /v/ kaybolmasıyla veya ulanma yoluyla görülür.

6. EİTA'da ölçünlü dilde kullanılan ünsüzler dışında şu ünsüzler kullanılır:

/Ç/, /F/, /g/, /ğ/, /h/, /K/, /K/, /k/, /k/, /l/, /P/, /S/, /T/. Kısmen ölçünlü sayılabilecek ancak yaygınlığı lehçe ve ağızlara göre değişkenlik gösteren bir [ŋ] “damaksıl n”

ünsüzü EİTA'da yaygın olarak kullanılır. [h], art damak /h/ ünsüzü, EİTA oldukça sık görülür.

7. Belirsiz bir biçimde telaffuz edilen, belirsizleşmesi kimi durumlarda ünlü uzunluğuna sebep olan zayıf ünsüzlerin en yaygın görüleni /d/ ünsüzü (14)'dür.

8. EİTA'da damak uyumu Türkçe kök ve tabanlarda ileri durumdadır. Bazı alıntı sözcükler de bu duruma dahil olmuştur. Damak uyumunda önlüleşme ve artılılaşma gerileyici ve ilerleyici olmak üzere iki yönlüdür.

ÖTT uyumu bozan kimi ekler EİTA'da damak uyumuna girer. Bu ekler şunlardır: +{(I⁴)yor}, +{ki} ve +{leyin}. +{(I⁴)yor} biçim birimi daha yaygın olarak uyuma girer.

EİTA'da i- yardımcı eylemi ile yapılan çekimlerde i- yardımcı eylemi yaygın bir biçimde damak uyumuna girer.

“ki” bağlacı ve “ile” ilgecinin/bağlacı EİTA'da eklenme ve ulanma yoluyla damak uyumuna girer. Bu durum “ile” ilgeci /bağlacından daha yaygındır.

9. EİTA'da damak uyumsuzluğu sınırlı sayıda Türkçe kelimedede görülür bu durum alıntı kelimelerde ileri durumdadır. Damak uyumsuzluğuna neden olan biçim birimleri şunlardır: -{(y)AcAk}-, -{(I⁴)yA}- / -{Ay(I⁴)}- / -{yor}-, +{ki} (Aitlik eki), +{A}+. EİTA'da, şimdiki zaman biçim birimlerinin yaygın biçimde uyum dışı kaldığı görülür.

- i- ana yardımcı eyleminin uyum dışı kaldığı EİTA'da sınırlı sayıda örnekte görülür.
10. Dudak Uyumu: Dudak ünsüzlerinin (/b/, /f/, /m/, /p/, /v/) yanında bulunan ikinci hecedeki yuvarlak ünlüler, bu ünsüzlerin etkisiyle düzleşerek ilk hecedeki düz ünlülerle uyuma girer. Bu sebeple dudak uyumu EİTA'da ileri durumdadır. ilerleyici benzeşme daha yaygınlık gösterir.
11. Eskicil biçimlerini koruyan, ikili kullanıma sahip olan kelimeler uyum dışı kalır.
12. EİTA'da artılılaşma yanındaki ön ünlüyü artılıştıran /ğ/,/ğ/,/k/ sesinin komşuluğunda olmaktadır. En yaygın şekli /ğ/,/k/ seslerinin ön ses olduğu durumlarıdır ve -/ö/->-/o/- şeklinde görülür.
- 13.EİTA'da önlüleşme inceltici ünsüzler (/c/, /ç/, /n/, /s/, /ş/, /y/) ile /l/, /t/ ünsüzlerinin komşuluğunda gerçekleşir. En yaygın görülen şekli /a/->/e/-, -/a/->-/e/- dir.
- 14.EİTA'da hem kök ve tabanlarda hem de kimi biçimbirimlerde ön, iç ve son hecede daralmanın görüldüğü örnek sayısı oldukça fazladır. Daralmanın en yaygın şekli daraltıcı ünsüzler (c, ç, n, s, ş, y) komşuluğunda olan daralmadır.
15. Yuvarlaklaşma ve düzleşme EİTA'da benzeşmeye bağlı olarak görülür.
16. EİTA'da sıra değiştirme inceltici /c/, /ç/, /n/, /s/, /ş/, /y/ ünsüzlerinin etkisiyle sınırlı sayıda örnekte görülür.
17. EİTA'da da /ı/ ve /i/ ünlülerinin özellikle iç seste türediği örnekler fazladır.
18. EİTA'da iç seste çoğunlukla düz-dar ünlüler düşer.
- 19.EİTA'da kimi sözcüklerin eskicil biçimlerinin korunmakla birlikte bu eskicil biçimler düzenli bir kullanıma sahip değildir.
20. EİTA'da kimi alıntı sözcüklerdeki uzunluklar ÖTT'de olduğu gibi kısa biçimde görülür.
21. Ünsüz uyumsuzluğu, EİTA'da hem Türkçe hem de alıntı sözcüklerde oldukça ileri durumdadır. En çok -/sd/- ve -/td/- şeklinde görülür.
22. EİTA'da ön seste bulunan /k/ ve /k/ ünsüzlerinin ötümlüleşerek /g/ ve /ğ/ olması ön seste ötümlüleşmenin en yaygın olanıdır. /k/ ünsüzünün ötümlüleşerek yarı ötümsüz /K/ örneği de oldukça fazladır. Diğer yaygın ötümlüleşme ise /t/->/d/- dir. Eklenme yoluyla ötümlüleşmenin en yaygın olduğu sesler de -/t/+>-/d/+, -t+>- T+'dir.

Son seste ötümlüleşme ve yarı ötümlüleşme EİTA'da oldukça ileri durumdadır. En yaygın olarak $-\text{ḱ}/>-\text{ğ}/$, $-\text{ḱ}/>-\text{K}/$ ve $-\text{k}/>-\text{K}/$ şeklindedir. Ulanma yoluyla gerçekleşen ötümlüleşme de en çok $-\text{k}/>-\text{g}/$, $-\text{k}/>-\text{K}/$, $-\text{ḱ}/>-\text{ğ}/$ 'dir.

23. EİTA'da ötümsüzleşme ve yarı ötümsüzleşme daha çok alıntı sözcüklerde iç seste yaygındır. En yaygın görülen ötümsüzleşme ise $-\text{b}/->-\text{p}/-$ 'dir. Son seste ise Türkçe köklerin, iyelik ve kişi biçimbirimlerde bulunan $/z/$ ünsüzünün ötümsüzleşmesi EİTA'da ileri durumdadır.

24. EİTA'da yaygın olan ses düşmesi ise şimdiki zaman ve geniş zaman eklerinin sonundaki $/r/$ sesinin kaybolmasıdır.

25. EİTA'da erime çok görülen ses değişmelerindendir. Hem Türkçe hem de alıntı sözcüklerde yaygındır. Genellikle $/f/$, $/ğ/$, $/h/$, $/k/$, $/l/$, $/n/$, $/η/$, $/r/$, $/v/$, $/y/$ ünsüzlerinin kaybolmasıyla ilk hecede görülür.

26. Yutulma olayına EİTA'da sadece $/h/$ ünsüzünün kaybolduğu sözcüklerde rastlanır.

27. Ön ses $/h/$ (3) ve $/y/$ (1) türemesi ile iç seste $/v/$ (2) türemesi görülür EİTA'da karakteristik bir özellik değildir.

28. EİTA'da kök ve tabanlardaki en yaygın ilerleyici benzeşme $-\text{nl}/->-\text{nn}/-$, en yaygın gerileyici benzeşme $-\text{rl}/->-\text{ll}/-$ dir.

29. EİTA'da $/g, ḡ, ğ/ > /v/$ dudaksıllaşması sık görülür.

30. Damaksıllaşma EİTA'da 1 örnekte görülür.

31. EİTA'da en yaygın olduğu süreklileşme ise $-\text{ḱ}/->-\text{ḥ}/-$ ve $-\text{ç}/->-\text{ş}/-$ değişmeleridir. Daha çok iç ve son seste görülür.

32. EİTA'da ikizleşme örnekleri seyrekdir.

33. EİTA'da İyelik kökenli 2. teklik kişi biçimbirimindeki $/η/$ sesinin adıl kökenli 2. teklik kişi biçimbirimine aktarılması yaygın olarak görülen örneksime biçimidir.

34. EİTA'da iç ve son seste $/ğ/$, $/h/$, $/k/$, $/l/$, $/n/$, $/r/$, $/v/$, $/y/$ ünsüzlerinin kaybolması sonucu erime, büzülme, derilme ve yutulma olayları sıklıkla görülür.

35. EİTA'da yaklaşma biçimbiriminin hem I. hem de II. alt ağız bölgesinde çok sık olmamakla birlikte dar ünlülü kullanıldığı görülür. Bu "daralma" olayında çoğunlukla komşu $/n/$ ve $/y/$ ünsüzlerinin etkisi vardır.

36. EİTA'da "Ad+{y+I⁴η} + Ad+ İyelik" şeklindeki"belirtili ad öbeği kullanımı görülür.

37.EİTA'da+{lAr} çokluk biçimbirimi -n+lAr>-n+nAr benzeşmesi sonucu yaygın olarak +{nAr} biçiminde kullanılır.

38. EİTA'da 2. tekil kişi iyelik ekinin +{(I⁴)η} ve 2. çoğul şahıs iyelik eklerinin+{(I⁴)ηI⁴z} şeklinde kullanımı yaygındır. Ayrıca ikinci tekil kişide /η/>/y/ değişmesi sonucu +{(I⁴)y} biçimi de görülür.

39.EİTA'da+{II⁴}biçimbiriminin benzeşmeyle oluşmuş +{nI⁴} biçimi de görülür.

40.EİTA'da +{cAğIz}biçimbirimi büzülme sonucu +{cāz}şeklinde kullanılır.

41. EİTA'da -{(y)AsI} ortaç biçimbirimi + {(y)A} biçimbirimini alarak belirteç olarak kullanılır.

42. EİTA'da -{KAN} ulacı ve “ki” bağlacı +{A} biçimbirimiyle genişlemiş şekilde kullanılır.

43.EİTA'da ÖTT'den farklı olarak 1 tekil kişide “-{mI⁴ş}-{ {sUm}” 1. çoğul şahısta da “-{mI⁴ş}-{I⁴K}-{şuğ}” çekimleri görülür.

44. EİTA'da 3. teklik ve çokluk kişide “i-” yerine “dur-” yardımcı eylemi kullanılır. Süreklilik göstermemekle beraber iki örnekte 2. çokluk kişide de “dur-”yardımcı eylemi kullanılır.

45. EİTA'da“i-” yardımcı eyleminin görülen geçmiş zaman 3. Kişi çekiminde biçimbirimin -{DI⁴(n)} biçimde kullanıldığı örnekler vardır.

46.Daha çok “i-” yardımcı eylemini alan adların öğrenilen geçmiş zaman 3. teklik ve çokluk kişi çekiminde kullanılan -{mI⁴şTI⁴} biçimbiriminin, EİTA'da üç örnekte kullanıldığı tespit edilmiştir.

47. EİTA'nın alt ağız bölgelerini belirleyen temel özellik şimdiki zaman biçimbirimlerinin farklılığıdır. Alt ağız bölgeleri -{(I⁴)yA/I⁴}- biçimlerinin kullanılıp kullanılmamasına göre belirlenmiştir. Bu özellikte komşu ağızların etkisi olduğu açıktır.

I. Alt Ağız Bölgesi: -{(I⁴)y}-, -{(I⁴)yo(r)}-

II. Alt Ağız Bölgesi: -{(I⁴)y}-, -{(I⁴)yA/I⁴}-, -{(I⁴)yo(r)}- kullanılmıştır.

48. EİTA'da adıl kaynaklı kişi biçimbirimlerinde 2. teklik ve 2. çokluk kişilerde /η/ sesi belirgin bir şekilde korunur.

49. EİTA'da yaygın olarak kullanılan türetimlikler şunlardır:+{CI⁴}+, +{II⁴K}+, +{IA}-, +{lAn}-, +{lAş}-, -{AK}+, -{I⁴}+, -{(y)I⁴cI⁴}+, -{(I⁴)K}+, -{(I⁴)m}+

Aynı bölge İleri tarafından 1993 yılında Eskişehir Türkmen Ağzları adı altında çalışılmıştır. İlerinin bölge için belirlediği genel özelliklerin EİTA ile karşılaştırması şöyledir:

EİTA	Eskişehir Türkmen Ağzları
é ünlüsü kullanımı yaygındır	+
Hem asli uzun ünlüler hem de ses olaylarına bağlı ünlüler bolca vardır.	+
Sızıcı ünsüzlerin yanındaki a,e,ı,i,u,ü, ünlüleri kısadır.	+
Sızıcı ünsüzlerin /ğ/, /h/, /k/, /n/, /r/, /y/, /v/ kaybolmasıyla eşit ikiz ünsüzlere rastlanır	+
Ö.T.T ünlü uyumuna aykırı ekler ETA'da damak uyumuna girer: +{(I ⁴)yor}, +{ki} +{leyin}, {-ken}	+
Dudak uyumu ETA'da ileri durumdadır.	+
/ğ/,/k/ seslerinin ön ses olduğu durumlarda artılılaşma çok yaygındır	+
İç seste çoğunlukla düz-dar ünlüler düşer.	+
Ünsüz uyumsuzluğu, EİTA'da hem Türkçe hem de alıntı sözcüklerde oldukça ileri durumdadır.	+
-/k/>-/ğ/ , -/k/>-/K/ ve -/k/>-/K/ ileri durumdadır.	+
EİTA'da ikizleşme örnekleri seyrek	Daha fazladır
En yaygın ilerleyici benzeşme -/nl/>-/nn/-, en yaygın gerileyici benzeşme -/rl/>-/ll/- dir	+
Ses düşmesi daha çok şimdiki zaman ve geniş zaman eklerinin sonundaki /r/ sesinin kaybolması şeklindedir.	+
İç ve son seste /ğ/, /h/, /k/, /l/, /n/, /r/, /v/, /y/ ünsüzlerinin kaybolması sonucu erime, büzülme, derilme ve yutulma olayları sıklıkla görülür	+
+{lAr} çokluk biçimbirimi -n+lAr>-n+nAr benzeşmesi sonucu yaygın olarak +{nAr} biçiminde kullanılır.	+
2. tekil kişi iyelik ekinin ikinci tekil kişide /η/>/y/ değişmesi sonucu +{(I ⁴)y} biçimi de görülür	+
-/k/>-/h/- ve -/ç/>-/ş/-, z>s çok yaygındır.	+

-{KAN} ulacı ve “ki” bağlacı +{A} biçimbirimiyle genişlemiş şekilde kullanılır.	+
3. teklik ve çokluk kişi çekiminde kullanılan -{mI ⁴ şTI ⁴ }	+
-{(I ⁴)y}-, -{(I ⁴)yA/I ⁴ }-, -{(I ⁴)yo(r)}-	Bu biçimbirimlere ilave olarak {-yAr} kullanımı da mevcuttur.
Kaynaklı kişi biçimbirimlerinde 2. teklik ve 2. çokluk kişilerde /ŋ/ sesi belirgin bir şekilde korunur.	+
“i-” yardımcı eyleminin görülen geçmiş zaman 3. Kişi çekiminde biçimbirimin -{DI ⁴ (n)} biçimde kullanıldığı örnekler vardır.	-
3. teklik ve çokluk kişide “i-” yerine “dur-” yardımcı eylemi kullanılır. Süreklilik göstermemekle beraber iki örnekte 2. çokluk kişide de “dur-” yardımcı eylemi kullanılır.	-

Tablo 6: Eskişehir Türkmen Ağızları ile EİTA'nın karşılaştırılması

ESKİŞEHİR İLİ TÜRKMEN AĞIZLARI ALT AĞIZ BÖLGELERİ

	I. ALT AĞIZ BÖLGESİ	II. ALT AĞIZ BÖLGESİ
1.	Alpu- Gökçeoğlu	Alpu- Sarıkavak
2.	Çifteler – Arslanlı	Çifteler – Dikilikaya
3.	Çifteler - Çatmapınar	Çifteler – Ortaköy
4.	Çifteler – Doğanay	Mahmudiye-Doğanca
5.	Çifteler- Kadıkuyusu	Mahmudiye – Topkaya
6.	Çifteler- Sarıkavak	Odunpazarı - Aşağıçağlan
7.	Çifteler – Körhasan	Odunpazarı-Türkmentokat
8.	Çifteler - Yenidoğan	Odunpazarı/ Yahnikapan
9.	Mahmudiye -Türkmenmecidiye	Sivrihisar – Göktepe
10.	Mahmudiye -Yeşilyurt	
11.	Odunpazarı – Harmandalı	
12.	Odunpazarı-Karatepe	
13.	Odunpazarı - Kayapınar	
14.	Odunpazarı - Sarısunur	
15.	Odunpazarı – Yukarıçağlan	
16.	Seyitgazi - Arslanbeyli	
17.	Seyitgazi-Büyükdere	
18.	Seyitgazi – Çürüttüm	
19.	Seyitgazi - Doğançayır	

Tablo 7: Eskişehir İli Türkmen Ağızları Alt Ağız Bölgeleri

KAYNAKÇA

Ada, Ebru (2012). “*Eskişehir İli Yer Adları*”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, basılmamış yüksek lisans tezi, İzmir.

Adıgüzel, Ahmet (2013). “Dünyada ve Türkiye Türkçesinde Ağız Çalışmaları ve Yöntemler”, *Turkish Studies*, S. 8/9, s. 387-401, Ankara.

Aksan, Doğan (2000). *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 439. Ankara.

Albek, Suzan (1991). *Dorylaion'dan Eskişehir'e*, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, Eskişehir.

Akça, Hakan (2012). *Ankara İli Ağızları*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Dil Araştırmaları 04, Ankara.

Altınsapan, Erol (2006), “ Seyitgazi İlçesi Arslanbeyli Köyü Şeyh Şücaaddin Külliyesi”, *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, Şücaaddin Veli Ocağı Özel Sayısı*, Bahar 37, s. 173-186.

Altun, Hilal Oytun (2009). “*Türkçede Soru* ”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, basılmamış doktora tezi, İstanbul.

Alyılmaz, Semra (2010). “Türkiye Türkçesinde Bulunma Hali Kategorisi”, *Dil Araştırmaları*, S. 7, Güz 2010, s. 107-123.

Argunşah, Mustafa (2011). “Türkçede Zarf-Fiil Eklerinin Durum Ekleriyle Kalıplaşması”, *Turkish Studies*, Volume. 6/1, s. 55-68, Ankara.

Atalay, İbrahim (2000). *Türkiye Coğrafyası-1 (Fiziki)*, İnkılap Kitapevi, İstanbul.

Ay, Özgür (2009). *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Fiil Çekimi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Banguoğlu, Tahsin (2000). *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları:528, Ankara.

Başdaş, Cahit (2006). “Türkiye Türkçesinde Aslı Uzunluk Belirtileri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, S. 2004/II, s. 19-30, Ankara.

Baydar, Turgut (2012). “+Dİr Bildirme Eki Üzerine” *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 32, s. 37-45.

Bayraktar, Nesrin (2004). *Türkçede Fiilimsiler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara

Biray, Nergis (2005). “Cumhuriyet Döneminde Ağız ve Lehçeler Üzerinde Yapılan Çalışmalar”, *Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi*, Karaman Valiliği Yayınları, ISSN:1305-6425, s. 213-223, Karaman.

Biray, Nergis (2007). “Şimdiki Zaman Ekinin Güney-Batı Türk Lehçelerinde Kullanılışı Üzerine” *Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi*, s. 75-88, Karaman.

Boz, Erdoğan (1996). “Çüngüs ve Çermik Yöresi Ağızından Derleme Sözlüğüne Katkılar”, *Millî Folklor, Üç Aylık Türk Dünyası Folklor Dergisi* C. 4, Yıl : 8, S. 29/30, Bahar/Yaz, s. 112-114.

Boz, Erdoğan (2006). *Afyonkarahisar Merkez Ağzı*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Boz, Erdoğan (2007). *Türkiye Türkçesinde +{A} Durum Biçimbirimi*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Boz, Erdoğan (2008). “Ağız Atlasları”, *Turkish Studies*, Volume 3/3 Spring, s. 152-166, Ankara.

Boz, Erdoğan (2012a). “Doğu Kökenli Kelimelerdeki Kelime Sonu (/b/, /c/, /d/, /g/) Ünsüzlerinin Türkiye Türkçesinde Ötümsüzleşme Sorunu”, *Türk Dili Araştırmaları (Makaleler-Bildiriler)*, Gazi Kitabevi, s. 17-30, Ankara.

Boz, Erdoğan (2012b). “Ünsüz Düşme ve Kaybolmalarında Terim ve Tasnif Sorunu”, *Türk Dili Araştırmaları (Makaleler-Bildiriler)*, Gazi Kitabevi, s. 31-45, Ankara.

Boz, Erdoğan (2012c). “Eski Anadolu Türkçesinde +IU Eki Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları (Makaleler-Bildiriler)*, Gazi Kitabevi, s. 167-179, Ankara.

Boz, Erdoğan (2012d). “Türkiye Türkçesinde +DAn Ekli Nesne Ögesi Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları (Makaleler-Bildiriler)*, Gazi Kitabevi, s. 107-120, Ankara.

Boz, Erdoğan (2012e). “Adın Yükleme (Nesne) Durumu ve Tümcenin Nesne Ögesi Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları (Makaleler-Bildiriler)*, Gazi Kitabevi, s. 97-105, Ankara.

Boz, Erdoğan; Aktaş, Semra Günay (2013). “Eskişehir İli Dil Atlası Çalışmaları (Yerli ve Göçmen Ağızları)” *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Kasım, C. 14, S. özel sayı, s. 59-72.

Boz, Erdoğan (2014). *Türkiye Türkçesi Biçimsel ve Anlamsal İşlevli Biçimbilgisi*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Breton, Roland (2007) “Dünya Dilleri Atlası” çev., Orçun Türkay, haz., Albina Ulutaşlı, NTV Yayınları: 15.

Buluç, Saadettin (1946) “Diyalektoloji-I” İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Dergisi, Nr. 3-4, s.171-179, Ankara.

Bulut, Serdar (2013). “Türkiye Türkçesi Ağızları Üzerine Çalışma Yapılmayan İl ve İlçeler”, *Turkish Studies*, Volume 8/1, s. 1129-1149.

Buran, Ahmet (1996). “Derleme Sözlüğüne Katkılar”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Temmuz, C. 1996/II, S. 535, s. 38-43.

Buran, Ahmet (2010). “Türkiye Türkçesi Ağız Atlaslarının Önündeki Sorunlar” *Diyalektolog*, 2010 Kış/1, s. 15-20.

Buran, Ahmet (2011). “Türkiye Türkçesi Ağızlarının Tasnifleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Turkish Studie*, S. 6/1, s. 41-54.

Caferoğlu, Ahmet (1958).“Anadolu Ağızlarında İç Ses Ünsüz Benzeşmesi”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, Belleten, s. 1-11.

Cankaya, Mahir (2013). “Erzincan Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar”, *Turkish Studies*, Yaz 2013, C. 8/9, s. 899-910.

Cin, Ali (2012). “-ArAktAn Ekinin Kullanımı ve Yapısı”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 25, s. 185-192, Isparta.

Coşkun, Volkan (2000). “ Fonetik ve Fonetik Lâboratuvarları”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi* (Mayıs), C. 2000/I, S. 581, s. 387-402.

Çalışkan, Nihal (2013). “Ağız Atlaslarının Hazırlanışında Süreç, Yöntem ve Teknikler: Flaman Ağız Atlasları Örneği” *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür ve Eğitim Dergisi*, 2/3, s. 75-82.

Çiçek, Kemal; Oğuz, Cem (2012). “Osmanlı Tarih Yazıcılığında Türk ve Türkmen İmajı”, *Anadolu Selçukluları ve Türkmenler, Türkmenler Üzerine Makaleler Bozkırın Efendileri*, ed: Tufan Gündüz, Yeditepe, s. 97-111, İstanbul.

Daşdemir, Özkan (2012). “Türkiye’de Lisansüstü Düzeyde Hazırlanan Ağız Tezleri ve Akademik Ağız Araştırmalarındaki Halk Anlatıları Bibliyografyası”, *Turkish Studies*, Volume 7/1, s. 797-836.

Demir, Nurettin (1998). “Ağız Araştırmalarında Kaynak Kişi Meselesi”, *Folkloristik: Prof.Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, s. 171-180.

Demir, Nurettin (1999). “Ağız Araştırmalarında Derleme Teknikleri” *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni (9 Mayıs 1997)*, Türk Dil Kurumu Yayınları. 697, s. 78-88, Ankara.

Demir, Nurettin (2002). “ Ağız Terimi Üzerine” *Türkbilig*, S. 4, s. 105-116, Ankara.

Demir, Nurettin (2006). “Türkiye’de Dil-Lehçe-Şive-Ağız Tartışmaları”, *Türkiye’de Dil Tartışmaları*, der., Astrid Menz – Christoph Schroeder, Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 119-146, İstanbul.

Demir, Nurettin (2008). “Ankara Ağızlarının Dokümantasyonu Üzerine” *6.Uluslararası Türk Dil Kurultayı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 1197-1205, Ankara.

Demir, Nurettin (2009). “Ağız Dokümantasyonu Niçin Gereklidir?” *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı 25-30 Mart 2008 Şanlıurfa*, Türk Dil Kurumu Yayınları. 989, s. 182-191.

Demir, Nurettin (2013). *Ankara Örneğinde Ağızların Belgelenmesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları. 1058, Ankara.

Demir, İmdat (2014). “Güney Batı Anadolu Ağızlarında Pekiştirme Ekleri”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 7/2, s. 106-124, Uşak.

Demiray, Erdinç (2008). “Ağız Araştırmalarında Transkripsiyon İşaretlerinin Farklı Kullanılması Sorunu”, *Turkish Studies*, 3/6, s. 199-211.

Demirci, Kerim (2010). *Teorik Bir Yaklaşımla Zamirler*, Grafiker Yayınları, Ankara.

Dilâçar, Agop (1954), “Lehçelerin Yayılma Tarzı ve Türk Dil ve Lehçelerinin Tasnifi Meselesi”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 39-58.

Dinçer, Şaziye (2008). “Türkiye Türkçesinde “Ad+Durum Biçimbirimi+İlgeç” Yapısındaki İlgeç Öbeklerinin İşlevleri”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, basılmamış yüksek lisans tezi, Afyonkarahisar.

Doğru, Halime (2005). *XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı*, Odunpazarı Belediyesi, Kültür Yayınları-5.

Durmuş, Oğuzhan (2009). “Çuvaşistan’da Çuvaş Diyalektolojisi Üzerine Yapılan Çalışmalar” *6.Uluslararası Türk Dil Kurultayı 20-25 Ekim 2008*, Türk Dil Kurumu Yayınları, s.1409-1414, Ankara.

Durmuş, Oğuzhan (2011). “Çuvaş Türkçesinin Ağız Atlası Üzerine”, *Türk Bilig*, 2011/21, s.113-148.

Ediskun, Haydar (1963). *Yeni Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Ercilasun, Ahmet Bican (1985), “Doğu Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması”, *Türk Kültürü Araştırmaları. Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hatırasına Armağan*, s. 219-223, Ankara.

Ercilasun, Ahmet Bican (1994). “Türk Lehçeleri Üzerine”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Mayıs, C. 1994/I, S. 509, s. 323-340.

Ercilasun, Ahmet Bican (1994a). “ Türk Dil Kurumu Kapatılmamıştır”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Nisan, s. 243-247.

Ercilasun, Ahmet Bican (1996). “Ahmet Caferoğlu'nun Çalışmalarına Toplu Bir Bakış”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Şubat, C. 1996/I, S. 530, s. 268-277.

Ercilasun, Ahmet Bican (1998a). “Türk Dil Kurumu”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, s. 179-181.

Ercilasun, Ahmet Bican (1999). “Ağız Araştırmalarında Kullanılacak Transkripsiyon İşaretleri”, *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni (9 Mayıs 1997)*, Türk Dil Kurumu Yayınları. 697, s. 43-49, Ankara.

Ercilasun, Ahmet Bican (2000) “Ağız çalışmalarına Toplu Bir Bakış”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. 2000/II, S. 584, s. 115-118.

Ercilasun, Ahmet; Akkoyunlu, Ziyat (2014). *Kaşgarlı Mahmud, Dîvânü Lügâti't Türk*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Erdem, Mehmet Dursun (2008). “Anadolu Ağızlarında Görülen Birincil Ünlü Uzunlukları Üzerine” *Turkish Studies*, Volume. 3/3, s. 502-562, Ankara.

Erdem, Mevlüt (2009). “Ağız Atlasları Hazırlamada Kullanılan Yöntemler: Diyalektometri”, *II. Uluslararası Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı*, Kars.

Eren, Hasan (1974). “Dibek”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Ekim, C. XXX, S. 277, s. 761-764.

Ergin, Muharrem (1998). *Türk Dilbilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul.

Erimer, Kayahan ([1971] 1970). “Anadolu ve Rumeli Ağızları Üzerinde Bir Bibliyografya Denemesi”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 211-236.

“Eskişehir” (1982). *Yurt Ansiklopedisi*, Anadolu Yayıncılık, C. 4, İstanbul.

Dr. Fraylıç, Mühendis Ravlig (2008)¹⁵⁵. *Türkmen Aşiretleri*, hz., Ali Cin, Haluk Kortel, Haldun Eroğlu. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Hazai, Georg (1960). “Rumeli Ağızlarının Tarihi Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 205-211;

Hazar, Mehmet (2007). “ Nevşehir Folkloru'ndan Derleme Sözlüğü'ne Katkılar”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Özel Sayı, Eylül, C. XCIV, S. 669, s. 580-584.

Gemalmaz, Efrasiyap (1978). “ *Erzurum İli Ağızları*”, Atatürk Üniversitesi Yayınları, No:487.

Gemalmaz, Efrasiyap (1989). “Ağız Bilimi Araştırmaları Üzerine Genellemeler”, *Türk Kültürü Araştırmaları, Halil Fikret Alasya'ya Armağan, Ayır Basım*, Atatürk Üniversitesi Basımevi, s.149-159, Ankara.

Gemalmaz, Efrasiyap (1999). “ Ağız Bilimi Araştırmalarının Gerekliliği ”, *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni (9 Mayıs 1997)*, Türk Dil Kurumu Yayınları. 697, s. 4-13.

Görgülü, Garip (2014). *Türkler, Türkmenler, Yörükler (Kökleri, Göçleri, Gelenekleri, Örf ve Adetleri)*, Bilgeoğuz, İstanbul.

Gözaydın, Nevzat (2004a) “ Dil ve Halk Bilimi Derlemeleri Üzerine ” *Türk Dili Dergisi*, Şubat, Türk Dil Kurumu Yayınları. S. 626, s. 115-122, Ankara.

Gözaydın, Nevzat (2004b) “Ağız ve Halk Bilimi Derlemelerinde Kaynak Kişi” *Türk Dili Dergisi*, Nisan, Türk Dil Kurumu Yayınları. S.628, s. 299-302, Ankara.

---

¹⁵⁵ Eserin sunuş bölümünde yer alan bilgilere göre eser, Naci İsmail Pelister ya da Habil Adem olarak anılan kişi tarafından kaleme alınmıştır fakat Habil Adem'in kimliği ile ilgili bilgiler net değildir. Dr. Fraylıç ve Mühendis Ravlig adları takma isimdir, kaynakçada bu isimleri kullanmamın nedeni eserin basımının bu şekilde olmasıdır.

Gözaydın, Nevzat (2005) “Ağız ve Halk Bilimi Derlemelerinde Yer Seçimi” *Türk Dili Dergisi*, Mayıs, Türk Dil Kurumu Yayınları. S.641, s. 398-402, Ankara.

Gülensoy, Tuncer (1998). “Anadolu Ağızları Derleme Sözlüğü'ne Katkılar”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Ocak, C. 1998/I, S. 553, s. 14-16.

Gülensoy, Tuncer (1999). “Ağız Araştırmalarının Bugünkü Durumu” *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni (9 Mayıs 1997)*, Türk Dil Kurumu Yayınları. 697, s. 16-21, Ankara.

Gülensoy, Tuncer; Alkaya, Ercan (2011a). *Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası*, Akçağ, Ankara.

Gülensoy, Tuncer (2011b). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü I-II*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Gülsevin, Gürer (1990). “Türkçede -sa Şart Gerundiumu (zarf-fiil) Üzerine”, *Türk Dili*, Kasım, S. 467, s. 276-279, Ankara.

Gülsevin, Gürer (1997). “Türkiye Türkçesinde Zaman ve Kip Çekiminde Birleşik Yapılar Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 215-224, Ankara.

Gülsevin, Gürer (1998). “Çatı Ekleri Üzerinde Kullanılabilen Ekler”, *İlmi Araştırmalar*, S. 6, s. 125-146, İstanbul.

Gülsevin, Gürer (2001a). “Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf-Fiiller”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. II, S. 2, s. 125-143, Afyonkarahisar.

Gülsevin, Gürer (2001b). “Türkiye Türkçesi Ağızlarında h Sesi Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, S. 2001/I-II, s. 129-146, Ankara.

Gülsevin, Gürer (2002a). “Eski Türkiye Türkçesinde İstek Kipi Üzerine”, *İlmi Araştırmalar*, C. XIII, s. 35-50, İstanbul.

Gülsevin, Gürer (2002b). *Uşak İli Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Gülsevin, Gürer (2009). “Eski Anadolu Türkçesi Ağızlarında Uzun Ünlüler Üzerine”, *Dil Araştırmaları*, S. 5, Güz, s. 39-56, Ankara.

Gülsevin, Gürer (2013). “Türkiye Türkçesi Ağız Atlaslarında Kullanılacak Ölçütler Hakkında” Ahmet Bican Ercilasun Armağanı, *Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü*, s. 213-218, Ankara.

Gümüüşcü, Osman (2002). “XVI. Yüzyıl Anadolu’sunda Oğuz Boy Adlı Yerleşmeler”, *Türkler*, C. VI, s. 358-364 ve Genel Türk Tarihi, Cilt: IV, s. 65-76, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

Gündüz, Tufan (2012). “Türkmen Adına Dair Bazı Fikirler”, *Anadolu Selçukluları ve Türkmenler, Türkmenler Üzerine Makaleler Bozkırın Efendileri*, ed: Tufan Gündüz, Yeditepe, s. 41-49, İstanbul.

Günay, Turgut (2003). Rize İli Ağızları, Türk Dil Kurumu Yayınları:795, Ankara.

Günşen, Ahmet (2006a). “Anadolu Ağızlarında Farklı Bir Gelecek Zaman Eki ve Çekimi”, -ıca/-ıci; -ucu/-ücü”, *Turkish Studies*, Volume 1/2, s. 55-80, Ankara.

Günşen, Ahmet (2006b). “Göster- ve Görset-/körset- Fiillerinin Yapısı Üzerine”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 20, s. 35-49, Kırşehir.

Gürses, Reşide (2002). “Türk Dil Kurumunda Yapılan Ağız Çalışmalarına Genel Bir Bakış”, *Türk Dili*, S. 607, s. 175-188.

İleri, Canan (1993). “Eskişehir Türkmen Ağızları (Fonetik, Morfolojik İnceleme-Metinler-Sözlük)”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü basılmamış yüksek lisans tezi, Kayseri.

Kafesoğlu, İbrahim (1958). *Türkmen Adı, Manası ve Mahiyeti, Jean Deny Armağanından ayrı basım*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Kalay, Emin (1997). “Edirne İli Ağızlarından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar - I,” *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Temmuz, C. 1997/II, S. 547, s. 25-33.

Kalay, Emin (2004). “ Edirne İli Ağızlarından Derleme Sözlüğüne Katkılar – II”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Eylül, C: LXXXVIII, S. 633, s. 250-259

Karaağaç, Günay (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ Yayınları.

Karagöz, İlnur (2012). “Türkiye Türkçesi Ağızlarında i- Fiilinin Görülen Geçmiş Zaman Teklik III. Şahıs Çekiminde Kip ve Zaman Ekinden Sonra Gelen n Birimi ve İşlevi”, *VII. Uluslararası Türk Dil Kurultayı'nda sunulan bildiri*, 24-28 Eylül 2012, Ankara.

Karahan, Leyla (1994). “-sa/-se Eki Hakkında”, *Türk Dili*, S. 516, s. 471-474, Ankara.

Karahan, Leyla (1996). “Anadolu Ağızlarında Kullanılan Bazı Zarf-Fiil Ekleri, *Türk Kültürü Araştırmaları*, S. XXXII/1-2 1994, s. 205-236, Ankara.

Karahan, Leyla (1999a). “ Azerbaycan Diyalektoloji Atlası Hakkında”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Mart, 1999/1, S. 567, s. 185-189.

Karahan, Leyla (1999b). “Ağız Araştırmaları Alanında Yapılması Gereken Çalışmalar”, *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni*, Türk Dil Kurumu Yayınları. 697, s. 24-28, Ankara.

Karahan, Leyla (1999c). “Yükleme (Accusative) ve İlgi (Genetive) Hali Ekleri Üzerine Bazı Düşünceler”, *III. Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri 1996*, Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 605-611, Ankara.

Karahan, Leyla (2000). “Ağız Araştırmalarında Sorunlar”, *Türkiyenin Ağızları Çalıştay Bildirileri*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, s. 21-26;

Karahan, Leyla (2007). “ “Sonra, Önce” Kelimelerinin Edat Kategorisi İçindeki Durumu”, *Dil Araştırmaları*, S. 1, s. 39-48, Ankara.

Karahan, Leyla (2011). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Karahan, Leyla (2012). “Ağız Çalışmalarında Bilimsel Niteliğin Korunması Üzerine Birkaç Not”, *Turkish Studies*, S. 7/4, s. 131-136.

Karaörs, M. Metin (1994), “Derleme Sözlüğüne Katkılar: Kayseri, Isparta, Adana İllerimizden Derlemeler,” *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Ocak, C. 1994/I, S. 505, s. 65-67.

Kayra, Erol (1991). “Lehçe Bilimi ve Dil Haritaları” *Türk Dili Dergisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, S. 479, s. 299-306, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (1953). “Batı Anadolu Ağızlarında Aslı Vokal Uzunlukları Hakkında”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 197-203, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (1959). “Türk Dilinde +ça Eki ve Bu Ek İle Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme”, *Anakara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. XVII, S. 3-4, s. 275-358, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (1965). “Bartın ve Yöresi Ağızlarındaki Lehçe Tabakalaşması”, *Türkoloji Dergisi*, C. 2, S.2, s. 227-249.

Korkmaz, Zeynep (1968). “-ası/-esi Gelecek Zaman İsim-Fiil (Participium) Ekinin Yapısı Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* [1969], s. 31-38.

Korkmaz, Zeynep (1971). “Eski Anadolu Türkçesinde Aslı Ünlü (Vocal) Uzunlukları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S. XXVI/3-4, s. 67-84, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (1975-1976). “ Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar” , *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s.143-172;

Korkmaz, Zeynep (1994). *Güney-Batı Anadolu Ağızları Sesbilgisi (Fonetik)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (1995a). “Atatürkçü Düşüncede Türk Dilinin Yeri”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I*, Türk Dil Kurumu Yayınları., s. 928-947, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (1995b). “Anadolu Ağız Araştırmalarına Toplu Bir Bakış”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar II*, Türk Dil Kurumu Yayınları. 629, s. 232-248, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (1995c). “Türkiye Türkçesindeki -madan/-meden < -madın/-medin Zarf-Fiil (Gerundium) Ekinin Yapısı Üzerine”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar-I*, s. 151-159, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (1995d). “-sa / -se Dilek - Şart Kipi Eklerinde Bir Yapı Birliği Var Mıdır?”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I*, s. 160-167, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (1996). “ Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu ve Anadolu Ağızları”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Şubat, C. 1996/I, S. 530, s. 262-267.

Korkmaz, Zeynep (2002). “Anılarda Türk Dil Kurumu ve Gelişme Süreçleri”, *Türk Dili*, S.609, s.490-511.

Korkmaz, Zeynep (2003). *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları. 575, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (2009). “Türkiye Türkçesi Ağızlarında Dil özellikleri-Etnik Yapı Bağlantısı ve Beklentilerimiz”, *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı 25-30 Mart 2008 Şanlıurfa*, Türk Dil Kurumu Yayınları. 989, s. 468-474.

Korkmaz, Zeynep (2011). *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (2014). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Kökel, Coşkun (2006), “Eskişehir Yöresi Alevi Bektaşî Kültürünün Temel Dinamikleri”, *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi, Şücaaddin Velî Ocağı Özel Sayısı*, Bahar 37, s. 135-172.

Küçükcan, İlyas; Küçükcan, İsmet; Meriç, Tahsin (2011). *Türkmen Süleyman ve Büyükdere Köyü*, Büyükdere Köyü Muhtarlığı, Eskişehir.

Küçükler, Paki (2009). “Fonetik Çalışmalar ve Ağız Araştırmalarında Bilgisayar ve Ses Programlarının Kullanımı” *6.Uluslararası Türk Dil Kurultayı 20-25 Ekim 2008*, Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 3009-3026, Ankara.

“Llamas, Carmen (1999). “A new methodology: data elicitation for social and regional language variation studies.” Leeds Working Papers in Linguistics and Phonetics 7: 95–118.

Mert, Osman (2003). “Türkçe’de Hâl Kategorisi ve Öğretimi”, *Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 21, s. 25-33, Erzurum.

Mollova, Mefkure (1999). “Bakanlardaki Türk Ağızlarının Tasnifi”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s.197-176.

Montgomery, Christopher (2007). “ Northern English Dialects: A perceptual approach”, Access to Electronic Thesis, The University of Sheffield.

Németh, Gyula. ([1983] 1980 – 1981), “Bulgaristan Türk Ağızlarının Sınıflandırılması Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 113-167.

Ocak, Ahmet Yaşar (2012). Anadolu Selçukluları ve Türkmenler, *Türkmenler Üzerine Makaleler, Bozkırın Efendileri*, ed: Tufan Gündüz, s.49-73. Yeditepe, İstanbul.

Öcalan, Muharrem (2006). “Ağız Araştırmalarında Bilişim Teknolojilerinin Kullanılması ve Ağız Tezleri İçin Yenilik Önerileri”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 20/1, s. 169-188.

Öner, Mustafa (1999). “-matı/meti Gerundiyumu Hakkında”, *III. Uluslararası Türk Dil Kurultayı 1996*, Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 833-840, Ankara.

Özkan, Nevzat. (2009), “Anadolu’daki Nüfus Hareketlerini Ağızların Oluşmasına ve İncelenmesine Etkileri”, *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı 25-30 mart 2008 Şanlıurfa*, Türk Dil Kurumu Yayınları. 989, s. 541-557.

Özmen, Abdurrahim; Kutlu, Muhtar Kutlu; Erginer, Gürbüz (1999). *Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası Kültür Bakanlığı*, HAGEM Yayınları, Ankara.

Özsoy, Sumru; Taylan, Eser (2000). “Türkçe’nin Ağızları Çalışmalarında Yöntem Sorunları” *Türkiyenin Ağızları Çalıştayı Bildirileri*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, s. 27-33.

Öztürk, Erol (2009). “Mersin Yörüklerinden Derleme Sözlüğü’ne Katkılar”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Mayıs, C. XCVII, S. 689, s. 405-411.

Öztürk, Jale (2009), “Ağız Araştırmalarında Kadın”, *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı 25-30 Mart 2008 Şanlıurfa*, Türk Dil Kurumu Yayınları. 989, s. 565-572.

Pekacar, Çetin; Dilek, Figen Güner (2009) “Uluslar arası Fonetik Alfabe ve Türkiye’de Ağız Araştırmaları”, *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı 25-30 Mart 2008 Şanlıurfa*, Türk Dil Kurumu Yayınları. 989, s. 575-588, Ankara.

Pekacar, Çetin; Uçar, Erdem; Filiz Meltem (2012). “Nevşehir ve Diğer Anadolu Ağızlarında Fiillerin Teklik 3. Şahıs Çekimlerinde /N/ Sesi”, *I. Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu (16-19 Kasım 2011) Bildirileri*, Nevşehir Üniversitesi Yayınları, s. 225-235, Nevşehir.

Sağır, Mukim (1996). “Anadolu Ağızlarında Ünlüler Ünsüzler” *3. Uluslararası Türk Dil Kurultayı*, TDY Yay. 678, s. 987-996, Ankara.

Sağır, Mukim (1999). “Ağız Araştırmalarında Çevriyazı” *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni (9 Mayıs 1997)*, Türk Dil Kurumu Yayınları. 697, s. 126-138, Ankara.

Sakin, Orhan (2010). *16. yy. Osmanlı Arşiv kayıtlarına Göre Anadolu’da Türkmenler ve Yörükler (Boylar, Kabileler, Cemaatler)*, Ekim, İstanbul.

Savran, Hülya (2008). “Türk Dilinde “+Dır” Bildirme Eki Ve “+Dır” Bildirme Ekiyle Yapılan Belirsizlik Kelimeleri”, *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 9, S. 14, 2008/1.

Savran, Hülya. (2009). “ Derleme Sözlüğü’ndeki Kalıplaşmış İsim-Fiillerin ve Sıfat-Fiillerin Yazı Dilinde Kullanılabilirlik Durumları”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, C. I, s. 51-92.

Sertkaya, Osman Fikri (1996). “Ölümünün 20. Yıl Dönümünde Hocam Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Şubat, C. 1996/I, S. 530, s. 254-261;

Sev, Gülsev (2002). “/+Dan...+A / Yapısına İlişkin”, *Türkoloji Dergisi, (Dil ve Edebiyat Araştırma Derneği)*, C. XV, S.1, Ankara, s. 247-259.

Sev, Gülsel (2004). “Çıkma Durum Ekinin Nesne Görevinde Kullanımı”, V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri, Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 2655-2666, Ankara.

Sezer, Önder (2006). “Türkiye Türkçesi Ağzlarında Zarflar ve Zarf Yapımı”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, basılmamış yüksek lisans tezi, Afyonkarahisar.

Sümer, Faruk (1999). *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatları-Destanları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

Sümer, Faruk (2009). “Türkmenler”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 36, s. 380-384.

Sümer, Faruk (2012). “Anadolu Selçukluları”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 41, s. 607-611.

Spruit, M.R. (2008). “Quantitative Perspectives on Syntactic Variation in Dutch Dialects Dissertation”, *University of Amsterdam*.

Şanlı, Cevdet (1997). “Kırklareli, Erzurum ve Artvin İllerimizden Derleme Sözlüğü'ne Katkılar - I”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Aralık, C. 1997/II, S. 552, s. 542-547.

Şanlı, Cevdet (1999). “Anadolu ve Rumeli Ağzlarından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar – II”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Ağustos, C. 1999/II, S: 572, s. 670-680.

Tekin, Talat (1975). *Ana Türkçede Aslı Uzun Ünlüler*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.

- Tepeli, Yusuf (2007). “Hal Kategorisi Olarak Yalın Hal”, *IV. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri (25-29 Eylül 2000 İzmir/Çeşme)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tezel, Naki (1968). “Türk Halk Edebiyatında Masal”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı*, Aralık, C. XIX, S. 207, s. 447-457;
- Tokat, Feyza (2014). “Çavdır Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, S. 3/1, s. 153-166.
- Tokatlı, S. Suzi; Nas, G. Erdem (2012). “Anamur Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar”, *Diyalektolog*, Kış, S. 5, s. 33-45.
- Topkan, Refik (1971), “Türk Bilmeceleri [Şükrü Elçin], (Kitaplar - Tenkit)” *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Aralık, C. XXV, S. 243, s. 225-228.
- Torun, Yeter (2006). “+Dİr/ +DUr Bildirme Ekiyle Oluşturulan Bazı Yapıların Cümledeki Kullanımları Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 2003/I*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 871/I, s. 111-122, Ankara.
- Torun, Yeter (2007). “Birinci Türk Dili Kurultayı ve Ceyhan Yörük Ağzı Kelimelerinin Derleme Sözlüğü’ndeki Kullanımları”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi Özel Sayı*, Eylül, C. XCIV, S. 669, s. 573-579
- Tuna, Osman Nedim (1960). “Köktürk Yazılı Belgelerinde ve Uygurcada Uzun Vokaller”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten*, s. 213-282, Ankara.
- Tunçdilek, Necdet (1953-1954). “Eskişehir Bölgesinde Yerleşme Tarihine Toplu Bir Bakış”, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 15, s.189-208.
- Tunçdilek, Necdet (1955). “Lületaşı”, *Türkiye Coğrafya Dergisi*, S. 13-14, s. 92-102.
- Ülker, Nemci (2002). “Batı Anadolu’nun Türkleşmesi: İzmir Örneği”, *Türkler*, ed. Hasan C. Güzel, K. Çiçek, S.Koca, C. 6, , s. 288-293, Ankara.

Üstüner, Ahat (2000a). *Anadolu Ağzlarında Sıfat-Fiil Ekleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Üstüner, Ahat (2000b). “Türkçedeki +-A Pekiştirme Ekinin Türkiye Türkçesi Ağzlarında Kullanılışı”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi “Fırat University Journal of Social Science”* C. 10, S. 1, s.189-206, Elazığ.

Vardar, Berke (1998). *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, Multilingual Yayınları, İstanbul.

Vardar, Berke (2001). *Ferdinand de Saussure, Genel Dilbilim Dersleri*, Multilingual Yayınları, İstanbul.

Vardar, Berke (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yayınları, İstanbul.

Yıldırım, Ünal (2004). “Eskişehir'in İklim Özellikleri”, *Türkiye Coğrafya Dergisi*, S. 43, s. 139-150.

Yıldırım, Faruk (2009), “Türkiye Türkçesinin Ağız Atlası İçin Bir Ön Çalışma: “Ala” Sıfatı ile Yapılan Birleşik Kelimeler”, *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri (25-30 Mart 2008 Şanlıurfa)*, Türk Dil Kurumu Yayınları 989, s. 813-831.

Yılmaz, Emine (1991). “Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü”, *Türk Dilleri Araştırmaları-I*, s. 151-165, Ankara.

Yılmaz, Özlem Deniz (2011). *Türkiye Türkçesinde Eylemsi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Yurt Ansiklopedisi (Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını), Anadolu Yayıncılık, C. 4, İstanbul,1982, s. 2825-2829.

Yücel, Bilal (1999). “Çağdaş Türkiye Türkçesinde Fiil Çatıları”, *Türk Gramerinin Sorunları II*, Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 156-201, Ankara.

Zülfikar, Hamza (2007). “Meslek Adları ve -CI Ekinin Türkçedeki İşlevleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, S. 2007-1, s. 173-218, Ankara.

Ziyayeva, Zemine (2011). “Azerbaycan Diyalektolojisinin Tarihi Üzerine”, *Karadeniz Araştırmaları*, Yaz, S.30, s. 93-106.

Çevrimiçi Elektronik Kaynaklar:

Ahmet Bican Ercilasun’un “ Yirmi Birinci Yüzyıla Girerken Millî Kimlik Oluşturmada Dilin Önemi” <http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/23.php>, (31 Temmuz 2014).

Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü,
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm>, (19. Şubat. 2015).

Joachim Grzega’ nın *Sources for Onomasiological Studies*,
<http://www1.ku-eichstaett.de/SLF/EngluVglSW/OnOn-4.pdf>, (12.10.2014).

Kadının Durumu,
kadininstatusu.gov.tr ,(5 Mart 2014).

Karaman,Erdal. Azerbaycan Ağızları Üzerine Bir Deneme,
<http://turkoloji.cu.edu.tr/>, (19.Eylül.2014).

Maden Teknik Arama Genel Müdürlüğü,
http://www.mta.gov.tr/v2.0/default.php?id=il_maden_haritalari, (18. Şubat. 2015).

Mehman Musaoğlu, “Avrasya Türkçelerinin Karşılaştırmalı İncelenmesi”
dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/27/746/9545. (17.Eylül.2014).

Türkiye İstatistik Kurumu,
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16056>, (4 Mart 2015).

Türkiye İstatistik Kurumu,
<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, (18 Şubat 2015).

T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü,
<http://www.ogm.gov.tr/ekutuphane/Sayfalar/Istatistikler.aspx>, (19 Şubat 2015)

SÖZLÜK

Sözlük Oluşturulurken Kullanılan Yöntem

Sözlük maddeleri olarak;

1. Tanınması güçleşecek düzeyde ses değişmesine uğramış sözcükler ve sözcük öbekleri,
2. Ölçünlü Türkçede de bulunduğu hâlde Eskişehir İli Türkmen Ağzları'nda farklı anlamda kullanılan sözcükler ve sözcük öbekleri,
3. Ölçünlü Türkçede olmayıp Eskişehir İli Türkmen Ağzları'nda tespit edilen sözcükler ve sözcük öbekleri seçilmiştir.

Adlar biçimbirimli alınırken, eylemler biçimbirimde ses değişmesi varsa biçimbirimli, yoksa biçimbirimsiz alınmıştır.

A

acür <acur	: Buruşuk kabuklu, üzeri ince çizgili, boz renkli bir çeşit uzun hıyar (I.9.241)
a_ıl <ağıl	: Ağıl, evcil küçükbaş hayvanların barındığı etrafı çit veya duvarla çevrili alan (II.4.70)
āil < ağıl	: bk. a_ıl (I.3.108)
āit_ıdi < ait	: Ait idi (I.2.50)
afıyan<<afyon	: Haşhaş (I.4.80)
ağdarma	: Ekin kaldırılan tarlayı sürme zamanı (II.7.59)
ālen <<eğilen	: Eğil-, ağzın eğilmesi, felç olmak (II.8. 11)
ā+larında<ağa+larında	: Ağa, köyde zengin, çiftlik sahibi (I.14.194)
alpuluz	: Alpanos, Eskişehir ili Seyitgazi ilçesi Sarayören köyünün eski adı (I.17.28)
ameliyet<<ameliyat	: Ameliyat (I.14.183)
ānat<< anlat	: Anlatmak (I.15.40)
ananat	: Ekin demetlerini arabaya koymak ve harmanı aktarmak için kullanılan üç, dört, beş,yedi çatalı olabilen uzun saplı aygıt, dirgen ,yaba (I.10.44)
anletçeklēr<<anlatacaklar	: Anlatacaklar (I.17.10)
aplaņ< abla+ņ	: Abla (I.15.97)
aporlelennen	: Hoparlör (II.4.42)
arabıran<< arapviran	: Eskişehir ili Seyitgazi ilçesine bağlı köy adı (I.1.23)
ārı	: Ağrı ili (I.4.15)
ārı <ağrı	: Ağrı, acı (I.14.178)
ārlaşdı<<ağırlaşdı	: Kulakların zor duyması (I.14.4)
āsık<eksik	: Eksik (I.14.139)
arğıdaş << arkadaş	: Arkadaş (I.4.22)
ā_ar <ağır	: Ağır (I.7.16)
arğıdaş<<arkadaş	: bk. arğıdaş (I.4.53)
asire<asri	: Modern, çağdaş (I.9.123)

aslannıyı<aslanlı+	: Eskişehir ili Çifteler ilçesine bağlı köyün adı (I.6.36)
āşdan << ağaç+dan	: Ağaç (II.1.58)
aşşācālan<< aşağıçağlan	: Aşağıçağlan, Eskişehir ili Odunpazarı ilçesine bağlı bir köy adı (I.15.7)
avrupa	:Entarinin arka tarafında, omuzlarla boyun arasında kalan kısım. Metinde tamamen elbise adı olarak kullanılmıştır. (I.9.112)
avış <avuç	: Avuç (I.15.84)
aya	:Tarım aracı (II.7.59)
aylā << ay+lık+a	: Maaş (II.6.37)

B

babalīm<< baba+lık+ım	: Üvey baba (I.1.20)
babayītdi< babayığit	: Babayığit (I.1.67)
bāca<< bahçe	: Bahçe (I.3.48)
bağunnara<<vagon+lar+a	:Vagon (I.12.33)
bağā< baņa	: Bana (II.1.22)
baķıldak	: Fasulye, nohut, bakla, bezelye, mercimek, yulaf, pirinç, susam gibi bitkilerin başakları (I.13.74)
bālı<<pahalı	: Pahalı (II.5.45)
bālıcada < bağlıca	: Bağlıca, Afyon ili Emirdağ ilçesine bağlı bir köy adı (II.2.70)
bā <bağ	: Bağ, sadakat (I.17.8)
balye	: Balye (I.14.7)
bambıl	: Ekinler taze iken tanelerin özünü yiyen böcek ve bu böceğin sebep olduğu hastalık (I.10.32)
barabar<< beraber	: Beraber (II.1.32)
bārda<< bağırtarak	: Bağırt- (II.1.13)
barnaḥ<< barmak	: Parmak(I.1.51)
basdīm << bas-tır	: Para bastırmak (I.1.56)

başā < başak	: Başak (I.3.28)
batlan babıç	: Bir oyun adı (II.7.73)
beberon << biberon	: Biberon (II.7.63)
bekár	: Çiftlik işlerinde çalışan işçi, rençber (I.1.15)
bēki << belki	: Belki (II.4.23)
bele-	: Çocuğu kundaklamak, sarmak (I.11.44)
belli << beri	: Beri (II.3.39)
beñā << baña	: Bana (I.6.81)
bey < ben	: Birinci tekil şahıs (II.1.4)
bèyle < böyle	: Böyle (II. 1.9)
bilerzik < bilezik	: Bilezik (I.8.15)
bolamaççılar	: Satıcı (I.5.48)
borşlandı < borç+landı	: Borçlan- (II.5.46)
börēn << börek+in	: Börek (I.3.113)
bördle-	: Börtle-, az haşlamak. (I.12.95)
börük	: Takke, külah (II.8. 42)
böründe < böğür+ünde	: Kaburga altı boşlukları (I.18.34)
bu_az << boğaz	: Boğaz, vadi (I.12.7)
būda << buğday	: Buğday (II.4.27)
buda << buğday	: Bk. būda (II.7.5)
buranşid < bronşit	: Bronşit (I.9.16)
burçā < burçak+ı	: Burçak (I.3.17)
būydey	: bk. būda (I.9.92)
büççe < bütçe	: Bütçe (I.9.101)
bükme	: Yufka içerisine patates, soğan, ıspanak, peynir koyularak yapılan börek (I.18.52)
büle	: bk. bèyle (I.1.10)
büngeşig	: Eskişehir ili Çifteler ilçesine bağlı Çatmapınar köyünün eski adı (I.6.154)

C

cağa < cağa	: Caka, gösteriş, çalım, fiyaka (I.11.79)
-------------	---

ca_ıl < cāhil	: Cahil (I.9.4)
candarmı < jandarma	: Jandarma (I.6.34)
cānibenner	: Halay (I.12.57)
cāmile	: Çengel (II.1.66)
candırma << jandarma	: bk. candarmı (II.7.34)
cānimen	: Halka oluşturularak çekilen halay (II.1.94)
çār- << çağır-	: Çağırma (I.6.17)
çelik	: Çocukların sopa ile oynadıkları oyun (I.10.17)
çembel << çember	: Çember (II.1.95)
çengi	: Çalgılı eğlence (I.9.98)
cēryan < cereyan	: Elektrik akımı (I.17.109)
ceyran << cereyan	: bk. cēryan (I.2.30)
ci_er << ciğer	: Ciğer (I.15.74)
çekiş-	: Kızmak, azarlamak (I.16.47)
çıtak	: Kavgacı, huysuz (kimse) (I.17.18)
çī < çiğ	: Çiğ (I.3.98)
çi_jiz << çeyiz	: Çeyiz (I.19.70)
çikek	: Saman olarak kullanılan bitki (II.7.96)
çille	: Çile, zahmet, sıkıntı, eziyet (I.1.31)
çinne- < çiğne-	: Çiğnemek (I.3.21)
çir	: Zerdali kurusu (I.3.76)
ciridcilig	: Cirit oyunu (I.2.3)
cis < cins	: Cins (II.4.9)
çitelerde<çifteler	:Çifteler, Eskişehir iline bağlı Çifteler ilçesi (I.6.240)
civcīy << civciv	: Civciv (I.9.42)
çökelik < çökelek	: Çökelek (I.9.170)
çō<çoğu	: Çoğu (I.12.85)
çölmā<<çömlek+e	: Çömlek, toprak kap (I.6.234)
cümertesi< cumartesi	: Cumartesi (I.8.46)
çürü <<curu	: Curu, özleşmemiş ve koyulaşmamış sıvı (I.11.21)

cüverl̄imnen : Yiğitlik, gözü peklik (I.5.129)

D

- dā<< daha : Daha (II.1.38)
- dā < dağ : Dağ (I.3.167)
- dāl<dağıl- : Dağılmak (I.17.80)
- dāl<< değil : Değil (II.1.23)
- daltal : Tarım aracı (I.10.49)
- dārcık << dağarcık : Kese (I.17.134)
- datar < tatar : Tatar (II.4.10)
- datdaravāllī << tahtarevalli : Tahtarevalli (II.7.79)
- datlılık < tatlılık : Söz kesildikten sonra yenilen çerez (I.9.77)
- dayre < daire : Kat, ev (I.9.150)
- de_āl << değil : Değil (II.1.2)
- de_iş < değış- : Değışmek (II.4.18)
- dekleştir < denkleştir- : İhtiyaçları karşılayabilmek için gereken miktarda para sağlamak (I.9.34)
- dekurisyon << dekorasyon : Dekorasyon (II.3.98)
- dēl << değil : bk. de_āl (II.1.3)
- delice : Dikdörtgen şeklinde üstüne harmana götürülecek buğday arpa sapı konulan araç (I.3.19)
- demurad<<demokrat : Demokrat (I.12.36)
- deneynen : Kabuğu dövülerek soyulmuş buğday, aşlık. (II.1.42)
- deñiş- < değış- : Değışmek (II.7.6)
- dermen<<değirmen : Değirmen (I.4.43)
- deste : Tarlalarda biçilen ekinlerde yapılan küme (I.16.23)
- devatdāne : Sarı renkli bitki (I.14.163)
- dırahdör <<tiraktör : Traktör (I.10.23)
- dırcannı : Pirinç içinde bulunan bir çeşit darı (I.9.225)

dırmık< tırmık	: Tarım aracı (I.3.15)
dibekde	: Tahılları öğütmede kullanılan taştan yapılmış büyük havan (I.12.100)
dil-	: Dilimlemek (I.19.83)
dimek< de-mek	: Demek (I.6.120)
diplama<diploma	: Diploma (I.10.13)
dirgen	: Harmanda sapları yaymaya yarayan demir ya da tahtadan yapılmış ucu çatallı tarım aygıtı. (I.3.21)
dō_anca< doğanca	:Eskişehir ili Mahmudiye ilçesine bağlı köy (II.4.15)
domatizma<romatizma	: Romatizma (II.5.49)
doğuzanı<<doksan	: Doksan (I.14.12)
dō-	: Dövmek (I.2.44)
dövlet< devlet	: Devlet (I.8.105)
döşşeg< döşek	: Döşek (I.3.68)
dōş- << dövüş-	: Dövüşmek (I.12.48)
duvā<dua	: Dua (II.4.37)
dūn << düğün	: Düğün (II.1.77)
düñür	: Kız görmeye giden kimse, görücü (I.1.26)
dūsü < düğü	: Elendikten sonra geriye kalan en ince bulgur (I.8.15)
dúün<< düğün	: bk. dūn (II.3.85)
dú_ün << düğün	: bk. dūn (II.3.85)
düven	: Döven, harmanda buğdayın sapı ve tanesini ayırmaya yarayan, altında keskin taşları bulunan ve hayvanlar tarafından çekilen ağaç alet (II.7.59)

E

efelik	: Yaprakları yenilebilen, tohumlarından da çay yapılan ıspanağa benzeyen bir çeşit ot, labada (I.9.201)
ekseri	: Genellikle (I.6.151)
ele << öyle	: Öyle (II.3.111)
ēlence<eğlence	: Eğlence (II.5.43)
elet- << ilet-	: Götürmek, iletmek, ulaştırmak (I.3.127)
emirdāna < Emirdağ+	: Afyon ili Emirdağ ilçesi (I.6.164)
emiz< evimiz	: Evimiz (I.12.63)
epiy<< epey	: Çok, pek çok, fazla (II.1.120)
eprid-	: Yumuşatmak, yatıştırmak. (II.8. 42)
ēro<< euro	: Avrupa birliği para birimi (II.3.90)
essu << eski	: Eskiden (I.3.18)
evendi< efendi	: Efendi (I.14.26)
evrēç	: Saç üzerinde pişirilen yufka ekmekleri çevirmeye yarayan uzun ve yassı tahta araç. (I.3.114)
eyle < öyle	: Öyle (II.1.5)
eyitmen	: Eğitimci, eğitici. (I.10.7)
ēyir- < eğir-	: Eğirmek; yün, pamuk gibi şeyleri iğ ile büküp iplik durumuna getirmek (I.18.12)
ezzāne < eczane	: Eczane (I.9.49)

F

fāl << faal	: Aktif (II.2.46)
feşl<felç+	: Felç (I.15.50)
fişğı < fişkı	: Atgillerin taze dışkısı (I.11.3)
firek	: Frengi, genellikle cinsel birleşmelerle bulaşan, hastalık (I.11.52)
fişnē< vişne	: Vişne (I.9.237)

fiyete< fiyat+a	: Fiyat (I.6.140)
foturaf makşinen	: Fotoğraf makinesi (I.6.64)
fur- < vur-	: Vurmak (I.9.216)

G

ğadığuyusuna << Kadıkuyusu	: Kadıkuyusu, Eskişehir ili Çifteler ilçesine bağlı köyün adı (I.6.183)
ğacağ < kaçak	: Kaçak (I.6.286)
ğaçamağ	: Hamur, tatlı ve su ile yapılan yemek (I.19.55)
ğahir << kahır	: Kahır (I.9.30)
ğalbır << kalbur	: Kalbur (I.3.36)
ğalefer << kalorifer	: Kalorifer (I.3.169)
ğanlupuarıñ < kanlıpınar	: Kanlıpınar (I.12.19)
ğarayağma	: Deri hastalığı (I.13.8)
ğarer << karar	: Karar (I.12.54)
ğarabā < karabağ	: Karabağ (I.4.9)
ğarışılğ << karışık	: Karışık (I.4.12)
ğart < kart	: Kart (I.9.26)
ğaşıyi < kaç-istememek	: Kaçmak; sorumluluğı yerine getirmemek (I.4.130)
ğavaltı<kahvaltı	: Kahvaltı (I.11.14)
ğayam << kafam	: Kafa (I.14.51)
ğāve<< kahve	: Kahvehane (I.4.40)
ğavğacı << kavgacı	: Kavgacı (I.6.139)
ğavır << kavur	: Kavurmak (I.3.78)
ğāyfet<<kıyafet	: Kıyafet (I.12.74)
geşl̄imiz << gençlik+miz	: Gençlik (II.4.67)
ğıdırğa	: Çayır otuna benzer, derin köklü bir bitki. (I.8.15)
ğıncırağ	: Tahterevalli ya da tahterevalliye benzeyen bir oyun aracı. (II.7.77)

ğırda < kırda	: Kır, step (I.2.62)
ğıristel << kristal	: Kristal (I.6.241)
ğırmalar	: Börek (I.7.35)
ğışlalara	: Koyun ve keçi sürülerinin gecelediği ya da kışın barındıkları kapalı ağıl (I.16.29)
gim << gibi	: Gibi (II.1.95)
goldan ğopan << koldan kopan	: Koldan kopan (I.13.41)
ğollestor << kolesterol	: Kolesterol (I.9.50)
göce	: Tarhana, bulgur yapmak için kullanılan kabuğu soyulmuş ve kırılmış buğday.(I.9.249)
gölek	: Küçük su birikintisi, gölcük. (I.14.60)
göynünü< gönül+	: Gönül (I.1.44)
gözer	: Buğday, toprak vb. şeyler elenen iri gözlü büyük kalbur.(I.3.36)
ğubre < gübre	: Gübre (I.6.279)
ğurbannık << kurbanlık	: Kurbanlık (I.6.44)
ğurudullar << kurut-	: Kurutmak (II.1.37)
ğuşan < kuşan-	: Kuşanmak, giyinmek (I.7.1)
ğupbe	: Yarım küre şeklinde taştan örülü tavan (I.9.167)
ğuyruğlu << kuyruklu	: Afyon ili Emirdağ ilçesine bağlı olan Tepeköy'ün eski adıdır. (I.6.86)
ğuzine < kuzine	: Kuzine (I.9.215)
gündöndü	: Ayçiçeği (I.4.32)
göynün << gönlün	: Gönül (I.1.44)
günevileri	: Örtkü (II.1.78)
güvet << kuvvet	: Kuvvet (I.3.115)
güveyin_olur	: Sığırları rahatsız eden bir çeşit sinek, bögelek sineği (I.8.103)

H

hāgim<hakim	: Hakim (I.6.273)
-------------	-------------------

haftāy<hafta	: Hafta (I.16.17)
hateş < ateş	: Ateş (I.18.114)
halva < helva	: Helva (I.5.57)
hamır	: Hamur (I.2.22)
hamursız	: Mayasız hamurdan yapılan yuvarlak çörek, ekmek. (I.17.78)
haşheş < haşhaş	: Haşhaş (I.4.80)
havta < hafta	: Hafta (I.5.59)
hekā << hikaye	: Hikaye (II.1.119)
hırkız <hırsız	: Hırsız (II.7. 107)
hıstāne< hastane	: Hastane (I.16.63)
hindi	: Şimdi (I.2.12)
hindiki	: Şimdiki (I.2.12)
horanta	: Aile halkı (I.2.34)
hösümet<< husumet	: Husumet, düşmanlık (I.4.99)
humeyin	: Kumaş çeşidi (I.8.42)

I

ırā	: Irak,uzak (I.3.20)
ııcık<<azıcık	: Azıcık (I.5.10)
ıdırı<< Iğdır	: Iğdır ili (I.6.181)
ılgı	: At, eşek ya da keçi sürüsü (I.13.103)
ırāmatlıh << rahmetlik	: Rahmetlik (II.1.8)
ırh<ırk	: Irk (I.14.51)
ışmar	: El, göz ya da baş ile yapılan işaret (I.5.26)
ısdambıl << İstanbul	: İstanbul ili (I.6.185)

İ

ıç << hiç	: Hiç (II.1. 13)
ikile-	: Mısırların, sebze fidelerinin diplerini ikinci kez doldurmak, çapalamak (I.8.99)
ilāha << alaka	: Alaka (I.14.89)

ileşber	: Çiftçi, rençper (II.7.59)
iyuydu << iyiydi	: İyi (II.1.34)
ivel < evel	: Evel (I.11.42)

K

kaād<<kağıt	: Kağıt (I.6.50)
kārıbar	: Kehribar (I.14.158)
Ḳastiye <<gazeteye	: Gazete (I.1.17)
kāf <<kağıt	: Kağıt (I.6.55)
ḳayna<<kaynana	: Kaynana (I.11.37)
ḳayḡi<gayri	: Bundan böyle (I.3.38)
kelebēle	: Tarım aleti (I.8.96)
kelem	: Lahana (I.7.34)
kellī	: Sonra, geri (I.12.91)
kemīḡ < kemik+in	: Kemik (I.14.3)
kemre	: Gübre, tezek (I.3.109)
kepāni << kepek+i+ni	: Kepek,tahıl kabuğu (II.1.44)
keten	: Yağlı çörek (I.9.179)
killeme	: Çamaşır yıkarken kullanılan madde (II.1.105)
killi- << kille-	: Kirli çamaşırları kil kullanarak tokaçla yıkamak (II.1.105)
kirman	: Elde yün eğirmeye yarayan araç (I.16.53)
ḳollüsdor << kolesterol	: Kolesterol (I.16.42)
ḳömbe < kömbe	: Kömbe, İki saç arasında ya da külde pişirilen mayasız ekmek (I.12.92)
kompasda << komposto	: Komposto (I.2.22)
ḳoparatif << kooperatif	: Kooperatif (I.2.49)
kömbecilik	: Çocuk oyunu (I.10.17)
kötāhyada	: Kütahya (I.5.89)
köv < köy	: Köy (II.7. 107)
ḳürt	: Kürt (I.4.94)

ķutlu haşeş	: Dũęünlerde gelinin başına takılan başlık (I.12.75)
kũfte< kũfte	: Kũfte (II.1.46)
kũsgũ < kũskũ	: Fırındaki ateşini karıştırmakta, odun itmekte kullanılan balta sapından kalın ağaç. (I.9.207)
kũte << kũfte	: bk. kũfte (II.1.42)
kũy	: Kũy (I.3.6)

L

las < laz	: Laz (I.6.77)
laylon < naylon	: Naylon (I.14.70)
lẽn < leęen	: Leğen (I.7.35)
lobet < nobet	: Nobet (II.7.92)

M

mābbetde < muhabbet+te	: Muhabbet (I.17.121)
mācır << muhacir	: Muhacir (II.2.64)
maḥanna < makarna	: Makarna (I.12.94)
mallāḥ << vallahi	: Vallahi (II.6.18)
mālle < mahalle	: Mahalle (I.6.10)
māmele<muamele	: İşlem (I.6.61)
marę << fark	: Fark (II.6.9)
mārrem < muharrem +	: Muharrem (I.18.96)
mavasa	: Muhafız (II.6.24)
mayıs	: Hayvan dışkısı (I.2.62)
māza< mağaza	: Mağaza (I.6.18)
meavi << mavi	: Mavi (II.1.9)
meersem << meğer+sem	: Meğerse (I.1.7)
mefāt < vefat	: Vefat (II.5.75)
melmeket < memleket	: Memleket (II.5.46)
memekde	: Emzikli (II.1.13)
mēr << meğer	: Meğer (II.7. 119)

met	: Çelik çomak oyunu ve bu oyunda kullanılan 10-15 cm. uzunluğundaki değnek (I.10.17)
mıḳdar << muhtar	: Muhtar (I.15.28)
mıtvā << mutvaḳ+a	: Mutvak (I.12.16)
millar < milyar	: Milyar (I.17.88)
mirder < minder	: Minder (I.3.70)
misāde << müsaade	: Müsaade (II.3.102)
moderenleşdi < modernleşti	: Modernleş- (I.7.30)
mūtaç < muhtaç	: Muhtaç (I.1.55)
mutlaḳ < mutfak	: Mutfak (I.5.105)
müjdesi	: Toplum tarafından sevilen bir kişiyi yüceltmek (I.7.19)

N

nallān << nallıhan	: Nallıhan , Ankara iline bağlı ilçenin adı (I.14.63)
neya << niye	: Niye, niçin (II.1. 20)
noḷcaḥ << ne olacak	: Ne olacak (II.4.47)
nuḥuza<< nüfus+	: Nüfus (I.6.277)

O

oḥlā<< oklava	: Oklava (I.12.90)
oḳḡu <<okka	: Okka(I.7.52)
oḳu	: Düşün için yapılan sözlü davet (I.2.7)
ōlan < oḡlan	: Oḡlan (II.3.115)
oraḥ<orak	: Orak, yarım çember biçiminde yassı, ensiz ve keskin metal bir bıçakla, buna bağlı bir saptan oluşan ekin biçme aracı (I.9.23)
osan- < usan-	: Usanmak (II.3.111)
ota_alettirikçisi << oto elektrikçisi	: Oto elektrikçisi (I.6.57)
ōz < oḡuz	: Oḡuz, kişi adı (I.3.136)

Ö

ō < ön	: Ön (II.1.89)
öncüt	: İmece (I.9.34)
öner < onar-	: Onarmak (I.4.67)
örtme	: Başörtüsü (I.7.3)
ötül < otel	: Otel (I.6.61)
öynük < önlük	: Kadınların önlerine bağladıkları iş önlüğü (II.8. 30)
özleş-	: Kaynayan sıvının koyulaşması (I.3.80)
öz < öz	: Akıl (II.4.60)

P

pala	: Beyaz yünden dokunmuş bir çeşit örtü. Bez parçalarından dokunan adi kilim, yaygı (I.2.11)
patitis <<patates	: Patates (I.2.23)
pendir <peynir	: Peynir (I.4.50)
perşan <perişan	: Perişan (I.15.90)
piriş < pirinç	: Pirinç (I.4.122)
pıtak	: Dikenli tohumu insanların giysilerine, hayvanların tüyelerine yapışan bir ot (I.11.5)
Poba < baba	: Baba (I.5.41)
pōram < program	: Program (I.8.85)
potekel <<portakal	: Portakal (II.7.69)
pullū < pulluk+u	: Pulluk (I.8.91)

R

rāt < rahat	: Rahat (I.13.48)
rātlık <<rahatlık	: Rahatlık (II.6.35)
repbim < rabb+im	: Rabbim (I.14.10)

S

sā << saña	: Sana (II.5.65)
------------	------------------

sa_ ar < sağar	: Sağmak (I.16.29)
saarāmede << sağırahmet+e	: Sağırahmet (II.2.59)
sāda < sağda	: Yön olarak sağ taraf (I.6.258)
sādet << saadet	: Saadet (II.4.1)
sā < sağ	: Diri, yaşıyan (I.11.10)
sağa	: Sakağı da denilen, atlarda olan mankafa hastalığı (I.10.37)
sağana	: Çeşme başı (I.16.24)
sağarı << sakarya	: Sakarya (I.17.4)
sağlambaj < saklambaç	: Saklambaç (II.5.42)
salcağ << salıncak	: Salıncak (II.6.34)
salhım < salkıım	: Salkım (I.12.80)
sā << sağ-	: bk. sa_ ar (I.8.116)
samannık<samanlık	: Samanlık (I.9.159)
saş<sac	: Üzerinde ekmek pişirilen metal levha (I.9.182)
sātekarlā<< sahtekarlık+a	: Sahtekarlık (I.6.254)
sāti <<zaten	: Zaten (II.7.33)
sātli< saatli	: Saatli (II.5.13)
savışdır-	: Göndermek (I.2.14)
sāybi<< sahip+i	: Sahip (II.5.61)
sekili	: At, eşek ve sığırların ayaklarındaki ak leke (I.18.112)
sēmen << seymen	: Seymen (I.3.133)
seroş < sarhoş	: Sarhoş (I.9.37)
sētğāzi <seyitgazi	: Seyitgazi, Eskişehir iline bağlı ilçenin adı (I.1.23)
sīr	: Sığır (I.13.97)
sīradçık	: Sığırcık, Eskişehir ili Sivrihisar ilçesine bağlı köyün adı (I.6.90)
sırāçıkdan	: bk. sīradçık (I.6.90)
sidi< sidik+i	: Sidik, idrar (I.18.37)
singin	: Çekingen, içine kapanık (I.16.50)

sivrasar <sivrihisar	: Sivrihisar (I.6.199)
siyec	: Fes üstüne takılan altın dizisi (I.12.77)
soKa< soyka	: Olumsuz bir durum, nesne ve kavramları anlatmak üzere kullanılan bir söz (I.5.60)
sokaḥ< soḳaḳ	: Sokak (II.3.101)
soḳu	: Tahıl dövmeğe yarayan büyük taş dibek (I.10.75)
soniḡ gimī	: Ondan sonra(II.1.93)
so_ū<< soḡuḳ+u	: Soḡuk (II.5.50)
süföür<< şoför	: Şoför (I.12.32)
sücaḳ	: Kilim çeşidi (I.18.29)
süne	: Ekinlere zarar veren böcek (I.10.32)
sünet<sünnet	: Sünet (I.3.142)

Ş

şādet << şahadet	: Şahadet (II.4.2)
şā_ıt < şahit	: Şahit (I.14.112)
şakı < şaka	: Şaka (I.5.95)
şap	: Hayvanlarda görülen hastalık çeşidi (I.10.36)
şek < çek-	: Çekmek (I.16.28)
şe_ıtlik < şehitlik	: Şehitlik (I.12.20)
şikāt_ıtmiş << şikayet	: Şikayet etmek (I.6.37)
şe_ıer << şehir+e	: Şehir (II.4.80)
şu_ıadar < şu kadar	: Şu kadar (I.6.185)

T

tārī<tarih+i	: Tarih (I.12.1)
tebelleş_ıldu	: Engel olmak (I.14.88)
tekne	: Hamur teknesi (II.7.87)
televon_ıaşmış<< telefon aç-	: Telefon açmak (I.6.185)
telig<<çelik	: Çelik (I.6.21)
tenbāḥ_ıtdin<< tembih et-	: Tembih etmek (I.5.82)

tēris < terhis	: Terhis (I.12.27)
tinas	: Harman dövüldükten sonra savrulmak için yapılan yığın (I.3.29)
tınaz	: bk.tinas (II.7.59)
tırabızon	: Trabzon ili (I.6.81)
tırpan	: Uzun bir sapın ucuna tutturulan, ot, ekin vb.ni biçmeye yarayan, hafifçe kıvrık, uzun çelik bıçak (I.3.13)
tigidin	: Aksi, ters (I.5.77)
tilifon<< telefon	: Telefon (I.5.27)
tinç	: Leğen (I.3.120)
tirit	:Soğan, domates ve biberin melemen kıvamında pişirildikten sonra gevretilmiş yufka ekmek üzerine dökülerek yapılan yemek (I.19.55)
tiş	: bk. tinç (I.3.80)
tōga << toyga	: Süzme yoğutla yapılan üstüne tereyağı ve nane dökülerek yenen bir çeşit çorba (II.4.25)
toḥlu < toklu	: Toklu, bir yıllık kuzu (I.12.73)
tomatiz<<domates	: Domates (I.5.12)
tōmu<tohum+u	: Tohum (I.9.196)
topaç	:Tencerede pişirilerek kendi yağıyla kızartıldıktan sonra kış için saklanan et (II.1.36)
tu_aleti<tuvalet	: Tuvalet (I.5.119)
tuzah	: Elbise (II.8. 42)

U

uçğur< uçkur	: Şalvarı bele bağlamak veya torba, kese vb. şeylerin ağzını büzmek için bunlara geçirilen bağ (I.8.43)
--------------	---

uçun	: İçin (I.1.48)
unutgallıḡ << unutkanlık	: Unutkanlık (II.1.120)
organ	: Halat, organ, kalın ip (I.10.33)
urlār<<oralar	: Oralar (I.16.25)

Ü

ūdūP << öğüdüp	: Öğütmek (I.9.230)
üşde < üş	: Üçte (II.4.35)

V

vifāt << vefat	: Vefat (II.4.46)
virine virine	: Vere vere (I.8.48)

Y

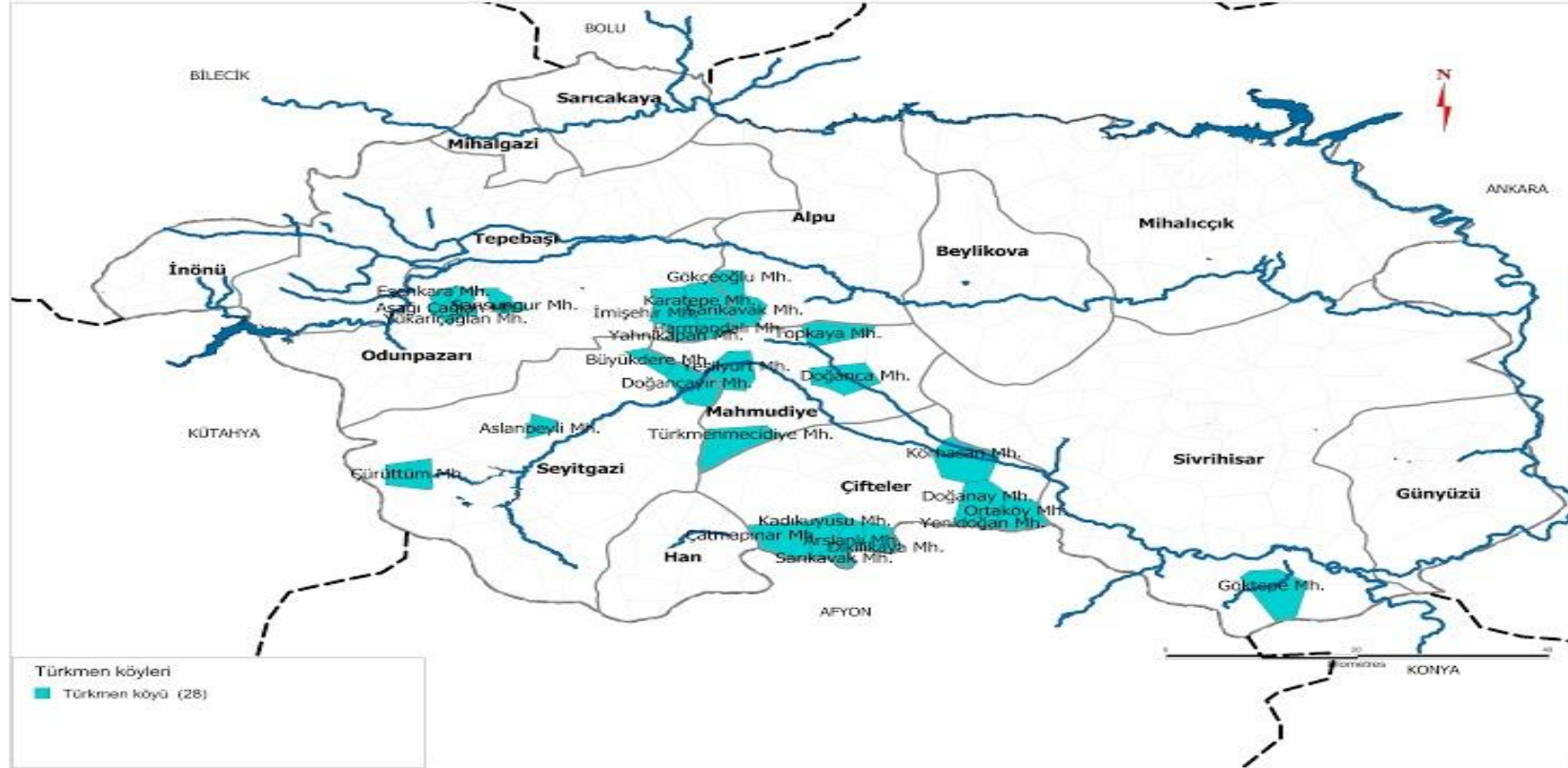
yā <yağ	: Yağ (I.3.78)
yabā	: Tınaz savurmaya yarayan tahtadan, büyük çatal araç (II.7.59)
yaḡalanca << yakalanınca	: Yakalanmak (I.12.13)
yālīk < yağlık	: Yağı için ekilen bitki (II.2.66)
yalkı	: İki tekerlekli öküz arabası (I.3.18)
yāren	: Arkadaşların oluşturduğu topluluk (I.17.117)
yarpız	: Yaban nanesi (II.4.31)
yārum<yavrum	: Yavrum (I.7.50)
yassaḡ << yasak	: Yasak (II.1.81)
yā_ut < yahut	: Yahut (I.2.69)
vaḡdi << vakt+i	: Vakit (I.4.110)
yavuhlu << yavuklu	: Sevgili (I.12.59)
yaylı	: At arabası (I.2.2)
yaylon	: Naylon (I.11.50)
yazma	: Başa örtülen örtü (I.7.3)
yedişgin << yetişkin	: Yetişkin (I.1.21)

yımırtaynan << yumurta+ilen	: Yumurta (II.1.38)
yi_ıkden << yeniden	: Yeniden (II.1.42)
yillerdi < ye-rlerdi	: Yemek (I.3.50)
yiteriz < it-eriz	: İtmek (I.13.54)
yonulur	: Yontmak (I.14.158)
yōrsuḡ <<yoğurursun	: Yoğur- (I.3.95)
yonan<yunan	: Yunan (I.6.285)
yuḡa <yufka	: Yufka (I.3.57)
yumaḡ	: Hamurdan alınan yuvarlak parçalar (I.9.189)
yōn < yont-	: bk. yonulur (I.18.84)
yumaḡ	: bk. yumaḡ (I.12.88)
yūrruḡ “yoğururuz”	: Yoğurmak (I.12.88)
yüssū <<yüzük+ü	: Yüzük (I.9.61)

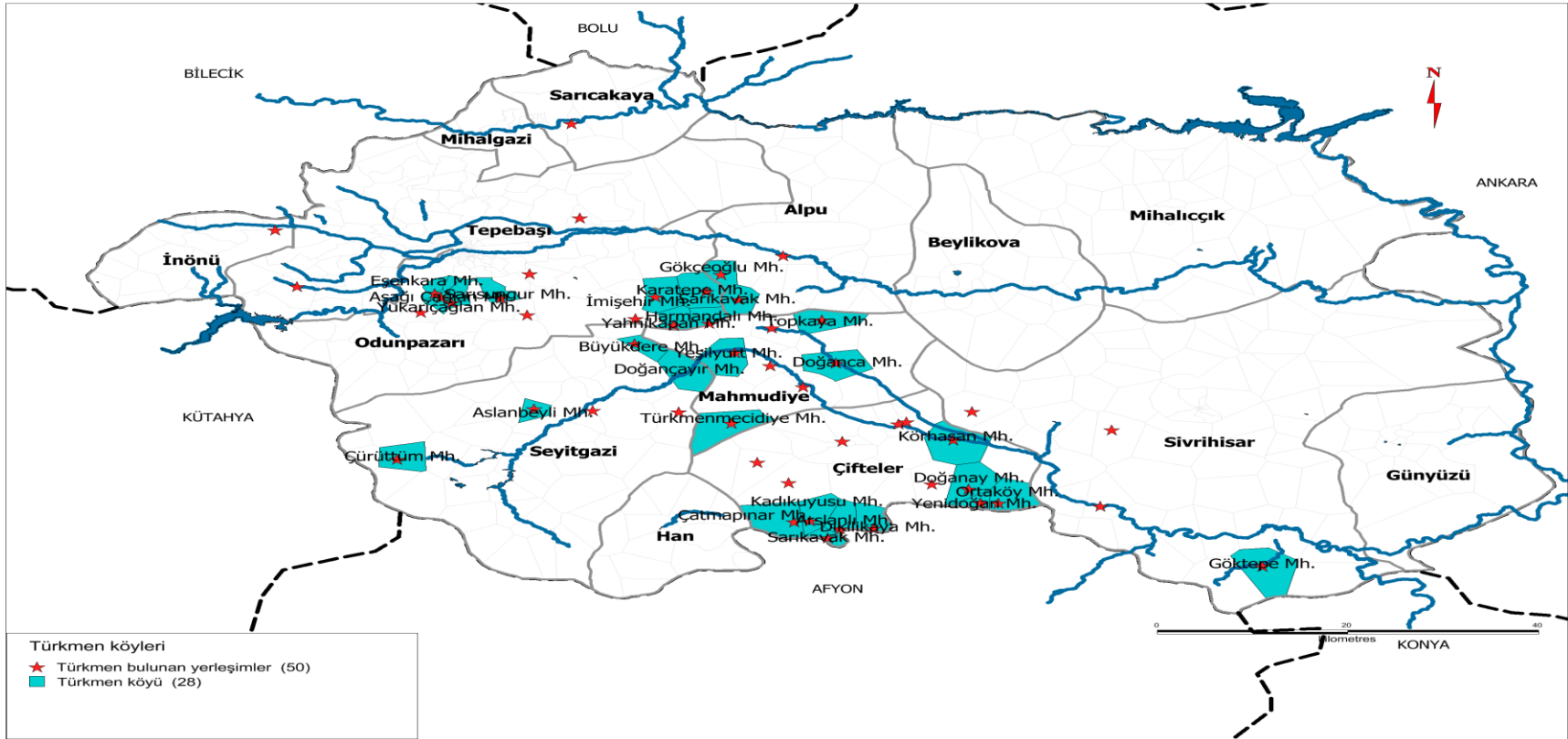
Z

zabānaḡ << sabah+ilen	: Sabah vaktinde (I.7.63)
zār < zar	: Herhâlde (I.5.121)
ze_ırlı	: Zehirli (II.5.34)
zerhoḡ << sarhoḡ	: Sarhoḡ (II.7. 107)

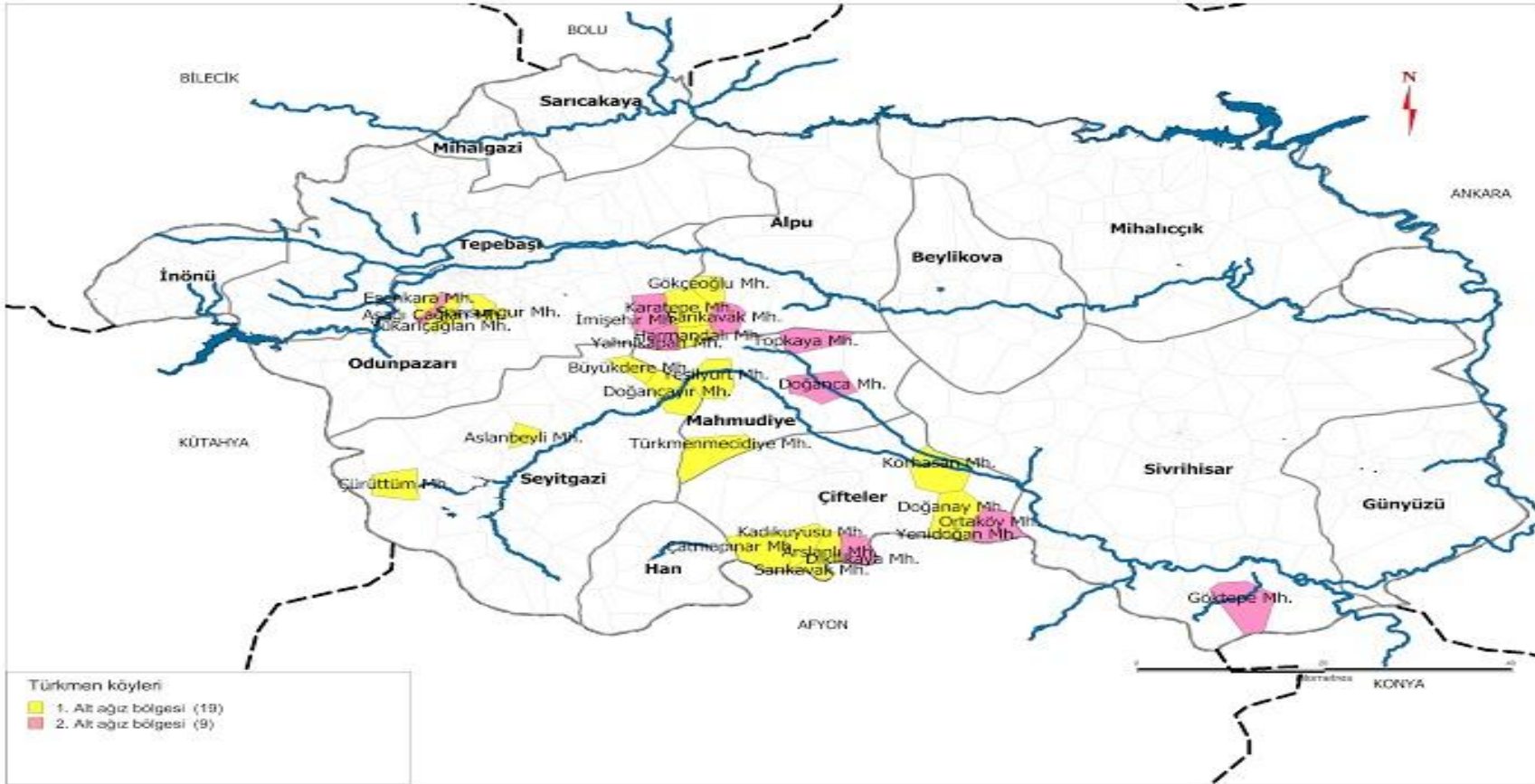
EKLER

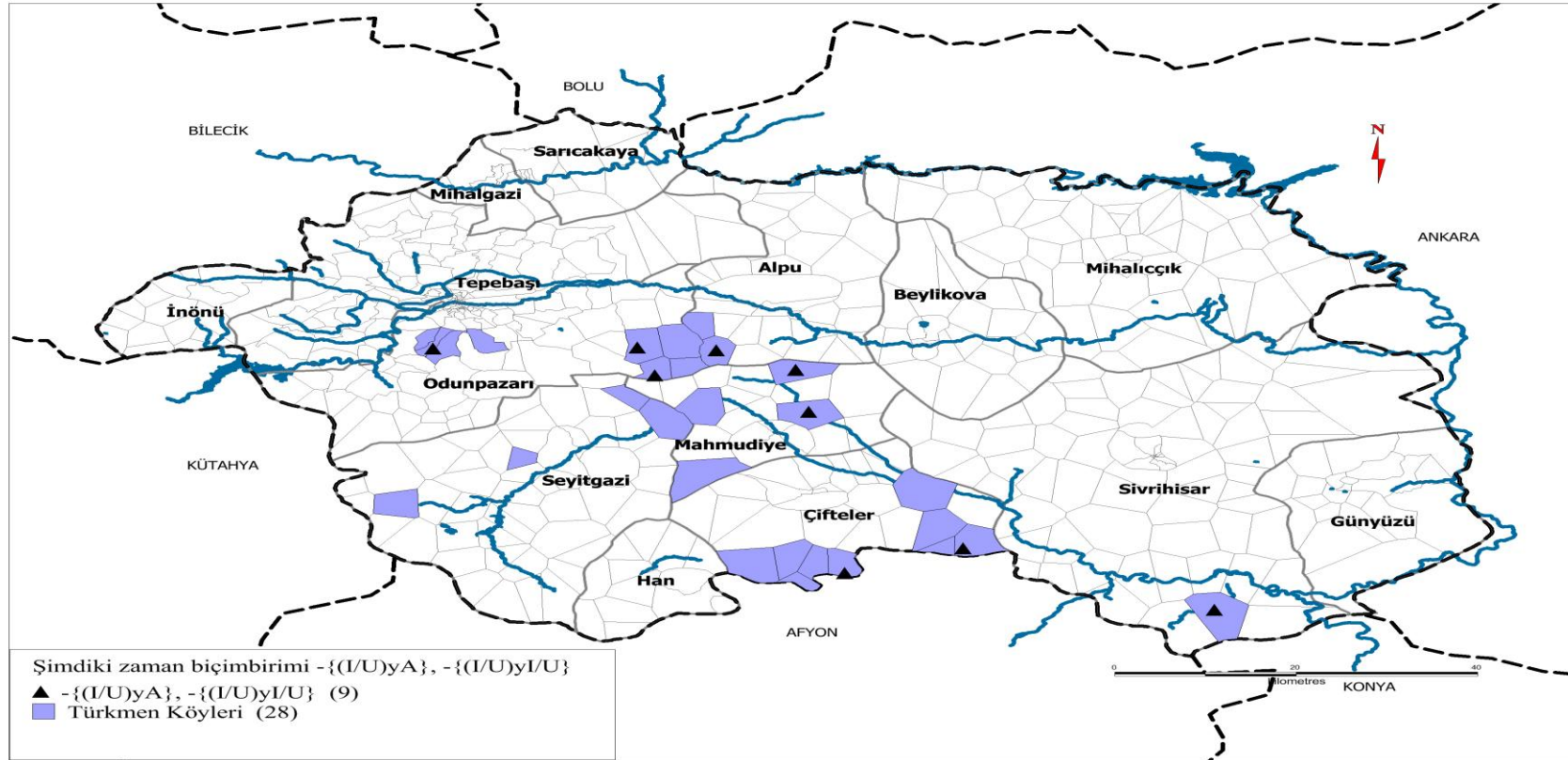
Ek-1: Türkmen Köyleri

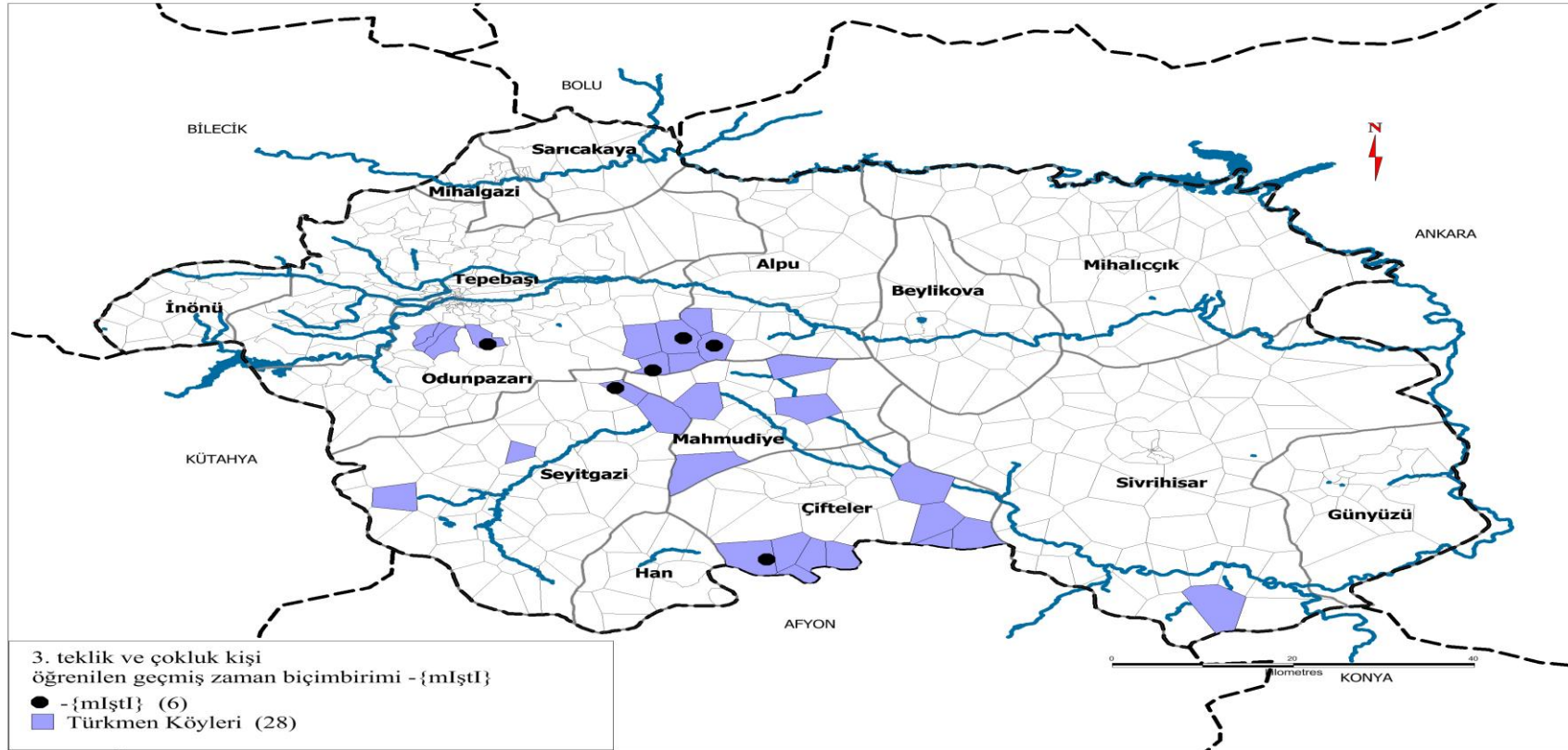
Ek-2: Türkmen köyleri ve Türkmenlerin azınlıkta olduğu yerleşimler

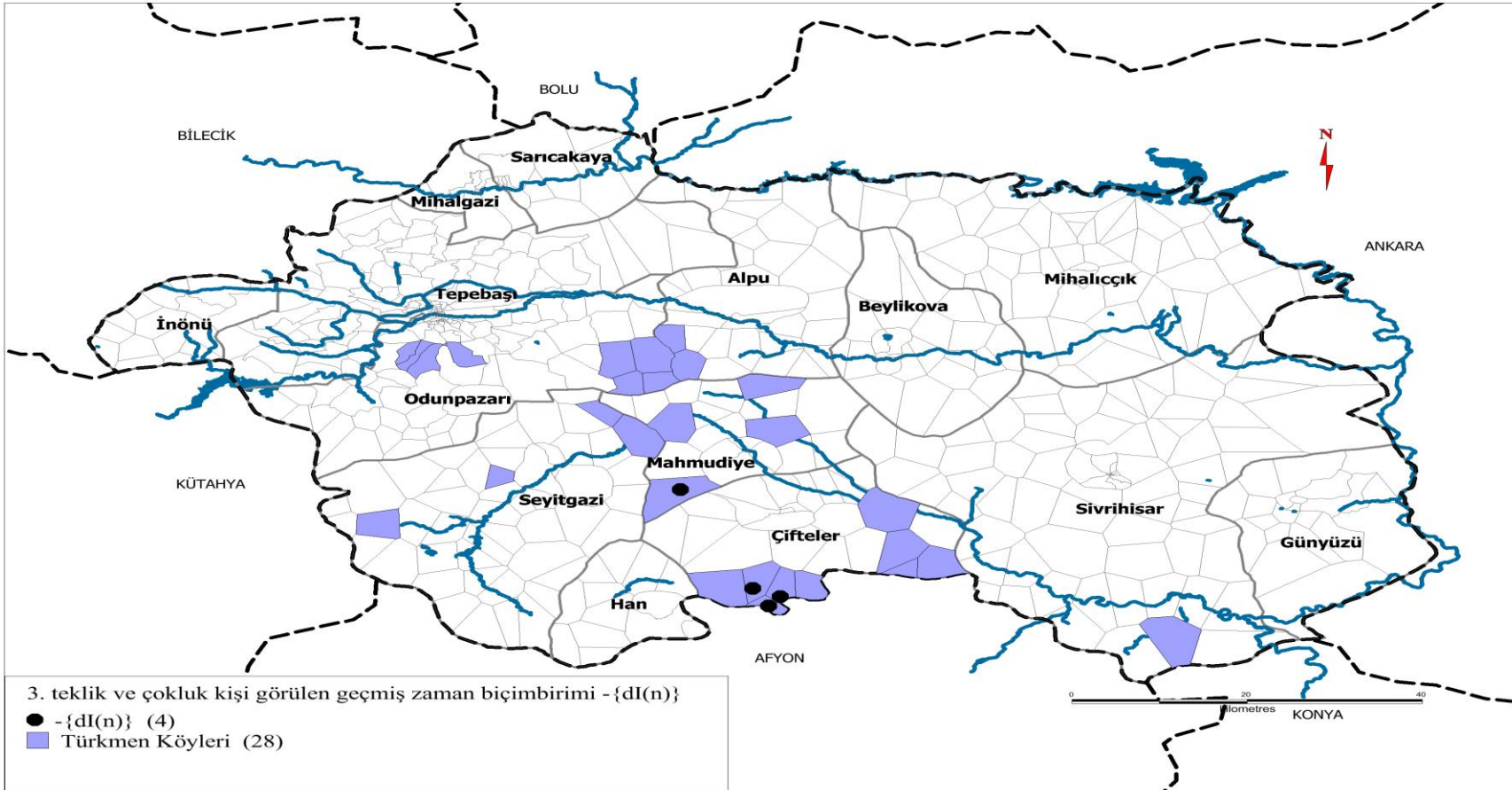
Ek-3: Eskişehir İli Türkmen Ağızları Alt Ağız Bölgeleri

Ek-4: Şimdiki Zaman Biçimbirimi $-(I^4)yA$

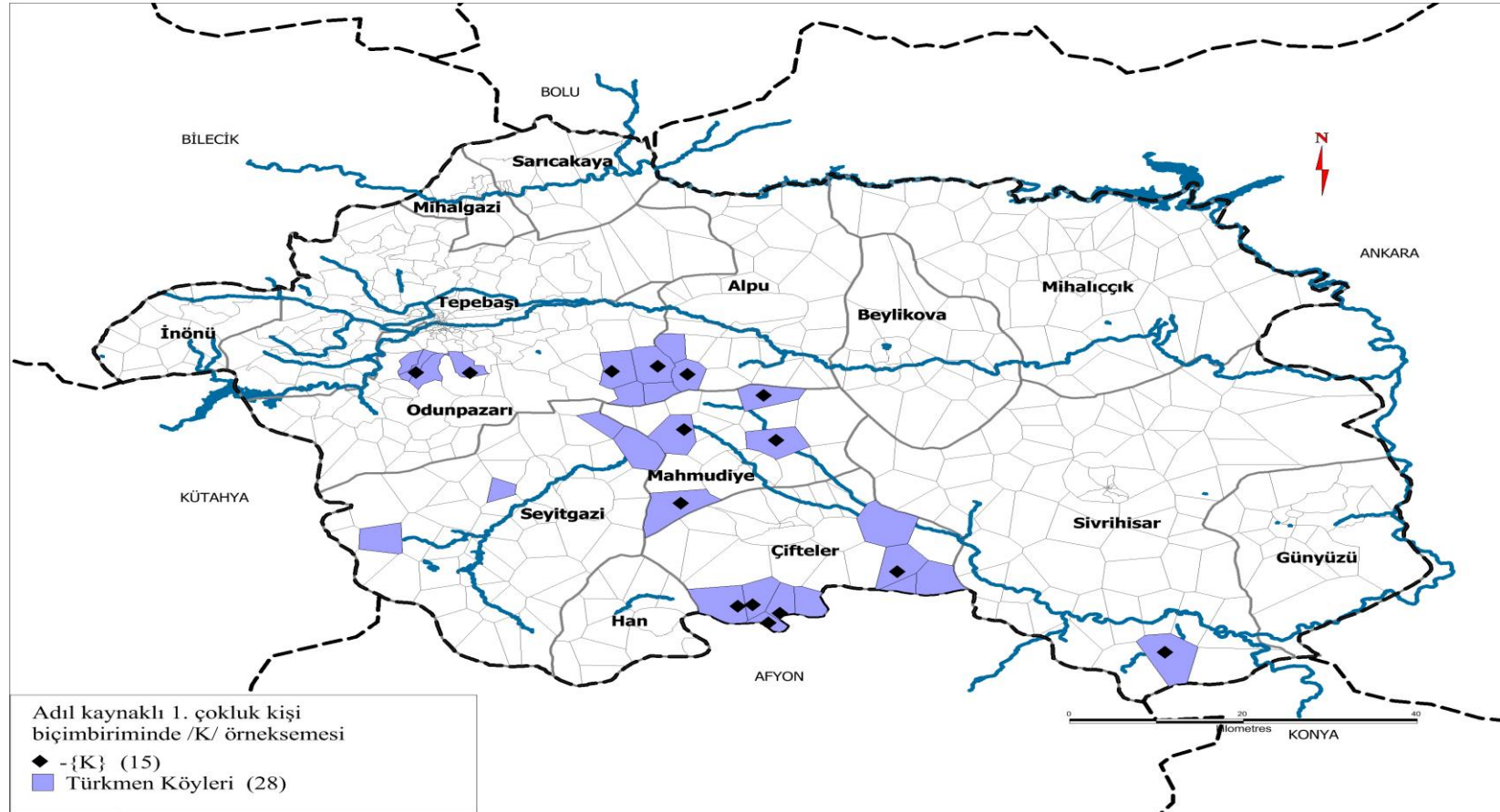

Ek-5: 3.Teklik ve Çokluk Kişi Öğrenilen Geçmiş Zaman Biçimbirimi – {mİştI}

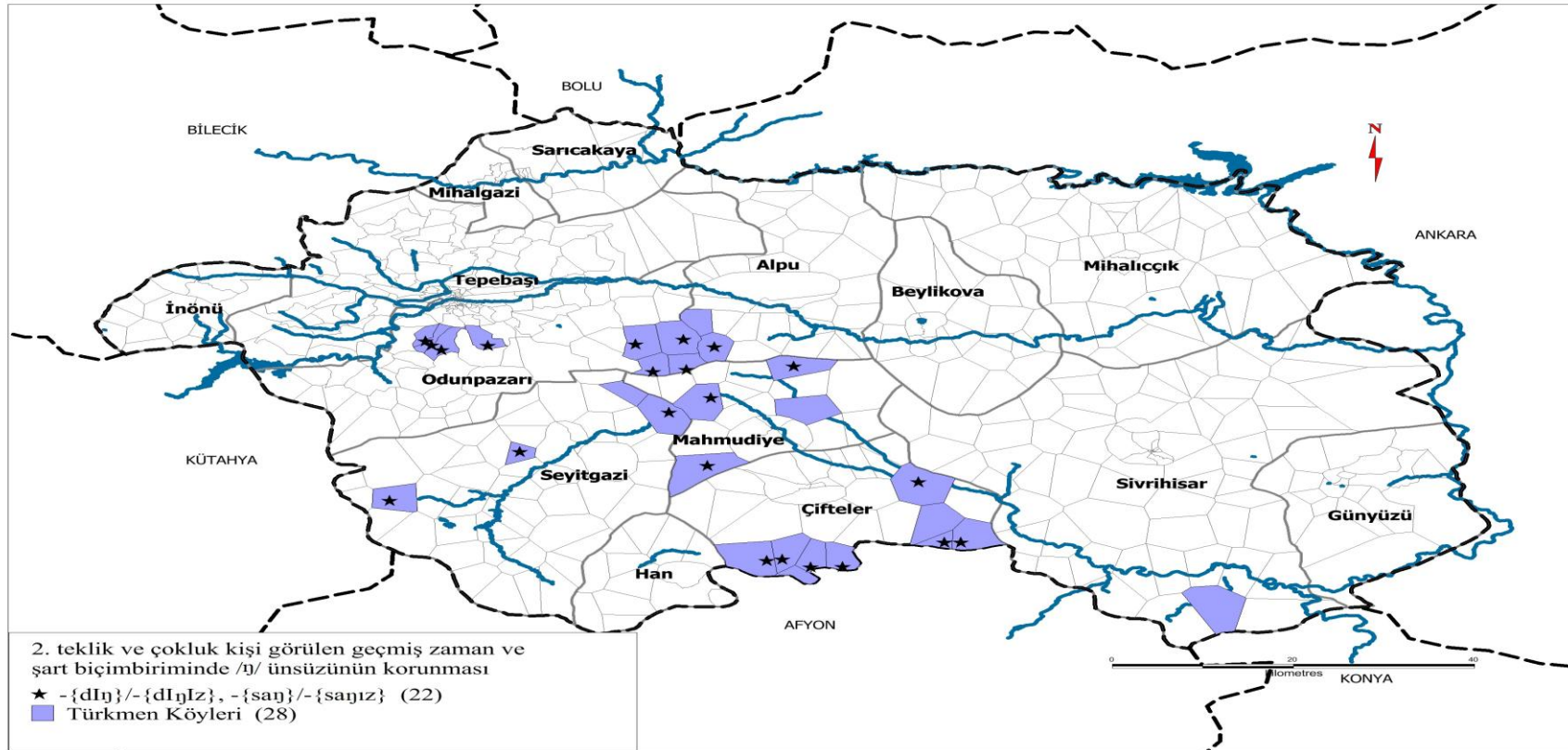

Ek-6: 3.Teklik ve Çokluk Kişi Görülen Geçmiş Zaman Biçimbirimi – {dI(n)}

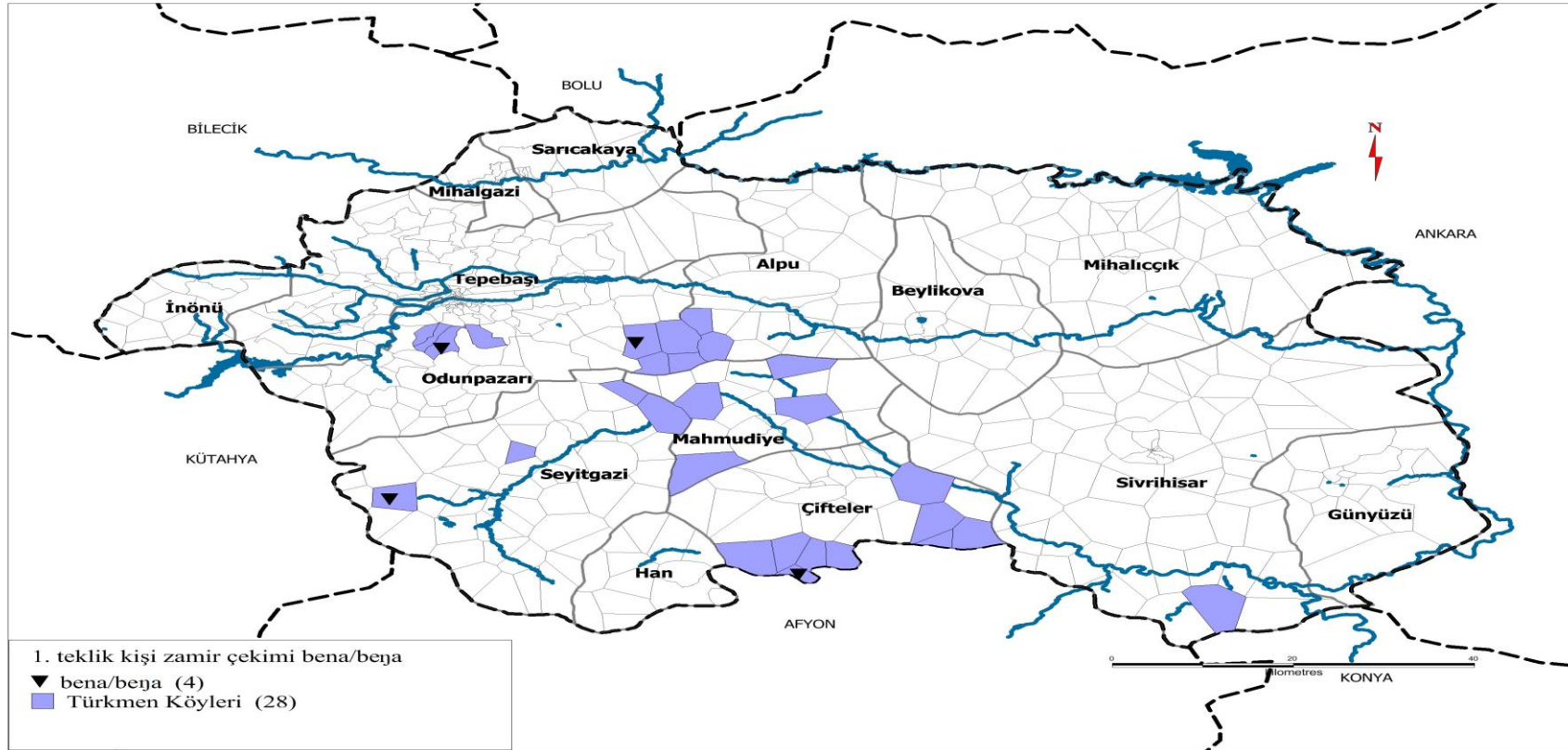

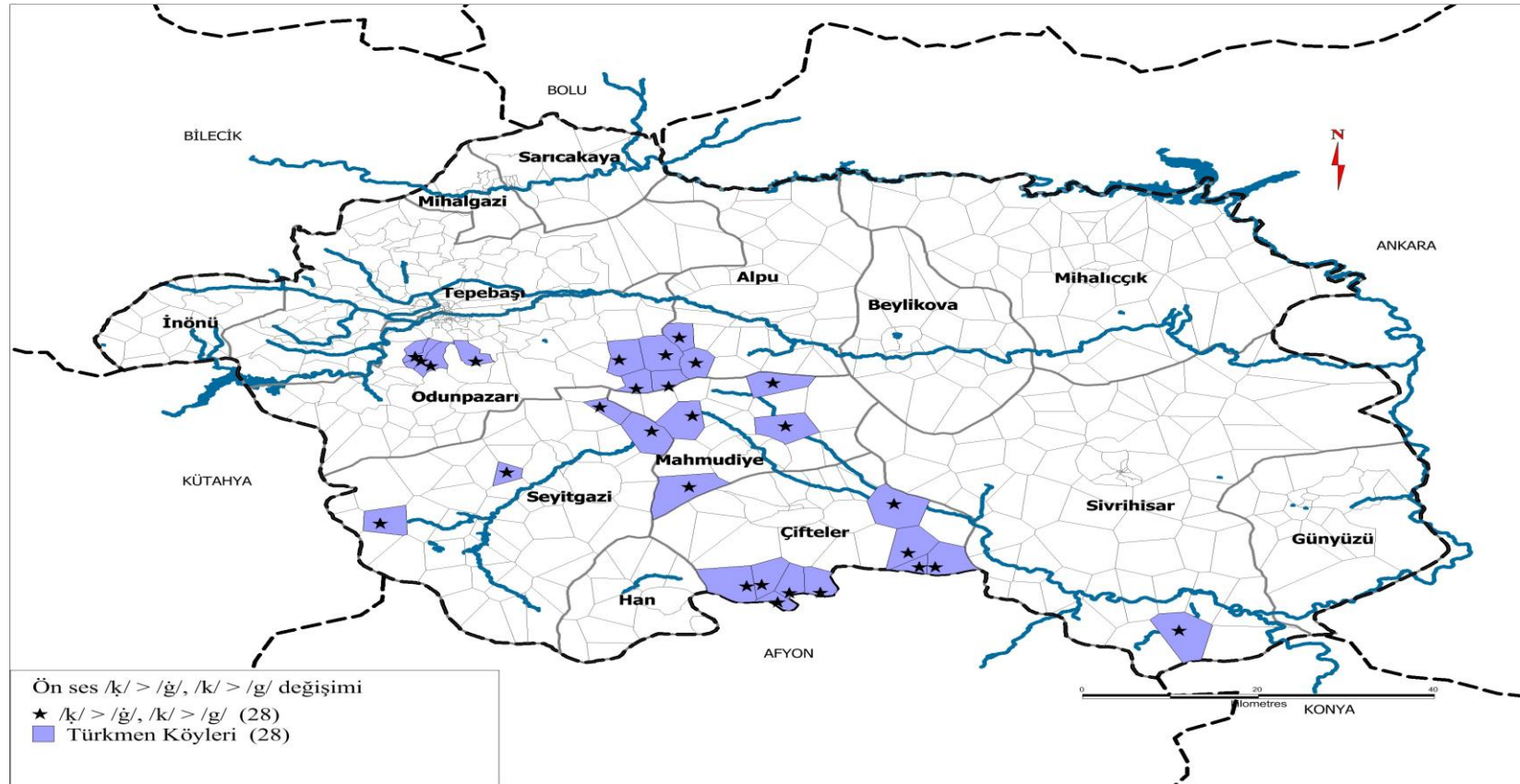
Ek-7: Adıl Kaynaklı 1. Çoğul Kişi Biçimbiriminde /K/ Örneşemesi

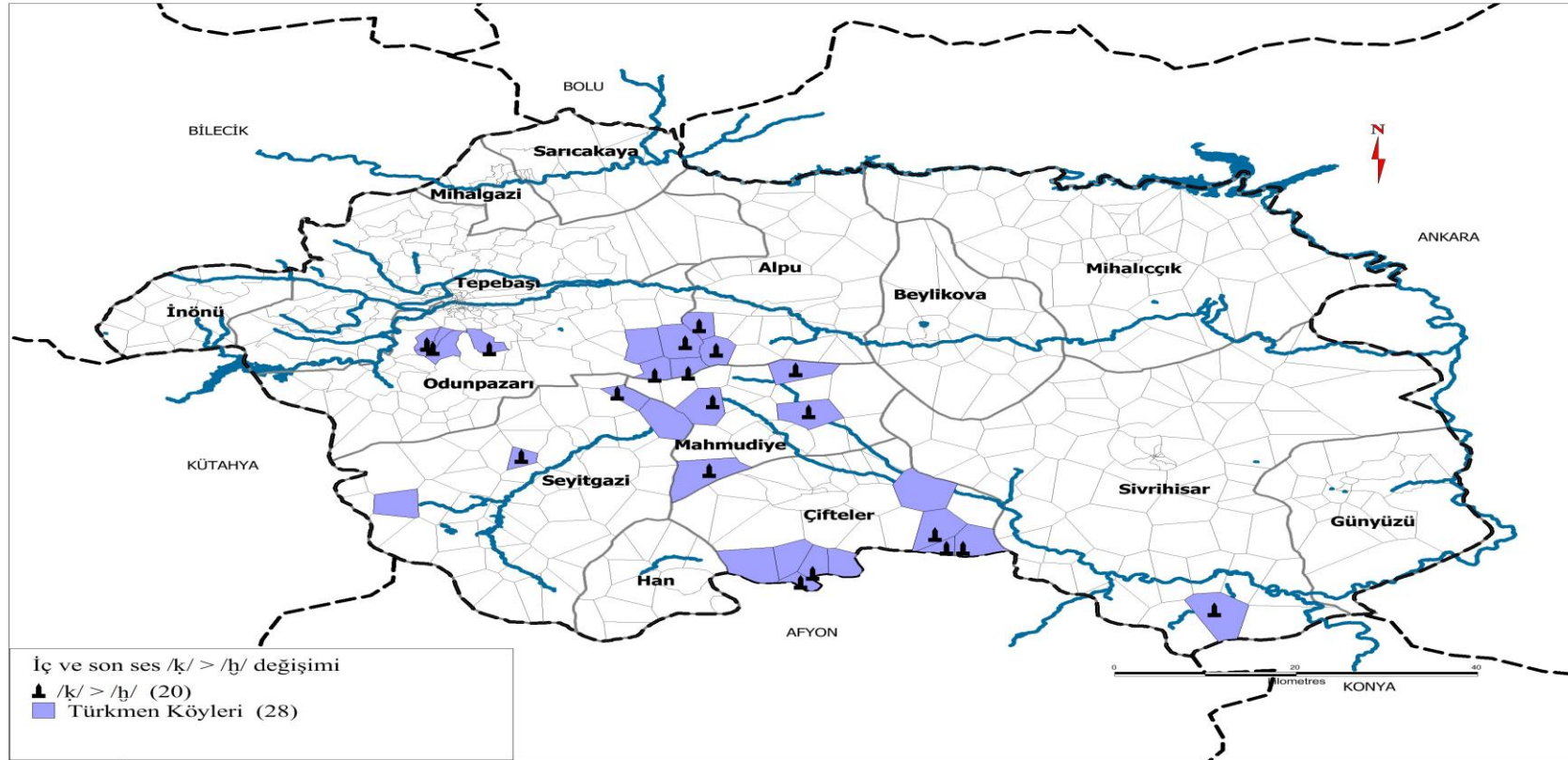
Ek-8: 2.Teklik ve Çokluk Kişi Biçimbiriminde /ɲ/ Örneğemesi

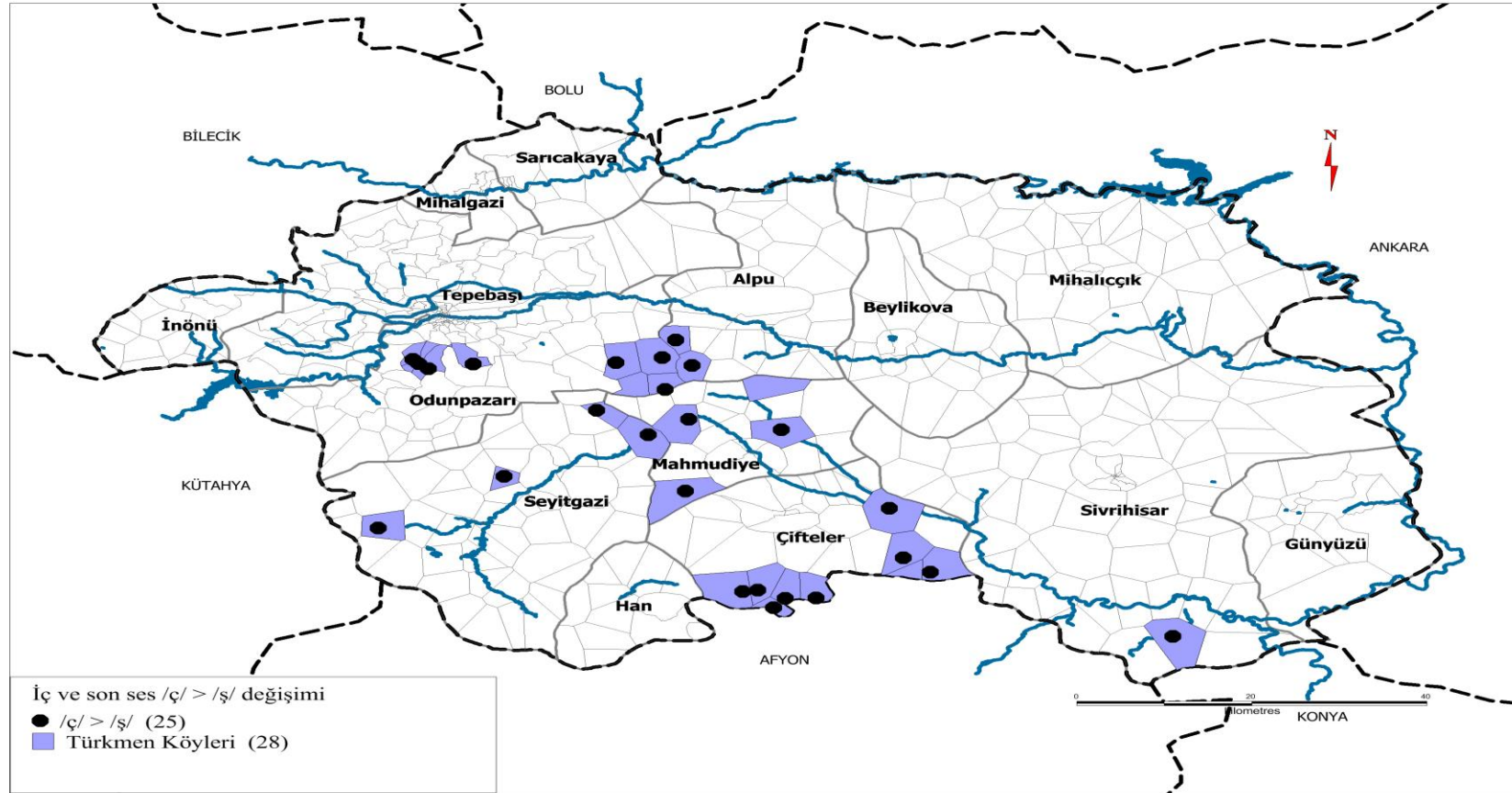
Ek-9: 1. Teklik Kişi Zamir Çekimi bena/ beja

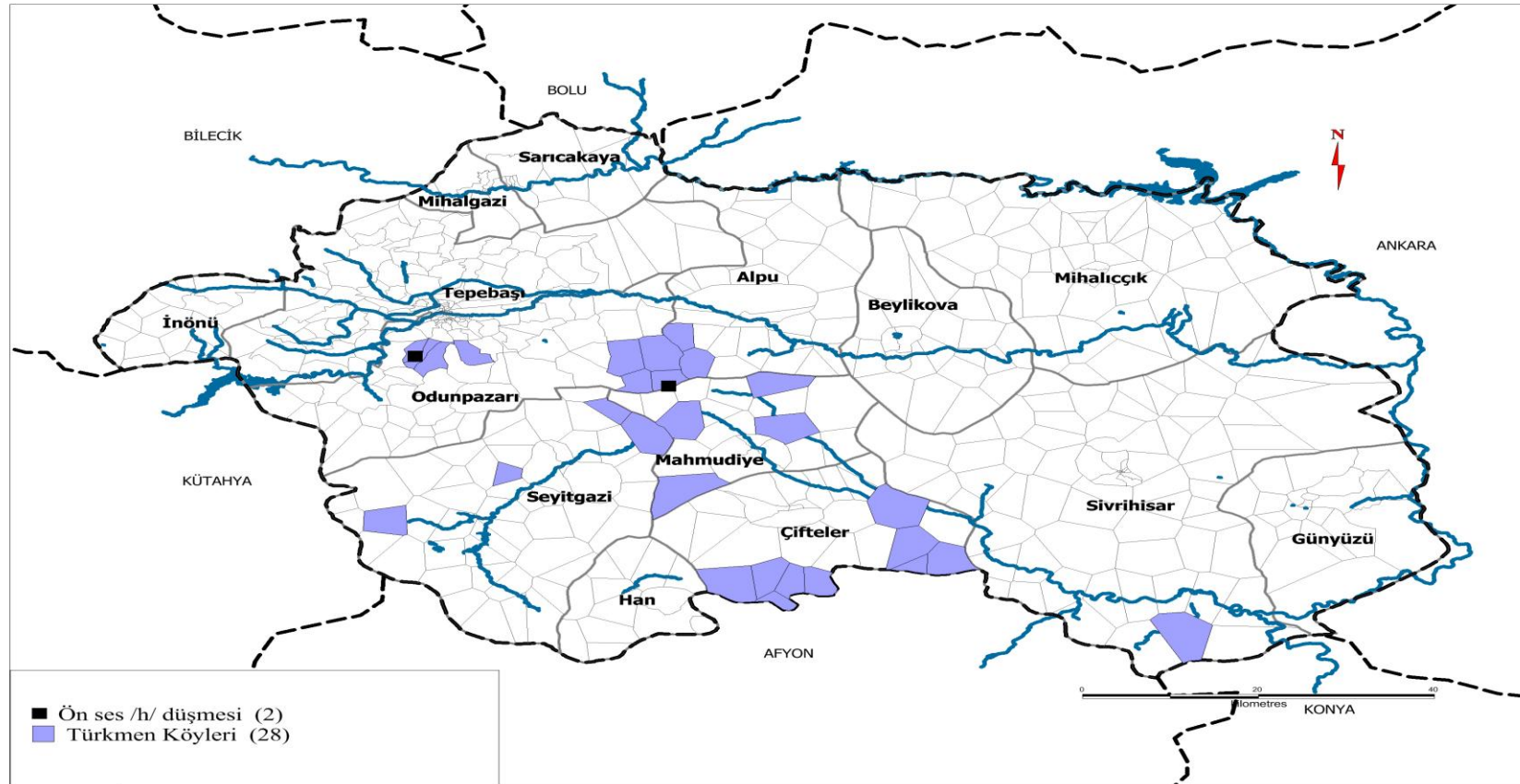
Ek-10: Ön Ses /k/ > /ğ/, /k/ > /g/ Değişimi

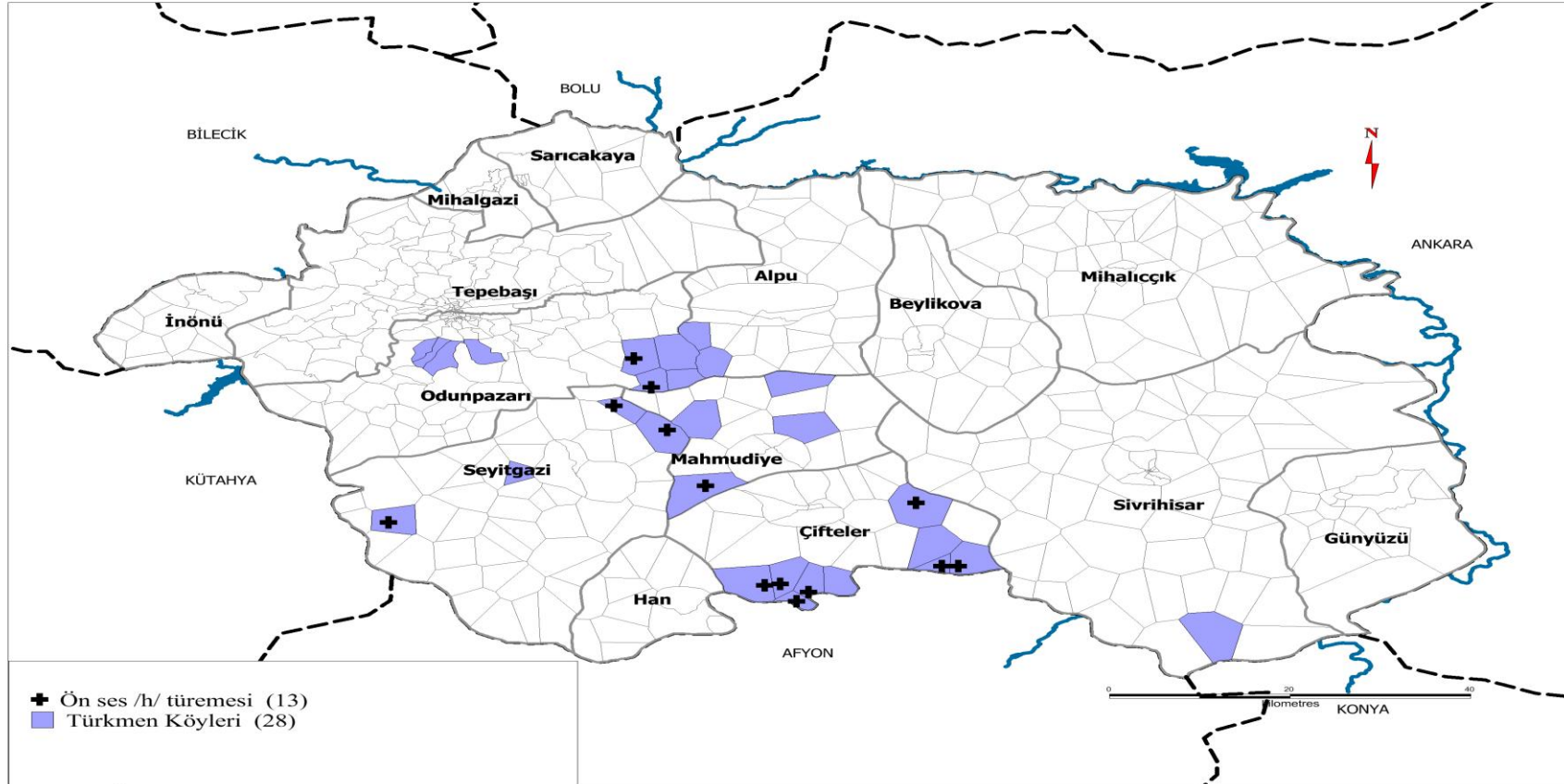
Ek-11: İç ve Son Seste /k/ > /h/ Değişimi

Ek-12: İç ve Son Seste /ç/ > /ş/ Değişimi

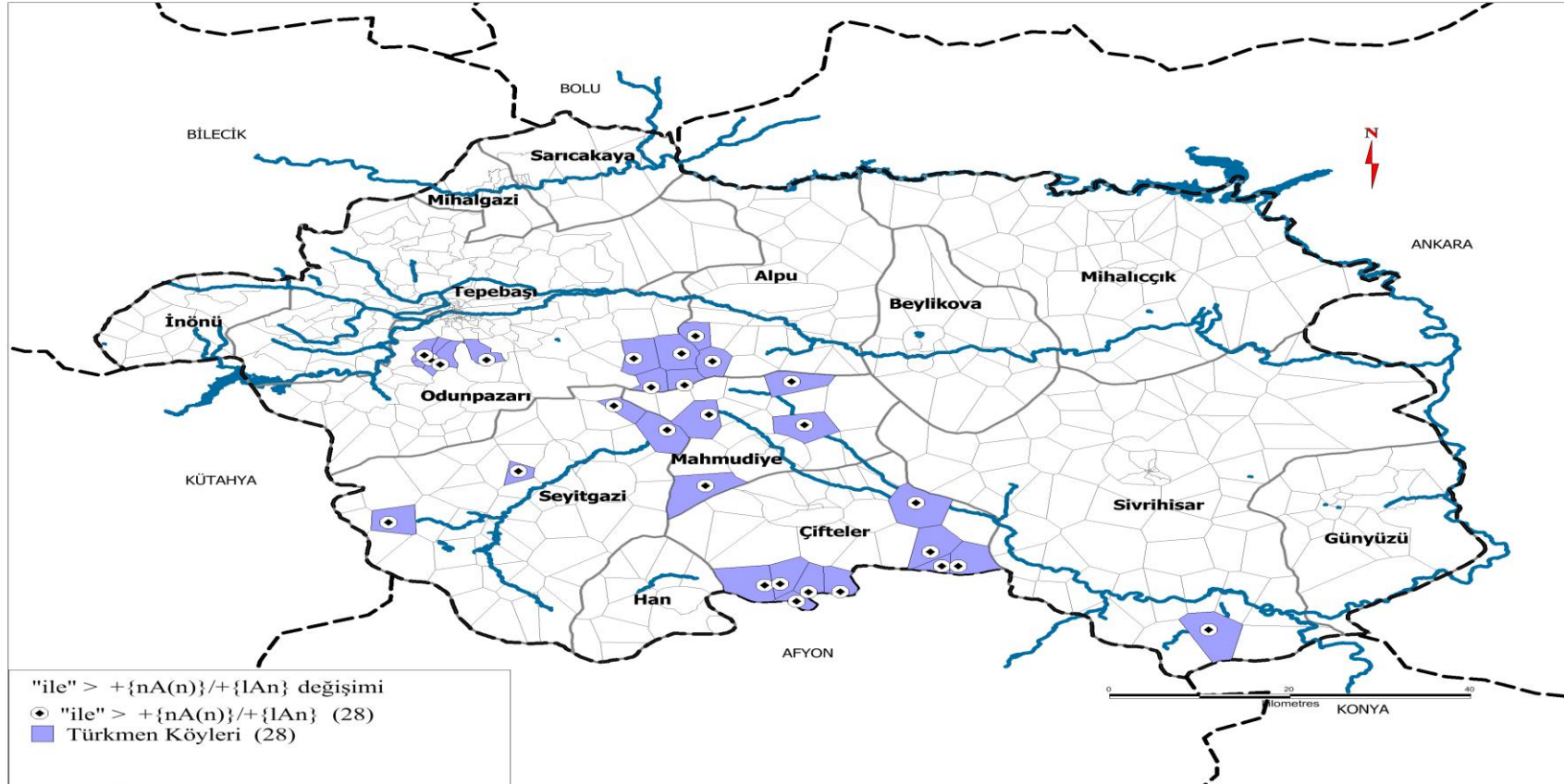

Ek-13: Ön Seste /h/ Düşmesi

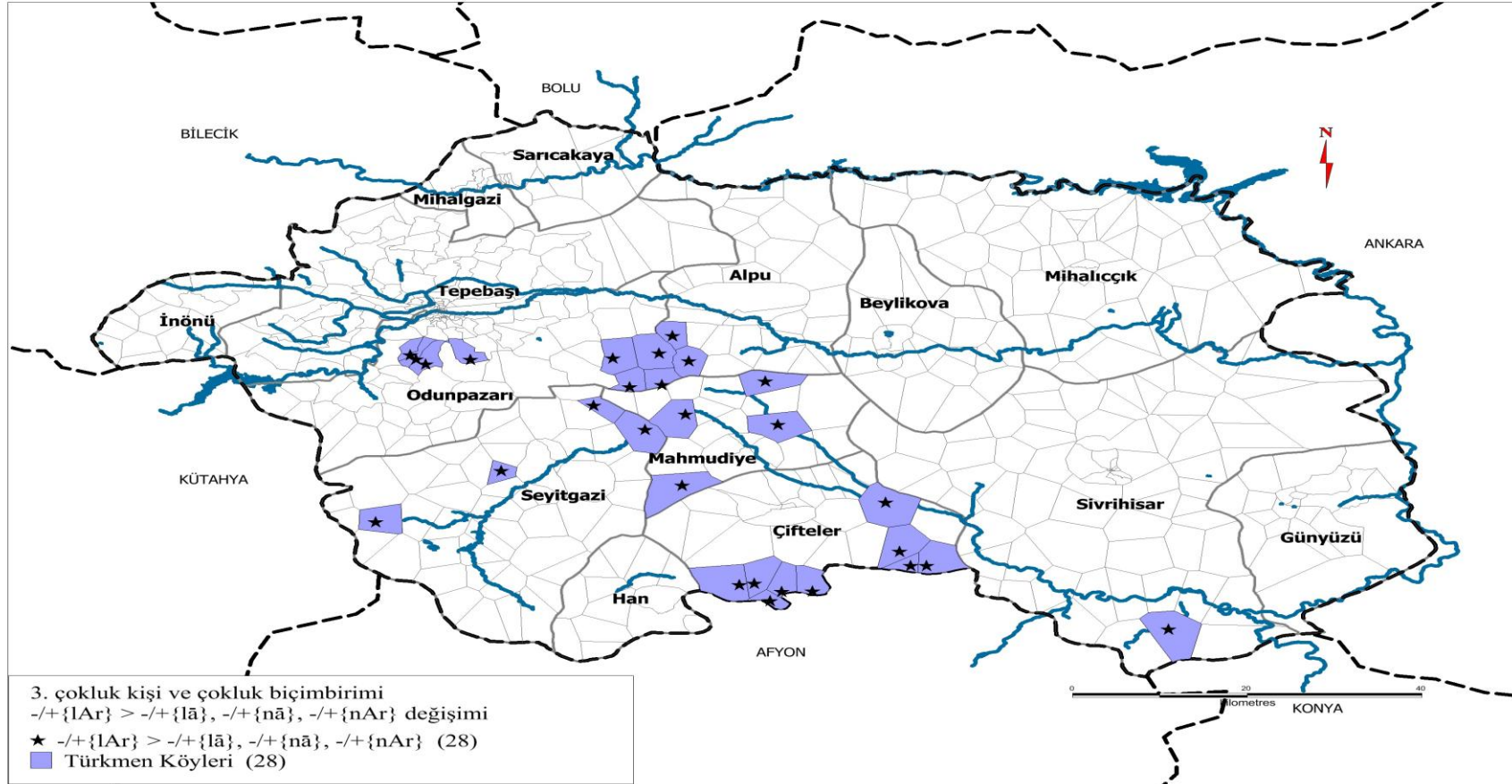

Ek-14: Ön Seste /h/ Türemesi

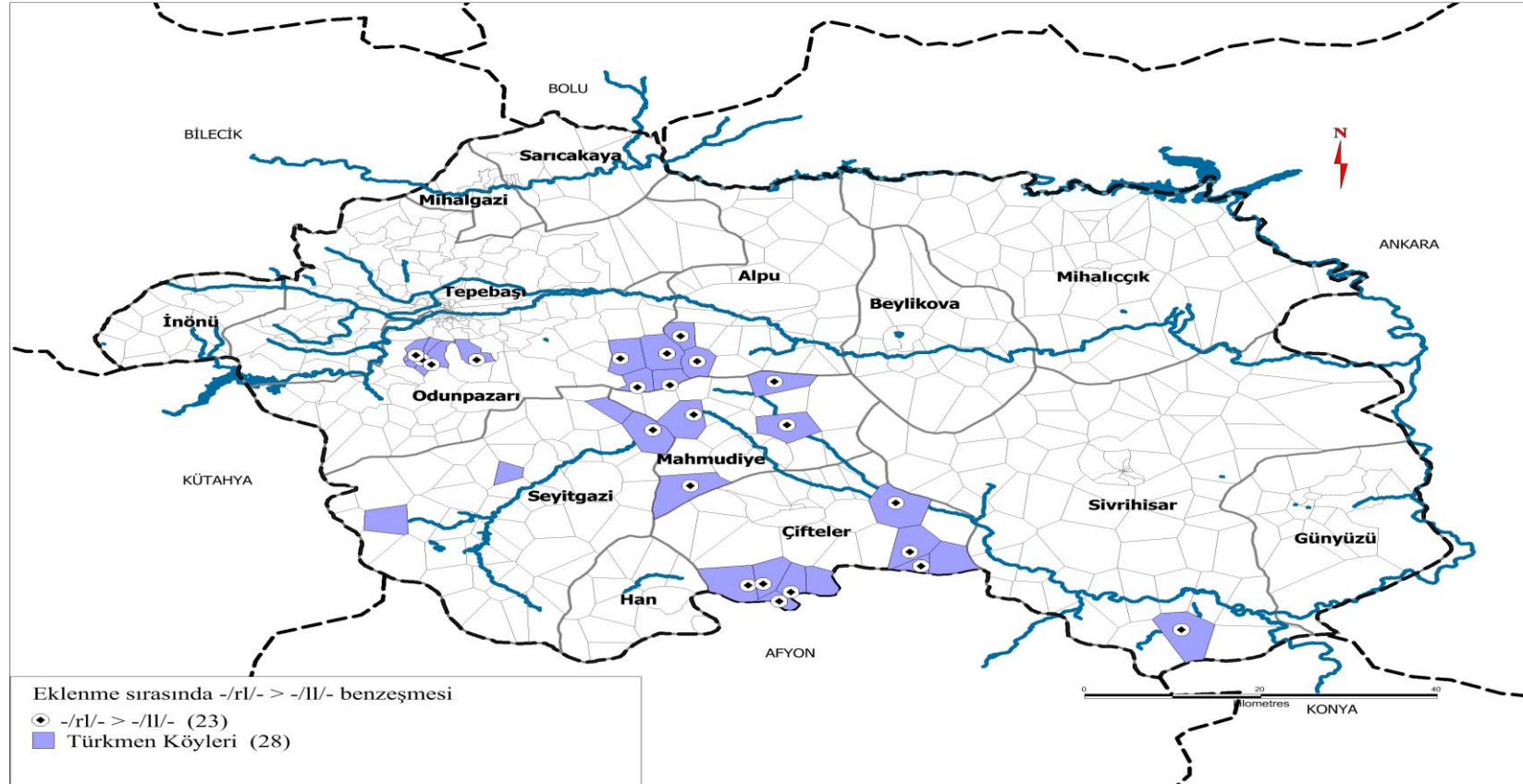

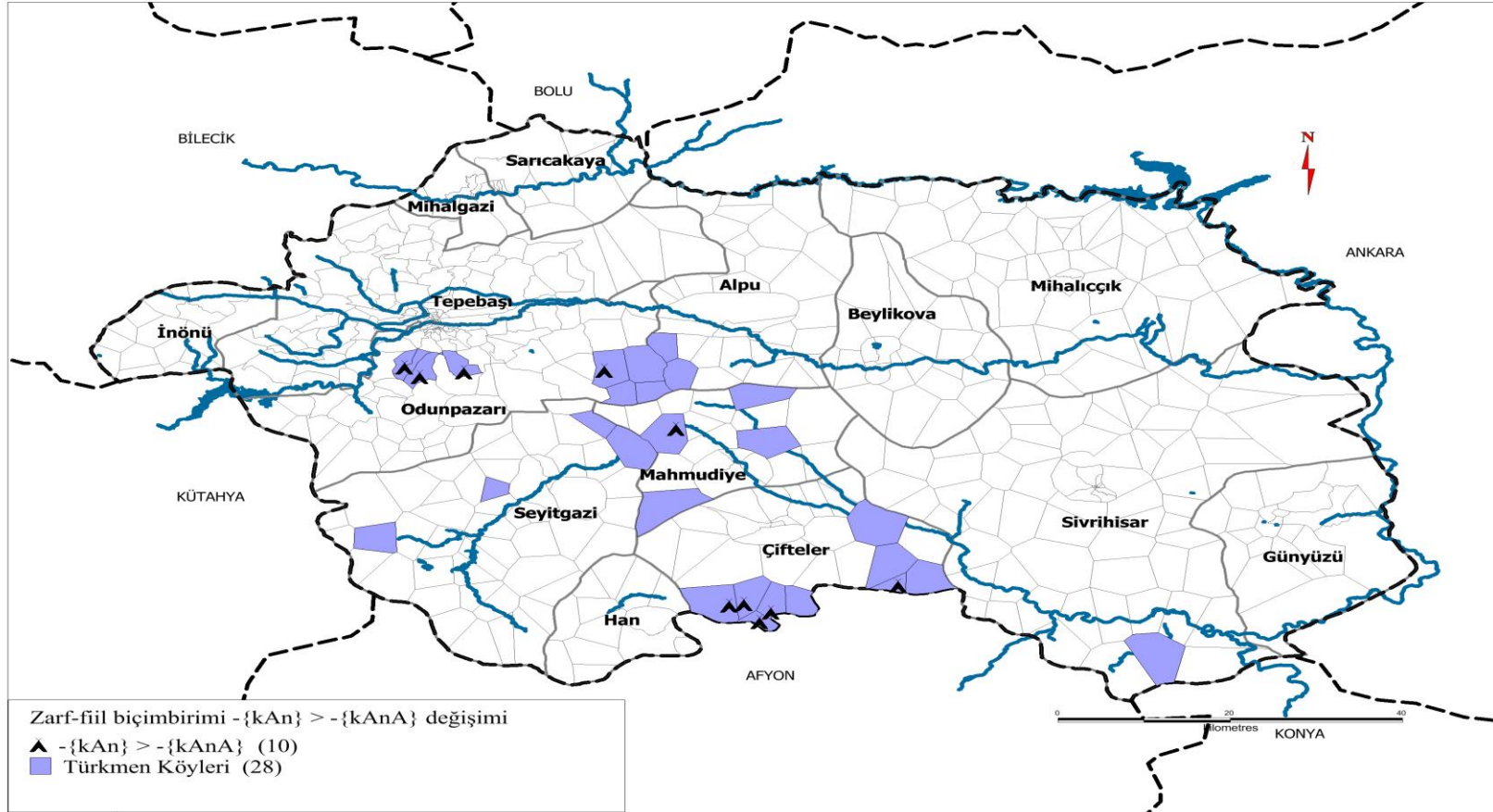
Ek-15: "ile" > +{nA(n)}/+{lAn} Değişimi

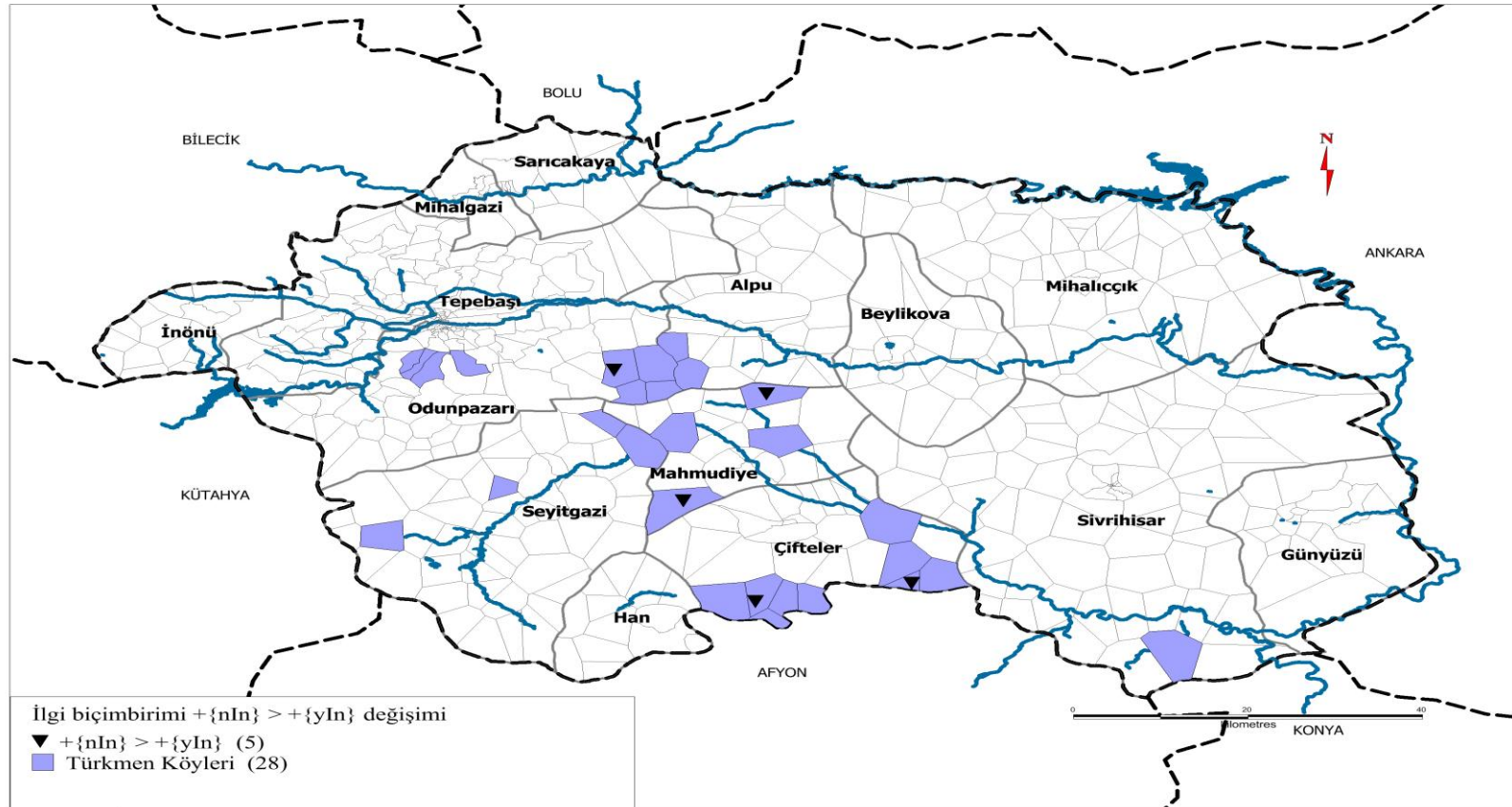
Ek-16: 3.Çokluk Kişi ve Çokluk Biçimbirimi -/+{lAr}> -/+{lā},-/+{nā},-/+{nAr} Değişimi

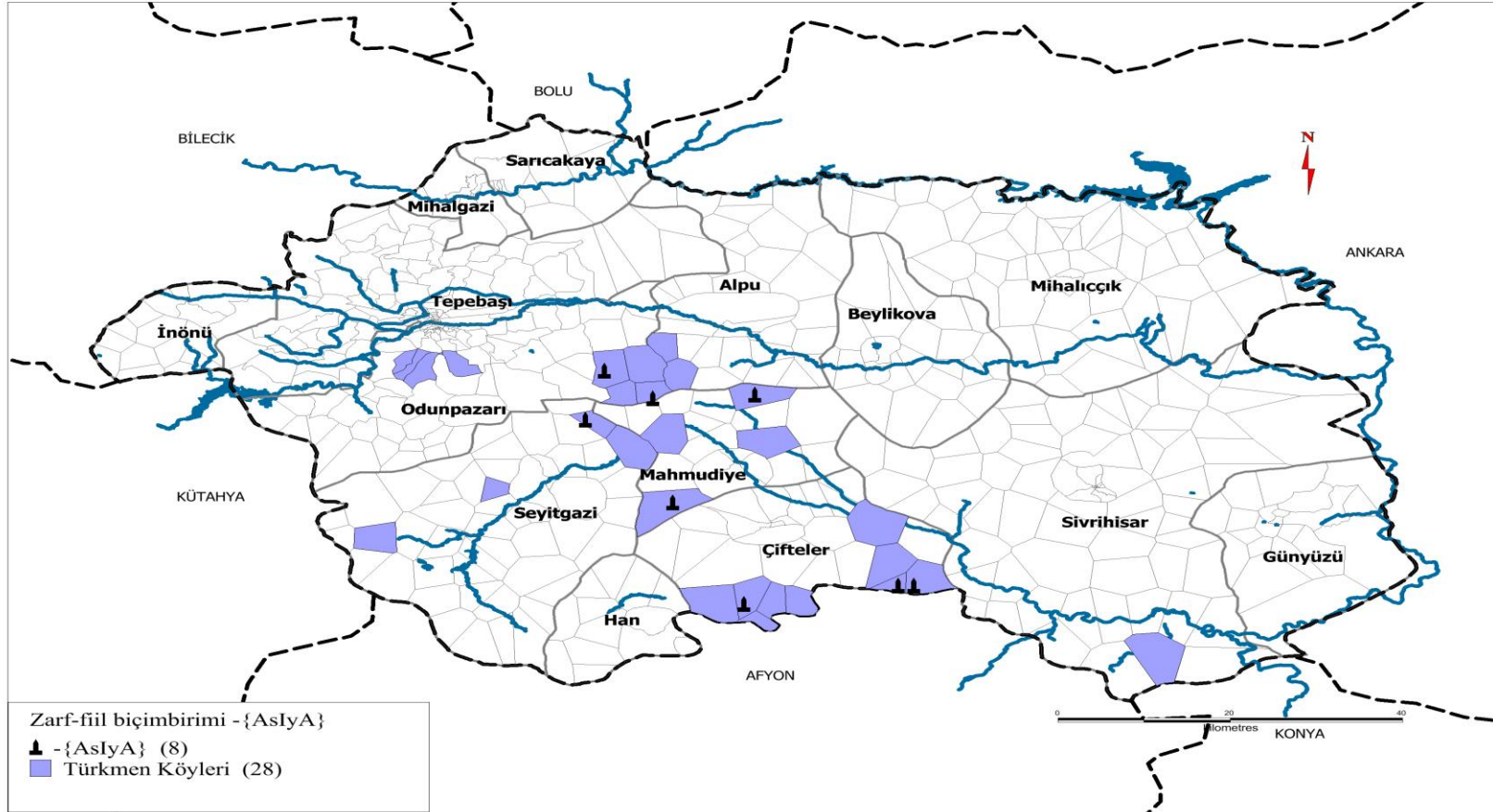
Ek-17: Eklenme Sırasında -r/- > -ll/- Benzeşmesi

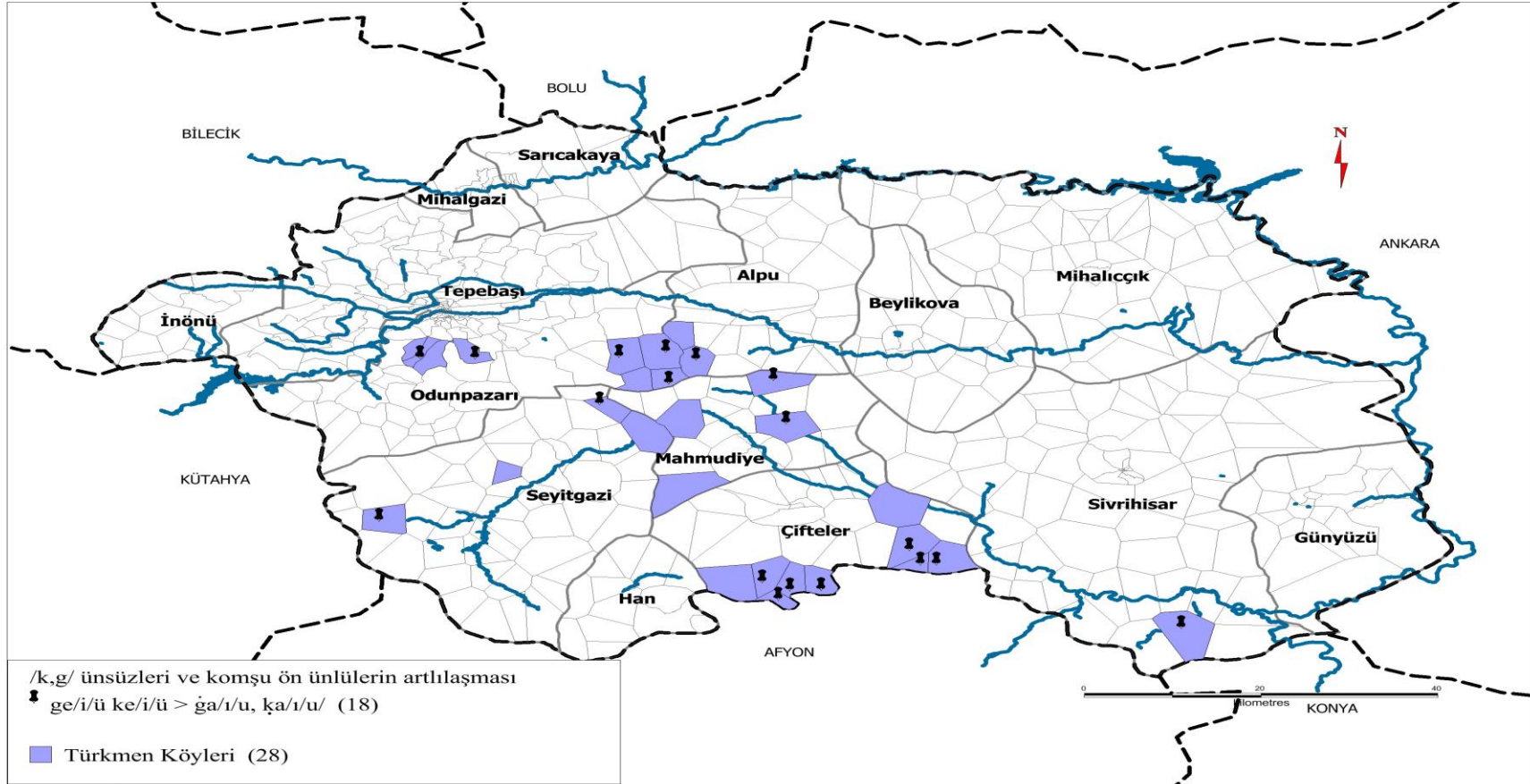
Ek-18: Zarf- Fiil Biçimbirimi –{kAn}>- {kAnA} Değişimi

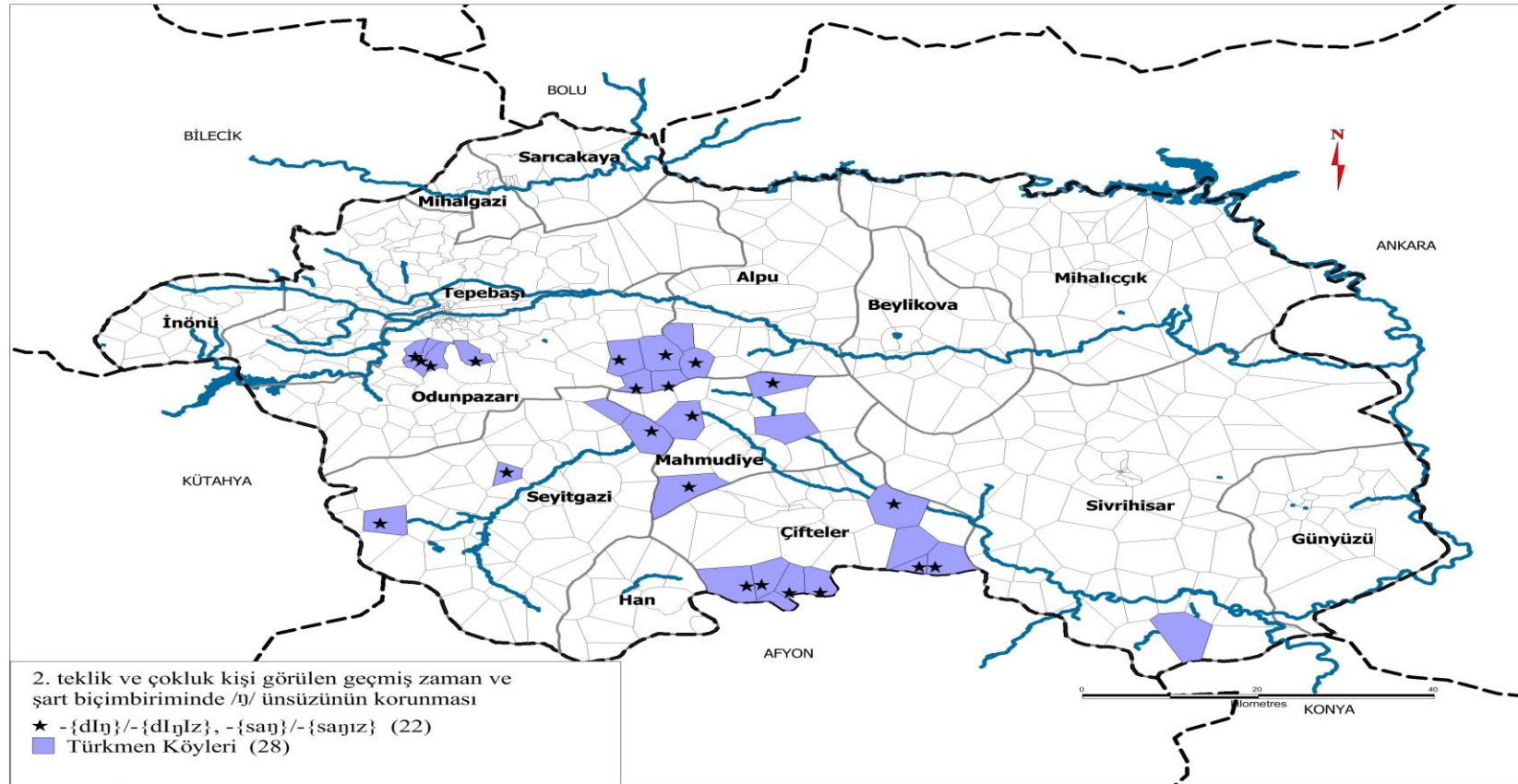
Ek-19: İlgi Biçimbirimi $+{nIn} > +{yIn}$ Değişimi

Ek-20: Zarf Fiil Biçimbirimi –{AsIyA}

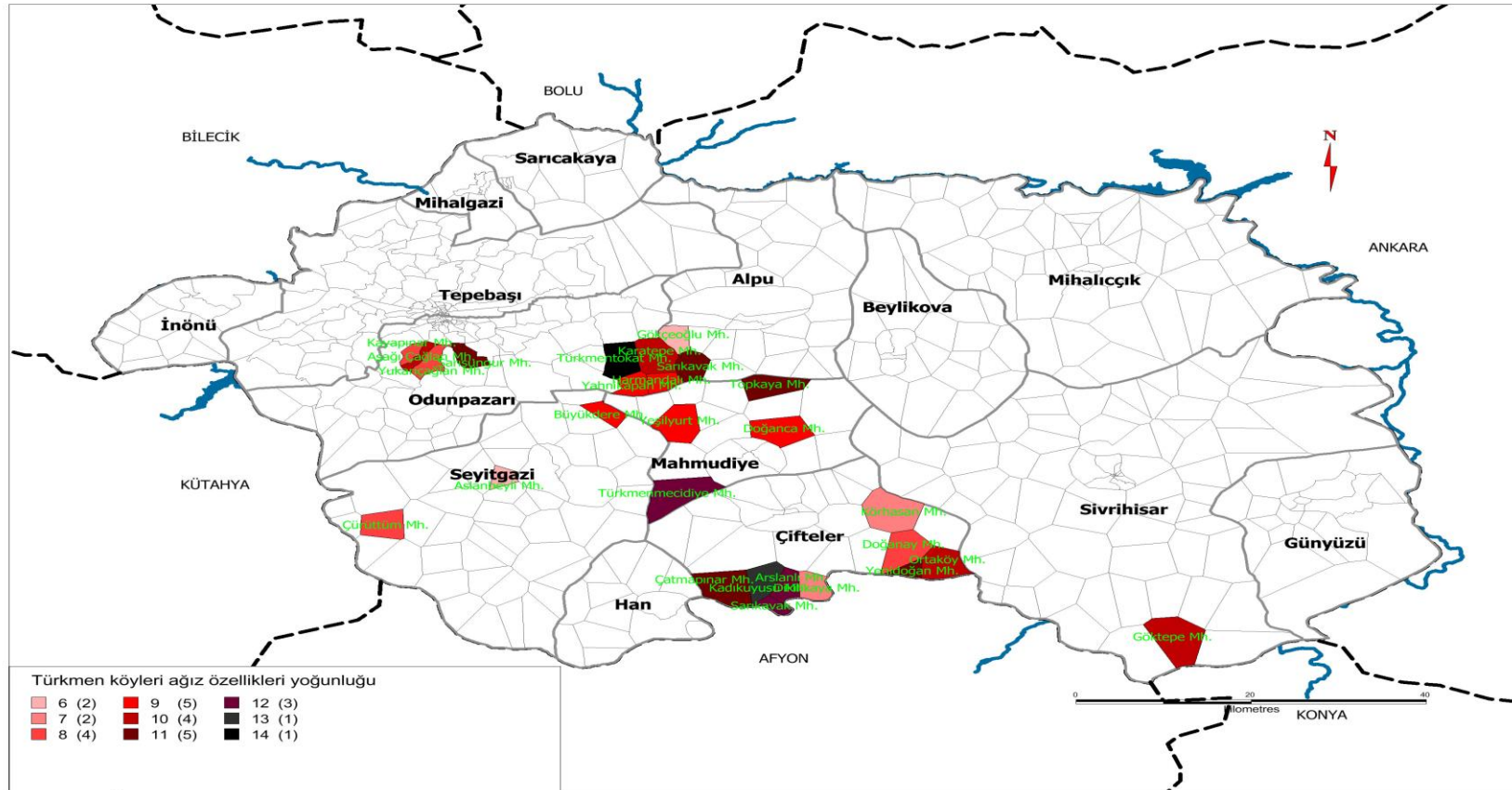

Ek-21: /k,g/ Ünsüzlerinin Komşu Ünlüleri Arthlaşması

Ek-22: 2.Teklik ve Çokluk Kişi Görülen Geçmiş Zaman ve Şart Biçimbiriminde /ɲ/ Ünsüzünün Korunması

Ek-23: Eskişehir İli Türkmen Ağzlarının Karakteristik Özelliklerinin Yoğunluğunu Gösteren Harita